

رومان

نُه و دهمی

گه شتم به عومهر

نُه دهم شهرقاوی

وهرگیرانی:
نازاد عه بیاس گلنجالی

نه و ده‌دهی گه‌شتم به عومدهر

نه و دهمی

گه شتم به عومهر^{صوفیه}

نه دهم شهرقاوی

ومرگیرانی، نازاد عه بباس گلینجانی

پېنناسى كىتاب

- ناوى كىتاب، ئەو دەمەي گەشتم بە عومەر
- بابەت: رۆمان
- نووسەر: ئەدھەم شەرقاوى
- ناوى وەرگىز، ئازاد غەيباس
- دىزاین، ناوەندى رېنووین
- ژمارەي چاپ: يەكەم
- تیراژ: ۱۰۰۰
- نرخ: ۸۰۰۰ دینار

لە بەرپۆمبەرایەتیی گشتیی كىتبخانە گشتییهكان
ژمارە سپاردنى (۱۳۸۳) ی سالی ۲۰۱۸ ی پىن دراوه.

ناوەندى رېنووین

0751 140 8048 - 0750 126 9489

hakem1423@yahoo.com
renwen2009@yahoo.com

سەلەمانى - بازارى ئايمارېك - ئەھمىي يەكەم
بەرامبەر كاسۇمۇل - دوكانى ژمارە (۶۶)

گەرەم عومەرا

ئەم نامە بە پېشكەش بە تۆ.

لە خۆتەو پېشكەش بە خۆت.

دەزانم تۆ ھېندە گەرەیت، نەك لە كۆتېب.

لە گشت كۆتېبخانەكانیش گەرەتری.

بەلام چىبەكم؟

ھەر ئەوئەندەم لە دەست دیت و، ديارى شوانەوئەلكانىش

ئالەكۆكە.

ئا لەم وەرزی بەھارەدا

ئەم ئالەكۆكەم بۇ تۆ بى!

بە ھومئەم لۆم وەرەگى.

“ئەگەر لە دواى من پىڭخەمبەر ھەبووايە، ئەوا ھومەر پىڭخەمبەر دەبوو.”

پىڭخەمبەرى ئىسلام

— “ئەگەر سەبەي، خوا لىي پىرسىت: ‘بۇچى دواى خۆت، ھومەرت کرد بە خەلىفە؟’ چى دەلتى؟”
- دەلتىم: “خوایە! باشتىن بەندەي تۆم کردوو بە خەلىفە!”

ئەبو بەكرى ھەدىق

- “ئىمانھىتەننى سەركەوتن، كۆچەكەشى سەركەوتن و خەلافەتیشى رەھمەت بوو.”

عەبدوللاى كورى مەسعود

من ، لذا تلاطمت نيل الحكم
ليبك الاسلام على موت عمر؟
و دغ هوى هعاز او لمار

“وَجُودُهُ وَ جُودُهُ بِحَرِّ خُضْمِ
أَلَمْ يَقُلْ جَبْرِيلُ يَا خَيْرَ الْبَشَرِ!
تَدْنَعْدُ تَدْنَعْدُ لِشَانِ الْبَازِي

مەولەوى تاوگۆزى

<p>خەلىفەى ئانى يەھنى (ابن خطاب) عەبايىن بوو عەدالەت ، ھاتە بەر ئەو نەدايى ئەلجەبەل چۆن گەيىپە سارى لە دوى من گەر ئەبى بووبا عومەر بوو</p>	<p>بە روشدى خەزىنەتى مەحبوبى وھەباب خەلافەت بوو بە تەشرىفى عومەر ئەو لەسەر باش گەر ئەبوو ئەحكامى جارى دەفەرمووى ئەو كەسەى خەيرول بەشەر بوو</p>
---	---

ھەژارى موكرىانى

— "موسلمانىبوونى عومەر، خالى وەرچەرخانى مېژووى ئىسلام بوو."

تۆماس ئارنۆلد

— "عومەرى كۆرى خەتتاب كەسكى بېيۆنە بوو، پۆلىكى سەرەكىي بىنى لە
 بلاۋمېكرىنى ئايىنى ئىسلاما."

د. مايكل ھارت

— "لە سەردەمى عومەرا، حوكومەتى ئىسلامى لە ئەمارەتەو گۆرا بۆ ھېزىكى
 ئۆدەرلەتى."

مەوسوعەى بەرىتانى سالى ۲۰۰۹

به‌ناوی خوی گدوره و میهریان

خوبتره می‌هیزا و به‌پژا بیست‌ووم کاک حکیمی خاوه‌نی کتیب‌خانه‌ی پنهون.
زور سووره له‌سەر وەرگیرانی کتیبی "عندما التقيت عمر بن الخطاب" نه‌مده‌زانی
بە؟! دوايي وه‌لامه‌که‌ت گیر ده‌که‌وئ!

قه کردن له سر زاتیکی وهک حه زره تی عومهری کوری خه تتاب، بوژییه کی
گه وره ی دهوئ، نهک له ناو میژووی ئیسلاما، به لکو له ناو هه موو میژوودا، پیاوئ وهک
حه زره تی عومهر زۆر به که می و نه گهر بشلیم؛ له وانه یه دهست نه که وئ، زیاده
په ییم نه کردووه، جا که سایه تیه کی ئاوا گه وره، مرؤف هه رچه ندی له سر بنووسی و
بخوینیته وه، هیشتا که مه! به لام عه ره ب ده لئ: "ما لا یوجد کله لا یترک جله."
دیمان ده لئین: "خیر الکلام ما قل و دل." نووسهری لاو و به ریز، کاک نه ده هم
شهرقاوی یه کی که لهو نووسه رانه ی فه له ستین که له ته مه نی لاویدا ناوبانگی پهیدا
کردووه. به ره می زۆر و پاک و پوخته ی هه یه، یهک لهو به ره مه مانه کتیبی "عندما
التقیتم عمر بن الخطاب" ه که به راستی کتیبی کی بیۆینه یه، من خۆم بهش به حالی
خۆم، زۆر حه زم له خویندنه وه ی ژیا نامه ی پیاوه ناوداره کانه، چیژی لی وهرده گرم،
به لام سویندتان له سه رم نییه، نه وهنده ی چیژم له م کتیبه وهرگرت، ته نها له یهک
کتیبی ترم وهرگرتووه، نه گهر خۆت بیخوینیته وه و سه رنجی بده ی و به په له
هه لینه پڕوژینی، ده زانی بوچی وا ده لیم؛ به لام دیمان یهک دوو خالت پی ده لیم؛

یەكەم: ئەگەر تۆ دەست بە خۆپەندەنەوی ژیننامە ی ھەر كەسێك بێكە ی. لە
پێشەو دەبینی كە یەك-دوو لاپەرە ی ھەر بە ھاسی ئەوموو كوژراوە كە فلان پۆژ و
فلان مێژوو لە دایك ھوو، ناوہ راستەقینەكە ی ئەمە یە و ئەوہ نیە، ھاوكی ناوی
ئەمە یە و دایكی ئەمە، ھۆزەكە ی ئەوہ و تیرەكە ی ئەمە...

من واهست دهكەم كه نهو چۆه شتانه، هه‌موو كاتێك پتۆیست نه‌بن، كه وتت
هه‌زرتی هومەر، ئیتر ته‌واوا بۆچییه هۆزه‌كه‌ی ناوی چییه؟ باییره هه‌ره‌گه‌وره‌كه‌ی
كۆ بووه؟ دایکی دایکی ناوی چی بووه؟

من دەمەوئى خۇي بناسم! بزانم ئەو عومەرەي كە ئاوبانگى ھەر چوار قورنەي
ئەم دونيايەي تەنيو، چى کردووه؟ بۆ وا بە ئاوبانگە؟

دروم: لە نووسینەوہی کتیبیکى مامناوہندیدا ئەک پئویست ناکا، بە لکو ناکرئ
ورد و درشتى بە سەرھاتی کەسیکی بە ئاوبانگ بنووسریتەوہ، بە لکو دەبی لایەن
گرنگەکانى ژيانى ئەو کەسە بخریتە پئش چاو، لە ئەمەردا کە دادگەری بووہ بە
ئەفسانە، وا باشە زیاتر لایەنى دادگەریی حەزرەتى عومەر باس بکرئ، با خەلکی
ئاسایی بزانی کە ئیسلامى دوتئ، وەک بە ئاو ئیسلامەکەي ئەمەردا تەبووہ، با بزانی
کە پەشەي دادگەری لە ئاو ئایینی ئیسلامەوہ ھاتووتە دەرئ، پیاوانى وەک عومەر
پەرورەدەیان کردووه، با گەرەکانیش ئەگەر فەسیان^١ بەریدان و خویندیانەوہ، کەمیک
خەجالەتى بیانگرئ؛ ئەوانیش بزانی کە دنیا وەک کورد دەلئ: "پئچی مەزەرە و
زوو کۆتایی دئی و دەروا،" بە لکو کەمیک بە خۆيانا بچنەوہ و شەرم بیانگرئ و چاو
لە حەزرەتى عومەر بکەن و کەمیک خۆيان بەرەو باشە بگۆرن!

جا، من وادەزانم کاک ئەدەمەمیش ھەر ئەوہی مەبەست بووہ، بۆیە ھەر لە
سەرھەتای کتیبەکەوہ چوووتە ئاو باسەکان، ئیتر باسیک لە ئاو و بنەمالە و خیل
و... ئەمانە ناکات، بە کورتى و بە پوختى، وێنای حەزرەتى عومەری کردووه.

من بەش بەحالی خۆم، وا دەزانم ئەم کتیبە ھەرچەندە لە قەبارەدا گەرە نییە و
یەک بەرگە، بەلام بەقەد کتیبیکى سئ-چوار بەرگی، حەزرەتى عومەری بە خەلک
ناساندوہ، وا تیدەگەم تۆیش بە خویندەنەوہی ئەم کتیبە؛ ھەمان بیروپرای منت بۆ
دروست دەبی!

ئەمە لایەک، لایەکەي تر، خویندەنەوہی مێژوو و بەسەرھاتی کەسیک بە شێوہی
نووسینەکانى کۆن، کەمیک مەووف ماندوو دەکات، وشکە، بەلام ئەم شێوہ نووسینەي
کاک ئەدەم کە وەک پۆمانتیک خۆ دەنوێنئ و بە خەيال گەشتووہ بە حەزرەتى
عومەر، شتە راستە درور لە خەيالەکان باس دەکا، تام و چێژیکى تايبەتى داوہ بە
کتیبە، بپروا دەکەن یا ئا کەیفى خۆتانە، بەس بە خوا من لەو ماوہیەي کە خەریکی

ۋەرگىپرانەكەي بووم، ۋام دەزانى ھەر بەراستى خۇم لە خزمەت ھەزرەتى عومەر ۋام،
كاتىكەش كە تەۋام كىرد، تىز گىرام؛ ۋام دەزانى تازە بە تازە، ئا ئىستا ھەزرەتى
عومەر شەھىد كىراۋە. ئەمجا زانىم بۇچى كاكە ھەكىم ئەۋەندە سوۋرە لەسەر
ۋەرگىپرانى ئەۋ كىتەبە، ۋەللاھى ناھەقى ئەبۇۋ.

يېم خۇشە يەك خالى بچوۋكەش باس بەكم، ئەۋىش ئەۋمە؛ ۋەرگىپرانى كىتەب
بۇ ئەۋە نىيە خۇيىنەر فەتىرى وشە بكا، بەلكو مەبەست ئەۋەيە كە ناۋەپۇكى ئەۋ
شەتى ۋەرىدەگىپرى، بگەيەنى. ئىتر گىرنگ نىيە تا چەندە وشەكان پىك ۋەك خۇي
ۋەرگىپراۋە، بۇ ئەۋۋەنە مەن لەم كىتەبەدا ھەندى دەستەۋاژم بەكار ھىناۋە كە لەۋانەيە
لەۋاۋ ەمرەبا ھەر ئەبى، يان جارى ۋا ھەيە مەفھوم ۋ ناۋەپۇكى بابەتەكەم نوۋسىۋە.
نەك ۋەرگىپرانى دەقە بەبى كەم ۋ زىاد، ۋا دەزانم ۋەرگىپرانى دەق بەبى كەم ۋ زىاد،
تۆزىك ۋەرگىپران قورس ۋ وشك دەكا، لەۋانەيشە ۋانەبى، بەلام ئىتر ھەرچۇن بى؛
گىرنگ ئەۋەيە مەفھوم ۋ كاكەلى ئەۋ شە بگەيەنەت.

خۇيىنەرى خۇشەۋىس! مەن ھەرچى بلىم ھەر پىشەكەيە ۋ ناۋەپۇك نىيە، بۇيە لەمە
زىاتىر كاتت ناگىرم، بۇ ئەۋەي زوۋ دەست بەكەي بە خۇيىندەۋەي كىتەبەكە ۋ، چىزى
پۇھىي لى ۋەرىگىرى، ھىۋادارم مەنىش تۋانىيىتەم بەباشى ۋەرىگىپرىم، ئەگەر باش بوۋ،
ئەۋە فەزلى خۇي كەۋرەيە، ئەگەرەش خراب بوۋ، ئەۋا تەنبا ناۋچاۋى خۇم
دەگىتەۋە.

والسلام.

پراتان

ئازاد ەبباس گىلجالى

گوندى قەرەگۈلى ھاجى جەزا

خوتنەرى ئازىزا ھەندى وشەي كوردى لەم كىتپەدا ھەيە، لەوانەيە لای ھەندى
خوتنەر ماناكەي پروون نەبى، ئەو كەسانە دەتوانن لەم لاپەرەيەدا ماناكەي
بدۆزنەوہ:

وشە و ماناكەي	وشە و ماناكەي
خەلە: دەغل و دان، خەلەوخەرمان	ئاتاج: ھەژار و نەدار، موحتاج
دارا: دەولەمەن، زەنگین	ئارخەيان: خاترجەم، دلفيا
دزىو: ناحەز، ناشيرين	ئارىشە: دژوار، موشكىلە
دەرەتان: پىگەچارە	ئاومز: عەقل
پۇژى سەلا: قىامەت، پەسلان	بلەژنانى: پياۋىك كە ئاكار و دەداي
پەفتەنى: ئەو كەسەي كە بۆ دواجار	ژنانە لە خۆي دەرپىنچ
دەرۋاو مالتاۋايى دەكا، تاراۋ	بىنكلىشە: چۈنە ناو فكر و دەرۋون
زەنگین: دەولەمەن، دارا	بەريۆۋار: ناديار، غەيب
سەردولكەبىژ: ئەو ژنانەي لە تازىيەدا	پلىشاۋ: لەبەرەكچو، پان و فلچ بوو
مردوو دەلاۋىننەوہ	پەسن: ۋەسفكردن بە چاكە
سەنمەنە و تەنتەنە: جەلال و شكۆي	پۆزش—ھەتتەنەوہ: داۋاي لىي—وردن،
پاشايانە	بىيانووي بەجى
شەنگلەبەرەكەتە: دوو دانە بەر يان مېۋەي	تاقەت كردن: شاردنەوہ
پىكەوہ نووسراۋ	تالۋوكە: پەلە، عەجەلە
فەتەرات: بەلاۋ موسىبەت، چۆرتەم	تراۋىلكە: سەراپ
عوززا، لات، مەنات، ھوبەل: ناۋي ھەتە	تژى: پىر، لىۋانلىق
زەلكانى شارى مەككە	تۆرمە: ۋەجە، ھەمالە
كرىت: ناحەز، نەباش و خراپ، دزىو	توتوو: بەتوتوو، بەھىچ جۇرىك
كەمەندىكەش: پاكىشائى كەس بە ھۆي	تەكووز: پىكۋىك
عەشقەوہ	پىرەك: پىرەژن

<p>گۈلۈر كۈردىنەۋە: كۆكۈردىنەۋە گۈرى: بە قوربانىۋون گۈچەل: ئازاۋە لە مىنت كەۋى: قوربانىت بىم، ئافەرىن لاشپانە: لاي خسارەۋەي چوارچىۋەي دەرگا مرخۇش كۈردىن: تەماحتىكۈردىن مكۈر: سۈۋرىۋون لەسەر كارىك ناخەز: ناخۇشەۋىس ۋەج: حورمەت، پېز ياۋ: نەخۇشى تا.</p>	<p>جووقەۋار: گىيان لەبەر جەغزى بەتال: بازىنەي بەتال جەفەنگۈلدان: كەپ و كالتە كۈردىن چىقۇ: چۈن چۈنى چالەپەش: زىندان، سىجن چلۇسك: دارى نىۋە سوۋتاۋى بە گر جەۋسەلە: تاقەت، سەپەر و پشور خاترجەم: دۇنيا، بېخەم خوسپ: زەم، بە خراپە باسى كەسى كۈردىن خەشم: توۋرەيى</p>
--	---

پېش ھەموو شت؛

لە دوور را ھات...

بەژن و بالاي ھىندە بەرز بوو، دەتگوت خىزمى دار چنارە...

ھىند پتەو بوو، دەتگوت پارچەي كەژ و كېۋە...

دەستى چەپى كالتۇكىكى پىن كرتبوو، بۇ ۋەي نەبوو خۇي بە گۇچان پاكىر بكا.

ۋەھا دەپچەقاند بە خاككا، ۋەك بېھوئى سوورپى زەۋى بوۋەستىنى...

پېشى پىر و ماش و برىنج، تالى پەشى ھىندە پەش بوو، ۋەك پەشىي بەردە

پەشەكە... سېپەكەي ھىندە سېي بوو، ۋەك پەشتەمالى حاجىيان...

پۇشاكى ھىندە كۆنە بوو، دەتگوت عارەبى ھەزارە...

دەموچاۋىكى نوورانى و ناۋچاۋى گەش، سىماي ۋەك گۇرەپانى جەنگ لىكردبوو.

دەزانى بۇ؟! بىرسكەي ھەردو چاۋانى، دەتگوت تېشكى تىژى خۇرە كاتى لە

مەيدانى جەنگا لە شەشىرى دەبان دەدا...

ئا لەم پەنگە كەم كەس ھەبوو، مۇۋىكى ۋەھا نەبوو ھەموو جارى لە ۋىتەي ئەو

بەدى بكەي...

ھەرچى پەسن و مەدخى ھەبوو، نۆپنەرى چىرۇكىك بوون، بگرە چەند چىرۇكى جيا

جيا...

ۋردە ۋردە لىم نىزىك بوو، گەشتە لاي من، ۋىستىم پىرسەھارى لى بكەم: "قوربان تۆ

كەنى؟! "

بەلام پىاو و مەردى وا ھەن، ھىندە بە سام و ھەبەتن، مۇۋى بە غېرەتى دەۋى

لەلەمان لىو پترەكەتنى و گەت و لغتى ناۋ دلى خۇي ئاشكرا كا...

ئەۋىش پىاۋىكى ئاۋا بوو...

بە سەر سامى لە جىنگەي خۇم ۋەك پەت ۋەستام...

چاۋم زاق زاق سەپرى سىما و بالاي دەكرد، ھەزار و يەك بېر و خەيال

ھىرومىيان كىردە نۆۋ مېشكەم، لەپىر دەنگى پىر لە سۆز و زەلەلى ئەو، منى بە ئاگا

ھىناۋە...

- "كانه سلاوا"

دەنگى ۋەكۈۋ سەر و سىماي بە ھەيەت بوو، بەلام پەر سۆز، ۋەكۈۋ دەنگى
دايىكى رۆلەي ھىمارى خۇي بلاۋىتىن، ۋەكۈۋ دەنگى مەلەي نوپۇزى بەيانى بوو...
زۆر بەپەلە ھاتمە دەنگ:

- "سلاو سەرچاۋا"

لېمى پرسى: "تۆ خەلگى كۆپى؟"

گۈتم: "ئەزبەنى غەربەم."

گۈتى: "غەرب لىقى زۆرە، كامەيانى؟"

- "لەو غەربەم شان و شەۋكەتپان ئەماۋە... لەو غەربەم سەرىزىيى
جارانىان ئەما... لەو غەربەم لەسەر سىرەي ناپىۋانن، لە نانى خۇيان تىر نابن...
بى زەھمەت تۆ تاۋت چىيە؟"

- "غومەرى كۆپى خەتتاپم... غومەرى پىۋاي مەيدانم.... ئەو غومەرم ئاھم
بە كىيانى نىۋوگىيانى دادگەرىدا ھىنايەۋە... ئەو غومەرم پېز و حورمەت و شەرەم
بۆ سىياسەت گەپاندەۋە... ئازايەتپم دا بەۋانەي بېكەس و تەنيا و بېتەۋان... ھىوام
دا بە ئەو كەسانەي ھىۋاپراۋ، دەستە و ئەژنۆ دانىشتىۋون... ئەو غومەرم يەكسانىم
زۆر بە يەكسانى دابەش كرد و دىل و يەخسىرىش بەشيان بوو... ئەو غومەرم
ھەرچى پىۋاي ھەرچى و پەرچى و ئاپىۋا ھەيە، بۆ ساتىكىش لە بەردەمما
نەپانتۋانى خۇپراگرن... ئەو غومەرم بووم بە مەركى ھەرى پوچى ئاغايەتى و
بەرتىل و گەندەلى و تىرۇر... ئەو غومەرم ھوكۈۋمەتم خستە سەرىي، سوپاي
بەھنزم دروستكرد... ھارسم شكاند... ئىمپراتۇرم جى لەق كرد... ھاپرى و
دلسۆزى پېغەمبەرﷺ... چى لەسەروى دۇستايەتى پېغەمبەر، تا پىۋا شانازىيى
پىن بكا؟... كام ئەزاد و تۇرمەيە ھىند دۇستايەتى پېغەمبەر، مايەي شانازىيى
مىۋە و خاۋەن پېز و خۇشەۋمە؟..."

بەئىن كاكە! ئەو غومەر بوو، ئەو غومەرەي ھېچ چىرۆكى لە پىشت نەبوو، خۇي
چىرۆك بوو...

ئەو غومەرەي پىرسىياري مېژوي لى دەكر... ئەك لەبەر ئەوئەي ھادار^۱ بوو. لەبەر
ئەوئەي خۇي مېژووئەكەي سىروست دەكر... مەن لە خىزمەت غومەردا بووم، بۇيە بە
دەرفەتىم زانى... ويىتىم چىرۆك لە زارى چىرۆك بېيىسم... ويىتىم بېم بە
پەرجووناس. پەرجوو لە پەرجوو^۲ بېيىسم... مەبەستىشم مېژوو نەبوو، تەنبا مەبەستىم
غومەر بوو...

لە پاش ئەمە:

غومەرى كوپى خەتتەب بەلگەيەكى زۆر نەمرە، تا بزانين دىنى ئىسلام مېرۇف
چۇن پەرومردە دەكا... چۇن سىتەمكارى نىومېرۇ دەكا بە تەركە دىنيابەك، لەسەر
بەرمالى شەونوپۇزى بە جى دىلى... جاف دەكاتە شارىستانى، بېمېزىش وا بە ھىز
دەكا كە دىكتاتور ئەروخىنى.

ھەر ئەو پىاوەي سەر لە بەيان بە ھەويرى خورماي خۇيان خوداي بۇ خۇي
سىروست دەكر، پاشان ئىوارە لە برسا بە دوو قەپال ھەموي دەخوارد، سەيركە بزانە
چى لىھات؟

ھات ئەو دارەي كە ياورەن لە سىبەريا پەيمانىيان بە پۇغەمبەردا، لە بن بېرى!
دەزانى بۇ؟ نەمەك كەس مەيلى دلىسى بۇ ئەو دارە بچولۇقت و كەمەك لە
خۇشەيىسى خۇي جەھاتى خودا، بە دار ېدا.

ھەر ئەو پىاوەي لە ماوەي چاوتروكانا تورەيى خۇي بە سەر ئەو كەسەدا
دەشت كە بېگوننا: "اللە ئەبەك ھېچ كەسىتر خودا نەيە،" بزانە ئىسلام چەي
لىكردا

^۱ ھادار: ئاگادار، خەبەردار

^۲ پەرجوو: موھجىزە

دەيگوت: "خوایە! زۆر دەترسم لەلای فورات خوشتری بار پێی بخلیسکی وک لە پەسلانا بەرۆکی من بگری بۆی: 'عومەر! کام بوو پێگا و ھانت؟' "

عومەر لە تەمەنا لاو بوو، بیست و شەش بەھاری دیبوو، پێخەمبەری ئیسلام بە دل نژای دەکرد: "خوایە ئەم دینە بە ھێز کە، بەو کەسەي لات خۆشەویسە، بە عومەری کۆری خەتتاب، یاخود عەمری کۆری ھیشام." نژا بۆ عومەر گیرا بوو، ئا بەم شیوە چیرۆک ھاتە دروست بوون و دەستی پێکرد.

نژای ھەزرەت چەند خاویڤن بوا عومەر لە تاریکی کوفرا دەخاتە نێو پۆشنایی دین، لە گۆماوی پەستی و کەمی دەییاتە لوتکەي سەرورەي! لە داروونەدەي دەردیڤن، بۆ داروونەرقەمی دین.

بەلێ وایە، گيا لەسەر بنجی خۆي دەروێ، ھەركەس کاتی خۆي باش بووین، ئیستەيش باشە، لەسەردەمی نەفامیدا ھەركەس باش بوو، لە کاتی موسلمان بوونا باشتريش بوو.

ئەو عومەرەي لەسەردەمی نەزانییدا نیشانەي گەرەمی تیا بوو، لەسەردەمی دینی ئیسلام بوو بە پیاویکی ھێند مەزن، چاک و خراپ، ھەق و ناھەق، دروست و چەوت، گەنم و مرۆر،^۱ ھەموی وەکوو خۆي دەناسی، ھەموو شتی تەتە دەکرد،^۲ جوان دەپێژنی، باش و ناھاشی جیا دەکرد.

عومەری دەمی نەفامی ئامادە بوو بێ بە عومەری فاروق، کێ وەك ئیسلام ئامادەيە و باش دەتوانی مرۆفەکان لەسەر پا داپێژیت و باشیان بکا؟^۳ ئیسلام دژی سروشتی ھېچ کەسێ نییە، ئیسلام سروشت خاویڤن دەکا، داب و نەرتی ھېچ قەومێك لەناو ناھا، جەلای دەدا،^۴ عومەر لە کاتی ئیسلاما وا خاویڤن بوو، وا جەلا بوو، تا ھەتایە مۆزرو جارێکتر عومەر ھەرگیز بە دووچاو ناھین.

^۱ مرۆر: دەنکیکی تالە لەناو گەنمدا

^۲ تەتەکردن: ھەلتەکاندنێ دەفل بۆ پاکبوونەرە.

^۳ جەلادان: پاککردنەوێ شتێک تا بڕسکەي لێ دێ.

ئىسلام ھات و كوفرى عومەرى لەناو بىرد، كەساپەتى عومەرى ۈك خۇي
 ھېشتەۋە، تەننەت بەرى بۇ شىل كىرد نا بە عەقلى نۇي و جوانەۋە دەست بە كار
 بى. ئەۋ كەسەي لەسەر نەقامى زۇر شىلگىر بوو، لە كاتى ئىسلام شىلگىرتىر، بەلام
 ئەمجارە جىاۋازە، شىلگىر لەسەر حەق پەرەستى؛ شىلگىرە بۇ فرىپەسى.

ئەۋ كەسەي زۇر بە ئازادى و بى ترس و لەرز شانازى بە كوفىر دەكرد،
 ئىستائىش ھەروا زۇر ئازادە و ترس و لەرزى لەلا نىيە، دىسان خەرىكى شانازى،
 بەلام ئەم جار شانازى بە ئايىن دەكا.

لەۋانەيە پرسىارىكت بۇ بىتە پىش بە خۇت بلىنى:

ئىمە ھەردەم وتومانە دىنى ئىسلام دۇى سىروشتى خەلك نىيە، بەلكو خاۋىتىنى
 دەكات و دۇى خەدى^۱ كەسىش نىيە، بەلكو تەنيا جەلاى دەدا، چاك دەشزانىن ئەۋ
 توند و تۆلىيەي عومەر بووى، سەردەمى نەقامىش ھەيىبوو، بەلام ئەۋ كات بۇ
 مەبەستىكى تر بوو، ئىستادش بۇ مەبەستىكى تر، ئەۋ نەرمونىيانىيەي لەسەردەمى
 ئىسلاما بووى، كوا لە پىشا بۇچى نەيىبو؟ ھەر ئەۋ نەبوو كارىكى وای بە خزمەكانى
 خۇي كىرد با بە دەۋارى نەكردىي، ھەر لەبەر ئەۋەي ئىسلام بوون؟! تەننەت
 خزمى زۇر نىزىك بەر شالۋى تورپەيى عومەر دەكەوت ۈك بەزمىي بە كەس
 نەدەھات، ئىتر كوا سىروشتى عومەر لەۋ كاتەدا نەرمونىيانىي تۇدا بوو؟

تۆ ئازادى لەم پرسىارە، بەلام پرسەكەت ناجىيە! بلى بۇچى؟ ئەم پرسىارە ۋا
 دەرەخا توندوتۆلى و نەرمونۆلى دۇى يەكن، بەلام لە راستا ۋانىيە، توندوتۆلى و
 نەرمونىيانى دوو ئاكارى لىك ساچاون،^۲ دەكرى ھەردوۋ لە يەك كەسدا كۇ بېنەۋە،
 دۇە وشەي نەرمونىيان، دۇرەقىيە، نەك توندوتۆلى، عومەرىش لە كاتى خۇيدا توندوتۆلى
 بوو، نەك دۇرەق بى، بەلام ھىندە توندوتۆلى بوو، خەلكانىك ۋاپان دىزانى كە دۇرەقە،
 ئى خۇ عومەر خۇي لىرەيە، مادەم ۋايە، بۇ لەبارەي عومەر بلىنىن؟ با ھەموۋسان
 بە گۆنى خۇمان لە زارى خۇي شت بېيىسىن، ئىمە وتمان نامانەۋى باسى بىكەيىن،
 دەمانەۋى لىي بېيىسىن.

^۱ خەد، خور

^۲ لىك ساچاون، پىكەرە سازاون

بۆيە روو لە خودى پېشەوا عومەر دەكەم و، لىي دەپرسم!

- دەنگوباسى تۆ و لەيلاي كچى حەنتەمەم بېستوو قەزى چىيە و چۆنە؟

- ئىي كۆرى خۆم! ئەو دەمانەي لە مەككە بووين، من ھىشتا مۇسلمان نەبووم.

بەلام لەيلا- كە خزمى نزيكى من بوو- خوا پەنوينى كۆرەبوو، مۇسلمان بوو.

پەغەمبەرىش فرمانى دابوو بە ياوەرانی لە مەككەو كۆچ بکەن بۆ حەبەشە.

لەيلايش خۆى ساز كۆرەبوو بۆ كۆچ كردن. پۆشتم بۆ لاي. كۆل و بارى ئامادە بوو.

وتم: دەتەوئ كۆچ بکەي؟

وتى: بەلى. زەوى ھەر زەوى خودايە، لىرە ئىو شەزىت و ئازارمان دەدەن، لى

ناگەرپەن بۆ خۆمان بە ئازادى بژين، دەرپۆين بزانين خوا چى دەکا، تا ئەو كاتەي

پىگا چارە و دەرەتانيكمان گير دەبى.

منيش وتم: خواتان لەگەل.

- بە پاست گەرەم! دوايى لەيلا ئەم باسەي بۆ عامر دەگىرايەو، دەزانى چى

گوت؟

- نا، چى گوت؟!

- گوتى: لە ژيانى خۆم ھەرگىز ھىندەي ئەمەۆ ئاوا عومەرم نەديو، زۆر لەسەر

خۆ و نەرمونيان!

بەو قسەي من، زنجيرەي خەيالى عومەر بۆ ئەو كاتە گەرايەو، بە دل ئاواتى

دەخواست ئەو سەردەمە پياوئكى مۇسلمان بايە. بۆيە زۆر زوو ئەو زنجەرم پىس پىس

کرد و ھاتە دەنگ و گوت!

- ئەي دەزانى عامر چى وت؟

- نا، ئەو چى گوت؟

- وتى: لەيلا! وادپارە قىمت^١ لە مۇسلمان بوونى عومەر خۆش کردو؟

وتى: بەلى.

غامر رتى: ئەيىھو لەيلا-ئىسلام كوجا و غومەر كوجا-تا بەردەكەى مالى خەتتاب نەيەت و خۇى تەسلىم نەكا، غومەر نابى بە مۇسلمان .

پاشان بە پەلە پىرسىارېكم ھىنايە پېش، وتم:

- قوربان تۆ ئەو پۇژە چۆن ئەۋەندە دلفەرم بوى، خۇ تۆ، تۆ بووى؟!

- پۇلە! پىياۋى جوامىز لە كاتى دۆستى و دوژمنى، ھەر جوامىزە، ئەو كەسانەى

لە كاتى دوژمنايەتى ھەق ئالېن و دەيشارنەۋە، بە ئاۋ پىياۋن، ئەو كەسانەى سۆزۈ

بەزەيان بەرايەر خىزمان نىيە، كەى مۇۋقن؟

- مادەم وايە ئەى دوژمنايەتى لە پاى چى بوو؟

- مەن دژايەتى بىرۈبۇچۈنم دەكردن، نەك دژايەتى خودى خۇيان، خۇ مەن ئەبوو

سوفيان ئەبووم دەۋلەمەن بىم، بانگەشەى ئايىنى تازە قىسى بۇ سامانم ھەيى، ۋەكۈر

خالە ئەبوو جەھلىش ئەبووم، زۇر بە خەستى لەگەل تىرەى عەبدولمەناف لە

پېشېركى و پېش پېشان بىم، ئەبوو جەھل ھەردەم دەيوت: "ئىمە و تىرەى

عەبدولمەناف ھەسكە ھەسكى ئەۋەمانە پېش بىكۈيىن، ئەۋان مالدارو ئانېدەن،

ئىمەش نان و مالىمان بۇ گىشت كەسى كراۋەيە، ئەۋان بەخشندەو و دەستېاۋن،

ئىمەش ھەروا، ئەۋان يارمەتى خەلگ دەدەن، ئىمەش يارمەتېدەرى خەلگىن، ۋەك

دوۋ سۈارى نىۋ مەيدانىن، بىزانىن كى سەردەكەۋى؟ ئەۋان دەلسەن: "ئىمە

پىخەمبەرئىكمان ھەيە لە ئاسمانەۋە نىگاي بۇ دېت، ئىمە چىبەكەين؟! ئىمان بىنەن؟

بلىنن وايە؟! ھەرگىز شتى ۋا روو ئادا ۋك ماقول نىمە!"

مەن ۋەكۈر ۋەلېدش ئەبووم، خۇى زۇر بە گەرە بىزانى و موحەممەد ﷺ بە

گچكە سەير كا، ۋا بىزانى تەنھا ئەۋ قابىلەتى ئەۋەى ھەيە لە ئاسمان ۋا نىگاي بۇ

بىت، ۋەلېد دەيگوت: ﴿لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْفَرِثَيْنِ عَظِيمٍ﴾ الزخرف: ۳۱

"ئەۋە بۇ ئەۋ قورئانەيە دانەبەنئىرا بۇ سەر پىياۋىكى مەزنى دوۋ شارەكەى مەككە و

تائىف؟ مەبەستى لە پىياۋى گەۋەرى شارى مەككە، خۇدى خۇى بوو: مەبەستى لە پىياۋى گەۋەرى شارى تائىف، مەرى كۆرى مومەرى سەقەفى بوو.

من وهك عوتبەى كۆرى رەبىمەش را نەبووم چونكە دەيگوت: 'واز لە موخەمەد ﷺ و عەرەب بېنن. ئەگەر عەرەب موخەمەدیان كوشت، ئەوا ئىمە رزگار دەبين، ئەگەر موخەمەدش سەرکەوت، ئەو خۇ ئەۋىش عەرەبە، سەرکەوتتى سەرکەوتتى ھەموومانە.'

من تەنیا دژى بېروبووچونى ئىسلام بووم، ئەو ئىسلامە كاروبارى قورەيشى ۋەك خۇى نەھىشت، ئىۋان خەلكى ۋەك خۇى نەما، كۆپ لەلایەك باۋك لەلایەكى تر و برا لەم سەر ئەۋىترىان لەو سەر دەبوو.

- قورىان تۆپەكى ۋا ژىر و لىزان، چۆن زوو دركت بەۋە نەكرد ئىسلام پاستە؟ تۆى ۋا ژىر و خاۋەن ئاۋەز، چۆن خۆت بە خورماى مالى خۆت بىتت بىرست دەكرد و، سەرلەبەيانى سەجدەت بۆ دەبرد و ئىۋارە دەتخوارد؟!

- كۆرى خۆم! ئىمە ژىر و ئاۋەزدار بوۋىن، بەلام ھىدايەتەن نەبوو، ئەو ئاۋەزى ھىدايەتى لەگەل نەبى، ۋەك ئەسپىكى سەردۆ و شىت ۋايە، خاۋەنەكەى چارى ناكە و مىلى سۈرەكەى دەشكىننى، ئىمە بە ژىرى و ئاۋەزى خۆمان سەركردايەتتى خەلك ناكەين. ھىدايەت نوورىكە، خوا دلى خەلكى پى پۇشن و پووناك كرىۋتەۋە، زۆر كەس دەزانم لە ژىرى زۆر لە عومەر لە پىشتىرن، بەلام ئەو ژىرى و ئاۋەزە لە ناگرى نەپاراستوون، زۆر كەسەش ھەن سادە و ھەزار، بەلام خودا دلى بۆ پووناك كرىۋون و ئىمانىكى ۋايان ھەبە، بۆ خەلكانىكى زۆر مەزن بوون بە چرا.

عومەر ھەروا باسى ھىدايەتى بۆ من دەكرد، لەو دەمەدا بېرم لەو كەسانە دەكردەۋە بەناۋ بۇشاۋى ئاسمانا گەشت دەكەن و دەچنە سەر مانگ و زۆر شوۋىتى تر، پان ئەو پىشكانەى كەۋا نەشتەرگەرى بۆ خەلكى دەكەن و ئەو ھەسۋە ۋەدەكارىيە ئىۋ لەشى مۇلف دەبينن، كەچى ئىمانىش ناھىنن! بەلى، قەى عومەر پاستە، ئەم مەسئەلە پەيۋەستى بە دلى مۇلفەۋە ھەبە، پەيۋەندىي بە ژىرى نىيە.

باسەكەمان باسى ھىدايەتى خوا بوو، بۆيە منىش ئەو باسەيەم بە ھەل زانى،

ۋەتم؛

- قوربان! باسى ئەو ساتەم بۆ بىكە موسلمان بووى!

- ئەو ساتە، ساتىك بوو لە ئاسمانا بۆم نورسرابوو، لە زەھىدا جىبەجى بوو. من زۆردار بووم، موسلمانان ھىچ كات بىرۋايان وا نەبوو غومەر ئىمان بەئىتتىت و بچىتە نۆۋرېزى ئەوان، بەلام پىغەمبەرى ئىسلام ﷺ مەلەفى قەزىيە غومەرى لە زموى پا بۆ ئاسمان گواستەو، ھەردوو دەستى بەرز كىردەو، پارايەو، فەرمووى: "خوايە! ئەم ئىسلامە بەھىز بىكە، بە موسلمان بوونى يەك لەم دووانە: يان غومەرى كۆرى خەتتاب، يان غەمى كۆرى ھىشام." ئىتر ئەو نزا و پارانەو بۆ من گىرا بوو، رۆژىك پىش ئەو غەمى موسلمان بىم، بىستم كە پىغەمبەر دۇعايەكى واى كىردەو، ئەويش لە غەبدوللاى كۆرى مەسعود بىست، ئا لەو رۆژەدا بىنىم ئەبوو جەھل لە غەبدوللاى كۆرى مەسعود دەدا، خستىيە سەر خۆل و خاك و لىدانى كىرد، منىش بە دل بەزەيىم پىيا ھاتەو، دەستم بۆ راكىشا تا ھەلىسى... غەبدوللا وتى: "سۆتىند بە خودا! تۆ لە غەم باشقى، وا دەزانم دۇعاى پىغەمبەرت بۆ بىكەۋىتە كارو ئىمان بىنى!" بەلام كۆيىم بە قسەى غەبدوللا نەدا و رۆشتم. دوايى زانىم ئەو نزاىيە لە نەزا بىكى و بۆ ئاسمان بەرز بىتەو، چى دەكات و چۆن گىرايە!

ئەو شەو ھەتا بەيانى بىرم لە پىغەمبەر دەكرەو، بىرم لە قورەيش دەكرەو. جىيان لىھاتەو، بىرپارم دا سەي بىچم بىكۆزم، دوايى بىچم خۆم تەسلىمى بەنى ھاشم بىكەم تا لە جىياتى پىغەمبەرا بىكۆرنەو، خۆنى پىاۋىك ھەر پىاۋىكە... ئىتر مەككە دەچىتەو دۇخى چاران. بۆ بەيانى، دەستم دايە شەشترەكەم. ۋەتم: "دەيى ئەو كارەى بىرپارم لەسەر داو، ھەر بىكەم و لىقى پەشيمان نەمەو، لە رىگەدا گەشتم بە نۆمەيى كۆرى غەبدوللاى ھەمەي، ئەم نۆمەيە لە ترسى خزمەكانى خۆي بە پەنامەكى موسلمان بوو، نۆمەيىم لە منى پرسى!"

- مومەر. ئەۋە بۇ كۆي دەرۋى؟

- دەرۋم موحەممەد دىگۈزم، ئەۋكەسى ۋا قورەيشى تىكدا بە سەر بەكا، پىخنە
لە ئايىنى باب و باپىرانى ئىمە دىگىرى، ھەر دىگۈزم!
- سۆيىد بە خودا! تۇ تىك چۈپت و خۇپىست نازانى چى دىگەي، ئەگەر
موحەممەد بىگۈزى، ھۆزى عەبدولمەناف چۈن دەمىلن بە زىندىروپى لەسەر خاكا
بىمىنىت و بۇ خۇت بىزىت؟! ئەي بۇ ناپۇزى بۇلاي خىزمەكانت چاردى دىردى ئەۋان
بىگەي؟

- كام خىزىمانم؟

- فاتمەي خوشىكت، ئامۇزاكەت، ھەم زاۋاتە ھەم ئامۇزا، ۋەلا ئەۋانىش ئىمانىيان
بە موحەممەد ھىناۋە و مۇسلمان بۇرۇن!

توۋەيم بۇيە ئەۋەي بە مەن گوت، تا شەرى مەن لەسەر پىقەمبەرى خودا كەم
بىكات و، لەننىۋان دور بەلاۋ ئازار، ئەۋەي ھەلپىزارد كە ئىشى كەمتەر دىگىرى، ئە ئەۋ
زانى، ئە مەن زانىم مالىكىم پىن پىشان دەدا بە كاقىرى تىتى دەچم و، بە دىندارى لىنى
دىمە دەر!

بە تورەيى بەرە مالى فاتمەي خوشىكت و سەئىدى زاۋام پىكەۋىتم، لە نىزىك
دەرگاي مالىكەيان، گۈپم لە دىنگى خەبىبابى كۆپى شەرەت بۇرۇقۇشنى بۇ
دەخپىندىنەۋە، زۇر بە توندى دام لە دەرگا و، ھاۋارم كىرد بىكەنەۋە!
خەبىباب بەكەر خۇي شارەۋە، سەئىد دەرگاي بۇ كىردەۋە، چۈۋە زۇر وىتم؛
'ئەۋ ۋىتە ۋىتە چى بۇرۇ؟'

فاتمە ۋىتى: 'مەن گۈپم لە ھىچ نەبۇر، مەن و سەئىد پىكەرە دەۋاين و باسى
پۇرۇمان دىگىرد.'

بەلام ئەم ۋەلامەي فاتمە بۇ مەن قاپىلى قەبۇل نەبۇر، ۋىتم؛ 'بۇرۇ بە دوزىمنى
كىيانى خۇت و، بىرۋات بە نىسلام ھىناۋە؟' فاتمە كىر و بىندىنگ و بىن ۋەلام، ئەۋى

نه تروکانده و هیچی نه گوت! نه مجار پروم کرده ههردوکیان وتم: 'وا بزانم خوتان له خشته بردهوه و موسلمان بوون؟ نایینی باب و باپیرانقان واز لیهینا؟'
سه عید وتی: 'عومه را نهی نه گهر نایینی تو راست نه بی و نهو نایینه تازه راست بی، تو چی ده که ی؟'

من بهرگی نهو قسم نه گرت. تا هیژم بوو زلله یه کی زلم لیدا، فاتمه ههستا من له سه عید دورخاته وه. له ویشم دا، خوین به سر و چاویا هاته خواره وه. فاتمه به دم خوین سرپنده وه و به تورپی وتی: 'به لن کاکه! من موسلمانم، چیت له دس دی. دریقی مه که!' منی جیهیشت، رۆشت له جیگا که ی خوی دانیششت. هه رگیز فاتمه به و جوړیه به رانبهر ب من نه وه ستابوو، ده بیینی خوین به سر و چاویا ده هاته خوار، دلم بۆ فاتمه زۆر سووتا، پیش نه وه ی قسه بکه م، چاوم به و لاپه ریه کهوت که له منیان شارد بوویه وه. وتم: 'ئیوه نه مه تان ده خویندموه؟ شاده ی بسدهری سهیری بکه م!'

فاتمه وتی: 'تو مرۆفیککی پیسی، نه م قورخانه نابج دهستی مرۆفی پیس بهریکه وی، ههسته و پاک پاک خۆت بشۆره.' نه وه یه که م جار بوو که وا ههست به پستی شیرک و زه لیلی موشریکه کان بکه م. نهو فاتمه یه ی که وا هه رگیز به رانبهر من پانه وه ستابوو، ئیسته دهنگی به سر منا بهرز دهکات و به من ده لن: 'به لن کاکه! من موسلمانم، چیت له دس دی. دریقی مه که!' نایه لیت دهستم له په ره کاغه زیک بده م.

ههستم خۆم شوشت، لاپه ره که م لن وهرگرت و خویندموه.

- قوربان! کام سوورته ی تها نووسرابوو؟ نهو ده مانه ی ده تخویندموه ههستت

چۆن بوو؟ چیت به خۆت وت؟

- سوورته ی تها ی تیدا بوو. هه ر له سه ره تا وه، نه گهر نهو سوورته م دیبا، به رهو

ئیسلام پایدیه کتیشام، به لام ئیدی هه موو شتی که به قهزا و قه دهره، نهو نایه تانه ی

له سه ر دلم زۆر کاریکه ر بوو، ده تگوت پاچه و خۆشه و پیسی هوبهل و لات له سه ر دلم

ھەلدەكەنئى و فرەى دەدا و لە جىگەيان خۇشەويسى خۋاى ئاقانە ئەنەخشىنئى، ئەو خودايەى كە خاۋەن و داھىنەرە، ۋەك گزنگى بەيانى بوو؛ تارىكايى شەو پامالى و دونيا پۇشن يكاتەۋە. بەلى، سەرەتاي سوورەتى تاھاي تيا بوو، ھەموو شتىك كە من بىمەۋى تىدا ھەبوو، ئەو قورئانە لەگەل پىغەمبەرە قسە دەكا و بىرو باۋەرى مەۋف ۋەك پۇلا قايم دەكا، باسى پىغەمبەر موسا دەگىرپتەۋە، ۋرە دەداتە بەر ئەوانەى دەيانەۋى دەست بەكار بن. وام دەزانى من لە جىگەى موسام، بە خۇم وت؛ بۇ مەنىش دەست پىن نەكەم؟

- قورىان باسى ئەۋەم بۇ بىكە كە ئەو ئايەتەنە چىيان بە سەر ھىناى، لەنىۋان قسەكرىن لە تەك پىغەمبەرىكا و گىرپانەرەى باسى پىغەمبەرىكى ترا، ھەستت چۇن بوو؟

— ﴿مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ ۝١﴾ طە ، ئەى پىغەمبەر ﷺ. ئىمە ئەو قورئانەمان دانەبەزاندەۋە تا تۇ توۋشى خەم و پەژارە ببىت ، تەماشى بىكە چ گەتوگۈيەكى ئارام و دۇنيا كەرەۋەيە! من خۇم زمانپاراوم و باش لە پەۋانپىژى تىدەگەم، دەزانم مەبەستى ئەم ئايەتە ئەۋەيە كە ئىمە بۇيە بۇمان ناردوۋى، ھەتا دۇنيا و ئارخەيان و ئارام بىت، ئەمجا تىگەشتم چۇن پىغەمبەر ﷺ و ھاۋەلانى بەرابەر ئەو ھەموۋە ئىش و ئازارانەى كە دەدران، ئەۋنە خۇپاگر و پشوو درىژ بوون. ئىمە جەستەى ئەۋانمان ئازار دەدا و وامان دەزانى بە ئازاردانى جەستەيان. دەتوانىن لە ئايىن و بىروپرواى خۇيان ۋەربانگىرپنەۋە و دۇيان بە دەست بېنىسەۋە. لە راستىا، ئەو دلانە لە ئاسمانەۋە لىژى و پىر كرابوون لە موزدە و مەگىنى و ئىش و ئازار بە قەد سەرە نىنۇكىن كسارى ئى نەدەكردن، ئىمە وامان دەزانى ئەگەر جەستەيان بە دەست بېنىن، دۇشيان بە دەست دېنىن، بەلام دۋامى تىگەشتم ئەو كەسەى گيان و دلى بە دەست ھىنراۋە، سەد جار جەستەشى ھى تۇ بېت، تازە تۇ ناتۋانى ئاقە سەجدەيەكى پىن بىەى. پىغەمبەر ﷺ پەك واى كرىبوو، ئەو دل و

دەروونی كۆيلە و ھەژارانى بە دەست ھېنا بوۋا ئەو كۆپلەنەي كە موسلمان بوون،
خو تاشراۋەكانى قورەيشان لا بچووك بووبوۋىيەۋە، ئاھاكانىشيان كە سەجدەيان بۇ
ئەو خوا سووك و چرووكانە دەبرد، زۆر لە خوا تاشراۋەكان سووكوسەلىمتر بووبوون،
من باسى خۇراگرى و ئارخەيانىم كرد، ونبووى خۇم دۆزىيەۋە، ئەو خودا تاشراۋانە
كە لە دار و بەرد تاشراۋوون، ئىمەيان بۇ ژيان جىھېشتىبوو، ھەرچىيان بوئ بە
ئىمەي بىكەن، ئىمەيش ھەرچىمان ويست بەوانى بىكەين، بەلام ئىستە دۇخەكە
جۆرىكى ترە، خوايەكى راستەقىنە و بەسۆز، ۋەك بىتەكان نىيە، ئەوە خوايەكە
ھەموو شتىكى دروست كردوۋە، ئەو ئىمە كۆدەكاتەۋە و دەيەوئ تووشى ناپەحەتتى
ئىش و ئازار نەبىن، دەي كى واز لەم خوا راستەقىنە دەھىئى و پەنا دەباتە بەر
خوای لە دار و بەرد داتاشراۋا؟
- ئەي دواتر چى قورىان؟

— دوايى ئايەتى ﴿إِلَّا نَذْكُرْهُ لِمَنْ يَحْشُرْ﴾ ھات. "ياد خەرموۋىيە بۇ ئەو
كەسانەي كە لە لىپرسىنەۋەي پەرۋەردگار دەترسن." لىترە خراپە و وشكاىي و
بىھەستى شىركم بۇ دەرگەۋت. سۆز و بەزەيىي ئىمانم بۇ دەرگەۋت. بە قامچى
لىماندەدان، بۇ ئەۋەي ناننى نىوچاۋانى ئەۋان ئىمە بىخۆين، بە سەر وردە بەردى
گەرم و داخى مەككە پالمان دەخستىن بۇ ئەۋەي پشتيان بسوتىنن، قورشانەكەش
نافەرموۋى، ئەۋان چىيان بە ئىۋە كرد ۋاپان لىبەكەنەۋە، نافەرموۋى، پالمان بىخەن،
بىانېرئىنن، لىياندەن، بەلگو دەفەرموۋى، (نَذْكُرْهُ) "يادخەرموۋە،" چەند
ئامۇزگارەكى جوانە، چەند وشەبەكى پىر سۆز و ھەستە، چەند نەرمونىانە ئەمە
كارى لە پىشەنەي پىنەمبەر بوو. ئىمە ۋامان دەزانى ئەو لە بەر پۇست و دەسەلات
ۋا دەكا، ويستمان بىكەين بە دەۋلەمەندترىن كەسى ھەرەب، بۇ ئەۋەي واز لە
بانگەۋازەكەي بىئىن. ۋامان دەزانى بۇ ژن ۋا دەكا، ويستمان جوانترىن و شىرىنترىن
كچى ھەرەبى پىن بىدەين، بەلام بەر مەرجەي واز بىئىن. ۋامانزانى داۋاي

سەرۆكايەتى دەكا، وېستمان بېكەينە سەرۆك، بەلام واز بېتى. وامانزانى داواي پىلە
و پايلە دەكا و باي ئاغايەتى لە سەرپەتى، وېستمان كىلىلى مالى خوداي بەدەينە
دەست، بەو مەرچەي دانىشى و واز بېتى. دوايى بۆم دەرگەوت نەخېر، ئىمە لە
كۆي و ئەو لە كۆي. ئەو تەنيا ئەركى سەرشانى جېبەجى دەكا، پاسپاردەپە و
پەيامى خۆي دەگەينەنيت، كىلىلى دلى كەسى بەدەست نىيە، ناتوانى سەرپەخۆ
هيدايەتى خزمە نزيكەكانىشى بدات، ئەو تەنيا پېغەمبەرە، پېغەمبەر، پېغەمبەرى
ئەو كەسەپە كە كىلىلى ھەموو دلەكانى بە دەستە، هيدايەتى ھەموو كەسىكى
بەدەستە.

- دوايى چى قورىان؟

- دوايى ئەم ئايەتەم خويندەو $\text{﴿ تَزِيلًا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ الْاُلى ﴾}$ "قورئان لە
لايەن زاتىكەو دابەزىو كە زەوى دروست كىردووە و ئاسمانە بلىندەكانى
بەديھتەو." ئا لىرە، بە تەواي نەنگى و شورەيى شىركم بۆ دەرگەوت، ھەياران!
ئىمە تا ئىستا چىمان پەرمەستىو؟ بت! ئەمە جىاوازىي ئىوان دروستكەر و
دروستكراو، خۆمان بە پارەي خۆمان بەندە و كۆيلە دەكپەن، دوايى پىيان دەلپىن:
"بتيكمان بۆ دروست بکە با نوپۆي بۆ بکەين و بپەرەستين." خواپەك كە بەندە و
كۆيلەكان دروستى بکەن، چتۆ خواپەكە؟ خواي پاستەقىنە خاوەنى ھەموو شتىكە و
ھەموو شتىكى دروست كىردووە، ئەو زەويەي لەسەرى دەژين، ئەو ئاسمانەي بەبى
ستوون لەسەر سەرمان پادەستاو؛ ئەمە جىاوازىيەكى ئىوان خواپەكى ناتەوان و
خوداي توانايە، جىاوازىي ئىوان خواپەكى دروستكراو و خواپەكى دروستكەرە، بە
خويندەوئەي ئەم ئايەتە، دەزانى ئەو ھەموو شتەي كە دەپىنى خواي ھەپە. ئەو
پارچە بەردانەي كە دەمانپەرەستن، لەو لاوازترن كە شتىكى زۆر سادەيش دروست
بکەن. ئىتر چۆن ئەم دووانە ھەك يەك تەماشە بکەين و بپەرەستين؟ چۆن
دروستكەر و دروستكراو ھەك يەكن؟ چۆن ئەو دار و بەردەي ناوي خوايان لى نراو

و کەر و لائ، وەک ئەو خواپەن کە دەفەرمووی: "من نامەری تووشی ناخۆشی و ناپەختی بیت؟"

- دواپی چی قوربان؟

- دواپی ئایەتی ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾ "دەسلاتی خۆی میهرەبان زالە بە سەر عەرشا،" خوا پێت دەفەرمووی کە ئاسمانەکان و ھەر ھەوت جینی زەوی ئەو دروستی کردوون، ناشفەرمووی: خۆی خاوێن ھیز، خۆی دەسلاتدار، بەلکو دەفەرمووی: "خۆی میهرەبان،" بەلێ میهرەبان، ھەرچەند تۆلە دەسنیتهو و تۆلە سەندنووی بە دەستە، ھەرچەند نەخۆشی و پزق و پۆزیی بە دەستە، ھەرچەند مردن بە دەست ئەو، بە سەر عەرش، ئەو عەرشە دوورە، لە عەرشەو فرمانەکانی خۆی میهرەبان دێتە خوارووە و جیبەجی دەکری، ئەو عەرشە دوورە، بەلام سۆزی خوا زۆر نزیکە، دەپەوی پێت بفرمووی: ھەرچەند عەرش دوورە، بەلام خۆی عەرش ھەمیشە لەلای تۆیە، ئاگای لێتە، دەپەوی دنیاییت پێیدا، نایەوی ترس بخاتە دلتەو، دەپەوی لێی نزیک بیتەو، نایەوی لێی پاکە، دەپەوی چەندە لێی دەترسی، لەو زیاتر خۆشت بو؟

- ئەی دواپی چی قوربان؟

- دواپی ئایەتی ﴿لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا يَنْتَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى﴾ دێت، خوا دەفەرمووی: "ھەرچی لە ئاسمانەکان و لەسەر زەوی و لەژێر زەویدا ھەیە، ھەر ھەمووی ھی ئەو،" پێت دەفەرمووی: من ئاتاجی تۆ نی، دەولەمەندم لەگەڵ ئەویشدا تۆم دەوی، وەرە بۆ لام، ھەرچی فریشتەیی سەر ئاسمانەکانە ھەناسە ھەلمژین و ھەناسەدانەوێ ھەر ھەمووبان ھەر زیکرو پادی خواپە، بەلام لەگەڵ ئەویشدا تۆی دەوی، دەپەوی ھیدایەت بەدات و پێی راستی نیشان بەدات، ئەویش لە ھەر خۆت ئەک لە ھەر خۆی، ئەگەر تۆ کافر بی، ھیچ لە دەسلاتی خوا کەم ناکات؛ موسلمانیش بیت، ھیچ لە دەسلاتی خوا زیاد ناکات، کەوابوو

دهوله مه نقرینی دهوله مه نه کان، زهنگینی راسته قینه ئیمه ی هه ژارو ئاتاجی دهوی.
خاو من هیژی راسته قینه ئیمه ی لاواز و بیهیزی دهوی. دروسته که رو به دیهینه ر.
ئیمه ی دروستکراو و به دیهینه راوی دهوی. ئیتیر چ شه رفنیک له مه گه وره تره؟ چ
سه روه ریه ک نه وهنده سه روه ره؟ چ میهره بانیک نه وهنده میهره بانه؟
- دوا ی نه وه چی قوربان؟

— دوا یی ئایه تی ﴿وَإِنْ تَحَرَّ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ الْسِّرَ وَأَخْفَى﴾ دیت. خوا
ده فرمووی: "به ئاشکرا قسه بکه یت (یان به نه ینی)، به راستی خوا هه موو شتیکی
په نهان و له په نهانیش په نهانتر ده زانی." به خویندنه وهی ئه م ئایه ته. بۆم پروو
بوویه وه که ئه م ئایینه بۆچی وا په ره ی سه ندووه. پۆژنیک پیاوئ له نه شکه وتی
حیرانه وه دیته خواره وه و، وهک ئاکر بکه ویته گیانی پوش و په لاش، ئاوا که وه
گیانی کو فرموه. نه وه خوا به کی هه یه که هه موو شتیکی ده زانی و هه چی لی په نهان
ناب، ته ماشای نیو دل دهکا، هه ر دلنیک خیر و چاکه ی تیابن به رهو لای
پیغه مبه ره که ی که مه ندکیشی دهکا. ئیتیر زانیم تۆر مه^۱ و بنه ماله و نه سه ب هه یچ
پۆلنکی نییه. هۆکاری نه وم بۆ دهرکه وت که بۆچی بیلال زۆر زوو موسلمان ده بی
و نه بوو جهل و عوتبه هه ر پاده که ن و زیاتر له خوا یاخی ده بن، نه مه چیرۆکی
دل و پروونا کایی ناو دل، نه ک لاشه ر جهسته یه ک که رهق و وشک وهک به رد و
گله، نه مه چیرۆکی پۆخ و گیانه، نه ک چیرۆکی بنه ماله و که سوکاری ئه م زهمانه.
نه و کێشانه به ی خوا ی میهره بان خه لکی پی ده کێشی، هه مان کێشانه نییه که
قورده یش خه لکی پی ده کێشا. دوا ییش تیگه ی شتم که خوا ده فرمووی: "هه موو
شتیکی په نهان ده زانم،" نه مه هه ره شه نییه و ترساندننیک له ئارا نییه. هه رچه ند به
پرواله ت وایه، به لام وا نییه، خوا ناه فرمووی: نه ی موحه معه د لیم بترسه! من
په نهانه کانیشته وهک شته ئاشکراکان ده زانم، نه خیرا نه مه میهره بانیه، گفتوگۆیه که

مرؤف ئاسووده و دلتیا دهکا. خوا دهیهوئ بفهرمووئ! من وهک چۆن به ئاشکراکانت دهزانم و پشتیوانیت لئ دهکهم. به ههمان شیوه نهئینییهکانیشت دهزانم و پشتیوانتم، دلت رادهگرم و ئارخهیانست دهکهم، نهگهر ئه و خه لکه له گوئیان کردی. به دهمتهوه هاتن. ئه و منیش زیاتر چالاکت دهکهم. نهگهریش به دهمتهوه نه هاتن و به گوئیان نه کردی. ئه و منیش دلتیاییت پئ ده به خشم و سهیوریت ددهم بۆ ئه وهی ماندوو نه بی. خوا دهیهوئ بفهرمووئ! خه فته مه خوا ته نانه ت ئه و ئیش و ئازارانه ی که به زمان باسیان ناکه ی. من پتی دهزانم و دهرمانی دهکهم. دهزانم له دهنه چه ند خه فته بۆ ئه و خه لکه دهخۆی. دهزانم چی له ناو دلتا گوزهر دهکا: دلتیاییت پئ ده به خشم.

- دهی قوربان چیترا!

- دواپی ئایه تی ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ م خویندهوه. خوا دهفهرمووئ: "زاتی الله خوداییکه. جگه له ئه و هیچ کهس بۆ په رستن نابی و نه وه ههره پیروزه کان ههر بۆ نه ون." ئا لیره بوو که بته زله کانی قورهیش ههر ههموویان وه بهر گورزی خوا کهوتن و هیچ ئرخیکیان له لای خه لکی بۆ نه مایه وه. خۆشه وپی خودای خاوهن هیژ و دهسلات و. خودایه کی درۆینه ی له دارو بهرد ئاشراو له نئو هیچ دلتکا کۆ نابه نه وه. کهس ناتوانی ئهمان به ههر دوو لا بیئنی. به خۆم وت: "تۆ ناتوانی خودای خه تته پی باوکت و. خوا ی موحه معد به یه که وه بهرستی. ئه م کارمه هاوبه شی و شه ریکایه تی هه لئاگری. خوا پتویستی به وه نییه هاوبه شی بۆ بهرهار به دن. ئه و خوا به که. یه ک دانه به و یه کتایه ره ستیی لیم دهوئ. خوا دهیهوئ جل و بهرگی پیسی شه رک و به تپه رستی له خۆم رامالم و خۆم خاوین و پاک که مه وه. چۆن له نئو یه ک دل تاریکایی و رۆشنایی به یه که وه کۆ ده بنه وه؟! کوفرو ئهمان له ناو یه ک دل؟! زۆر مه حاله. خوا یه ک خوا به و هیچ شه ریک و هاو دلتکی قه بول نییه. به لام هو به ل خوا ی درۆینه ی قوره یشه کان شه ریکاتی قه بول

دەكا، پىي سادىيە يان ھەر نازانى كە مەنات و لات و غوززا ھاوبەشى خودايى
ئەون، بەلى ئەمە نىشانەى بېھىزى و لاوازىسى بىتەكانى ئېو مەككەيە. خىواي
مەزنىش لە ئىمە داوا دەكات كە لە تەك خۇشەويسىي ئەوا، خۇشەويسى ھىچ
شتىكى تر كۆ نەكرىتەو، جگە لە ئەو ھىچ كەسىك و ھىچ شتى بە خوا نەزانىن.^{۱۱}
- ئەى قوربان دواتر چى پروى دا؟

- دواتر ئايەتى ﴿وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى﴾ م خويندەو، خوا دەفرموئى:
"ئاخۇ بەسەرھاتى موسات بۇ ھاتو؟" ئەم ئايەتە گوچكەو دل و گىانت بەرەولاي
خۇي پادەكىشى، خۇي دەزانى باسى موسات نەبىستو، تۆ ھىچ كاتى چاوت بە
موسا نەكەوتو، بەلام ئەو ئەدەبىكە خوداي مەزن بە كارى دەھىنى، خۇ ئەگەر
خوا بېفەرمووبا: گوئى بگرە لە بەسەرھاتى موسا، تۆ نايزانى با بۆت بگىرەو، ئەو
تەواو راست بوو. خۇ ئەگەر بېفەرمووبا: تۆ بەسەرھاتى موسا نازانى، دەى گوئى
بگرە با بۆت بلىم، ديسان ئەو ھىش ھەر راست دەبوو، بەلام خودا زۆر بە سۆز و
مېھرەبانى و ئەدەبەو پىسيار دەكا و پىي دەفرموئى: "ئاي بەسەرھاتى موسات بۇ
ھاتو؟" منىش لەبەر ئەو ھى ھەتا ئەو كاتە باسى موسام نەبىستبو، زۆر ھەزم
دەکرد زوو پىي بگەم و بېخوینمەو، تا بزانم بەسەرھاتى موسا چى بوو؟ پاشان با
بزانم بۆچى خوا لېرە تەنيا ناوى موسا دەبا؟ خالى ھاوبەشى غومەر و موسا چىيە؟
بۆچى وام ھەست دەکرد خالىكى ھاوبەشمان ھەيە؟

- ئەى دوايى چى قوربان؟

- دوايى ئايەتى ﴿إِذْ رَأَيْنَا نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّيْلٍ أَوْ
أَجْدَلٍ أَلَّا نَرِ هُدًى﴾ - م خويندەو، خوا دەفرموئى: "ئەو كاتە كە موسا ئاگرىكى
دى و، بە مال و خىزانەكەى گوت، لېرە مەجولن، من ئاگرىكم بەدى كرد،
بەشكوو لەوى چلۆسكىكتان بۇ بېھىنم، يان ھەر لەوى كەسىكم بۇ شارەزايى
دەسكەوئى." بەلى، ئەمە خالى ھاوبەشى ئېوان غومەر و موسا بوو، ھەردوو بۇ

شىتېك دەگەپرايىن لە دونىادا كەلگى لىن وەرېگىرىن، بەلام شىتېك بەدواي ئىمەدا دەگەپرا
كە لە ئاخىرەت و پەسلان^۱ بە كەلكمان بېت، موسا لەو سارا چۆلدە بۇ ئاگرىك
دەگەپرا و بەرمو ئاگرىك دەرېشت، بەلام بە نوررەو ھاتەو، سومەر بۇ كوشتنى
پىغەمبەر دەگەپرا، وەك ئاگرەكە، بەلام بە نوورى ئىمانەو گەپرايەو، ھەردوو بۇ ئاگر
دەگەپرايىن، بە نوررەو گەپرايەو.

- دواتر چى پرووى دا قوربان گيان ؟

- دوايى ئەو ئايەتەنەم خويندەو كە دەفرمووى ﴿فَلَمَّا أَتَتْهَا نُودِيَ يَتُومِسَ﴾ ۱۱ ﴿إِنِّي
أَنَا رَبُّكَ فَخَلَعَ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾ ۱۲ ﴿وَأَنَا أَخَذْتُكَ فَاسْتَمَعَ لِمَا يُوحَى﴾ خ—
دەفرمووى: " ئەو كاتەي گەيشتە ئاگر بانگى لىكرا: 'ئەي موسا! من، منم
پەرورەندەي تۆ، پىلاوكانت داکەنە، تۆ وای لەناو شىوى پىرۆزى "تووا" دا، ھەر
خۆم تۆم دەستىشان كرد، دەي گوى لە پاسپىرىم بگرە." "

تۆ تەماشە ئەو كوفتارە چەن شىرىنە! من خۆم تۆم ھەلبۇاردووە! لەنىو ھەزاران و
زىاتر مرقى سەر ئەم زەويە، خودا موساى ھەلبۇارد و داوا لە موسا دەكا كە گوى
لە سرووش و وەحى بگرى! ئا لەو كاتە، ھەستىكى وا منى داگرت، وام دەزانى
خوداى گەرە داوا لە من دەكا گوى بۇ بگرم، نەك لە موسا، خوداى گەرە منىشى
ھەلبۇاردووە بۇ ئەوئەي ئىمان بەيىنم، لەناو ئەو ھەموو خەلكەي شارى مەككە و پىا
ماقولانى داروننەدو، منى دەستىشان كردووە، وەك چۆن موساى لە مەديەنەو
ھىنايە شىوى تووا، بۇ ئەوئەي گوى لە سرووش بگرى! ئاوا منىشى ھىنايە مائە
خوشكم تا ئىمانى يىن بەيىنم، ئەو بەكەم چىژى ئىمان بوو كە من چەشتم، بەلام
ھىشتاش موسلمان نەبوو، وەك چۆن موسا بەكەم تامى پىغەمبەرەيتى لە تووادا
چەشت و ھىشتا ئالاي پىغەمبەرەيتى ھەلنەگرتبوو، ئەو چىژى ھەلبۇاردن بوو،
ئەوئەي منى ھەلبۇاردووە پىاوماقولىكى قورەيشى نىيە تا بىكارىكم يىن بكا، ئەو

^۱ پەسلان: رۆزى زىندوونەو

خوايه، خودای مەزن ھەلبەئاردەم بۆ ئەو ھى كارى قىامەتەم پىا بەدا، ھەر ئا لەو ھا
بەريارم دا ھەچ كارىكم بۆ ديارى بەكا، ھى دوودلى بەكسەر بەكەم، دوایى زانەم ئەو
پىاو ھى كە مەن بۆ كوشتنى دەگەرەم، ئەو دەستە و دوھايە و، لە خوا داوا دەكا كە
ھىدايەتى مەن بەدا.

— ئەي گەرەم دواتر چى پووى دا؟!

— دواتر ئايەتى ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ —
خویندەو، خوا دەفرەمووى: "ئەمەن خودام، جگە لە مەن خواى تر نىيە، سا تۆ ھەر
مەن بەرستە و نوێزىش بەكە، تا وە بىر خۆتەم خەيتەرە."

پیش كەمىك خواى گەرە زۆر بە پاشكاوى بۆى باس كردين كە ئەو خوايه،
بەدەيەتەرەى گشت شتىكە، دەسلەتدار و بەھیزە، خەلك دەمرىتى، خەلك دەمرىتى،
ئەمانە ھەمووى باومر بوو، داواى ھىچ كارىكى نەكرد، ئەوا ئىستا پىمان دەفرەمووى:
باومر ھىتان بەھى تىكۆشان و كارنەكردن سوودى نىيە، ئەو دەيەوى نوێزى بۆ
بەكەمەن، ئەو دەيەوى تەنيا سەجدە بۆ ئەو بەھەين، نەك بۆ بت و دار و بەردى
تاشراو، تەنانت ئەو پازى نابى سەجدە بۆ پىغەمبەران و فرىشتەكانىش بىرى، ئەو
دەيەوى پوو لە مالاكەى بەكەين و نوێز دابەسەين و بلىين؛ اللە اكبر، ھەموو دونيا
پشت گوئى بخەين، ئەو لە ھەموو شتى گەرەترە؛ گەرەترە ئەو شتانەى كە تۆ
لەيان دەترسى، لەو كەسانەى خۆشت دەوێن، لە نەخۆشى، لە لەشەاغى، لە خەم،
لە خەفەت، لە دارايى، گوشتارى ھىندە شىرەنە، دلت پیش زمانەت قسەكانى
دەخوینتەرە، پكومى بۆ دەبەى بۆ ئەو ھى بەرز پىتەرە، سەجدەى بۆ دەبەى بۆ
ئەو ھى بەى بە خاومەن پەز و پەلە و پاھە، بەلى، بەندايەتەكردن بۆ خودا، ئەو
ئازادى ھەرە گەرە و پاستەقىنە، بەندايەتەكردن بۆ غەبرى خودا، كۆبلايەتى و
خۆگچەكەكردن و سەرشۆرە، بەندايەتى كردن بۆ غەبرى خودا، مەرج نىيە تەنيا
وەك بىتەرستى ھى؛ كۆپرايەلى زالم، كۆپكرتن لە ئارەزوو و ھەوس، كۆپنەدانە

كارى چاكە. ئەمانە و سەدانى ترى ۋەك ئەمانە. ھەمووى بەندايە تىكرىدە بۇ غەيرى خوا.

- ئەي بىۋاي ئەۋە چى. ئەي گەۋرەم!!

- دىۋايى شايەتى ﴿إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أَخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ﴾ قَلَّا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَىٰ ﴿۱۵﴾ م خويىندەۋە. خوا دەفەرموۋى: "پۇزى سەلا ھا لە پىدا". مەن دەمەۋى ئەۋ پۇزىمە جارى ئاشكرا تەبى و بېشارمەۋە. بۇيەش دىت بۇ ئەۋەدى ھەركەسى بە گۈيرەي كىردارى خۇي لە بونىادا پاداشتى بىرىتەۋە. دەي ئاگادار بە، كەسى كە خۇي باۋىرى بە قىامەت نىيە و شوپىن ئارەزووبازىي خۇي كەۋتەۋە. پىت لى نەكرى لە باۋىرەپىنان بە پۇزى قىامەت: تۇيش بەۋ ھۇيەۋە بە ھىلاكا بچى."

بەلى قىامەت ھەيە، حىساب و كىتاب ھەيە، كىشانە و ترازو، دەقتەر و نووسراۋ، ئاشكراپوۋنى نەقتى. ھەموۋ ئەندامەكان دىنە زمان. ئەم دۇنيايە تەنيا ئەزموۋنە، ھەۋلەدانىكى زۆر كەم بۇ مانەۋىيەكى ھەتاهەتايى لە بەھشتا يا لە ئاگر، ئىسكى پىۋا ۋەك جارى جاران چاك دەپىتەۋە، گۈشتى پىزىر و پلىشاۋ ھەموۋى ۋەك جارى جاران خۇش دەپىتەۋە. ئىمە وامان دەزانى چەرخ و خولى پۇزگار كارىگەرىي ھەيە و زىندووبوۋن و مراندن ئەۋ دەمىكا، بەلام ۋا نىيە. ئەۋ چەرخ و خولەش ۋەك ھەموۋ شتى تر ھەر سەبەبە و دەستكردى داھىنەرى ھەرە گەۋرەيە، ئەم چەرخ و خولەش ھەر تاقى كىردنەۋىيەكە و بەس^۱. دىۋايى زانىم كە ئەۋ مۇسلمانانە چۈن بەرگەي ئەۋ ھەموۋە ئىش و نازار و ژانەپان گىرتوۋە كە بە دەست ئىمەمانان توۋشى

^۱ ھا لە پىدا، ئەۋەتا بەپنەۋە

^۲ مامۇستا ھەزار لە خەيىاسى ھەزارانەدا دىفەرموۋى،

"ۋەمزانە جىھان بە ئارەزوۋى تۇ دەگەپى ئەم چەرخ ۋ خولەي ھەموۋى بە ئورۋى تۇ دەگەپى

ۋەمزانە كە سەد سالى ژىپاي پاشان چى مەركىزكە لەسەر پىنگە، لە دوى تۇ دەگەپى."

هاتبوون. خودای مه زن پېش نه وهی ههنگاوی نه وانه توند و تۆل بکا، دلی نه وانی توند و تۆل کردبوو. نه ها خوا ده فرمووی، "نه و ناره زووبازهی که خوی بهروای به قیامت نییه، پښت لی نه گریا" خوی گه وره پښه مبه ر و موسلمانانی ناگادار ده کرده وه له وهی که نیمه مانان بتوانین پښان لی بگرین، دلی ده دانه وه. شا له بهر نه وه نیمه هه رچه ند به هیژ بووین، هه ر دۆپاین؛ نه وانیش هه رچه ند ژماره یان که م بوو و لاواز بوون، به لام هه ر سه رکه وتن.

- نه ی قوربان پاش نه مه چیت فرموو؟

- وتم؛ نه وه قوره یش له م قورئانه هه لدین؟ نا موحه مبه دم پی نیشان بدن.

- دواپی چی قه وما؟

- که خه بباب گوپی له م قسه یه بوو، خوی ناشکرا کرد و هاته دهر و پی وتم؛ "عومه ر مزکینم بده ری، هیوام وایه نه و دۆعایه ی که پښه مبه ر ﷺ شه وی پښج شه مبه کردی، بۆ تۆ گه را بووپی، پښه مبه ر ﷺ دۆعای کردو فرمووی؛ 'خوایه به موسلمان بوونی په کیچ له م دووانه؛ عومه ری کوری خه تتاب یان عمه ری کوری هیشام، ئایینی ئیسلام به هیژ بکه.' نه وه دووم جار بوو نه و قسه یه بیسم."

- نه ی قوربان دواپی چیت کرد؟

پښتم بۆ مالی نه رقه م. حمزه و ته لحه له بهر دهرگا راوه ستا بوون. حمزه سی پوژ بوو موسلمان بوو بوو، نه و خه لکانه ی که له وی بوون، منیان به نی و حمزه نه بی هه موویان ترسان. نه و پیاویکی زۆر بویر و دلیر بوو، که خه لکه که ی بی نی ناوا ترساون رتی؛ "به لی! نه مه عومه ره، نه گه ر خوا چاکه ی عومه ری بو، نه وه موسلمان ده بی، نه گه ر نا زۆر به ناسانی له کۆل خۆمانی ده که به نه وه."

دام له دهرگا، پښه مبه ر ﷺ خوی دهرگا که ی بۆ کرده وه، په خه ی گرتم، زۆر به توندی به ره و لای خوی رایکی شام، فرمووی؛ "خوایه! هیدایه تی عومه ری کوری خه تتاب بده ی، خوایه به موسلمان بوونی عومه ر ئایینی ئیسلام به هیژ بکه ی!"

- ئەي قورىيان تۆ چىت فەرمو؟

- پىم وت، شايەتى دەدم كە تۆ پىغەمبەر و نۆردراوى خىل.

- ئەي قورىيان بۆچى پىغەمبەر ﷺ ناوى ناى فاروق؟

- ئەو ھەر مۇسلمان بووم، يەكسەر وتم؛ قورىيان! نۆمە ئەگەر بەرىن يان بۆرىن.

ھەر لەسەر ھەق نىين؟ فەرمووى: "بەرى وەللا! بەرن و بۆرىن، نۆمە لەسەر ھەقن و راستن!"

منىش وتم: دەي بۆچى وا خۆمان ھەشار بەدىن و بقرسىن؟! سۆيىند بە خىل!

دەيى بە ئاشكرا بچىنە دەر و مۇسلمان بوونى خۆمان پابگەيەنن، بووينە نوو پىز و

چوینە دەرەو، ھەمزە پىشەرەوى پىزىك و منىش پىشەرەوى پىزەكەيتىر. قورەيشىيەكان

ئىعەيان بىنى و لە داخا ھەك قىر پەش داگەپان، خەم و خەفت و مەخت بوو

بىاننەقەتتىن، ئىتر پىغەمبەر ﷺ ناوى لىتام فاروق، يانى جىياكەرەوى ھەق و ناھەق لە

يەكترى.

- ئەي قورىيان دواي ئەو چىت كرد؟

- يەكەم كارىك كردم ئەو بوو: پۇشتم بۆ مالى ئەبوو جەھل، دام لە دەرگا.

ھات و دەرگاي كردمە، وتى: "ھا خوشكەزا! چۆنى؟ چۆن ھاتووى بۆ ئۆرە؟" منىش

وتم: "ھاتووم پىت بلىم، من باومەم بە موھەمەد ھىناو و مۇسلمان بووم!" لە داخا

بە توندى دەرگاگەي پۆمەدا و وتى: "دەك بە ناخىزى گىانت بۆ خۆت و ھەوالت!"

- ئەي قورىيان تۆ بۆ وات كرد؟ خۆ تۆ ئەبوو جەھلت دەناسى؟!

- بەلى! من بە خۆم وت، ھىي عومەر! چۆن بە ئاشكرا كافىر بوويت، دەيى

ئاواش بە ئاشكرا مۇسلمان بىت، بۆيەش چومە بەردەرگەي مالى ئەبوو جەھل؛

چونكە ئەو خزم بوو، خالم بوو، دەيزانى چەندە دۆى ئىسلامە. دواي ئەو ھى ئەبوو

جەھل دەرگاي لى داخستم، پۇشتم پىسارم كرد وتم: "لەم شارى مەككەيە، كى دەم

نەوئىساوترىن كەسە؟" وتىيان: "جەمىلى كوپى مەعمەر، ئەو قسە لە دەمىا

پاناوئىت و، يەكسەر ھەموو خەلكى پىا دەگەيەنئەت." پۇشتم بۆلاي جەھل، وتم:

“جەمیل بەینی خۆمان بێ، دەزانی من موسلمان بووم؟” سوپەند بە خوا بەک وشەى
لە دەم نەهاتە دەر، بەکسەر پای کرد و. منیش بە دوايا. پۆشت بۆ داروونەدو. پەر
بە دەمى خۆى قیراندی و هاواری کرد: “کۆرە خەلکینە! عومەری کۆری خەتتاب
وازی لە دین هیناوه.”

منیش وتم: کۆرە وەللا درۆ دەکەى، موسلمان بووم.

- ئەى قوربان ئا لەو ساتەدا خەلک چیان کرد؟

- هەموویان هاتن لە منیان دەدا و منیش لەوانم دەدا. خالە ئەبوو جەهلم هات و

وتی: “هۆ خەلکینە! ئاگانار بێ، عومەر لە ژێر ئەمانى منایە و. نابێ کەس لێبیدا!”

ئیتەر وازیان لێ هینام.

- ئەى قوربان پێت خۆش بوو ئەبوو جەهلم ئەمانى دای؟

- کۆرە نەوەللا پێم خۆش نەبوو. پێم ناخۆش بوو موسلمانەکان لێیان بدری و من

لێم نەدری.

- ئەى قوربان چیت کرد؟

- پۆشتم بۆلای خالە ئەبوو جەهلم، لە پەناى کەعبەدا دانیشتیوو. وتم: “خالە!

گویت لێمە؟” وتی: “گویم لێتە!”

وتم: من نامەوی لە ژێر پەناى تۆدا بێ!

وتی: وامەکە!

وتم: وەللا وا دەکەم. ئەو پەنادانەم ناوی!

وتی: کەیفی خۆتە!

ئیتەر بەردەوام لێم دەدرا و لە خەلکم دەدا، تا بە ئەواوی موسلمان بوونم دەنگى

دایەرە و هەموو خەلک زانییان.

- ئەى قوربان باسى کۆچکردنى خۆتم بۆ بەکە لە مەککەووە بۆ مەدینە، وام

بێستوووە جگە لە تۆ، کەس بە ئاشکرا کۆچی نەکردوو!

- کەس بە ئاشکرا کۆچی کردووە یان نا، ئەوە خوا دەزانێ. هەرکەسەو بە
 گوێزە زروفی خۆی هەلسوکەوت دەکا، مەرج نەبە هەر کەس بە ئاشکرا کۆچی
 کردیی، لەو کەسە باشتر بێ کە بە نەهێنی کۆچی کردووە، خۆ پێغەمبەر ﷺ و
 ئەبوو بەکر بە نەهێنی کۆچیان کرد، دەی ئەزان لە کوێی من، لە کوێ؟
 - دەی قوربان باسی کۆچەکەم بۆ بکا!

- ئەو پۆژە ی بریاری کۆچکردنم دا، شمشێرەکەم کردە ملم، کەوانەکەم کردە
 شام، چەند تیرێکم بە مشت گرت و بەرمو لای کەعبە پۆشتم. دەورووبەری کەعبە
 لەگەڵ خەلکدا جەمی دەهات، حەوت جار بە دەوری کەعبەدا سوورامەو و تەوافم
 کرد. لە مەقامی حەزەرتی ئیبراھیمیشا دوو پکات نوێژم کرد. دوایی بە دنگی بەرز
 بانگی خەلکەکەم کرد و وتم: "دەک ئێسکەتان خواتەو! هەر کەس دەیهوێ دایکی
 پۆلەپۆی یۆ بکا، هەرکێ دەیهوێ منداڵەکە ی هەتیو بیێ، هەر کەس دەیهوێ ژنی
 بێوژن بکەوێ، یا بیته پشت ئەو پۆلەو، من کۆچ دەکەم بۆ مەدینە، کێ خۆی بە
 پیلو دەزانێ بیته بەرم بێ بکری."

- ئە ی قوربان کەس هات؟

- کورە نەومللا حەدیان چیبە.

- ئە ی قوربان بە تەنیا بەرمو مەدینە پۆشتی یان هارپێت بوو؟

- هارپێم هەبوو.

- کێ بوو قوربان؟

- من و هەبباش کوری رەبیمە و هەبباش کوری عاص رێککەوتنمان کردبوو کە
 لە پشت بەرزاییەکانی مەککەو بەک بگرین و کۆچ بکەین. وا رێککەوتین کە
 هەرکەس بەبانی لەوی نەبوو، ئەوە بانی گەراو و با ئەوانی تر بپۆن. من و
 هەبباش نامادە بووین. بەلام هەبباش گەری کردبوو، ئێتر ئێمە بەرمو مەدینە پۆشتین.
 - ئە ی قوربان هەبباش بۆچی دواي ئەوێ گەشتە مەدینە گەرايوە بۆ مەککە؟

- عەبیاش لە گەلێان پۆشەنەوه، لە پێگەدا ئەبوو جەهل پێی وتبو: "هرا! وشترەكەم زۆر مانوە بۆ لە پاشكۆی خۆتەوه سوارم ناكە؟" عەبیاش وتبووی: "باشە."
عەبیاش وشترەكەى یخ^١ دا، هەر كە وشترەكە یخى خواردبوو، بە هەردووکیانەوه شالۆیان بردبوو، سەر عەبیاش و دەست و پێیان بەستبوو، هەردیانەوه بۆ مەككە و بەناو خەلكدا گەراندىان وتیان: "كۆرە خەلكینە! ئەوه ئێمە برا بێمەقلەكەى خۆمان ئاوا گرت و هیئامانەوه، ئێوهیش برۆن كەسوكارە بێمەقلەكانى خۆتان بێنەوه."
- ئەى قوربان تۆ چۆنت زانى ئەبوو جەهل و حارس دەیانەوی فێل لە عەبیاش بکەن؟

- كۆری خۆم! هەركەس هەر ئەو شتانه ببینی كە بە چاوی سەر دەبینی، ئەوه ئەو كەسە كۆتەرە. من بە درێژایی ژبانم فێلم لە كەس نەكردووه، نەبشمەشتووه هیچ كەسێ فێلم لێ بكات، بۆیە قسەى ئەبوو جەهل و حارس كارى لە من نەكرد، باش دەمزانی ئەگەر گەرانەوهى عەبیاش بۆ مەككە خێردار بووایە، ئەبوو جەهل نەدەهات بە دوايا، ئەبوو جەهل خالى من بوو؛ باش دەمناسی، تەنیا بۆ ئەوه هاتبوو بەر بە ئیسلام بوونی بگرت، ئەبوو جەهل فێلاوى بوو، هەتا مردنیش هەروابوو.

- ئەى قوربان ئەگەر ئەبوو جەهل و حارس راستیان بكردایە، ئەوه ئەو كاتە چۆن دەبوو؟

- گۆی بگەرە پۆلە! بزانە چیت پێ دەلێم؛ سویتد بە خوا! ئەگەر باش باشێك بەزمانیایە راست دەكەن، پای خۆم نەدەگۆڕی، گۆتێرایەلێمى خودای مەزن لە سەرۆو گۆتێرایەلێمى هەموو كەسێكەومەیه، ئەو كەسە دایك بێ یا باوك یان هەر كەسێكى تر، ئەگەر خەتتایی باوكى من بەو جۆرە سویتی خواردبا، ئەو سویتدەم بە ئەززا دەدا و دەمشكاند و بە گۆتم نەدەكرد و بەرمو مەككە نەدەگەرامەوه، ئێمە قورشان فێرى كردووین مافی خودا لە سەرۆو هەموو مافیكەومەیه، پازەبوونی خودا پێش، پازەبوونی

^١ یخ: خەواندنی وشتر. دانیشاندنی وشتر

بوو. پۇل نە تېستوۋە، "چىكى دەستە مالى دونيا،" سامان ژيان پېش دەخا، بەلام
ژيان نېيە. جا بېشزانە جياۋازى زۆرە لەنئوان ئەۋەى تۇ خارۋەنى سامان ھى لەگەل
ئەۋەدا كە سامان خارۋەنى تۇ ھى، سەرۋەت و سامان خىزمەتكارىكى باشە، بەلام
گەرە و ئاغايەكى تا بىلى خراپە، خۋاى گەرە سەرۋەت و سامانى بۇ خىزمەتكارى
داناۋە، نەكەى ھەرگىز سەرۋەت و سامان بىكەى بە گەرەى خۇت.

— بە خوا قورىبان ئەم ئامۇژگارە زۆر بەسوۋە، نەگەر ھەموو كەس ۋەك تۇ
سەيرى سەرۋەت و سامانىيان بىكردايە، ھەموو كەس خۇشەخت و ئارام و ئاسوۋە
دەبوو.

— پۇل ئەم ھەموۋە خەلكە، ھەرچەند بە لەش و لار زۆرەيان لە يەك دەچن،
بەلام لە ژىرى و ئاۋەزا كەمتەر لە يەك دەچن، ئايىن و كاروبار و بۇچون و
كردەۋەيان زۆر لە يەكتەر جياۋازە.

— بە خوا! قورىبان، مەن ۋا دەزانم كە خۋاى گەرە ھەق و پاستىگۈيى بە تەۋاى
خىستۇتە سەر دل و زىمانت، قورىبان ئەۋ خەلكە بۇچى لە يەك ناچن و ئاۋا لە
يەكتەر جياۋازن؟

— ئەۋە پەيۋەندىي بە مىزاج و دروستىۋونى خەلكى ھەيە.

— چۇن چۇن قورىبان بۇم پرونكەۋە؟

— خۇداى مەزن باۋكە ئادەمى لە مشتى كلى زەۋى بەدىيەننا، ئەۋ مشتە گەلە كلى
ھەموو شۇنئىكى تىبابو، نەۋەى ئادەم ۋەكوو گلە، سوور و سېى و پەش و بۇر و...
بېس و پاك و ۋىشك و نەرم و... ئاۋا ھەمە جۆرەى تىبابە.

— ئەۋە لەبەر ئائەمەيە تۇ و ئەبوو بەكر لە ئىماندا ۋەكوو يەكن، بەلام مىزاج و
تەبىئەتتان لېك جياۋازە؟

— تۇ ھەر باسى ئەبوو بەكر مەھىنە ناۋ، ئەبوو بەكر ئە لە ئىمان ئە لە مىزاج
ۋەك كەس نېيە، ئىمانى ئەۋ ۋەكوو پۇلا و بىگرە لە پۇلايش رەقتەر و بەھىزترە، ئەۋ
دلەشى ھىندە نەرمە ۋەكوو داىكىكى بەسۆزە.

- قوربان مەبەستت ئەومە لە يەك گلن، بەلام وەك چۆن ئەو مشتە گلە، گلى
 ھەموو جىنگايەكى زەوى تيا بوو، ئىنەيش ئاوا تەبىئەت و مىزاجتان لىكتەر جياوازە؟
 - بەلى... بەلى. من وا دەزانم ئەر گلى كىلگەي بەركەوتوو، مەو دەرۋىنى،
 بەخشندەيە، گزۇگيا زۆر جوان سەوز دەكا، گلىكى نەرمونيانە، كىلانەيشى زۆر
 ئاسانە. وا دەزانم مەيش لە گلى چياكانم، گلى چيا بەخشندەيە، گيا سەوز دەكا،
 بەلام رەقە، من و ئەبوو بەكر ئاوەھايىن، ئەو زۆر نەرمە، مەيش رەقە، ھەموو خەلكى،
 تەنانەت پىغەمبەرانىش رەكۆر يەك نىن، جياوازيان تىدا ھەيە.

- قوربان پىغەمبەركانىش؟!

- با پىت بلىم: نەوونەيەكت بۆ دىنم تا جوان لە من تىبگەيت و ھالى بىي.

- دەى زۆر قوربان لەشم ھەمووى كردوو بە گۆي.

- پۆزى بەدر لە داوى ئەوئى شەر كۆتايى پىھات، خوداى مەزن سەركەوتنى
 بە ئىمە بەخشىبوو، كۆمەلىكى زۆرمان بە دىل و يەخسىر گرتبوو، پىغەمبەرىش ﷺ
 ھىچ دەقەيكى قورئانى لەلا نەبوو، چۆن مامەلە لە تەك دىل و يەخسىر بكا، بۆيە
 راپۆزى پىكردىن، فەرمووى: "چى بکەين؟" ئەبوو بەكر وتى: "قوربان! ئەو دىلانە
 ھەموويان ھەشیرەت و خەزم و كەسووكارى خۆتن، دەست پىشخەر بە، داواى
 تەوبەيان لى بکە، بەلكو پەشيمان بىنەو و تەوبە بکەن و، خوداى مەزن لىيان
 خوشبىي. مەيش وتم: "ئەخىر قوربان! ئەوانە گشتيان كافرن، تۆيان لە شارى مەككە
 دەرکرد، پىيان وتى: 'دروژنى!' با لە گەردنەيان بەدەين، ھەرھەموويان بتۆيىنين!"

پىغەمبەر ﷺ بەبى ئەوئى يەك وشە فەرمووى، ھەستا تەشرىفى ېردە نەو
 خەوتەكەى، خەلكى بوونە دووبەرەو، بەرمەكەيان دەيانگوت: "پىغەمبەر بە قەى
 ئەبوو بەكر دەكات،" بەرەكەپتر دەيانوت: "بە قەى عومەر دەكا..." بوايى
 تەشرىفى ھاتە دەر فەرمووى: "خوداى مەزن دلى ھەندى كەس وا نەرم دەكا لە
 نەرمەيش نەرمترە، دلى ھەندى كەشش وا توند دەكا لە بەردەيش توندترە، ئەى

ئەبۇ بەكر تۆا پەك وەكۇر ئىبراھىم واى، (خودا باسى ئىبراھىم دەكا كە) دەيفەرموو: ﴿فَمَنْ يَمَعِي فَإِنَّهُ بَنِيَّ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ۳۶ واتە: 'سا ھەركەسى شوپىنى من كەوت، ئەو ئەو كەسە لە خۇمە، ھەركەسىكىش لەم ياخى بوو، ئەوسا ئەتۇ خەتا بەخش و دلۇقانى.' وەك عىسا واى (خودا باسى عىسا دەكا كە دەيفەرموو): ﴿إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَلَا تُفْلِحْ وَإِنْ تُغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الرَّحِيمُ﴾ ۱۱۸ واتە: 'گەر بىتەوئ ئازارىان دەى: بەندەى خۇتن، گەر بىتەوئ لىيان خۇشې خۇت دەزانى و ھەر بۇ خۇتى كە دەستەلاتت بە دەستە و لەكارزانى.'

غومەرىش پەك وەكۇر نوحە (خو دەفەرموو) نوح دەيفەرموو: ﴿رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾ نوح: ۲۶ واتە: 'خوایە! ئەم سەر ھەردە ئەو كەسانەى تۇ ناناسن، جووقەوارىان' لى مەھىللە،' وەكۇر موساى (خودا باسى موسا دەكا كە) دەيفەرموو: ﴿رَبَّنَا أَطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ﴾ يونس: ۸۸ واتە: 'خوداى گەرە ماالىيان لى تەرت و توونا كە، دلىان پتر پەق و پەش كە، با ھەركىز باومر نەھىتن؛ ھەتا جەزەبەى زۆر بە ژان بە چاوى خۇيان دەھىتن.' "كۆر! ئىستاكە دەزانى ئىمان چۆن خەلكى وەك برا لى دەكات و كۆيان دەكا! بەلام تەببەت و مىزاج لە يەكترى جىبايان دەكا؟!

- بەلىن قوربان! ئەو بۆيە ئەو خەلكى ھەرچەن بېروباوەرىان لە مەر خودا وەك يەكتىر بى، بەلام ھىشتا لە راوبۇچونى ئايىنى وەكۇر يەك نىن؟

- بەلىن راستە، بەلام تەنبا لە ئايىندا ئاوا نىمە، لە كاروبارى دونياشدا ھەر ئاوايە. تاقىكەو، بىرۇ بۆلاى دە- پانزە پىا، دانە دانە پىمان بلى: "ئەكەم زۆر دەپۇلىنى و بەرسەردا ھاوار دەكا و قسە دەكا،" بزانە لەو پانزە كەسە، چەند پراى

جىياۋازت گىر دەيى؟ ئا ئەۋ كاتە باش دەزانى ئەۋ خەلكانە لە چەند جۆرە گل دروست بوون. يەكيان ئۆزى، "خەتاي خۇنە، ئەۋەندە نازت پىداۋە سوۋرى ملت بوۋە، ئەگەر ھەر لە يەكەم جارىدا چاۋت لىن سوۋر بىكردايە، نەيدەۋىرا ئاۋا بىكا" جا بزانە! ئا ئەم كەسە لە گللىكى پەق و پتەۋ دروست كراۋە. يەكلىكى تر دەلى، "ژنان ھەروان، زوو ھەلدەچن، بزانە لە چ كارىكت تورپە، ۋاز لەۋ كارە بېنە. ژنان ھەموۋيان ئارەمان. ھەموو مالىك ژنىكى ۋاي تىدا ھەيە، پۆزى خۇشى و پۆزى ترشى، لىنى بگەرئ. ژيانى خۇت ھەرگىز تىك مەدە، سەينى خۇى چاك دەيى." جا بزانە ئەم كەسەيە لە گللىكى زۆر بەرپىز و بەخشندەيە، ھەر دەبەخشى و ھىچى ناۋى. يەكلىكى تريان پىت دەلى، "ئەۋەندە پەق مەبە بىشكىي، نەرمىش مەبە با نەتكوشن، چوست و چالاک و وريابە و، پەشۋى مالدارى بگرە دەست، سنوورىكى بۇ دابنى با پىن لە بەرپەي خۇى زىاتر پانەكىشى، بەلام ھەرگىز بىرت نەچى، ژنىش ۋەك تۇ مۇقئىكە، گشت مۇقئى تورپە دەيى و ھىۋر دەيى، بىمۇچىنە^۱ و مەيشكىنە." جا بزانە، ئەم جۆرەيان لە گللىكە لەنىۋان دوو گلى پىشوو.

دىسان بېرۇ ئەۋ خەلكانە تاقىكەۋە، بلى، "براكەم مىراتم پىن نادات و ھەموۋى بۇ خۇى بردوۋە،" پۈۋىز بە چەند كەسى بىكە... يەكى دەلى، "سامان و كىيان ۋەكوو يەكن، ھەرگىز لەۋ مافەي كە ھەتە ۋاز نەھىنى، بە دەستى خۇت، ھەقى خۇتى لىن بىستىنە؛ ۋاي نىشانندە بىرى بەلايدا نەچوبى،" باش بزانە، گلى سىروشتى ئەم پىۋە، لە گللىكە ھەر ۋەردەگرئ و ھىچ نابەخشى، ھەموو شتى لە پىناۋ بەرژمەندى بەكار دىنى، يەكلىكى تريان پىت دەلى، "قەيىنا تۇ ۋەكوو ھابىل بە، ھابىل بە قابىلى دىموت: ﴿لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيْ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِمَكُونِي يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ﴾ ۲۸ ئەگەر تۆيىش دەستم بۇ دىرئ بىكەي كە بىكوۋى، من دەست لە تۇ ناكەمەۋە تۇ بىكوۋم.^۱ دۇنيا ھەموۋى بەچى دىلەن، ئىمە ھەموو بە كار و كىردەمەي خۇمان بەرمو

قیامت دهرۆن و، کهس مالی خۆی ناهاته نۆو قهبری خۆی، خودای مهزن به کوپرهی دهوله مهنی و ههزاری لپرسینه وه ناکا، نافهرمووی مادهم فلانه کهس ههزار بووه، بیخه نه نۆو دۆزه خه وه، مادهم فلانه کهس دهوله مهن بوو؛ به ههشتیه، زۆر سپاسی خودا ده کهم ماف خوراوم ماف خۆر نیمه، "جا بزانه! ئهم ئینسانه له گلیکه که باشترین جۆری گله، ئهو گلیکه به پروالهت له سههر نه رزه، به لام له راستیدا له به ههشتیه، سێیم کهسیان به تۆ ده لێ؛" له مافی خۆت قهت خوش نه بی، دلی براکه یشته پابگره، گفتوگۆی له گه لدا بکه، هم ماله کهت وهرگره وه هم دلی نهویش پابگره، باسی مافی برا بکه، به قیامت بیترسیته، ئه گهر وهک پیاو هاته پیشه وه، ئه وه هم میراتت دهس ده کهوئ و همم برا کهت زویر ناکه ی، ئه گهر به کویشی نه کردی، برۆ لای دادوهر سکا لای له دژ تو مار بکه؛ جا ئهو کاته میراته کهت به دهست بخه و ئیتر برا زه یز ده بی یان نه به تون و ته و مس، "جا ئهم کهسه له و گله یه که له نیوان ههردوو جۆری پیشودایه، هه ندی نه رمی و هه ندی رهقی تیا ده بیئرئ.

- به لێ قوربان وهک ده فهرمووی هه ر ئاوا یه، به لام قوربان تۆ و ئه بوو به کر چه ند خالیکی هاو به ش و نزیکتان هه یه، ئهو باسانه ی ئه بوو به کر که تۆ کردت هه مووی وایه، به لام من هیشتا زیاترم له تۆ دهوئ، من ده زانم ئهم هاو به شیه ی نیوان جه نابت و جه تابیان له سروشت و ته به عه تی خۆتانه وه سه رچاوه ی وهرگرته وه. هه ندی شتی ئۆه وه کوو یه که، که وره م! ئهم خۆه له قورتنیه م لێ وهرگره و وه لام به دره وه.

- باشه کوپم چی ده پرسی لێم به پرسه.

- ئهو جیاوازییه ی نیوان تۆ و ئه بوو به کر، جیاوازیی سروشت و ته به عه، نهک جیاوازیی نیوان ئیمان، پێک وهک ئهو جیاوازییه ی له نیوانی ئیبراهیم و عیسا له لایهک و موسا و نوح له لایهکی تر. ئه ی ئه بوو به کر هه موو کاتی که هه ر وا نه رم نیان بوو؟ هه رگه ز تو ره یی یان توندی رهوی تێ نه ده کرد؟

- ھەرچەند بەراورد لەنێوان ئیمانی پێغەمبەرەکاندا پەوا نییە، بەلام ئیمانی هیچ کەسێ هێندە ئیمانی ئەبوو بەکر بەهێز نییە. سۆیند بە خودا ئەبوو بەکر پلەیک لە سەرووی ھەموو مرۆفەکانەوە بوو، پلەیک لە دواي پێغەمبەرەکان. ئە من و ئە غەیری من لە ئیماندا ناگەین بە ئەبوو بەکر. لە مەر سڕوشت و تەبەو، ئەو کەسێکی ھەتا بۆ ئی ئەرەب و بەسۆز بوو، ھەتا مردنیش ھەروا بوو، بەلام ھەركات پێویستبایە. ئەم مرۆفە دڵۆقان و زۆر بەسۆز، ھەك شیرێ بێشەلان دەبوو، ھێند توند دەبوو کەس نەدەگەشت بە جێ پێیدا. ئەو کاتانە ئی ئیمە لاواز دەبووین، ئەو بەهێز بوو. ئی ئیمە نەرم، ئەو زۆر زۆر توند، ئەو ماوێھێ خەلیفە بوو، زۆر شتی ئەرمان بۆ دەرکەوت کە هیچ کاتی تەسەرمان لێ نەدەکرد.

- چۆن... چۆن قوربان؟

- با بۆت بۆ ئی ئیم. ئا ئەو پۆزە کە پێغەمبەر ﷺ وەفاتی کرد، خەلکی ھەموو ھەك تێک چووین، ئاوەھا بوون، ئەو خەفەتە ھێند مەزن بوو، کەس نەیدەتوانی شانی بداتە بەر، من خۆم بە ناو مزگەوتدا دەھاتم و دەچووم، دەمگوت: "ھەركەس بۆ پێغەمبەر مردوو، بەم شمشێرە لێ دەدەم، دەیکوژم؛ پێغەمبەر نەمردوو، ھەكوو موسا بۆ گەتوگۆ بۆلای خودا پۆشتو و ماوێھێکی تر دێتو، ئەو کەسانە کەوا دەلێن: 'ئەو مردو،' دەمگوت دەبن، ئەبوو بەکر لە مالى خۆی بەرھە مالى پێغەمبەر ﷺ وەرکەوت، پۆشتە مالى دایە عایشە، ئی ئوچاوانی پێغەمبەری ماچ کرد و وتی: 'بە زەندوبی و بە مردوبی چەندە پاکى' دواي ھاتە مزگەوت، من ھەروا شمشێرە کەم ھەلدەسووراند، ھەرەشەم لەو کەسانە بوو کەوا دەلێن: 'پێغەمبەر وەفاتی کردوو...' ئەبوو بەکر وتی: 'مومەر دانیشە' دواي پر بەدەم ھاواری کرد: 'ھۆ خەلکێنە! ئەو کەسانە موحەممەدیان دەپەرست، ئەوا موحەممەد وەفاتی کرد، ئەو کەسانەیش کە خوا دەپەرستن، خودا نەمرە و ھەرگیز نامرئ' دواي ئەو ئایەتە قورئانی خوێندوو کە دەفرمووی:

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَصُرَ اللَّهُ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾ آل عمران: ١٤٤ واته: 'موحه ممه د... تنها پیغه مبه ریک نه بووه وه فات بکات، بیگومان پیغه مبه رانی پیش نه میش (وه فاتیان کردووه)، نایا نه گهر وه فاتنی کرد یان کوزرا و شهید بوو، نیوه پاشگه ز دهنه وه و هه لده گه رینه وه!؟ خو نه وهی هه لکه رینه وه و پاشگه ز بیته وه، نه وه هه رگیز زیان به خوا ناگه یه نیت، له داهاتوو به کی نزدیکدا خوا ی که وره پاداشتی سپاسگوزاران ده داته وه، 'دوای نه وهی نه بوو به کر نه و نایه ته ی خوینده وه، به هوش خوُم هاتمه وه و ده تگوت هه رگیز نه و نایه ته م نه بیستوو، نیتر بوم پروون بوییه وه: به لن، پیغه مبه ر... به راستی وه فاتنی کردووه!'

شا لیره دا که سایه تی به هیزی نه بوو به کر دهرده که وی. بو من دهرکه وت که نهرمونیا نی و توندوتولی دژی به ک نین، میهره یانی و خوږاگری دژی به ک نین، خو نه گهر ته ماشای ته بیعت و سروشتی من و نه بوو به کرت کردبایه، ده بووا نه و باوږی به وه فاتنی پیغه مبه ر... نه کردایه و، من نه وم هیور بکردایه ته وه، به لام به عه که وه، نه و عومه رهی که زور توندوتیژ بوو، نه و پوژه پروخا، نه و نه بوو به که رهی که زور نهرمونیا نی بوو، وهک چیا خو ی ږاگرت، مروف شا له و کاتانه دا دهناسری، جاری واهیه، به گومان وا دهناسی فلانه که س زور توندوتیژه، به لام دوایی دهرده که وی که زور نهرم نیانه، به پیچه وانه یس مروفی به ږواله ت نهرمونیا نی، سهیر ده که ی توند وتیژه، به لن، نه بوو به کر شاوا بوو، که سایه تیه کی تیر و ته واو، نه و کاتانه ی که کاتی نهرمونیا نی بوو، نه و نهرمونیا نی و، نه و کاتانه یه ی که کاتی توندوتولی و توندوتیژی بورایه، توندوتول و تیر ده بوو.

- رحمه نی خوا له نه بوو به کر، چ که سایه تیه کی ته واو کامل بوو

- به لن، به خوا وا بوو.

- بە خوا قوربان! تۆ زۆر گەرەي. زۆر بە سەیری باسی ئەبوو بەكرت كىرد.
ئەمە پاستگۆيى و نەجا بەتى جەناپت دەرەخا.

- كۆرى خۆم! مەۋلى گەرە ھەر گەرەمە. كەس بە خراب باسكردنى مەۋلى
مەزن، مەزن نابى. مەۋلى بەرپەز و مەزن ئەو كەسەپە كە مەۋقە بەرپەز و مەزنەكان
نیشانى خەلك بەدات.

- ئەي قوربان! باسى تر ھەپە كە كەسايەتى ئەبوو بەكر دەرېخات و خەلك
پىنى وابى كە زۆر نەرموتيانە، كەچى توندوتۇل و تىز بى، يان پىشان وابى واز لە
شتىك بەپىنى، كەچى ئەو سوورتى بى؟

- كۆرە ئەۋە بەپاستە؟! ئەرمەللا شتى وا پەۋى داۋە ئەبوو بەكر دلى نەرم
نەبوۋە، ئەگەر بە سەر كىدوا بەاتايە، نەرم دەبوۋ: ئەبوو بەكر. ئەبوو بەكر بو!
دەبوو چۆن بىت پىك ئاۋابوو.

- دەي قوربان بۆم باس بكة، بزانم چىيە و چۆنە؟

- دىۋى وەفاتى پىنەمبەر ﷺ، ئەبوو بەكر بوو بە خەلىفە، عەرەب بوو بە سى
بەشەۋە، بەشتىكىان لەسەر ئايىنى خۇيان مانەۋە و نەگۇران، بەشتىكىان گەرەنەۋە سەر
ئايىنە پەۋچەكەي باۋك و باپىرانىيان، بەشەكەپتر بە مۇسلىمانى مانەۋە، بەلام
دەيانگوت زەكات نادەين! ئەبوو بەكر كۆي كەردىنەۋە و پەرس و پەۋىزى پىكردەين،
زۆرەمان تەنەت مەنىش پىمان وابوو واز لەۋانە بىتىن كە زەكات نادەين بۆ ئەۋەي
ئەۋانەش ۋەك بەشى دوۋەم، پىشت لە ئايىنى ئىسلام نەكەن تا ئەو كاتەي دلىان بە
تەۋاۋى لەسەر ئايىنى ئىسلام دادەمەزىتەۋە و دواتر زەكات بەدەن، بەلام ئەبوو بەكر
ئەم راپەي پەسەند نەكرد، وتى: "شەپان لەگەل دەكەم." ئەم بەپارەي ئەبوو بەكر
پىچەۋانەي سەۋىشت و تەبەي ئەو بوو، ئەو نەرموتيان بوو، بەلام بۆچونەكەي توند
بوو. مەنىش لەگەل راپەكى نەرمدا بووم، كەچى سەۋىشت و تەبەم توندوتىز بوو،
مەسەلەكە پىچەۋانە بوو بوۋەۋە، ئەبوو بەكرى دلىنەرم و مەپەرەبان، توندوتىز بوو بوۋەۋە
غومەرى توندوتىز، نەرم و نەبان بوو بوۋەۋە.

- ئەي تۆ چىت كەرد قوربان!

- مەن بەردەمۇم دەچىمۇم بۇلاي ئەبۇ بەكر و ھانم دەدا بۇ ئۇەي لە راكەي
بەشيمان بېيتەو، دەمگوت، "ئۇ چۇن شەر لەگەل كەسانىكدا دەكەي كە
شايتومانان ھىئاو؟ مەگەر تۇ نازانى پىغمەمبەر ﷺ لەرموويەتى، 'فرمانم پىكرارو
شەر لە تەك كافراندا بەكم تا شادە دىنن و دەلىن، لا الە الا اللە، شادەمان ھىئا،
ئىتر خوین و مالىان لەسەر مەن ھەرام دەپى و نابى لەگەلئاندا بەجەنگم، مەگەر بۇ
ھەقىكى شەرى و ئىسلامىي نەپى، ئىتر ھىساب و كىتابىشان لای خودايە." "
- ئەي ئەو چى دەفرموو؟

- پىنى دەوتم: "بەخۇا ھەركەس جىياوازی بخاتە نىوان نوپۇ و زەكاتەو لە تەكىدا
دەجەنگم، زەكات مافى خەلكە، بە خۇا ئەگەر لە سەردەمى پىغمەمبەردا پەشوى
ولاخىكىان لە زەكاتدا دابى، دەپى ئىستەيش بىدەن، ئەگىنا بۇي دەجەنگم."
- ئەي دوايى چى پروى دا؟

- مەن بەردەمۇم لىق دەپارامەو نەجەنگى، دەمويست خوینى كەس نەپۇزى، ئەبۇ
بەكر تورە بوو، يەخەي گرتەم و وتى، "كۆرەكەي خەتتاب! ئەو تۇ بۇ لە سەردەمى
جاھىلىدا توندوتىز بوويت و، ئىستە ئاوا نەرمونيان و ترسونۇكى؟"
- ئەي دوايى چى پروى دا؟

- خۇاى گەرە دلى منىشى ھەك دلى ئەبۇ بەكر لىكرد، زانەم ئەو لەسەر ھەق
و راستە، ئەو پۇزە بۇم دەرکەوت كە ئىمانى ئەبۇ بەكر بەراپەر ئىمانى ھەمۇومان و
بگرە زىاترەشە.

- كەوابى راكەي ئەبۇ بەكر راست و دروست بوو.

- بەلى بىگومان! ئەو سەردەم و كاتە پىك ئەو راپەي ئەبۇ بەكرى دەويست،
كارمان بە راى ھەركەسنىكى تر بگردايە، تىك دەشكايەن و دەرووخايەن. بە خۇا
ئەگەر پوخمى خۇا و پاشان ئەو سووربوونەي ئەبۇ بەكر لەسەر راكەي خۇي
نەبايە، ئەو مېزۇو دەگۇرا، پەلەكانى كاتۇمۇر بەرە و دوا دەھاننەو، سەردەمى
نەفامى دەگەراپەو، فېتنە و فەساد دەستى پى دەكردەو، ئەو تىگەشتەي ئەبۇ

بەكر، بوو بە چرا بۇ ئىسلام. ئەو غېرەتەي ئەبوو بەكر و راگرتنى ئەو كاتە وەك سەردەمى پېغەمبەر ﷺ. ئەو ھەلوپىستىكى جوامىزانە بوو؛ ئەو ھەلوپىستە ھەلوپىستىك بوو كە خىواي گەرە بە ئەبوو بەكرى بەخشىبوو. دىواي سۆزى خوا، جوامىزىي ئەبوو بەكر بوو، ئايىنى ئىسلامى راوہستاو كرد. ھەموومان، تەنانەت مىژوو شاپەتتى ئەو ھەماندا كە ھەلوپىستى مەردانەي ئەبوو بەكر بوو كە ئايىنى بەرابەر بەو ھەموو ھەلگەرەنەو و شەپوشۇرە راوہستاند، ئەو ھەلوپىستە وەك ھەلوپىستى پېغەمبەران بوو.

- پىستىك ماوہ لىت پىرسىم، شتىكى تر خالى ھاوبەشە لەنىوان تۆ و ئەبوو بەكردا، ھەز دەكەم وەلامەكە لە خۆت بېسىم و پشتگوپى نەخەم. دواتر دەمەوى باسى خۆت، لە خۆت بېسىم!

- چىيە كورم، بىلى!

- وەللا باسى سەقىفە^۱ و بەيەتدان بە ئەبوو بەكر، ئەو پۇژە چى پروى دا؟
چۆن ئەبوو بەكر بوو بە خەلىفە؟

- دىواي ئەو ھەي پېغەمبەر ﷺ وەفاتى كرد، خزمە نىزىكەكانى خەرىكى شۆردن و كەنكەردنى بوون، من و ئەبوو بەكر لە مزگەوت بووين، كەسىك ھات و وتى؛
"ئەنصارىيەكان پۇشتون بۇ سەكۆي بەنى ساعىدە، دەيانەوى خەلىفەيەك بۇ مۇسلمانان ھەلپۇرتن،" ئەو كارە ئەدەبوو ئىمەي تىبا بەشدار ئەبىن. بۆيە بەكسەر بانكى ئەبوو بەكرم كرد و باسەكەم بۇ گىراپەو؛ پىپارماندا ئۆمەيش بچىن بزانىن چى دەكەن؟"

بە ئەبوو بەكرم وت: "لەگەلمدا وەرە، ھا بچىن بۇلاي برا ئەنصارىيەكانمان."
پۇشتىن، لىيان نىزىك بووینەو، گەشتىن بە دوو پىواي زۆر بەرپۇز و چاكى ئەنصارى،
وتىان: "براكانمان بۇ كۆي دەچن!"

وتىان: "دەمانەوى بچىن بۇلاي برا ئەنصارىيەكانمان."

وتیان: "نا مەچن، نزیکیان مەبنەو، پڕۆن بە دەم کاری خۆتانەو."

منیش وتم: "وەللا دەبێ بەچین"

پۆشتین، گەشتینە سەکۆی بەنی ساعیدە، پیاویکیان تیا بوو چاکەتێکی لە بەرا بوو. وتم: "ئەمە کێیە؟"

وتیان: "سەعدی کۆری عوبادە."

وتم: "ئەو چییەتی؟"

وتیان: "ئەو یاوی^۱ هەیە، تەواو بەکی خستوو."

دانیشتین، زۆری پێ نەچوو، و نەبێژەکیان هەستا بۆ قسەکردن. سپاس و ستایشی خۆی کرد، دواوی وتی: "ئێمە ئەنساڕوللاین، سوپای ئیسلامین؛ ئێوەی کۆچەریش کۆمەڵێکن لێرەن، دەبێ کاروباری ئیسلام بە دەست ئێمەوێ بێ، ئێمە خۆمان خەلکی ئەم شارەین." وەلامێکم پێ بوو ویستم قسە بکەم. ئەبوو بەکر وتی: "عومەر لەسەر خۆ بە!"

پێم ناخۆش بوو قسەی ئەبوو بەکر بشکێتم؛ بێدەنگ بووم. ئەبوو بەکر هەستا و دەستی کرد بە قسەکردن. سویند بە خوا هەرچی لە دڵمدا بوو، ئەبوو بەکر بە زیادەوێ هەمووی وت، دواوی وتی: "برا ئەنصار یەکان! بە خوا هەر پەسنێکی ئێووم دابن، کەمی هەیە و زیادی نییە. بە خوا ئێوە ئەو زۆر زیاترن من باستان بکەم. بەلام کاروباری خەلیفایەتی دەبێ قورەیشی بەرپۆوی بێ، پێغەمبەر ﷺ خۆی کۆچەری بوو. دەبێ جێگرەکەیشی هەر کۆچەری بێ. من خۆم بە خەلیفایەتی ئەم نوو پیاوێ پازیم ئێوە یەکیکیان هەلبێژن."

دواوی دەستی من و ئەبوو عوبەیدە ی جەراحی بەرز کردموو. ئەو پۆژە ئەبوو بەکر هەرچی وت، هەمووی بەلاموێ پەسەند بوو، تەنیا ئەو نەبێ کە منی دەسنیشان کرد بۆ خەلیفایەتی، ئەوەیان پێم ناخۆش بوو و، وتم: "سویند بە خوا! پێم خۆشە لە گەردنم بدری بەلام پێش ئەبوو بەکر نەکەوم."

پياۋىڭكى ئەنصارى ھەسنا و وتى: "دەي با دوو خەلىفەمان ھەيىن، يەك لە ئىمە و يەك لە ئۆۋە."

منىش وتم: "دەي بە خواا ئەۋە يەكەم ھەنگاۋى دووبەرەكى و ناكۆكى دەيىن. ناكۆكى، دەيىن تەنھا يەك كەس خەلىفە يىت. كاكە سەعد تۆ خۆت گولت لى نەبوو كە پۇژىكەمان يىتەمبەر ﷺ ڧەرمانى: 'سەرکردايەتى بۆ ئىمەي قورەيشە و ۋەزىرايەتى بۆ ئەنصارەكانە؟'"

بە خوا سەعد زۆر راستگوۋ بوو، بەلام ھىچى نەوت، چاۋەرئى بوو بزانى چى روددا.

ئەبوو بەكر بە منى وت: "عومەر دەستت يىتە، با بەيەتت پىن بدم."

منىش بە ئەبوو بەكرم وت: "تۆ لە من باشتى و شايانقرى."

وتى: "تۆ لە من بەھىزترى."

تم: "ھىزم ھەموو بۆ تۆيە، نابىن دواي يىتەمبەر ﷺ پلەويايەي كەس لە پلەويايەي تۆ بەرزتر يىت. تۆ لە كاتى كۆچدا، لە ئەشكەوتدا، لە خىزمەت يىتەمبەردا بووى، ئەو ئايەتەي كە ڧەرمانى: ﴿ثَانِيًا أَتَيْنَ﴾ مەبەستى خوا تۆ و يىتەمبەر ﷺ، يىتەمبەر ﷺ لە كاتى نەخۇشىدا تۆي كىردە پىش نوئىز. تۆ لە ھەموو كەسك لە پىشتىر و شياوتى."

دوايى دەستى ئەبوو بەكرم گرت و، بەيەتم پىن دا، ئىتر ھەرچى لەو شونەدا بوو، ھەموويان بە يەك دەنگ بەيەت يان پىن دا. بۆ بەيانى، ئەبوو بەكر چوۋە سەر مېنەر و، منىش لە خوارەۋەي ۋەستام، وتم: "ھۆ خەلىفە، ۋا ديارە خراي گەورە باشتىن كەسمانى دەستىشان كىردوۋە بۆ ئەۋەي بېي بە خەلىفە، ھاۋرئى و ھاۋلى يىتەمبەر ﷺ، ئەو كەسەي كە لە ئەشكەوتەكەدا لە خىزمەت يان بوو. باشتىن كەس بۆ بەرپۆھەردىنى كاروبارتان، دەي ھەستىن بەيەتى پىن بدم، ئىتر ھەموو ھەستان و بەيەت يان پىدا.

- کەوابوو پۆزی سەکۆکە کە بەناربانگە، ئا بەو جۆرە بوو ئەی باشە قوربان

بۆچی ئەنصارەکان چاوەڕوانی ئەوەیان نەدەکرد تا لە کفن و دفنی پێغەمبەر ﷺ دەبنەوه، پاشان خەلیفە دیاری بەکەن؟

- ئەنصارەکان مەبەستیان ئەوە نەبوو کە لە دونیادا بەش و پلەوپایەیان هەبێ،

ئەوان دەیانزانی کە بەرپۆوەبردنی ئایین و ولات، بەبێ سەرکردە و گەورە بەرپۆوە ناچێ، ئەگەر خەڵکی سەرکردەیهکی ئازا و لێهاتویان نەبێ، لە کتۆپرێکدا هەركەس

بۆ خۆی و پشێوی پوو دەدا—خوای گەورە لە قورئاندا فرموووەتی: ﴿الَّذِينَ مِنْ عَجَلٍ﴾ الأنبياء: ۳۷ واتە، "مرووف ئەوەندە بە پەلە و تالووکەیه^۱، (هەر دەلێت) لە پەلە و تالووکە دروستکراوه."

ئەو پرسیارەى تۆیش بەجێیه، دەبوو زۆر پەلە نەکەن تا ئێمەیش هەموومان

ئامادە دەبین، بەلام قەزاوقەدەر وابوو.

- باشە ئەوان بۆ پێیان وابوو لە ئێوه زیاتر لایەقی فرمانڕەواییان؟

- ئەوان لەو پوانگەوه سەیریان دەکرد کە خۆیان خەڵکی شارەکەن و ئێمە وەک

میوان واین، هەرچەندە ئایینی ئیسلام هەموومانى کردبوو بێرا و ئەو من من و تۆ تۆیهی کە لە سەردەمی نەفامیدا هەبوو، نەمابوو، بەلام خاومن مآل هەر خاومن مآله.

ئەوان لەو پوانگەوه خۆیان بە شیاوتر نەدەزانی کە بۆین: "ئێمە لە ئێوه باشترین،"

هەر تەنیا لەبەر ئەوە بوو کە خۆیان خەڵکی شارەکەن و دەبێ ئەوان بەرپۆوەبەریش

بەن. دواى ئەوەی فرمودەکەى پێغەمبەرمان ﷺ بۆ باسکردن کە دەبێ

سەرکردایەتی لە ئێو قورەیشدا بێ، ئێتر هیچ ئارەزایەتیەکیان دەرناهێری و، بەئەندەنگ

بەیمەتێان بە ئەبوو بەکرادا. خۆی گەورە لە ئەنصارەکان پازی بێ، ئەوان بەکەم

کەس بوون، بوونە پالێشتی ئیسلام. بەکەم کەس بوون بەیمەتێان دا، نە لەبەر دنیا

پالێشی ئیسلام بوون و نە لە پۆی لاوازیهوه بەیمەتێان دا، بەلکو تەنیا مەبەستیان

پەزنامەندى خوا بوو.

^۱ تالووکە، هەشتار، هەلیپ، سەرپێ، نەز

- ئەي ئەبو بەكر دەستى گرتى و ويستى بە يەتت پېيدا، بۇ پازى نەبووى؟
- چونكى ئەبو بەكر لە من باشتر بوو، لە ھەموومان شاپوتر بوو، ئەو يەكەم پياو
بوو كە موسلمان بوو، ھارپى و ھارسە ھەري پېغەمبەر ﷺ بوو، دووھم كەسى نەو
ئەۋشكەۋتەكە بوو؛ نەيىنپارېزى پېغەمبەر ﷺ بوو، راستە پېغەمبەر ﷺ خۇي ھېچ
كەسى بۇ خەلىفەيەتى ديارى نەكرد، بەلام ئەو خۇي لە كاتى نەخۇشيدا نەبوو
بەكرى بۇ بەرنوئىزى ديارى كرد، ئيتىر چۇن من بە خەلىفەيەتى پازى بام؟ بە خوا
ھەر شاپاوى ئەۋبوو.

- ئەي بۆچى ئەبو بەكر ھەرمو بووى تۆ لە من بە ھېزترى؟
- ئەبو بەكر تەمەنى شەست و يەك سالى بوو، زۆر كەسكى لە سەرخۆ و
نەرمونيان بوو، دەشيزانى كە كاروبارى خەلىفەيەتى ناپەحەتە و ئارىشەي^۱ زۆرە. لە
ھەمان كاتدا خەلىفەيەتى تەكلىفە نەك تەشرىف، ئەو لەۋە دەترسا، بەو تەمەنەۋە و
بەو نەرمونيانىيەي كە ھەي بوو، نەتوانى خەلىفەيەتى بەرپۆۋە بېا. بەلى، ئەۋە ئەبوو
بەكرە، كەسكى دوورەپەرىز لە ھەموو شتىكى دونيايى، تەنانەت لە سەركردايەتى
كە ھەموو كەس ھەزى لېيەتى. بەخوا! ئەبو بەكر پياوى خوا بوو، بۇ خوا زىا، لە
پىتاوى خوادا ۋەفاتى كرد.

- ئەي قوربان! بۆچى ئەنصارىەكان و تىيان: "با دوو خەلىفە ھەبى، يەك لە
ئېمەو يەك لە ئېۋە؟"

- ئەۋە بە پاى من بۇ دوو ھۆكار دەگەرپۆتەۋە، يەكەميان، پېم وتى. ئەوان خەلكى
سەدىنە بوون، پىيان ۋابو دەپن خەلىفە خەلكى شارەكە بى. دووھم ھۆكار، ئەۋەبوو
كە ھەر لە كۆنەۋە ھۆزەكانى ھەرەب پىيان ۋابو دەپن كاروبارىان خۇيان بەرپۆۋە
بەن و تاپن ھەبىرى خۇيان—ھەرچەند ئازاتر و لېماتوتر بى—بەن بە
سەركردەيان. ئى خەلكىش بە كۆپرەي ھادەت و داپونەرىتى خۇي رەفتار دەكا.

ئۆمە و تەمان: "ئەسلا مە دابونەریتی سەردەمی ئەفامی دەشواتەو و باوەری پێی نییە،" بۆیەش ئەوان بە سینگێکی فراوانەو بەیەتیا بە ئەبوو بەکر دا و، وەک چۆن پشت و پەنای پێغەمبەر ﷺ بوون، ئاوا بوونە پشت و پەنا بۆ ئەبوو بەکریش؛ لەگەڵ ئەبوو بەکر دا جیهادیان کرد، فرمانەکانی ئەبوو بەکریان جێبەجێ دەکرد، کەسیان لاریی لە سەركردایەتیی ئەبوو بەکر نەبوو. ئەوان کەسانێک بوون کە فرمانەکانی خوا و پێغەمبەرت بە بیریان بەتێنایەتەو، یەكسەر پێی پازی دەبوون.

- ئەو دواى چۆن خەلافەت بەر تۆ كەوت؟

- ئەبوو بەکر وەسیەتی كرد من بكرێم بە خەلیفە.

- ئەو قوربان خەلیفایەتی بە وەسیەتکردن دەبێ؟

- خەلیفایەتی بڕیتیە ئە بەلێندانێك لەنیوان سەركردە و خەلکید. خەلیفە بەلێن

دەما کە کاروباری خەلک بەرپۆتە بیا، فرمانەکانی خوا جێبەجێ بکا، پەچاوی بەرئۆمەندیی گشتی بکا، سەرۆت و سامانی گشتی بە هەدمەر نەدا و بە دادپەرۆمەری دابەشی بکا، هەوڵ بدا ئاسایش و ئەمنی قەومی دابین بکا، دادگەر بێت، سوپای تێر و تەواوی هەبێ — بۆ بەرگری. خەلکەكەیش گوێزپرایەل بن، لە كاتی خۆشی و ناخۆشی لەگەڵ خەلیفەدا بن، ئە فرمانە چاكەكاندا بە گوێی بكەن و درێخى نەكەن. نابێ لە كار و فرمانێكدا كە پێچەوانەى فرمانی خوايە، لە گوێی بكەن. كەوابوو خەلیفایەتیی من بە وەسیتی ئەبوو بەکر نەبوو، بەلكو بە پەزنامەندیی خەلک بوو. ئەوان بەو وەسیەتەى ئەبوو بەکر پازی بوون و، بە دڵ و گیان و پەزنامەندیی خۆیان، بەلێن و بەیەتیا بە من دا.

- ئەو قوربان ئەبوو بەکر خۆی بپهاری دابوو كە تۆ خەلیفە بیت؟

- سەرمتا ئەبوو بەکر بپهاری نەدابوو، ئەو باش بهری لەو كارە كردبوویەو، پرس

و پاریزی كردبوو. دواى بە گومانهاشیی خۆی، منى بە شەوا زانی.

- پێش ئەوەی تۆ ئاگادار بکا، چی كرد؟

- ئەبوو بەكر پېش وەفاتى، پانزە پۇژ نەخۇش بوو، ھەستى كىردىبوو كاتى مردن
نەزىك بىرۈتەۋە، بۇيە غەبدۈررەھمانى كۆپى غەۋلى بانگ كىردىبوو، بە
غەبدۈررەھمانى وتىبوو: "باسى غومەرى كۆپى خەتتەم بۇ بىكە؟"
ئەۋىش وتىبوو: "دەي قوربان خۇت لە من باشتى دەناسى!"
ئەبوو بەكر وتىبوو: "بەلى! بەلام پېم خۇشە لە دەمى كەسكى تر باسى غومەر
بىيىم."

غەبدۈررەھمان وتىبوو: "بە خوا قوربان! زۇر لەۋە باشتىرە تۇ بىرى لى
دەكەيتەۋە."
دوایی بانگى عوسمانى كۆپى غەفغانى كىردىبوو و پىتى وتىبو: "باسى غومەرم بۇ
بىكە."

عوسمان وتىبوو: "قوربان! تۇ باسى غومەر بۇ ئىمە بىكە!"
ئەبوو بەكر وتىبوو: "پېم خۇشە لە دەمى تۆۋە بىيىم."
عوسمان وتىبوو: "بەخوا زۇر لەۋە باشتىرە كە دەردەكەۋى."
ئەبوو بەكر وتىبوو: "خوات لى پازى بى، بە خوا ئەگەر وازت لى بەھىنايە،
وازم لى نەدەھىنايە."

- قوربان ئەو قەسە يانى چى ؟

- مەبەستى ئەۋەبوو كە عوسمانىش شىۋى خەلىفەيەتتە، ئەگەر عوسمان مىنى بە
دل نەبايە، ئەۋە ئەبوو بەكر ئەۋى دەست نەشان دەكرد بۇ خەلىفەيەتتى.
- ئەي قوربان ئەبوو بەكر لەناۋ ئەۋ ھەموۋە خەلكەدا، تەنبا پرس و ۋاپۇژى بەۋ
دوانە كىردا؟

- نەخىر، ئەۋ ۋاپۇژى بە كۆمەلى كەسى موھاجىرى و ئەنصارى كىرد، لەۋانە،
سەئىدى كۆپى زەيد، ئوسەيدى كۆپى خوزەير، پىتى وتىبون: "راتان چىيە لە بارەي
غومەرەۋە؟"

ئوسەید وتبووی: "دوای تۆ لە ھەموومان باشتەر، بە چاکە پازە و بە خراپە ناپازی، نەتەنەکانی لە ئاشکراکانی باشتەر، کەس وەک نەو شیاوی خەلیفایەتی نییە؛ کەسێکی بەھێزە."

- ئەو ئەوانی تر چییان وتبوو؟

- ھەر ئەوێ کە ئوسەید وتبووی.

- ئەو ھەموویان بەو دەستەتە ئەبوو بەکر پازی بوون؟ پای ھەموویان وەک

پای عوسمان و عەبدوڕزەحمان و ئوسەید بوو؟

- نەخێر، پای ھەموو کەس وەک بەک نییە، ھەركەسە و تێبینی و بیروبوونونی

تایبەت بە خۆی ھەیە. ھەندیکیان منیان ھەم لە سەردەمی پێغەمبەر و ھەم لە

سەردەمی ئەبوو بەکر دا دەناسی، دەیانگوت: "زۆر توندوتیژە." مەبەستیان ئەو بوو

کە ئەم عومەرە هیچبەدەستە، ئاوا توندوتیژە؛ باوکە پۆا ئەو ئەگەر کاربەدەست بێ؟!

- ئەو ئەوانە چییان کرد؟

- دوو پۆژ پێش وەفاتی ئەبوو بەکر چووبون بۆ لای، پێیان وتبوو: "تۆ دەزانی

عومەر چەند توندوتیژە! ئەگەر خوا لێپرسینەوێ لێکردی بەرابەر ئەو وەسیتە، چی

وەلامی خوا دەدەیتەو؟"

ئەبوو بەکر وتبووی: "دامنیشێنن!..."

ئەو لەسەر چۆن کەوتبوو، دایاننیشاندا وتی: "ئەو ئەمترسێنن خوا لێپرسینەوێم

لەسەر عومەر لەگەڵدا بکا! بەخوا! ھەركەس زۆلم بکا تا بنەگویی زەرەر دەکا و ئە

ژێری دەرنەچێ، دەلێم، 'خواپە! باشتەین کەس بۆ خەلیفایەتی دیاری کردا' خواپە

خۆت ئەم قەسەم پەگەپەنە!"

- ئەو قوربان دوای ئەوێ ئەم دەنگوباسەت بەست، ھەستەت بەرابەر ئەو

کەسانە چۆن بوو؟

- كورم! خۆ من هەولم بۆ خەلافەت ئەداپوو تا لایان زویر بم. بە خوا ئەوان هەولیان داپوو ئەو ئەركەم لە كۆل بکەنەووە كە خۆم لێی هەلەدەهاتم، ئەگەر من خەلیفایەتیم وێستبا، ئەو پۆژەي كە ئەبوو بەكر لەسەر سەكۆكە پێی وتم: "دەستت بێنە بە یەتت پێ بدەم." هەر ئەو پۆژە دەبووم بە خەلیفە، دواتر كەي پەوايە من ڕك و كینەم لە كەسێك بێت، هەر لەبەر ئەوەي ڤای خۆي لە مەر مەنەووە دەرخستوو! من خۆم دواي ئەوەي كرام بە خەلیفە، پێم وتن: "پەحمەتی خوا لەو كەسە بێت عەیب و عارەكانم بە دیاری بۆ دەهێنێتەو." ئەمە قەسەي من بوو لە كاتی خەلیفایەتی، دەي ئەگەر كەسێكی ئاسایی بام، قەسەي لەو زياترم دەبوو؟

- قوربان تۆ كاتی خۆي بۆیە بە خەلیفایەتی ڤازی نەبووی؛ چونكە ئەبوو بەكرت لە خۆت بە شیاوتر دەزانی.

- دەي باشە خۆ ئەمە مانای وا نییە ئەگەر ئەبوو بەكر مرد، ئیتر من حەزم لە خەلیفایەتی دەبێ. كورم! مرقۇی واریع و خۆپاریز ئەوەیە خۆي لە كاروباریك دوور بختەووە كە ترسی ئەوەي لێی هەبێ نەتوانی بە باشی بەرپۆهێ ببا. بەخوا! منیش دەترسام خەلیفایەتی باش بەرپۆهێ نەبەم، بۆیە پێم خۆش نەبوو بكرێم بە خەلیفە.

- ئەي دواتر چی پۆوی دا؟

- ئەبوو بەكر ديسان بانگی عوسمانی كردبوو، فەرمووبووی: "چیت پێ دەلێم ببنووسە."

عوسمان وتی: "چی بنووسم؟"

ئەبوو بەكر وتی: "بنووسە بەناوی خواي بەخشندە و مېھرەبان، ئەمە كۆتا وەستیتی ئەبوو بەكری كۆڤی ئەبوو قوحافەيە، لە كاتیكدا خەریكە دوا مەنزلی دونیا بەجێ دەهێلێ و خەریكە بەرە و بەكەم مەنزلی قیامەت وەرێ بکەوێ؛ ئەو قیامەتەي كە تێیدا كافەر بڕوا دەهێنێ و تاوانبار دلی پر دەبێ لە یەقین و درۆزن واز لە درۆ دەهێنێ. ئەوا من عومەري كۆڤی خەتتایم وەك خەلیفە دەست نیشان كرد. گوێڤرایەلی بن و فرمانەكانی جێبەجێ بکەن. منیش بۆ پەزنامەندیی خوا و

پێنه مبهری خوا و ئایینی ئهسلام و بۆ خۆم و بۆ ئێوهههش له چاکهکردن دێخیم نهکردوه. ئهگەر عومەر دادپهروهر بوو، ئهوا گومانهکهی من پێکاویهتی و بهپاست درچووه. ئهگهرهش وا نهبوو، ئهوه ههركهس خراپهکهی له ئهستۆی خۆیدا به، منیش جگه له خهیر و چاکه ههچی ترم مه بهست نهبووه. خۆ من ئاگاداری بهرپسواران^١ نیم. ﴿وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾ ناههقانهش زۆر پێناچی لهوه دهگهت که سه رهنجام بۆ کوێ دهچن. سلاو و میهره بانی خوای گه وره برژێ به سه ر هه موو لایه کتانه.

پاشان نووسینه که ی مۆر کرد.

- ئه ی دوا ی ئه مه چی پرۆی دا؟

- ئه بوو به کڕ به عوسمانی وت: "ئهم نووسراوه به به و. برۆ به زانه خه لک پنی پازین؟"

عوسمان پۆشت و به خه لکی وت: "خه لکینه! ئێوه به یه مه ت و به لێن ده دمن به و که سه ی که له م نووسینه دا ناوی هاتووه؟"

هه ره به موویان وتیان: "به لێ! ئێمه پازین..."

دواتر عوسمان نووسراوه که ی کرده وه و بۆ خه لکی خوێنده وه. خه لک هه موو به به کدنگ به یه مه تیان پێدام و، ئاوا کرام به خه لیغه.

- که وابوو پێش ئه و نووسراوه و دوا ی نووسراوه که یهش، ئه بوو به کڕ باسی خه لیفا به تی لای تۆ نه کردبوو؟

- نه خهیر پێش نووسراوه که باسی هه چی لای من نه کردبوو. به لام دوا ی ئه وه ی خه لک به و نووسراوه پازی بوون، چوومه خزمه تی ئه بوو به کڕ و وتم: "ئه بوو به کڕ! من پێوهستم به خه لیفا به تی نییه و خه زم لێ نییه..."

ئه بوو به کڕ وتی: "عومەر گیان! خه لیفا به تی پێوهستی به تۆیه!"

- مه به سستی چی بوو؟

- مه به سستی نه وه بوو به من بلئی؛ من له بهر نه وه تۆم ده سنی شان نه کړې وه. پټو بست پټی بټ، به لکو من وا ده زانم که تۆ شیاوترین کهس بیت بۆ نه و کاره. نه بوو به کړه همیشه و ابوو، به خشنده یی نه و، ته نیا بۆ په زامه ندی خوا بوو. گیردانی شی^۱ هر له بهر په زامه ندی خوا بوو. هر له بهر نه وه بوو و هر کرتنی خه لیغایه تیم به لاهه ناسان بوو. بهارم دا بچم به پټی پټغه مبه و نه بوو به کړدا. هر چه ند هر گیز ناگه به وان. پټغه مبه ری نیسلام هیچ پټغه مبه ریکی تر پټی ناگا. چ جای عومره؛ نه بوو به کړیش نه وه ندی پټم بکړی وهک نه و ده بم، جا نه گه به ته وای وهک نه و نه بم نه و به گوږه ی توانا، عه رب ده لئی؛ "هر چی هه موی دس نا که وئ. واز له هه موی ناهیندرئ."

- نه ی قوریان له کوټا دیدار تدا له گه لیدا، هیچ و مسیه تیکی بۆ کړدی؟

- به لئی.

- چی بوو؟

- وتی؛ "عومره لټم نریک به ره وه." منیش لئی نریک بوومره وه و، وتی؛ "من ده تکه به خه لیغه. نه ی عومره! نامۆزگاریت ده کهم هه میش ترسی خوات له دلدا بی. عومره! نه و میش بزانه خوی گه وره هه ندی داوی له شه ودا هه یه، له پۆژدا وهریان ناگړی و؛ هه ندی داوی له پۆژدا هه یه، له شه ودا وهریان ناگړی. جا بزانه، هیچ کار پکی سوننه تت لی وهرنا گیرئ تا فره زه کانت به ته وای به چی نه هینا بی. نه و که سانه ی که له قیامه تدا تای ترازوی چاکه یان قورس ده بی. نه وه به شوینکه وتنی راستی قورس بووه. نه و تای ترازوه ی که ته نها راستی یی ده کټ شری. مافی خۆپه تی که قورس بی. نه و که سانه یی که له قیامه تدا تای ترازویان سووکه، نه وه به هوی شوینکه وتنی لاره یی و ناره واهه سووک بووه. نه و تای ترازوه یی که

ئەنھا ئارمىيەنى پىن دەكشىرى، مافى خۇبەتى كە سووك بىن. خىۋى گەورە بۇيە باسى بەھەشتىيەكان بە چاكە دەكا؛ چونكە چاك بىوون اتاي ترازوى چاكەپان قورسقىر بوو، ئىتىر ئەۋىش چاۋپۇشى لە خراپەكانىيان دەكا. ھەركات باسى ئەو بەھەشتىيەت كورد بلىن؛ 'زۆر دەترسم مەن يەككە ئەم لەو كەسانە' خىۋى گەورە لە ھەندى ئايەتدا باسى سۆز و بەزەيى خۇى دەكا و، لە ھەندى ئايەتى تىردا باسى سزا و خەشىمى خۇى دەكا؛ ئەۋەش لەبەر ئەۋەى بەندەكانى ھەم لىنى بىرسىن و ھەم ھىۋايشىيان پىن ھەبىن. لە ھەق زىياتر. ھىچى تر لە خوا چاۋمەپوان ناكى، كەس بە دەستى خىۋى گەورە ناخىرئە نىۋ فەتەرات و بەلاۋە. ئەگەر ئەم ئامۇزگارىيەنى مەنت وەرگرت، ئەوا ھىچ بەرىپۇار و نادىارىكت ھىندەى مردن خۇش ناۋى و، ھەرگىز ناتوانى مردن بىھىز و دەسلەت بىكەى.

- بە خوا قورىان ئەم ئامۇزگارىيە، ئامۇزگارىي كەسىكى پەفتەنىيە. 'مىۋى ئەو كاتەى كە پىشت لە ئونىا دەكات و خەرىكە بەرمە قىيامەت بارگە و بىنە بىنچىتەۋە، لە ھەموو كاتى زىياتر پاستىگۇيە. ئەۋو بەكر بە درىزايى ژيانى ھەر پاستىگۇ بوو، چ جاي ئەو كاتانە. بەلام قورىان پىت ئاسايىيە چەند پىسارىكت لە مەپ ئەو ۋەسىيەتە لى بىكەم؟

- بۇ نا؟ دەى كوپم چىت لە دىلدايە بىرسە.
- بۇچى ئەۋو بەكر ۋەسىيەتەكەى بە "ئەى غومەرا ئامۇزگارىت دەكەم ھەمىشە ترسى خوات لە دىلدا بىن" دەست پىكرىد؟

- چونكە دەيزانى ۋەرگرتنى دەسلەت تاقىكردنەۋەيەكى زۆر سەختە، زۆر بەى خەلىك لەو تاقىكردنەۋەيەدا دەرناچىن، كاپراى دەسلەتدار ھىز و پارەى لە بەردەستدايە، خەلىك بەراپەر دەسلەتدار لاۋاز و بىھىزن، زۆر كەمەن ئەو كەسانەى كە پارە و ھىزىيان ھەبىن و ئەنە تاغوت، ئەۋو بەكر ۋەسىنى بەبىرم بىنچىتەۋە كە خىۋى گەورە ئاگادارى ھەموو كارەكانم دەبىن، لىم دەرۋانى بزانى لە كاتىكدا لە

لوتكەى دەسەلاتدام چى دەكەم، ئەو پارە و سامانەى لە بەردەستە چۆنى بەكار دېنم و خەرجى دەكەم، چۆن لە تەك ئەو خەلكەى لە ژېر دەستەدايە دەجولئەو. دەسەلاتدار شىاوترېن كەسە كە پېترسېنى و خواى وەبەر بېئىتەو، چونكە جگە لە خوا كەس لە دەسەلاتدار مەزنتەر نېيە. خەلك بۆيە لە دەسەلاتدار دەترسې، چونكە ھېزى ھەيە. بۆيە خۆى لە دەسەلاتدار نزيك دەكاتەو، چونكە سەرۆت و سامانى ھەيە، بەلام خودى دەسەلاتدار ھېچ كەسكى لەو مەزنتەر نېيە تا لىنى بترسې، ھېچ سەرۆت و سامانىك بە ئەندازەى ئەو سەرۆت و سامانە نابى كە لە ژېر دەستى ئەودايە تا خۆى لى نزيك بكاتەو. ئەبوو بەكر وىستى ھەميشە خودام لە بېردا بېت و لىنى بترسم و، لە ھەموو كار و وتارىكمدا وا بزانم خوا دەبېنم .

— ئى مەبەستى لە "خوای گەرە ھەندى داواى لە شەودا ھەيە، لە پۆژدا

وھرى ناگرى: ھەندى داواى لە پۆژدا ھەيە، لە شەودا وھرى ناگرى" چى بوو؟

- وىستى پېم بلى: نەكەى بە گوڤرەى پەفتار و كردارى خەلك ھەلسوكەوت

بكەيت و دىنى خۆتت لە بېر بچى، تۆيش بەندەيەكى لە بەندەكانى خوا، خواى

گەرە ھەندى كار و پەرسشى لەسەرت فەرز كردوو، نەكەى لەبەر كاروبارى

خەلافەت، ئەو فەرزانە لە بېر بكەى. وىستى پېم بلى: ئاگادارى نوپز و پۆژوھكانم

بم، خەلك لەسەر ئايىنى دەسەلاتدارە، ئەگەر دەسەلاتدار چاك و پاك و ئە خواترس

بوو، خەلكيش وا دەبن. ئەگەر تېكۆشەر و خەباتكار بى، خەلكيش تېكۆشەر و

خەباتكار دەبن. ئەگەر ھەميشە بېرى قىامەتى لە دىدا بى، ئەوانيش بېرى قىامەتيان

لە دىدا دەبى، ئەگەيش كەندەل و فەسادكار بى، زۆرەي ئەوانيش كەندەل و

فەسادكار دەبن. سەركرە ناوى خۆى بە خۆيەوھە وەك سەرى گەل وايە، گەليش

وەك جەستە وان، سەركرە بەرەو ھەركوئ و ھەرچۆن بېروات، جەستەيش بەرەو

ئەو شوئە و بەو جۆرە دەپۆن.

- ئەي مەبەستى لە "ھېچ كارىكى سونئەتت لى ۋەزىنەگىرئ، تا فەرزەكانت بە تەۋاۋى بەجىنەھىنابى" چى بوو؟

- ويستى پىم بلى كە لاى خوا ھېچ كار و كىرەدەمەك بە ئەندازەى ئەو كار و كىرەدەمەك خۇشەۋىس نىن كە خۇى لەسەر بەندەكانى فەرز كىرەدەمەك، ھەر بەندەمەك سونئەتەكان بىكات و فەرزەكان پىشت گوى بىخا، ئەۋە تەنبا خۇماندەۋەكردنى بۇ دەمىنئەۋە، خۇ ئەگەر فەرزىش و سونئەتىشى ئەنجامدا، ئەۋە نوۋرى ئەلا نوۋرە و ھەرچى خىر ھەيە، ھەمۋى دەسگىر بوۋە، ئەگەر كەسكى بە قەستى، پۇژىك پۇژۋى پەمەزانى خوارد و نەىگرت، يانزە مانگ بەپۇژۋو بى، جىگەى ئەۋەك پۇژە پۇژۋەى پەمەزان پىر ناكاتەۋە، ئەگەر نوۋزى بەيانى بە كۆمەل بىكا، خىرى ئە شەۋنوۋزى سەرتاسەرى شەۋ زىاترە، ئەگەر ھەزار سەدەقە بىدات، بە ئەندازەى زەكاتىك خىرى نىيە، ھەرچەندە سەدەقەكانىش زۇر لەۋ زەكاتە زىاتر بى، چونكە سەدەقە سونئەتە، بەلام زەكات فەرزە، ويستى پىم بلى كە خۇاى گەۋرە ھەندى شتى لەسەر سەركىرە فەرز كىرەدەمەك، ئەگەر ئەۋە شتەنەكە ۋە ھەشتىكى تر بىكا، بىسۋودە، ئەگەر سەد جار لە فەرزەكە زىاترىش بى، خۇاى گەۋرە فرمانى كىرەدەمەك كە داھات بە يەكسانى لەننۋان خەلكدا بەش بىكرىت، ئەگەر سەركىرە ئەۋە داھاتەى بۇ خۇى ېرد و، دۋاى زۇر لەۋە زىاترى كىرە خىر، بىسۋودە و تاۋان و گوناھ نەبىن ھىچىترى گىر نابى، چونكە مافى بە خاۋەن ماف نەداۋە، ئەۋە ۋەك ئەۋە ۋاىە مافى خەلكى بىخوات و دۋاى بەخىشندەمەك بىكا

- ئەي مەبەستى لە "خۇاى گەۋرە لە ھەندى ئايەتدا باسى سۆز و بەزەمى خۇى دەكا و، لە ھەندى ئايەتتى تردا باسى سزا و خەشىمى خۇى دەكا؛ ئەۋەمىش لەبەر ئەۋەى بەندەكانى ھەم لى بىترىن و ھەم ھىۋاشىيان پىن ھەبى، لە ھەق زىاتر ھىچى تر لە خوا چاۋەروان ناكىرئ، كەس بە دەستى خۇاى گەۋرە ناخىرئە نۆۋ فەتەرات و بەلاۋە" چى بوو؟

- مەبەستى ئەو بوو كە قورئان ئەۋەندەي يەكدى ترس و ھىوا. ئەقېن و خۇفى
باس كىردوۋە. چۈنكە ئەگەر ھەر باسى ترسى كىردى، دلى باۋەرداران لە ترسا
دەتۇقى و زەندەقىان دەچوۋا خواپەرستى ۋەك بېكارىي ئاغايەكى زالىمى لىق دەھات.
ئەگەرېش تەنيا باسى ھىوا و ئەقېنى كىردى. خواپەرستى ۋەك كارى ئەو كۆيلەيەي
لىق دەھات كە خاۋەنەكەي ئەۋنە بەسۆزە. كۆيلەكەي ئىستىغلالى ئەو سۆزەي
كىردوۋە و كۆي بە فرمانەكانى نادا. خوا دەيەۋى بەندەكانى لىقى بىترسەن و
خۇشيشمان بوى. لىقى بىترسەن و چاۋەروانى پاداشتىشى لىق بىكەن. خوا دەسەلاتى
ھەموو جۆرە سزادانىكى ھەيە، كەچى باسى لىبوردەيى و سۆزى خۇيشى دەكا.
لەگەل ئەۋەي كە زۆردارە، خاۋەن سۆزىشە، ئەو دەيەۋى بەدەم ترس و
خۇشەۋىسيەۋە بەندايەتى بۇ بىكەين، خوا پىنى خۇشە لىقى بىترسەن. پىنى خۇشە
خۇشمان بوى.

- قوربان ئەمە كۇتا دىدار و گىتۇگۇ بوو لە تەك ئەۋو بەكرىدا، ئەي سەرەتاي
خەلىفايەتتە چۆن بوو؟

- يەكەم پۇزى خەلىفايەتتە چومە سەر مېنبەر، سپاس و شوكرى خوام كىرد،
دوايى وتم: "بىستورمە خەلكانىك لە توندوتىژىيى من دەترسەن، وتوپانە: 'غومەر،
يىغەمبەر مابو توندوتىژ بوو، لە سەردەيى خەلىفايەتى ئەۋو بەكرى توندوتىژ بوو،
باۋكە پۇشاۋى ئەگەر خۇي سەركىدەيى چى؟!"

"خەلكىنە! ئاگادار بىن، ئەو توندوتىژىيەم زۆر زىاتىر دەكەم، بەلام بۇ ئەو
كەسانەي لەپىلادەرن و تەھەدا لە مۇسلمانان دەكەن. ھەرچى مۇسلمان و پىۋايى
چاك و بېۋەي ھەيە، ئەۋە من لە ھەموو كەس زىاتىر لەگەلپاندا نەرمونپان دەيم، من
ناھىلەم ھىچ كەس زولم لە ھىچ كەس بىكا، سەرى زالم لە بەرد دەدەم، بە پىن دەچمە
سەر سەرى، تا تەۋبە دەكات و دان بە ھەقا دەنەت، لەگەل ئەۋەپشدا سەرم
دەخەمە بەر پىنى ئەو كەسانەي چاك و چاكەكارن.

”خەلکینە! ئێوە چەند مافیکتان بە سەر منەو هەیە با پێتان بۆم:

من بۆم نەبە باج و خەراج و داھانی ئێوە بە هەدەر بەدەم، دەبێ بەو جووری سەرف بکەم کە خوا پێی خۆشە. ئەو مافەتان هەیە کە هەر دەستکەوت و داھاتیەکم ھاتە دەست، بە باشی و یەكسانی پێتان ببەخشم. ئەو مافەتان لەسەر من هەیە بە ھۆمیدی خوا ژیا و گوزەرانتان باشتەر بکەم. ئەو مافەتان لەسەر من هەیە کە نەتانیفەوتینم و نەتانخەمە تەنگانە و ناپەختیەو، ئەو مافەتان لەسەر من هەیە کە بە ھۆمیدی خوا بەرگریتان لێ بکەم و نەھێڵم دوژمن بە سەرتاندا زāl بێ. ئەو مافەتان لەسەر من هەیە کە لە کاتیگدا لە جەنگدان و لە مāl و مندالتان دوورن. نەھێڵم مāl و مندāl و خێزانەکانتان بێناز بن، تا خۆتان دەگەرێنەو.

دەو ترسی خواتان لە دلدا ھەبێ و ھاوکار و یارمەتیدەرم بن. ھاوکار و یارمەتیدەرم بن: چاکەم نیشان بدەن و فرمانم بە چاکەکاری پێ بکەن، دەستم بکرن مەھێڵن ھەرگیز خراپە بکەم، ئامۆژگاریم بکەن.

— قوربان بێروام پێ دەکەو، ئەگەر بۆم ئەم وتارە جەنابت لە ناخەو ھەژاندمی؟! —

— بەلێ بێروات پێ دەکەم بەلام بۆچی ھەژای؟ چاومرپێ هیچ شتێکی تر بووی؟ —
— ھەنێ لەو قسانە ئاسایی بوون، چونکە تۆ ئەو کەسە کە خوای گەورە ھەقی لەسەر دۆ و زمانت داناو، تۆ بێروا ھێنانست بە پێغەمبەر خراوەتە ئۆو دلەو، لەسەوینوا ھاسی وتارەکەت دەکەین، بەلام قوربان پێگەم بەدە با سەرسامی خۆم دەپریم.

— سەرسامی؟! —

— بەلێ قوربان سەرسامی! —

— سەرسامی لە چی؟ —

— له سهره تاي و تاره كوت، دواي نه وې سپاسي خوات كرد و په سني پښه مېرته دا، به شپوه يه كي گشتي پروت له و خه لكه كرد و قسه ت بڼو كردن، دوايي ناراسته ي قسه كانت گډړي و تايېه ت كرد به و كه سانه ي له توندوتيزېه كوت ده ترسان، تۆ له سر توندوتيزي خوت سوور بووي، من وا گومانم برد بلتي ټيتر توندوتيز ناي، كه چي سوور بووي!

— تۆ چاوه پرواني نه وې بووي كه به و خه لكه بلتم: خه لكينه! بېستومه هندیكتان له توندوتيزي من ترساون و وتوتانه: ”له سرده مي پښه مېرته عومه توندوتيز بوو، نه بوو به كر مېوړ وا بوو، باوكه رڼو ده بي ټيسته چوڼ بي نه وان نه ماون و خوي سر كرده و هه مه كار هيه؟“ خه لكينه ټاگادار بن! نه وا من وازم له توندوتولي و توندوتيزي هينا؟

— نه ي بڼو قوربان؟ بڼو وات نه وت؟

— رڼو! نه و ده سله تداره ي كه لاواز و بي سام و هه يجه ته، ناتواني باش كارماني به رڼو بېا، هيزداره كان بېهيزه كان ده كرښنه وه، بيكه س و دمه تانه كان ده ترسيزين، من ده بوو هر له يه كم رڼوي ده سله تداره هڅداري بدمه به هيزه كان، بڼو نه وې بيري خراب نه كه نه وه، لاوازه كان دنيا بكه موه كه كه س ناتواني زولم و زوربان لي بكا، خه لك هه موو يه كسانن كه س له كه س پياوتر نييه، به هيز لاي من كه سيكه كه له سر هق بېت، ټيتر كه يفي خويه تي به جه سته و سامان لاوازه يا نه، لاواز لاي من، نه و كه سه يه كه ناهق بي، با س د جار زهنگون و ده ست رڼوشتو بي، لاي من كه س به ده لاهه نيدا نه نازي، كه س به نه سب و باوك و باپير يا نه نازي، خوي گوره به لښ و هه ر هشي هه يه، به لښ به چا كه كاران ده وا، هه ر هشي له خرابه كاران ده كا، ده ي ټيتر بڼو لڼمه ي عومه ر بكري، نه گهر بيه وي ته رازوي دادگه ري هه يي و خه لك به تاي تراروي دادگه ريده بكيشي و لاواز و به هيز لاي نه و نه خوا، ته نيا رسالي ده وري هه يي؟ ناي له سرده مي ده سله تي مفا مافي كه س بخوريت، ناي هه ژاران بچه وسيزنه وه.

- قوریان قسه کانت ته واون، من مه به ستم نه ووه نه بوو. مه به ستم نه ووه بوو پاکانه ی خۆت بکه ی له و تۆمه ته ی بۆت کراوه، نه ک به سر خۆتیدا سالخ که یته وده
- باشه، ده بی مرۆف واز له چاکه یه ک بیئنی، هر له بهر نه ووه ی که سانیک رقیبان له چاکه یه؟! نه به خوا نابیی. عومدر ده بی ته نیا ره زامه ندیی خوای له بهر چاو بی، ئیتر خه لک رازین یا نه، که یفی خۆیا نه. من خۆم به ته نیا ده مرم و ده چمه قه بره وه. به ته نیا زیندوو ده به مه وه، به ته نیا پرسیارم لی ده کریت، به ته نیا دادگایی ده کریم، ته نیا هق و راستی فریام ده که ون، ناهه قی و ناراستی مالم ویران ده که ن. نه کهر خه لک له بهر شتیکی هق لیم بترسن و رقیبان لیم بیئت، نه ووم لا په سه ندتره له ووه ی که له بهر گه نده لی و ناهه قی منیان خۆش بویت.

- به خوا قوریان راسته خوای گه وره هق و راستیی خستۆته سر دل و زمانت، من نه مویست توپهت بکه م یان خۆم له بهر و پای جه نابتدا هه لقورتیتم. من ته نیا داوای پروونکردنه وه و زیاتر زانیاریم کرد. من به لای خۆمه وه چاوهرنی شتی تر بووم.

- تۆ ده ته وی بلیی: "دنیایییت پی بدانیه؟"

- به لی قوریان.

- ئی وام کرد.

- چۆن؟

- نه ی من نه مگوت، "توندوتیژیم بۆ سر خه لکی زالم و به دکار زیاتر ده که م؟"
نه ی من نه مگوت، "نه و که سانه ی پاسال و چاکه کارن، نه و په ری نه رمونمان ده بم له که لیاندا؟"

- با قوریان وت.

- ده ی ئیتر نه مه دنیایی و نارخه یانی نه بی چیه؟ کوپم! من هه ره شه و گه ره شه کانم بۆ نه و که سانه بوو که زالم و سته مکار و به دره فتابوو، جا هه رکه س سته مکار نه بوو بی، نه وه نه و هه ره شانه دنیاییه کهر بووه بۆی، هه رکه سه ش سته مکار

بووین، نهوه هه پشه و گوپه شه یه کی توند بووه بو ی. نابین سته مکار خاترجه م و دلتیا بکه ی تا دلتیایی نه ده ی به سته ملیکراو. نه گه ر دلتیایی و خاترجه می به زالم و سته مکار بدریت، دوس ده کهن به ترساندن و توقانندن خه لکی داماو و بی ده سه لات، من وتارم بو که سانیک دا، ده مزانی سته مکاریان تیا نییه، نه وانه خه لکیکی ئاسایی و سه لامه ت بوون، نه گه ر له م پرووه وه سه رنجت دابین، من خالم له سه ر قسه کان داناوه و هه پشه و گوپه شه م نه کردووه.

- به خوا وایه قوربان! تا ئیستا گویم له قسه ی ئاوا پوخت و پاراو نه بووه.

- کام قسه؟

- نهوه که فهرموت: "ناهیلیم کهس سته م له کهس بکا، سه ری سته مکار ده خمه سه ر زهوی و به پیله قه ده چمه سه ر سه ری هه تا په شیمان نه بیته وه و به ره وه هه ق نه گه پته وه وازی لی ناهینم. سه ریشم ده خمه سه ر زهوی، بو نه و که سانه ی پاسال و له سه ر هه قن!"

- من ده بوو هه ر وام گوته، به لام به دیاریکراوی به کام خال سه رسامی؟

- قوربان نه وه ی که له به رده م دادگسادا هه زار و زهنگین، ده سه لاتدار و بیده سه لات وهک یه ک بن، نه وه ی که فهرموت: "ناهیلیم کهس سته م له کهس بکا." نه م قسانه به دیاریکراوی به ره وه پرووی هیچ کهست نه کردوته وه و هه موو که سیک ده گریته وه، سته مکار هه رکهس بیست و کوپ و نه وه ی هه رکهس بین و ده سه لاتی هه رچه ند بین، تو به راهه ری ده وه ستیته وه، سته ملیکراو هه رکهس بیست و کوپ و نه وه ی هه رکهس بین و ده سه لاتی هه رچه ند بین، تو بو ی ته ده کوشی، خه لک بو نه وه ی کاروباربان به باشی راهه ری، پیویستیان به که سیکی ئاوایه، سته مکار پیویستی به ده ستیکی به هیزه به گری و نه هیلی سته م بکات، یارمه تی به ده به سه ر نه فس و شهیتاندا زال بین، سته ملیکراو پیویستی به ده ستیکی به سه زه له ناوشانی به درین و به لیست: "تو ته نه یا نیست، منت له پشته." زار مایه ی خه مگنیه به که ده سه لاتدار خه لک به ره لالا بکا و وهک ئاوه ل لیهان به روانی. به هه زار لاواز به خوا،

داندەرەكان دانھان لە ھۆدانەكان گير بگەن. كەس حساب ھۆ كەس نەكا و چاودۆركيان نەبێت.

- بېنەت! من مەبەستم لەو قسە كە پێم وتی ئەو ھوو، من وتم: بە قەستی وام وت، بۆ ئەو ھەي ستمكار لێم بترسێ و ستملێكراو دلی بە ھوونی من خۆش بێ. من نەمەویست ستمكار بەرەللا بێ و ھەك ئازەلی دڕندە بگەوێتە وێزەي ھەزار و دامارەكان و، ئەم و ئەو بخوا و ئەم و ئەو لەكەدار بگا.

- بە شتێكی تریش سەرسام.

- چی؟

- بەو ترازووەي كە ویستت بۆ خەلکی دابنێی، بەو سیاسەتەي ویستت كاری لەسەر بگەي؛ پێن لەسەر سەري ستمكار دا دەنێی تا دێتە سەر پێ، لە بەرابەر ھەق و راستیدا خۆت بە بچووك دەزانی و سەر لە بەری پێی پراسالەكاندا دادەنێی! بە خوا ئەم جۆرە مامەلەيە، مامەلەي مرۆڤە گەورە و مەزنەكانە.

- كۆپی خۆم! سەر كرده دەبێ ھەك دایك بێ بۆ منداڵە نەخۆشەكەي، پێی ناخۆشە جگەرگۆشەكەي شتی ناخۆش بخوا، بەلام بە دەستی خۆي دەرمانی تال و ناخۆش دەكا بە قورگیدا، چونكە دەزانی تالایی ئەو دەرمانە، شیرنايي لەشعاغیی پێوھە، ئەگەر كاتی دەرمانخواردنی منداڵەكەي دوا بگەوێ دەدا بە سەر سەري خۆیدا و بە كپوزانەو و سۆزەو دەپوا بۆلای منداڵەكەي، منداڵەكە چەن پێویستی بە دەرمانە بۆ ئەو ھەي خۆي بگرتەو، ئەو ھەنەش پێویستی بە سۆزی دایكیەتی بۆ ئەو ھەي چاك بێتەو، خەلك ھەك ئەو منداڵە نەخۆشەن، ھەركەس ستم بگا، تالای دەرمانی دەرخوارد دەدەن بۆ ئەو ھەي پراسالی و ئایبە لە دەستچوووەكەي بۆ بگەپتەو، ستملێكراویش دیسان ھەك ئەو منداڵەن پێویستیان بە سۆز و بەزەییە.

- ئەم لێكچوواندە چەن جێی خۆبەتی و چەندە ئێمەو نەيەكی جوان و راستە

قوربان!

- پۇلدا باشتىن قسە ئەۋەپە كە كوردارى لەگەلدا بىي. خراپترىن قسە ئەۋەپە كە
 ھەر قسە بىي و نەچچە بواری جىبەجىكردنەۋە. داوام لە خوا ئەۋەپە كە قسەكانم
 كردهيان لەگەلدا بىي و، بە قازانجم بشكىنەۋە. پەنا دەگرم بە خوا لە قسە و
 بەلىنى بىي كردهۋە — سەرى پىلاو دەخوا!

- قوربان تۆ عومەرى، عومەرا تۆ ئاۋا ترست ھەي، ئەي دەيى ئىمە چۆن بىي؟
 - خۋاي گەۋرە ھەموو لايەكمان باش بكا.

— ئامىن! قوربان روخسەتم دەدەي بگەرئەۋە بۆ وتارى يەكەم پۇزى
 خەلىفايەتت؟ بەردەوام چەند شتىكم لە مىشكدايە، دەمەۋى پرسىاريان لە بارەۋە
 بكم.

- دەي بېرسە چ پرسارىكت ھەيە بېپرسە.

- تۆ وتت: "من بۆم نىيە باج و خەراج و داھاتى ئىۋە بە ھەدەر بدم، دەيى بەو
 جۆرەي سەرف بكم كە خوا پىي خۇشە." مەبەستت لەم قسەيە چى بوو؟
 مەبەستم ئەۋە بوو كە داھاتى گشتى ھىي ھەموو خەلكە و مافى تاكە كەس نىيە،
 دەۋلەت تەنيا دەتوانى زەكات لە خەلك بىسەنى، ئەۋە مافى خۇيەنى. دواتر ئەو
 مالا لە خەلك ۋەردەگىرى، بۆ خەلك دەگەرئەۋە، لە دەۋلەمەند ۋەردەگىرى و
 دەدرى بە ھەزار. من تەنيا خزمەتكارىكم و دەيى خزمەتەكەم بە باشى جىبەجىي
 بكم، ئەو مالا بە باشى ۋەرىگرم و، بە باشى بە مافدارانى بدمەۋە. من بۆ ئەۋە
 نەكراۋمەتە سەركردە، مال لە خەلك بىسەنم. ناپىشېن فرمانى خوا پشت كۆي بىخەم
 و زەكات لە كەس نەستىنم.

- ئەي باشە بۆ خەلك زەكات ېداتە دەۋلەت، با خۇي ېېدا بەو ھەزارانەي كە
 دەيانفاسىت؟

- تۆ جىارازى لەنئوان زەكات و سەدەقەدا ناكەي؟!

- جىاۋازىيان چىيە؟

- سه دهقه سوننه ته، موسلمان به ئاره زووی خوی ده توانی سه دهقه بدا به خه لک،
 نه وه خو نزیك كردنه وه به له خوای مه زن، به لام زه کات فره، خواپه ره ستیه،
 له سه دهولت پیویسته که کاروباری خه لک راپه پئنی، برسی تیر بکا، قهرزی
 قهرزاران بداته وه، ژن بۆ لاهه هه ژاره کان پئنی، چاره سه ری نه خوشر بکا، مندالی
 هه تپو پۆشته بکاته وه؛ ئا له بهر نه مانه پیویسته مالی زه کات کۆ بکاته وه و له وانده
 سه رفی بکاته وه. نه گهر دهوله مه نه کان خویان زه کات بدهن به وه ژارانیه که
 دهیانناسن، نه ی چاره نووسی نه وه ژارانیه چی لی دیت که کهس نایانناسی؟ نه ی
 چاره نووسی نه خوشر؟ چاره نووسی قهرزار؟ پیر و په که وه؟ بپوه ژن؟ کی نه وان
 بگریته نه ستۆ؟ دهوله مه ند خوی سه ریشکه سه دهقه ی خوی به کی ده دا و چه ندی
 پی ده دا، به لام پیویسته زه کاته که ی بدا به دهولت، بۆ نه وه ی دهولت به گویره ی
 پیویست خه رچی بکا.

- نه ی نه گهر سه رده میک هات و دهولت نه بوو، یان له بهر هوکاریک دهولت
 نه ی توانی دهستی به سه ر خه لکدا بکا و زه کاتیان پی بگه یه نیت، نه و کاته ده کری
 بلین؛ پیویست ناکا تیر کهس زه کات بدا؟

- زه کاتدان عیبادت و خواپه ره ستیه. هه رکهس سه رووت و سامانه که ی گه شته
 راده ی زه کات، به هیچ به هانه یه ک ناتوانی خوی له زه کات بدزیته وه. خو نه گهر
 دهولت به دهولت نه ما و نه ی ده توانی به سه ر خه لکدا رابکا، نه وه نه و کاته مافی
 دهولت به سه ر خه لکه وه نامین، به لام مافی خوا هه ر ده مین، پیویسته
 خواپه ره ستی له کاتی خۆیدا جیبه چی بگریته، نه و کاته هه رکهسه خوی زه کاتی
 خوی ده دا به وه ژارانیه که خوی دهیانناسی، به و ئاتاجانه ی که دهیانبینی، ده بی
 له خزمه نزیکه هه ژاره کانی خۆپه وه ده ست پی بکا، پاشان نه وانیه که
 خزمایه تییان دوورتره و... هتد.

- زۆر جوانە قوربان! تېگەشتەم، ئەي مەبەستت لە "مافى ئۆۋەيشە كە من ئەو زەكاتەي دەستم دەكەۋى، بە پى و جىن بە كارى بېنىم" چى بوو؟

- مەبەستەم ئەۋە بوو كە مومەر بەو شېۋەيە زەكات كۆ دەكاتەۋە كە خوا فرمانى داۋە، ھەر بەو شېۋەيەيش بە كارى دېنى كە خوا فرمانى داۋە، نە مومەر نە ھېچ كەسكى تر بۇيان نېيە زەكات و سامان بۇ خۇيان كۆ بىكەنەۋە، يان بە كەيفى خۇيان بە كارى بېنىم، يان بېدەن بە خىزم و دۇستان و، خەلكى تر فەت.

- ئەي بەشى خەلىفە؟

- خەلىفە بېجىگە لە موۋچەي شياۋى خۇي، ھېچىترى لە سەرۋەت و سامانى دەرۋەت ناكەۋى. خەلىفەيش ۋەك ھەموو كەسكى ئاسايى فرمانبەرئىكە و تەۋاۋ: فرمانبەرئىكە بۇ ئەۋەي كاروبار بە باشى بەرئۆۋە بېيا، بە باشى چاۋدېرى دەرۋەت بىكا. بۆيەيش موۋچەي پىن دەرئ، چونكە لەبەر بەرئۆۋەبەردنى كاروبارى دەرۋەت، بۇي ناكىرئ خۇي كار و كاسىي بىكا و ئان پەيدا بىكا. موۋچەي خەلك چۆنە، دەپىن موۋچەي خەلىفەيش ھەروابىي، بۇ نەموۋنە شەگەر موۋچەخۇرىكى ئاسايى ھەزار دىنارى ھەبوو، دەپىن خەلىفەيش ھەزار زىاترى نەبىي، چونكە خەلىفەيش ھەر مۇۋەتتىكە ۋەك فرمانبەرەكانى تر، تاكىكە لە مۇسلمانان.

- بەلام قوربان من بېستوۋمە، تۆ لە بەخشىندا ۋەك ئەبوو بەكر نەبوۋى، موۋچەي ھەموو كەس لە سەردەمى ئەبوو بەكردا ۋەك يەك بوو، كەس لە كەس زىاترى پىن نەدەدرا، بەلام لە سەردەمى خەلافەتى تۆدا موۋچەي ھەندى كەس لە موۋچەي ھەندى كەس زىاتر بوا

- بەلىن ۋابوو، ئەۋە من ھەر لە سەردەمى خەلافەتى ئەبوو بەكردا ئەو بۇچوۋنەم ھەبوو، بەۋىشم وت، بەلام پەسەندى نەكرد، ئەو دەپوت، "دەپىن ھەموو كەسى ۋەك يەك موۋچەيان ھەپى، بەپىن پەچاۋكردنى ھېچ شىن، ئەۋانەي كە ھەر لە سەرمەۋە مۇسلمان بوون و ھاۋكار و پاۋەرى پېغەمبەر بوون، ئەۋە كارىكە بۇ خۇيان كىرۋە و خوا لە قىيامەتدا پاداشتىيان دەداتەۋە،" مېنىش دەموت، "ناكىرئ چۇن كەسى كە لە خىزمەت پېغەمبەردا جەنگاۋە و كەسكىك لە دژى پېغەمبەر جەنگاۋە، ۋەك يەك پىن؟"

- بۇچونەكەي تۆ تەۋاۋە، بەلام قوربان من زياتر بە راكەي ئەبۇ بەكر سەرسام و راى ئەوم پىن جوانترە، ئەي ئەبۇ بەكر بە گوئي دەكردى؟

- گوئي بۇ دەكرتم، بەلام بە قەسى نەدەكردم، ئەو ھەموو كەسكى لا يەكسان بوو، بەلام من لە سەردەمى خەلافەتى خۇدا، قانۇنەكەم كۆپى و بە راى خۇم كارم كردا ھەركەسە و بە گويزەي بيروبوچوونى خۇي!

- قەسكەت تەۋاۋە، بەلام قوربان پىت وانىيە كە يەكسانى باشتىر بى؟

- با پىت بلىم، مەبدە، و بيروبوچوونىك ھەيە كە زۆر لە يەكسانى باشتىر و بەھىزترە، ئەۋەبىش دادگەريە، يەكسانىي تەۋاۋ، بەلاى نادادپەرۋەردا دەشكىتەۋە، ئەۋەتا خۋاى گەۋرە بەشە مىراتى زۆر دادگەرانە دانائە، كەچى يەكسانىي تيا نىيە! - چۆن قوربان؟

- ئەۋەتا خۋاى گەۋرە بەشى كورپكى بە ئەندازەي بەشى دوو كچ دىارى كىدوۋە، خۆ ئەمە يەكسانى نىيە، بەلام ئەۋەپرى دادگەريە، پىاۋ كاتى بىھەۋى ژن بىتىن، مارەيى بە ژنەكە دەدا، واجبە لەسەر پىاۋ كە ژنەكەي و مائ و مىندالەكانى بەخىو بكا، ئافرەت ھەرچەن دەۋلەمەند و دارايش بى، لەسەرى واجبە نىيە مائ و مىندال بە خىو بكا، پىاۋ دەبى مائ و خانو دابىن بكا، دايكى و ئەو خوشكانەي كە شوۋيان نەكردوۋە، بە خىو بكا، دەي لەبەر ئەۋەي پىاۋ ئەركى زياترى لەسەرە و خەرجىي زياتر دەۋى، ئەۋە دادگەريى ئەو كاتە بەۋجۇرە دەبى كە بەشە مىراتى زياتر بى.

- ئەي تۆ لەسەر چ ئەساسى موۋچە و بەخشىنت بە خەلك دەدا؟

- پىت دەللم، دۋاى ئەۋەي خۋاى گەۋرە عىراق و شامى بۇ رزگار كىدىن و داراىي زىادى كرد، خەلكم كۆ كىدەۋە و پىم وتن، "خەلكىنە! من دەمەۋى موۋچە و بەخشىش بەۋ كەسانە بەدەم كە شىۋاى موۋچە و بەخشىش،" وتىان، "ئەۋە راىەكى بەھىز و جوانە."

منیش وتم: "لە کێوه دەست پێ بکەم؟"

وتیان: "لە خۆتەوه."

منیش وتم: "نەخێر، من خۆم وەک خۆم حیساب دەکەم، نەک خەلیفە. من لە

خزم و کەسوکاری پێغه مبه ره وه دەست پێ دەکەم."

- ئە ی قوریان تۆ خۆت ئەم کارەت گرتە ئەستۆ؟

- نەخێر، خەلیفە هەرچەند بەهێزیش بێ، ناتوانێ بە تەنیا بەسەر ئەو هەموو

خەڵکەدا پابگا، دەبێ هاوکار و یارمەتیدەری هەبێ، دەبێ کەسانێک هەبن چاودێر

بن بە سەریه وه و لێپرسینه وه ی لەگەڵدا بکەن. من ئەو کارەم بە عەقیلی کۆری

ئەبوو تالیب و جوبەیری کۆری مۆتەیم و مەخرمە ی کۆری نەرفەل سپارد. فرمانم

پێکردن کە هەركەس بە گوێره ی مەکانەت و شایستەیی مامەلە ی لەگەڵدا بەکەن.

عومەر و بێمەلە ی عومەر پێش هیچ کەس نەخەن و وەک خەڵکی سادەیان ئەژمار

بکەن!

- ئە ی کەسوکارەت بەوه پازی بوون، وەک خەڵکی ئاسایی بن؟

- بەنی عەدی، خزمەکانم، هاتن بە منیان وت: "تۆ لێگەرێ با ئەو سێ کەسە

چۆن حیسابمان بۆ دەکەن ئاوابێ، لە پێشدا کەسوکاری پێغه مبه ره، دوایی کەسوکاری

ئەبوو بەکر دواتر کەسوکاری تۆ.

منیش وتم: "بەه بەه، بەنی عەدی! دەتانه وێ بەسەر منەوه بخۆن؟! دەتانه وێ

چاکەکانی خۆمتان پێ بدەم؟!

- ئە ی بەخشش و مینحه چۆن بوو؟

- بەشی دایە ئایشەم بە دوانزە هەزار دانا، ئەو خێزانەکانی تری پێغه مبه ره

هەریەک و دە هەزار، بەلام جووه بیره و سەفیه بەکی شەش هەزار.

- قوریان خۆ ئەمە نە بەکسانییە نە دادپەرورە ی؟!!

- ئايىشە خۇشەۋىستىرىن خېزانى پېغەمبەر بوو، بۆيەش دوانزەم بۇ دانا ھەر لەبەر ئەو خۇشەۋىسىيە. ئەوانى ئىرۋەك يەك بۆم دىياری كىردىن، ھەرچى جورۋەيرە و سەفەشە، ئەو ئەوان دىل بوون و ئازاد كران، بۆيە يەكى شەش ھەزارم بۇ دىياری كىردىن، ئەمە دادپەرۋەرە، پىاۋەكانى بەنى ھاشم يەكى پېنج ھەزارم بۇ دىياری كىردىن، گەنجەكانىيان يەكى سى ھەزار، بەلام بەشى ھەسەن و ھوسەينم ۋەك پىاۋەكان دىياری كىردى، چۈنكە پېغەمبەر زۆرى خۇش دەۋىستىن، بەشى ئوسامەم چوار ھەزار دانا، غەدوللای كورم ھات و پىيى وتم: "بۆچى بەشى ئوسامە لە بەشى من زىاترە؟"

مىنىش وتم: "باۋكى ئوسامە لە باۋكى تۆ خۇشەۋىستىر بوو لای پېغەمبەر، خودى ئوسامەش لە تۆ خۇشەۋىستىر بوو لای پېغەمبەر!" ئەوانەى لە غەزاي بەردا بەشدار بوون، يەكى چوار ھەزارم بۇ دىياری كىردىن، خەلكى تىرىش يەكى دوو ھەزار! - بۆچى بەشى خېزانەكانى پېغەمبەر لە بەشى پىاۋان زىاتر بوو؟

- چۈنكە ئەوان ئىتىر پىيى شوكردىيان ئەمابوو، ئەوان تازە بووبوونە دايكى ئىمانداران، لەبەر ئەۋەى ئەوان ئىتىر ھەتا ھەتايە پىي شوو دەبوون، دەبوو بەباشى ژىمانىيان دابىن بكرى و ئەۋەى شىۋاى ئەوانە پىيان بەرپىت.

- پاك و بېگەردى بۇ خواا قوربان بە خواا تۆ بىر لە شتى وا دەكەيتەۋە كە كەستىر بېرى لىي ناكاتەۋە. پاك و بېگەردى بۇ ئەو كەسەى ھەق و پاستىگۆيى خىستۆتە نېو دل و سەر زمانتەۋە. با بگەپتەۋە سەر پاسەكەى خۆم! مەبەستە لەو قەسە كە وتت: "ئەو مافەتان لەسەر من ھەپە كە ئەتانفەوتېنم و ناتانخەمە تەنگانە و نارەحەتەۋە" چى بوو؟

- مەبەستم ئەۋەبوو پىيان بلىم، من ژىمانى ئېۋە ناخەمە مەترسەۋە، لەبەر ئەۋەى ئاۋاتە شوپىنېك پزگار بىكەم كە خۆم ھەز بىكەم پزگارى بىكەم. دىسان ناتانخەمە مەترسەۋە، لەبەر ئەۋەى ئاۋاتە دوژمنىك بىشكىنم.

- يانى تۆ بەلئىنت پىن داۋن كە نەيانەي بۇ جىھادكردن؟

- كىن شتى واى وتوو؟

- من لە قسەكەي تۆ وا تىگەشتەم. كام جەنگ و پزگارکردن ھەيە كە ئىمانى جەنگاومرەكانى تىا نەكەوئىتە مەترسەو؟ كام دوزمىن بەپىن جەنگ و كوشتار دەشكى؟ كام جەنگە مەترسىي كوشتىنى تىا نىيە؟ راستە ئەو كەسەي كە لە سەنگەرەكانى پىشەوهداىە، لەو كەسەي كە لە مالىدا نووستوو، لە مەرگەرە نزیكتر نىيە، بەلام دىسان جەنگ ھۆكارىكە بۇ تىاچوون و كوژران.

- كوپم! من ئەو مەبەست نەبوو. ھىچ جەنگىك پىن كوشتار و مەترسى نىيە. جىھاد و جەنگ دىتە پىشەو و ناھىي خۆمانى لىن بدزىنەو. جەنگ جەنگە، لە ھەموو سەردەمىكدا ھەر پوو دەدا. خواي گەرە ھەر كەسەي زۆر خۆش بوى، بە پلەي شەھىدبوونى دەگەيەنئىت. من مەبەستم لەو قسانە وەك دەلئىن: "جەنگى خۆ تپىن" و سەر كەشى بوو، ئەو جەنگانەي كە لە پرووى نەزانىيەو دەكرىن. ئەوانە وەك قومارن.

- بەلام قوربان ئىيە نەگەر سەپرى زۆربەي جىھادەكانى ئىو بەكەين، تەماشە دەكەين سوپاي كافران زۆر لە سوپاي ئىسلام زىاتر بوون. خۆ ئەو جىھاد و جەنگانە پىر بوون لە مەترسى، زۆربەي جار خەلك ھىرواي واھوو سوپاي ئىسلام دەشكى. بۇ نمونە جەنگى قادسە سوپاي مۇسلمانان نزیكەي سى و شەش ھەزار كەس بوو، كەچى سوپاي كافر سەد و بىست ھەزار! لەگەل ئەو ھىشدا تۆ سەر كەوتى!

- كوپم! نەگەر سەر كەوتن بە ژمارە و كەرەستەي جەنگەرە بېستەنەو، ئەو قسەكەت تەواو راستە بەلام سوپاي ئىسلام بە ھۆي گوتراپەلى لە فرمانەكانى خوا و يارمەتى خوداىي سەر دەكەوتن. كوھر بە ھۆي پىشت كردنە فرمانەكانى خوا و ئەو ترس و لەرزەو دەدۆران كە خوا دەپخستە دلپانەو، ئەمە بەك.

دوومەش، لەگەڵ ئەو جىاوازييه گەورەپەش لە ژمارە و كەرەستەى جەنگیدا، ئەو جەنگە جەنگى كراوە بوو، پياو بەراپەرى پياو دەووستا، مەترسى لەو جەنگەدا لە مەترسەكانى هېچ جەنگىكى تر زياتر نەبوو. ئەگەر شتەكە پێچەوانە با ئەوان سى و شەش هەزار و نۆتە سەد و بىست هەزار، مەترسى پووبەپووبوونەوه هەر هەبوو. ئەو قسەيەى من، مەبەستم شتێكى تر بوو، نەك ژمارە و كەرەستە.

- شتى وەك چى گەرەم!

- نۆتە پێت دەلێم و، دوو نمونەيشت بۆ باس دەكەم. نمونە و پووداوەكان باشتەر مۆڤ تێدەگەيەنن تا قسە، نمونەى يەكەميان لە سەردەمى مندا پووى دا، موعاويەى كۆرى ئەبوو سوفيان زۆرى لى كردم و زۆر داواى كرد كە بە پێگەى دەريابیدا بچين بۆ پزگاركردنى قوهرس. من لە ژيانى خۆمدا دەريام نەديبوو، نامەيەكم نووسى بۆ عەمرى كۆرى عاس، بۆ ئەوەى بە درێژى باسى دەريا و سەفەرى سەر دەريام بۆ بكا.

عەمر وەلامى نامەكەى دايەوه و وتى: "من شتى(كەشتى) زەبەلاحم ديوه، خەلكانىكى كەم سواری بوون، ئەگەر لەناو ئاودا بوەستى، دلەكان ئازار دەبينن، خۆ ئەگەر بپروا عەقلەكان جام دەبن، پياو سەرگەردان دەبى و نازانى چى بكا، خوا خوابانە بگەنە جى، ئەگەر ئەو شتە(كەشتیەكە) لەرەلەر و ئەملاولا بكا، دەختكێن، ئەگەریش بە سەلامەتى بگەنەوه جى، تازە بە زەحمەت چارێكى تر سواری دەبنەوه.

من كە ئەم نامەيەم خوێندەوه، نامەيەكم بۆ موعاويە نووسى و وتم: "هەرگیز تاقە سەربازێك بە پێگەى دەريادا نانێرم بۆ جەنگ و نایانخەمە مەترسەيەوه." پۆلە! لە مەبەستم تێگەشتى؟

- بەلى قوربان! تێگەشتم، ئەى پروداوى دووم چى بوو؟

- پرووداوى دووم لە سەردەمى ئەبوو بەكردا پروى دا، خالىدى كورى وهليد
 نامەيەكى بۆ ئەبوو بەكر نووسىبوو، داواى كردبوو كە موسەنناى كورى حارىسە—
 جىياتى خۆى— بىكانە سەركردەى عىراق و خۆى پروا بىكانە سوپاى موسلمانان لە
 يەرموك، بەراستى خالىد كورى جەنگ بوو، باوەر ناكەم تازە هېچ ژنىك پۆلەى ئاوا
 بە جەرگ بوینى، خۆى چونكە ئەوەندە زىرەك و لىھاتوو بوو، واى دەزانى ھەموو
 كەس واىە، من ئەمەم بەلاوہ سەىر نەبوو، بەلام خەمى ئەو كەسانەم بوو لاى ئەو
 سەرباز بوون، ئەلموھىم! خالىد دەيوست بە پىنگەيەكدا سوپا بەرەو يەرموك بىا كە
 پۆمەكان پىتى نەزانن و ھەستى پى نەكەن، ئەوھىش دەبوو ئىللا بە بىابان و ساراي
 سەماوہدا تىپەپىيان، ئەو سارايە چۆل و بىابانىكى پى مەترسىيە، ئەو رابەرەيەتييەكى
 واى كرد كە من دان بە زىرەكيا دەنىم، بزانە چى كردا ھەرچى خوشترى گەورەو
 پىر ھەبوو ھەموو تىنو كردن، پاشان زوو زوو ئەوەندە ئاوى دان تا ھەموويان زگيان
 وەك ھەوزى ئاوى لىھاتبوو، سوپاكەى خستە پى، ھەموو پۆژىك لەو خوشترانەى
 سەىر دەپرى و گۆشتەكەى دەدا بە سەربازەكان و ئاوى نۆو زگى خوشترەكانى دەدا
 بە ئەسپەكان، چوار پۆژى رىك بەو جۆرە سوپاكەى جولاند، لە كاتى دىيارىكراوى
 خۆيدا گەشتە جى، سوپاى دوژمنانى تىك شكاند، ھەوالى سەركەوتنىيان گەشتەوہ بە
 ئىيە، ئەبوو بەكر تەواو دلخۆش بوو، بەلام من دەستم كرد بە دەمەقەرە لەگەلدا.
 وتم بە ئەبوو بەكر: ”ئەگەر خالىد تەنيا گىيانى خۆى بخستايەتە مەترسىيەوہ،
 ئەوہ كەيفى خۆى بوو، منىش ھەقم بە سەرىوہ نەبوو، بەلام چۆن دەبىن گىيانى
 سەربازەكان بخاتە مەترسىيەوہ، ئەوہ سەركەشيە، كورم ئىستە تىگەشتى مەبەستم لە
 ”ئەو مافەتان لەسەر من ھەيە كە نەتانفەوتىنم و نەتانخەمە تەنگانە و ناپەرەتەوہ“
 چى بوو؟

- بەلى قوربان تىگەشتم! قوربان! لەبەر ئەوہ بوو كە ھەر بووى بە خەلىفە،
 يەكەم كارى تۆ ئەوہ بوو خالىد لە سەركردايەتى لاھى؟

— به کهم: دهیی بزانی من خالیدم له بهر شهوه لا نه برد که خوانه خواسته
 لاوازییهک له نایین و بهروباوه پدا بین، هیچ گومانیشم له زیه کی و لئهاتویتی نه و
 نه بوو. له بهر شهوه نه بوو که سوپاکه ی به بیاباندا برده بوو. من له بهر چهنده
 هژکاریکی تر شهوم لا برد، نه و بهرپاره پشم به شهو و پژنک پژ دروست نه بوو. من
 داوام له شهو به کریش کردبوو که له سرکردایه تی لایبا، به لام شهو به کر پابه کی
 تری هه بوو. شهو به کر دانی به وهدا دهنا که خالید هندی هله ی کردووه، خو
 پیغه مبه رانیش نه بی، هه موو که سی هله هه دهکا، نه و هه لانه ی که خالیدیش
 کردنی شهونده گه وره نه بوون زهره له بیرو پروا و دینی خالید بدا. پژله! ناوی
 کانی پیس نابیی، خالید نه ک کانی، بگره ده ریا بوو، نه بوو به کر، خالیدی
 له سرکردایه تی لا نه برد، به لکو هندی سرکونه و گله یی لی کرد. نه و پی و ابوو
 نه و کاره هه لانه ی خالید به قه سدی نه بووه. نه و پی و ابوو مانه وهی خالید له
 پوسته کهیدا شهونده گرنگه، هه موو هه لکه کانی ده شواته وه!

دووم: زیاد له وهی که باسم کرد، من پیم و ابوو که شمشیره که ی خالید تووشی
 هه له بووه. ته نانه ت له سرده می پیغه مبه ردا خالید هندی دیل و یه خسیری
 کوشت. هه نه و پژه پیغه مبه ر هه ر دوو دهستی به رز کردووه و فهرمووی: "خوایه!
 من به ریم له و کاره ی که خالید کردووه تی!" جا پیغه مبه ر خو ی له کاری خالید
 به ری کرد، نه ک له خودی خالید، چونکه ده بزانی خالید بهروباوه ری پته و و ته و اووه،
 به لام تووشی هه له بووه. منیش نه مه م ده زانی، به لام من به ریار له سر کار ده دم،
 نه ک له سر که سایه تی. خالید نه گه ر هه ر به وهنده بوه ستایه ته وه، نه و منیش له
 سرکردایه تی لام نه وهدا، به لام نه و له سرده می خه لافه تی نه بوو به کریشدا دیسان
 هه له به کی وای کرد، مالیکی کوپی نوهره ی کوشت، نه بوو به کر بانگی کرد و
 لئه رسینه وهی له که لدا کرد، خالید خوینی مالیکی به که سوکاری مالیک دا و
 سولحیان کرد!

- ئەمانە زىياتر ھېچى تىرى كىردىۋو كە شاپەنى ئەۋە ھېى تۇ پۇستەكەى لىى
بەنەنقەۋە؟

- بەلى! خالىد ھېى ئەۋەى پرس بە ئەۋو بەكر بىكات، دەسكەۋتى جەنگى
دابەش دەكرى. مەن بە ئەۋو بەكرىم وت؛ "نامەپەك بۇ خالىد ھىۋوسە و پىتى بلىى كە
ھېچ كەس بۇى نىيە دەسكەۋتى جەنگ دابەش بىكا، بەلكو دەھىى بۇ خەزىنەى
دەۋلەتى بەھىننەۋە." ئەۋو بەكر نامەى بۇ نارد. خالىد ئاۋا ۋەلامى دابەۋە؛ "يا ۋازم
لىى بىننە خۆم چى دەكەم، بىكەم؛ يا ۋاز دەھىنم!"

مەن جارىكى تر بە ئەۋو بەكرىم وت كە خالىد لا با، بەلام بە گوىى نەكرىم.
ئەۋو بەكر پىتى ۋابوۋ كە سەركردە چى دەكا با بىكا، بەلام ھەر لەبەر خاترى مەن،
نامەى بۇ خالىد نوۋسى. مەنىش خۆم لە سەردەمى خەلافەتى خۆمدا پىم ۋابوۋ كە
دەھىى مەن چاۋدىر و سەركردە مەن بەسەر ھەمۇر سەركردە و بەرپەسەكاندا؛ لە ھەمۇر
كارىكى ورد و گەۋرەيان بېرسەۋە. ئەۋو بەكر ھەرچەند خالىدى لا نەبىرد، بەلام
بە تەۋاۋى لىى پازى نەۋو. مەنىش ھەرچەند لامبىرد، بەلام خۇ پەم لىى نەۋو. مەن
و ئەۋو بەكر دوو كەسى جىۋاۋز بوۋىن. ھەرىكەمان بە پىگەى خۆمان كاروبارى
دەۋلەتمەن بەپىۋەبىرد.

- گەۋرەم! ھۆكارى تر ھەۋو؟

- يەك ھۆكارىتر ھەپە كە پەپەۋەندىى بە خۇدى خالىدەۋە نىيە. خەلك زۆر بە
خالىد سەرسام بوۋن، چۈنكە ھەر سوپاپەك خالىد سەركردەى بوۋىى، نە لە
سەردەمى جاھىلىدا شكاۋە، نە لە سەردەمى ئىسلامدا. خۇاى گەۋرە ھىز و دىۋىرى و
فېلى جەنگى بە خالىد دابوۋ، زۆر جوان نەخشەى جەنگى دادەپشت، جوان
بەپىۋەى دەبىرد. كارەكانى بە جوانى دەكرى، بۇپەپىش خەلك دەپانكوت؛ "سەركەۋتىن
سەركەۋتىن خالىدە." بۇپە ترسام ئەۋ خەلكە بېروباۋەپەن لەق بېپىت و تەنپا پىشت
بە خالىد بېسەن و خۇداپەن لە بېر نەمىتى. ئەۋ پۇۋەى كە مەن خالىدەم لەسەر كار
لابىرد، وتم؛ "ئەۋا مەن خالىدەم لەسەر كار لاپىرد، بۇ ئەۋەى خەلك بىزانى سەركەۋتىن،

سەركەۋىتى خۇايبە (خالىد ئەنبا ھۆكارە). ھەموو ئەمانە ۋاي لە من كرد كه بېرىرى
لە سەركارلادانى خالىد بەدەم، چونكە قازانجى ئىسلام و مۇسلمانانم لەۋەدا دەبىنى.
من ھەمىشە ھەۋل و تېڭۇشانەكانى خالىدم لە بېرە و بەرزىان دەرختىم. ئەو پۇژەى
لام بىرد، نامەيەكم بۇ ئەبۇو عوبەيدە نووسى و وتم: "پىرس بە خالىد بىكە و، بىلى:
'ئومەر نىيازىكى ئاۋاي ھەيە.' " من پىم واپۇو بەم كارەم، ھەموو مۇسلمانان بەك
دەنگ دەكەم لە سەر ئەۋەى كە پىۋىستە خالىد لا بېم - ئەبۇو عوبەيدە م خىستە
جىيى خالىد.

- قۇربان من ۋا دەزانم كە ھۆكارىك ھەيە كە ئەبۇو بەكر لاي نەدەبىرد و تۇلات
بىرد، بەلام خۇت دىكت بەو ھۆكارە نەكردۇۋە، دەرختەم دەدەى بۇت باس بىكەم؟
- ئادەى كورم! بىلى بزانم جىيە؟

- من ۋا دەزانم ھەموو ئەو شتانەى كە پۇوى داۋە، ھۇى ئەۋەيە كە تەبىئەتى
تۇ و ئەبۇو بەكر لە يەك جىياۋازبۇو، ئەبۇو بەكر نەرمونىيان، تۇيش توندوتۇل، ئەو
بۇيە خالىدى لا نەدەدا، چونكە ئەو توندىيەى خالىد بۇشايى ئاتوندىيەتى ئەبۇو
بەكرى پىر كىرەبۇرەۋە، بۇيەيش تا كۇتايى زىيان ئەبۇو بەكر خالىدى لە سەر كار لا
نەبىرد، ئەۋان دۇو كەسايەتى پىچەۋانە و دۇستى يەك بۇون، تەۋاكەرى يەكتر
بۇون. ھەرچى تۇ و خالىدە لە يەك سىشت و گل بۇون، دۇو كەسايەتى ۋەك يەك.
بۇيەيش كەستان نەبۇونە تەۋاكەرى ئەۋىرتان، ئەمە ۋاي كرد كە تۇ و خالىد بە
يەكەۋە نەتانكىرى و، تۇ ئەو لە سەركىرايەتى لا بېي و، ئەبۇو عوبەيدە بىكەى بە
سەركىرە. ئەبۇو عوبەيدە ىش پىۋىكى نەرمونىيان بۇو، ھۇدى و ھىمىن بۇو، ئەبۇو
عوبەيدە بۇو تەۋاكەرى كەسايەتى تۇ، پىك ۋەك ئەۋەى كە خالىد بۇوبۇۋە
تەۋاكەرى كەسايەتى ئەبۇو بەكر. ئەبۇو بەكر ھەرچەند زۇر ئەبۇو عوبەيدەى
خۇش دەۋىست، بەلام چونكە پىك ۋەك خۇى بۇو ھىچ پۇستىكى پىنەدا، تۇيش
ھەرچەند خالىدت خۇش دەۋىست، بەلام چونكە نەبۇو تەۋاكەرى تۇ، بۇيە لە

پۇستەكەي دوورت خستەۋە، تۇيش و ئەبوو بەكرىش بەدۋاي كەسكىدا دەگەرەن كە
بېيىتە ئەۋاكەرى خۇي!

- مەن لەبەر ئەۋە ئەبوو خالىدەم لايرە، ھەرچەند بۇچوونەكەت جىگەي لى
پامانە، بەلام ئەگەر ئەبوو عوبەيدەيش ۋەك خالىدى كىرە، لەسەر كارم لادەدا
- دەي قورىبان با ئەم لاپەرە بېيچىنەۋە، مەن ئەۋەندەم لى بېستى كە بىزانم بە چ
پىئومرىك كارەكانت پىئاۋە، ئەۋەندە دىنيا بووم كە ھىچ شەيئەنى ئەتۈۋەن دوۋىل
بكات و بلىم كە ئەۋ كارانە ھەندىكىان لەبەر خاترى خۇيان بوۋە، ئەك خاترى خوا
و قازانجى گشتى.

- كەۋاتە باسى وتارى يەكەم پۇژى خەلافەتم كۆتايى ھات؟
- ئەۋەللا قورىبان يەك شت ماۋە، دەخۋازم كە گەرەم سەخلەت نەبىي و ۋەلام
بداتەۋە.

- تا كۆپم چى دەپرسى بېرسە، زۆر ئاسايىيە.
- ويستم بېرس مەبەستت لەۋ قسە چى بوو كە فەرموت: "ئەۋ مافەتان لەسەر
مەن ھەيە كە لە كاتىكدا لە جەنگدان و لە مال و مىندالغان دوورن، ئەھىلەم مال و
مىندال و خىزانەكانتان بېئاز بىن تا خۇتان دەگەرپىنەۋە؟"

- ئەۋە پوونتىرەن پىرسىار بوو كە تۆ لە مىنت كىرد، ئەۋە قسەيەكى پوون و
ئاشكرايە و ھىچ پىچ و پەناي تيا نىيە و ھىچ مەبەستىكى شارۋەي تيا نىيە، بۇيە
زۆر بە كورتى ۋەلامت دەدەمەۋە.

- دەي قورىبان ھەموو گىيانم دەكەمە گۆي بۇ بېستىنى فەرموۋدەكەت.
- كۆپى خۇم! خۋاي گەرە موسلمانان بۇ جىھاد ھان دەدا و فرمان دەكا كە
بەراپەر كافران بوەستەۋە، بۇ ئەۋەي ئايىنەكەي بە سەر زەۋىيدا بىلاۋ بىتەۋە، لە
بەرامبەرىشدا پاداشىكى زۆر گەرەي بۇ جەنگاۋەرەكان دانائە، ئەۋ پاداشە ئەۋەندە
مەزىنە، ھەرچەند نوپۇز و پۇژوۋ زۆر مەزىن، بەلام نە پۇژوۋگر بە ھۆي پۇژوۋمە و نە

نۆيزكەر بە ھۇي نۆيزەكانىيەۋە پىيى ناگەن؛ زۆر مۇسلمان بۇ دەسكەۋىتى پەزىمەندى
خۇا و پاشان دەسكەۋىتى ئەۋ پاداشە مەزىنە پۇشتوون، بەلام ھەرچۇنىك بىي،
ئەۋانەش مۇۋەن، ژن و مندالىان ھەيە، خوشك و برايان ھەيە، كەسانىكى واپان
ھەيە كە دەبىي سەريەرەشتىيان بىكەن، دەبىي بەخىۋىيان بىكەن، چاۋدېريان بىن،
لەۋكاتەي دەچن بۇ جىھاد، كەس نىيە چاۋدېر و بەخىۋىكەر و سەريەرەشتىكارى
ئەۋانە بىي. ئەۋە كەي پەۋايە ئەۋ مۇۋانە بچن لە پىناۋى خۇا بىجەنگن و. ژن و
مندال و خوشك و برا و دايك و باوك بەجىي بىلن و ئەۋانىش لە بىي كەسىدا چار
بېرنە دەستى ئەم و ئەۋ؟! نە بە خۇا پەۋا نىيە، دەبىي لەۋكاتەي ئەۋان لە مال
نېن، مەن چاۋدېر و بەخىۋىكەرى مال و مندال و كەسوكارىيان بىم. ئەگەر باوك لە مال
نەۋو، دەبىي مەن باوك بىم. ئەگەر برا لە مال نەۋو، دەبىي مەن برا بىم. نابىي مەن تىر
بىخۇم ھەتا ئەۋان تىر نەخۇن. نابىي ئارخەيان و ئاسوۋدە بىم تا ئەۋان ئارخەيان و
ئاسوۋدە نەبىن. نابىي بىخەۋم تا ئەۋان بە ئارامى نەخەۋون. نابىي بە جارىي بىي
مىردى و بىي باۋكى و بىي برايان پىۋە ديار بىي و، چاۋ لە دەستى ئەم و ئەۋ بىن.
نابىي غومەرىش مەنەت بىكا بە سەرياندا. ئەمە پىۋىستىيەكى سەرشانى غومەرە و
دەبىي جىبەجىي بىكا.

- چەن جوامىرى قورىان چەن جوامىرى!

- ئەمە ئايىنە پۇلەكەم! ئەمە شەرىي خۇايە. ھەندى كەس وا دەزانن ئەگەر

ئىمە داکۇكىيان لى بىكەين، پىۋاۋەتپىيان لەگەلدا دەكەين!

دەي كورم، بزانم دۋاي وئارى يەكەم پۇژى خەلىفابەتى، چ پىرسىكى تىرت لايە؟

- زۆرم لايە قورىان! خەلک لە قەسەردن لەگەل تۆ و ھاۋۋىنەكانى تۆ تىر نابىي،

بە خۇا تا كۆتايىي ژيانم لە خىزمەت تۇدا بىم و قەسەت لەگەلدا بىكەم، تىر نابىم. بۇيە

ۋىروپۇت لەگەلدا دەكەم و پىرسىيارت لە بارەي خىۋتەۋە لى دەكەم و، ئەۋ

پىرسىيارانەش خۇشەۋىسىت لە دۇمدا زىاتر دەكا، دۇنيا دەبىم كە زۆر خۇپاگر و بە

خەۋسەلەي، مەن ھەرگىز لام ۋانەۋوۋە كە خۇپاگرى و خەۋسەلە لەگەل توندوتۇلى و

تەكۈۈزى دۇرى يەك بىن، بەلگۈ تەۋاۋكەرى يەكترىن، پاك و بېگەردى بۇ ئەۋ خواپە
كە خۇپراگرى و توندایەتى، ھەسەلە و ھەلچونى لە تۇدا كىز كىردوۋەتەۋە؛ تۆپەك
كە ئەگەر پېئەمبەرىكى تر دۋاى پېئەمبەرى ئىسلام ھەبا، ئەۋە تۇ دەۋۋى
- دەى كوپم، ئەمە گومان باشىي خۇتە بەرابەر من.

- بە خوا تۇ شايانى ئەۋ گومان باشىيەى.

- دەى ۋاز لەم قسانە پېئە، بېرسە بزانم چ پرسيارېكت لايە؟

- لە زۇر كەسم بېستوۋە و تەننەت لە زۇر كىتېدا خۇيىندوۋەتەۋە كە قورشان لە
زۇر شوپىندا ھاپرا بوۋە لە تەك تۇدا، ئەگەر خەلگ ھەموۋى رايەكى ھەبوۋىن و
تۆيش رايەكى جىاراز، ئەۋا قورشان لەگەل تۇدا ھاپرا بوۋە و رايەكى تۆى پەسەند
كىردوۋە، پېم خۇشە باسى ئەۋەم بۇ بىكەى.

- كوپم! منىش يەككىم ۋەك ئەۋ خەلگە، لەۋان زىاتر نىم، جارى ۋا ھەيە پا و
بۇچونەكانم راست دەرەچىن و، جارى ۋاش ھەيە نايپىكم، تەنبا پېئەمبەران دوورن
لە ھەلە، بەلام خۋاى مېھرىبان جۇرە ھەست و لېزانىيىك بە ھەندى كەس
دەبەخشى، دلىان رووناك دەكاتەۋە، ئەۋ بېپارەى كە دەيدەن، پىك ۋەك بېپارى خوا
دەرەچىن، خۋاى كەۋرە لوتقى لەگەل مندا كىردوۋە و چەند جارىك پا و بۇچونەكانم
ۋەك قورشان دەرچوۋە.

- دەى قوربان بۇم باس ناكەى؟

- باسى ئەۋە زۇرى پىن دەچىن، بەلام قەپناكا ۋەلامت دەدەمەۋە.

- قوربان من لە قسەى تۇ تېر نايم، چۇنى دەكەى بېكە، تىنۇپتىم بىشكۇنە!

- دەى كە ۋابوو، گوى بگرە من زۇر چار قسەكانم ۋەك قورشان دەرچوۋە!

يەكەم؛ كاتى خۇى، ئىمە لە مەقامى ھەزرەتى ئىبراھىمدا نوپۇزمان نەدەكرد، بە
پېئەمبەرم وت؛ "قوربان بۇ لە مەقامى ئىبراھىمدا نوپۇز نەكەپن؟"

زۆرى پىن ئەچوو خىۋاي گەورە ئايەتى ﴿وَأَنخِذُوا مِن مَّقَامِ زُحْرَمَ مَصْلً﴾ البقرة: ۱۲۵ ى ناردە خوارەو. واتە: "پېمان وتن) شوپنى ئىبراھىم بىكەنە جىڭاي نوپۇز."

— ئەي پاك و بىڭگەردى بۇ خواا بەلام قوربان چى واي لە تۇ كرد ئەو داواكارىيە بىكەي؟

— جا بۇ داواكارىيەكى وام ئەپى؟ ھەركەس بە باشى ئىبراھىم بناسى و لە زىياننامەى ئاگادار بى و. پىش گويى سەر، بە گويى دل گويى بۇ زىياننامەكەي گرتىپ، ئەوا ئىبراھىم و ئايىنى ئىبراھىم و شوپن كەوتوانى ئىبراھىمى خۇش دەپ. ئىبراھىم پىاوپىكى وابوو كە خىۋاي گەورە كوردىبوى بە خۇشەويسى خۇي. ھەلبۇزاردەى خوا بوو، پىغەمبەر بوو، بەلام پىغەمبەر! لە تاقىكردنەوھى ئايىنىدا دەرچوو، كورەكەي پالختى بۇ ئەوھى سەرى بېرى و فرمانى خوا جىيەجى بىكا. دۇايەتى ئەمروردى كرد، بەرابەر فەرغەون ۋەستايەو. دواى ئەمانە. خوا فرمانى پىكرد كە كەبە نۆژەن بىكاتەو، كردى؛ ئىسماعىل بەردى بۇ دەھىنا و ئەو پىش ۋەستايى دەكرد، كە دىوارەكە بەرز بوو، بەردىكى گەورەى ھىنا بۇ ئەوھى بچىتە سەرى و دىوارەكە زىاتر بەرز بىكاتەو، جى پىنى ھەزەرەتى ئىبراھىم لەسەر ئەو بەردە دەرکەوت و چال بوو، ئەو پىاوپىكى وا بوو كە دللى بۇ خوا نەرم كوردىبوو، لە بەرابەر خىۋاي گەورە بەردى لەئىر پىيدا نەرم كرد، ئىتر شوپنى ئەو بەردە بوو بە ھەقامى ئىبراھىم، من بە بۇچونى خۇم ئەوھم بۇ دەرکەوت كە لاي ئەو بەردە شوپنىكى پىرۇزە و جىنى خۇپەتى كە مۇسلمانان نوپۇزى تىا بىكەن. ھەرچەند ھەموو لايەكى كەبە ھەر پىرۇزە، بەلام ئىتر ئەو جىڭەپە پىرۇزەكى زىاترى ھەپە، پاشان خىۋاي گەورە ۋەك پالپشتى بۇ پا و بۇچونەكەى من، ئەو ئايەتەى ناردە خوارەو، ئەمەش چاكە و بەخشىكە خوا بە ھەركەسى بىھوئ دەپدا.

— پاك و بىڭگەردى بۇ خواا پىغەمبەر راستى فەرمو "ھەق و راستى خراوەتە

سەر دل و زمانى غومەر" ئەمە جارى يەكەم ئەي جارى دووھم چۇن بوو؟

- جاري دووهم، پښتر باسي ته به و سروشتمان كرد، باسي جياوازي سروشتي

من و نه بوو به كرمان كړدا

- به لږ قوربان و ابوو باسمان كړد.

- به لږ كورم! و ايزانم له بهرت چوو من نمونه به كم بڼ باس كړدي! تو هه سقت

پي نه كړد كه نه وه دووهم جار هوو خواي كه وړه پالپشتي قسه ي مني كړې.

- كام قسه يه ت مه به سته كه وړه؟

- باسي دپله كاني به در.

- ئي بيرم هاته وه قوربان، و ابوو باسمان كړد، ده كړي هم جار هيش باسي

بكه يته وه و ايزانم له كويدا خوا پالپشتي كړدي؟

- باشه كورم! له جهنگي به دردا خواي كه وړه ئيمه ي سرخست، جهنگ ته و او

بوو، هر كڼ كوژدا، كوژدا، نه وه ي به ديل گيړا، گيړا، پښه مېر له مهر نه و ديل و

يه خسرانه پرس و پاويزي به ئيمه كړد؛ چونكه تا نه و كاته هيچ ده قيكې قورشان

له و بارمونه دانه به زېوو، نه بوو به كر وتي؛ "قوربان نه وانه هه موويان كورې هوزي

خومانن، خرم و كه سوكارن، من پيم باشه شتيكيان لي وهرېگرين و نازاديان بكه مين؛

نه و پارميه ي كه وهرېده گرين، به هيژمان دهكا و، به لكو نه مه خوايه نه وانش دوايي

هيدايت وهرېگرن و موسلمان بېن و دوايي بېنه هاوكار و پالپشتي خومان!"

پښه مېر پرسې به منيش كړد، من وتم؛ "نا وه لالا، من نه و بڼچونه ي نه بوو به كرم

پي باش نيه، من پيم باشه له ناويان به رين، نه وانه هه موويان كافرن و كه سي

ناسايي و هژارېش نين! كه وړه كافرن، من خرم داوام له پښه مېر كړد كه

نزيكترين خرمي خرم پي بدا بڼ نه وه ي له ناوي بهم، عه قيلي كورې نه بوو تالېب

كه براي عه لي هوو، بېدا به عه لي له ناوي بها، بڼ نه وه ي كافره كان ايزان كه دلمان

به نه دازه ي سره دهرزه كېش بڼ نايينه كونه كه لېندا.

په ده مېر ته شريفی برده ناو خووه ته که ی خو ی و، زوری پې نه چوو ته شريفی هېنا به
 دمرهوه، فهرمووی: "خودای مه زن دلی هندی که س وا نهرم دهکا، له نهرمیش
 نهرمتره: دلی هندی که سیش وا توند دهکا، له بهردیش توندتره. نه ی نه بوو به کر
 تو ریک وهکوو نېبراهیم وای، (خودا باسی نېبراهیم دهکا که) دهیفرموو: ﴿وَمَنْ
 يَتَعَبَىٰ فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ ابراهیم: ۳۶ واته: "سا هرکه سی
 شوینی من کهوت، نه وه نهو که سه له خو مه، هرکه سیکیش لیم یاخی بوو،
 نه وسا نه تو خه تا به خش و دلوقانی. وهک عیسا وای (خودا باسی عیسا دهکا که
 دهیفرموو): ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الْحَكِيمُ﴾ العائده:
 ۱۱۸ واته: "گهر بتهوئ نازاریان بدهی، بهنده ی خوئن، گهر بیشتهوئ لیان
 خوشبی، خوت دهرانی و هر بو خوتی که دهسته لاتت به دهسته و له کارزانی."

عومریش ریک وهکوو نوحه (خوا دهه فرمووی): نوح دهیفرموو: ﴿رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى
 الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾ نوح: ۲۶ واته: "خوايه! له م سهر هرده نهو که سانه ی تو
 ناناسن جووقه واریان لی مه هیله." وهکوو موسای (خودا باسی موسا دهکا که)
 دهیفرموو: ﴿رَبَّنَا أَطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ
 الْأَلِيمَ﴾ یونس: ۸۸ واته: "خودای گه وره! مالیان لی تهرت و توونا بکه، دلیان
 پتر رهق و رهش بکه با هرگیز باوم نه هینن، هه تا جه زره به ی زور به ژان به
 چاوی خو یان دهینن، نیوه (نه ی دیله کان) نیسته هه ژار و ناتاجن یان به کرینه وه
 بزگارتان دهی یان به له ناو بردن!"

بو سه یین، چورمه خزمه تی پېغه مېهر، ته ماشا دهکم نهو و نه بوو به کر
 هردوکیان دهگرین، وتم، ی "هی پېغه بهری خوا! نه وه تو و هاوړ پکته بو
 دهگرین؟ با بزائم مه سه له چیه؟ نه گهر گریانی دهوئ، با منیش بگریم، نه گهر نا،
 با له بهر نهو گریانه ی نیوه خوم بگریئم!"

..... ئەو دەمە یگە شتم بە مومەر

پێغه مەبەر فرموی، "لە بەر ڕاو بۆچونی ھاوڕێکانست دەگیرم. ئەوان وتیان بە ئەو دیلانی بە پاره ئازاد بکەین، ئەم شەو سزای ئەوانەم ھەموو بینی. ئا ئەو دارە نزیکترم بینی، خوای گەورە ئایەتی بۆ داھەزاندوم و فرمویەتی: ﴿مَّا كَانَتْ لِئَن يَكُونَ لَهُمْ أَسْرَىٰ حَقٌّ يُّشْرَفَ فِي الْأَرْضِ﴾ (الأنفال: ٦٧، واتە: 'بۆ ھێچ پێغەمبەرێک ڕەوا نییە کە دیلی ھەبێت، ھەتا کاتێک چاک پایەدار و جێگیر دەبێت لە زەویدا'.
- کەوابوو قسە قسە ی تۆ دەرچوو و خوای گەورە پشتی ڕاکە ی تۆی گرت؟
- بە ئێ وایە.

- ئە ی چی وای لێ کردی کە بە پێچەوانە ی ئەبوو بەکر ڕا دەر بیری؟
- من پێچەوانە ی ئەبوو بەکر ڕام دەرنبیری، بە خوا ئەو پیاویکی قسە راست و ڕاسال بوو. دوا ی پێغەمبەرەکان کەس وەک ئەو نییە. بەلام شورا بۆیە ھەیە. بۆ ئەو ی ھەركەس پای خۆی دەرنبیری، ڕاو بۆچونەکان بە بەلکەو ھەلبەسەنگێنرێن. دوا یی خاوەن بێریار، ڕاکان بە سەر بکاتو ھە و کامە یانی لە ھەموویان بە باشتر زانی و لە فرمانی خوا زیاتر نزیک بوو. ئەو پەسەند بکات و بێریاری پێیدا. ئەو کەسە ی ڕا دەرنبیری، بە بیروبووچوون و تێڕوانینی خۆی شتەکان ھەلدەسەنگێنێ. ئەو کەسە ییشی بێریار بە دەستە، ھەر وایە. من بۆیە ئەو ڕایەم ھەبوو. چونکە دەرمانی خوای گەورە نەسەب و ھەسەبی سەردەمی نەفامی بەلاو ھێچە، خزم و بنەماتە ی مەزھووفی مەسلمان، بیروباوەرە کە یەتی. من دەترسام ئەو دیلانی، ئەو بێریارە کە بە پاره ئازاد بکەین، بەو جۆرە لێک بەدەنەو ھە گواپە شێمە ھەشتا لە ئەوان دەرئەسەن و لاوازی. من وێستم تێیان بگە یەنم کە شێمە چارنە ترسەن، لە خوا بەولاو ھە ھێچ شتێک ناترسەن، ئێمە تەنھا ڕەچاوی بیروباوەر و دینداری دەکەین. من کوشتنی ئەوانە شەم بەو جۆرە پەسەند کرد کە ھەركەسە و خزمی نزیک ی خۆی بھکوژی. جا ھەركەس ئەو حیسابە بۆ خەلک بکا کە بۆ خۆی شە کردوویەتی، ئەو ستمی لەو خەلکە نە کردووە.

- بەلێ قوربان ئەمە دووھەم. ئەي سەيەم چۆن بوو؟

- بەلێ شتێک ھەبە با بێلێم.

- دە ھەرموو قوربان، ھەموو گەیانم دەکەم بە گۆی بۆ بێستنی فرمايشەکانت.

- ھاورایی سەيەم لە ئایەتی بالا پۆشیدا بوو، بەکەم جار بالا پۆشی واجب نەبوو.

من پێم خۆش بوو کە پێغەمبەر فرمان بە خێزانەکانی خۆی و دوایى بە ئافەرەتە

موسلمانەکان بکا بۆ ئەوێ بالا پۆش بن. بە پێغەمبەرەم وت: "قوربان! بە

خێزانەکانت ھەرموو کە بالا پۆش بن، ئەوان خەلکانێکی باش و نیوہ باش و

تەنانت جار جار خراپیش قسەیان لەگەڵدا دەکەن." پۆژێک دام بەلای

خێزانەکانی پێغەمبەردا پێم وت: "بە خوا! ئەگەر لە گۆیم بکری، نابێ کەس چاوی

بە ئێوہ بکەوێ. ئەگەر ئێوہ بالا پۆش بن، ئەوہ بۆ ئێوہ گەورەییە. وەک چۆن

مێردەکەتان لە ھەموو پیاویەک گەورەتر و مەزنتەر، ئاوايش ئێوہ لە ژنانی تر گەورە و

مەزنتەر!" زەینەبى کچی جەحش وتی: "کۆری خەتتاب! ئەوہ تۆ غیرە لە ئێمە

دەکەي؟! وەحی لە مאלەکانی ئێمە دیتە خواروہ!"

زۆری پێنەچوو ئایەتی بالا پۆشی دا بەزی. خواي گەورە بالا پۆشی لەسەر

خێزانەکانی پێغەمبەر و ھەموو ئافەرەتە موسلمانەکان ھەرز کرد.

- کەوابوو ھاوراییبەکی تازە بوو، قوربان چی وای لێ کردی کە لەو باروہ قسە

لەگەڵ پێغەمبەر و، تەنانت لەتەک خێزانەکانی پێغەمبەریشدا بکەي؟

- کۆری خۆم! پێش ئەوێ بالا پۆشی ھەرز بێ، من دەمزانى چەن سوودێکی

گشتی تەبایە: بالا پۆشی پاسەوانی نامووسە، لاھەری ھەساد و بەدگومانییە. پەساوان بە

چاوی ئارەزووہ لە ژنان دەروان، ئەوہ سەروشتی سەرفە، بالا پۆشی تۆمەت و دڵ

پەسکردن نییە لە ئافەرەتان و بەخسەر کردنیان نییە، بەلکو پارێزەری شکۆی ئافەرەتە.

خەلک سەری مەنچەلە چێشت دەگرت بۆ ئەوێ مێشکی تی نەکەوێ. ئەي بۆ

ئافەرەت خۆی دانەپۆشی بۆ ئەوێ پارێزراو بێ؟ ئەو نمونە زەباتر شتەکە لە دلی

مەھەرىزىم دەجەسىنى، ئەگىنا ئافرىت زۆر لەۋە مەزىنە، بەلام خۇ دەشزانى سەرگرتنى
چىشت بۇ پاراستن و مانەۋەيەتى بە جوانى، خۇ بۇ خراپىكىرىن و بەكەمزانىنى
چىشتەكە نىيە؟

- بەلى قورىبان واىە.

— دواتر، بالاپۇشى ھۆكارى دىپاكىي پىاۋان و ئافرىتانى مۇسلمانە،
ئەۋدەدەدەي دىلەكانە بە خۇاپەرەستى، بۇيە خوا لە قورئاندا دەفەرمۇي:
(ذَلِكَ كَمْ أَظْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِمْ) الأحزاب: ۵۳ واتە: "ئەۋ بالا پۇشپە چاكتىر
و باكتىرە بۇ ئىۋە و ئەۋانىش." لەۋەش زىياتر، بالاپۇشى پىز و خورمەتە، چ ئاكارىك
لەۋە بەرزىترە كە مەھەرىزىم شەكۋى خۇي پىاريزى؟ بالاپۇشى قەلایە، پىكەگرتنە لە
شەمىتان. مەھەرىزىم خۇاۋى ئەۋ شتانە ناپى كە بۇي پىاۋان نىيە. بالاپۇشى
پاريزىمى شەرم و خەيلى ئافرىتە؛ ئەۋ شەرم و خەيلى كە سىروشتى ئافرىتە. ئىن
ھەرچەند پىي خۇشە كە پىاۋان خۇشيان بۇي، بەلام خەز دەكا تەنیا لە دىلى يەك
پىاۋان بى. ئىن بەۋە پازى نىيە كە بىيىتە وىستەگى خەز و ئارەزۋى ھەمۇ پىاۋىك.
تەنیا پىي خۇشە بۇ مەھەرىزىم پىي. زىاد لەۋەش بالاپۇشى پاريزىمە بۇ پىاۋانىش،
سىروشتى پىاۋىش واىە كە بەرابەر شەرف و نامۇۋسى خۇي غىرەي ھەيە. ئەگەر
بىيىنى وا خەرىكە شەرف و نامۇۋسى بەر بىقە و خەتەر دەكەۋى، غىرەكەي تەۋاۋ
ھەلدەچىنى و زىاد دەكا، تەننەتە ئەگەر بزانى بۇنى بىقەش دى، تەۋاۋ ھەلدەچى.
خۇ ئەگەر ئافرىت پىۋوت و دانەپۇشراۋ بىن، ئەم دەركايە ھەروا بە كراۋەيى دەمىنىت
و بە بالاپۇشى نەيى، داناخىرى.

- ئەي قورىبان ئەگەر واىە، بۇچى ھەر لە سەرەتاۋە خۇاي گەۋرە بالاپۇشىمى فەرز
نەكرد؟

- خۇاي گەۋرە بە سۆزە، بەرە بەرە و كەمە كەمە ئاپىنەكەي بە سەر خەلكدا
فەرز دەكا، ئەم شەرىعە ھەمۇۋى بە يەكجار و لە كىتۈپىكدا فەرز نەۋۋە. تۇ تەماشى

بىكە، نوپۇز، پۇژۇر، ھەج و زەكات ھەمووى بە جارى لىسەر خەلك فەرز نەبوو،
ئىمە سىانزە سال مۇسلمان بووين ئەمجا پۇژۇر فەرز كرا، خىواي گەرە لەبەر ئەوھى
ئەوھىندە بەسۇز و مېھرەبانە، ئەو خىواپەرەستىيانەي كە خىۋى پىلى پازىيە و لە
مۇسلمانى دەۋى، ھەموويانى بە جارى فەرز نەكردوو، ئەو خىواپەرەستىيانەي كە
دەنگ فەرز كران، لەبەر ئەوھى نېيە كە بەلاي خىواو گەنگ نىن، ھەموو شتىك بە
دەست خىوايە، ئايىن ئايىنى خىوايە، خەلك ھەموو بەندەي خىواي گەورەن،
ھەشتىكى بوئ، لە ھەركاتىكدا خىۋى بىھوئ، لىسەر بەندەكانى فەرز دەكا

- باشە قوربان! ئەمە ھارپايى چوارەم، ھىي تىرىش ھەيە، قوربان؟

- بەلى ھەيە.

- دەي قوربان بۇم بلى! بە خوا قەسەكانت ئەوھىندە خۇش و لەبارن، مەۋق لىيان
بىزار نابى، تا زياتر بلىي، زياتر تامەزۇ دەم، كەم كەس ھەن كە مەۋق ھەز بكا
قەسەكانيان دەرۋە پىدەن و مەۋق لىي بىزار نەيى؛ بە خوا تۆيەكىكى لەو كەمانە.
- ھارپايى پىنجەم لە بارەي خىزانەكانى پىغەمبەرەمە بوو.

- چى بوو گەرەم؟

- خىزانەكانى پىغەمبەر غىرەيان ھەبوو، دەيانگوت: "بۇ ژنى خەلكى ئاسايى
دەلەمەندن و زىر و زىوى زۇر و مالى خۇشيان ھەيە و، ئىمە ژنى پىغەمبەرى
خىوان، كەچى لەو پەرى ھەژاردا دەژىين؟ ناھەقىشيان نەبوو، ئەوان ژنى پىغەمبەرى
خوا بوون، غىرەي پىاو لە ژن و، ژن لە پىاو خۇشە، ۋەك خىۋى چىشت واپە، كەم
بى چارەي دى و چىشتەكە خراب نابى، بەلام ئەگەر زۇر بوو، چىشتەكە كەلكى
نامىنى و ھەمووى خەسار دەيى، خىزانەكانى پىغەمبەر داۋاي ژيانى باشتىر و
سامانى زۇرتىيان دەكرد، پىغەمبەرىش بەپۇزتىن و دلاۋا تىرىن مەۋق بوو،
سەختىرىن كەس بوو، بەلام خۇت دەزانى ئەم چەپگەردى گەردونە ھەرچارە و بە
بارىكدا دەموپى و تا سەر بۇ كەس لەبار نېيە، ھەر وا بوو و ھەر واپىش دەيى؛

تاوئى گەردوون پروو دەكانە مرؤف و دواي مرؤف دەكەوئ و، تاوئىكش پىشتى تىن دەكا و بە هيچ كەس ناگيرئ. ئەوان ھەموويان بە چارئ پروويان كىردە پىئەمبەر و داواي ژيان و خانوو و مالى باشتريان لى كىرد. ئەويش سوئندى خوارد مانگىك توخنى كەسيان نەكەوئ. لەناو خەلكدا دەنگۆي ئەو ھەلاو ھوويەو ھەلاو پىئەمبەر ژنەكانى خۆي تەلاق داو.

- دەي قوريان تەلاقى دان؟

- نەخىر كورم، پەلە مەكە وا خەرىكم پرووداوەكەت بۆ دەگىرمەو.

- باشە قوريان بەسەر چاو.

- ھەوال گەشت بە من كە پىئەمبەر ﷺ لە خىزانەكانى توورپە و لىيان جىا ھووتەو. رۆيشتىم بۆلاي خىزانەكانى پىئەمبەر ﷺ. ھەموويان پىكەو ھوون، پىم وتى: "ئەكەر پىئەمبەر ﷺ ئىوھى تەلاق دا، ھىوادارم ژنى لە ئىوھ باشتىر بىقى!" ئەو قەم كىرد و بەجىم ھىشتىن، بەلام زۆر پەشوو و دلگران ھووم، چونكە پىئەمبەر دلگران ھوويو، بۆيە رۆيشتىم بۆلاي ئايشە، پىم وت: "كچى ئەبوو بەكرا ئەو تۆ وات لى ھاتووە دلى پىئەمبەرى خوا پرەنجىتى؟!"

ئەويش وتى: "ئەو تۆ ھەقت بەسەر مەوھە چىيە، كورى خەتتاب؟ ئەي بۆ نارۆي تەمى كچەكەي خۆت بەكەي؟!"

- رۆيشتىم بۆلاي خەفصەي كچم، وتم: "خەفصە! ئەو تۆ وات لى ھاتووە دلى پىئەمبەرى خوا پرەنجىتى؟!"

خەفصە دەستى كىرد بە گىرمانىك ھەر مەپرسە...

تم: "پىئەمبەرى خوا لە كوئە؟"

وتى: "ئەلەوئە و ناھەت بۆلاي ھىچكام لە ئىمە."

رۆيشتىم و خەفصە بەجىن ھىشتى، وىستىم ھىرۆم و كەمىك دلنەوايى پىئەمبەر بەدەمەو، چاوم بە رىھاحى خزمەتكارى پىئەمبەر كەوت، لە بەردەرگا وەستاپوو.

پښم وت: "ريباح! برؤ داوا له پښغه مبهري بکه با ببينم."

ريباح ته ماشايه کی ژوره کی پښغه مبهري کرد و، پاشان ته ماشايه کی منی کرد و هیچی نه گوت.

بؤ جاری دوهم وتم: "ريباح! برؤ داوا له پښغه مبهري بکه با ببينم."

ريباح ته ماشايه کی ژوره کی پښغه مبهري کرد و، پاشان ته ماشايه کی منی کرد و هیچی نه گوت، ښتر زانیم پښغه مبهري نايه وی ببينی. بؤ جاری سځیم به دهنگی بهر ز به رباحم وت: "برؤ داوا بکه با پښغه مبهري ببينم. من وا ده زانم پښغه مبهري وا ده زانی له بهر حه فسه هاتووم. به خوا ښه گهر پښغه مبهري فرمان بکا و بلای حه فسه بکوژه دهیکوژم!"

ريباح به هیما پښی وتم وهره ژوره وه. ښتر زانیم پښغه مبهري پازی بوود بچمه خزمه تی. پښ شتمه خزمه ت پښغه مبهري، له سهر حه سیریک پاکشابوو، چی شوله کاتی حه سیره که به له شی پښغه مبهري وه دیار بوو، دهستم کرد به گریان! پښغه مبهري فرمووی: "کورپی خه تتاب بؤ ده گرییت؟"

وتم: "قوریان! پښغه مبهري خوا! چؤن نه گریم، چی شوولی حه سیره که به سهر له شته وه که و توه و دیاره، نه وه یش له ژبانی قه یسهر و کیسرا له چ ناز و نیعه متیکدان!؟"

فرمووی: "کورپی خه تتاب! پازی نابی ښوان دونیا یان هه بی و، ښمه قیامت!؟"

وتم: "به روه لالا."

ښتر ښه منده قسم بؤ کرد تا خهم و خه فته به ناوچاوانییه وه دیار نه ما و، دهستی کرد به زهرده خه نه، به خوا کاتی زهرده ده که و ته سهر له توانی، جوانترین کهس بوو!

دوایی لیم پرسى: "قوربان! من له مزگهوت بهستومه که خیزانه کانت تلاق داوه، شهوه راسته؟"

فهرمووی: "نه خیر، ته نیا یهک مانگ ناچم به لای هیچیاندا."
وتم: "قوربان! نیزن دهدهی به خهک بلیم که تلاقته ندادون؟"
فهرمووی: "که یفی خۆته."

هه لسام، پیغه مبهرم به جیهیشت و هاوارم کرد: "هو خه لکینه! پیغه مبهرم خیزانه کانی تلاق نه داوه." دوایی خوای گه وره شایه تی ﴿وَعَسَىٰ رَبُّهُٓ اِنْ طَلَّقَكُنْ اَنْ يُّدْلِلَ اَزَوْجًا خَيْرًا مِّنْكَ﴾ التحريم: ه ه ی ناربوه خواره وه. واته: "نه گهر پیغه مبهرم برپاری ته لاقدانقان بدات، شهوا دلنیا بن خوا له جیانی ئیوه، ژنانی باشقري پی ده به خشیت."

- قوربان خۆ تۆ بیشتر شهوت فهرمووا!
- دهی به لئی، خوای گه وره قسه که ی منی په سه ند کرد.
- به لام قوربان! من شتیکم زۆر پی سهیره!
- چی؟

- باشه خیزانه کانی پیغه مبهرم له هه موو ژنانی دونیا باشتر بوون، دایکی موسلمانان بوون، نیماندار و له خواترس بوون، چۆن کارپکی له و جورمیان کرد؟
- کوپم! ژن ژنه! پیاویش پیاوه، هه رچه ند پله ی نیمانیشان به رهو سه هه لیکشی، هه ر ژن و پیاون، نیمان سروشتی مرؤف پاک و خاوین ده کاته وه، خۆ له ناوی نابا، هه موو مرؤفیک پی خۆشه له ژبانیک خۆشدا بۆی.

- به لام پیغه مبهرم پیغه مبهری خوا بووا!
- به لئی زۆر راسته پیغه مبهرم پیغه مبهری خوا بوو، به خوا نه و پۆزه که وتم، "نه گهر به ره مووی هه فسه بکوژه ده یکوژم، درؤم نه کرد، به راستم بوو، به لام دهی له سوچیک ترموه له بابته که به روانین.

- چۆن قورىان؟

— پېغەمبەر سەرمەشق و پېشەۋاي ئىتمەيە، ئەۋەي كە بە سەر ئەۋدا ھات،
وانەيەكە بۇ ھەموومان، بۇ ژن و پىاۋ، خوا ويستى ئەۋەمان بۇ دەرېخا كە ژن
ھەمىشە چاۋى لە ژيانى خۇش و زېر و سامانە. خۇ ئەگەر تاقە كە سېك لەو جۆرە
ژنانە دووربايە، ئەۋە پېغەمبەرى خوا دەبوو. ئەۋ كات ھەموو پىاۋىك تېدەگا كە
ژنەكەي ئەۋىش ھەر داۋاكارىيەكى گرانى ھەيى، بەلايەۋە سەير نەيى، نە خېزانى
ئەۋ دەگا بە خېزانەكانى پېغەمبەردا، نە خۇشى دەگا بە پېغەمبەردا. خۇ ئەگەر
ژنە ھەلبۇزاردەكان ئاۋا بن، ئەۋە سەير نىيە ژنانى تىرىش وا بن. خۋاي گەۋرە
ژنانىشى تېگەياند كە نايى ئافرەت خۇى تەسلىمى غېرەي خۇى بكا. ئەگەر وابى
ۋەك ئەسپىكى چەمووشى^۱ لى دېت كە كەس نەتوانى پاييىنى و. تېدەگا غېرە
پىاۋى ۋاي ئازاردەۋە كە پر بە زەۋى و ئاسمانەكان لە پىاۋەكەي ئەۋ باشتر بوۋە،
ئىتر چۆن پىاۋەكەي ئەۋ ئازار نادا؟! خۋاي گەۋرە ويستى ئەۋەيشمان پى بلى كە
ھەموو مالىك تەبائى و ناتەبائى تى دەكەۋى. ھەر لە سەرەتاي دروست بوۋنى
مۇۋەۋە وا بوۋە و ھەر ۋايش دەيى؛ ئەۋە ژيانى ھاۋسەرتىيە، خۇشى تىايە، ترشى
تىايە، ئەۋەيش ئەگەر لە تام دەرەنەچى زۇر ئاساييە.

- بەلى قورىان پىك ۋايە، دەيى لە سوچىكى ترەۋە لە مەسەلەكە بىروانىن! ئەي
قورىان ئىستە پىم بلى، زىاد لەمانە ھىچ ھاۋراپىيەكى تر ھەيە؟
- بەلى! ديسان ھەيە.

- دەي قورىان بېغەرمو، كىيان و دلم لەلاتە.

- باشا گوى بگرە، من لەسەرەۋەي شارى مەدەنە پارچە زەۋىيەكم ھەبوو.
دەرۋىشتم سەرم لى دەدا، لەسەرەپىگەكەمدا يانە و قوتاىخانەي جوۋلەك ھەبوو، جار
جار دادەنەشتەم و گويم لى دەگرتن.

^۱ چەمووش: رەۋەك، سىل، لەقەمارىز.

رۇزىكىيان پىيان وتم: "عومەرا ئىمە تۆمان خۇش دەۋى و ھىوامان پىتە بىتە جوولەكە."

منىش وتم: "بە خواا من لەبەر خۇشەۋىسى لای ئىۋە دانانىشم. ھەر پرسىارىكىستان لى بەكم، لەبەر ئەۋە ئىبە كە شەك و گومانم لە ئايىنەكەى خۇم ھەيى، من بۇيە گوى لە ئىۋە دەگرم، بۇ ئەۋەى باشتىر پىغەمبەر ﷺ بناسم و بزنام لە كىتەبە ئاسمانىيەكەى ئىۋەدا چۆن پاسكراۋە؟"

دوايى پرسىارىكم لە بارەى جوېرەئىلەۋە لى كردن.

وتيان: "ئەۋە دوزمنى ئىمەيە، نەيىنىيەكانى ئىمە بە موحەممەد دەلىق و، ھەرچى سزا و مالكاۋلىشە ھەموۋى بە دەستى ئەۋە؟"

دوايى لە بارەى مىكاىلەۋە پرسىارم لەۋان كرد.

وتيان: "ئەۋ ھەرزانى و گوشادى و تەرەسالى و ئاۋەدانى لەگەل خۇى دىتى."

منىش وتم: "ئەى جوېرىل و مىكاىل پلەۋپايەيان لای خوا چەندە؟"

وتيان: "ئىزىكتىرىن پلەۋپايەيان ھەيە. جوېرىل لای راستى خوايە، مىكاىلىش لای چەپى! مىكاىل دوزمنى جوېرەئىلە."

منىش وتم: "دەى ئەگەر ۋابى كە ئىۋە دەيلىن، ئەۋان دوزمنى يەك بىن، ئىۋە لە كەر نەفامتر و كافىرتىن! ھەركەس دوزمنى يەككىيان بى، دوزمنى ئەۋىترىشيانە، ھەركەسىش دوزمنى ئەۋان بى دوزمنى خوايە."

دوايى وتم: "سۆيىند بە خواا ھەركەس دوزمنى خوا و فرىشتەكانى خوا و پىغەمبەرانى خوا و جوېرەئىل و مىكاىل بى، ئەۋە خوا دوزمنى كافىر و بىباۋىرانە."

دوايى گەرەمەۋە خىزمەت پىغەمبەر و، پىى وتم: "ئەى عومەرا! خوا ھاۋپاي تۆيە

و ئەم ئايەتەى بۇ ئاردومەتە خوارەۋە: ﴿مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ

وَجِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ﴾ البقرة: ۹۸. ۋاتە، ھەركەسىك دوزمنى

خوا و فرىشتەكانى خوا و پىغەمبەرانى و جوېرەئىل و مىكاىل بىت(ئەۋە بى

پروايە)، جا بىگومان خايش دوزمنى بى پروايانە."

دوای ئەو، پۆژ لە دوای پۆژ زیاتر لە سەر ئایینە کەم مکوڕ و سوورتر دەبووم.
- پاک و بێگەردی بۆ خوا! ئەو قوربان! تۆیش وەک من لەو ئەفامانە تێدەگەی؟
ئەگەر ئەوان دوزمنی جوهرەئیل بن، لەبەر ئەوەی کە سزای بە دەستە و تۆلە لە
خەڵک دەکاتەو، کەواتە دوزمنی خودایشن، خۆ جوهرەئیل هیچ بۆفرمانییەکی خوا
ناکات، هەموو فرمانەکانی لە خواوە بۆ دێت!

— ئەرموہ-للا، بە خوا! ئەوان لەو پەری ئەفامیدان، پاشان کێ و تۆبەتی کە
جوهرەئیل تەنیا کاولکاری و تۆلەسەندنەوێ بە دەستە؟! جوهرەئیل فریشتەییەکی
مەزنە و سەرکردەیی هەموو فریشتەکانە، کاری یەکەمی ئەو ئەوێە کە سرووش بۆ
پێغەمبەرەکان دەبێ، ئەو بە فرمانی خوا دەروا بۆلای پێغەمبەرەکان، پەیام و کتێب و
شەری خوایان بۆ دەبێ. پەیام و شەری خوا بەرچاوپۆشفی و هیدایەتە بۆ خەڵک،
بەو پەیام و هیدایەتە خوای گەرە ئەو خەڵکە لە چالی تاریکی دەهێنێتە دەرەوە و
دەیانخاتە سەر پاستە پێگە و پۆشنایی، لە گومراوییەو بۆ هیدایەت، هەرچی سزا و
تۆلەیش هەیە، ئەو بە فرمانی خوا بوو، هەم جوهرەئیل و هەم فریشتەکانی تریش
فرمانبەری خوای مەزن و گوێزپەرەیی ئەون، بە هیچ جۆریک سەرتێجیی
فرمانەکانی ناکەن، هەرچیەکیان پێی بفرمووی، یەکسەر جێبەجێی دەکەن، فرمان
دەکا بە جوهرەئیل کە سرووش و نیگا بۆ پێغەمبەرەکان بێ، ئەویش دەیبێ، فرمانی
پێدەکا کە سزا بپارتێت! ئەویش دەیبارتێت، بە هیچ جۆری بە قەد سەرموویەک و
لەوێش کەمتر لە سرووش و نیگا یان لە سزادان زیاد و کەم ناکا، ئەو کاتە کە
خوای گەرە فرمانی پێکرد سزای ئەو گوندانە بێدا کە بەراپەر پێغەمبەر لوط
و مستابورنەو، هەموویانی سزا دا! حەوت گوند بوون، بە بەلێکی هەموویانی هەلگرت
و ئەوێندە بەرزی کردنەو، خەریک بوو لە ئاسمانی یەکەم بدمن، تەنانەت
فریشتەکانی ئاسمانی یەکەم گونبان لە وەرە سەگەکانی ئەو حەوت گوندە بوو،
دوایی لەوێو وەرەگەپاندن و بەرەو زەویی بەریدانەو، ئەمە هەمووی بە فرمانی خوا

بوو. مىكايىل كار بە دەستى باران بارىنە. ئەو بە فرمانى خوا باران دەبارىنى.
 بارانىش زۆر جار خىر و خوشى پىۋەيە و كەم جار ئىكش سزايە. يەك تەك باران
 لە ھەركوئى بىر، ئەۋە بە فرمانى خوايە. ھەركوئى توۋشى كەمبارانى و وشكە سالى
 بېي، ئەۋەيش بە فرمانى خوايە. ھەر فرىشتە يەك فرمانىكى تايىبەتى ھەيە: فرىشتەى
 كىيان كىشان فرمانبەرى كىيان كىشانە. ئەۋە كارى ئەۋە و خوا بۆى دىارى كىدوۋە:
 فرىشتە يەك فرمانبەرى ئاگرە. ئەۋە كارى ئەۋە و خوا بۆى دىارى كىدوۋە: پىزوان
 كار بە دەستى بە ھەشتە. ئەۋە كارى ئەۋە و خوا بۆى دىارى كىدوۋە. ئەۋە فرىشتانە
 ھەموويان بە پىزىن. ھەموويان فرمانبەرى خۋاى گەۋرەن. بە فرمانى خوا كار دەكەن.
 مالىك بە فرمانى خوا سزاي جە ھەنەمىيەكان دەدا. پىزوان بە فرمانى خوا پاداشى
 بە ھەشتەكان دەداتەۋە. عىزرائىل بە فرمانى خوا كىيانى خەلك دەكىشى. بە لام
 جۈلەكە بە رابەر خۋاى گەۋرە پىزىن. بىرۈبۈچۈۋىيان بۆگەنە. پىئە دەبى و پىزىزى
 لەۋە زىاتر چىيە كە پىيان وايە: فرىشتە يەك بە بى فرمانى خوا ھەر لە خۋىۋە
 شتىك دەكا؟!

- پەخمەتى خۋات لىيى. گەۋرە! قەكانت مەۋف دىخۇش دەكەن. وتەكانت
 مەۋف تىدەگەيەنن. ئەى قورىان ھىچ ھاراپىيەكى تر ھەيە بۆم باس بىكەى؟
 - بەلى! دىسان ھەيە.

- دەى فەرمۇۋا ئەى ئەۋ كەسەى كەس لە قەسەت تىر نابى و كەس لە وتەت
 پىزار نابى.

- ئەم جارەيان لەبارەى شەرابە. جارەك من و مەغازى كۈرى جەبەل پۇشتەنە
 خىزمەت پىغەمبەر ﷺ و وتان. "قورىان! لەبارەى شەرابەۋە فەتۋابەكمان بۆ بىدە.
 شەراب عەقل و بىر و ھۇش لە ناۋ دەبا و سەرۋەت و سامان كەم دەكاتەۋە."

ئىتر خۋاى گەۋرە ئايەتى: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ
 كَبِيرٌ وَمَنْفَعَةٌ لِلنَّاسِ كَثِيرَةٌ ۖ الْبَقَرَةُ: ۲۱۹ ناردە خۋارەۋە. واتە: "پرسىارت لى دەكەن

دهرباره‌ی عه‌ره‌ق و قومار، پټیان بلخ، له و دووانه‌دا تاوان و گوناځنکی گه‌وره هه‌یه، هر چه‌نده چهنه سووډیکیشان ته‌دایه بۆ خه‌لکانیک.

من دلم به‌وه ته‌راو نه‌بوو که خوای گه‌وره ته‌نها به خراپه ناوی بها و حه‌رامی نه‌کا.

وتم: "خوایه له باره‌ی شه‌رابه‌وه نایه‌تی‌کمان بۆ بنیره که به ته‌واوی پروونکه‌رموه بئ."

زۆری پټنه‌چوو خوای گه‌وره نایه‌تی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ﴾ النساء: ۴۳ ناره‌ خواره‌وه. واته: "ئه‌ی ئه‌وانه‌ی باوه‌رتان هه‌تاه‌وه! له کاتی‌که‌دا ئه‌وه سه‌رخۆشن، نزیک‌ی نوێژ مه‌که‌ون، هه‌تا ئاسه‌واری سه‌رخۆشی نامینیت و ده‌زانن چی ده‌لین (له نوێژه‌که‌دا)."

دیسان دلم به‌وه‌ش تیری نه‌خواره‌وه و وتم: "خوایه له باره‌ی شه‌رابه‌وه نایه‌تی‌کمان بۆ بنیره که به ته‌واوی پروونکه‌رموه بئ."

زۆری پټنه‌چوو خوای گه‌وره نایه‌تی: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْهَوُونَ﴾ المائدة: ۹۱ ناره‌ خواره‌وه. واته: "بیکومان شه‌یتان هر شه‌وه‌ی شه‌وی که به هۆی ئه‌رق و قوماره‌وه دوژمنایه‌تی و کینه و رق به‌خاته ناوتانه‌وه و، به‌رگرتان بکات له یاد و باسی خوا و له نوێژکردن، ده‌ی ئایا ئه‌وه واز ده‌هه‌ین (له‌وه خراپانه‌وه)."

ئیه‌ر منه‌ش زۆر سپاسی خوام کرد بۆ نارده‌نی شه‌وه‌یه‌ته.

- باشه‌ قوربان بۆچی خوا هر به‌که‌م جار شه‌رابی حه‌رام نه‌کرد؟

- نه‌گه‌ر خوای گه‌وره کتوپر حه‌رامی به‌کرده‌یه، شه‌وه وه‌ک سه‌زابه‌ک به‌وو بۆ شه‌وه‌که‌. خوا خۆی باشت‌ر به‌نده‌کانی خۆی ده‌ناسی؛ خوا به‌سه‌ۆزه، به‌ره‌ به‌ره و که‌م که‌م حه‌رامی کرد. کاتی که نایه‌نی ئه‌سلام هات، هه‌موو خه‌لک ئالوده‌ی باده و شه‌راب بوو، به‌یانی و ئه‌واره ده‌بان‌خواره‌وه، له کارزانی خوای گه‌وره وا به‌وو

کە سەرەتایەکی بۆ داھێتت و، خالی دەسپێک دیاری بکات و چارەسەری کارەکە
بکا

- چۆن قوربان؟

- چارەسەر دەبێت یەکەم جار لە رووی نەفسیەوە دەست پێ بکا. یەکەم جار
خوای گەورە بادهی حەرام نەکرد، لە سەرەتای دەرکەوتنی ئیسلامدا، خوای گەورە
باسی بادهی نەکردە بێشتە خۆشی دەمی خەلک. خوای گەورە یەکەم جار ویستی
بیروباوهری خەلک چارەسەر بکا. بانگیان بکا بۆ یەکتاپەرەستی. دواى ئەوەی کە
خۆشەویسی خوا دەبێتە گەورەترین شت بەلای باوەردارانەوە، ئەو کاتە شەراب
هەر هیچ نییە و مەسەلە یەکە کە شایانی باسکردن نەبێت. خوای گەورە کەمە
شتەکەى حەرام کرد و، خەلکیش هەموو بە دەم فرمانەکەى خواوە هاتن. خەلک نەک
هەر وازیان لە خواردنەوێ شەراب هێنا، بەلکو بوو بە شتیکی قیزمۆن، رقیان لە
شەرابخۆر و مەیفروش و مەیدروستکردن و مەیدروستکەر و هەرشتیکیش کە
پەيوەندیی بە شەرابەوێت، دەهات!

- کەرەبوو وردە وردە و کەمە کەمە بۆ کاریک پۆشتن، ئەو سوننەتێکی خواپە
- بەلێ وایە، ئەم سوننەتە دەبێت لە بەرپۆوەبردنی کاروباری خەلک و سیاسەت و
بەکارخستنی بێپارەکانی شەرع و یاسا و پێسای ژياندا پەچاو بکری. دەبێت بزانین
کە ئەمانە بە سەر قەلەمێک چارەسەر نابن، یان بە فرمانێکی سەرۆکایەتی و
پادشایی چارەسەر نابن، ئەمانە کەم کەم و لەسەرەخۆ چارەسەر دەبن. یانی دەبێت
نەخشە پێشمان بۆ بکری و بیروپرای بۆ بخرێتە کار و تێکۆشان و هەولێدانمان بۆ
بکری. ئەگەر بمانەوێ دەستی خەلک بگرن و بەرمو خوانیان بەرین، دەبێت یەکەم
جار فێری یەکتاپەرەستییمان بکەین، بیروباوەریان چارەسەر بکەین. ئەگەر ئێمان لە
دایاندا جێگر بوو، ئەو کات قزناغی دوویم دێتە پێشەوە، ئەوەش بڕیتە ئەوەی کە
گیان و نەفسی خۆیان بەو راپێندن کە بێپارە شەرعێکەکان وەرگیرن و لێیان بۆزار

نەين. پلە پلە دەست پىندەكەين، لە سەرەتادا بە كەمىش پازى دەيىن، كەم كەم كامل و ئەواويان دەكەين. ھەرچى كۈن و قوزنى ئايىن ھەيە ھەر ھەمووى قىر دەكەين. ئايى خۇمان چىمان پىي خۇشە. ئەوھى پىي بلىيىن و ئەوانى تر پەچاۋ نەكەين. ئىسلام يەكپارچەيە و لەت لەت نايى، بەلام ئەمە قۇناغەندى و نەخشەسازى و پلەبەندىە!

- قەيەكى زۆر جوانە قوربان! بەلام پىم بلى بۇ تۆ لە سەرەتاۋە لەگەل ئەۋەدا بووى شەراب ھەرام بىكى؟

- ئەي چۆن لەگەل ھەرامبوۋىدە نەيم؟! ھەرچۆن بىي، مەن ھەر پىم وا بوۋ كە خوا شەراب ھەرام دەكا، لە بەر ئەۋ ھۆكەرەي كە دوايى پىي ھەرام كەرد. - ئەۋ ھۆكەرە چى بوۋ؟

- يەكەم: بادە كەمناۋەزى و بىئەقلى پىئومەيە. عەقلى يەكەم ھۆكەرى ئەۋەيە كە خۋاي گەرە داۋاكارىيە لە مۇقەكەن ھەيە. ئەۋەتا داۋا لە ئازەل و گياندارانى تر ناكە، چۈنكە عەقلى و ئاۋەزىيان نىيە. ھەركەسىش بە قەزا و قەدەرى خوا عەقلى لەسەر خۇي نەيى، بۇ نەۋونە شىت بىي، ئەۋە خۋاي گەرە ھىچ داۋايەكى لى نەكردوۋە، كەۋايى شىت ھەرىشەك بكا، ئازادە و ھىچ تاۋانىكى بۇ نانۋوسرى. شىت يەك خۋاپەرستى لەسەر ۋاجىب نەكراۋە، چۈنكە ھۆكەرى ئەمانە ھەمووى ئاۋەزە. كەۋابوۋ مۇق بە ھۆي ئاۋەزەۋە لە ئازەلانى تر جىاۋازە و لەۋان بەرپىزىرە. دەي بادىئۇشى ھەۋلەدانىكە بۇ ئەۋەي مۇق خۇي بە دەستى خۇي ئەۋ شەتە لە دەست بىدا كە بوۋەتە مايەي پىز و كەرامەتى، خۇي لە قالىي مۇقئىبون دەھاتە دەر!

- قوربان! ئەمە ماناي ۋانىيە كە مۇق ئا لەۋ چەند ساتەي كە سەرخۇشە،

ھىچى لەسەر ۋاجىب نەيى؟

- نەخىر ھەرگىزا كى ۋاي وتو؟

- ئەي قوربان تۆ نەتفەرموو؛ "ھەركى عەقلى نەيى، ھىچى لەسەر واجب نەيە
و. خوا تەكلىفى لى ناك؟"

- بەلى ئەمە دروستە، بەلام من مەبەستم لەو كەسانە كە عەقل و ئاوەزيان نەيە،
ئەوانەيە كە نەيە ئەك ئەوانەي كە خۇيان بە دەستى خۇيان، خۇيان بى ئاوەز
دەكەن و ئاوەز لە خۇيان دەتۆرەنن؛ ئەوانە پەك وەك مەرقى بە ئاوەز لىپرسىنە وەيان
لى دەكرى. ئەگەر لە كاتى سەرخۇشيدا كارىكى خراب ئەنجام بدەن، بەرپرسن لەو
كارە. بۆ نمونە ئەگەر سەرخۇشەك كەسەكى كوشت، دەبى لەباتى ئەو كەسەدا
بكوژرەتەو. ئەگەر بە سەرخۇشى دزى كرد، دەبى دەستى بېرنەو، دوايش دەبى
سزاي سەرخۇشەكان بچىژن.

- تەگەشتەم قوربان! ئەي باشە ھىچ ھۆكارىتر ھەيە بۆ حەرامبوونى شەراب؟
- ئەو تاكە ھۆكارە بەسە بۆ حەرام بوونى، بەلام ھۆكارى تەيش ھەيە. بادەنۆشى
جگە لەوەي كە مەرقى بىئاوەز دەكا، سامانىش لە ناو دەبا و بە فەرقى دەدا.
شەرعىش بۆيە ھاتوو، بۆ پارىزگارىيە لە گيان و مال و دارايى و چەند مەبەستەيكى
تر، بادە نۆشى گيان و مال لە ناو دەبا.

- ئەي ئەگەر پياو دەولەمەن بى، ئەوكات چى؟ ئەو ھۆكارە ھەر دەمەن؟
- بەلى! مەبەست لە مال بەفەرۆدان ئەو نەيە كە مەرقى بەكەوتە سەر ساجى
عەلى، بەلكو مەبەست لە فەرۆدانى مال ئەو نەيە كە بە جۆرىك خەرج بكرى كە
شياو نەيى، لەو خرابتر چىيە كە مەرقى مال و سامانى خۆى لە پەنگەي حەرامدا
دەبى؟ زەاد لەوەش ئايا دەولەمەنى دەبەتە ھۆى ئەو كە ئەو كەسەي بادە
دەنۆشى، عەقلى لەسەر خۆى بەمەن و سەرخۇش نەيى؟ ئەمە ھۆكارى يەكەم بوو.
- ئەي ئەگەر مەرقى ئەوئەندە پەخواتەو كە سەرخۇشى نەكا، چى؟

- ھەرشتى زۆرەكەي مەرقى سەرخۇش كرد، كەمەكەيشى حەرامە. حەرامبوونى
بادە تەنھا بە لەدەسدانى ئاوەزەو نەبەسراوئەو، بەلكو ئەو يەكەكە لە ھۆكارەكان.
خۆ ئەگەر ئەو ھۆكارەمان. نەھەشت كە شەمە پەمان وايە لەبەر ئەو حەرام كراو،

دىسان حەرام ھەر حەرام، ئەم بېچارە بېچارىكى شەرىئەت و بېچارى خىۋايە، خىۋا خىۋى نەبى، كەس ناتوانى بېچارى خەللىۋونى يادە بىدا. خىۋ شەرىئەت تازە ئىتىز دانابەزى، چۈنكى پىغەمبەرلىك كۆتايىپى ھات.

- ئەي قوربان! ھۆكۈرى تىر ھەيە بۇ خەرامبۇونى شەراب؟

- ئەيچۇن! ئەگەر ھۆكۈرىت بۇ باس بىكەم، ئەمىرۇ لى ئايەمەۋە، بەلام يەك ھۆكۈرىت بۇ باس دەكەم: ئەۋەش پاراستىنى شىۋ و كەرامەتى مال و خىزانە، پىۋا چاۋدېر و لېۋىسراۋى مالە. ئىش لە مالى خۇيدا لېۋىسراۋ و چاۋدېرە، ئەمە بەرپىسىيەكە لە ئەستۇى ژن و پىۋادايە. خۇسەرخۇشكردن پاكردنە لە بەرپىسىيەتتى. ئەۋ پىۋەۋى كە خىۋا داۋاى لېۋىسراۋە نازى ژنەكەى ھەلگىرى و لەگەل مىدالەكانىدا بەسۆز بى و گۆپرايەلى دايك و باۋكى بى، ئەمە چۈن لە كاتى سەرخۇشىدا ئەمانەى بى دەكرى؟ ئەك ئەۋە ناكرى، بەلكو سەرخۇش زۇر جار دىۋى ئەمانە دەكا و، تەنانت خۇيىنرېۋى و تاۋانى گەرە گەرە دەكا.

- ھىچى تىر ھەيە قوربان؟

- مەبەستت لە شەرابە؟

- ئە قوربان! مەبەستىم ھاۋرايىيى خىۋايە لە تەك تۇدا.

- بەلى، دىسان ھەيە.

- دەي قوربان بۇم باس بىكە.

- ھاۋرايىيى ئەم جارە لە بارەى دوۋرۋەكانە.

- چۈن؟

- داۋاى ئەۋەى غەبىدوللاى كۆپى سەلۋول سەرگەرەۋى دوۋرۋەكان مەرد، غەبىدوللاى كۆپى ھات بۇلاى پىغەمبەر - غەبىدوللاى كۆپى غەبىدوللاى كۆپى سەلۋول مۇسلمان بوۋ، مۇسلماننىكى باشىش بوۋ، - داۋاى لە پىغەمبەر ﷺ كىر كە كراسەكەى بەرى خىۋى بىدا بەۋ بۇ ئەۋەى بىكا بە كفن بۇ باۋكى، پىغەمبەرلىك پىۋىدا. داۋاىى داۋاى لە پىغەمبەر ﷺ كىر نوۋىزى مەردوۋ لەسەر باۋكى بىكا، پىغەمبەر ﷺ ھەستى

بروا نویژی له سهر بکا، منیش هه ستام و چاکی پیغه مبهرم گرت، وتم: "قوربان! نویژی له سهر کن ده که ی؟ ئه ی خوا نه یغه رموو نوویژی له سهر مه که؟"

فه رموی: "نه خیر، نه یغه رموو مه یکه، سه ریشکی کردم. خوا فه رموو به تی:

﴿اَسْتَغْفِرُكُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرُكُمْ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ﴾ التوبة:

۸۰ یانی: "ئه ی پیغه مبهرا داوای لیخۆش بوون بۆ ئه و دوور و وانه بکه ییت یان

داوای لیخۆش بوونیان بۆ نه که ییت، وه ک یه که، ته نانه ت ئه گهر هه فتا جاریش

داوای لیخۆش بوونیان بۆ بکه ییت، ئه وه خوا هه رگیز لییان خۆش نابیت."

من نه هه فتار جار زیاتر داوای لیخۆش بوونی بۆ ده که م."

منیش وتم: "چۆن نویژی له سهر ده که ی؟ ئه ها فلان رۆژ ئاوای وت و ئاوای

وت، دانه دانه قسه کانی ئه وم بیر پیغه مبهر ر ده هتیا به وه."

فه رموی: "عومه را وازیینه."

دوایی پیغه مبهر ته شریفی برد و نویژی له سهر عه بدوللا کرد، زۆری پینه چوو

خوا ی گه وه ئایه تی ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّتَّ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ ۚ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ

وَرَسُولِهِ ۖ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ﴾ التوبة: ۸۴ دابه زانده خوارموه. یانی: "ئه ی

پیغه مبهرا! هه ر کام له و دوور و وانه مردن، هه رگیز نویژیان له سهر مه که، له گه ل

جه نازه که یدا مه رۆ و له سهر گۆره که ی پامه وه سته، بیگومان ئه وانه کافرن به خودا و

به پیغه مبهری خودا، به بن باوه ری و به فاسقی ده مرن، چونکه ده رگای

ئیمان هتیا نیان له خۆیان داخستوه."

- که وایی ئه م ده قه هوو که نویژکردن له سهر دوور و وه کانی حه رام کرد؟

- به لی.

- ئه ی تۆ چۆن به پیغه مبهرت وت، "قوربان نویژی له سهر کن ده که ی؟ ئه ی خوا

نه یغه رموو نوویژی له سهر مه که؟"

— ئەو مەن راۋبۇچونىك بوو كە لە ئايەتى ﴿اَسْتَغْفِرُكُمْ اَوْ لَا اَسْتَغْفِرُكُمْ﴾
 ئاۋا تىگەشتىبووم، مەن وام دەزانى ئەو ئايەتە نوپۇز كەردىنى لەسەر دوورپوۋەكان حەرام
 كەردوۋە، پېغەمبەر ﷺ فەرمىۋى: "خۇا سەرىشكى كەردووم، حەرامى نە كەردوۋە."
 پېغەمبەر ﷺ بە سۆز تەرىن مەۋقۇف بوو، بە ئەندازەى سەرە دەزۋەك شتى شك
 بېردايە بۇ تەبايى و خۇشەۋىسى، بەكارى دەھىنا و درىغى نەدەكەرد، ئەو بەردەوام
 ۋابوو.

— ئەى ئىتر قوربان ھېچ ھارايىيەكى تەرەھە؟

— ئەو ھەموۋى بوو، گەشتىم بۇ باس كەردى.

— لە چىرۋىكى ئىسلام بوونت، ئەۋەى كە پېشتەر بۇ مەنت باس كەرد، شتىك بەلاۋە
 سەيرە، ئەۋىش ھەلۋىستى فاتمەى خوشكتە، پېشتىش ھەلۋىستى دايكى عەبدوللام
 بەلاۋە سەير بوو، ئەو كاتەى كە دەۋىست كۆچ بىكات، ئەۋىش ۋەك فاتمە ۋەلامى
 دايەتەۋە، بىن پەروا، سوور و ساف، بىن ھېچ دېدۋىنگى و ترس و لەرزىك، لەگەل
 ئەۋەشدا ئىمە ئەگەر تەماشاي ئەو سەردەمەى ئىسلام بىكەين، دەزانىن بانگەشە بۇ
 ئىسلام ھېشتا بە نەيتى بوو، خالى ژانانىش دەزانىن، ئەۋان بەردەوام پەلەيك خوار
 پىۋان بوون، قوربان تۇ پىت ۋايە ئەو زىرەكى و چاۋتەترسىيە پەيوەندى بە ئىمانەۋە
 ھەپىت؟ يان ھەر پەيوەندى بە سەۋىتى خۇيانەۋە بوو؟

— بىگومان ئىمان سەرجاۋەى ھىزە، چۈنكە باۋەر و دىنىيى بە مەۋقۇف دەدا،
 لەۋەش بىگومان بە كە سەۋىتىش دەۋرى خۇى ھەيە و مەۋقۇفەكان بە سەۋىتى لە
 يەكتەر جىۋاز دەپن، بەلام ئەگەر ئىمە بىپىن و بە تايىبەت باسى ئافرەت بىكەين،
 ئەۋە بىگومان ئافرەت لە پىۋا سۆزداۋىرە، ئەم سۆزدارىيە ھەرچەند زۇر كات خالى
 لاۋازى ئافرەتە، بەلام ئا لەم كاتانەدا خالى بەھىزىيە، چۈنكە سەرجاۋەى ئىمان
 دلە، ئىماننىش يەككىكە لە بەھىزىرەن ئەو سۆز و عاتىفانەى كە لە مەۋقۇفدا خۇى
 دەنۋىتىن، جا ئەو مەۋقۇف ئىن بىن پىۋا، بەلام لەم بايەتەدا زۇر جار ئافرەت

لە سەر مەوى پياويشە. ئەم قەسى تۆشتىكى بىر خستەمەو، باسى گەنيزەكەكى
 بەنى مولىل، من لە سەردەمى نەفامىدا پېش ئەوى خوا ھىدايەتم ېدا بۆ سەر ئەم
 ئايىنە پاگە، ئازارى ئەو ئافرەتە بە پېزە خاوەن شىكۆيەم دەدا، بەردەوام لىم دەدا،
 ئەويش بە ئەندازەى سەرە موويەك لە ئيمان و بىروباوەرى خۆى پاشكەز نەبوو،
 من ئەوئەندەم لىدەدا، ماندوو دەبووم، پىنم دەوت: "ئىتر ماندوو بووم ناتوانم، ئەگەر
 ماندوو نەبام ھەر لىم دەداى." ئەويش لەو ئيمانەى خۆى ماندوو نەدەبوو، وازى لى
 نەدەھيتا، بەلکو سوورتر دەبوو، من لەو کاتانەدا وام دەزانى خاوەن ھىز و سام و
 ھەيبەت و شىكۆم، بە خوا ئىستە دەزانم چەن لاواز بووم، ئىستە دەزانم ئەو ئافرەتە
 چەن بە ھىز و چاوەتەرس بوو، ئەگەر موسلمان نەبووبام، ئەمدەزانى بەراتبەر ئەو
 ئافرەتە من دۆراو بووم و، ھەر وام دەزانى بە ھىز و دلیر خۆم بووم، ئەبوو جەھلىش
 وابوو، ئەو سومەيەى داىكى عەمەارى لە سەر دىندارى کوشت، دوايى واى دەزانى
 سەرکەوتنى بە دەست ھىناو، سومەيە بەو کوژرانە بە پروو سوورى بەرمو ئەو دۇنيا
 کەوتەرى، ئەو يەكەم شەھىد بوو لە ئىسلامدا، ئەبوو جەھلىش بە پورەشى و
 زەرەرمو دۇنيای جى ھىشت، ئەو ئەتا نازناوى ئەبوو جەھلى بە سەردا دابرا، يانى
 سەرچاوە و باوکی نەفامى و نەزانى، ئەو کەسەى پەروا بە خوا دەھىنى و موسلمان
 دەبى، دەزانى کە مردن لە پىگەى بەرنامەى خوادا دۆران و شىكست تىيە، بەلکو
 سەرکەوتنە، ئەو کەسەيش کە تارىکبىنە و لەگەل تىشكى خۆردا شەپ دەکا، ئەو
 تەواو لەناو گومرايى و تارىکىدا سەرخۆش بوو، نازانى بەرى خۆر بە بىژنگ
 ناگىرەت، نازانى پۆشنایى لەناو ناچى، نازانى ئەوانەى لە پىنى خوادا دەکوژرەن
 بەرمو ژيانىكى ھەتا ھەتايى دەپۆن، بەللى فاتمەى خوشکەم توانى بەرمو پرووى من
 بوو، سىتتەو، منىک کە بە تورە و توندوتىز و بویر ناوبانگم بوو، منىک کە کەس پىنى
 نەدەوێرام، بەلام فاتمە دەيزانى کە لە سەر ھەقە، ئەگەر مەوئىش گەشتە ئەم
 بىروباوە و خۆى بە ھەق زانى، تازە ئىتر ھەرواى بە ھىز و تواناى خۆى ھەيە،

بروای بەو هەبە کە دەتوانی بەراپەر هەموو نەهامەتیهک بوو سێتێتو، هەمیشە ئەو ئاواتەبێشی هەبە کە بتوانی دەستی ئەو کەسانە بگری کە لە دەرباری نەفامیدا خەریکە دەخنکێن؛ ئاواتی ئەوەی هەبە لەو دەربارە پزگاریان بکا و بیانیهێنی بۆ لێواری بیروپروا و ئیمانیهێنان. کۆرما هێزی ئافرەت لەنیو دڵیدا، دڵیش چاوگی ئیمان و باومەر.

— کەوابوو پۆلی ژنان لە ئیسلامدا، لە پۆلی پیاوان کەمتر نەبوو و. بگرە جارجاریش زیاتر بوو؟

— با یەک نمونەت بۆ باس بکەم، یەکەم کەس کە ئیمانی بە پێغمەبەر هێنا ژن بوو. هەر کە پێغمەبەر ﷺ باسی پێغمەبەرایەتی خۆی بۆ کرد، هیچ دڕدۆنگی و دوودلێک پروی تی نەکرد و ئیمانی پێ هێنا، ئەو یەکسەر بروای بە قورئان هێنا. جیاوازیی کلتوری خێڵایەتی و عەرەبی ئەو سەردەمە ئەگەر قورئاندا نەبوو نە مەبەر لە بەراپەر پڕوا هێنانی. ئەو ئەم کاتەدا دڵ بپاردەر، دلی بپاری داو وتی: "أشهد أن لا اله الا الله و أن محمدا رسول الله." بەلێ خاتوو خەدیجە بێ دوودلی خۆی لە ئیسلامدا دیو، بە عەقل، بە پارە، بە دڵ لە پێناوی خوا و بۆسەرکەوتنی ئایین جەنگا. بەبێ دوودلی بوو پشیتیوانی پێغمەبەری خوا، هیچ کات دوودلی پروی تێنەکرد. پێش ئەوەی پێغمەبەر بفەرمووێ بووم بە پێغمەبەر، ئەو ئیمانی پێ هێنا، ئەو وەک ژن و هاوسەر، وەک خۆشەویست، وەک هاوڕێ، ئیمانی بە پێغمەبەر هێنا. دواي ئەوەی کە پێغمەبەریش فەرموو: "لە لایەن خواوە سروشم بۆ هاتو،" یەکسەر وتی: "مزگێنی ئەم کۆرە مام! خوا راوە ستاوت بکا. بەو کەسە گیمانی خەدیجە بە دەستە! هیوام وایە تۆ پێغمەبەری ئەم ئومەتە بی." دەی ئێتر کەس گومانی هەبە کە ژن بە شێکی دانەبرای کۆلەکە یان گەشەبە؟ خەدیجە چاومرپی نەکرد تا پێغمەبەر دەرمووی من بووم بە پێغمەبەر، پێش ئەوەی ئەو بفەرموو: "خەدیجە ئیمانی پێهێنا، بە شوێن بەلگەدا نەگەرا، بەبێ هیچ پامان و دواکەوتنێک

بوو بە يەكەم ئافرىت كە بېرۋاي بە پىغەمبەر ھېتايى. ئەو ھەر لە مەرەتۋە دلى
 بوو بوود نىشتىمانى بېرۋېرۋاي پتەو. دلى بوود نىشتىمانىك بۇ پىغەمبەر، بۇيە دووبارە
 دەكەمەود و دەلىم: دلەكان يەكەم ھەوارگە ئىمانن، ئەو ھەوارگانە دەبنە پتەويسى
 بېرۋېرۋاي و خۇراگرى. بۇيەيش خۇراى گەرە پىش ئەودى عەقل و ئاومز بدوئىتى.
 دلەكان دەدوئىتى. ئەو مەتتا خوا لە بارەى كافرانەود دەفرمىوئ: ﴿لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
 بِهَا﴾ الأعراف: ۱۷۹ واتە: "دلىان ھەيە و پىتى تىئاگەن." دىسان دەفرمىوئ:
 ﴿فَأَنفَتَها لَا تَعْمَى الْأَبْصَرُ وَلَكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾ الحج: ۴۶ واتە: "لە
 راستىدا چاوان كۆيەر نابن، ئەو دلانە كۆيەر دەبن كە لەئاو سىنەكاندان."

مروؤف بە دل عەقل و مردەگرى و تىدەگا، دل پىئويستە بېنەر بى بۇ ئەودى
 تىبگا و عەقل وەرېگرى. پىئويستى بە نوور و پۇشنایى ھەيە بۇ ئەودى بېيىتى، لە
 ھەر شوئىن و جىگايەك ئىمان و باوەر ھەبوو نوور و پۇشنايىش ھەيە. خەدىجە
 دايكى ژنە ئىماندارەكانە، ئەو ژنانەى كە گىيان و ژىئانى خۇيان كۆرى ۱ و
 درىخىيان لە ھىچ ھەول و تىكۆشانىك نەكرد لە پىئاو ئەو نوور و پۇشنايىيەى كە
 خوا خستىە دلىانەو، بەلكو ئافرىت و ژنى وا ھەبوو پەلەپەلى بوو بۇ ئەودى بگاۋە
 ئىسلام، كۆچ بكا، سوور بوون لەسەر ئەودى كە لە پىزى پىشەوەى ئىمانداران بن،
 پىشېركىيان بوو بۇ گەشتن بەو پىز و كەرامەتە. ئەسماى كچى عەمىسەش يەك بوو
 لەو ئافرىتەنە، پۇژى چووم بۇلاى حەفصەى كچم، ژنىك لەوى بوو، وتم: "ئەو
 كىيە؟"

حەفصە وتى: "ئەسماى كچى عەمىسە."

وتم: "ئەسماى حەبەشى دەربايى."

ئەسما خۇى وەلامى دايەو و وتى: "بەلى."

بە ئەسما وت: "ئىمە پېش ئىۋە كۆچمان كرد، كەۋابوۋ ئىمە لە پىغەمبەر
نەزىكىترىن."

ئەسما تورە بوو وتى: "ئا، بە خوا وانىيە، ئىۋە لاي پىغەمبەر ﷺ بوون،
ھەركامتان برسى بوۋايە تىرى دەكرد، نازى دەكىشان، بەلام ئىمە ئاۋارە و دورە
ولات، دەرەدەر و ئازار كېش، ئەۋەيش تەنيا لەبەر خوا و پىغەمبەرى خوا، بە خوا!
نە تامى ئاو دەكەم، نە تامى نان تا ئەۋ قەسەت بۇ پىغەمبەر ﷺ نەگىرەۋە، ئىمە
ئازار دەدراین، دەترسىنراين، ئەۋەيش بۇ پىغەمبەر ﷺ باس دەكەم، لىي دەپرسم، بە
خوا ھىچ شتى زىاد ناكەم و درۆيش ناكەم، چىمان بەسەر ھاتوۋە پىك ئەۋەي بۇ
دەگىرەۋە."

ئەسما پۇشت بۇلاي پىغەمبەر ﷺ و وتى: "ئەي پىغەمبەرى خوا! عومەر
ئاۋاۋ و ئاۋاي وتوۋە."

پىغەمبەر ﷺ فرمىۋى: "عومەر لە ئىۋە نەزىكىتر لە مەۋە نىيە، عومەر و
ھارۋىنەكانى عومەر يەك كۆچيان كردوۋە، بەلام ئىۋەي ئەھلى كەشتى دوو كۆچتان
كردوۋە!"

جا ئەم سووربوون و مكوپوۋنەي ئەسما لەسەر ئايىن، واى لىكرد كە بچىتە
خزمەت پىغەمبەر ﷺ و ئەم بابەتە ئاۋا پروون بىكاتەۋە.

خۇي بخزىنىتە پىزى پىشەۋەي بىرواداران، ئەۋ ھىمەتە بەرزو بلىندە، ئەۋ
گىانە پايەبەرزەي كە ھىچ كات دونىاي بەلاۋە مەبەست نەبوو، ئەۋ مشتومرەشى بۇ
بەدەستەننى سەرۋەت و سامان و دەسلەت نەبوو، بەلكو مەبەستى سەرەكەي ئەۋە
بوو لە خوا و پىغەمبەرى خواۋە نەزىكىتىن.

- ئەي قوربان! ئەم مشتومرەي نەۋان تو و ئەسما نەبوۋە ھۇي دلتۇرانتان لە
يەكترى؟

- كۈرە ئەۋە تۆ چى دەلىنى پۇلە؟ ئەسما ئافرىدەتتىكى خاۋەن زانست و ئيمان و بەپۇز بوو، ئەو مشتومرەي لە خۇشەۋىسىيى خوا و پىغەمبەرەۋە سەرچاۋەي گرتىۋو. ئەي ئىتر من چۆن دلم لە كەسىك بىتۇرئ كە ئەۋەندە خوا و پىغەمبەرى خۇش بووئ؟ بەتايىبەت ئەسما، ئەو ئەسمايەي كە پىغەمبەر شاىەتتىي گەرەبىي و بەپۇزى و دىندارىي بۇ دابىت.

- قورىان ئەم فەرمایشانەي جەنابت واى لىكردم كە حەز بكم لە بارەي پۇلى ئافرىدەتەۋە زياتر بزانم. باسى ئەو ئافرىدەتەنىشم بۇ بكم كە لە سەردەمى خەلىفەتتى تۇدا پۇلى گەرە و گرنگيان بىنيۋە و تۆيش ھەلۋىستت چۆن بوۋە لەگەليان؟
- پۇزىك لەگەل جارودى غەبدى لە دەرەۋەي سزگەوت بووم. دامان بەلای پىرەژنىكدا و، سلاوم لى كرد و ۋەلامى سلاۋەكەي دامەۋە.

دوايى وتى: "ھەيھوو غومەر ھەيھوو! پۇز پۇزى تۆيە! لە بىرتە لە بازارى عوكازدا گۇچانىكت يى بوو مەرت دەلەۋەپاند و پىيان دەوتى: "ھۇمەر؟ پۇزگار ھات و چو، بووى بە غومەر. زۆرى پى نەچوو بووى بە گەرەي ئيمانداران. لە خوا بترسە غومەر! چاوت لەو خەلكە يى. ھەركەس لە ھەرەشەي خوا بترسى. دورى لى نىك دەبىتەۋە. ھەركەس لە مردن بترسى، ھەلى لە دەست دەرناچى."

- ئەي قورىان ئەو قسانە و بوئىيى ئەو پىرەژنە تۆى توپە نەكرد؟
- نەخىر، جارود پىي وت: "ھۇ پىرەژن! قسەي پەقت زۆر كرد بەرابەر پىشەۋاي ئيمانداران."

منىش وتم: "لەي گەرئ! نايناسى؟ ئەۋە خەۋلەي كچى ھەكىمە. ژنى عوبادەي كوپى صامت، ئەو ژنەيە كە خۋاي گەرە كرتى بۇ كرت. غومەر كىيە تا گونى بۇ نەگرئ؟ ئەو قسانەي ئەو ھەر ھەمووى پاست و دروستن. ھەركەس لە قسەي ھەق قەلس و توپە يى، ئەۋە نەفام و نەزان و ستەمكارە. من پىم خۇش نىيە ستەمكار يان نەفام و نەزان ېم. ھەر كۆپ و كۆمەللىك مەۋفى ئامۇزگارەكەرى تيا نەيى، ئەو كۆپ و

كۆمەلە كۆز و كۆمەلنىكى خراپە. خەولە ھەرواھو، ھەقئاس بوو و لەبارەى ھەقەو،
مشتومرى كردوو، ھەقى دەربەر، خەولە گەورە لەبەر خەولە سوورەتلىكى قورئانى
ئارزوو، خەولە، كەوايو مەن دەپىن لە بەردەم ئەودا بوو ستم و گوئ لە قەسەكانى
بگرم.

- بە خوا قوربان نازانم لە ھەلوئىستى تۆ سەرم سوور بىمىنى يا لە ھەلوئىستى
خەولە؟ بەلام ئەوئەندە دەزانم كە زىاتر تەمەرزوى بىستنى ھەلوئىستى ئافرەتەم،
ھىچى تر ھەيە بۆم باس بکەى؟

- بەلى، باسى ئافرەتلىكت بۆ دەكەم لە كاتى وتاردا ھەلەيەكى بۆ راست
كردمەو.

لە كاتى كچ بەشوداندا خەللى فېر بوو بوون داواى مارەيى زۆريان دەکرد. بۆيە
مەن پۆزىك ويستم سنوورېك بۆ مارەيى ژنان داينىم.

چوومە سەر مەنبەر و وتارىكەدا و وتم: "كۆرە خەللىنە ئاگادار بىن مارەيى زۆر
داوا مەكەن، ئەگەر مارەيى زۆر پۆز و حورمەت بووايە يەن لە خواترسان بووايە،
ئەو پىغەمبەر ﷺ پىش ھەموو كەس داواى مارەيى زۆرى دەکرد بۆ كچەكانى و
مارەيى زۆرىشى دەدا بە ژنەكانى. پىغەمبەر نە بۆ كچەكانى و نە بۆ ژنەكانى لە
دوانزە ئەوقىيە^۱ مارەيى زىاترى دانەناو.

ژنىك ھەستايە سەرىن و وتى: "ھۆ عومەرا! خوا پىمان دەبەخشى و تۆ حەرامى
دەكەى؟ ئەى خوا ئافەرمووى: ﴿وَأَتَيْنَاهُمُ إِحْدَثُنَ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا﴾
النساء: ۲۰ واتە: 'ئابىت ھىچچىك لە مال و سامانەى كە وەريانگرتوو، ئىيە لىيان
بىستىننەو، ھەرچەندە كلوورېكىش^۲ بىت.

^۱ ئەوقىيە كىشەنەكە بەرابەرە بە ۳۱ گرام، ھەر مىقالىك زىپەش بەرابەرە بە ۱.۲۵ گرام. كەوايو
۱۲ ئەوقىيە بەرابەرە بە ۳۷۲ گرام، و ۳۷۲ گرام بەرابەرە بە ۸۷ مىقال، مانى مارەيى خىزانەكانى
پىغەمبەر و ھەروەھا كچەكانىشى ھىچەن لە ۸۷ مىقال زىاتر نەبوو.

^۲ مامۇستا ھەزار لە تەرجەمەى ئەم ئايەتەدا قىنطارى بە كلوور لىك داوئەو، قىنطار كىشەنەكە
بەرابەرە بە ۱۱۲ كىلو.

- ئەى قوربان تۆ وەلامت چى بوو؟

- وتم: "ئەو ژنە ھەقى پێکا و، عومەر ھەلەى کرد."

- باشە قوربان! بۆ مەقام و شکۆى تۆ وا باشتەر نەبوو لەسەر مەنبەر و بە بەرچاوى خەلکەو پەشیمان نەبیستەو و، دواىى دووبەدوو لەلای ئافرەتەکا پەشیمان بووبایستەو؟

- کوپم داننان بە ھەلە و کەموکووپیدا کەمایەتى نییە، بەلکو خۆخاویئکردنەو و گەرەبیە. مرۆف مرۆفە و شایانى ھەلەیە. من چۆن دانم بە ھەلەى خۆمدا نەنایە و، خۆم پێشتەر وتبووم: 'بویریى خەلک بەرابەر دەسلەت چ بویریەکی چاکە!' من رازیبم بەوێ کەوا دەمى خەلک ببەسم و نەمێلم قسەى ھەق بکەن؟! نەمێلم ژنان قسەى ھەقى خۆیان بەرابەر پیاوان بکەن؟! باشتەین کەس بەلای منەو ئەو کەسەى کە ھەلەکانم بە دیارى بۆ دەمێنێستەو. ئەو بویریەى کە سەردەکێشى بۆ پێگەى راست، زۆر لەو پێدەنگیە باشتەرە کە دەبیستە ھۆى مانەو لە ھەلەدا، ھەر دەمێنێستەو و ھەلە لە دواى ھەلە ھەمووی کۆ دەبیستەو. کەم کەس ئەو جۆرە بویریەى ھەبە، شیفای کچی عەبدوللا بەکێک بوو لەو کەمانە.

- باشە ئەو شیفایە ھەر ئەو ژنە نەبوو کە یەکەم کەس بوو بە چاودێر بەسەر

بازارەو؟

- بە ئەو بوو. شیفای کچی عەبدوللاى عەدەوییى قورەیشى بوو، ژنیکی دامەزراو و ھاقل و بەحورمەت بوو. پێغەمبەرى دێبوو، تەنانەت پێش کۆچ موسلمان بووبوو. ئەو بەکێک بوو لەو ژنانەى کە لە سەرەتای کۆچەو کۆچی کرد بۆ مەدینە. پێغەمبەر جار جار سەرى لى دەدا و لە مالتیان دەمایەو. پێغەمبەر خانوویەکی بۆ داوین کردبوو لەگەڵ سولەیمانى کوپیدا تەبا دەژيان، شیفای لە سەردەمى نەقامیددا خۆپنەوار بوو، دەیتوانى شت بنووسى. ئەو کاتە ئەو شتێکی زۆر دەگەن بوو، تەنانەت پێغەمبەر داواى لێکرد کە ھەفصەى خێزانى، کە کچی منبە، فێرى

نووین بکات. فرموده‌ی له پینه مبرموه ^{صلی الله علیه و آله} رهوایه ت کردوه. له سهردهمی خهلافه‌تی نه‌وو به‌کریشدا له کۆر و کۆبوونه‌وه‌کاندا ئاماده ده‌وو و خارهن پا و به‌پار وو. له سهردهمی منیشدا هر وا وو. هر کاتیک پرس و پاونژم به خه‌لک کردبی، پرسم به‌ویش کردوه. شیفا له بازارپی مه‌دینه‌دا شوینتیکی تابه‌تی (دوکانتیکی) هه‌وو کاری تیا ده‌کرد. نه‌و وه‌ک شاپه‌گ وو له مه‌دینه‌دا، هه‌رجار برۆشته‌یه‌ته بازارموه. سهرم لی ده‌دا. شیفا ئافره‌تییکی شه‌هنده عاقل و دامه‌زراو و نموونه وو، من حه‌زم ده‌کرد هه‌رچی ئافره‌تی موسلمانانه هه‌مووی وابی. شه‌م ئوممه‌تی ئیسلامه ئومه‌تییکی گه‌وره و به‌هیزه، من هه‌میشه هه‌ولم داوه نه‌و گه‌وره‌یی و به‌هیزه له ئافره‌تانیشدا ده‌ریکه‌وی. بۆیه زۆر به‌وه تووچه ده‌بووم که شتیکم دیبا له به‌هیزی و ئازایی ژنانی که‌م بکردایه‌ته‌وه، یان ئافره‌تییکی مه‌زن خوی به شتیکی که‌م و بیترخ خه‌ریک بکردایه. به‌کیک لهو شتانه‌ی منی تووچه کرد. نه‌وه وو پۆژیک دام به‌لای هه‌ندی کیزۆله‌دا ده‌فیان لی ده‌داو ده‌یانگوت:

“گۆرانی ده‌لین، گۆرانی ده‌لین

ئیعه هه‌موومان گۆرانی ده‌لین

هر بۆ گۆرانی دروست کراوین

منیش به قامچییه‌که‌م هه‌موویانم ترساند و پاوم نان و وتم: “درۆ ده‌که‌ن، درۆ ده‌که‌ن. خوا ملی شه‌یتان به‌شکینی، نه‌وه شه‌یتان نه‌و قسه‌یه‌ی خسته‌وه‌ته سهر زمانتان، خه‌لک بۆ کارکی مه‌زن و گرنگ دروست کراون، ژن و به‌او جیاوازیان نییه.”

هر له‌به‌ر شه‌وه‌ش وو که پیاوه‌ل‌دان و شه‌ین و پۆرۆم له سهردولکه‌به‌یژه‌کان^۱ مه‌نع کرد. به خوا هر سهردولکه‌به‌یژیکم دیبن شه‌مقاره‌که‌م پێش زمانم که‌وتوو و

^۱ سهردولکه‌به‌یژ، شه‌نگێر. نه‌و که‌سه‌ی به گۆرانی و ئاوازی گه‌هناو به‌وه مردوو ده‌لاوینته‌وه.

بەر شىقارم داۋە. شىن و پۇرۇڭىدىن كارتىكى خراپە و ئىسلام ھەرامى كىرۈۋە، شىكۈۋ ھەيىبەتى ئافرىت كەم دەكا.

- كەۋايىڭ ژنان تەنيا لە بوۋارى ئايىنپەرۋەرىدا پۇلىيان نەدىۋە، بەلكو لە بوۋارى بەرپۈمۈردىنى ھوكۈمەتتىدا پۇلىيان ھەبوۋە؟

- ئەيچىۋن! ژنان پۇلىتىكى مەزنىيان ھەبوۋ. دەۋلەت بە چىننىك پاناۋىستى. ھەركەسە پۇلى خۇي دەيىنى و، دەۋلەت پىۋىستى بە ھەموو كەسىگە. ئەگەر پىاۋان ھوكۈمەت و دەۋلەت دروست بىكەن. ئەۋا ژنان پىاۋان دروست دەكەن. مەبەستىم مىندالبوون و نەسەب نىيە، مەبەستىم پەرۋەردىيە، مەبەستىم پىگەيانىدەنە، ھەرچەند ئەم پۇل بىيىنە خەلك ۋەك خۇي بەرز ئاينىرخىنى، بەلام ئەك كەم نىيە، بىگەرە زۆرىشە. زىياد لەۋمىش ژنان پۇلى تىريان ھەبوۋە، لەگەل پىاۋاندا لە جەنگەكاندا بەشدارىيان كىرۈۋە. پىاۋ بۇ شەر و شىر و تىر، ژنىش بۇ بىرپىچى و فرىاكەۋتتى بىرىنداران. ھەركەس بە گۈيرەي ھىز و بازوى خۇي. لەبەر ئەۋەي كە ھىزى ژنان لەناۋ دلىاندايە، ئەۋە دۋاۋەي سۈيا جىگەيانە، بىرىنداران تىمار دەكەن، فرىاي لىقەۋماۋ دەكەن. چونكە ھىزى پىاۋانىش لە بازوو و مەچەكىاندايە، تىر و شىر بە دىستەۋە دىگىن و لە پىشى پىشەۋە شالۋ دەبەن.

- چەن تىروانىنىكى بەرز و بەنرخىت ھەيە بۇ ئافرىتان! قورىيان ئىستە ئىزىم دىدى قىتاردى قەسكانم ۋوۋ بىكەمە شۈننىكى تر؟ با كەمىك لە باسى سىاسەت و ھوكۈمەت و چاۋبىر و ماۋبىر دووركەۋىنەۋە.

- بە ئارمىۋى تۇ، چ پىرسىيانىكت ھەيە فەرمۇ؟

- باسىكى كىرتك، بىستۈۋە تۇ پۇلىكى كارتىگەرت تىپىدا دىۋە، چەندىن قەم

لەۋ بارمەۋە بىستۈۋە كە ھەندىكىيان بەيەكەۋە دەگونجىن و ھەندىكىيان دۇ بە بىكەن.

- چ باسىك؟

- قورىيان باسى شىمەرە!

- شەمەر؟ شەمەر لاق و پۇيى زۆرە، بەلام تۆ مەبەستەت لە دژبەبەك چى بوو؟
- دوايى لەو بارەو پەرسەبارت لى دەكەم و پەوون دەبەستەو، بەلام قوربان!
مەسەلەي نەتوان تۆ و كچەكەي ھەرمەي كۆري سەنان چەبە؟

- ئەو كچە جارێك وەك وەفد ھاتەو، سەردانى من، لێم پەرسى: "ئەو باوكەت چ شەتەي بەخشەو بە زوھەير وا ئەوئەندە پەسنى داو و پەووتە قەسەي سەر زارى ھەرب؟"

وتى: "لە بېرمان نەماو، نازانەن چەمان بە زوھەير بەخشەو."

منیش وتم: "بەلام ئەو شەقەي زوھەير بەخشەوئەتەي بە ئۆو، لە بېر ناكۆي."
- قوربان پەيم بلى، ھەرمەي كۆري سەنان كۆيە؟ مەبەستەت لەو قەسانەي كە لەگەل كچەكەيدا كۆرت چى بوو؟

- ھەرم دەسپى و گەورەي تيرەي شەتەن بوو. لەنەتوان تيرەي عەبەس و تيرەي زەبەيان شەپك ھەلگەرسابوو، چل سالى خاينەدبوو. ھەرم كۆشەكەي بېرەو و خۆيى كۆزراوكانى دا و، ئاشتى كۆرنەو، زوھەير شەپكەي پيا ھەلدا. ھەرمەيش لە باتى ئەو شەپكە، بەخشەي زۆري پە دا، من دەمەويست بزانم ئەو بەخشە چەند بوو و چى بوو، بەلام كچەكەي ھەرم لە بېري نەمايو چەمان بە زوھەير بەخشەو، منیش وتم: "تۆ نازانى چەتان بە زوھەير بەخشەو، بەلام ئەوئەي زوھەير بە ئۆوئەي بەخشى، لەبېر ناكۆي!"

مەبەستم ئەوئەبوو كە وئەزە ھەزەك و دەسەلاتەي واى بەسەر مەژودا ھەبە كە مەپەسە، وئەزە ھەرچەي تۆمار كۆرەن، بە زۆري نەفەوتاو و ماو، ھەرم يەكەم كەس نەبوو كە دوو تيرە و ھۆزى ئاشت كۆرەتەو، بەلام ئەو جۆرە جوامەريانە لە بېر كراون، چونكە وئەزە تۆمارى نەكۆدون، ئەو پاداشەيش كە زوھەير ھەزەرت، ھەموو خەرج كۆرت و كەسەش نازانى چەندى پە بەخشرا و چۆنى خەرج كۆرت، بەلام ئەوئەي زوھەير بەخشى، ھەر دەمەنەتەو و لە بېر ناكۆي، چونكە زوھەير

ئەدەبى بەخشى، شىعەرىكى پەرمانا و مەزن. ديسان سەير بەكە، سەخر ناۋىك كوزرا و خوشكەكەى شين و شەپۇرى بۇ كرد. ئەو سەخرە بەكەم كەس نەبۇرە كوزرايى و شين و شەپۇرى بۇ كرايى، بەلام چونكە خەنساي خوشكى شىعەرىكى بەھىزى پىيا ھەلداۋە، تا مېزۇو ماۋە ناۋى سەخرىش ھەر دەمىنى و خەلك چىن لە دۋاى چىن دەيناسن و باسى دەكەن. لەولايشەۋە تەماشىا دەكەين بە ھەزاران و زۇر زىاترىش كوزراۋ ناويان بوۋە بە خۆلەمىش و لە بىر كراۋن!

- قەسەيەكى جوانە! شتىك لە دالەدا دى و دەچى، ئەم باسە وام لى دەكا لىت

بېرسم.

- چىيە بېلى.

- زۇر جار بىستۈۋە ئىسلام بە چاۋىكى پىر بە بايەخەۋە لە شىعەر نارۋانى، بەو جۇرە سەيرى شىعەر دەكا كە بەخشىن و ۋەرگرتنىك لەنىۋاندا ھەيە و ھىچىتر، ئەم بەخشىن و ۋەرگرتنە ۋا دەكا خەلك بەلاى خۇيدا راپكىشى، ئەگىنا خۇى لە خۇيدا بىتبايەخە. ئەم بۇچونەش لە تىگەشتىنى ۋالەتتى كۆتايى سوورەتى شرعەراۋە سەرچاۋەى گرتۈۋە. بۇيە زۇر كەس ئەو لىكدانەۋە و بۇچوونەيان ۋەك خوسپ^۱ و زەم بۇ شىعەر و شامىر ۋەرگرتۈۋە، قوربان تۇ چۇنى لى تىدەگەى؟

- باشە پىسارت لە كەسىكى شارەزا كرد. كورم! شىعەرىش قەيە، قەيش نەگەر خراپ نەبى، ھەرام نىيە. قەسىدە ۋەك پەرداخىك ۋايە، ناۋەرۇكەكەيشى ۋەك خواردنەۋە ۋايە، جا ئەو پەرداخە ئەگەر بادە و شەرابى تىبابوۋ، ئەۋە ھەم پەرداخ و ھەم خواردنەۋەكەيش ھەردوۋ خراپىن، خۇ ئەگەر پەرداخەكە ئاۋىكى زولال و خاۋىنى تىبابوۋ، ئەۋە ھەم پەرداخ و ھەم خواردنەۋەكە پاك و چاكن. ئەگەر ئايەتلىك بە رەھابى باسى شتىكى كرد، دەپى ئەو شتە بە ئايەتى تر و فەرموۋدۈۋە گرى بدى، ئەگىنا لىكدانەۋەكە ھەلە دەردەچى.

^۱ خوسپ، غەيبەت، پاشملەگۈتن

- دەى قوربان ئىستە ئەم باسى شىعرە چۆن گرىڭ بىدەين بە فەرموودمۇ؟
 - پىغەمبەر ﷺ زەۋقىكى ئەدەبىي بەرزى ھەبوو، ھەزى لە قەسى جوان و پېمانا
 بوو، ھەلوپىستەى لەسەر ماناى جوان ھەبوو. زەپرەقان ئاۋىك ۋەك ۋەند ھاتە
 خىزمەت پىغەمبەر ﷺ پاكانەى بۇ خۇى كرد و چەند شىعر و قەسى جوان و
 پېماناى كرد. پىغەمبەر ﷺ ئەو فەرموودە بەناۋبانگەى فەرموو كە دەفەرموۋى: "ان
 من البيان لسحرا. واتە: ھەندى قەسە ۋەك سىحرە،" يانى ئەۋەندە كارىگەرە ۋەك
 سىحر لە مۇۋىك بكا واىە.

پىغەمبەر ھىچ كات شىعرى ھەر بە خراپ يان ھەر بە باش نەزانىۋە، زۆر جار
 ھانى ھەسسانى دەدا بۇ ئەۋەى بە شىعرەكانى داكۆكى لە ئىسلام بكا، دىغەرموۋ:
 "ھەسان! بەو شىعرانە شالو بەرە سەريان(سەركافرەكان) جوۋىرلىش ھاۋكارت
 بى؟"

دواى ئەۋەى بىنى كە شىعرى ھەسسان چەندە كار دەكاتە سەركافرەكان، بىنى
 فەرموو: "ئەو شىعرانەى تۆ لە تىرى تىژ باشتىر كارىان تى دەكات؟"

پىغەمبەر مۇۋىكى خاكى بوو، بۆيە نەھىي لە ئىمە كىدېو كە لەبەرى
 ھەستىنەۋە، ۋەك چۆن پۇمەكان لە بەرابەر قەيسەر، يان فارسەكان بەرابەر كىسرا
 ھەندەسان، چارىك پىغەمبەر تەشرىفى ھات بۇلامان، ئىمەش بى ئەۋەى ھەستى
 بىنكەين، ھەموومان لە بەرى ھەستەين، توۋرە بوو. پىغەمبەر ئەگەر توۋرە بىيا، بە
 دەمچاۋىدا دىار بوو كە توۋرەيە. ھەسسان ھەستا و چەند شىعرىكى وت.

- چی وت؟

- وتی:

فرزه لسه ر من له بهرت ههستم

تهرکی فرز بۆمن کارئ دزیوه

پیم سهیره هه رکهس به بیر و هۆشه

جوانی بیینی و نه و مستی پتوه؟^۱

ئیتتر پیغه مبه ر هاته وه سه رخۆ و تووره بییه که ی نه ما. پیغه مبه ر درهنگ تووره

ده بوو. زوو ناشت ده بووه وه!

که عبی کوری مالیکیش حوکمی له سیداره دانی بۆ ده رچو بوو. هاته خزمهت

پیغه مبه ر ﷺ و داوای لیبوردنی ئی کرد و. قه صیده به ناوبانگه که ی بانته سوعادی

وت. که سه ره تاکه ی ئاوايه:

سوعاد تۆراوه ، دلم خه مگینه

توی توپی دله که م داخه و به تینه^۲

^۱ له وه رگێرانی شیعردا مانا گۆرانکاری به سه ر دیت شیعره که به عه ره بی ئاوايه: وقوفی للعزیز علی

فرض

وترک الفرض ما هو مستقیم

هچیت لمن له عقل و فهم

یری هذا الجمال و لا یقوم

من به و شتوهی سه ره وه توانیومه به که م به کوردی، له مه ولایش توشمان ده بی به توشی شیعره وه.

ته وانیش به هه مان شتوهی ئه م شیعرا نه.

^۲ شیعره که به عه ره بی ئاوايه:

بنف سعاد فقلبی الیوم مقبول

مقیم اثرها لم یقد مقبول

کەعب بەردەوام بوو، ئەمانەشی وت:

ببستوو مە کەوا پێغمەبەری خوا
هەرەشی لێم کرد، هەر هەمە هیوا
بەمە خشی چونکە پێشنایی و نوورە
شەشیری خواپە، تۆلە لەو دوورە^۱

پێغمەبەر کەواکە ی خۆی لە بەر داکەند و کردیە دیاری بۆ کەعب.
دوای ئەوەی خەنسایش موسلمان بوو، پێغمەبەر پێی فرمۆ: "ئای دەی خونیەس،
بزانم باسی سەخر چییە و چۆنە؟"
لەوێش زیاتر، پێغمەبەر بیروپرای تایبەتی لەمەر شیعر و وێژەو هەبوو: رەخنە
دەگرت، پای خۆی دەردەبەری، تارینی هەندێ شیعی دەکرد، هەندێ شیعی
بەلاوە پەسەند نەبوو، دەیفەرموو: "پاسترین قسە، ئەو قسەییە لەبیدی شاعیرە کە
وتویەتی:

'خوایەتی هەموو شتی بەتالە'

دوایی نیوەکە ی تری بیست کە دەلێ:

"یەک خۆشی نییە تا سەر بمانێ"

^۱ بە عەرەبی ئاواپ:

نبئت أن رسول الله أوعدني
والعفو عند رسول الله مأمول
إن الرسول لنور يستفرا به
مهند من سيف الله مسلول

^۲ شەمەرکە بە عەرەبی ئاواپ:

إلا كل شيء ما خلا الله باطل
وكل نعيم لا محالة زائل

ماناکە ی بە کوردی ئاواپ:

خوانەین هەموو شتی بەتالە
یەک خۆشی نییە تا سەر بمانێ.

..... له ودهمه یکه شتم به عومه،

فهرمووی: "درؤ دهکا، خوڅی و ناز و نیعه تی به هشت هتا سر ده مینن و کوتایی نایه ت."

پنځه مبه ر شیعی ئومه یه ی کوری نه بوو سه لتی پین جوان بوو. ئومه یه ماوه یه کی زور له سهرده می نه فامیدا ژبا بوو. نه و بت په رسته نه بوو، پروای به شیرک و گومرایی نه بوو، وهک وهرقه ی کوری نه وفه ل و قوسی کوری ساعیده، به لام ئومه یه سهرده می ئیسلامی بینن که چی موسلمانیش نه بوو. له گه ل نه وهیشدا پنځه مبه ر هه ر شیعه رکانی پین به رز و پرمانا بوو و، ده یقه رموو: "ئومه یه زور نریک بوو له ئیسلامه وه و خه ریک بوو موسلمان پین."

جاریک گوئی له شیعی رکی ئومه یه بوو، فهرمووی: "شیعه رکانی موسلمانانن، به لام به دل موسلمان نه بووا"

— که وره ا که وایی شیعی ریش هه مان حوکم و پرپاری قسه ی ئاسایی هه یه. هه رکامیان جوان و باش پین، پاداشتی له سر وهرده گیریت و، هه رکامه ییش خراب بیت، سزای له سر وهرده گیریت. په وای نییه بؤ ئایینیک که کتیه ئاسمانییه که ی پر پین له په وانبیژی و، دزایه تی شیعی ریش بکا!

— ریک وایه .

— به خوا راستت کرد قوربان! له باره ی شیعه وه پرسم به که سیکي شاره زاکرد. قوربان! باسی شیعی و ویزه م به لای پنځه مبه ره وه بیست، ده مه وی باسی خوتم بؤ بکه ی. له گه ل شیعی و ویزه دا به ینت چونه؟

— باشه کورم! باسی چیت بؤ بکه م و له کوپوه ده ست پنه بکه م؟

— پرسپاری زورم له هه گبه دایه، هیوادارم موله تم پین بده ی هه موو پرسپاره کانم بکه م تا هه گبه که م خالی ده بن.

— ده ی کورم په رسه .

- باسى خۇت و ھەسسانم بۇ بىكە، بېستوومە لە سەردەمى خەلافەتى تۇدا
ھەسسان لە مزگەوتدا شىعرى وتو و تۆيش نەھىت لىن كىرەوۋە!

- بەلىن وايە، پۇژىك دام بەلای مزگەوتدا گويم لىن بوو ھەسسان لە مزگەوتدا
شىعرى دەوت، مەنەش وتم: "ئەو لە مزگەوتدا شىعر دەلىق؟!"

ئەویش وتى: "بەلىن، مەن لە مزگەوتدا شىعرم وتوۋە و، كەسكى لە تۇ باشتىش
گوينى لىم بوۋە! (مەبەستى پىغەمبەر بوو.)"

موايى لای كىردەو بەلای ئەبوو ھورەيرەدا وتى: "توۇ خوا ئەبوو ھورەيرە، تۇ
خۇت لە پىغەمبەرت نەبىست بە مەنى فەرموۋ: 'لە جىياتى مەن وەلام بەرەو! خوايە!
گىانە پىرۋزەكە (جوبىرەئىل) بىكەرە يارمە تىدەرى!'"
ئەبوو ھورەيرە وتى: "با."

- ئەي تۇ چىت كىرد؟

- وازم لىن ھىنا و پۇشتم.

- دەي مادەم پىغەمبەر ئىزنى دايىن لە مزگەوتدا شىعر بلىن، خۇ دەبىي تۆيش
ئەوت زانىيىن ئىتر بۇچى نەھىت لىكرە؟

- مەن لەبەر ئەو نەھىم نەكرد كە شىعر ھەرام بىكەم يان شىعروتن لە مزگەوتدا
قەدەغە بىكەم، بەلام مەن ئەو سەردەم و ماۋەي كە شىعر لە مزگەوتدا دەوتىرا،
دەمناسى و دەمزانى، ماۋەيەك بوو شىعر لە ئىۋان ئىغە و قورەيشدا كەرسەتى جەنگ
و داشۇرىنى يەكتر بوو، بۇيە بە زەرۋورم دەزانى ئەو ماۋەيە وا بىت، خۇ دەمزانى
مەمور شىكى ھەلال ھەر بە ھەلالى دەمىنەتەو، بەلام بارودۇخىش كاريگەرىي
مەيە، مەن دەمىست جىياتى ئەو شىعر لە مزگەوتدا بىكوتىر، ئايەت و
فەرموۋەدى تىا بىكوتىر، پىم واپو بەو كىرە دەرگايەك دادەخەم كە ئەگەر بە
كراۋەيى بىننەتەو، مزگەوت دەبىت بە گۆرەپانى شىعر و شانامە.

- ئەمە بۆچونىكى تەۋاۋە و راپەكى بەھىزە ۋەك ھەموو راپوچونەكانى تەرت،
بەلام قوربان نابى بەدىلىك ھەبى لە بەراپەردا؟

- با بۆ نابى!

- چۆن؟

- لە تەنىشت مزگەۋتەۋە جىگەيەكم تايبەت كەرد، پىيان دەۋت: "بەتھا." دۋايى
ۋەتم: ھەركى دەيەۋى شىعر بلى يان قەسى بىمانا يان شوخى و گالتە بكا، يان بە
دەنگى بەرز قەسە بكا، با لەۋى بىكا و نەچچە مزگەۋتەۋە.

- يانى قوربان مەبەستت دزايەتتى ھەسسان نەبوو؟

- بۆ؟ چىم داۋە بەسەر ھەسسانەۋە؟ ئەۋ شتەي بۆ خەلك ھەلال بى بۆ ئەۋى
ھەرام بكم؟! ھەسسان پىاۋىكى ۋابوو بەرگىرى لە ئىسلام و پىغەمبەر دەكرد. ئەۋ
بە لاي ئىمەۋە بەرپىز و بەۋەج^۱ بوو، پىزو ھورمەتى لەسەر سەرمان و ۋەك خۆى
دەپپارپىزىن، بەلام ئىدى ئەۋە بۆچونى من بوو. تا منىش بىمىنم دەبى ھەسسان
خاۋەن پىز و ھورمەتى تايبەتى خۆى بى. ئەمە تەنيا بۆچونى من نىيە، تەنانت
ئايشەى خىزانى پىغەمبەرىش زۆرى پىناخۆش بوو كە ئازارى ھەسسان بەدىت،
ھەمىشە دەۋت: "ئەۋە ھەسسان نەبوو ۋتوبەتى:

'بە خۆم و دايك و باوك و منداڭ و شەرەفمەۋە
قوربانى مال و منداڭ و شەرەفى موخەمەد"^۲

- ئەى بۆچى تەنانت لە بەتھايشدا ھەلدانەۋەى ئەۋ شىمرانەت قەدەغە كەردبوو
كە لەنىۋان جەنگەكانى مۇسلمانان و قورەيشدا ۋترا بوون؟

^۱ ۋەج: ھورمەت

^۲ بەيتەكە بە ھەرەبى ئاۋايە!

— بەلئى من قەدەغم كىرد. ئەو ەيش لەبەر پەزى ئەو كەسانەى دواى ئەو
جەنگانە مۇسلمان بوون، ئەوانەى كە بە باشى باوەريان ەتتا، ئەو شەيرانە جگە ئە
جەنۆدان بە زىندوو و مردوو چىتر نەبوون. رڧ و كىنەى دروست دەكرد، نىسلامىش
هەرچى رەفتار و كىردارى ناشىرەن ەىە، ەمەوى بەلاو ەنەسەندە و رەدى
دەكانەو!

— يانى قوربان تۆ. شەىروتن كە خۆى لە خۆيا ەلالە، قەدەغت كىرد لەبەر
پاراستنى رەز و حورمەت و خۆشەوىسى نىوان مۇسلمانان؟
— بەلئى واىە.

— ئەى قوربان تۆ شەىرى كام شەىرىت بەلاو ەسەندە؟
— شەىرى زۆهەىرى كۆرى ئەبوو سەلما، شەىرى نابىغە، ەروەها شەىرى خەنسا.
— ەىچ يادگارەت لەكەل شەىرى ئەم شەىرانەدا ەىە؟
— بەلئى ەمە.

— دەى بۆم بلئى قوربان.
— باشە، با باسى نابىغە بكەم. رۆژىك چومە دەرەو، تەماشە دەكەم وەفدى
غەتفان لە بەردەركا وەستاون، پەم وتن: "كام شەىرى ئۆو ەىە وتو ەتى؛
'ئەگەر ئە دواى كەسىكى بىن كوناھى بىتە ەاوكارت
ەتا مردن بەبى ەاوپۆ دەژەت كوا پىاوى بىتەوان"
وتيان: "قوربان نابىغە."
وتم: "ئەى كئى وتو ەتى؛

'وەك شەوى تارىك لە دوم ئەكەپتى
ەەر پەم دەگەيت و زراووم دەبەى
لە چالى قولام، ەىچم ناگاتى

بەتەكە بە ەرمى ئاواىە:

و لست بمستقبل أخلا لا تلمه
على شعب أي الرجال المذهب

تۆش هر قولا ب و تهناف نار ده به ی^۱ " "

وتیان: "نه وهیش هر شعیری نابینه یه، قوربان."

وتم: "ئه ی خاوه نی ئه م شیعره کێیه که ده لی؛

'خۆم و ئه سپه که م خسته ته نگانه

هر له بۆ نه وه ی بگه م به جی پات

به پروتوقوتی و به بی جلویه رگ

به ترس و له رزۆ هاته ده رگات

وهک نوح پاراست به بی غه لوغه ش

همووی ته واره قهرز و ئه مانات^۲ " "

وتیان: "نه وهیش هر هی نابینه یه."

وتم: "ئه ی کام شاعیر وتویه تی؛

'جگه سوله یمان که خوا پێی فهرموو؛

^۱ شیعره که عه ربیه و ئاوایه؛

فانک کاللیل الذی هو مدرکی

وان خلعت أن المتأی عنک واسع

خطاطیف حجن فی جبال متینه

تمد بها أهد إلیک نوازع

^۲ شیعره که به عه ربیه ئاوایه؛

الی ابن محرق عملت نفسی

و راحلتی وقد هدت العیون

اتیک ماریا خلقت لهما ی

هلی خسوف تظن بسی الظنون

فألفیت الأمانة لم تخنهما

کذلك کان نوح لا یحون

بە نېمەت خەلكى لە كوفر دوور خە”

وتيان: ”ئەوھىش ھەر ھېي نابېغە يە.”

منىش وتم: ”كەوابى نابېغە سەرگەورەي شاعىرەكانتانه!

- قوربان تۆ چەژەي وئۆرەت بەھىزە. ئەمە نابېغە، ئەي زوھەيرى كۆرى ئەبوو

سەلما؟

- بە خوا من سەرسام بە شىعرى زوھەير، وانازانم كە شاعىرى كۆن ھەبىي

ھىندەي ئەو شاعىر بىي، من ئەوھىندە بە شىعرى سەرسام بووم كە پۇژىك لە

سەفەرىكا بووين، بەدەم پۇشتەنەوە وتم بە ھاوپىكانم: ”ئەو بۆ شەرەشىرىك

نەكەين؟ فلانكەس تۆ ببە بە ھاوپى فلانكەس، فلانكەس تۆيش لەگەل فلان

ھاوپىبە، عەبدوللا تۆيش لەگەل من بە.” عەبدوللاي كۆرى عەبباس ھەرچەند لە

تەمەنا لاو بوو. بەلام زۆرم خۆشەويست، چونكە خىزمى نىزىكى پىغەمبەر بوو.

زۆرىش لەخواتىرس و موسلمان بوو. ماوھىك شەرەشىرىمان كرد و من شىعرىكى

خەسسانم وت كە دەلى:

”خوشتەر لە ژيانىا سوارىكى نەبوو

كە ھىندەي زاتى خەزەت بەپىز بىي”

دوابى وتم: ”عەبدوللا شىعرىكى گەورەي شاعىرانمان بۆ نالتي؟

وتى: ”گەورەم! گەورەي شاعىران كىيە؟

تم: ”زوھەيرى كۆرى نەبوو سەلما.”

^۱ غەرىبەكى ئارابى:

الا سليمان اذ قال الاله له

قم في البرية فاحدها من الغند

^۲ غەرىبەكى ئارابى:

و ما حملت ناقة فوق رحلها

أبر و أوفى نمة من

وتى: "قوربان بۇ بەگەرەي شاعىرانى ناو دەپەي؟"

وتم: "چونكى شىئىرى بەسراوى ئەبوو، ماناي بەيتىك ئەبەسراو بە بەيتىكى ترەو، بە دواى وشەي سەختا ئەگەرەو، پەسنى كەسشى بە جۇرىك ئەداو كە ئەو كەسە وا ئەي!"

ئەبوۋزە ئەبدوللا شىئىرى زوھەيرى زۇر خويىندەو.

پۇزگار تىپەپى، مەن لەگەل كۆمەلىك ھاپىز و ئۇستدا بووم، باسى شىئىرمان كىرد.

دوايى لىم پىرىن: "كىن گەرەترىن شاعىرە؟"

ھەركەسە بەككىكى وت.

لەو كاتەدا ئەبدوللا ھات، مەنىش بەوانم وت: "ئەوھتا، كەسىكى شارمزا و شىئىرناس ھات!"

دوايى لە ئەبدوللام پىرى: "ئەبدوللا گەرەترىن شاعىركىيە؟"

وتى: "زوھەيرى كوپى ئەبوو سەلما."

وتم: "دەي ھەندى شىئىرى زوھەيرمان بۇ بخويىندەو."

دەستى كىرد بە شىئىر خويىندەو شىئىرەكانى زوھەير و وتى:

"كەر ھۆزىك ھەيىن لە پىز و ھەجا

ھىندە پالا بىن لەسەر خۇر بىزىن

ئەو ھۆزە بىشك نەسەو شەنە

ھەمورىان پىساكن بە پاكى دەزىن

چون خاۋەن مالىن، گەرەو سەرۋەرن

ھەدى بىن پىساۋن، توۋرە بىن پەرىن

ھەركەسىن ۋاپىن ئىرەي پىن دەپەن

رەببى مەحفۇز ەن، لە چاۋى بەدبىن^۱ “

- كۆرە قوربان خۇ ئەمە سەردەمى تۆ تەنبا لە سىياسەت و بېياردانا پېش
ئەكە وتبور، بەلكو لە ئەدەب و وېژەشدا ھەروا پېشكە وتوو بووا
- بە چىا دەزانى؟

- بە ۋەدا ئەو رەخنەگرانەى دۋاى تۆ پەيدا بوون و فكر و ئاۋەزىيان لە مەر شىعر
و قەسىدە و وېژەۋە خستۋەتە كار، ھەموۋىيان قەسى تۆيان پەسەند كىردۋە!
- چۆن؟

- تۆ فەرموت زوھەير گەورەى شاعىرەكانە، ئەبوو غوبەيدە كاپرايەكى زمانزان و
رەخنەگر بوو، ئەو قەسىيەى تۆى بىست و وتى: “پېشەوا غومەر راست دەفەرموۋى،
ۋايە! شىعرى زوھەير لە ناسكىدا دەلتى شىلەى ھەنگۈينە، لە رەقىدا ۋەك پىزلا ۋايە
گەر بتهۋى بەردى پى دەشكىنى!”

ئىبن سەلامىش كە ئەۋىش زمانزانە و ۋەك ئەبوو غوبەيدە زاناىيە، وتۈيەتى:
“غومەر راست دەكا، شىعرى زوھەير پىرماناتىر شىعرە، وشەى كەمە و ماناى زۆر،
رەۋانپىزى زۆر تىدايە، لە راستىيەۋە نزىكە و فرۋىشالى تىا نىيە!”

^۱ غەرىبەكى ئاۋايە:

لو كان يبعد فوق الشمس من كرم
قوم بأولهم أو مجدهم قعدوا
قوم أبوهم سنان حين تنسبهم
طابوا و طاب من الأولاد ما ولدوا
حين إذا طعنوا إنس إذا آمنوا
مرزؤون بهاليل إذا جهدوا
محسبون على ما كان من نعم
لا ينزع الله منهم ما نه حسدوا

- نه و په پټز و به هره یه کی خواږیپه، خودا ده یه خشی به و که سانه ی که خوی
ناره زوی لټیه تی.

- پاک و بیگه ردی بو خوی بالاده ست، به لام قوربان تو مه به ست له "شعری
به سراوی نه بووه، مانای به یتیک نه به سراوه به به یتیک تره وه، به دوی وشه ی
سه ختا نه که راوه، په سنی که سیشی به جوړیک نه داوه که نه و که سه وا نه بی،" چی
بوو؟

- شاعر به سراوی بریتیه له وهی که مانای وشه ی شاعر که پروون نه بی، وشه کان
پټز نه بی، مانای وشه یه که به سراوه به وشه یه کی تری دوور له خوی، پټش و پاشی
تیا یه، وشه ی نامۆ و بیگانه ده که وټته نیوان نه و وشانه ی که به یه که وه مانا ته واو
ده که، نه مه یش له وټز هوانیدا په سهند نییه، چونکه کیښه بو پوهان بیژنی دروست
ده که، به کورتی نه و به سراوی و داخراویه بریتیه له ټیکه لوبیکه لی، نه مه یش باش
نییه، وه که نه و به یته شاعر ی نه و سی کوری حجر که ده لی؛

"نه و بی عه قلله ده ست به سراوه

ټاویش ناخوا جاشه که ره ^۱"

لټره مه به ستی له جاشه که ر مندالیکه!

^۱ هره یه کی ټاوا یه!

يان ھەر شەيخ مەخرەجى وشەكانى زۆر لىك نەزىك بوو و بە ناپەختى
ئەوترا، ئەو ھېش كېشە بۇ پەوانىيىزى دروست دەكا و شەيخى باش نىيە، وەك ئەو
بەيتە شەيخە كە دەلىل

”خەي خەيىم بۇ خەرب خەي خەي لەو خەفرە
لاي خەفرى قەبرى خەرب قەبرى نىيە“

- باشە قوربان ئەمە تىگەلۈپكەلى، ئەي ماناي سەخت چىيە؟
- خۇي سەختايى بۇ شوئىنى ناپەخت و لاپالى كەژ و كۆسار بەكار دەھىنرى،
بەلام لە قەدا بىرپىيە لەو وشانەي كە ماناكائىيان پوون نىيە و مەزۇف باش لىيان
تىئاگا، ھەرچەند ئەو قسانە قسەي شاعىرىكى باشىش بن، بەلام لەبەر ئەوئەي
ماناكەيان پوون نىيە، ئەو پەوانىيىزى تيا نىيە، وەك:

”چوۋەتە چەم سەرووي چەمان ئەشكەم چەمان
چەم لە چەم جارى تەبىي بۇ چەم چەمان“

ماناي ئەم ھەموۋە چەمە پوون نىيە و نازانرى چىيە؟
- بەلى قوربان تىگەشتم، ئەي لەگەل خەنسادا چ يادگارى و بەسەرھاتىكت
ھەيە؟

- خەنسا ژنىك بوو — وەك لە شەيخەكانى كە بۇ سەخرى بىراي وتوۋە
دەردەكەوئ — كىيۈكى سەر بە ئاگر بوو، مەن لە سەردەمى نەفامىشدا ھەر پىزىم

۱ غەزەلە كەي ئاۋايە

و قەبر خەرب بەمکان قەبر

وليس قەرب قەبر خەرب قەبر

۱ ئەم بەيتە ھى شاعىرى گەورەي كورد مەخوبە، خۇم بۇ زىياتر تىگەشتەن بۇم زىاد كورد، ھەرچەند
بەيتەكە ھى گەورە شاعىرىكە، بەلام چونكە تا ئىستە ماناي وشەكان ساغ نەبوۋەتەو، پەوانىيىزى تيا
نىيە، ھەركات ماناكەي ساغ بوۋەتەو، ئەو ئەو كات وەك ھەموو شەيخەكانى تىرى پىر ئەبى لە
پەوانىيىزى.

دەگرت، چونكى ژىنكى پاكداۋىن و ماقوول بوو. ھەروەھا لەبەر ئەۋەيش پېزى لى
دەگرم كە چوار كۆرى لە جەنگى قادىيەدا شەھىد بوون. ئەو لاي خوا بە پېزە،
بەلام سەبارەت بە نىۋان مەن و خەنسا ئەۋە پۇت باس دەگەم. خەنسا لەكەل
ھەندى كەسى خىزم و كەسوكارى خۇيدا بەردو خەچ كەوتىۋونە پى. يەككىك ھات و
بە مەنى وت: "ئەۋە خەنسا، ئا نامۇزگار بەكى بىكە، ئەۋسا و ئىستەيش بەردەوام
دەگىرى."

مەنىش ھەستام و چووم بۇلای و وتم: "خەنسا!"

وتى: "چەت دەۋى و كىت دەۋى؟"

وتم: "ئەۋە چى ۋاي لى كىرەۋى ئاۋا چاۋەكانت ئاۋى سىپىيان ھاتوۋە؟"

وتى: "كەريان بۇ كەۋرەكانى ھۆزى موزەر."

وتم: "خۇ ئەۋانە لە سەردەمى نەقايىدا تىا چوون، ئەۋانە لە جەھەندەن، لە

ئاگردان!"

وتى: "دايىك و باۋىك بە قورىانت بى، ئى پىشەۋاي ئىمانداران، ئەۋە مەنى

كوشتوۋە و نازارم دەدا!"

وتم: "دەۋى ھەندى شىعەرى خۇت بخوئىنەۋە."

وتى: "مەن تازە شىعەرە كۆنەكانم ناخوئىنەۋە، با شىعەرىكت بۇ بىلىم كە ئىستاكت

و پەر دەيلىم!"

وتم: "دەۋى بىلىن."

وتى:

"بە رەشىنەى چار ۋا (غەمەرە)م ئاۋ دا

تاۋى بارانىش ۋا ئاۋى نادا

ھەركاتى باسى خەلەت بەكرابە

ئاخىم دەكپشا و گونچكەم پىن دەدا

پىش مردنى تۇ بۇ زۇر كەس گىرام

خەمى تۇ، خەمى ھەموۋى بە نادا"

ۋەت: "لېيى بگەرپىن بە خوا ئىستەيش ھەر خەمبارە."

- قوربان شەيخ ھەيە نابىي بە سەرماندا تېپەرئ، تۆ پەچاۋت کردوۋە؟

- چىيە كورم؟

- خەنسا ئەۋ ھەموۋە گريان و شىنۋشەپۇرەي بۇ سەخرى براى بوۋە، بەلام سەير

دەكەين بەۋ شېۋە كە بۇ سەخر گرياۋە، ئاۋا بۇ ئەۋ چۈار كۈرەي نەگرياۋە كە لە

قادسيە شەھيد بوون! تۆ خۇت دەزانى كە سۆزى دايك چۆنە بۇ پۇلەكەي.

- راست دەكەي، بەلام من وادەزانم لەبەر ئەۋە بىي كە مەرگى مۇۋف لە

سەردەمى نەفاميدا مردنە! بەلام مەرگ لەسەردەمى ئىسلامدا زىندوۋو بوۋنەۋەيە، ھەموۋ

مردۈيەك خۇشەۋيسە و مۇۋف خەمى بۇ دەخۋا، بەلام مردنى مۇسلمان لەكۈي و

مردنى كافىر لەكۈي، مەرگى سەخر لەكۈي كە لە سەردەمى نەفاميدا مردوۋە و،

مەرگى كۈرەكانى لەكۈي كە بە شەھيدى پۇشتوون؟!

- ئەم قەسەت چىرۆكى تۆ و مۈتەممىمى كۈرى نوۋەيرەي بىر خىستەۋە!

- بەلئى، بە خوا ئەۋ چىرۆكەيش لەم بابەتەيە.

- دەي قوربان بۆم بگىرەۋە، پىم خۇشە بىيىسم، چىرۆكە كە باسى شىعريشى تىايە

و لە بابەتەكەي خۇمان ناچىنە دەرەۋە.

- باشە بۆت دەگىرەۋە.

- دەي قوربان، مەيش بە باشى گۈي دەگرم.

- پەخمەتى خوا لە زەپىدى پىرام بىت، پىش من مۇسلمان بوۋ، پىش من كەپايەۋە

بۇ حىزورى خۋاي گەرە، ئەۋ لە مەككە مۇسلمان بوۋ، بەلام لە مەنى شاردبوۋەۋە، لە

خىزمەت پىغەمبەردا لە غەزاي بەدر و غەزاكانى تردا بەشدارىي كىردبوۋ، لە جەنگى

بەمامەدا ئالابەدەستى سۈيائى ئىسلام بوۋ، لە پىشى پىشەۋە بەرابەر دوژمن ۋەستابوۋ

و ئالاکەيشى بە دەستەۋە بوۋ، جەنگا تا شەھيد كرا.

بىرمە ھېشتا من موسلمان نەبووبوم. پۇژىك دەچوم بۇ داروننەدوۋە بۇ ئەۋەى
بزانىن چى بىكەين بە پېغەمبەر. لە پېگەدا گەشىتم بە زەيد، ھەر ئەۋ پۇژە بوو كە
زەيد موسلمان بووبوو.

يېم وت: "ئەۋە لەگەلدا دېيى بچىن بۇ داروننەدوۋە تا بزانىن چى بىكەين بەم
موھەممەدە؟"

وتى: "ئەگەر بۇ خېر و چاكە دەچى، ئەۋە كورپىكى خەتتاب بەشدار بى بەسە،
ئەگەر بۇ شەپ و خراپە دەچى، ديسان يەككىك بەسە!"
خۇزگە ئەۋ پۇژە چۇن لەۋ قەسەيە تېنەگەشىتم! پەحمەتى خوا لە زەيد چەند
قەسەكى مانادار بووا

- پەحمەتى خوا لە تۇيش بى گەرەم، وابزانم بىرىنى كۆنى تۆم كولاندەۋە، من
پرسىارى موتەممىم دەكەم و تۆ باسى زەيدى برات دەكەي!
- ھەرچار باسى موتەممىم لەلا بىرى، منىش باسى زەيد دەكەم!

- بۇچى گەرەم؟

- چونكە جارىك موتەممىم ھات بۇلاى ئەۋو بەكر سكالاي لە خالىدى كورى
ۋەلىد ھەبوو، گوايە مالىكى براى موتەممىمى كوشتوۋە. ھات بۇ مزكەوت و ئۆمە
توۋى بەيانيمان دەكرد. دواى نوپۇز لام كردهۋە، پياۋىكى گنەلەى يەكچاوم بېنى،
كەۋانەكەى لەسەر پشت لەتەنىش خۇى داناۋو، پرسىم: "ئەمە كۆپە؟"

وتيان: "موتەممىمى كورى نوۋەپرە."

وتم: "ئا ھەندى لەۋ شىعرانەم بۇ بلى كە بۇ مەرگى براكەتت كوتوۋتە."
وتى:

"ماۋەبەكى زۇر ھەردو ھاۋپى بووين

گوتيان: ھىچ كوتيان بى يەك ئەدوۋە

كە مالىك كوزرا ۋا لىك داۋراين

دهتگوت به کترمان قهت نه ناسیوه^١

منیش پتم وت: "به خوا شه لاواندنه وهی مردووه، خوا پهحم به زهیدی بهرام بکا، وا دهزانم نه گهر منیش بهتوانیایه شیر بلنم، ناوا زهیدم دهلاواندنه وه!"

دوایی وتم: "چهنده خه قهت بۆ براكهت دهخوی؟"

تهویش وتی: "نهم چاوهم کویر سووه، نه وهنده گریام: نه مهیشیان ناوی سپی هاتووه و هه میشه پره له فرمیسک و گریان!"

منیش وتم: "یه کجار ناوایش نه! کس شه وهنده بۆ مردوو ناگری!"

تهویش وتی: "به خوا نه گهر براكهی منیش وهک براكهی تۆ له جهنگی به مامه دا شهید بووایه، هه رگیز بۆی نه ده گریام!"

منیش وتم: "خوا به زهیی بیهتوه پياتدا، به خوا تا نیسه کس وهک تۆ سه ره خۆشی له من نه کردووه."

- سهیره قوریان سهیره! به خوا مرۆف چاو له توندوتیژیت بکا دهلی: 'نا نه مه به زهیی به هیچدا نایه ته وه،' چاو له سۆز و به زهیییت بکا دهلی: 'نه مه هه رگیز له ژمانیدا توندوتیژ نه بووه!'

- کورم! توندوتیژی دژی سۆز و به زهیی نییه، له نیوان توندوتیژی و دلره قیدا سنووریک هیه، کهم کهس پتی دهزانی: له نیوان دلنهرمی و لاوازیشدا دهشتیکی وا هیه که کهم کهسی دلنهرم و به سۆز تیی دهچیت و سر له لاوازیه وه دهرناکا، به خوا من توندوتیژم، به لام دلرهق نیم، نه رم، به لام لاواز نیم.

١ هه ره به کهی ناوایه

وکتا کندمانی جذبه بره

من الدهر حتی قبل ان يتصدعا

فلما تفرقنا کانی و مالکا

لطول الفراق لم نبت لاله معا

- به خوا قوربان راست دهفرسوی وایه! داوای لیږودن دهکم بی دهست
برینم کولاندیتهوه، با ثم لاپهړه هلدینهوه و تنها باسی شیعر بکهین.
- باشه با وایی.

- بیستومه کابرایهکی دهشتهکی به دم شیعروتنهوه داوای خیر و سهدهقهی لی
کردووی، باسی نهوهم بؤ بکه!

- نهوه پیاوړکی دهشتهکی بوو، سکالای خوی له دهست هژاری و دهستتهنگی
دهکرد. داوای خیر و سهدهقهی دهکرد و وتی:

”عومه! بؤ نهوهی خیرت بنووسری

بچیته بههشت بی یک و دوو و سئ

نهو کچانهی من لهگهل دایکیانا

جلیان بؤ بکه، به خوا هر دهبی

نهو فرمانهی من بکهی جیبهجی

ګر نهیکهی شتی ګوره دهقهومی^۱

منیش ویستم کهمی سر بخمه سهری و وتم: ”نای نهګر نهیکم چی
دهقهومی؟“

وتی: ”دهی باوکی حهفصه، نهګر نهیکهی دهرؤم!“

منیش وتم: ”داوای پښتن چی دهکهی؟“

وتی: ”به خوا سکالای لهسر تومار دهکم.“

وتم: ”لهسر کی؟“

^۱ هره بیهکی تاوایه،

یا عمر الخير لك الجنة

أكسر بناتى و امهن

أقسمت عليك لتفعلن.

بهخوا هر دهبی، یانی بهخوا هر دهبی جلیان بؤ بکهی.

وتى: "لەسەر ئەو پۇۋزەي كە بەخششەكان تېپىدا يان بۇ بەھەشتىن يان بۇ ئاگر."
 مەنەش وتى: "چىي دەۋى پىي بەن، لە ترسى گەرماسى و ئاكرى ئەو پۇۋزە ئەك لە
 بەر شىعرەكانى."

- قوربان فەرمايشەكانت شىرنىن، باسەكانت خۇشنى، مرۇف ھەرگىز لە گونگرتن
 لېت ماندوو نابى، دەخوازىم تۇيش لە من ماندوو و بېزار نەبى!

- دەي لە بارەي شىعرمومە ھېشتا پرسىارت ماۋە؟

- بەلئى قوربان، چەند شتىكى تر ماۋن، من ھەموو پۇۋزى تۆم دەست ناكەۋى.

- دەي باشە بېلئى بزانم چىيە؟

- باسى نەجاشى و حارسى كوپى عەجلان!

- نەجاشى نازناۋى پىاۋىكە ناۋى قەيسى كوپى عەمرە، بە شىعر ھۆزى بەنى

عەجلانى داشۇرىبوو، حارس ھات بۆلای من و سكالای لە نەجاشى ھەبوو.

مەنەش پىم وت: "چى پىي گوتن؟"

وتى:

ھەركاتىي خودا دژى خوتپى بوو

ئەو كاتە دژى بەنى عەجلانە^۱

من بەرگى شىعەرم داکەندو و كەۋاي قەزام پۆشيو و ويستم بېپارىكى گومانناۋى

نەدەم.

مەنەش پىم وت: "ئەمە نزاپە، خوا دژى ھىچ موسلماننىك نىيە!"

ئەۋىش وتى: "گەرەم! ئەو دەلئى،

ئەۋان ھۆزىكەن پەيمان ناكىكەن

ھەرگىز ستەمىش لە خەلكى ناكەن"

^۱ عەرەبىيەكەي ئاۋاپە:

لعادى بنى العجلان رهط ابن مقبل

اذا الله عادى اهل لؤم و ذلة

^۲ عەرەبىيەكەي ئاۋاپە:

ولا يظنون الفساس حبة خردل

قبيلة لا يغدرون بـذمة

منیش پىم وت: "دەي خۆزگە نەۋەكانى خەتتاب ھەموويان وا بوونايە."
 بەخۋا من دەمزانى مەبەستى چى بوۋە، كاتى خۆي ەھرەب مەبەستيان لەۋە كە
 ستەمكار نىيە يانى خويپرى و ترسەنۆكن، ئەۋ ۋىستويەنى بلى: "ئەۋ ھۆزە ھەموويان
 خويپرى و ترسەنۆكن،" بەلام شىعرەكە دوو ماناي ھەيە، مانايەكى ئىزىك كە لە
 وشەكان دەردەكەۋى، ئەۋ مەبەستى ئەمەيان نەبوۋە، مانايەكى دوورەش كە
 لەناۋەپۆكى شىعرەكەۋە دەردەكەۋى. من بۆم نىيە كابرا بگرم و بلىم: سوور دەزانم
 مانا دوورەكەت مەبەستە، تۆلەي لى بكمەۋە. منیش ھەر بەپىئودانگى ئەۋەي كە
 بە بەلگەي گوماناۋى ھوكم و پىپار نادى، وتم: "خۆزگە نەۋەكانى خەتتاب
 ھەموويان وا بوونايە."

دوايى وتى: "ئەي گەرەي ئىمانداران! ئەۋ پىمان دەلى:

'مردوويان بمرئ سەگ گۆشتى ناخۋا

سەگ گۆشتى كەعب و نەھشەل زوو دەخۋا'

منیش وتم: "دەي راست دەكا، مردوۋەكان دەخەنە قەبر و، ئىتر سەگ گۆشتيان
 ناخۋا. بەخۋا دەمزانى مەبەستى چى بوۋە، مەبەستى ئەۋە بوۋە كە دايدانشۆرى و
 بلى: ئەۋەتە پىس و بۆگەنن، سەگ بىزى نايە گۆشتى مردوۋەكانيان بخۋا. بەلام
 ئەگەر سەگەل پىيان لە لاشەي مردوۋىەكى بەنى نەھشەل بكمەۋى، ھەموۋى
 دەخۆن. يانى بەنى نەھشەل پاك و خاۋىن و بەپىزن. ديسان لىرە ئەمەيشم پىنە
 كرد و بە بەلگەي گوماناۋى پىپارم نەدا!

ديسان وتى: "قوربان ئەۋ پىمان دەلى:

"ناچنە سەر كانى ھەتا ئىۋارە

ئەۋ كاتەي ئاۋدپىر كانى چۆل دەكا"

^۱ ەھرەببەكەي ئاۋايە:

وتاكل من كمب بن عوف و نھشل

تعاف الكلاب الضاريات لحومهم

^۲ ەھرەببەكەي ئاۋايە:

إذا صدر الزناد عن كل منهل

ولا يردون الماء إلا عشية

منیش وتم: "دەى ئەو كاتە زۆر باشە، ئاوەكە ئىلايى نامىنى و كانىيش چۆل دەيى."

من دەزانم مەبەستى ئەو لەو شىعرە چى بوو، مەبەستى ئەو بەرە ئەوانە ھۆزىكى لاوازن، ئەو كاتەى خەلك مەر و مالات ئاو دەدا، ئەوان ناوئۆرن بچن مەر و مالاتى خۆيان ئاو بەدن و، دەوستان تا ئىوارە كانى چۆل دەيى، دوايى دەچن مالاتەكانيان ئاو دەدن، ديسان لىرەيش مانا نىزىكەكەم وەرگرت و پىنەم كرد و وازم لە مانا دوورەكە ھىنا بۆ ئەو دەى بە بەلگەى گومانناو پىو بەرپار دەرەكەم.

وتى: "قوربان ئەو بە ئىمەى وتوو:

بۆيە ناوئۆرن بە ھۆزى عەجلان

ئەو ھۆزە وتیان: زۆر بە عەجەل

مەنچەلت بىنە و شىرى خۆت بەرە.

بۆ و ماست و پەتير، يان ژاژى و كەرە^۱

منیش وتم: "ئىمە ھەموومان بەندەى خوداين، باشترين بەندەيش ئەو كەسەيە كە سوود و قازانجى بۆ خەلك زۆرە."

بەخو من دەزانى مەبەستى قەيس ئەو نەبوو، بەلكو مەبەستى ئەو بوو كە ئەو ھۆزى عەجلانە پاشكۆى خەلكن، خزمەتكار و كرىكارى خەلكن، ھەر شىردۆشىن و دارھىنان و ئاوەلگۆزىن دەزانن، ئەم كارانەش كارى كۆيلە و بەردەستە نەك كارى ئاغاو سەرۆك، بەلام من ئەم جارەيش ويستم بۆى پىنە بكەم و، بە بەلگەى گومانناوى بەرپار نەدەم، ماناى نىزىك و پوالەتى شىعرەكەم وەرگرت و لە ئاوەپۆك و مەبەست خۆم پاراست، مەوۆف دەيى ئاوا بەرپار ھدا!

ديسان وتى: "قوربان قەيس ئەو شىعرەيشى لە داشۆرىنى ئىمەدا وتو:

^۱ ھەربىيەكەى ئاوايە،

”ئەوانە پۇلەي خويۇرى و بىكارەن

سەركىز و زەلىل، پوچ و ئاوارەن“

منىش وتم: ”بە خوا ئىتر ئەمەم پىن پىنە ناكىرى، ئەي تۇ چىت وت؟“

وتى: ”بە سىتمەو، لىم دا، پاشان بەرەلام كىرد و ھەرەشەم لى كىرد و وتم:

”يەكجارى تر شتى وا بىكەي، لەمە خراپىرت بەسەر دەھىنم.“

— قورىان مۇلەتم دەدەي دووبارە بىتمەو سەر ئەو قىسەيە كە توندوتۇلى و

گورجوگۇلى دۇرى نەرمونىيانى نىيە؟

— ئەي ئەو باسەمان نەپران دەو؟

— با قورىان، بەلام مەبەستم چىرۇكىكە كە پەيوەندىي بە توندوتۇلى و

نەرمونىيانىيە ھەيە.

— ئەو چىرۇكە كامەيە؟

— ئەو ھەي كە لەنىوان تۇ و ھەتىنەدا پرووى دا.

— ئەو ھەنەم باش لە بىرە، ھەك بىلىنى ئىستە پرووى دابى.

— دەي بۇم دەگىرپىتەو؟

— لە پىرسىارەكەتەو وا دەردەكەوئ كە شتىكى لى بزانى!

— پىش ئەو ھەي بە خىزمەتت بگەم، رازى بووم ئەو چىرۇكانە لە خەلك بىيىستم.

بەلام ئىستە نا، دەمەوئ لە زارى خۇتەو بىيىسم.

— دەي باشە بۇت دەگىرپەو.

— باشە قورىان منىش بە باشى گۇئ دەگرم.

— با لە پىشدا دوو كەسايەتت پىن بىناسىنم، چونكە پىئويىستە بىئاناسى، بۇ ئەو ھەي

بە باشى لە چىرۇكە كە ھالى بىي، چىرۇكە كە لەنىوان من ۋ ھەتىنە پرووى نەداو.

بەلام لەنىوان من و ھەتىنەدا كۇتايى ھات!

سەرەتا لەنڧوان خەتئە و زېبەرەقانى كۆرى بەدردا پرووى دا .
 خەتئە ناوى جەررەلى كۆرى مالىكە، خەتئە نازناوبەتى، لەبەر ئەووى كە زۆر
 كۆرتە بالا بوو، پېشان دەوت: "خەتئە،" سەردەمى نەفامى دىبوو، درەنگ موسلمان
 بوو. لە سەردەمى ئەبوو بەكردا ئىمانى هئنا، زمانى تىژ بوو، لە داشۆرىندا بالادەست
 بوو، ھەركەسى ناسىبا، مەگەر چۆن، ئەگىنا بە شىعر دايدەشۆرى؛ تەنانەت بە شىعر
 دايك و باوك و خال و مامەكانى خۆى داشۆرىبوو. پۆزىك ھىچ كەس نەمابوو
 دايشۆرى، دەستى كردبوو بە داشۆرىنى خۆى. ئەمە پېش ئىسلام بوو، لە داشۆرىنى
 دايكيا دەلى:

"بۆ دووركەو لەم دامەنىشە
 خودا بىكوژى، با خەلك پزگار بن
 بە دزى داواى ھىلەكى دەكەى
 لەلاى كەس مەيلىن زۆر زۆر ھوشيار بن
 زۆر بە ئاشكرا فیتنەى دەكەى
 خەلكى ھان دەدەى، دەلى: ھەك ئار بن
 خودا ھەمىشە شەرت بنووسى
 چى نەوەت ھەيە بەلاو ئازار بن^۱"

^۱ مەرەپەكى ئاۋا،

تنحى فاقعدى ھنى بعبدا	أراح الله منك العالمينا
أهربالا إذا استودعت سرا	وكانونا على المتحدثينا
جزاك الله شرا من عجز	ولفأك العثوق من البئينا

باوک و مام و خالی خوی داشوریوه و گوتوویه تی:

"خوا داتوه شیننی باوک و مام و خال

چتۆ پیاوینکن؟ بئی مال و بئی حال

له سه رشۆریدا پیاوینکی دیارن

له ناو مه ردانا له ویدیون سه د یال^١"

له داشوریننی خۆیدا ده لئی:

"دهم وتی: زمان نه مرۆ هه ر ده مین

بۆ داشورین و غه یبه ت به کار بئی

زه می کئی بکه م؟ با هی خۆم بکه م

تف له پرومه تم، له سه رم، له بئی^٢"

ئه مه هه تیئه، با بئمه سه ر باسی زیبره قان، زیبره قان نازناو بوو، چونکه ئه وه منده جوان بوو پێیان ده وت: "زیبره قان،" له سه رده می نه قامیدا که وره و ماقوول بوو، له سه رده می ئیسلامیشدا هه ر ماقوول و به پێژ بوو، وهک وهفد و نوینه ر هاته خزمه ت پێغه مبه ر ﷺ و ئیمانی هێنا. پێغه مبه ریش کردی به کار به ده مستی زه کات و سه ده قه ی هۆزه که ی، دوا ی ئه وه ی که پێغه مبه ر ﷺ وه فاتی کرد، هه ندی که س له ئایین و مرکه پانه وه، به لام نه وان هه ر له سه ر ئایینداریی خۆیان سوور بوون، هه رچی زه کات و سه ده قه هه بوو هه مووی بۆ نه بوو به کر هێنا، نه بوو به کریش هه ر له سه ر کاره که ی خۆی هێشتیه وه، منیش له سه رده می خه لافه تی خۆمدا هه ر له سه ر کار لام نه برد.

^١ هه ره ببه که ی ئاوا به:

أها و لحاک من عم و خال
وبش الشیخ أنت لدی المعالی

لحاک الله ثم لحاک حقاً
فنعم الشیخ أنت لدی المحازی

^٢ هه ره ببه که ی ئاوا به:

بشر فما أدری لمن أنا قائله
ففتح من وجه و فتح حامله

أهت شلتای الیوم إلا أن تتکلما
أری لی وجهها فوه الله خلقه

ئەم دۈكەسە پىسالەۋانى چىرۈكەكەمان دەپىن، چىرۈكەكەپىش لە سەردەمى
خەلافەتى مىندا و لە كاتى وشكە سالىھ بەناۋبانگەكەدا پىۋى دا، زىبىرەقان سەدەقە
و زەكاتى ھۆزەكەى ھىئا بۇ زىر دەسلاتى من، لە پىگە گەشتەۋوۋە ھەتتە، ھەتتە
لەگەل مالى و مىندالدا بەرەو ھىراق دەرۋىشتىن، زىبىرەقان ھەتتە، دەناسى بەلام
ھەتتە زىبىرەقانى نە دەناسى.

زىبىرەقان لە ھەتتە پىرسى: "بۇ كۆي دەرۋى؟"

وتى: "بۇ ھىراق."

زىبىرەقان وتى: "لەۋى چى دەكەى؟"

وتى: "وشكە سالىھ، دەرۋى بەلكو لەۋى پىۋى ژىمانى خۇم و مالى و مىندالم لە
ئەستۇ بگرى. مىنىش بە شىعرەكانم ھەر مەدھى دەكەم و پەسنى دەمەم."

زىبىرەقان وتى: "بە پىۋىك پازى دەبى شىر و خورمات پى بدا و پىزىت
بگرى؟"

ھەتتە وتى: "كۆپە؟"

زىبىرەقان وتى: "من."

ھەتتە وتى: "تۆ كۆپى؟"

زىبىرەقان وتى: "زىبىرەقانى كۆپى بەدر."

ھەتتە وتى: "مالت لە كۆپە؟"

زىبىرەقان وتى: "سۋارى ئەم وشىرە بىبە و بەرەو خۇر پىرۋ كەشتى بە ھەركى.
پىسار بىك مالىكەم دەۋزىتەۋە و، مىنىش كارەكەم تەۋاۋ كىرد، دېمەۋە."

ھەتتە پۇشت و مالى زىبىرەقانى دۆزىۋە، ژەكەى زىبىرەقان بە جوانى پىزى
گرتىن، بە خىۋى كىردىن، خانەخۇبىيەكى باش پىۋى بۇيان، ھۆزى شىماس بەمەيان
زانى، ئەۋان لە پىۋەتى و مالىداردا مىللاننىيان لەگەل زىبىرەقاندا دەكرد، دەيانزانى
ئەگەر ھەتتە دەست بىكا بە پىۋەلدىنى زىبىرەقان، ئەۋە زىبىرەقان تەۋاۋ ئاۋ دەردەكا،
بۇيە ناردىيان بە دۋاى ھەتتەدا، يەكەم چار نەپۇشت، بەلام بە فېل بىردىيان،

فیلەكەيش ئاوا بوو؛ كەسكیان ئارده لای ژنەكەي زېبرەقان و پېيان وت: "زېبرەقان بە نیازە كچەكەي ئەم حەتینە بە سارە بكا." كچەكەي ئاوی مولەيكە بوو، زۆر جوان بوو. ئیتەر ژنەكەي زېبرەقان بەرابەر مالی حەتینە گۆرا و لوتەلا بوو لېیان. دوایی ھۆزی شیماس ئاردیان بە دوای حەتینەدا و بەلنییان پی دا كە بە جوانی بەختوی بكەن و دلی رابگرن.

حەتینە پئی وتن: "ژن ھەروا خوۆش باوەر و عاتفییه، من كوناھي ئەم ژنە لەسەر زېبرەقان حسیب ناكەم."

ئەوان زۆر لە حەتینە پارانەو، لەولایشەو ژنەكەي زېبرەقان ھەر لوتەلا بوو لېیان، بۆیە پازی بوو بپروا بۆلای ئەوان. ئەوانیش دەواریكى گەورەیان بۆ حەتینە ھەلدا، شیر و خورمای زۆریان پێدا، جلوبەرگی زۆر، وشتیكى شیردەریش.

زېبرەقان گەپایەو، پرسپاری حەتینەي كرد، چیرۆكەكەیان بۆ گەپایەو، پمەكەي ھەلگرت و سواری ئەسپەكەي بوو، پۆشتە بەر دەرگەي مالی ھۆزی شیماس و وتی: "ئەو میوانەم بۆ بگەپننەو."

بەغیزی كۆپی عامیری كۆپی شیماس پئی وت: "ئەو تازە میوانی تۆ نییە و لە دەستت دا."

ئەگەر پەشسپی ھەردولا نەبا، شەر دەقەوما.

بە بەغیزیان وت: "میوانەكەي بدەرەو."

وتی: "ھەرگیز كاری وا ناكەم، دواتر حەتینە خوۆی ئازادە چي دەكا، با بېكا."

بە حەتینەیان وت و ئەویش بەغیزی ھەلپژارد.

زېبرەقان ھات و لە بەردەم حەتینەدا وەستا و پئی وت: "باوكی مولەيكە! ئەو"

لە بەر ناخۆشی و ئارەحەتی مالی منت بەچن ھێشت؟"

وتی: "نە."

زېبرەقان گەپایەو و حەتینەي بەچن ھێشت.

خەتتەش دەستىگە بە پەسندانى ھۆزى شىماس، بەلام پازى ئەدەبوو ھەرگىز
زىبەرقان داشۆرى. ھۆزى شىماس بەردەوام داۋاي ئەو كارەيان لە خەتتە دەکرد،
ئەوئىش دەيوت: "ئەو پىاۋە بېتوانە."

ئەوان ئەوئەندە تەكايان لىي كىرد، خەتتە ناچار ئەم بەيتەي لە داشۆرىنى
زىبەرقاندا وت:

"بە نوای چاكەدا ھەرگىز مەگەرئ

كارى تۆ دووانە: خواردن و پۆشىن"

زىبەرقان ھات و لای مەن سكالای لە خەتتە كىرد.

ئەوئىش پىتم وت: "دەي خۆ ئەو شىعرە داشۆرىن نىيە."

وتى: "قورىان مەن ئەوئەندە ناپىاوم كە تەتيا بخۆم و بپۆشم"

مەن وىستەم لەو كارەدا پەلە نەكەم، بىرپارى نەبەجى ئەدەم، چونكە قەسكە

شىعەرىشە، ناردەم بۆ كەسكى شارەزا.

- قورىان بۆ كىت نارد؟

- بۆ خەسەتەي كورى سابىت.

ئەم پىرسى: "خەسەتەي ئەم شىعرە داشۆرىنە؟"

وتى: "ئەك داشۆرىن، بەلكو مەز پىاكەردىشە."

- ئەي تۆ چىت كىرد؟

- خەتتەم زىندانى كىرد و ھەرەشەي زامان بىرەم لىي كىرد.

- دەي دوايى چى پروي دا؟

- خەتتە شىعەرىكى لە پەسنى مەدا ھۆندەو و لە شىعەرىكەيدا داۋاي لىيوردنى

كىردو و دەپەوئ لە بەر مەدالەكانى بەزەبىم پىا بېتەو، دەلئ، "كەسەيان نىيە نان

و ئاۋىكىيان بۆ پەيدا بكا."

غەرىبەكەي ئاۋاپە،

- دە ی ئەو شیعەرە ی کە گوتویەتی کامە یە؟

وتویەتی:

"جوجەلە ی ورد و بێ پەر و بەلم

لەو دەشتە وێڵن هاوار بە مالم

سایە و پەنایان وا لە چالە ڕەش (سجن)

لە خۆشی دنیا هیچ نە یماوە بەش

سلاوت لێبێ عومەری دانا

پیاوی بە جەرگ و هێز و توانا

هیاوا ئاواتی خەلکی هەژاری

جێگری نەبی و یاری نێو غاری

بە یەعتیان پێدای لە بەر تۆ نەبوو

خەلک لە پێش تۆ لە خەسی خۆ بوو"

- ئە ی تۆ دوا ی ئەو چیت کرد؟

- بە زەبیم پیا هاتەو، بە خوا چاوەکانم پڕ بوون لە فرمۆسک، فرمانم دا ئازادیان

کرد. دوا یی داوا لێ یوردنی کرد وتی: "تازە من فێری شیعری داشۆرین بووم،" وتی:

"قوربان من لە مەوێش دایک و باوک و مام و خال و تەنانەت خۆم بە شیعەر

داشۆر بوو!"

وتم: "چیت وتوو؟"

ئەو شیعەرانی کە لە پێشدا بۆم باسکردی هەمووی بۆ وتم.

^١ شیعەرەک بە هەرمی ناوایە:

هەر الحواصل لا ماء و لا شجر	ماذا نقول لأفراح بذي مسرخ
فاغفر عليك سلام الله يا عمر	شبيت كاسيهم في قعر مظلمة
ألفت إليك مقاليد النهي البشر	أنت الأمين الذي من بعد صاحبه
لكن لأنفسهم كانت بها الإثر	لسم يؤثر بها إذ قدموك لها

- دىۋاي ئەۋە تۇ چىت كىرد؟

- وتم: "ئەكەي جارىكى تر خەلك دابشۇرى."

وتى: "دەي مىندالەكانم لە پرسدا دەمرن، كاسىي و مووچە و كارى من ھەر ئەۋەيە!"

منوش وتم: "دەي ئەكەي جىاۋازى بىكەي."

وتى: "جىاۋازىي چىيە؟"

تم: "جىاۋازى بىكەي لەنڧوان خەلكدا و بلىي فلان لە فىسار باشتىرە و ھۆزى ئەم لە ھۆزى ئەو باشتىرە."

وتى: "بە خوا تۇ لە من شاعىرتى."

- دەي قورىبان دىۋاي ئەۋە چى پروي دا؟

- نامووس و شەرفى خەلكم لى كىيەۋە.

- چۆن؟

- سى ھەزار دىرھەم پىدا و بەلىنم لى ۋەرگىرت كە چىتر خەلك بە شىعر دانەشۇرى.

- ئاي قورىبان چ پىارەتتەكى گەۋرەيە! ئەمە يەكەم جارىە بىيىسم كەسىك شەرف و نامووسى خەلكى بىكەتتەۋە.

- كورم! خەلك ئەمانەتە لاي من. خىۋاي گەۋرە ئەو خەلكى خىستوۋەتە ژىر دەستى من. سەير دەكا بزانى من چۆن ھەلسوكەۋتەيان لەگەلدا دەكەم؛ بىرەكەن تىر بىكەم و داكۆكى لە شەرف و نامووسەيان ئەكەم؟

- ھا. بە خوا داكۆكىيان لى دەكەي. لە بىرە قورىبان ئەر كاتەي داوام لى كىردى

ئەم چىرۆكەم بۇ بىكەتتەۋە. وتم: "لەم چىرۆكەدا دلنەرمى و زەبىرۋەنگى تۇ دەردەكەۋى؟"

- بەلىن لە بىرە.

— دەي بە خىسا ئەمە زەپروزمىگ و دىنەرمىيە. تۆ پازى نەپروى مۇسلىمانىكى دابشۇردى، لە بەرابەرىشدا سزاي شاعىرەكەت دا، سزايەكى وا بوو تەمنى بىكا نەكى لەناوى بەرى. بەزەيىت بە خالى خۆى و مال و مىندالىدا ھاتەو، نازادىت كىرد و پىوشوئىنى شىمرىدانا ئىشت فىركىرد. دواترىش كە بۆت دەرگەوت ئەو پىاۋە جگە لە داشۇرىن ھىچى تر نازانى، ھەستاي ھەيا و نامووسى مۇسلىمانانت كىرپىيەو ھۆ ئەوئى كەس دانەشۇرى.

— دەي ئەوئىش پىزىكى خۇداۋەندى، بە ھەركىتى بوئ دەيدا. ئىستە پىم بلى. وا نازانى باسى شىمر و شاعىرىمان درىژ كىردەو؟
— بەرەۋەللا قورىان.

— دەي پىرسىارى تىرت ھەيە يان بەس بى؟
— قورىان لە شىمر تىر بووم، بەلام لە قسەى تۆ نا. با تا كىردەوئى لاپەرەيەكى تر ئەم لاپەرەيە دانەخەين، گەورەم پازىت؟
— باشە پازىم دەي بلى!

— قورىان باسى شىمرمان كۆتا پى ھىئا، بەلام ئىزىم بىدە باسىكى نىزىك لە شىمرەو بىنمە ناو باسانەو، ئەوئىش باسى سۆز و خىرۇش و مېھرىبانىيە، لەم سۆنگەو دەمەوئى پىرسىارى قسەيەكى تۆ بىكەم كە لەسەر زارانە، گوايە لە سەردەمى خەلافەتى تۆدا پىاۋىك ھاتو ۋىستۋەتى ژنەكى تەلاق بەدا...
— كام قسەت مەبەستە؟

— ئەو قسەيە كە گوتتوتە: "ھەموو مالىك لەسەر خۇشەۋىسى بىباد نراۋە؟ نەي پىاۋەتى و بەرپىرسارى لەكۆن؟"

— بەلى من ئەو كاتە ئەو قسەيەم كىرد، پىاۋىك ھات و وتى، "دەمەوئى ژنەكەم تەلاق بەدم،" مىنىش وتم: "بۆ؟" دەپت: "خۇشم ناۋى."

منیش پىم وت: "ئەۋە ھەممەي مالىك لەسەر خۇشەۋىسى بىياد نراۋە؟ ئەي چاۋدىرى و بەرپرسيارى لەكوپن؟"

— كەۋابى خۇشەۋىسى مەرجى بەردەۋاسى ژن و مېردايەتى نىيە و بناغەي پەيۋەندىي ھاۋسەرگىرى نىيە؟

— مەرج نىيە، خىزان بە ئەمانەت و بەرپرسيارىتى و خۇشگوزەرانى و ھەستکردن بە بەرپرسيارىتى و ھەستان بە بەرپرسيارىتىۋە بەندە، زەواج ئارامى و سۆز و مېھربانىيە، ئەگەر خۇشەۋىسى ئەو ئارامى و مېھربانىيەي فەراھەم نەکرد، ئەۋا دەپى مەۋقايەتى و ترسان لە خوا فەراھەمى بىكات، ھەموومان چاۋدىرىن و ھەموويشمان بەرپرسين ئەۋ چاۋدىرىيە، يەككىك لەۋ بەرپرسيارىيەتە ئەۋەيە كە نابى پىۋا ھەر لەبەر ئەۋەي ژنەكەي خۇش ناۋى، ئىتر دەرى بىكاتە دەرۋە، يەككىكى تر لە بەرپرسيارىتى ئەۋەيە كە نابى پىۋا سەر لە مال و مەندالى بىشۋوپنى ھەر لەبەر ئەۋەي كە ھىچ خۇشەۋىسى بۇ ژنەكەي نىيە؛ خۇشەۋىسى مەبەستى كۆتايى نىيە، ئەگەر خۇشەۋىسى لەنىۋان ژن و مېرددا ھەبۋە، ئەۋە شىتىكى زۆر باش و چاكە، ئەكىنا تابى ھەر لە بەر غىيابى خۇشەۋىسى، مال و خىزان و ھاۋسەرگىرى تىك بەرپىت، با ۋاي داپنىين كە غىيابى خۇشەۋىسى بىيادى خانەۋادە تىك دەدا، ئەي ھەممەي مالىك بەخپۆكەر و پىۋا يان ژنى تىايە، پىۋا كاتى ژن دىنى، ھىچ لە بارەي ژنەكەي نازانى جگە لەۋەي كە لە دورەۋە دىۋىيەتى يان بىستۋويەتى، ژنىش ھەردەما، ئەمە لە سەرەتادا خۇشەۋىسىيەك دروست دەكا، بەلام ئەۋ ناسىنەي كە خۇشگوزەرانى لەسەر بىياد دەنرپىت و بە دىۋىيەي رۇزگار دىۋىيە دىۋىيەش و ھەممەي پەلەكانى ژيان بە ترش و شىرىنىيەۋە دەپرى، ئەۋە ئەۋ ناسىنەيە كە لە دوايىدا بۇ ژنەكە دەرەكەۋى، ئىتر جارى ۋا ھەيە ئەۋ ناسىنەي كە دەرەكەۋى، ژنەكە پىيى قەلس دەپى و جارى ۋاش ھەيە كەيلى پىي دى، يان ئەۋ شتەي كە لە سەرەتادا ھەستى پى دەکرد، ئىستە ھەستى پى ناكە، ژيانى زۆرەي ژن و مېردەكان ئاۋايە،

دەي دەيىن بە تەلەقدان لە يەكتەر جىيانەۋە، يان ھەر يەكەۋ سوچىكى ئەۋ كەمەنەنە بىگرنە ئەستۇ و دىۋە بە ژيان بىدەن؟ ئەۋ ژيانەي كە دەپتە ھۆكارى خۇياراستن لە گوناھ دەپتە ھۆكارى مىندالبوون، پەرۋەردەي مىندال. گىرگىدانى پىاۋ بە خۇزانەكەي، گىرگىدانى ژن بەۋ شتانەي لە ئەستۇيداىە، پىش ئەمانەيش لە خواتىران لەلايەن ھەردوۋ لاۋە پىش ئەۋەي بىگەپتەۋە بەر دادگاي خوا.

- بەلام خۇ قوربان! خۋاي گەۋرە تەلەقى ھەلەل كىردوۋە و نەبەستوۋمەۋە بە ھىچ شىكەۋە، ھەركات پىاۋ ژنەكەي نەۋىست، دەتوانى تەلەقى بىدا؛ ھەركاتىش ژن مەردەكەي نەۋىست، دەتوانى خولع بىكا و تەلەقەكەي بىگەپتەۋە. لەسەردەمى پىغەمبەرىشدا شىكىۋا ۋا پىۋى داۋە. ژنەكەي سابىتى كۆپى قەيس ھاتە خىزمەت پىغەمبەر و وتى: "ئەي پىغەمبەرى خوا! مەن ھىچ پەخىنەيەكم لە ئاكار و دىندارى سابىت نىيە، بەلام پىم ناخۇشە دۋاي مۇسلمان بوون كافىر بىيەۋە."

پىغەمبەر فەرموۋى: "باخچەكەي - كە كىردىە مارەمى بۇ تۇ - بۇ دەگەپتەۋە؟"

وتى: "بەلى."

پىغەمبەر بە سابىتى فەرموۋ: "يەك تەلەقى بىدە و باخچەي لى و مەبگىرەۋە." دەي ئەمە ماناي ئەۋە نىيە كە نەۋىنى خۇشەۋىسى بەسە بۇ ئەۋەي كە پىاۋ و ژن لە يەكتەر جىيا بىنەۋە؟

- تەلەق ھەلەلە بەلى. ئايىنى ئىسلام تەلەقدانى ھەلەل كىردوۋە. مەيش ئەۋ قسانەم بۇ ئەۋ پىاۋە ۋەك فەتۋا نەكرد، بەلكو ئامۇزگارەم كىرد، ۋىستەم نىۋانىان چاك بىكەۋە. ئايىن ھەندى شتى بۇ مەۋف بەجى ھىشتوۋە تا ھىزانى مەۋف چەندە لە خوا ترسە؟ ھەر لەبەر ئەۋەپشە كە بەھەشت چەند پەلەي ھەيە، پەرىنەۋەپش لە پىردى سىرات، ئەۋپش دىسان پەلە پەلەي، مەۋفى ۋا ھەيە بە ئاسانى لىي دەپەپتەۋە، ھەيە بە نارەھەتى، ھەيە لە ناۋقەدى پىردەكەدا دەكەۋپتە خۋارمەۋە، ھەيشە لە يەكەم ھەنگاۋدا دەكەۋى. سزا و ئاگرى دۆزەخىش بەھەمان شىۋە پەلەپەيە، لە نىۋان ھەلەل

و حەرامدا ئەۋەندە مەۋدا زۆرە، بەشى ئەۋە دەكا كە مەۋف بېۋى لە چ پەلەكدا
 بېت. زۆر جار ئايىن لە مەر ھەندى شتەۋە بېدەنگە، بۇ ئەۋەي مەۋفايەتى خۇي
 بدوى، خۇشناكارى خۇي بدوى، لېۋوردن خۇي بدوى. ئايىنى ئىسلام كوشتەۋەي
 بكوڭى بۇ خۇمەكانى كوزراۋ ھەلال كىردوۋە، ھەرخۇشى ھانى خەلك دەدا كە
 چاۋپۇشى بىكەن و نەيكوزنەۋە، فرسان ئاكا بە لېۋوردن بەلكو داۋا دەكا، ئەۋەتا
 خۋاي گەۋرە دەفەرموۋى: ﴿فَمَنْ عَفَا وَأَسْلَحَ لِقَبْرِهِ، عَلَىٰ أَقْبَىٰ﴾ الشورى: ۴۰ واتە: "ئەۋ
 كەسەي لېخۇشېۋونى ھەبېت و چاۋپۇشى بىكات، ئەۋە پاداشتى لاي خۋايە."
 ئايىنى مافى خەلك بە سەر خەلكەۋە پوۋن دەكاتەۋە، حوكم و بېرپارى بۇ دانائەۋە.
 دۋايىش دەفەرموۋى: ﴿فَمَنْ عَفَا عَنْهُ، فَإِنَّهُ أَكْبَرُ﴾ البقرة: ۱۷۸ واتە:
 "ئىنجا ھەركەسىك لەلايەن برايەكى دىنىيەۋە بە بەشىك بەخىشا، دەين بە باشى
 پەپموى بىكەن."

بەپاستى كاكە و گەۋەرى ھېچ شتىك حەرامىتى يان ھەلالىتى ئەۋ شتە نىيە،
 بەلكو ھەلۋىستى مەۋفە. ئا لەۋكاتەي سەرىشك دەكرىت، جا ئىتر يان ئەۋەتە
 مەۋفكى باش دەردەچى و پەچاۋى خەلكىش دەكا، ئەگەر خۇي بەپىز بوو لە مافى
 خۇي خۇش دەين. چونكە دەزائى سەندەۋەي ماف بە زەرەرى كەسانى تر تەۋاۋ
 دەين، يان ئەۋەتا چى قازانچى خۇي بېت، وا دەكا و پەچاۋى كەس ئاكا، ئەۋەيش
 زەرەر لە بېر و بېرۋا و دىنى نادا، بەلام لە پىۋەتى و جۋامىرىي كەم دەكاتەۋە.
 دۋاتىش نەۋونى خۇشەۋىسى ماناى پەلەۋون نىيە، ئەگەر پەلەۋوندا نەبى،
 پەنكەۋە زىمان ئاسانە، ئەگەر خۇشەۋىسى و پەلەۋون نەۋون، با سۆز و
 دۋستايەتى ھەين.

- دۋستايەتى؟

- بەلەن كورما دۋستايەتى ئۇ بۇ پىۋەكەي ئەۋەپە كە گۈپرايەل بېت، ھىي
 پىۋەش ئەۋەپە كە ئاكارچۋان و پەفتار شەرىن بى، ئەمە سۆز و ھۈسەنگى لەنھۋان

خېزانەكاندا دروست دەكا. ئەو ژنەي كە مېردەكەي خۇش ناو، دەپن خۇي وا نیشانى مېردەكەي ېدا كە خۇشى دەو، ناھن بېزاري و وەرەسى خۇي ئاشكرا ېكا. ئەگەر وایكرد، ئەو ېنيادی خانەوادە تېك دەچن و مەبەستى سەرەكى زەواج بەجى نایەت. ئەگەر ژن بېزاريى خۇي دەرېرى، لە بەرابەرېشدا پىا وەست بە ېق و كېنە و دوژمنايەتى و ئازاوە دەكا. جا جياتى ئەو ې دۆستى يەكتەر ېن. دەپن بە دوژمنى يەكتەر، ئېتر ھېمنايەتى و ھۆگرى لە ناو دەچن و، سۆز و ېېز لە دلى ھېج لایەكدا نامېتن. لەم بارەو ېچىرۆكېكم لایە، لە سەردەمى خەلافەتى مندا پىاوينك ھەبوو ناوئى ئېپن ئەبى عوزرە بوو. ئەم پىاوە ژنى زۆرى ھېنابوو. زۆرىشى تەلاق دابوو، بۆيە بوو بوو ېنىشتە خۇشەي دەمى خەلك. دواى ئەو ې زانى بوو ە ېنىشتە خۇشە، ھەستا ە ېدوللاى كورې ئەرقەمى ېرد بۆ مالى خۇيان. لە بەردەم ە ېدوللادا بە ژنەكەي وت: "سۆيىندت دەدەم بە خوا، تۆ ېقت لە منە؟!"

ژنەكەي وتى: "سۆيىندم مەدە."

وتى: "بەرەو ەللا سۆيىندت دەدەم."

ژنەكەي وتى: "دەي ئەرەو ەللا."

ئېپن ئەبى عوزرە بە ە ېدوللاى وت: "گۆيت ئېيە؟"

دوايى ھات ېۇلاى من، وتى: "گەرەما خەلك دەلېن گوايە من ستمە لە

ژنەكانم كرىووە و تەلاقم داو. دەي خۇت لە ە ېدوللا ېرسە بزانە ژنەكەم چى وتووە؟"

لە ە ېدوللام ېرسى و ئەوېش ېاسەكەي گېرايەو.

ناردەم بە دواى ژنەكە ېدا، ژنەكەي ھات، ېېم وت: "ئەو تۆ بە مېردەكەتت

وتووە خۇش ناوئى و ېقم لېتە؟"

وتى: "ئەي گەرەي ئېمانداران! من ېېش ئەو تەوېم كرىد و گەرەو.

سۆيىندى دام. نەمتوانى درۆ ېكەم. قوربان! درۆ ېكەم؟"

وتم: "بەلى، درۇ بىكە. ھەر ژىتىك مېردەكەي خۇش ناۋى، با پىنى نەلى خۇشم ناۋىي. كەم خېزان ھەيە كە تەنبا خۇشەۋىسى بە يەكەۋەي گىردابىن. خەلك بە ئاكارى جوان و بە ھۆي دىندارىۋە لەگەل يەكدا دەيانكرى و پىكەۋە دەژىن."

- كەۋابىي رەۋايە ژىن بە ھۆي درۋوۋە نىۋانى لەگەل پىاۋەكەيدا خۇش بىكا؟

- درۋ تەنبا بۇ ئاشتىۋونەۋە رەۋايە، چونكە لە كاتى ئاۋادا راستگوتىن مالىۋىرانبى بە دۋاي خۇيدا دەھىنىي. ئەگەر دەرخستنى شتە جوانەكان و شاردنەۋەي شتى ناشىرىن باش بىي، ئەۋە شاردنەۋەي ئەۋ شتەي كە شارۋەيە باشترە، ۋەك ئەۋەي ئافرەتتىك ئەۋ شتەنە لە مېردەكەي بشارىتەۋە كە ئاشكرابوۋنى دەبىتە ھۆي شەپرو ئازاۋە. خۇ ئەگەر ژىن فرمانى پىي كرابىي كە خۇي بۇ مېردەكەي بىرازىنىتەۋە، ئەۋە قسەي جوان و كفتولفتى خۇشيش بەشىكە لەۋ خۇپازاندەۋە. تەنەت لە خۇپازاندەۋەش گىرنگىرە، چونكە ئەۋ زمانەي كە پىسە و خۇي لە وتنى قسەي خراب ناپارىژىي، دەبىتە ھۆي تۇرانى ھاورى و ھاسەر.

خوى مرۇف واىە، ملكەچى قسەي نەرمونىانە. قسەي نەرمونىان كىلىلى دەرگاي دلە، چۇن دەبىلىي، بە چ جۇرىتىك دەرى دەبىرىي. خۇ ئەگەر لە قسەكردندا زانا و لىھاتوو نەبوو، با زمانى خۇي بگرىي و ھىچ نەلىي. ئەمە دابونەرىتى كۆمەلگايە و لە كاتىكدايە كە ئەۋ دوو مرۇفە لەۋانەيە تەنبا يەك جار لە ژياندا يەك بىيىن. ئەي دەبىي پىاۋ و ژىن چۇن بىن كە بە درىژايىي ژيان پىكەۋە دەبىن؟

- راست دەكەي قوربان! قسەكانت زۇر جوانن و لە جىنى خۇيەپان دان. ئىزىنم دەدەي پرسىبارى ھەنى كاروبارى خانەۋادەكانى سەردەمى خەلافى خۇتت لى بىكەم، چونكە وتە و ئامۇژگايەكانت سوۋدى گشتىپان تىايە.

- كۆرۈم! ۋەك چۈن مەۋقەكان لە يەكتىرى جىياوازن بە ھەمان شىۋە خانەۋادەكانىش جىياوازن. خانەۋادە و ھەمالە بەسراۋەتەۋە بە تاكەكانىيەۋە. ئەگەر تاكەكان باش و پىكۇپىك و چاك بىن. شەۋا خانەۋادە و ھەمالەكانىش ۋا دەپن. بەلام خوانەخواستە ئەگەر تاكەكان خراب و نالەبار بىن، خانەۋادەكانىش خراب دەپن، جارى وايش ھەيە لە خانەۋادەيەكدا ھەم تاكى خراب ھەيە، ھەم باش. خانەۋادە ۋەك چەتر وايش و داپۇشەرى عەيب و عارى تاكەكانە و خراپەكانىيان دەشارىتەۋە، جگە شەۋا تاكانە نەبىن كە خۇيان عەيب و عارى خۇيان ئاشكرا دەكەن، ئاپرۇۋى كەس ئاچىت، شەۋا كەسە نەبىن كە خۇي ئاپرۇۋى خۇي دەپا، شەۋا دەرگايە ئاكرىتەۋە، شەۋا كاتە نەبىن كە تاكەكان دەيكەنەۋە. مەن لە سەردەمى خەلافەتى خۇمدا شەۋان دەرەچووم و بە كۆلان و شەقامەكاندا ئەگەر پام تا بزانم ھالى خەلىك چۈنە و لە چ بار و گوزەرائىكدان؟ بۇ ئەۋەي كىشە و ئارىشەكانىيان كۆتا يىن بىتم و ھاۋكارىيان بىم. شەۋا بە تارىكىيى خۇي پەنگ و شىۋەي دەمۇچاۋەكان دەشارىتەۋە، بە ھەمان شىۋە دەنگ و باسشىيان ھەر دەشارىتەۋە. ئا لەبەر ئەۋە شەۋان زۆر باش بوو بۇ ئەۋەي مەن بگەپىم و ئەۋ شتانەي بە پۇژ بۇم دەرناكەۋى، بە شەۋادا بىيازنام. شەۋىكىيان بۇ ئەۋ مەبەستە لە دەرەۋە بووم، گوپىم لە دەنگى دوو ژن بوو، بە گفتوگۆكەياندا زانىم دايك و كچن. دايكەكە بە كچەكەي دەۋت كە ئاۋ بىكاتە ئاۋ شىرەۋە، بۇ ئەۋەي شىرەكە زىاد بكا و ئاۋەكەيش بە نرخی شىر بفرۇشن، كە گوپىم لەم قەيە بوو، پراۋەستام بزانم لە ئەنجامدا چى دەكەن. كچەكە بە دايكى وت: "ۋاناكەم!" دوايىش وتى: "ھومەرى كەرەي ئىمانداران كوتوۋبەتى كەس شىر و ئاۋ تىكەل نەكا بۇ فرۇشتن!"

دايكەكە دەپۇست كچەكەي پازى بكا، بۇيە وتى: "دەي خۇ عومەر نامانىيىن و ئاگاي نىيە لىمان!"

كچەكە وتى: "دەي خۇ خۋاي عومەر ئاگاي لىمانە و دەمانىيىن!"

- بە خوا قوربان ۋەلامىكى جوانى داۋەتەۋە، ئەي تۇ چىت كىردا

- پىنم واىە نموونەى ئەو چۆرە كچانە زۆر كەمن. ئەوانە پىقۇستىيان بەوۋە نىيە كەس چاودىڭرىيان بىت، چونكە خۇيان دەزانن كە خىۋاى گەورە پىش ھەموو كەس چاودىڭرە و ئاگاي لە خشەى مار و سوورە. ۋەلامى ئەو كچەم بەلاۋە گىرگىر. بىرپارم دا ئەگەر خوا بىيەۋى، بىكەم بە بوۋكى خۇم و داۋاى بىكەم بۆ يەككىك لە كۆرەكانم. دەبى كۆپ لەبەر كارى ئاۋا چاك، دلى لە كچىك بچىت. ھەموو جارىك لەو شەۋانە ئەگەر بىمۇستايە مالىك بە پۇژدا بىدۆزمەۋە. ئەوا دىيارىم دەكرد و نىشانەىكەم بۆ دادەنا، بۆ ئەۋەى بە پۇژدا بىنمەۋە و مالىكە بە ئاسانى بىدۆزمەۋە و كىشە و ئارىشەكانىيان چارەسەر بىكەم، بەلام ئەم جارەيان مەبەستەكە جىياۋاز بوو. ئەم جارىە كەسىكەم دۆزىبوۋەۋە كە شاىانى ئەۋە بوو بىيىتە ھاۋسەر و دايك. بۆيە كۆرەكانم كۆ كىردەۋە و باسەكەم بۆ گىڭرەۋە. وتم: "كامتان زنى دەۋى؟"

عاصمى كۆپم وتى: "من." بۆمان داۋا كىرد و كچەكە بوو بە بوۋكى من. ئاى كە بوۋكىكى چاك و ھاۋسەرىكى چاكە!

- بە خوا قورىبان كارىكى باشت كىرد. دەى قورىبان چىتەرت لايە لەمەر ئىشكچىتى شەۋانە، بۆم باس بىكەى؟

- زۆر ھەيە. خەلك ئەو شتانەى كە بە پۇژدا دەيشارنەۋە. بە شەۋدا دەرىدەخەن. ئەمەيش لەبەر ئەۋەيە كە شەۋ عەيىب و عارەكان دادەپۇشى. تەنھايى ئەو خەلكە پالئەرىكە بۆ ئەۋەى ھەرشىكى مەبەستە. بىى دوۋدلى و ترس بىيكا. ھەست دەكەن زىاتر لە پەرۋەردىگارەۋە نىزىكن، سىكالاى خۇيان لاي خودا دەكەن. ھەر لەم بارەۋە شەۋىك كۆپم لە زنىك بوو بە دەم سۆزمەۋە دەپوت:

"بۆستم لام نىيە كەمىك پاپوۋىرىن

شەۋگار دىڭزە، چاۋم پىر ئەسەرن

بەخوا ئەگەر خوا چاودىڭرم نەبا

نۆيىن و بانەكەم ھەمرو ھەلەفرىن

ترسى خواو پېزى مىرد و شكۆى خۇم

بوونەتە لەمپەر بۇ منى بەدىن^۱

رۆشتىم پرسىارم لە ھەفصەي كچم كرد و وتم: "رۆلە، ژنان تا چەند تەھەممولى

دوورى مىردەكانيان دەكەن؟"

وتى: "شەش مانگ."

منىش فرمانم دەرکرد كە نابى ھىچ سەربازى لە شەش مانگ زياتر لە بەرەكانى

جەنگدا بىمىنىتەو.

- بە خوا قوربان رۆشتىن بە دەم خەلكەو و چاودىرپيان لەلايەن جەنابتەو، ھىچ

لە تەقواي ئەو ژنە كەمتر نىيە. خەلىفەيەكى وەك جەنابت دەبى خەلكى ئاوا

پاكداوئىن پەرورەدە بكا. بەلام قوربان پرسىارىكم لا دروست بوو، ھىوادارم ئەو

پرسىارم لاى جەنابت ئاسايى بىت!

- لە بارەى چىيە؟

- ھەر باسى مال و خىزانە، باسى دايك و كچەكە، باشە سەير نىيە كچ

نامۆزگارى دايكى بكا؟ خۆ دەبوو شتەكە پىچەوانە بايە، دايك راھىنەرە، پەرورەدى

خىزانى بە دەستە. تۆ پىت وايە چاكىتى و لەخواترسىي كۆر ھىچ پەيوەندى بە

ئاكار و پەفتارى باوكەو نەبى؟

- كۆرم! دايكان و باوكانىش مەرفۇن، دايكايەتى و باوكايەتى وا لە مەرفۇ ناكەن

ئىتر ئەو مەرفۇ بە ھىچ جۆرىك تاوان نەكا، ھەر لەبەر ئەو ھى بوونەتە دايك و

باوك نابنە شتىكى تەواو پەرۆز. چاكە و چاكەخوانىش ھەركات پىسى ھەردە سەر

^۱ غەرىبەكەي ئاوايە

تطاوول هذا الليل واسود جانبىه	وارقى أن لا حبيب الابه
فوالله لولا الله أنسى أراقبه	لحرك هذا السرير جوانبه
مخافة الله و الحياء يصدنى	واكرام يعلنى أن تنال مراتبه.

(باوک و دایکت) ئەوپەری هەولیان دا لەگەڵت بۆ ئەوەی شتی بکەیت بە
 هاوبەشی من کە هیچ زانیاری بەکت پێی نییە، ئەوە گوێراپەڵیان مەکە.
 بەمە بۆمان دەردەکەوی کە جاری وا هەبە منداڵ باشە و دایک و باوک گومراپە و
 ئەو مافە گەورە دایک و باوک لەسەر منداڵ نابێ بگاتە ئاستی کە منداڵ بە لاپتدا
 بەری.

- بەلێ راستە، خوای گەورە چەن مافیکی بۆ دایک و باوک لەسەر منداڵ فەرز
 کردووە و بە پێچەوانەیشەووە هەندێ مافی بە قازانجی منداڵ لەسەر دایک و باوک
 فەرز کردووە، بۆ ئەوەی مافی هەموو لایەک پارێزراو بێ و تەو ترازوی هیچ لایەک
 بەسەر لایەکی تردا زۆر نەبێ و، هیدایەت و گومراپی تێکەڵ نەبن و خاوەن مافی
 زیاتر، مافی ئەوی تر نەخوا!

- گەورەم! ئێمە دەزانین مافەکانی دایک و باوک بەسەر منداڵەووە چییە! ئەو
 مافەکانی منداڵ بە سەر دایک و باوکەووە چییە؟

- با چیرۆکیکت بۆ بگێڕمەووە بۆت دەردەکەوی، پۆژیک پیاویک هات بۆلام،
 سکالای لە کۆرەکە خۆی دەکرد، منیش بانگی کۆرەکەم کرد، کۆرەکە هات،
 لێم پرسی: "بۆچی بۆ باوکت خراپی؟"

کۆرەکە وتی: "قوربان! ئەو منداڵیش مافی بە سەر باوکەووە نییە؟"
 وتم: "بە."

وتی: "ئەو مافانە چێن گەورەم؟"

تم: "بەکەم ئەوێکە کە کچیکی باش دەسنیشان بکا بۆ هاوسەرێتی، بۆ ئەوەی
 منداڵەکانی داهاووی دایکیکی باشیان هەبێ، دەبێ ناویکی جوان بۆ منداڵەکە
 هەڵبژێری، دەبێ فەری قورئانخوێندن و خوێندەواریان بکا."

کۆرەکە وتی: "دەو قوربان باوکم هیچ بەکێک لەمانە بۆ من نەکردووە، دایکم
 قولەپەشیکی ناشیرینە و کەنیزە پیاویکی مەجوسی بوو، ناوی نام، 'قالۆنچە'،
 بەک وشەیشی فێر نەکردوم!"

لام كىردىمۇ بە لاي پىياۋەكەدا وتم: "ئەۋە تۇ ھاتىۋى سىكالا لە كۆرەكت دەكەى و دەلتى بۇم خراپە! پىش ئەۋەى ئەو بۇ تۇ خراپ بى، تۇ بۇ ئەو خراپ بوۋى، پىش ئەۋەى ئەو نالەبار بى، تۇ نالەبار بوۋى!"

- باشە قوربان دەستىنىشانكىردنى ئافرىتىك بۇ ھاسەرگىرى، چۇن مافە بۇ مىندال؟
- ئەمە مافىكە پىش ئەۋەى خاۋىن ماف بىتتە دونىاۋە، دەبى پىياۋ كچىكى باش دىارى بىكا بۇ ھاسەرگىرى، بۇ ئەۋەى دايكىكى باش بى بۇ مىندالەكانى. ئەو كەسەى كە باخەۋانە، شوتىكى باش دىارى دەكا بۇ نەمام چاندن. دەبى پىياۋ ئافرىتىكى داۋىنپاك، دەست و دل چاك، بەرپىز و خاۋىن شىكۇ دىارى بىكا، بۇ ئەۋەى سبەى كۆرەكەى لەناۋ خەلكدا بە ھۆى خراپىسى دايكىيەۋە سەرشۆر تەبى، دەبى ئافرىت بايى شەۋەندە بى كە بىتۋانى مىندال بە باشى پەرۋەردە بىكا، ئا لەبەر ئەۋە دەبى لە بىنەمالەيەكى باش و پاكداۋىن داۋاي ژن بىكا، پىنغەمبەر فەرموۋىتەى: "ژنى باش بۇ خۇتەن دەست نىشان بىكەن، ئەو كەسانەى كە شايانى ئىۋەن، ژنىان لى بىتن و ژنىان پىدەن."

ئەم مەسەلەيە پەيۋەندى بەو خىلەكايەتى و بىنەمالە پەرەستىيەۋە نىيە كە ئىسلام رەفىزى كىردۈۋەتەۋە. ئەمە پەيۋەندى بە ئاكىار و خۇشەفتارىيەۋە ھەيە، پىۋەرى ئەمەش تەقۋا و لەخۋاتىرسانە، ئەو مال و خانەۋادەيەى كە بە خۋاپەرستى و ئاكىار و رەفتارى ئىسلامىيەۋە ئاۋەدانە، ۋەك ئەو مال و خانەۋادە نىيە كە بىرۋەشت و ئابەجىن، خانەۋادەى خراپى ۋاپش ھەيە كە خۋاي گەۋرە لوتفەن لەگەلدا دەكات و ھىدايەتەن دەدا و لە خراپەۋە بەرۋە چاكە دېنەۋە.

- باشە قوربان ئەمە لەپارەى ھەلپزاردنى دايك، ئەى لەمەر ھەلپزاردنى ئاۋ جى؟ چۇن ھەلپزاردنى ئاۋ مافى مىندالى تىايە؟ خۇ مىندال پىش ئەۋەى ھىچ شىكە لە دونىا بزانى، ئاۋى لى دەنرى؟

..... ئەودەمەيگەشتەم بە مومە، ﷺ

- بەئى. پېك لەبەر ئەو ەيە كە ناو مافى مىندالە بەسەر دايك و باوكەو. ناو يەكەم شىكە كە خەلگ يەكتىرى پى دەناسنەو. مىندال لە كاتى ناوئىترانەو تا مردن بەو ناو ە بانگ دەكرىت. لەناو كۆر و كۆپونەو ەكاندا بەو ناو ە باسى دەكەن. ناو ەك گىيان دەنووسى بە مرقۇقەو. بەردەوام لەگەل مرقۇقدايە. لىتى جىيا نابىتەو. ئەو ەندە بەسە بۇ ناو كە كارىگەرىي لەسەر خاومەن ناو ەيە. تۇ دەتەوى مىندالەك ناوى قالونچە بىت و لەناو خەلكىشدا بە چاوپىكى حورمەتەو تەماشاشا بكرىت؟ ەرجەند ئەو قالونچە ناو ە باشتىرىن كەسىش بى. بەلام بە ەوى ناو ەكەيەو لە شان و شكۆى دىتە خوارەو. ئەم جۆرە ناوانە كارىگەرىيان لەسەر پۇجىەتى مرقۇق ەيە. دەيكا بە مەسخەرە و گالەتى ئەم و ئەو. ئەو باوكەي مىندالەكەي ناو دەنى قالونچە. ئەو ە بېپارى داو ە كە ئەو كۆرەي لەناو خەلكىدا بە سەرشۆرى و سەركىزىيەو بۆى و كۆرەكەيش ەيچ تاوانىكى نىيە. ەر لە مىندالىيەو ئەو باوكە كۆرەكەي خۆى شكاندو ەتەو. ەر خودى ناو ەكە بۇ ئەو كۆرە ەك ئەو ەيە ەيە كەسىك تاوانىكى كرىدى و بە ەوى تاوانەكەيەو سەرشۆر و سەركىزى. نەفامى لەو نەفامى تر دەبى چى بى كە پىاو لەناو ئەو ەمەو ە نارە جوانە ناوىكى قۆر و خراپ بۇ كۆرەكەي ەلېزىرى؟! لە سەردەمى نەفامىدا ەرەب و ايانىدەزانى ئەگەر ناوى قۆر و ناشىرىن لە مىندالەكانيان بىن. ئەو لە چاوى بەد و لە ئىرمى ئىرمەر پارىزداو دەبى. جا دەگەرەن كام ناو ە ناشىرىنە. لە كۆرەكانى خۇبان دەنا. لەگەل ئەو ەيشدا كام ناو ە جوانە. لە كۆرەكانى خۇبان دەنا. مەبەستەشان ئەو ەبوو. كە ناو ە ناشىرىنەكان لە كۆرەكان دەنن بۇ دوژمنەكانيان و ناو ە جوانەكان لە كۆرەكان دەنن بۇ خۇبان. بەلام دواى ئەو ەي ئىسلام ەات. ئەو نەفامىيەي رەد كرىدەو. پىغەمبەر ەانى خەلكى دەدا بۇ ئەو ەي ناوى جوان و شىرىن لە مىندالەكانيان بىن. چونكە لە پۇژى پەسلاندا بەو ناوانەو ە بانگ دەكرىن. ەرو ەما دەپەرەموو، "باشتىرىن ناو ئەو ناوانەن كە ماناى سىپاسگوزارى و بەندايەتى بۇ خوايان تەا بى. ەك؛

عه بدوللا و عه بدوهره حمان. "هر که سی نه ناسیها به عه بدوللا بانگی ده کرد، چونکه نهمه هه موومان به ندهی خوداین. نه مه یش نه وه مان بۆ ده رده خا که ناو کار یگه ری له سر مرۆف هه یه و ته نیا بۆ نه شان و ناسینه وه به کار نایه ت. هه ر له بهر نه وه پیغه مبه ر ناوی ناشیرینی ده گۆری و ناوی جوانی بۆ خه لک هه لده بژارد. هه ر له م باره وه با شتیکت بۆ بگۆرمه وه. باییری سه عیدی کۆری موسه یه ب هاته خزمه ت پیغه مبه ر. پیغه مبه ر لئی یرسی: "ناوت چییه؟"

وتی: "حه زن (خه مگین)"

فرمووی: "تۆ (با ناوت) سه هل (ناسان) بی."

وتی: "باوکم ناوی ناوم حه زن و، ناره که ی خۆم ناگۆرم."

سه عیدی کۆره زای ده لئی: "له درای نه و کاته وه، خه م له یه مه ماله ی ئیمه نه براه."

پیغه مبه ر زۆر ناوی تریشی له بهر خرابی گۆریه، له وانه ناوی: عاص (تاوان)، عه زیز (خاوه ن ده سه لات و توانای په ها)، عه ته له (نوێل)، شه ی تان، حه کم (پیره یان به یاردمه ر)، غوراب (قه له په ش)، شه هاب (پشکو)، حه باب (کوئی ئاو له سر ئاگر یان مار)، حو باب ناوی ناو ده نا هاشم (بیر یقان)، حه رب (جهنگی) ناوی ناو ده نا سه لم (ناشتی)، مضطجع (پالکه و توو یان بیکار) ناوی ناو ده نا المنبعث (وشیار).

پارچه زهوییه ک هه بوو ناوی عه فره بوو (پانی؛ زهوی وشک و زۆر گه رم و بیخۆر)، ناوی گۆری و کردی به خضرة (سه وزه لان)، دۆل و شهویک هه بوو ناوی شعب الضلالة (دۆلی گومرایی) بوو، ناوی گۆری و کردی به شعب الهدی (دۆلی په نۆین)، هۆزیک هه بوو ناویان بنو الزینه (هۆزه نه خۆشه که) بوو، ناوی گۆرین به بنو الرشدة (هۆزی توانا)، به مه ماله یه ک هه بوو ناوی بنو مغویه (به مه ماله ی په نۆنکردوو) بوو، ناوی گۆرین و کردی به بنو الرشدة (به مه ماله ی په نۆرست).

رۇژىك ژىن ھاتە خىزمەتى ئاۋى عاصىيە (ئاۋانبار يان خىراپەكار) بۇ، لىي پىرسى،
 "ئاۋى چىيە؟"

وتى: "من عاصيهم."

فەرمۇي: "نەخىر تۇ جەمىلە (جۈانە)ى."

عايشە دەگىزىپتەۋە دەلى: "رۇژىك پىرەژنىك ھاتە خىزمەت يىغەمبەر، يىغەمبەر
 لىي پىرسى: 'ئاۋى چىيە؟'

وتى: 'من جوسامە (يىكار و تەمەل، مۇتەكە يان پىس ■ ئالەبار) م لە ھۆزى
 موزەنىم.'

يىغەمبەر فەرمۇي: 'نە! تۇ حسانە (زۇر جۈان و دەلال)ى موزەنىت، دەي
 چۈن؟ دەنگوباستان؟ چى دەكەن؟ چى ناكەن؟'

وتى: 'وہللا دايك و باوكم بە ساقەت بى، باشىن.'

دۋاي ئەۋەي پۇشت وتم: 'ئەي يىغەمبەرى خوا! ئاۋا بەم جۆرە پىشۋازى لە
 پىرەژنىكى پىر دەكەي؟!'

فەرمۇي: 'ئەۋە لە سەردەمى خەدىجەدا ھات و چۆي دەكردين، وەفا و
 چاكەلەبەرچاۋىيۈن بەشىكە لە ئىمان!'

- باشە قوربان ئەمە مافى مىندال بۇ بەسەر دايك و باوكەۋە لەمەر ئاۋانەۋە،
 ئەي لەمەر فېركردن و زانستەۋە؟

- كۆپ! خويىنەۋاركردى مىندال بەشىكە لە پەروەردەكردى. پىۋىستە باوكان چۈن
 زگى مىندالەكانيان تېر دەكەن، ئاۋا عەقىل و ئاۋەزىشيان تېر بىكەن. پۇشتەكردن و
 نانپىدانى مىندال چاۋدىرى، بەلام فېركردى خويىنەۋارى پەروەردەيە باوك پىۋىستە
 ھەم چاۋدىرى و ھەم پەروەردەكار. ھەركەس چاۋدىرى و پەروەردەيە نەبۇ، ئىتر
 كەي باوكە؟! ئەۋە تەنبا خاۋەن مىندالە نەك باوك، مىندالى ھىناۋەتە دونبا و،
 بەرەللاي كىردۈن چۈن دەژىن، بىن! مىندال فېرى خويىنەۋارى و سەربازى و
 مەلەۋانى و نەسپ سۋارى (بۇ ئەمىر شۇفېرى) بىكەن، ھەقى باوكايەتى بە جى

بهینن! فیزی چاکه یان بکه ن. رهحههتی خوا له و باوکه ی له چاکه کاریدا هاوکاری
منداله کانیه تی.

— رهحههتی خوایش له تۆ ئه ی گه ورهه! به باشی باس له هه موو کون و
قوربێک ده که ی، هیچ مافێک نییه باسی نه که یه، قسه هه ر بۆ خۆت باشه. له م
باره وه هیچی تر هه یه پێم بڵێی؟

— شتیکی تر هه یه په یوهندی به منداڵ و باوکه وه هه یه. پیاویک هات بۆ لام و
وتی: "له سه رده می نه فامیدا کچی کمان بوو، ئه و کچه موسلمان بووه، تووشی تاوانێک
بووه، پۆژێک چه قۆیه کی هه لگرت و خۆی سه رپری. پێی گه شتم نه مه یشت ته وا و
خۆی بکوژی. ته نیا چه ند ره گیکی لامی برپه بوو. دهرمانم کرد و چاک بووه وه،
پاشان پوری کردووه ته قورئان خوێندن (و ته وه ی کردووه) ئیسته کوپێک داوا ی ده کا.
ئایا هه موو ته وانه بدرکێتم و بۆ داواکاره که ی باس بکه م؟"

منیش پێم وت: "ئه وه خوا شتیکی شار دووه ته وه، تۆ ده ته وێ فووی پیا بکه ی و
ئاشکرای بکه ی؟ به خوا ئه گه ر ببیسم یه ک وشه ت له و باره وه باس کردووه، ده تکه م
به په ندی زه مانه. برۆ وه ک کچیکی داوێن پاک و موسلمان بیده به شوو."

— ئه ی قوریان ئه م کاره ی تۆ دژی ئه و ئایه ته نیه که ده فهرمووی ﴿وَالزَّانِيَةُ لَا
يَحْكُمُ إِلَّا الزَّانُ أَوْ مَشْرِكٌ﴾ النور: ٣ واته: "ئافره تی زیناکه ر ته نها پیاوی زیناکه ر
یاخود مشرک ماره ی ده کات؟"

— نه خێرا ئه وه مه به ستی ئه ر پیاو و ژنانه یه که ته وه نه ناکه ن و ناگه ر پنه وه به ر
دوگای په روهر دگا ر، ته وانه ی که به راستی ته وه نه ده که ن، وه ک ئه وه وایه هه یجه مان
نه کردبێن مرۆقی تۆ به که ر وه ک ئه وه وایه هه یچی نه کردبێن. دواتر داپۆشین و
شاردنه وه ی تاوان له پێشتره تا ئه وه ی پێز و حورمه ت و شکۆی که سێک
بشکێندرێت، به تابه ت باسکردنی شتیکی که هه یج قازانجێکی نه بێن و ته نانه ت
به یته مایه ی خراپه کاری و په سوا بوونی که سێک. ئه و ئافره ته ی که ته وه ی کردووه و

خۇي خاۋىن كىرۋوۋەتەۋە لەۋ گوناھەي كە كىرۋىپەتتى. ئەگەر گوناھەكەي ئاشىكرا
بىرى. چى لى دى؟ ئەگەر ناۋى لەۋاۋ ئاۋاندا بىزىڭ. چى لى دى؟ ئەگەر بە
داۋىنپىس ناۋى دەرەچى. چى لى دى؟ تا مەردن دەپتە پەلەپەكى پەش بە
نېۋچاۋانپىيەۋە. ئەۋ نەنگى و شورەپە چۆن پاك بىكەتەۋە؟ ئەگەر ئەم باسە
بىر كىندىر ئۇ داۋاكارەكە. ئەۋە ئافرىدەكە ئەك ھەر ھەلى ھاسەرگىرى لە دەست
دەدا. بەلكو ھەلى ژيانىكى پاكىش لە دەست دەدا. ئەۋەش لەبەر تاۋاننىكى پىشور
كە تەۋبەي لەۋ تاۋانە كىرۋوۋە و لىي پەشىمان بوۋەتەۋە.

- بەلى قورىان راست دەفەرموۋى! كەۋابوۋ تەۋبە كىرۋە ھەموو گوناھەكانى پىشور
دەشۋاتەۋە. قورىان! پىسارىڭم لە دلدابە، ئىزىن دەفەرموۋى بىكەم؟
- دەي كورم! بېرسە.

- بەرچاۋروۋنى (فەراسەت) و پەيپىردن چىيە؟
- بەرچاۋروۋنى بىرىتە لە: بەلگە ھىنانەۋە بە شتە پوۋن و ئاشىكراكان. لەسەر
پوۋنى شتە پەنھان و بەرپىۋارەكان. ئەۋەش شىكە بى تىروانىن و بەلگە ھىنانەۋە
دەكەۋىتە نېۋ دلى مۇۋقەۋە.

- ۋەك ئەۋ ھارپايانەي خودا لەگەل تۇدا كە لەمەۋىش باسكرا؟

- شىكى ئا لەۋجۇرەپە.

- مەن لە فرمايشەكەي جەنابت ۋا تىدەگەم كە دوو جۇر بى، تۇ فرموت:
"بەلگە ھىنانەۋە بە شتە پوۋن و ئاشىكراكان لەسەر پوۋنى شتە پەنھان و
بەرپىۋارەكان، ئەمە پىۋىستى بە ئەزموۋن و لىرامان و بەراۋرد كىردنە." دۋايش
فرموت: "ئەۋەش شىكە بى تىروانىن و بەلگە ھىنانەۋە دەكەۋىتە نېۋ دلى
مۇۋقەۋە." بەپىي ئەم قەيەش، ھىچ پەيۋەندەكەي بە ئەزموۋن و لىرامان و بەراۋرد
كىردن نىيە، ۋايە؟!

- پىك وايە، دوو جۆرە، بەشكىيان مەۋف دەتوانى بە ئەزموون و لىكۆلىنەۋە و
لېرامان و دەرۋنناسى و داب و نەرىتى خەلكى بە دەستى بېنى، بەشكىشيان خوا
خۆى دەپخاتە نېۋ دلى ئەو بەندانەى كە خۆى دەپەۋى.

- يا ۋاز لە بەشى بەكەم بېنىن، ۋا دەردەكەۋى ئەو بەرچاۋپوونىيەنى جەناپت
لە جۆرى دوۋەم بى، با باسى جۆرى دوۋەم بىكەين، ئايا نمورنەى ھەپە؟

- كۆپم! نمورنەى زۆرە، ئەۋە بەشكىكە ئەو جۆرەى كە پېنەمبەر ﷺ فەرموۋىيەتى:
"لە بەرچاۋپوونى موسلمانان بىترسن، ئەو كەسەى بەرچاۋى پوونە، بە ھۆى
نورنىكى خودايىيەۋە شتەكان دەيىنى!" (يانى بە نەيىنى ئاۋ دىل دەزانى و دەزانى
مەۋف چى بە خەيالدا دىت.)

ئەم فەرموۋە مەبەستى جۆرى دوۋەم، ئەو جۆرەى كە خوا دەپخاتە نېۋ دلى
بەندەكانىيەۋە، بە ئەزموون و لېرامان پەيدا نابى. قورئان پەرە لە باسى ئەمبۇرەيان.
- بۇ نمورنە كامە؟

- ۋەك بەرچاۋپوونى خاتو ئاسىيەى خېزاتى فېرەۋن.

- بەرچاۋپوونىيەكەى لەكۆپدايە؟

- فېرەۋن لە خەۋا بېنى كە ئاگرىكى گەرە بەرۋوۋەتە ژور و ھۆلەكانى
كۆشكەكەى، لە ترىدا خەبەرى بوۋەۋە، ھەموو خەۋپەرژىنكەرانى دەرۋارى خۆى كۆ
كردەۋە و خەۋەكەى بۇ گېرەنەۋە، ئەۋانىش وتيان، "لە نەتەۋەى بەنى ئىسرائىلدا
كۆپك لە دايك دەپى و تەخت و بەختى فېرەۋن تىك دەشكىنى." فېرەۋن
فرمانىدا بە سەرپېنى ھەر كۆپك كە لە ھۆزى بەنى ئىسرائىلدا لە دايك بېنى.
ماۋمەكى زۇر ۋاپور، كاربەدەستەكانى دەنارد بۇ سەرژمەرى ئەو ژنانەى دوۋگىيان،
ئاۋيان دەنۋوسرا، دەپانزانى كەى ۋەختى مىندالېۋونىيەن، سەريان لى دەدانەۋە، ئەگەر
مىندالەكەيان كۆر باپە سەريان دەپرى، ئەگەر كچىش باپە دەپانەپشەۋە، دوايى
مەسرەكان ھاتن بۇلاى فېرەۋن و داۋايان كرد پىگە چارەيەكى تر بدۆزىتەۋە، بەنى

ئیسرائیل هموو یان کۆپله و کرێکاری فیرعهون بوون، کشتوکالیان دهکرد و خزمهتکاری نۆو کۆشکیش بوون. بهره بهره جووتیار و خزمهتکارهکان پرویان له کزی کرد و خهریک بوو کۆتایییان دههات، چونکه کۆرهکان سهردهبران و پیاوه گهورهکانیش به تهمهندا دهچون یان دمردن یان پهکیان دهکوت. فیرعهون فرمانی کرد سالیک نهو مندالانهی که کورن سهربرپن و سالیک لییان بگهپن. نهو سالی که بهر بهخشین کهوتبوو. هارونی برای ههزرهتی موسا له دایک بوو. لای دایکی مایهوه. سالی دواتر که سالی سهربرپن بوو، موسا له دایک بوو. خوای گهوره خستیه دلی دایکی ههزرهتی موسا که تهر شیرى بکا و دواپی بیخاته ناو سندووقیکهوه و جوان کونبری بکا و بیدا به ئاودا. خوای گهوره به ئیتی به دایکی ههزرهتی موسا دابوو که پۆلهکهی به ساغ و سهلامهتی بۆ بگهپنیتهوه. نهویش به گوئی فرمانهکهی خوای کرد، به فرمانی خوای گهوره ئاو سندووقهکهی برده بهردم کۆشکهکهی فیرعهون، لهو کاتهدا فیرعهون و ئاسیه له نۆو باخچهی بهردم کۆشکدا که دمیروانییه سهروبارهکه، پیاسهیان دهکرد. ئاسیه چاوی به سندووقهکه کهوت و وتی به خزمهتکارهکان بۆی بپنن. کاتی کردیهوه، تهماشا دهکا کورپکی جوانی تپایه. خوای گهوره خۆشهویسی نهو مندالهی خسته دلی ئاسیه خانهوه. فیرعهون وستی منداله که سهربپن، بهلام ئاسیه نهیهیشت و پنی وت: ﴿قُرْتُ عَيْنِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوْنِي اَنْ يَنْفَعَنِي اَوْ تَخْذُهُ وِلْدًا﴾ القصص، ۹ واته: "بۆ من و تۆ دهیهته مایهی چارپوونی، واز له کوشتنی بهینن، بهشکو سوودی بۆمان ههبن، یان بهکهینه کوری خۆمان."

فیرعهون به گوئی ئاسیهی کرد و پازی بوو که کۆرهکه نهکوژیت. نهو کۆره له کۆشکی فیرعهوندا گهوره بوو، دواپی بوو به پتفه مبرا، موسا بوو. ئاسیه باومپی پین هیئا و موسلمان بوو. فیرعهون ئاسیهی له خاچ دا بۆ شهوی پهشیمان بپتهوه، بهلام سوودی نهبوو. ئاسیه گیانی خۆی له پتئاو ههق و راستیدا بهخت کرد، نهوه

بەرچاوپروونىي ئاسىيە بوو ئەو كاتەي وتى: "بەشكو سوودى بۇمان ھەيى." چ
سوودىك لە بەھەشت كەرەتر و مەزنتەرە!؟

— پاك و بۆگەردى بۇ خواا فیرعەون بۇ ئەوئى پىلى لە موسا بکەوئى. بە
ھەزاوان مندالى سەر بېرى، كەچى موسا لە كۆشكە كەيدا گەرە بو؟

— قەزاو قەدەرى خوا دیتە جى كورما كاتىك خواى گەرە نەخشەسازى بۇ
شتىك دەکا، مەووف تەواو سەرسام دەيى، فرمانى خوا لە نىوان كاف و نونە. خواى
گەرە سەربازى زۆرى ھەيە. فیرعەون ویستی موسا سەربېرى كەچى موسا لە گەل
فیرعەوندا لە كۆشكدا لە سەر يەك سفرە نانیاں دەخوارد! دایكى دای بە ئاودا و
پىلى وا بوو ئیتىر بى دایك دەيى، كەچى خواى گەرە بۆى گەراندەو و دایكىكى
تريشى پى بەخشى كە ئاسىيە خانى ژنى فیرعەون بوو. ئەمە جگە لە خودى
فیرعەون كە بووبوو چاودېرى موسا.

— قورىان لە قورئاندا بەرچاوپروونىي تريش باس كراو؟

— بەلى، نەوونە يەكت بۇ باس دەكەم ديسان بەرچاوپروونىي ئافرەتە، پەيوەندىي
بە موسايشەو ھەيە. پۆژىك پىاويكى بەنى ئيسرائىلى و پىاويكى مىسرى شەپان
دەكرد، كاىراى بەنى ئيسرائىلى چاوى بە موسا كەوت و ھاوارى لى كىرد. موسا
ھات و زللە يەكى لە مىسرى كەدا، كاىراى مىسرى پار مرد نەك ئەم سالى. پۆژى
ناتر كاىراى بەنى ئيسرائىلى ديسان شەپى دەكرد و ديسان ھاوارى كىردە موسا،
موسا چوو بە گزىا و ئەويش ئەوئەندە نامەرد بوو كوشتنى پىاوەكەي دویتى ئاشكرا
كرد. موسا خەبەرى بۇ ھات كە لە كۆشكەو فرمانى لە سۆدارەدرانى دەرچوو.
موسا بەرمو مەديەن ھەلھات، گەشتە سەر كانىيەكەي مەديەن، تەماشە دەکا ئەو
خەلك پان و مەر و سالاتى خۇيان ئاو دەدەن، لەولایشەو دور ئافرەت زۆر بە
شەرمەو وەستان، چاوەپەن خەلك لى بېتتەو و ئەوانىش پانەكەي خۇيان ئاو
دەن. موسا ھەروا تەماشای دەكرد، دواى ئەوئى شوانەكان لى بوونەو، دوو كچەكە

پوښتن پان و مالاته کي خوږيان ښاوېدون، به لام به باشي نه پانده تواني. ښافرهت
 بوون و لاواز بوون. موسا پوښت و مالاته کي ښاودا، دوايي پوښته بن سښېري
 دارپکوه و بوي پاکشا. دوو کچه که گه پانده بوي مال و چيرکي که پان بوي باوکيان
 گيړاپه وه. باوکي ښو دوو کچه پيغه مېريک بوو ناوي شوعه يې بوو، شوعه يې به
 يه کيک له کچه کاني وت: "پرې بانگي ښو پياوېم بوي بکه با پاداشتي چاکه کي
 بدمه وه." کچه که هات و به موساي وت: "باوکم بانگت دهکا و ښي پيته."
 به يه که وه به رهو مالي شوعه يې که وتنه پي، کچه که چونکه پي ښانده بوو له
 پيښه وه بوو، پايه ک هات و قاچ و قولي کچه کي دمرخست، موسا وتي: "ومره له
 دواي منه وه پي بکه." کچه کي ښم به سه رها ته ي بوي باوکي گيړاپه وه. باوکي ته و او
 دنيا بوو که ښم کوره کورپکي خاوين و پاکداوينه. دوايي ښم کچه به باوکي وت:
 ﴿يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ اَنْ اَخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِ مِصْرَ﴾ القصص: ۲۶ واته: "باوه!
 به کړي بگره، باشتري پنه جبر نه وه يه که به ښي و جيگي باوې پي."

- دهی قوربان بهرچا وروني له کويدا بوو؟

- له ويدا بوو ښو کچه زاني موسا کورپکي به ښي، چونکه بيبي به ريکي
 گهره ي له سه زاري بيره کي لبرد و مالاته کي به ته نيا ښاودا، خه لکاني تر به
 چنده که سيکه وه ښو به رده يان لاده برد، به لام موسا به ته نيا لاي برد. ديسان زاني
 که موسا خاوين و پاکداوينه، چونکه هر با لني دا و قاچ و قولي دمرکه وت،
 يه کسر موسا پي وت له دواوه پي بکات بوي ښو ته و ښي نه زهري ښامه حرم
 نه پيته.

- که واپو ښمه به لگه ښانه وه به شته پوون و ښاکراکانه له سه پووني شته
 پنهان و به ريږاره کان.

- به لن وايه، ښو کچه له بهرچا وروني به که پدا باش بوي چو بوو، موسا پياوېکي
 به ښي و چاو و دم و دس و دلپاک بوو _ پاکداوين بوو.

- قوربان لە قورئاندا فەراسەتى تر ھەيە؟

- بەلێ! بەرچاۋروونیى ھەزىزى مېسر بەراھەر یوسف.

- ئەو ھە چۆن بوو؟

- براكانى یوسف پىلانىيان دارشت بۆ ئەو ھى یوسف ھىكوژن بان لانى كەم لە باوكيان دوورى ھەنەو، ھاتن بۆلاى باوكيان، داويانكرد كە ئىزنيان ھىدا یوسف لەگەل خۆيان ھىبەن بۆ ھەر و دەشت و ھە دەم ئاژەل لەو ھەپاندەو ھەگەل یوسفىدا یارى ھەكەن. یەعقوب یەكەم جار لە ترسى گورگ پازى نەبوو. براكانى یوسف زۆر پارانەو، وتیان: "ئیمە چەند كەسێكىن و ھەيىزىن، گورگ پىمان ناوێرى. چۆن گورگ دەتوانى مندالىك لەنێوان چەند پىاوى ھەيىز و شارەزادا لە ھەر و دەشت ھەيىنى؟! ئیمە ھە دۆ و گيان ئاگادارى یوسفىن."

یەعقوب پازى بوو. یوسفیان ھەرد بۆ ھەر و دەشت. یەكەم جار كراسەكەيان لە ھەر داكەند، مەپىكىيان سەر ھەرى و كراسەكەى یوسفیان خۆپىناوى كرد بۆ ئەو ھى دواتر ھە باوكيان ھەيىن: گورگ یوسفى خواردو، ئەوان ھە گومانى خۆيان وایان دەزانى ھەو كارە یەعقوب ھەروایان پىدەكا، ھەلام لە پاستیدا یەعقوب ھەو ھەدا دەيزانى كە درۆ دەكەن.

- داواى لىبۆرىن دەكەم گەورەم! ئا لێرە قسەكەت ھە شەكر دەھەرم، شتىك ھە ھە

دەھەوى ھۆم ھەرون ھەكەتەو!

- چى ھە؟

- ھەموت: "ئەوان ھە گومانى خۆيان وایان دەزانى ھەو كارە یەعقوب ھەروایان پىدەكا، ھەلام لە پاستیدا یەعقوب ھەو ھەدا دەيزانى كە درۆ دەكەن." یەعقوب چۆنى زانى؟

- بەلێ، ئەوان ھەستىان كراسەكە خۆپىناوى ھەكەن بۆ ئەو ھى یەعقوب ھەروایان پىن ھەكا، كراسەكەيان خۆپىناوى كرد، ھەلام ئەو ھەيان نەدەزانى كە گورگ مندالى بخوا

چۈن كراسەكەي بە ساغى دەمىننەتەۋە؟ بەلىن خىۋاي گەۋرە پىلانەكەي خۇيانى بەسەر خۇياندا شكاندەۋە. يەعقوب زانى ئەمە ئىل و تەلەكەيە.

— باشە قوربان ئەمەم زانى، ئەگەر ئىرك نىيە قسەكەم بۇ تەۋاو بەكە، گەشتىنە ئەۋى كە فەرموت؛ "يەعقوب بەۋەدا دەيزانى كە درۇ دەكەن."

— باشە بە ئىزنى خوا قسەكەمان تەۋاو دەكەين، دۋاي ئەۋەي كراسەكەي يوسفيان لە بەر داكەند، بەر شەقيان دا، بە مست و زللە كەۋتنە گىيانى، يەكەم جار ويستيان بىكوزن، بەلام يەك لە براكان بەۋە پازى نەبۈر و وتى؛ "ئىمە دەمانەۋى يوسف لە باۋكمان دورور بخەينەۋە. بۇ بىكوزىن؟ دەيخەينە ناۋ بىرىكەۋە با كارۋانى رىيان لىي بىكەۋى و بىبەن بۇ خۇيان. ھەموۋيان بە قەسەي ئەۋ برايەيان پازى بوون و وايان كرد.

خستيانە ناۋ بىرىكەۋە. كارۋانىك ھات و كەستىكيان نارد ئاۋ لە بىرەكە ھەلبىگۈزىت، دۆلچەي خستە خوارمەۋە بۇ ئاۋ، بەلام كوپكى زۆر جوان ھاتە دەرۋە. پىاۋەكە زۆر دلخۇش بوو، يەكەم شتىك بە بىرىدا ھات ئەۋە بوو كە ئەمە كەل و پەلىكى باشە بۇ فروشتن و ھىچ ئەزىبەت و ماندوو بوونىكىشى تىدا نىيە. لە بازاپى نىخاسەدا! دەيفرۇشىن!

كارۋان گەشتە مىسر. يوسفيان بىردە بازاپى نىخاسە، بە پارەيەكى كەم فروشتيان. ويستى خوا وا بوو ئەۋ پۇژە عەزىزى مىسر ھاتىۋەۋە بازاپى. يوسفى بىنى. جوانى و پىكوپكى و سام و ھەببەتى يوسف كارپان كىردە سەر عەزىزى مىسر. عەزىزى مىسر يوسفى كرى لەگەل خۇيدا بىردىۋەۋە بۇ كۆشك، بە زولەيخاي ژنى وت: ﴿اَكْرِمِي مَثْرَتَهُ عَسَىٰ اَنْ يَنْفَعَنَا اَوْ نَنْفِذَهُ وَلَدًا﴾ يوسفى، ۲۱ واتە: "قەدرى بگرە، بەشكو قازانجى لى بىكەين يان بىكەينە كوپى خۇمان."

شا لىترە بەرچاۋروونى ھەيە. بوونى يوسف لە كۆشكى ھەنەزدا، پاشتر
زىندانىكرانى يوسف و دواتر ئازاد بوونى بە ھۆى ئەو ھەويەرنىيەي كە بۆ
پاشاي كرد، ئەمانە تەنھا قازانچ و خۆر و فەپ و بەرەكەت نەبوو بۆ مالى ھەنەز.
بەلكو بۆ ھەموو مەسر بوو؛ قازانچىكى دىنى و دونيايى، لايەنە دونياكى ئەودا بوو
كە ئەو وشكە سالىيە بەسەرياندا ھات، پزگارىيان بوو. ئەمەيش بە ھۆى ئەو
ئامادەكارىيانەي كە پىشتەر بە فرمانى يوسف كرابوو. لايەنى دىنييش ئەو بەرە
زۆربەي خەلكى مەسر وازيان لە گومرايى و بىتەرستى ھىئا و مۇسلمان بوون.

- پاك و بىگەردى بۆ خوا! چۆن فرمانىك لە ئاسماندا كەلالە دەكرىت و لەسەر
زەويدا بە باشى جىبەجى دەكرىت!

- پاك و بىگەردى بۆ خواي مەزن.

- ئەي قوربان لە بارەي بەرچاۋروونىي ئەبوو بەكرى سدىقەوہ؟

- چ بەرچاۋروونىيەك؟

- ئەي قوربان تۆ خۆت نەتفەرموو، پىغەمبەر فەرموو يەتى؛ "لە بەرچاۋروونىي

مۇسلمانان بىترسن، ئەو كەسەي بەرچاۋى پوونە، بە ھۆى نوورنىكى خودايىيەوہ
شەكان دەيىنى؟"

- ھا من وتم.

- دەي قوربان ئەبوو بەكر ئىماندارترىن كەسە، كەوايىي بىگومان بەرچاۋى پوون

بوو.

- بەلى، زۆر چار بەرچاۋروونىي ھەبوو.

- قوربان ھەر ئەوھندە بەس نىيە كە تۆي دىھارى كرد بۆ ئەوہى دواي خۆي بىي

بە خەلىفە؟

- كورم! ئەمە لە چاكە و نىيازىكى خۆتە.

- نه قوربان، به پږت که سږکی خاکی و پاکي، به خوا نه و پږژهی پرسيار کړا
له نه بوو به کړ و پږيان وت: "نه ی له باره گای خواډا چ وه لاميکت هه به بو نه وه ی
که عومه رت ده سنيشان کردووه؟" نه وېش فهرمووی: "ده لیم باشتړین که سم دیاری
کردووه." زور پاستی کرد.

- په حمه تی خوا له نه بوو به کړ چ خه لیفه یه ک بووا به نه مانی نه بوو به کړ
همیشه خه مبارم. نه بوو به کړ له نیمانداری و دادگری و خاکیتیدا وه ک سوارکی
زور زیره ک بوو که به سهری باشتړین نه سپه وه سوارچاکی و پږشېرکې بکا. که سی
پیا نه ده گشت!

- په حمه تی خوی لږی! به خوا نیغه یش هر شاوا له و تیگه شتووین. خوی
که وره له قیامه تدا تو له گه ل پیغه مبه ر و نه بوو به کړدا بکا به هاوړی.
- ثامین! خویه گیان ثامین!

- نه ی له باره ی به رچا وروونی خوته وه که وره!

- چ شتیکی؟

- چی هه به بوم باس بکه ی؟

- نه ی هر له سهره تای گفتوگو که مانه وه باسی هاوړایی قورثانمان نه کرد له گه ل

منډا؟!

- با قوربان باس مان کرد. به لام نه وه ته نیا په یوه ندیی به باسی قورثانه وه هه بوو.

من لیم روونه که جگه له وه ی باسکراوه. به رچا وروونی ترت زوره.

- به لکو وایی که تو ده لږی، به لږ شتی تر هه به.

- ده ی قوربان بوم باس بکه.

- باشه بول باس ده که م.

- ده ی قوربان زووه، زور به په رژه وه م بیسم.

— پۇرۇنچىك بېسىم كۆپىنچى زۆر جوان، لە جوانىيا وەك كىچ واپوو، ھىچ موو لەسەر وچاوى نەھاتىبوو، بېسىم كۆزراوۋە و فېئىدراوۋە، زۆر پىرسىھارم كرد، ھەولمدا بىزانم بۇ كۆزراوۋە؟ بەلام ھىچ سەرەداوېكم دەست نەكەوت... وتم: "خوابە گيان! بكوژى ئەم كۆپەم بۇ ئاشكرا بكة!"

پۇرۇنگار ھات و چوو، بۇ سالى دوايى پېك لەو شوپىنەى كۆپەكە فېئىدراوۋە، مىندالىكى يەكشەوۋە فېئىدراوۋە، لە دلى خۇمدا وتم: "ئەگەر خرا بىھوئ، بكوژەكەم دۆزىيەوۋە!" مىندالەكەم دا بە ژنىك بۇ ئەوۋەى شىرى پېيدا و بەخىۋى بكا، پېم وت: "بە كرئ بەخىۋى بكة، باش ئاگادارىە! ھەر ژنىك ھات و لەباوۋەشى كرت و ماچى كرد و بە خۆيەوۋە نووساندى، پېم بلى!"

دواى ئەوۋەى مىندالەكە كەمىچ گەورە بوو، كەنيزەكېك ھاتىبوو بە ژنەكەى وتىبوو: "ئەو ژنەى كە گەورەى منە، منى ناردوۋە بۆلاى تۇ، بۇ ئەوۋەى ئەو مىندالەى بۇ بىئىرى كەمېك بىيىنىنى، دواتر بۆت دەئىرېتەوۋە!"

ژنەكەيش وتىبوو: "باشە، بەلام مىنىش لەگەلتىدا دېم." ژنەكە لەگەل كەنيزەكەكە و مىندالەكە پىكەوۋە پۇشتىبون بۆلاى ئەو ژنەى كە گەورەى ئەم كەنيزەكە بوو، ھەر كە گەورەى كەنيزەكەكە مىندالەكەى دىيىبوو، يەكسەر گرتىبووۋە بارەش و ماچى كردىبوو و توند لە سىنگى خۆى توند كردىبوو!

ئەو ژنەى كە داواى بىيىنىنى مىندالەكەى كردىبوو، كچى يەكېك لە سەرۆك خىلى ئەنصارىەكان بوو، ئەو ژنەيش كە من مىندالەكەم لەلا دانابوو، ھات و پرووداۋەكەى بۇ من گېراپەوۋە،

— ئەى تۇ چېت كرد قوربان!

— شمشىرەكەم ھەلگرت و پۇشتم بۇ مالى ژنەكە، باوكى لە بەردەرگا پالى داپوۋەوۋە.

پېم وت: "كچەكەت چى كردوۋە؟"

وتى: "گەۋرەم خوا پاداشتى بە چاكى بداتەۋە. ئەۋ كچەم خواناسترىن كچە. باشترىن كچە بۇ باۋكى. نوپۇز و پۇژۋوى قايە. بە باشى دەستى بە ئايىنەۋە گرتۋەۋە."

منیش وتم: "پىم خۇشە بچم بىيىنم و زىاتر هانى بدەم بۇ خواناسى و چاكەكارى."

من و باۋكى بە يەكەۋە پۇشتىنە ژورەۋە. دۋايى داۋام كرد كەس لەگەلماندا نەمىنى. من و ئەۋ بە تەنبا ماینەۋە. شمشىرەكەم هەلگىشا و پىم وت: "ئەگەر پاستىم پىن نەلئى. بەم شمشىرە دەتكوزم!"

وتى: "بەسەرچاۋ گەۋرەم! بە خوا درۇت لەگەلدا ناكەم."

تم: "ئەۋ لارە جوانە كە پار كوزرا. تۇ كوشتت؟"

وتى: "بەلئى!"

تم: "بۇچى!"

وتى: "پىرەژنىك بەردەۋام دەھات بۇلاى من. منیش ۋەك دايكى خۇم سەيرم دەكرد. ئەۋىش ۋەك كچى خۇى خزمەتى منى دەكرد. منیش ۋەك دايكى خۇم خزمەتى ئەۋم دەكرد. ماۋەيەكى زۇر ۋابوۋىن. پۇژنىك پىنى وتم: "كچم! من سەفەرىكى درېژم بۇ ھاتۋەتە پىش. كچىكەم ھەيە لە شوپىنىكە دەترسم قىا بچى. پىم خۇشە لای تۇ بىت تا لە سەفەرەكەم دەگەرپەۋە."

منیش وتم: "ئاي پورئ گيان بە سەرچاۋ."

"كۆرۈنكى جوانكىلەى پىن مروى ھەبۋو ۋەك كچ پازاندېۋىيەۋە. منى بىرە بۇلاى كۆرەكەى. من بە ھىچ شېۋەيەك گومانم نەدەبىرد كە كۆر بى. بۇيەش لەلاى ئەۋا خۇم دانەدەپۇشى و ۋەك كچ پەفتارم لەگەلدا دەكرد. پۇژنىك من خەۋتېۋوم. ئەۋ كۆرە بە ھەلى زانېۋو. كاتىك بە ئاگا ھاتم. تەماشاشا دەكەم بەسەرمەرەيە. ئەۋەى كە پىاۋ لەگەل ژنى خۇيدا دەيكا. بە منى كرد. چەقۇيەكم لىن نىزىك بوو. منیش دەستم بىرد و چەقۇكەم ھىنا و كۆرەكەم كوشتا!"

“دوایی وتم لە شوپنێکدا فرەى بدمن. ئیتر من لەو کۆرە دووگیان بووم. ئەو باسەم لە باوکم شاردەو، ھەر منداڵەکەم بوو لەو شوپنە فرێمدا کە باوکیان لێ فرێدابوو، ئەمە تەواوی چیرۆکەکە بوو، بە خوا بەک وشەى درۆ نەبوو!”

منیش پێم وت: “ئای کە کچیى پاک و لێھاتووی! بە خوا ئەگەر لەبەر خۆت نەبووایە و لەبەر ئەوە نەبوایە کە ئەم شتە پەنھانە و کەس پێى نەزانىو، ئەوا باسم دەکرد بۆ ئەوەى ھەرچی ژن ھەیە ھەمووی بپیستایە!”

دوایی ھاتە دەر و بە باوکی کچەکەم وت: “بە خوا کچیى زۆر باشت ھەیە.”
دوایی گەرامەو بۆ مالى خۆمان.

- ئای گەرەم چەندە سەیری! بە خوا زۆر سەیری! بەراستی تۆ کەسێکی بە نوورێکی خودایی شتەکان دەبینی.

- کۆرەم! ئەوە پێز و بەھرەبەکی خواپە، خوا دەبەخشێ بەو کەسانەى کە خۆى ئارەزووی دەکا.

- دەى قوربان پێم بڵێ ئەو کاتەى منداڵەکەت دۆزیبەو، چۆنت زانی کە دۆزینەوێ بکۆژەکە نزیک بووئەو و دایکی ئەو منداڵە لە منداڵەکەى دەپرسیت و ماجى دەکا و وەک ھەموو دایکێکی تر سۆزى بۆى دەپیت؟

- ئەمە سروشتیکە کە خۆای گەرە بە بەندەکانى بەخشیو، دەمزانى ھیچ شتێ لە دلى دایکدا وەک منداڵ گەرە نییە. ھەرچەندە پۆزگار تێبپەرێ، بەلام ھێشتا سۆزى دایکایەتى بەرابەر منداڵەکەى کۆن نابێ و ھەر دەمێنێ، دەپەوێ کۆرەکەى بپینێ ھەرچەندە فرییشى دابێ. ئەم چیرۆکەیش زۆر لە چیرۆکی دوو ئافەرەتەکەى سەردەمى سولەیمان دەچێ، ئەوانیش لەسەر منداڵێک کێشەیان بوو، ھەریەکەیان دەپوت: “منداڵى منە!”

- گەرەم! ئەو چیرۆک چۆنە پێم خۆشە بپەیسەم؟

- ئىيە رۆژىك لە خىزمەت پەنەمبەردا دانيشتبووين ئەو چىرۆكەي بۇ گىرپايەنەۋە،
فەرموۋى: "رۆژىك دوو ژن بەيەكەۋە بوون و دومندالىان پىپو، گورگىك ھاتوو
مندالى يەككىيانى برد، ئەو ژنەي كە گورگ مندالەكەي خواردېوو، بەوي ترى وت:
'گورگ مندالەكەي تۆي خواردوۋە'.

ئەۋمىترىشان وتى: 'نەۋەللا، مندالى تۆي خوارد'.
پۇشتىن بۇلاي خەزەتى داوود، خەزەتى داوود مندالەكەي بە ژنە گەۋرەكە دا،
پۇشتىن دەر و گەشتىن بە خەزەتى سولەيمان، چىرۆكيان بۇ گىرپايەۋە، بىرپارەكەي
خەزەتى داۋودىشان بۇ گىرپايەۋە!

سولەيمان فەرموۋى: 'شمشیرىكم بۇ پىن، دەيىكم بە دوو كەرتى يەكسانەۋە،
ھەريەكەو كەرتىكى بىا!'

ژنە بچوۋكەكە وتى: 'نەخىر قورىان! ئەو پاست دەكا مندالى ئەۋە ھى من ئىيە!'
سولەيمان مندالەكەي دا بە ژنە بچوۋكەكە!'

ئەۋ دلەي كە پىكەي ئەدا مندالەكە بىرىت بە دوو كەرتەۋە، ھەمان ئەۋ دلەيە
كە دەپىست مندالەكەي لە باۋەش بىرئى و ماچى بكا، من باش دەمزانى رۆژىك
دېت دايكى ئەۋ مندالە ھەۋالى مندالەكەي پېرسى، ئا لەبەر ئەۋە بەۋ ژنەم وت كە
مندالەكەم لا داناۋو: وريا بېت ئەگەر كەسېك ھەۋالى مندالەكەي پىرسى يەكسەر
خەبەرم بداتى!

- دەي قورىان بۇچى دۋايى مندالەكەت نەدايەۋە بە دايكى؟

- پۇلە! پىم خۇش بوو بىدەمەۋە، بەلام ئەگەر بىدایەتەۋە، نەئىيەكە ئاشكرا
دەپوو، ئەۋە داپۇشېنكە، ناپىن ھەلبىلرئ و ئاشكرا بىرئى، خىۋاي گەۋرە تاۋانى
بەندەكانى خۇي دادەپۇشئ و پىي خۇشە خەلكىش داپۇشئ، ئەگەر ئەۋ كچە دۋاي
ئەۋەي مندالەكەي بوو، بېتوانايە پروداۋەكە داپۇشئ، ئەۋا ھەر يەكەم جىار
مندالەكەي فرئ نەدەدا، ئىتر لىن گەپئ بە چ پىگەيەكىش ئەۋ مندالەي بوۋە،
ھەروەھا لە باۋكى نەدەشاردەۋە، بۇيە كىرەكەي خۇي فرەداۋە بۇ ئەۋەي ئەۋ

نەینیبە ناشکرا نەبێ. هەرچەندە هیچ هەیب و هاریک بەرۆکی ئەو کچەی نەدەگرت. بەلام لەگەڵ ئەوەشدا من بۆم نەبوو ناشکرای بکەم. ئەو کچە هەرچیبەک بێ، کچە! وەک هەموو کچێکی تر مێردی دەوێ. ئەگەر ئەو پروداوە ناشکرا ببوایە، ئەوا ئەو کچە لە مێردکردن بێهێوا دەبوو. لەوەیش زیاتر، ئەو کچە کچی هاوێڵکی پێغەمبەری خوا بوو. بە وای دانێین کە ئەو کچە تاوانبارە. ئایا پەڕایە حەبای هاوێڵکی پێغەمبەر لەبەر کچەی بێهێن؟!

- نەوێڵا گەرەم! پەردەپۆشکردن لە هەموو شتێ یاشترە.

- دەی منیش وام کرد.

- بە خوا قوربان، ئەو نزایە پێغەمبەرت بۆ گێرا بوو کە فرمووی: "خوایە! هەق بخەیتە سەر دڵ و زمانی عومەر."

- خوایە سپاس بۆ تۆ!

- دەی قوربان پێم بێ! هیچ بەرچارپروونییهکی تر ماوە بۆم باس بکە؟ بە خوا قسەکانت دەڵێی بارانی بە پەحمەتە و لە زەوییهکی وشکی تینووی بێگیا دەدا و تێراوی دەکا و، دەیکا بە بەهەشتێکی سەوز و پازاوە!

- بەلێ، هێشتا ماوە.

- دەی قوربان بێهەرموو، هەموو گیانم گوێبێسی فرمایشەکانتە.

- پۆزێک وێستم بەرەو شام بپۆم. لە ئوردون نزیک بوومەوه و هەوالم بێگەیی کە پەتای تاعون لە هەمواس^١ بڵاو بووەتەرە، خەلکم کۆ کردەوه و پراوێژم بێکردن، وتم: "درێژه بە سەفەرەکه مان بەدین یان بگەرێنەوه؟"

هەندێ کەس وتیان بگەرێنەوه، هەندێکیش وتیان درێژه بە سەفەرەکه مان بەدین.

^١ هەمواس شوێنێکە لە فەلەستین، لە نزیک بەیتولەقدیس. لە سالی هەژدەی کۆچی لە سەردەمی خەلافەتی هەزرتی عومەردا پەتای تاعونی تیا بڵاو بوومەوه و پەتاکە بەرەو شام کشا، ٢٥٠٠٠ کەس بەو تاعوونە تیاچوو. فرەهنگی دەخدا.

ئەوانەى پىرسم پىكرىن، ھەموويان پىر بوون، وتم: "ئىۋە بىرۇن خوا خافىزتان،
ئادەى چىنى گەنجانم بۇ بانگ بىكەن. پىرسم بەوانىش كرد.
ئەوانىش رىك وەك پىرەكان وەلاميان دامەۋە، ھەندى دەيانوت بىرۇن و ھەندىكى
تر دەيانوت بىگەرىنەۋە.

ماوهیهک بیرم کردم و برپاری گه پانه وهدا.
 نه بو عوبه یدهی کوری جهراح پئی وتم: "قوربان نه وه له قهزاو قهدهری خوا پا
 ده که ی؟!"

منیش وتم: "خۆزگه تۆ ئاۋ قەسەيەت نە كەردايە! بەلئى، لە قەزا و قەدەرىكى خوا
پا دەكەم بۆ قەزاو قەدەرىكى تەرى خوا، ئەو تۆ ھەندى و شەرت لایى و نەزىك دور
چىا و بۆل بى، يەككەكان و شك و بى ئاۋ و گيا و ئەوى تەرى ئاۋدار و سەوزەلەن، لە
ھەر كامياندا و شەركەكانت بىلە و مەپتىنى، ھەر قەزاو قەدەرى خوا نىيە؟"
وتى: "بەرمە ئالا."

هەر لەم پاسەدا بووین کە عەبدوڕەحمانی کوڕی عەووف هات، وتی: «من شتیکم لەم بارمە لایە».

”گویم لی بوو پیغه مبر دمیغه رموو: ‘نه گهر زانیتان شوینیک تاعرونی تیایه، تیی مه چن. نه گهر له شوینیکش بوون و تاعوون گرتنیه وه، لهو شوینه دهرمه چن و لئی رame که ن؟’“

منهش سپاسی خوام کرد و خالکه که مگه پاندهوه.

- قوربان مەبەستت چى بوو له "له قەزا و قەدرىكى خوا را دهكەم بۆ قەزا و قەدرىكى تری خوا"؟

— مه‌ستم نه‌وه بوو که نه‌گەر پښکه بگره بهر و برېږم، نه‌وا به‌رهو قه‌زا و قه‌ده‌ری خوا ده‌رېم. نه‌گەر بېشکه‌پښه‌وه، هر به‌رهو قه‌زا و قه‌ده‌ری خوا ده‌رېم. مړوځ نازانې به قه‌ده‌ر تا ته‌ی ده‌که‌وئ. مړوځ له‌نن‌وان دوو شتدا سه‌رېشک ده‌بئ. خو‌ی په‌کڼکیان ه‌ل‌ده‌بڙئ. خوا له‌ پښدا زان‌ه‌و‌به‌تی که‌ نه‌م مړوځه‌ کامه‌یان

هالده بژیرئ، به لام مرؤفه که خوی نازانی تا نه و کاته ی به کیان هالده بژیرئ و نه و ی که له له و حوله حفوزدا نووسراوه، نه و بیان دیاری دهکا!

- که واته ئیمه سه ریشک نهن به لکو ناچارین؟

- کئ وای وتوو کوپم؟!

- تۆ قوربان! نه ی نه تفه رموو: "مرؤف نه و قهزا و قه دهره هالده بژیرئ که له له و حوله حفوزدا نووسراوه؟"

- با من وام وت، به لام نه موت به ناچاری، نه گهر ئیمه ناچارین نیتیر پاداشت و سزا هیچ مانایه کی نامینئ. چون خوا سزای به ندهیه کی دها که بهرمو ئاگری ناردوو و، به نده به ناچاری بهرمو ئاگر دهروا، یان چون پاداشتی به ندهیه کی دها که بهرمو به هه شتی رهوانه کردوو. من باسی نه و هم نه کردوو که به نده سه ریشکه یا ناچار. من ته نیا باسی زانستی خوام کرد، نه م زانسته یش مرؤف ناچار ناکا، به لکو مرؤف خوی به ئاره زوی خوی نه و شته هالده بژیرئ که خوا ته قدیری کردوو و نووسیویه تی، چونکه خوا ئاگاداری غه یبه و له غه یب دهزانی؛ دهزانی چی رووی داوه و چی روو دها.

- قوربان نمونه یه کم بۆ باس بکه، با باش تیبکه م.

- باشه! وای دانی که تۆ کوپکت هه یه، هر له مندالییه وه نه م کوپهت به ختو کردوو، پۆز له دوا ی پۆز، تا نه و کاته ی کوپه کت گه وره ده بن و، تۆ له هه موو که س باشتی ده ناسی و دهزانی ئاکارو رهفتاری چۆنه، نه گهر به یینی ده چته ناو به ئستانیکه وه و تۆ یش دهزانی که زۆر ده سپاکه و ده ست بۆ هیچ شتیک ناها، نوایی بلقی: "کوپه که م ده ست بۆ هیچ ناها" نه وه تۆ وات کردوو که له و به ئستانه ده ست بۆ هیچ نه ها؟

- به ئگومان نه خهرا

- ۋاي دابىئىن كە تۆ كۆرەكتە دەناسى و دەزانى كە زۆر چاۋچىنۆكە و دەست بۇ مالى خەلگ دەبا و لە دلى خۇتدا دەللى، "ئىستە شتىك دەبا،" دوايسى كۆرەكتە شتىكى برد، ئەۋە تۆ ناچار ت كىردوۋە كە شتىك دەبا؟
- ئەۋەللا.

- ئەگەر لەبەر دەست پاكىيەكەي پاداشتىكت پىدا، ئەۋە ئەۋ كۆرە شاينى ئەۋ پاداشتەيە؟

- بەلى قورىان شاينىيەتى.

- ئەي ئەگەر لەبەر چاۋچىنۆكى و دەست پىسىيەكەي سزات دا، ئەۋە سىتەم لى كىردوۋە؟

- بىگومان ئەخىر!

- دەي ئەمەيش ۋەك ئەۋەيە. زانستى ئىمە لە چاۋ زانستى خۋاي گەرەمدا ۋەك سەردەمىزىيەكە لەناۋ بىبابانلىكى گەرەدا، يان ۋەك دىۋىيىك ئاۋە لە چاۋ زەمىيەكى مەزىندا. ئەۋ پىششىنىيەي كە مۇۋ بۇ داھاتۋى دەكا، بەپىي رابردوۋ دەيكا، جارى ۋا ھەيە راست دەردەچى و، جارى ۋايش ھەيە راست دەرنەچى، چۈنكە زانستى مۇۋ سىۋورى ھەيە، بەلام زانستى خودا بىسنوۋرە. ئا لەبەر ئەۋە زانستى خۋا بۇ غەيىب و داھاتوۋ، ھەرگىز ھەل دەرنەچى و لە سەدا سەد ۋەك خۋى دەردەچى. خۋاي گەرە زۆر پىش لە بوۋنى ئىمە زانپوپەتى ئىمە چى دەكەين و چى ناكەين، ھەر ھەمۋى نوۋسپوۋ و مۇۋ بە ئەندازەي سەرموۋىيەك لى لا نادا، پىك ۋەك پىشپىنىيەكەي تۆ بۇ كۆرەكتە، دەتزانى كە دەست بۇ ھىچ نابا، پان دەتزانى كە دەست بۇ شتىك دەبا، ئەم زانستەي تۆ كۆرەكتەي ناچار نەكردوۋە كە دەست بۇ شت ئەبا يان بىبا، ھەمۋ خەلگى تىش وان، خۋاي گەرە ھىزى پى بەخىمىون بۇ ئەۋەي خۇيان سەرىشكەن، خەلگىش ھەمۋىيان سەرىشكەن.

- بەلام قورىان پىم بلى مۇۋ لە ھەمۋ شتىكدا سەرىشكە؟

جگە لە خوا، هیچ کەس لە ھەموو شتێکدا سەرىشک نىيە. خوا ھەر شتێکی بپەوئ، دەیکا و، ھەرچى نەپەوئ نایکا. بەلام دروستکراوەکانى خوا کە مرۆفیش بەشیکە لەو دروستکراوانەى، مەبەستە کەمان زیاتر مرۆفە، لە ھەندى کاردا سەرىشکە و لە ھەندى کاردا ناچار. مرۆف لە رزق و پۇزى و ھاتنى وادەى مردنى بپدەسلاتە و سەرىشک نىيە، بەلام سەرىشکە لەو پزق و پۇزىیانەى کە خوا پئى بەخشیووە چۆنى سەرف دەکا و دەبپەخشى. ئەگەر بپەوئ بەو پزق و پۇزىيە خۆى و ژن و مندالى تیر دەکا و بەشى خەلکیشى لى دەدا، دەتوانى بەو پارە و سامانەى کە خوا پئى بەخشیووە، شەراب و بادە بکړئ و بپخوا، دەتوانى بە پارە و سامانەکەى ئازاوەیەک دروست بکا و بە دەیان و سەدان مرۆف لە ناو بچى. ئا لەبەر ئەوەیە کە یەکیک لە دادگەرییەکانى خراى مەزن ئەومە کە لئیرسىنەووە لەو شتانە ناکا کە لەژێر دەستى مرۆفدا نەبوو، خواى گەورە سزای کەسى نادا بفرمووئ بۆچى تەمەنت کورت بوو، پاداشتى هیچ کەسێکیش ناداتەووە بفرمووئ ئەمە لەبەر ئەوەى کە تەمەنت درێژ بوو. پاداشت و سزا بە گوێرەى ئەو کار و کردەوانەى کە مرۆف دەیانکا، ئیتر تەمەن کورت بئى یان درێژ! بە ھەمان شیوە خوا سزای ھەزاران نادا بفرمووئ بۆچى ھەزار بوون، پاداشتى زەنگین و دەولەتمەنەکانیش ناداتەووە بفرمووئ ئەو لەبەر ئەوەى دەولەتمەند و زەنگین بوون، پاداشت و سزا بە گوێرەى خۆپاگى ھەزارانە، بە گوێرەى شوکرانەبژێرى دەولەتمەندانە!

— قوربان مرۆف بۆى ھەپە لای خوا پەخنە لە ھەزارى خۆى یان تەمەن

کورتى خۆى بکړئ؟

— پاک و بێگەردى بۆ خوا ﴿لَا يَسْتَلْ عَمَّا يُفْعَلُ وَهُمْ يُسْتَلُونَ﴾ الانبياء ۲۳: "خوا

پرسارى لى ناکړت و پەخنەى لى ناکړى لە ھەر کارێک کە دەیکات، بەلام ئەوان (ئادەمیزاد) پرسارىیان لى دەکړى."

ئەم پىرسىيارە كاتى پەوايە كە دونيا كۆتايى ھەموو شت بى و ژيانى پاش مەردن
نەبى، بەلام ئىمە دەزانىن كە دونيا شوپنى تاقىكردنەو و ئەزمونە. خىواي گەرە
ئىمەى خىستووۋە سەر دونيا بزانى (باشەش دەزانى) چى دەكەين. داۋايى پاداش و
سزا بە گوڭرەى كار و كىرەۋەكانە. پەخنە گرتن لە كارەكانى خوا بى ئەدەبىيە.

باشە تۆ نازانى ھەر لەناو مەۋقۇدا ھەندى كەس ھەندى كار بە ھەندى كەسبىر
دەسپىرى، چونكە لە تاقىكردنەوۋەى ئەو كارەدا دەرچووۋە. ئەگەر تۆ بچى بۆلاى
خاۋەن كارىك و داۋاي كارى لى بىكەى و ئەۋىش چەند مەرجىكت بۆ دابىنى، تۆ
دەتوانى بلىنى: "مەرجى چى؟ من ھىچ مەرجىك قىۋل ناكەم و گوڭ بە تۆ نادەم و
بە ئارەزوۋى خۆم كار دەكەم و دىم و دەچم؟"

- بىگومان نەخىر!

- ئەگەر بچى بۆلاى پىۋايك و داخۋازىي كچەكەى بىكەى، ئەۋىش داۋاي بىرى
مارمىيى بكا، تۆ دەلىنى: "مارمىيى بۆ چىيە؟ من بەبى مەرمىيى دەمەۋى!" يان بە
گوڭرەى تواناي خۆت ئەگەر مەرمىيىت بى ھەلسوۋا، قەبولى دەكەى ئەكىنا دەرۋى
بۆ داخۋازىي كچىكى تر؟

- بەلى قوربان وا دەكەم، ئەگەر ھەمىۋو قەبولى دەكەم، ئەگەرەش نەمىۋو، دەچم
بۆ داخۋازىي كچىكى تر.

- دەى ئەمە ھەندى مەرجە كە مەۋق دابدەنى و زۆرەبەشمان بى پازىين، ئىتىر
چۆن بە مەرجەكانى خىواي گەرە پازى نەبىن لە كاتىكدا ھەموو مەرجەكانى خىواي
گەرە پرە لە سوود و قازانچ و ھىكمەت؟!

- بەلى، بە خوا واپە، دەبى بە مەرجى خوا پازى بىن!

- دەى ئەم خالە كۆتايى ھات؟

- به لئی قوریان، زۆر جوان پروونت کردووه و لهم باسه تیگه شتم. پاک و بێگهردی
 بۆ نهو خوا بهی ئاوا تۆی زانا کردووه! دهی قوریان ئێسته پێم بلێ له باسی
 بهرچاوپروونی هیچی تر ماوه بۆم یاس بکە؟
 - به لئی... به لئی، هیشتا ماوه.
 - دهی فهرموو باسی بکە.

- پۆزیک پیاوێکیان هێنایه لام وتیان: "دزی کردووه." منیش بهو پیاوهم وت:
 "تۆ لهی دزی دهست پرینهوهیه! تۆ لهش به به لگهی گومانای و دوو دلی ناسه نریت،
 تۆیش هیچ گومان نییه که دزیت کردووه."
 پیاوه که وتی: "قوریان سویندت دهم به خوا که لێم بیوری! به خوا نه مه
 یه کهم جاره دزی بکهم."

منیش وتم: "درۆ دهکە ی نه مه یه کهم جارت نییه!"
 وتی: "بۆ تۆ غه یب دهزانی؟"
 وتم: "نه خیرا غه یب نازانم، به لام نه وهنده دهزانم خوای گهره نه وهنده به سۆزه
 که نه کهر بهنده کانی تاوانیکیان کرد به یه کهم تاوان ئابرویان نابا."
 - دوایی چیت کرد قوریان؟!

- فرمانم کرد دهستیان بریبه وه، هه لیبی کوری نه بوو تالیب شوینی کهوت و پۆی
 وت: "تو خوا نه مه یه کهم جار بوو دزی بکە؟"
 وتبوری: "به خوا نه مه جاری بیست و یه کهمه!"
 هه لی وتبووی: "به خوا عومه ر راست دهکا، وتوبه تی: 'من فیلاناز نیم و هیچ
 فیلانزیکیش ناتوانی فیلم لێ بکا!'"

- پاک و بێگهردی بۆ نهو خوا بهی ئاوا تۆی زانا کردووه!

- هه زار جار پاک و بێگهردی بۆ خوا!

- دهی گهره م هیچی تر باسی بهرچاوپروونی ماوه؟

- دانەيەك ماۋە بەۋ دانەيە ئەم ھاسە تەۋاۋ دەكەين و دەچىنە سەر ھاسىكى تر.
- ھاشە گەۋرەم چۇنت پىن خۇشە ھا ۋاين.

- سەعدى كۆپى ئەۋوۋ ۋەقەس نامەيەكى بۇ نوۋسەۋوۋ، ۋەتەۋى: "سندوۋىكىم
دۇزىۋەتەۋە، لە زېر دروست كراۋە، قوفلىكى پىۋەيە ئەۋىش ھەر زېرە، قوفلەكەم
نەشكاندەۋە، پىۋەيەك تەمايى تىن كىرۋەۋە ۋ پارەيەكى زۇرى پىن دەدا، دەلى: "ھەرچى
تيا بوۋ بۇ مەن ۋ، سندوۋەكە ۋ قوفلەكەش بۇ خۇتان!"
مەنىش ۋەلام دايەۋە ۋ ۋەم: "پىلى بفرۇشە! بە خۋا ئەۋ پىۋەۋە گىلە ۋ، ئەۋ
مامەلەيەش مامەلەيەكى گىلانەيە كە دەيكا."

سەعد پىلى فرۇشتىۋو.

كاۋرا قوفلەكەي كىرەۋەۋە، كاغەزلىكى تيا بوۋ بە فارسى لىلى نوۋسراۋو.
فارسىزانىك خويىندەۋەۋە، لىلى نوۋسراۋو:
"پىششانە كىردن لەۋ لايەۋە كە دەتاشرى (يائى لەسەرۋەۋە بۇ خۋار) ھەزار جار
باشترە لەۋەي كە لە زېرۋەۋە شانەي بەكى."

كاۋرا پەشيمان بوۋەۋەۋە، ۋىستەۋى پارەكەي پىن بەدەنەۋە.

سەعد نامەيەكى بۇ مەن نوۋسى، ۋەتەۋى كاۋرا ۋا دەلى.

مەنىش نامەيەكەم بۇ نوۋسى ۋ ۋەم: "ئەۋ پىۋەۋە سۈيىندەۋە بىزانىن ئەگەر ئەۋ
سندوۋە پىر بوۋايە لە زېر، شەرىكى دەكرىن؟ ھىچى بۇ دەگەراندەۋە؟!"
كاۋرا ۋەتەۋى: "ئەۋەللا!"

دەيسان سەعد نامەيەكى بۇ مەن نوۋسى ۋ ۋەلى: كاۋرا دەلى: "ئەۋەللا."

مەنىش نامەيەكەم بۇ نوۋسەۋە ۋ ۋەم: "ھىچى پىن مەدەنەۋە، سندوۋەكە چى تىۋاۋە
ھەر ئەۋەي بەدەنەي!"

- قوربان ئەم چىرۋەكە چىرۋەكەي بەتام ۋ خۇشە، مەۋف دىنەتە پىكەنەن. دەي

ئىستە پىش ئەۋەي ھىچ قەيەكى تر بەكەين، لە دىلدا شەتەك دەگوزەۋى، زۇرم لا
مەبەستە ھاسى بەكەين.

- چیه ۱۲

- رتکختنی کاروباری شارهوانی، چهند سیاسه تیکی تره نه بیستووه کهس
پنشی تۆ پیاده یان بکا.

- ئەم ههویره ئاو زۆر دهکشێ و باسیکی درێژه.

- دهزانم! بهلام به تهمام گهوره مان به لوتف و میهره بانیی خۆی بۆمان باس
بکا.

- باشه! بزانی چیت دهوئ؟

- بیستوومه تۆ به کهم کهسی پیت بگوتری (امیر المؤمنین) گهره ی ئیمانداران.
ئهمه راسته؟

- به ئێ، راسته.

- ئەم ناوه چۆن نرا؟

- ئەبوو بهکر پتی دوتره خهلیفه ی پێغه مبه ر. دوا ی ئه وه ی کۆچی دوا ییی کرد
و، من بووم به خهلیفه، ماوه یه ک خه لک به منیان دهوت: "خهلیفه ی خهلیفه ی
پێغه مبه ری خوا" هاوه لان له ناو خۆیا نا باسی ئه مه یان کرد. وتیان: "ئهمه ده ری
ناهیته ی. ئه ی دوا ی عومه ر خۆ ده بی بلیین: 'خهلیفه ی خهلیفه ی خهلیفه ی
پێغه مبه ری خوا' خۆ کار ناوا به روا ده بی دوو سی دێر خهلیفه بلیین و بنووسین!
با ناویکی تر بۆ ئەم خهلیفانه بدۆزینهوه."

دوا یی هه ندی کهس وتیان: "ئیمه هه موومان ئیماندارین، عومه ریش گه وره مانه،
که و ابو ئه و گه وره ی ئیماندارانه." ئیتر ئه و ناوه یان دا به ی به سه ر مندا و، من بوومه
به کهم که سیک که ئه و ناوه ی لێ نرا بی.

- قوربان ئهمه شه ره فکی گه وره یه بۆ جه نابه ت.

- له م ناو و شه ره فه گه وره تر ناو و شه ره فی ئه بوو به کره، ئه و تاکه خهلیفه ی
پێغه مبه ر بوو، منیش خهلیفه ی ئه وم، په حمه تی خوا ی لێ بی چهنده به پێز و پایه

بلىند بوو لاي خوا! خىۋاي گەۋرە زۇر مەزنى كىردى، چۈنكى دەيزانى دلى چ
ئىمانىكى تىايە!

- پەخمەتى خىۋاي ئېيى، تۆيش باشتىن خەلىفە بۇ خەلىفە ئەبوو بەكر.

- خوا بكا وابى.

- بە خوا واىە.

- باشە لەۋە گەپى پىرسىارەكەت بكة.

- باشە قوربان! باسى ئەۋەم بۇ بكة چۆن دەۋلەتى ئىسلامى لە سەردەمى تۇدا

بوو بە چەند ويلايەتتىك؟

- خىۋاي گەۋرە بە لوتقى خۇى لە سەردەمى مىندا يارمەتى دايىن و زۇر شوپىنمان

پىزگار كىرد، دەۋلەتى ئىسلامى فراۋان بوو، لە پروى ئىدارى و بەرپۈە بىردنەۋە دەبوو

بىكرى بە چەند بەشېكەۋە، بۇ ئەۋەى بە ئاسانى بەرپۈە بىردىن. ئەۋ شارانەى كە

پىزگار كىرەبوون، كىردىم بە پىتچ بەشەۋە، ۋەك پىتچ ويلايەتم لىكرىن، ئەۋ پىتچ بەشە

بەم شېۋەىە بوو:

غىراق، بىرىتى بوو لە ئەۋەاز و كوفە و بەصرە.

فارس، بىرىتى بوو لە سىستان و موكران و كرمان و تەبەرىستان و خۇراسان.

شام، بىرىتى بوو لە حىمىص و دىمەشق و ئىلە و رەمە.

ئەفرىقا، بىرىتى بوو لە سەئىدى مىصر^۱، مىصرى خوارو، لاي پۇژئاۋاي مىصر و

بىابانى لىبىيا.

جىزەرى عەرەبىش، ئەبوو بەكر چۆنى بەش كىردى، ئاۋا ۋەك خۇى ھېشتمەۋە،

دوانزە ويلايەت بوو: مەككە، مەدىنە، سەنعا، جەزىرەمەوت، خەۋلان، زەبىد، مەرقەع،

جوند، نەجران، جەرش، بەحرەين و تائىف.

^۱ سەئىدى مىصر بىرىتىە لە زەۋىيەكانى سەرمەۋى پروبارى نىل. لە شارى جىزەۋە تا شارى ئىسوان

- قوربان تو له دابه شکردنی شاره کان و به پټوه بردنیاں شاره زاتری، راسته فرمووا دهی شاره کان بهش بکړین بؤ نه وهی به پټوه بردنیاں ناسان بی، به لام قوربان له باره والیه کانه وه چی؟

- مه به ست چیه؟

- چؤن والیه کانت دهای ده کرد؟

- من نه وهندهی تماشای لټه اتووی پیام بؤ به پټوه بردنی شاره کان ده کرد. نه وهنده تماشای خوییم نه ده کرد بزائم ثایا کس له و ثیماندارتر هیه یان نا؟ من خؤم بوو بوومه خه لیقه و به پټوه بهری هه موو مسولمانان، که چی پیای وایش هه بوو زؤر له من موسلمانتر بوو، زانیاری له من زیاتر بوو، له من زیاتر خواناستر بوو. من دهمانم فلان کس له هه موو کس ثیماندارتره، به لام فیساره کس له به پټوه بردندا شاره زاتره. له ناو هاوه لانی پیغه بهردا عه مری کوری عاص، مو عاویهی کوری نه بوو سوفیان و، موغه بهری کوری شوعبه م کرده والی، به لام عوسمانی کوری عه فغان، عه لیلی کوری نه بوو تالیب، ته لحه، زوبه یر، و عه بدورپه حماني کوری عه وف له وان خواناستر و به ثیمانتر بوون.

- باشه نه وان هی که ناوت بردن و نه تکردن به والی، له به پټوه بردندا بی دمه لات بوون؟

- کن وای وتووه؟

- من را تیگه شتم!

- هه رگیز کورم! هه رگیز، نه وهی که مه به ستم بوو له کاروباریکی دهای کراودا بوو، له سه رده میکی دهای کراودا، کاتن سه رهی رؤلینینی نه وانیش هات، هه رکه به و کارنکم پښ سپارد، نه که رچی من عوسمانی کوری عه فغان، عه لیلی کوری نه بوو تالیب، ته لحه، زوبه یر و، عه بدورپه حماني کوری عه وف نه کرده والی، به لام وه سیتم کرد که دوی من خه لافهت به به کټک له و پښج که سه بدری، هیچ گومانست نه بی که خه لیفا به تی له والیه تی گرانتره، والی گه وره ی شارنک یان ویلا به تیگه، به لام

خەلىفە گەورە و بەرپۆمبەرى ھەموو شارەكان و مۇسلمانانە، ئەمە يەك. دوووم. من پىم ناخۇش بوو گەورە ھاۋەلانى پىنھەمبەر بە شار و ولاتاندا بىلاو بېنەۋە، چونكى من پىۋىستىم بەوان بوو، پرس و پراۋىژم پى دەكردن، ئەوانە نىزىكى من بوۋايەن و من سوودم لە عەقلى و ھوشيارى و دانايى ئەوانە ۋەرگرتايە زۆر لەۋە باشتىر بوو بىن بە والى. ئەو بازىنە كەسانەى كە من دەمۋىستىن، ھەموو كەس نەيدەتۋانى پىتە ناۋىيەۋە.

- ئەي تۆچ مەرجىكت بۆ والى دانابوو؟

- جگە لەۋەى كە دەبوو والى كەسىكى مۇسلمان و پاك پى، زۆر مەرجى تىرىشم دانابوو، كەس بۆى نەبوو بىي بە والى ئەگەر زۆر مۇسلمان نەبوۋايە، ئەگەر زۆر مۇسلمان بوۋايە ئەمجا مەرجەكانى تر دەھاتە پىشەۋە، دەبوو بەرابەر بە خەلك بەسۆز پى. جارىك ناردىم بە شوپىن پىاۋىكدا ناۋى ناھىتىم با نەبى بە غەيبەت، وىستىم بىكەم بە والى. ھات و، وتم بە نووسەرەكەى بەردەستىم كە كىتابى بۆ بكا بۆ ئەۋەى بىي بە والى. نووسەرەكە كىتابەكەى بۆ نووسى و دای بە من تەماشای بىكەم. لەو كاتەدا كۆرەزايەكم ھات و ئە باۋەشمدا دانىشت، منىش ھەندى كەپ و گالىتم لەگەلدا كرد و ماچىكم كرد، ئەو پىاۋە پىي وتم:

“قۇربان من دە كۆرۈم ھەيە، تا ئىستە ھىچيانم ماچ نەكردوۋە!”

منىش وتم: “دەى من ئىستە چى بىكەم بە تۆ؟! خوا سۆز و بەزەيى لە دلى تۆدا دانەناۋە!”

- دۋايى چىت كرد قۇربان؟

- كىتابەكەم دىراند و وتم: “ھەستە لەلامدا من پىۋىستىم بە تۆ نىيە!”

- خۇ تۆ دەتزانى پىاۋىكى ئىماندارە، ئەگەر نا بانگت نەدەكرىد بۆ ئەۋەى بىكەى

بە والى، دەى بۆچى ئەو كارەت كرد و كىتابەكەت دىراند؟

- لە دلى خۇمدا وتم: “ئەمە بەزەيى بە مىندالەكانىدا نايەت، ئىتر چۆن بەزەيى

بەخەلكا دى؟”

کورم ا هرکس به زهیی به که سوکاری خویدا نه یهت، به زهیی به خه لکیشدا نایهت. هرکس به رابه ر که سوکاری دلرهق بی، به رابه ر خه لکی تر دلره قتره. پیغه مبه ر فرمویه تی؛ "باشترین که ستان شه که سه یه که باشترین که سه به بۆ خانه واده کی." منیش باشترین که سم بۆ خانه واده که م.

جاری وابوو پیغه مبه ر له سه جده دا زۆر ده مایه وه، ده زانی بۆ؟ چونکه حه سه ن و حوسه ین ده رۆشتنه سه ر پشتی. جارێک له سه ر مینه ر بوو، حه سه نی بینی، هاته خوارم وه بۆ شه وه ی حه سه ن له باوه ش بگری.

شه بوو به کر له سه رده می خه لافه تی خویدا هر جار له سه ر پێکه ده ریکه وتایه، مندا له کانی ده هاتن و چاکی شه ویان ده گرت و ده یانوت؛ "بابه گیان! بابه گیان!" کئی وتویه تی مرۆفی به سۆز لاوازه؟! به خوا به هیژترین مرۆف به سۆزترین، لاوازترین مرۆفیش دلره قترین مرۆفه، من پتویستم به هیچ که سیکێ دلره ق نییه.

- ده ی قوربان دوا ی دلسۆزی و مبه ره بانی چیترت به مه رج گرتبوو؟

- به هیزی و شه مانهت، شه گه ر که سیک به هیژو شه مین بایه، ده مکرد به والی. پتویسته والی شه دوو سیغه ته ی تیا بی، جاری وا هه بوو به کیکی به هیژم لاده برد، چونکه له و به هیژترم ده دۆزه وه، شه میش هیچ که مایه تی نییه بۆ شه که سه ی لام ده برد، شه وهنده هه یه شه مه ی دووم باشتره. پیاو بۆ خۆی پیاوه و، لاوازه که ی بۆ خه لکه، به لام موسلمان ی به هیز بۆ خۆی و بۆ خه لکه!

- له م بارم وه نمونه ت لایه قوربان؟!

- به لێ، نمونه به کت بۆ باس ده که م. جارێک شه ره حبیلی کوری حه سه نه والی

بوو، لام به رد و، موهاو به م خسته جیکه ی. شه ره حبیل هات و پتیی وتم؛

"گه وره ما له من زه یی وا منت لاهردوه؟"

وتم؛ "نه خه یه ر، نه من زه یز نه تۆیش خراپ ی، به لام موهاو به له تۆ به هیژتره،

موهاو به ده که م به والی و، تۆیش لاده به م هه رچهنده تۆ له و خۆشه ویستری!"

- قوربان ئەم خالە زۆر منى سەرسام كرد، تۇ زۆر نايابى، بېرىت لە شتى وا
 كىردوۋەتەۋە. زۆر كار بە دەست ھەبە والى دىھارى دەكەن و پتۈرەپان تەنھا دىندار بە و.
 ئېتر تە ماشا ناكەن بزانن بە ھېژن يا ئە؟

- ئەمە ژىرى و مەنتىق وا دەلەن؟ ئېمە يەك دەنگىن لە سەر ئەۋەى كە دىندارى
 و رەۋش تەرزى شىكە موساۋەمەى لە سەر ناكى. دەمەن تەۋە ھېز و بازوۋى ئەو
 كەسەى كە دەمانەۋى بىكەين بە والى و كار بە دەست. ھا وای دانېن ئېستە جەنگ
 دەستى پىن كىردوۋە و ئېمەش دوو سەركىدەمان ھەبە، يەكەمىان زۆر لە دوۋەم
 موسلمان تەرە، بەلام لە پرى سەربازىيەۋە شارەزايىيەكى ئەۋتۇى نىيە، سەركىدەى
 دوۋەمىش ھەر موسلمان و باشە، بەلام ۋەك يەكەم دىندار و خۇپار تىز نىيە، ھەرچى
 لايەنى سەربازىيە زۆر شارەزايە، دەزانى جوان نەخشەى جەنگ داپرېژى، سوپا
 بەرپۈە بىپا، سەركىدەى جەنگ بكا، لە ۋەھا كاتىكدا عەقلى مەۋف نالى: "دەبى
 ئەم دوۋەمەپان سەركىدە بى؟"

- بۆچى كەۋرەم؟

- چونكە دىندارى و خواناسى ھەربەكەيان زىاتر پەيۋەندى بە خۇپەۋە ھەبە،
 بەلام شارەزايى ئەر كەسانە لە جەنگدا پەيۋەندى بە مان و نەمانى سەربازەكانەۋە
 ھەبە، لە كاتى جەنگدا ئېمە ئەۋەندەى كە ئاتاجى مەۋفى جەنگاۋەرىن، ئەۋەندە
 ئاتاجى مەۋفى لە خواتىرس نىيە.

- ئەم پتۈرە بۆ ھەمۇ كاتىكە؟

- بە كۆپرەى كات و سەردەم، جارى وا ھەبە لە خواتىرسان دەبىتە ھۆكارى
 ئەۋەى مەۋفىك بىكى بە كار بە دەست و والى، ھا وای دانېن كە ئېستە پىرسەپىكى
 شەرىيمان بۆ ھاتوۋە، ئەم پىرسەپارە شەرىيە دەقېكى قورشان پان فەرموۋەى
 لە سەرە، پتۈرەست ناكە خۇمان ماندوۋ بىكەين و بە دواى ۋەلامدا بگەرېن، نە
 ئىجتىھادى گەرەكە نە بېر كىردەۋە، ئېمەش دوو زانامان ھەبە، يەكەيان زانستى
 كەمترە لەۋى تر، بەلام زىاتر خواناسە، ئەۋىتر زۆر زانايە، بەلام لە خواناسىدا ناگا

بە يەكەم. ئا لەو كاتەدا پرسىپارەكە پروبەرووى زاناي يەكەم دەكەينەو، ھەرچەندە زۆرىش زانا نىيە، چونكە وەلامەكە سەخت نىيە و پىۋىستى بە گەپان و پىشكىنىي زۆر نىيە، بەلكو پىۋىستى بە كەسكى لە خواتىرسە وەلام بەداتەو، بەلام ئەگەر وەلامەكە سەخت بوو، گەپان و لىكدانەو و بىر كىرەك بوو، ئەو زېرى و لۆژىك پىمان دەلەن پرسىپارەكە پروبەرووى زاناي دوووم بىكەينەو، چونكە لە وەما كاتىكدا ئۆمە زىاتىر پىۋىستىمان بە زانستە!

- قورىان تىگەشتەم.

- شتىكى تر ماو پىت بلىم: كەسكى شارمىزى كاروبارى دونىا نەبى و چا و گوى كراو نەبى و چاكە و خراپە نەناسى، بەكەلكى والىيەتى نايەت. پۇژىك لە بارەى دانانى پىاويك بۇ كارىك، پرسەم بە چەند كەسكى كىرد، يەك لەو كەسانە وتى: "فلان كەسى بۇ دىارى بىكە."

وتم: "بۇ؟"

وتى: "زۆر پىاويكى باشە، ھەر نازانى خراپە چىيە!"

وتم: "قورپەسەرت! ئەو زىاتىر بۇى ھەيە بىكەوئە ناو خراپەو!"

- قورىان بۇچى وات فەرمو!

- كورم! مەۋف دوژمنى ئەو شتانەيە كە نايانزانى. ھەر ئەوئەندە بەس نىيە كە

والى ھەموو چاكەيەك بزانى و خۇى پىۋە بنى، دەبى خراپەكانىش بىفاسى، بۇ ئەوئەى خۇى لەو خراپانە پىارپىزى. با بە نىمەوئەيەك بۇت پروون بىكەمەو، ئەو پىاودى كە جگە لە ھەلال ھىچى تر ناناسى، ئەمە مەۋفكى پاكە، بەلام زۆر نىزىكە بىكەوئە ناو ھەرامەو، چونكە نازانى ھەرام چىيە بۇ ئەوئەى خۇى لى پىارپىزى!

- راست دەفەرمەي كەورەم! قورىان چىي تىرت بە مەرج دانابو بۇ والى؟

- زۆرىەى جارەكان ئەگەر لە وىلايەتلىكدا كەسكى باشم دەست بىكەوتايە، ئەوا

ھەر خەلكى ئەو شوئەنەم دەكرە بە والى، ئەگەر بىمەستايە والى بۇ شارىك دانىم و

له و ده مه ی گه شتم به موه ره

دوو کهسی زۆر باش دهست بکهوتایه و به کێکیان خه لکی شاره که بووایه، نه و نه و
ده کرد به والی!

- له م باره وه هیچ نمونه ت له یاده بۆم باس بکهی؟

- به ئێ! من جابری کۆری عه بدوللای به جه لیم ئارد بۆ عێراق و کردم به والی
شاره کهی خۆیان. سه لمانی فارسیم کرده والی مه دانین، خۆی له به نه رته دا خه لکی
ئه وێیه. نافیمی کۆری حارسم کرده والی مه ککه، چونکه خه لکی مه ککه بوو.
عوسمانی کۆری ئه بوولعاصم کرده والی تائیف، چونکه خۆی تائیفی بوو.

- قوربان مه به ستنت چی بوو له م کاره؟

- من چه ند ئامانجیکم هه بوو که خه لکی شاره که خۆیان دهیانقوانی به دی
بهینن، من ره چاوی سروشت و دابونه ریتی خه لکم ده کرد، ده بی والی دابونه ریت و
سروشتی خه لکی ویلایه ته کهی خۆی بزانی و بناسی. که سیک له دهره وهی مه ککه
به رواته مه ککه، وه ک که سیکی شاری مه ککه ئه و شتانه نازانی، شاره کانی تریش
به هه مان شیوه. ئا له بهر ئه وه هه رگیز پیاویکی ده شته کیم نه ده کرده والی له شارد،
یان پیاویکی شارستانیم نه ده کرده والی له و دهره ده شته به سه ر ره شمال و
ده وارنشینه کانه وه، چونکه دابونه ریتی شاری جیایه و، دابونه ریتی ده شته کیش
جیایه. دیسان ده بی والی دهره وناس به ت، که سیک بکری به والی و دهره وناس
نه بی، ئه مه باش نییه، جاری وا هه به ئه و که سه دابونه ریتی که سانیک به خراب
ده زانی، سروشتی خه لکانێکی به لاره سه ر ده بی، ئه و کاته شتی وا روو ده دا که له
قازانجی ده ولت و حوکومه تدا نییه!

- سویند به خوا سیاسه ت ئاوایه! حوکم ئاوایه! تۆ هه ر بۆ سیاسه ت و

حوکمداری دروست کراوی. شتیکی تر ماوه قوربان پێم خۆشه پێم به ئێ؟

- چیه؟

- بۆچی خزم و که سوکاری خۆت له هیچ شوینێ نه کرد به والی؟

بە خوا لەبەر ئەو نەبوو بۆلۆم لۆشەشاو نەن، يان دەستپاك و پاسال نەن. من
مەنەم بە دینداری و دەستپاكی خزمەکانی خۆم هەبوو. سەئیدی ئامۆزام پیاویکی
زۆر چاک بوو، عەبدوللای کورم زۆر زانا و لەخواترس بوو، بەلام لەبەر درو هۆکار
نەمکردن بە والی؛

یەكەم؛ لە دلی خۆمدا دەمگوت ئەگەر کاربەدەستی خۆر بێ، ئەوا ئە
بەمالەكەماندا من کاربەدەستم، ئیتر بەسە. ئەگەریش خراپە و شەپ بێ، دیمان بە
هەر من بێ!

دووهمیان: دەموست رێگە لە شەیتان بگرم نەپواتە نۆ دلی خەلكەو و بۆلۆن؛
ئەما غومەر فلان كەسی خزمی لەبەر خزمایەتی كرده كاربەدەست!
— قوربان كەس پێشنیاری ئەوێ بۆ كردهووی كە خزمێکی خۆت بکەى بە
كاربەدەست؟

— بەلێ.

— چیرۆكەكەى چۆنە؟

— لای یەكێك لەو كەسانەى كە پراویژكارم بوون، گلهیی ئەوهم كرد كە خەلكی
كوفە بە هیچ والیبەك پازی نابن و زوو زوو والیبیان بۆ دەگۆڕین!
دوایی وتم: "خۆزگە پیاویکی زۆر بەهێز، ئەمێن، موسلمان و دەستپاك دەست
بەكەرتایە: بەمكردايە بە والی كوفە."

ئەو پیاوێ وتی: "من یەكێكت نیشان دەدەم."

وتم: "كێیە؟"

وتی: "عەبدوللای كورم خۆت."

وتم: "دەك خوا بۆتكوژێ! بە خوا لەبەر خوا ئەو قەسەبەت نەكرد! هەركەس
خزم و كەسوكاری خۆی بەك بە كاربەدەست، هەر لەبەر ئەوێ خزم و كەسوكارە،
ئەو خیانەتی لە خوا و پێغەمبەری خوا كردهووە."

— بەلام قوربان كەمىك پىش ئىستا خۇت فەرمووت عەبدوللا شايدانى
كارىدەستى بوو!

— دىزانم! بەلام خۇ وىم: "لە بىنەمالەي ئىمەدا بەكىكمان كارىدەست بىن
بەسە!" ئەۋەشتم وى: "مىن وىستومە دەرگا لەسەر شەيتان داخەم!"

— بەلى قوربان وابوو. ئەي قوربان پىم بلى سەبارەت بە والىيەكان هېچت
دەيىستەود؟

— چ شتىك؟

— بىستومە ھەركەس خۇ داۋاي بەرپرسىارەتى كرەيى، پىت ئەداۋە!

— راستە! جارىك وىستم پىاۋى بىكەم بە والى، ئىرادەي خوا خۇ ھات و داۋاي
كرەيىكەم بە والى.

مىش پىم وى: "بە خوا مىن خۇم وىستم بىكەم بە والى، بەلام مادەم خۇت
داۋاتكرە، ناتكەم! ھەركەس خۇ داۋاي كارىدەستى بىكا، ئىمە پىي نادەيىن!"

— مەبەستت چىيە كە دەلىيى: "ھەركەس خۇ داۋاي كارىدەستى بىكا، ئىمە
پىي نادەيىن!"

— پۇلە! بەرپرسىارەتى تەكلىفە، نەك تەشرىف. ھەركەس كرا بە كارىدەست و،
ھەستى كرە بارىكى قورسى لەسەر شانە و، خۇ بۇ ۋەلامدانەۋەي پۇزى قىيامەت
لە بەردەم دادگاي خوا ئامادە كرە و پرسىارى لىكرا لەبارەي ئەمانەتەۋە و،
پاراستىۋى. لە بەرەبەر خەلكەكەي ژىردەستى خۇ دادگەرپوو، ئەۋە ئەۋ كەسە
خوا يارمەتى دىدا و بارەكەي سووك دىكا و، بەھىز و قەپۇشتىۋى دىكا، چەند
كەسى بۇ مەسەلە دىكا تا يارمەتى بىدەن و ئامۇزگارى بىكەن و، خەلكەكەش
ھەمىو بەگۈنى دىكەن.

ھەركەس پىش بۇ خۇگەرەكرەن و پلەۋپايە بەرپرسىارەتى دەۋىست، ئەۋە ئەۋە
زىاترى دەست ناكەۋى كە خوا پىي دىدا.

- چىكىمەت چىيە لە قەدەغە كىردى بازارگانى بۇ والى؟

- كۆرۈم ۋەك پۇز پۈۈنە! تەسەۋۋى ئەۋەم نەدەك پىرسىيىكى ئاۋا بىكى! بەلام
ۋەلامەت دەدەمەۋە: ئەگەر والى بازارگانى بىكا، ئەۋە خۇي بە بازارگانىيەۋە سەركەرم
دەكا و مەرج و بەلەين لە بىر دەكا، سەرۋەت و سامان بەلەيە، ئەگەر بىمەشتايە
ۋالىيەكان بازارگانى بىكەن، ئەۋە دەۋۈنە پىكەرى خەلك. ئىتىر ئەۋ كاتە پىكەرى
دەمەلەتتە دەستەكان ھەر بارىك بەتايە، دەچۈۈن و كامە باشە بۇخۇيان
داياندەگرت، ھەرچىيان بويستايە دەيانكرد. ئەي ئىتىر خەلك چى بىكردايە؟ چۈن
ئانىان بەيدا بىكردايە!

- بەلام خۇ لەۋاتەيە والى ھەم والى بىت، ھەم بازارگانىكى لەخواتىرس!

- بەلەن ئەمە راستە، بەلام ھىشتا ھۆكەرى يەكەم ھەر دەمەيەۋە. والى ئەگەر
بازرگان بوو، بە دەست خۇي نىيە، سەرگەرمى كاروبارى بازارگانى دەمىت و.
كاروبارى ۋىلايەتى پىشت كۆي دەخا، دواتر مەرجەكانى من بۇ يەك كەس و دوو
كەس نىيە، بەلكو گىشتىگىرە، خۇ نەمگوتەۋە: فلانكەس تۆ والى بە و بازارگانىش بىكە،
فىسار كەس تۆ والى بە، بەلام بازارگانى نەكەي! من مەرجى بازارگانىنە كىردىم بۇ
ھەمۈۋ ۋالىيەكان بوو. من خۇم پىش ئەۋەي بىم بە خەلىفە، بازارگان بووم. كە بووم
بە خەلىفە، ۋازم لە بازارگانى ھىنا. ھەركەسىش ئەۋ پەفتارانەت لەگەلدا بىكا كە
لەگەل خۇيا دەيكا، ئەۋە ستەمى لىت نەكردۈۋە!

راست دەفەرمۈۋى كەۋرەم! پىم بىلەن. پۇژىك لە پۇژان پىش و دۋاي ۋىلايەت سامانى
كەست ژماردېۋو و گومانى لى بىكى؟
- بەلەن.

- چىرۈكەكەي چۈن بوو؟

- پىياۋىكىم كىد بە والى، ئاۋى خارىسى كۆپى كەعب بوو، پىش دەستبەكار بوون
سامانەكەي خارىم ژمارد - لەگەل ھەمۈۋ كەسىش ھەروا بووم - دۋاي مەۋەيەك

ويىتىم كەسكىنى تر بىخەمە جىڭگەي خارىس. خارىس لاپىرد و دېسان سامانەكەيم
ژمارد، تەماشاشا دەكەم ئەۋەندە زىيادى كىرۋە. پىياۋ دەخاتە گومانەۋە!
- ئەي چىت كىرد؟

- لېم پىرسى: "ئەسەت لە كۆي بوۋا (من أين لك هذا)؟

وتى: "خۇم بېرى پارمە ھەبوۋ، بازىرگانىم پىتۈە كىرد!"

مىنىش وتى: "بە خوا ئىمە تۆمان بۇ بازىرگانى دانەناۋە."

ھەرچى زىيادە ھەبوۋ ھەموم لى سەندەۋە.

- بەلام قورىبان ئەۋە خۇ پارەي خۇي بوۋ؟

- ئەگەر كەسكىنى ئاسايى بوۋايە، بەلىڭ ھى خۇي بوۋ، بەلام ئەۋە والى و

بەپىرس بوۋ.

- جىياۋزى چىيە؟

- يەكەم: ئەۋە، ئەۋە مەرجەي پىشپىل كىرد كە وتەمان ناھى بازىرگانى بىكەي.

دوۋم: ئەگەر ئەۋە پارمەي كە لېم سەندەۋە، بۇ خۇم بوۋايە، ئەۋە ھەرام بوۋ.

بەلام مىن ئەۋە پارمەيەم خىستەۋە خەزىنەي ھوكۈومەت. پىشتر پىم وتى كە

بازىرگانىكىردن وا لە بەپىرس دەكا ئاگاي لە بەپىرسىيارەتى تەمىنى. ئەۋە بازىرگانىي

كىرۋىۋ، ئاگاي لە كاروبارى بەپىرسىيارەتى نەسابوۋ، موۋچەيشى ۋەردەگىرت لەبەر

ئەۋەي والى بوۋ، ئەمەيش لەسەر جىسابى خەلك تەۋاۋ دەپى. مىنىش سامانە

زىيادەكەم لى سەندەۋە و، بۇ خەلكم گەپاندەۋە!

- پاك و بېگەردى بۇ خوا! تۆ بېر لە شتى وا دەكەيتەۋە كە بە بېرى ھىچ

كەسكىدا ناھەت، بۇيەيش بېرىارى ئىرانەي وا دەدەي كە پىياۋ سەرسام دەكا.

- خوا ھاۋكارە كورم!

- ئەي تۆ لە پارەي بەپىرسانەۋە پاپۇت بە كەس دەكىرد؟

- مەبەستت چىيە؟

— مەبەستم ئەو ھەيە: تۆكە ئەم مەرجانەت بۆ بەرپەرسان دانابوو، دوايى لە خەلكت دەپرسى بزانى مەرجەكان جەبەجى دەكەن يان ئە؟

— مەن ھەموو كەس ھەك يەك ناناسم، كەسى وا دەناسم كە رەگ و مەشك و دل و دەروونى دەناسم، كەسى وايش ھەيە كە كەمەك دەيناسم، ئەو كەسانەي كە بە تەواوى دەمناسين، ئەگەر بەكردنايە بە بەرپەرس، دوايى لە ھىچ كەسكەم ئە دەپرسى كە چۆنە و چۆن نەيە؟ چونكە مەبەست لە پراوېژ ناسينە، مەيش باش دەمناسين، جارجارەيش ھەر دەمپرسى، بەلام بۆ زياتر دۇنيايى، ئەوانەيش كە بە باشى ئەمدەناسين، زۆر بە وردى پەرسىارم دەكرد لە بارەي دىندارى، بەھىزى، ئەمانەتدارى و... پراوېژچونى خەلكم بەلاوہ مەبەست دەبوو.

— قورىان تىگەشتم.

— با زياتر تۆكە باس بەكم.

— فەرموو قورىان.

— مەن ئەك لە بارەي والىيەك، بەلكو پەرسىارم لە بارەي شارىكەرە دەكرد.

— چۆن؟

— ئىسقا پەيت دەلەيم و چىرۆكىكت بۆ دەگىرەمەو تا بزانى چۆن حوكم دەكرد.

— دەي قورىان فەرموو، گوڭەيستم.

— پراوېژم لەگەل ھاوہلاندا كرد كە كى بەكم بە والىي كوفە، پەم وتە: "كى

دەتوانى والىيەكى باش بۆ كوفە ديارى بەكا؟ ئەگەر كەسكى نەرمونيان ديارى بەكم،

خەلكى كوفە سوارى مى دەن، ئەگەر بەكىكى توندوتىژيش ديارى بەكم، ھاواريان

لە ھەلدەسى!"

دوايەش وتە: "خەلكىنە پاتان چەبە لە بارەي پياوڭى زۆر مۇسلمان و لە

خواتەرس، بەلام لاوازو نەتوان لەگەل پياوڭى بە زەھروزەنگ، بەلام ھەك ئەو ھەي

پەشوو لە خواناسيدا لە پەشەوہ نەين، كاميان بۆ بەرپەرسى باشتەرە؟"

موغەيرەنى كۆپى شوعبە وتى: "گەرەم! ئەو پىياۋەنى كە ئاتەرانە و موصلمانە، ئەو موصلمانىيەكەنى ھەر بۇ خۇيەتنى و بەس، بەلام لاۋازى و نەتوانىيەكەنى بەسەر تۆ و موصلماناندا دەشكىتتەۋە. ئەو پىياۋەش كە بەھىزە و زەبروزەنگى ھەيە، ئەو بۇ خۇي توندە و، ھىزەكەيشى بۇ تۆ و موصلمانانە، ئىتر تۆش خۇت سەرىشكى كى بە باش دەزانى."

منىش وتم: "ۋەللا موغەيرە راست دەكەنى."

دوایی كردم بە والى كوفە و پىم وت: "كەسكىكى وابە كە مرۆشى باش پشتیان بە تۆ نەستور بى و، مرۆشە خراپەكانىش لىت بقرسن!"
ئەۋىش وتى: "بەسەرچاۋ. ھەرچىيەك تۆ بىلىتى."
- دەى وا بوو؟

- ئەرى بەخۋا، بۇ كارىدەستى زۆر گونجاۋ بوو، دەيزانى خەلك بەرپۈە بىا. وا دەزانم ئەگەر ھەركەسكىكى ترم لەۋىش بە باشتىر بزانبايە و بىكردايە بە والى كوفە، ۋەك ئەو كوفەنى بەرپۈە نەدەبرد. خەلكى كوفە ھەموو ھاتتە ژىر فرمانى، پرتەۋبۆلەيان كە مېۋىيەۋە، سكالايان نەما!

- ھىچ شتىكى تر ھەيە لە بارەى ئەو مەرجانەنى پىش بوون بە والى دات دەنان؟

- بەلى، ھەيە.

- چىيە؟

- من ھەندى لەو كەسانەم تاقى دەكردەۋە، پىش ئەۋەى بېيانكەم بە والى.
- چۈن؟

- ۋېستىم نەحنەفى كۆپى قەيس بىكەم بە والى، بەك سالى رەبەق لاي خۇم ھىشتەۋە، جوان تەماشاي كار و رەفتارى ئەۋم دەكرد، بەدلىم بوو، پىم وت: "نەحنەفا من چەنئەكە تۆ تاقى دەكەمەۋە، بۇم دەرەكەوت بە روالەت باشى،

ئەو دەمەي گەشتىم بە مومە رەزىيە

مىوادارم لە ناخىشدا ھەروا باش بېت. "ئىمە ھەمىشە پاسى ئەو ھەمان دەکرد كە
مىرقى دووروى زانا، خەلك لە ناو دەھا،

دوايى پىم وت: "دەزانى تۆم بۆچى لاي خۆم ھىشتەو؟"
وتى: "نەخىر."

وتم: "من دەمەوئ بىتکەم بە والى. ئەو مەرجانەي كە پىم خۆشە لە واليا ھەيى،
لە تۆدا ھەن."

وتى: "قورىان! ئەمە لە چاكەي خۆتە ئاوا من بە باش دەزانى."

پىش ئەو ھەي بىنئىرم، ئامۇزگار بەكم كرد و وتم: "ئەحنەف! ھەركەس زۆر
پىبکەنئى، سام و ھەي بەتى كەم دەبىتەو. ھەركەس زۆر گالتە و فېشقيات بکا،
سووك دەبى. ھەركەس زۆر جوړە كارىك بکا، بەو شتە ناوبانگ دەر دەکا و
دەناسریتەو. ھەركەس زۆر قسە بکا، زۆر تىدەكەوئ. ھەركەس زۆر تىكەوئ، شەرم
و شكوى كەم دەبىتەو. ھەركەس شەرمى كەم بىتتەو، خۆپاراستنى كەم دەبىتەو.
ھەركەس پىش خۆپاراستنى كەم بىتتەو، دلى دەمرئ!"

- ئاي قورىان! چ ئامۇزگار بىيەكى جوانە! پىم خۆشە كۆتا پرسىارت لە يارەي
كار بە دەستانەو لى بکەم.
- پرسىارەكەت چىيە؟

- ئەگەر پىاوئىك تەواوى مەرجەكانى تۆي تىھا بووايە، چىت دەکرد؟ خەلكى
شارىك چۆنئان دەزانى تۆ والىيەكت بۆ ئاردوون؟ ئەگەر والىيەكت لە كار لا بدايە.
ئەو والىيە چۆنى دەزانى كە لە كار لا ھراو؟

- پاش ئەو ھەي مەرجەكانى من لە كەسكدا ھەھا، ئەوا ھاوئۆم بە چەند كەسكى
تر دەکرد، ئەگەر ئەوانىش ھايا لە سەر بووايە، ئەوا نامەيەكمان دەنووسى و پىمان
دەوت: "بەلئىننامەي ديارىكردن (عهد التعمين)." كۆمەلەك لە كۆچەريەكان و
كۆمەلەكىش ئەنصارىم دەکرد بە شايت. چەند مەرجىك تىھا دەنووسى كە لەمەو
پىش ئەو مەرجانە پاسكران. ئەمە ئەگەر كاھرا خۆي حازر بووايە، ئەگەر كاھرا

خۇي حازر نەبايە و لە شوپىنكى تر بووايە، ئەوا بە ئىننامەكەم بۇ دەنوسى و بۆم دەنارد. بۇ غەلاي كۆرى غەزوان واپوو، خۇي بە ديارمۇ نەبوو، نامەكەم نووسى و بۆم نارد، سەبارەت بە لاڭردنى والىيەك و دانانى كەسكى تر لە جىگەيدا، ئەو نامەكەم بە والىيە تازەكە دەدا و، لە نامەكەدا لاڭردنى والىيە كۆنەكە و دەستبەكاربوونى والىيە تازەكە مان دەنوسى. نموونەي ئەمەيش وەك ئەو بە ئىننامەيە كە بە ئەبوو موساي ئەشەرىم دا، موغەيرەي كۆرى شوغە والى بەصرە بوو، ئەوم لاڭرد و ئەبوو موسام لە جىگەيدا دانا.

- قوربان تۆ نەتفەرموو، "موغەيرە بۇ والىيەتى زۆر لىوئەشارەبوو؟"

- بيا، وتم.

- دەي بۆچى لات برد؟

- موغەيرە لە كوفەدا زۆر سەركەوتوو بوو، ئەمە ماناي وانىيە كە لە بەصرەشدا سەركەوتوو بىت. ھەر شارەو تايبەتەندى خۇي ھەيە، ھەر خىل و ھۆز و بىنەمالەيەك تەبىئەتى تايبەتى خۇيان ھەيە، والىيە و ھەيە لە شارىكدا زۆر بە سەركەوتووئى والىيەتى دەكە، بەلام لە شارىكى تردا سەركەوتوو نايىت. دواتر لاڭردنىش ماناي ئەو نىيە كە ئەو والىيە لىھاتوو نەبوو، زۆر جار بىنيومە والىيەك زۆر لىھاتوو بوو و، لە والىيەتى لامبردو بۇ ئەوئى كارىكى گرىگىرى پىن بىپىرم.

- تىگەشتم قوربان! ئىتر لە بارەي دانانى والىيەو پرسىار ناكەم، تۆ باسى والى

لاڭردنت كرد، ئىزىم دەدەي لەم بارەو پرسىارت لىن بكەم؟

- فەرموا

- بە دىڭى باسى لاڭردنى خالەيدى كۆرى وەلەدەمان كرد، ئەي لە بارەي

لاڭردنى سەعدى كۆرى ئەبوو وەققاس چى ھەيە؟

- سەعد پىياۋىكى پاك و لەخواتىرس، خالى پىڭەمبەر^۱، ئەۋ بەكەم كەس بوو لە پىتاۋى خوادا تىرى ھاۋىشت. پىڭەمبەر شىئىكى ۋاى پىنى فرمىوو، ھەمىو كەس خۆزگەي لى دەخۋازى، پىنى فرمىوو: "بىھاۋىژە داىك و ھاۋىك بە توربانت ھىن." ھەرچى لەبارەي لاڧىرىيەتى، ئەۋە خوانە خواستە لەبەر ئەۋە نەبوو كە تاۋانىكى ئەنجام دابىت، ئىستە بۆت باس دەكەم. كۆمەلىك پىاۋ بە سەركرداپەتتى جەراھى كۆرى سىنانى ئەسەدى لە كوفدا كۆۋۈنەۋە، سكالايان لە دژى سەعد تۆمار كرد. ئەۋ سەردەمە بوو كە سوپاي مۇسلمانان لەگەل ئاگرىرەستەكانى نەھاۋەنددا لە جەنگدا بوون. سەعد پىياۋىكى دادگەر و، بەسۆز بوو بۆ ژىردەستەكانى خۆي. بەرابەر ناھەق و كوفر زۆر توند بوو، زۆر بەسۆز بوو بەرابەر خەلكانى كە لەسەر ھەق بان و گوپرايەل بان، لەگەل ئەۋەيشدا ھەندى كەسى ھەقنەبىن سكالايان لى دەكرد. دەيانويست بەۋ سكالايە ھەندى لە ويست و ئارەزۋەكانى خۇيان يىتتە دى. كاتىكى زۆر ناسكىشىان بۆ سكالاكەيان ھەلپزاردىبوو. مۇسلمانان لە جەنگدا بوون، دەبوو ھاردەنگ و يەكپىز بان. مەن باش دەمزانى كە ئەۋ سكالاي ئەۋانە ناھەقە. بەلام لەبەر ئەۋەي يەكپىزى مۇسلمانان تىك نەچى و بارودۇخەكە بارودۇخىكى ناسك بوو. سكالاكەم لى ۋەرگرتن. موحەممەدى كۆرى مۇسلىمەم نارد بۆ ئەۋەي ۋەك داۋىر بىكەۋىتە نىۋان سەعد و سكالاكەران. سەعد لەسەر بەلپىنى خۆي مابوو. پىياۋىكى ئەمىن و راستگۆ، بەلام لەبەر ئەۋەي فېتتە و ئاۋاۋە كپ بىكەمەۋە، سەعدم لاڧىر. وتم با ئەم ئاۋاۋەيە لە لانكدا ھى و گەررە نەبى و پىئەگا و، نەبىتە ھۆي دىۋبەرەكى و ئاۋاۋەي نىۋان سوپاي مۇسلمانان. تەنانت ترسم ھەبوو سەربىكىشى بۆ كۈشت و كۈشتار. سەعد گەراپەۋە بۆ مەدېنە. مەش پىزىكى تاپپەنەم لى گرت. تەنانت كردم بە يەككىك لە پاپىژكارە ھەرە نىزىكەكانى خۇم. لەۋەش زىياتر يەككىك

^۱ سەعد ئامۇزاي داىكى پىڭەمبەر بوو، بۆيە بە خالە بانكى كردۋە. لە فرمودەي سەھىحدا ھاۋىۋە كە جانىكەيان سەعد بەرمۇلاي پىڭەمبەر و كۆمەلىك ھاۋەل دەھات، پىڭەمبەر فرمىوي: "هذا طائي." ۋانە ئەمە خالۆي مە.

بوو لهو شهش که سدی که من دهستفشانم کردن که له دواى منهوه به کڅکيان بکړئ به خليفه. من نه گهر به نه اندازهی سهره په نجه يهک گومانم له سهد هه بووايه، ناوا گرنګيم پي نه ده دا. بېگومان وهرگرتنى پوښتى خليفه يه تى زور له پوښتى والى گه وره تره، خليفه گه وره ی ته وواى موسلمانان، به لام والى ته نيا گه وره ی شارپکه.

- قوربان! پرسپارېک ده کم، له وانه يه که ميک پروته قى پي، نهو کاره ی تو کردت ويناى لاوازی نه ده کرد؟! من بېگومانم که تو لاواز نه بووى! به لام بو وات کرد؟
- لاوازی له کويدايه کوړم؟!

- پياوېک به باشى دهيناسى، دهزانى دينداره، دهسپاکه، به هيژه. پاشتر که سيک ده نيرى تا بزاني وهک جاران ماوه يان گورپاوه، بوټ دهرده که وي وهک جارانه و هيچ نه گورپاوه. که چي له کاريش لای ده به ی!

- کوړم! پياوى زيرهک نهو که سه نيبه که باشه و خراپه ليک جيا بکاته وه: نهو که سه يه که دوو خراپه ليک جيا بکاته وه و بزاني کامه يان زهرمرى که مته وه. نه گهر زبان هميشه نيمه ی له نيوان چاکه و خراپه دانايه، نهوه ئاسان بوو، به لام جارى وا هميه ده مانخاته نيوان دوو خراپه وه، ده پي بزانيان کامه يان سوو کتره و که مته وه. من پم وتى نه وانه له چ کاتيکدا هاتن و شکاتيان له سهد کرد. نه گهر من مروقيکى دادگهر لابهيم و دادگهر يکى تر له جيگه يدا دابنيم، نهوه سته مکاری نيبه: شتيکه بارودوخ را ده خوازي. جارى وا هميه خه لک زور له بهر پرس گرنکتره. نه گهر من خودى سهدم سهرپشک بکردايه له نيوان نه وه ی که والى بيت و ناژاوه يهک دروست بيت، يان له واليه تى لای بهيم و ناژاوه يهک کپ ببيتته وه. بېگومان دووه ميانى هه لده بژارد. جار جار ده پي کاته کان ديارى بکى، کات و بارودوخى وا هميه وهک ره شه باى شوومه، ته ماشاى سروشت بکه، جارى وا هميه ره شه بايه کى به هيژ دار و درخت ده شکيني و ته نانه ت له بنهان ديني، نهوه له بهر نه وه يه که داره که به را بهر نهو ره شه بايه ده وه ستى. ته ماشاى گزوگپايش بکه، له بهر بهر ره شه بادا که ميک خوار ده بيتته وه، به لام هر ره شه باکه نه ما، به کسه ر نه وېش راست ده بيتته وه. پتفه مبه ر

سهرمه شق بوو بؤ شيمه، پيم ونی که له پژوی خوده بېدا چی پروی دا، چن پيغه مېر مه رجه کانی نه وانی په سندن کرد. من په کيک بووم له وانه ی که نه و پژو له بهر خوا و پيغه مېری خوا زور توره بوون، به لام دواي نه ووی ره شه باکه تیپه پی، زانیم نه رمونیانی له گه ل لاوازیدا جیایه، نه رمونیانی له گه ل هیزا دزی یه ک نین، پيغه مېر نه و پژو عومری فیتر کردا

— سلام وصه لاواتی خوا له پيغه مېر بیت. قوریان له بهاری دیار یکردن و لایردنی والیه کان پرسیارم کرد. دهموئ بزائم تو به دوا دچوونت بؤ والیه کان ده کرد تا بزانی چی ده کن و چی ناکه ن؟ یان نه و نه دت بهس بوو که نه و کاته ی ده کردن به والی، به باشی ده تناسین و ده تزان ی پیاوی چاکن و موسلعانی پاکن؟

— نه و نه دم بهس نه بوو؛ به دوا دچوونم بؤ ده کردن، بزائم وهک خویان به چاکی ماون؟ ده ترسام و ده مگوت: نه کا شهیتان له خشته یان به ریت. من بانگ شه و درو شمیکم هه بوو، ده مگوت: "هموو پژیک والیه ک بگویم، له وه باشتره تاقه پژیک والیه کی ستمکار له سر ته ختی ویلایه ت بیت!"

دیسان ده مگوت: "هر کار به ده ستیکی من ستم له خه لک بکات و، پی بزائم و قسه نه کم، نه وه من نه و ستمم کردوره!"

پژیک به وانه ی ده ورو بهری خوم وت: "نیوه پاتان چیه نه گهر من به پای خوم باشترین کهس بکم به گهره تان و، پی بلیم: 'دادگر به'، تاپا به و نه ده نه رک ی خوم جینه چی کردوره؟"

وتیان: "به لن."

وتم: "نه خیر، وا نیبه، ده ی چاودیری وردی بکم، بزائم نه ووی من ویستوومه، دهکا یان ناپکا!"

من بۆچۈۋىنىڭى تايىبەتتى خۇم ھەبوو، لەو كاروبارەي كە پەيوەندىي بە
داپونەرىتى ئاۋچەيى ھەبوو، كارىبەدەستەكانم سەرىشك دەكرد. بەلام لە كاروبارى
گشتىدا وانەبوو، چاۋدىرىيى ھەلس و كەوت و پەفتارىانم دەكرد.
چۇن ئەمەت دەكرد؟

من كەسانىڭى ئەيىنى و تايىبەتتىم ھەبوون، پاستەخۇ پەيوەندىيان بە خۇمەۋە
ھەبوو، چاۋدىرىيى والى و كارىبەدەست و تەنانەت خەلكىشيان دەكرد.
— وا دەرەكەۋى شتىك ۋەك ئەمەي ئەم سەردەمە بوۋە كە پىيى دەلەن:
"ئاسايش،" بەلام مەبەستەكان جىاۋازن و دەگۆپەن. مەبەستى تۆ لە دانانى ئەو
كەسانە چى بوو؟

— مەبەستى سەرەتا و كۆتايىم پاراستنى ئاسايش و پارىزگارى بوو لە
حوكۇومەت. من مەبەستم ئەۋە نەبوو كە جاسوسى خەلكم بۆ بىكەن و بەشۋېن
غەيب و عارى خەلكدا بگەپەن و، قىرس و لەرز بخەنە نىۋ دلى خەلكەۋە. يەككىك
لە كارە گىرنگەكانيان ئەۋە بوو: بە وردى چاۋدىرىيى كارى كارىبەدەستانيان دەكرد.
بۆيە من ۋەك چۇن دەمزانى كارىبەدەستەكانى لاي خۇم لە شارى مەدىنەدا چى
دەكەن و چى ناكەن، ئاۋايش دەمزانى كارىبەدەستە دوۋرەكان چى دەكەن و چى
ناكەن!

لە ھەر جىڭەيەك باكۋور يان باشۋور، پۇژئاۋا يان پۇھەلات، دوۋر يان تىزىك
كارىبەدەستىكم ھەبا، ئەۋا كەسىك يان زىاتر بە وردى چاۋدىرىيان دەكرد و ھەر
شتىك لەم پەرو ئەۋ پەرى دەسەلاتى مندا قەۋمابا، بە باشى ئاگام لى بوو.

ھەموو جارېكىش داۋام لە والى و كارىبەدەستان دەكرد ۋەفدىك بىنېرن بۆلام تا
خۇم لە تىزىكەۋە پىرسىيى شار و كاروبارىيان لى بىكەم؛ پىرسىيىيان لى بىكەم لە بارەي
داھات و باج و خەراجەۋە، لە بارەي والىيەكەيان، باشە يا خرابا سەمكارە يا
دادىگەر؟!

ھەر داھاتىكىيان ھەبوۋايە و بۆ مەدىنەيان بىئاردايە، مەنىش دەمگوت: "دەبىي دە دانە پىلۋىش لەگەل ئەو باج و داھاتانەدا بېن، با پىرسىيارىيان لىي بىكەم و شاىەتى بىدەن كە ئەو دەستكەوت و داھاتانە داگىر نەكراون و بە زۆر لە كەس نەسەنراون و ستەمىيان تىا نىيە!" ئەمە دەبوۋە ھۆي ئەۋەي كە ئەگەر خوانەخواستە والىيەك لە دلدا پىتى خۇش بىي ستەم بىكا، نەۋىرىي ستەمەكەي بىكا، ئەگەر ستەمىك بىكرايە، ئەۋا يەكسەر ئەۋ كەسانەي كە دامناپوون بە نەپتى چاۋدىرىي والى و كارىدەست و خەلكىش بىكەن، پىنيان دەگەياندەم!

ئىمە نامەبەرى تايىبەتەمان ھەبوۋ، ھەمۇر جارىي بەۋ نامەبەراندە نامەم بۆ كارىدەستەكان دەنارد، بەۋ نامەبەراندەم گوتىۋو: "ھەرچار نامەي مەتەن بىرد بۆ كارىدەستىكى دوور، لەناۋ خەلكى ئەۋ شاردەدا چار بىدەن بلىن: ئىمە نامەبەرىن، ھەركەس نامە بۆ عومەر دەنئىرىي، بۆي دەبەين."

ئەگەر كەسك نامەي بۆ مەن بىنۋىسايە، ئەۋا زۆر بەبىي ترس نامەي دەنۋوسى و دەنارد، چۈنكە والى و كارىدەست بە ھىچ شىۋەيەك بۆيان نەبوۋ خۇيان لەۋ كارەدا ھەلبىقورتىنن، تەنانت نامەبەرەكە خۇشى نەيدەزەنى چى لە نامەكەدا نووسراۋە، پىم گوتىۋوون: "دەبىي نامەم بە داخراۋى بە دەست بگەيەنن و، تايى ھەلقەكايى." بەم شىۋە خەلك ھەر گلەيى و گازندەيەكيان ھەبوۋايە، زۆر بە ئاسانى دەپانتۋانى بۆ مەنى بىنئىرن، جا ھەركات لەۋ جۆرە نامانەم بە دەست گەشتىا، خۇم دەمخۇندەنۋە و پىرس وراۋىژم دەكرد و كام كارە ھەق بوۋايە، دەمكرد.

لەۋەش زىياتر مەن موحەممەدى كورى سەلەمەي ئەنصارىم كىرەبوۋ بە لىكۆلەر و چاۋدىر بەسەر ھەمۇو كارىدەستەنى ھوكۇمەتەۋە، چاۋدىرىي ھەمۇو والىيەكانى دەكرد، لىپىچىنەۋەي لەگەلدا دەكرىن، لە سىكالا و گلە و گازندەي خەلكى دەكۆلىيەۋە!

خۇ كاتى ھەجكردن ھەر مەپرسە، خەلك بە لېشاو لە ھەموو لايەكەوہ بۆ
 ھەجكردن دەھاتن و، منىش ھەموويانم دەپنى و پرسىارم لە ھەموويان و لە بارەى
 ھەموو شتىكەوہ لى دەكردن، من كاتى ھەجكردنم كوردبوو بە كاتى لىپرسىنەوہ و
 لىپىچىنەوہ، كوردبووم بە كاتى گوڭگرتن لە قسەى ناودلى ھەموو چىنەكانى خەلك.
 لە وەرزى ھەجدا ھەموو جۆرە خەلكىك كۆ دەبوونەوہ، ھەموو سكاللا و گەلە و
 گازندەى ھەبوو. تەنانەت ئەوانەى كە من كوردبوونم بە چاودىر، لە كاتى ھەجدا
 لەوانىشم دەپرسىەوہ. دەبوو ھەموو والىيەكان ھەموو سالىك لە كاتى ھەج كردندا
 خۇيان بۆن بۆلاى من و، راپۆرتى كار و بەرپۆەبردن و... پىشكەش بكەن، بزانم
 چىيان كوردوہ و چىيان نەكردوہ؟

لەوش زياتر، لە دواوایى خەلافەتدا بىرارىكم دەرکرد، وتم دەبى خۆم بگەرپم
 بەسەر ھەموو وىلايەت و والىيەكاندا و زۆر لە نزىكەوہ خەلك و والى و كاروبارى
 وىلايەتەكان چاودىرى بكەم؛ بۆ ئەوہى تەواو دلىيا بىم.

لە دلى خۆما وتم: "ئەگەر خوا تەمەنى پىدام، ئەوا يەك سالى پەبەق بەناو
 خەلكى سادە و ھەزار و جووتىار و كاسبكاردا دەگەرپم و دەياندوینم، لەوانەى
 ئەوانە داواكارىيەكيان ھەبى و والىيەكان نەيەلن ئەو داواكارىيە بە من بگا. دەرپۆم
 بۆ شام، دوو مانگ لەوئ دەمىتمەوہ؛ دەرپۆم بۆ جەزىرە، دوو مانگ لەوئ دەبم؛ دواىى
 دەرپۆم بۆ كوفە، دوو مانگىش لەوئ دەبم؛ لەوئيشەوہ دەرپۆم بۆ بەصرە، دوو مانگ
 لەوئ دەبم. ئا بەم شىوہى سالىكى تەواو دەگەرپم تا بە وردى ھەموو شتىك بىينم و
 بزانم!"

- بە خوا قورىان، ئەو سالى سالىكى باشە. تۆيش پىاوئىكى باشى. دەى گەرەم
 نىستە پىم بلى، لە سەردەمى تۆدا دادومرى و قەزاوہت چۆن بوو؟
 - چ لايەنكىت بە دىارەكراوى بۆ باس بكەم؟

- قەزاوہت چۆن بوو؟ چۆنت رىك خستبوو؟ لەئەوان تۆ و دادومرەكاندا چى
 گوزمراوہ؟

- باشه پیت ده لیم!

خوای گه وره قورئانی بۆ پتغه مبه ر ﷺ ناردوهه. له م قورئانه شه رحه ت و دادوهی و بریاردانی تیایه. پتغه مبه ر ﷺ خۆی کیشه و ئاریشه ی خه لکی کۆتایی پێ دینا و بریاری ده دا. شه رعی خودای په داده ده کرد، بۆ نه و کارانه یش داوای هاوکاری له هه ندێ له هاوه لان ده کرد، بۆ نموونه مه عازی وه ک دادوهی و ماموستا نارد بۆ به مهن، ههروه ها عه لیبی کوپی نه بوو تالیبیشی نارد. نه بوو به کڕیش به و شیوه یه کاری کرد، خۆی به پێی قورئان و فهرمووده بریاری ده دا، به لام به هۆی سه رکردایه تی کردنی جهنگ و گه راندنه وه ی نه وانه ی که له ئیسلام هه لگه رانه وه. سه رقالی پروی تی کرد. دادوهی و قه زاوه ت له و شار و لادێخانه ی که هه لئه گه رابووه نه وه. وه ک خۆی مایه وه و به ردهوام بوو. تا نه و کاته ی نه بوو به کڕ له دونیادا مابوو، هه ر خه ریک بوو بۆ گه راندنه وه ی نه و ناوچانه ی له ئامین وه رگه رابوونه وه. تا مردن خه ریک بوو، زۆربه ی کاروباری وه ک سه رده می پتغه مبه ر ﷺ لیکردوه وه، ئیتر مه رگ مۆله تی نه دا و گه شته وه به پتغه مبه ر ﷺ. داوام رایه خوای گه وره منیش له گه ل نه وانه دا کۆ بکاته وه و به مانخاته نیو به هه شتی گه وره و نه به راوه ی خۆی.

- ئامین! خرایه گیان ئامین!

- خوا تۆیش به خاته به هه شه ته وه و به خزمه ت پتغه مبه رت ﷺ بگه یه نیت، کوڕم! ... با بێینه وه سه ر قسه که ی خۆمان ... کاتێ من خه لافه تم گرت به ده ست، به که م جار داوه ییم له نێوان خه لکدا ده کرد، بریار و فه توام ده دا، به لام دوا ی نه وه ی که ده و له ت و حو کوومه تی ئیسلامی به رفراوان بوو و عه ره ب و عه جه م تیکه ل بوون. ئیتر من ماوه ی نه وه م نه ما خۆم خه ریکی نه و کارانه بکه م، ئیتر وازم له دادوهی هینا، ده ستم کرد به دانانی دادوهی بۆ هه موو و به لایه تکان نه بوو مردام کرده دادوهی مه دینه، شوهره یحی که ندیم کرده دادوهی کوفه، هوسمانی کوپی نه بوو له عاصم کرده دادوهی مه صر؛ نه بوو موسای نه شه ریم کرده دادوهی به صره.

- مووچت بؤ نه وانیش دیاری کرد؟

- بېگومان بهلې، مووچم بؤ والیه کان دیاری کرد بؤ نه وه نان په یدا کردن ته بېته بهرگری له بهر پوه بردنی کاره کانیا، هروها مووچم بؤ دادومره کانیش برپیه وه بؤ نه وهی ئاتاجی کاسی و نان په یدا کردن نه بن و خه ریکی دادومری خویان بن، به باشی گوئ له خه لک بگرن و کښه کانیا چاره سر بکن.

- نهی چاودیږی نه وانیشته ده کرد؟

- نه یچون! بهلې چاودیږی نه وانیشم ده کرد. نهو چاودیږانهی که پښتر باس مان کردن، ته نیا چاودیږی والیه کانیا نه ده کرد، به لکو چاودیږی دادومره کانیشیا نه کرد. ته نانهت چاودیږیا نه سر نه وانیش ده کرد که کاریکی بچووک و ئاساییان به دهسته وه گرتی. پښم وتی: من له کار به دهسته کان به دگومان نه بووم، به لام بؤ ته واو دلنیا بوونه وه نهو چاودیږانه م دانا بوو. دادومریش وهک کار به دهستی و بهر سیاریتی گرنگه، ده بی چاودیږی نه وانیش بکړیت.

- نهی ناموژگاریت ده کردن وهک نه وهی ناموژگاریی بهر سره کانت ده کرد؟

- بېگومان بهلې! به بیرمدا نایهت تاقه که سیکم بؤ کاریک پاسپاردی و ناموژگاریم نه کردی.

- لهو ناموژگاریانه هیچت له بیره بؤم باس بکهی؟

- نه م هویره ئاو زور ده کښی و به ئاسانی کوتایی نایهت، یهک دانهت بؤ ده کښم وه، نهو کاتهی نه بوو موسای نه شعهریم کرده دادومری به صره، ناموژگاریم کرد.

- چیت پی کوت؟

- نامه به کم بؤ نارد تییدا نووسه بووم.

"له بندهی خوا عومری کوری خه تابه وه بؤ نه بوو موسای نه شعهری، سلاو و رهمه تی خوات لیې، پاشان،

"دادومەي فەرزىكى گەۋرە ر پتەۋ و قايمە، سۈننەتتىكى گىرنگە، ھەركات دادومەيىك بە بەلگەۋە ھاتە لاي تۇ، باش لىنى تېڭە، قىسە ھەرچەند ھەقىقەت بىن، مادەم جىيەجىنى نەكەي، ھىچ قىيەتتىكى نەيە! لە كۆر و كۆپۈنەۋەكانتدا بە يەكچاۋ سەيرى خەلگ بىكە، ھا لەبەر سىتەمكارىت پىۋاۋى دەسلەتدار مەخسەت لىن خۇش نەكەن و، پىۋاۋى ھەژارلىش لىت نەترسى!

"ھەركەس داۋاكارە، دەپتى بەلگەي پروون و ئاشكرى ھەبى، ئەۋ كەسەپشى داۋاي لەسەر تۆمار كراۋە، دەپتى سۈيۈند بخۋا(و پاكانەي خۇي بىكا)، سۈلج و رېڭكەۋتن لەنىۋان مۇسلماناندا دروستە، بەۋ مەرجەي خەلأل ھەرام نەكەن و ھەرام خەلأل نەكەن. ئەگەر دۈيۈننى بىرپارىڭت دەرگىد و ئەمىرۇ بۇت دەرگەۋت ھەلە بوۋە، نەكەي پەشىمان برونەۋە بە غەيبە بزانى و پاشگەز نەبىتەۋە، گەپانەۋە بۇ سەر ھەق و راستى، زۆر لە مانەۋە لەناۋ ھەلە و چەۋتى مەزىنترە و ياشترە!

"تىڭەشتىن! تىڭەشتىن! ئەگەر ھات و شىتېك لەنىۋ دىلتدا دەھات و دەچۈۋ، ھىچ بەلگەپەكت لە قورئان و فەرمۇودە دەست نەكەۋت، ئەۋا تىڭەشتىن و بىر و ھۇشى خۇت بە باشى بەكار بېنە!

"ھەموو شتە ھاۋۋىنە و ويكچۈۋەكان بزانە و بە پىۋدانگى ئەۋانە شتە تازەكان ھەلپسەنگىنە و دۋايى بزانە كامەپان لەلای خوا و پىغەمبەرى ﷺ خۇشەۋىسە، بەۋەپان بىرپار بەدە!

"ماۋەپەك ماف بەدە بە داۋاكار، ھا بۇ بەلگەي خۇي بگەپتى، ئەگەر بەلگەي تەۋاۋى ھىنا، ئەۋا مافەكەي بۇ دەگەپىننەۋە، ئەگەرنا داۋاكەي پىشتىگۈي دەخىرەت. ئەگەر ۋا بىكەي، ئەۋا گومانەت بۇ دروست ناھى و بەرچاۋپروون دەپى و داۋاكارلىش ناتۋاننى ھىچ بىانۋەپەك بېننەۋە! مۇسلمانان زۆرەپان عادل و راستگۇن، قەپمان لىن ۋەرىگەر، تەنبا ئەۋانە نەپىن كە لەسەر تاۋان دارپان لىن دزەپى، پان سۈيۈندى درۆپان لىن دەرگەۋتەپى، پان كەسېك كە جىڭەي مەنەنەي خەلگ نەپىن، خۋاي گەۋرە ئاگادارى نەپىننەپەكانى ناۋ دلىشە، بەلگەي گوماناۋى و لىلى ناۋى!

”نەكەي ھەرگىز لە كاتى دادوهریدا تورەبەي، يان نيگەران و قەلەق بەي، ھەرگىز ئازارى خەلك نەدەي. لە كاتێكدا ھەقت نیشان دەدەن، پێت ناخۆش نەبێ و ئېنكاري نەكەي، ئەو ھەقەي كە خۆي گەورە پاداشتي لەسەر دەداتەو و دەيكاتە توێشوو بۆ قیامت، ئەو لە ھەموو شتێ باشترە. ھەرکەس بەيني خۆي و خۆي خۆي نەتەي ناو دلي پاك بێ، ئەوا خۆي گەورەي بەسە كە پشتیواني بێ، پتويستى بە خەلك نابێ!

”ھەرکەسێش بە قسەي ساف و لووس پێچەوانەي ھەق جولایەو، خۆي گەرە ئابرووي دەبا، سەر و نەينییەكانی ھەلدەمالێ، چاوەروانی چي لە پاداشتي خەلكی دەكەي؟

”سلاوي خوات لێبێ.

- يا ئەللا! ماشەللا! كورە قوربان تۆ تەواو سەردەمي خۆت پێشخستبوو، من پێم وایە كە پتويستە ئەم نامەيە لە ھەموو دادگاكاندا ھەلبواسرێ، ھەموو دادوهرێك بېخوینیتەو، تۆ قسەيەكي وات كردووە ھېچت نەھێشتوووەتەو. زۆر بەكورتی و پرمانی، ئەگەر من تۆم نەناسايە، دەمگوت: ھەرگىز باومر ناكەم ئەم قسانە قسەي تاكە كەسێك بێت، بەلكو كۆمەلێك دادوهری زۆر زانا ھەستان و بە يەكەو ئەم نامەيان نووسيو، بۆيە ئاوا ئەوەندە پرمانا و بەھێزە!

- ئەو بە ھەر يەكی خوايە، دەيبەخشیت بەو كەسانەي كە خۆي بێهەت. - پاك و بېگەردی بۆ ئەو كەسەي تۆي ھێنا و، قسەكانت ھێندە پاراون، وەك سەحر كارێگەرن، قوربان مۆلەت دەدەي لەسەر ئەم نامەيە بووەستم، ئەم نامەيە نابێ ھەروا بە سەرا تەبەپەن.

- فەرموو چ پرسەكانت بۆ ھاتوو تە پێش بێكە!

- مەبەستت چي بوو لە: ”دادوهری ھەرزێكي گەورە و پتەو و قايەم، سوننەتێكي

گرنگ؟“

له و ده مه ی گه شتم به عومه ر

- خوای گه وره نه م خه لکه ی دروست کردووه و کردوونی به چهند به شیکی جیاوازمه، بیروپا و بۆچون و ئاره زوی جیاوازیان هه یه، به رزمه نده ی جیاوازیان هه یه، ئه بری و ئاره زیان وه ک یه ک نییه. ئا له بهر نه وه هه لسه نگاندنیشیان بۆ کاروباره کان له یه کتر جیا به، بۆیه کێشه ده که وێته نیوانیا نه وه، دژایه تی زۆر ده بی، نه وه تا خوای گه وره ده فه رمووی: ﴿وَلَا يَزَالُونَ تُخْلِفُونَ﴾ (۱۱۸) إِلَّا مَنْ رَجِمَ رَبُّكَ وَلَئِنَّكَ خَلَقَهُمْ هود: ۱۱۸ - ۱۱۹ واته: "به رده وام نه و خه لکه له ئایین و به رنامه و بۆچووندا له یه کتری جیاوازیان، مه گه ر نه وه ی به زه ییی پهروه ردگارت بیگریته وه، هه ر بۆ نه و مه به سته ش خوای گه وره دروستی کردوون (یانی له بهر نه وه دروستی کردوون به زه ییی به واندا بیته وه).".

ده ی مادم وایه، ده بی که سیکی دادوهر له نیوان خه لکدا دادوهری بکا، نه گینا ئا زاوه و گێچه ل له نیوانیا ندا په یدا ده بی، نه و کاته زۆردار بی زۆر ده خوا، بۆیه خوای گه وره دادوهریی واجب کردووه، دادوهری واجبه نه ک سوننه ت، دادوهر سه ریشک نییه له نیوان دادوهر یکردن و دادوهرینه کردندا، خوا ده فه رمووی: ﴿فَلَكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ﴾ ص: ۲۶ واته: "له سه ر بنچینه ی هه ق و پاسته قینه دادوهری له نیوان خه لکدا بکه." نه و هیش که من وتم: "فه رزیکی گه وره و پته و و قایمه، سوننه تیکی گرنکه." نه وه مه به ستم نه وه یه که حوکمی دادوهر نه و به رپاره یه که خوا له قورئاندا دایه به زانده و پتفه مبه ر له سوننه نه کانیدا به کاری هیناوه.

- نه ی مه به ستم چیه له: "هه رکات دادوهریه ی به به لکه وه هاته لای تو،

باش لقی تی بکه؟"

- پتۆیسته دادوهر به باشی له و سکا لایه تی بکا که هینراوه ته به رده می، پتۆش نه وه ی هیچ قسه یه ک بکا، ده بی به باشی لقی بکۆلێته وه، نابێ پتۆش پروونه و نه وه ی پاستی، قسه بکا، به رپاری دروست و نه ته پیاکی دوو شتی زۆر مه زنن که خوای گه وره به خشیویه تی به به نده کانی، ته ئانه ت له دوای به روا هینان به خوا، هیچ شتی

به قهه ده دووانه گرنه نیه! ده دووانه لاقی ئیسلامن، ئیسلام له سه ره ده دوو لاقه وه ستاو، مرؤف هه به دووانه ده توانی خۆی له پێگه ی چهوت و گومرا بپاریزی و ببێته به کێک له و که سانه ی که خۆی گه وره نه مه ته ی پێ به خشیون! دهوانه ده و که سانه ن که خوا ده یانخاته سه ره پێگه ی راست و دروست.

— نه ی مه به ستت چیه له: "قهه هه رچه نه ده قیش بێ، ماده م جێبه جێ نه که ی، هه یه قه مه تێکی نیه"!

— ده بێ دادمه زوو به یاری خۆی بدا و قه زه کان کۆتایی پێ به یێنی، نابێ نه وه نه ده نوای بخا، به یه یێنی، ده بێ دادمه به هه یزی حوکه ورمه ت و سوڵته وه کاره کانی جێبه جێ بکا، نه گه ره وا نه بێ، با تا به یانی دادمه به یه یار ده ره بکا، که سه گوپی بۆ ناگرێ! خۆی گه وره مه ده ی ده و که سانه ی کردوه که به هه یزن و له دینه چاوکه راه و راستگۆن، ده ره مووی: ﴿وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أَزْلَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَرِ﴾ (ص: ۴۵) واته: "نه ی پێغه مبه ره! باس و یادی به نه ده به پێزه کانه مان: ئیبراهیم و ئیسه ق و یه عقه وب بکه، هه موویان ده ستێکی بالایان هه بوو له که یانده نی ئایینی خوادا، ده ستێکی بالایان هه بوو له چاکه و چاکه کاریدا، هه روه ها به رچاو پوونی و شه ره زایی ته واویان هه بوو له هه موو پوویه که وه."

مه به ستی خۆی گه وره له ده ستی بالا، هه یز و ده سه لاته: مه به ستیشی له به رچاو پوونی، به رچاو پوونیه له ئاییندا.

— نه ی مه به ستت چیه له: "له کۆر و کۆبوونه وه کانه تدا به یه که چاو سه یه ری خه لک بکه، با له به ره سه مه کاره یه یه یاری ده سه لاتدار مرخت لێ خۆش نه که ن و بیاوی هه ژاریش لێت نه ترسی"!

— مه به ستم شه ره مه که جه اوانی نه کا له نه وان ده دوو که سه ی که هاتوون بۆلای دادمه، ده بێ وه که لێیان به رووانی، نه گه ره به پێزه وه وه که له هه ره دوو که یانی به رووانی، نه وا ته وانیش به چاو پێکی پێزه وه سه یه ری نه وه ده که ن، نه مه وه که نه و نامه یه

واپە کە بۆ موعاریبە ی کوری ئەبوسوفیانم نووسی و وتم: "مرۆفە لاواژەکان هێندە لە خۆت نزیك بکەرەوە هەتا وایان لێدێ کە ترسیان دەشکێ و زمانیان دەکرێتەوە و زاتی قەسەکردن دەکەن." مرۆفی بەهێز ئەگەر زانیی دادوهر لەگەڵداپە و لە خۆی نزیك دەکاتەو، ئەگەر تاوانبار بوو تاوان زیاتر دەکا. مرۆفی لاواژەش ئەگەر زانیی کە دادوهر لێی ناپرسێتەو—ئەگەر خاوەن هەقیقەت بێ—زات ناکا باسی بکا و زۆر جارێش چاویۆشی لە هەقی خۆی دەکا. من هەرگیز فرمان بە شتیك ناکەم کە خۆم نەبیکەم. جارێکیان من و ئوبە ی کێشەپەکمان هەبوو، زەمیدی کوپی سابتەمان کرد بە دادوهر، وتم بە زەمید: "بۆیە ئێمە هاتوین بۆلای تۆ، ببی بە دادوهر." زەمید لە جینگە ی خۆی راست بوووە و مەوجیکە ی بۆ من فرێدا و وتی: "ها گەوردی موسلمانان لەسەری دابنیشە!"

منیش وتم: "کۆرد کاکە زەمید گیان! هەر لە سەرەتای دادوهریە کەتدا تاوانت کرد، ئوبە ی لە کوێ دادەنیشی، دەبێ منیش لەوێ بێ، ئەمرۆ لەلای تۆدا نابێ من لە ئەو گەورە تر بێ!"

من ئەمە لە پێغەمبەرەووە فێر بووم، دایکی ئیعمانداران ئوم سەلەمە گێراپەو: "پێغەمبەر فەرەسویەتی: 'هەرکەس بوو بە دادوهر لەنیوان موسلماناندا، بەا لە ئەماشکردن و هێماکردن و دانیشاندنی کەسەکاندا دادگەر بێ!'"

— ئە ی قوربان مەبەستت چییە لە: "هەموو شتە هاوونە و وێکچوووەکان بزانە و، بە پێوانگی ئەوانە شتە تازەکان هەلەنگێنە و، دوا یی بزانە کامەیان لەلای خوا و پێغەمبەری خوا خۆشەویسە، بەو میان بەرپار بەدە؟"

— من ئامۆزگاریم کردووە کە ئیجتیهاد بکا و قیاس بەکار بێنێ. زۆر قەزەپە هەبە مرۆف دەبێ ئیری و ئاوەزی خۆی بۆ پختە کار، دەبێ ئیجتیهادی بۆ بکا، قیاس بەکار بێنێ، بزانێ ئایا شتی لەو جۆرە پروی داو؟ ئەگەر پروی داو، ئەمەیش بەپێی ئەو شتە لێک بەداتەو، ئەو قیاسە، بزانێ چ شتی لەو مەسەلەپە نەزیکە و پروی داو، چونکە قەزەپەکان زۆرن، دڵخەکان کەمن، کە وایوو، دەبێ

ئىجتىھاد و قىياس بەكار بېتىرى و، ئەدەبىش لەسەر بىنەما گىشتىھەكانى قورشان و
فەرموودە. جا بۇ ئەدەبىستە، دادوهر دەبىي ژىرى بەكار بېتىنى، دەبىي بىر و
ھىزى خۇي پىخاتە كار، دەبىي حوكم لە قەزىھەكانى تر ھەلھىنجىتىنى. ئەدەبى كار و
بەرنامەي خەلىفەي يەكەم بوو، كارى ھاۋەلان بوو، ئەوان قىاسيان بەكار ھېناۋە،
شەكەكانيان ۋەك ھاۋىنەكان حىساب كىردوۋە، بۇيە دەرگاي ئىجتىھادىيان بۇ خەلىكى
تر كىردوۋەتەۋە، رېگەيان بۇ خۇش كىردوۋن، ئا لەبەر ئەۋە مۇجەھىدى نىيەت پاك و
زاننا، ھەمىشە ھەر خېرى تووش دەبىي، پىغەمبەر ﷺ فەرموۋىيەتى: "ھەركات دادوهر
ئىجتىھادى كىرد و پىكاي، ئەۋە دوو خېرى بۇ دىنۋوسرى، ئەگەرىش نەپىكاي،
خېرىكى بۇ دىنۋوسرى."

- ئەي مەبەستت چى بوو لە: "ئەگەر دىۋىنى بىرپارىكت دەرگىد و، ئەمىرۇ بۇت
دەرگەوت ھەلە بوو، نەكەي پەشىمان بوۋنەۋە بە غەيبە بزانى و پاشگەز نەبىتەۋە،
گەرەنەۋە بۇ سەر ھەق و پاستى، زۆر لە مانەۋە لەناۋ ھەلە و چەۋتى مەزىنترە و
باشترە؟"

- مەبەستى سەرەكى لە دادوهرى، ھەلۋەشاندىنەۋەي شە ناھەقەكان و مافدانە بە
شە ھەقەكان، بۇيە پىۋىستە دادوهر ئەۋىپەرى خۇي ماندوۋ بكا بۇ گەشتن بە ھەق-
ئەگەر بىرپارىكى دا و، دىۋىي بۇي دەرگەوت بىرپارەكەي ھەلە بوو، دەبىي دان بە
ھەلەكەيدا بىنى و شە پاستەكە دەرپىخا، گەرەنەۋە بۇلاي شە پاستەكان گەرەمىي
سزۇف دەرەخا، مانەۋە لەناۋ جەغزى بەتالدا و دان نەنان بە پاستىدا، ئەۋە
خۇبەلزانى و تەكەببۇرە، ھىچ شىكىش ۋەك خۇبەلزانى نابىتە لەمپەرى چوۋنە
بەھەشت، پىغەمبەر ﷺ فەرموۋىيەتى: "ھەركەس بە ئەندازەي تۇزقالتىك فەيس و
تەكەببۇرى لە دلدا بىنى، ناچىتە بەھەشتەۋە."

ئىمەش وتمان: "قوربان! پىۋارى وا ھەيەكە پىنى خۇشە جلوبەرگەكانى جوان
بىنى، نەعل و پىلاۋى جوان بىنى!"

فەرمووی: "ئەو خۆبەزلزانی نىيە. خۆبەزلزانی ئەو يەكە دان بە ھەقدا نەنى و خەلک بە كەم بزانى."

منیش ئامۇزگارىيى ئەبوو موسام كرد كە: "ئەكەي دان بە ھەقدا نەنىت. ئەگەر ھەقت بۇ دەرکەوت و دانت پيا ئەنا، ئەو خەلكت بە كەم زانیوہ."

- ئەي مەبەستت چى بوو لە: "موسلمانان زۆر بەيان عادل و راستگۆن. قسەيان لى وەربگرە. تەنیا ئەوانەي نەبى كە لەسەر تاوان داریان لى درابى، يان سۆيىندى درۆيان لى دەرکەوتبى. يان كەسەيك كە چىگەي متمانەي خەلک نەبى؟"

- خۆي گەورە ئەم ئومەتەي پىغەمبەرى ﷺ كەردووە بە ئومەتەيكى ميانەرمو و شاھيد بەسەر ئومەتانی پىشوووە. ميانەرموي بریتىە لە دادگەري. موسلمانان لەناو يەكدا دادگەرن. تەنھا ئەوانەيان نەبى كە شتەيكى رايان لى دەرکەوتبى كە بىتە لەمپەر بۇ شايتەي. ئەو لەمپەرەيش ئەو يەكە كە شايتەيى درۆي دابى. ئەو ئىتر شايتەيى لى وەرنەگيرى، يان لەبەر تاوانەيكى گەورە دارى ھەدى لى درابى. ئەو خۆي گەورە پازى نىيە شايتەيان لى وەربگرى. يان لەوانەيە ئەو شايتەيە لەبەر بەرژمەنديەك بىت. وەك شايتەيدانى كۆيلە بۇ گەورەكەي خۆي. لەوانەيە ئەو كۆيلە لە ترسدا يان لەبەر بەرژمەندي شايتەي بۇ گەورەكەي بەدا. ھەروەھا شايتەيدانى خزم بۇ خزم ئەگەر شوبەھ و تۆمەتەيك بوو. ئەو وەرنەگيرىت. ئەگىنا وەردەگيرىت.

- ئەي مەبەستت چىيە لە: "ماوەيەك ماف بەدە بە داواكار، با بۇ بەلگەي خۆي بەگەر. ئەگەر بەلگەي تەواوى ھىنا، ئەوا مافەكەي بۇ دەگەرئىتەوہ. ئەگەرنا داواكەي پشت گوى دەخرىت. ئەگەر وا بەكەي. ئەوا گومانەت بۇ دروست نابى و بەرچارپوون دەبى و، داواكارەش ناتوانى ھىچ ھيانووبەك ھەتتەوہ؟"

- ئەو دادووەري كە دادگەرە، دەبى ماوەيەك مۆلەت بەدا بە داواكار تا بتوانى بەلگە و شتى خۆي ئامادە بكە. ئەو كەسەي داواكارە، لەوانەيە بەلگەيەكەي ھەبى كە ئىستا ئامادە نەبى. شايتەيكى ھەبى لە سەفەردا بى، ئەگەر دادوور پەلەي پى

بىكا و زوو بېھار بىدا، ئەوا دادپەرورەر نەبوو. بۇيە داواكار بۇيە ھەيە داواي ماوھەك
بىكا كە تېھدا بىتوانى شايەت و بەلگەي خۇي ئامادە بىكا، ئەو ماوھە دىھارى
نەكراو، بۇنموونە نابى دادورەر بلى؛ "ئەنبا سى پۇژ مۇلەتت ھەيە" نەوېش بە سى
پۇژ كارەكانى بۇ جىھەجى نەكرەت. خۇ ئەگەر دادورەر سوور دەيزانى ئەو بەلگە و
شايەتەنەي ئەو باسيان دەكا، پىويستىيان بە سى پۇژ نىيە، ئەو دەتوانى ماوھى سى
پۇژى بۇ دابىنى، بۇ نىوونە ئەگەر بەلگەكان پان شايەتەكەي لە مالىدا بوون، يان
شايەتەكەي خەلگى ئەو شارە بوو، لەوېش بوو، واتە لە سەفەر نەبوو، ئەو ئەو
كاتە پىويستە دادورەر زوو قەزىكە كۆتايى پى بىنى و بە كراوھى نەيھىلەتەودا!
- ئەي قورىان مەبەستت چىيە لە: "ھەركەس داواكارە، دەبى بەلگەي پوون و
ئاشكراي ھەيى. ئەو كەسەيشى داواي لەسەر تۆمار كراو، دەبى سوېند بىخواو
پاكانەي خۇي بىكا!"

- ئەم قەسە تەفسىرى ئەو شايەتەيە كە خۇاي گەرە دەفەرمووى: ﴿وَأَتَيْنَهُ
الْحِكْمَةَ وَفَصَّلَ الْخُطَابِ﴾ ص: ۲۰ واتە: "ھىكمەت و دانايى و قەسە و فرمانى
بەجىمان پى بەخشى."

فصل الخطاب لە شايەتەكەدا بىرىتە لە بەلگەي بەھىزى داواكار لەسەر
داوالەسەرتۆماركراو، پان بىرىتە لە سوېندى داوالەسەرتۆماركراو ئەگەر ھات و
داواكار بەلگەي بەھىزى نەبوو، ئەسل لە دادگادا ئەوھەيە كە يەكەم جار داواكار
بەلگەي خۇي پىشكەش بىكا، ئەگەر نەبىتوانى بەلگە پىشكەش بىكا، ئەوا
داوالەسەرتۆماركراو سوېند دەخوا، چونكە ئەسل واھە مەوۇف بەرى بى لە تاوان!

ئەگەر كەسەك داواي ئەوھى كرد كە مافىكى لەسەر كەسەكى تر ھەبوو، بەلام
بەلگەيشى بە دەستەو نەبوو، ئەو دەبى دادورەر ئەو كەسە لە دادگادا ئامادە بىكات
و پى بلى؛ "فلان كەسا فلان داواي لەسەر تۆ تۆمار كىدووه." جا ئەگەر لايەنى
دووم دانى بە تاوانەكەي خۇيەدا نا، ئەوا دادورەر بىھارى خۇي دەردەكە، ئەگىنا

..... ئەو دەمەيگە شىنم بە غومە، ﷺ

لايەنى دووم سۆيىد دەخوا و پاكانە بۇ خۇي دەكا و، ئىتىر مەلەفى قەزىكە دادەخرىت، دادومر لە دونيادا دەيى بە بەلگە و دەلىلەو بەپىرى خۇي بەدا، بەلام لەو دونيا ئەو دادگاى خوا كار دەكات، دادومرى ھەرگەورە و راستەقىنە خۇي گەورەيە، فرمان بە زمان و دەست و لاق و ئەندامەكانى مرقۇف دەدا كە شايەتى بدمن، مافى كەس لەوى پېشىل نايى و نافەوتى!

خۇ ئەگەر دادومر ھەقى بە كەسك دا كە شايانى ئەو ھەقە نەبوو، ئەو ئىتىر كۆتايىي دونيا نىيە، ھەلال بوونى ھەرامىش نىيە، دادومرىش مرقۇفە و بە زىرى و ئاوەزى خۇي، بەپىي بەلگە بەپىر دەردەكا، جا ئەگەر كەسك لە زېر سەقى دادگادا مافىكى نابەجئى ھەرگىز، ئەو لە پۇزى قىامەتدا تۆلەي لى دەسەنرېتەو!

تەننەت پېغەمبەر ﷺ ھەرموويەتى: "منيش ھەك ئېو مرقۇف، ئېو كېشەكانتان دېننە لاي من، لەوانىيە يەكېكتان قسەزانتىر بى لەوى تر، بەلگەى جوانى بەدەستەو بى، منيش بە گويەرى قسەكانى مافى بى بدم! جا ئەگەر من مافم بە يەكك دا و خاومن مافىش نەبوو، ئەو پارچەيەك ئاگرم پېداو!"

- ئەى قوربان مەبەستت چى بوو لە: "خراى گەورە ئاگادارى نەپنىيەكانى ناو دلىشە، بەلگەى گوماناوى و لىلى ناوى؟"

- من زۆر جار دەمگوت: "ھەندى كەس لە سەردەمى پېغەمبەر ﷺ بە ھەجى بەپىرى لەسەر دەرا! ئىستە ھەجى و سروش تەواو بوو، نەما! ئىمەيش بە گويەرى كردارەكانتان بەپىرتان لەسەر دەدەين، جا ھەركەس كردارى باشى ھەبوو، ئىمە بەپىرى لە قازانچ دەدەين، لە خۇمانى نىك دەكەينەو، خۇ ئەگەر لە دلىا نىەتى باشەيشى نەبوو، ئەوا ئىمە پېنى نازانين، ھەركەسەيش كردەوھى خراپ بوو، ئىمە بەپىرى لە دژ دەردەكەين، ھەرچەند خۇيشى بلىت، 'مەبەست و نىەتم چاكەيە!'"

كەس بۇ نىيە ھىچ بەپىرىك لەسەر كەسكى تر بەدا مەگەر بەپىي ئەو كردەوانەى نەبى كە دەپىنرېن، دلىكان ھەك خانووى دەرگا گالەدراون، نازانين چىمەن تىايە، تەنبا خوا دەزانى چى لەنئو دلىايە، ئىمە ناتوانين دلى كەس بخوئىنەو تە بزانين

چى تىبابە، ئىمە ۋەك ۋىم بە گۆپرەي كۆرەمە بەپار دەمىن، ئەگەر كۆرەمەي چاك بوو، ئەو لاي ئىمە بە چاكەكار دەناسرى، ئىتر لە دىدا چ شىكى مەبەستە ئەو ھەۋالەي خوا دەكرى، ئەگەرەش كۆرەمەي خراپى ھەبوو، ئەو بە خراپەكار دەناسرىت، ئىتر لە ۋەۋەلەش ھەۋالەي خوا دەكرىت. چارەك پىغەمبەر ﷺ دارى ھەددى لە بادەخۆرىك دا، پىۋىك نەفرەتى لەو بادەخۆرە كۆر، ۋى: "نەفرەتى خوات لى بىن! چ كارىكت كۆرەمە."

پىغەمبەر ﷺ فەرەمۇي: "نەفرەتى لى مەكەن! مەن تەنبا ئەۋەندە دەزانم كە ئەو پىۋە خوا و پىغەمبەرى خۋى خۆش دەۋى!"

پىغەمبەر دەيزانى ئەو پىۋە خوا و پىغەمبەرى خۆش دەۋى، بەلام ئەو خۆشەۋىسىيە ئەۋە ھۋى ئەۋەي دارى ھەددى لى ئەدا و تۆلەي لى ئەسەنئەۋە! پىۋىش ھەبوو دوۋرۋو بوو، ۋەك عەبدوللاي كۆرى سەلۇل، بەلام پىغەمبەر ﷺ بە گۆپرەي كۆرەمەكانى لەگەلدا دەجولايەۋە، بە پروۋالەت نوۋىزى دەكرى و خۋى بە مۇسلمان نىشان دەدا.

ھەرچى لە بارەي شوبوھات و گومانىش ھەيە، ئەۋە ئايىنى ئىسلام رېزى مۇۋ دەكرى، ناكرى بە گومان و قەسە لارەكى مافى پىشەل بكرى، چۈنكە ئەۋ قەسە گومانىۋىيەنە زۆر جار درۆن، خۋى گەرە دەفەرەمۇي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَيْدَ بَيْنِ أَلْفَيْنِ بِكُ الْفَيْنِ إِنَّهُ﴾ الحجرات: ۱۲ ۋاتە، "ئەي ئەۋ كەسانەي باۋەرەتەن ھىناۋە! خۆتان زۆر پىارەزەن لەگومانى خراپ، لە راستىدا ھەندى لەۋ گومانانە گوناۋە و تۋانن (بۆيە ھەق ۋايە لە ھەمۇر گومانەك خۆپارەزەن)."

پىغەمبەرەش فەرەمۇيەتى: "بە گۆپرەي تۋانا تۆلە لە كۆل مۇسلمانان بىكەنەۋە، ئەگەر بەلگەيەكى ھەبوو بۇ ئەۋەي تۆلەي لى ئەسەنئەۋە، ئەۋا لى قەبۇل بىكەن. ئەگەر سەركردە لە بەخشەندا ھەلە بكا و بە ھەلە كەسەك بەخشى، لەۋە باشترە لە تۆلە سەندەنەۋە! ھەلە بكا و بە ھەلە تۆلە لە پەكەك بەسەنئەۋە!"

كەۋابوۋ تۆلە لە ھېچ كەسك ناسەنرېتەۋە مەگەر بە بوۋنى بەلگە يەكى بەھىز و
 بېگومان، يان دەپى بە گويىرەي بەلگە يەك تاۋانبار بىكرى كە وا ئەۋ بەلگە يە ئەۋ
 تاۋانەي لى بخويىنرېتەۋە، ۋەك ئەۋەي كچىك يان بېۋەژنىك دوو گيان بېي، يان
 پياۋىك بېشېتەۋە و بادە ھەلپېنېتەۋە! ئەمە ئېتر بەلگەي نارى و دېارە كە كچەكە
 يان بېۋەژنەكە زىنەي كىرەۋە و، پياۋەكە بادەي خواردوۋەتەۋە.

— ئەي قوربان مەبەسەت چى بوۋ لە: "نەكەي ھەرگىز لە كاتى دادومىدا
 توۋرەبېي، يان نىگەران و قەلق بېي، ھەرگىز ئازارى خەلك نەدەي، لە كاتىكدا
 ھەقت نىشان دەدەن، پېت ناخۇش نەبى و ئىنكارىي نەكەي، ئەۋ ھەقەي كە خۋاي
 گەۋرە پاداشتى لەسەر دەداتەۋە و دەيكاتە توپشور بۇ قىامەت، ھەركەس بەينى
 خۋى و خۋاي خۋى نىھەتى ناۋ دلى پاك بېي، ئەۋا خۋاي گەۋرەي بەسە كە
 پىشتىۋانى بېي، پىۋىستى بە خەلك نەبى! ؟

ئەمە ۋەك ئەۋ ۋەسەت و ئامۇژگارىيە بە كە بۇ شورەيى كوپى حارسەم كىرد
 كاتى كىردەم بە دادوم، پىم وت: "ھەرگىز بە دەم توپەبوۋنەۋە لەنىۋان دوو كەسدا
 دادگەرى نەكەي!"

ۋاجبە لەسەر دادوم لە كاتى دادومىدا مېشكى ساف بېي، دوور بېي لەۋ شقانەي
 كە دەبەنە ھۆكەرى ئەۋەي كارەكانى بە تەۋاۋى نەكا، ۋەك بىرسىتى، تىنۋىتى،
 توپەبېي، دلەۋاكى... بۇ ئەۋەي ھالەتتىكى نەفسىي ۋاي بەسەردا نەبەت بەپەلە
 بېپارىكى نادروست دەرىكا!

ئەگەر دوو كەس دۇي يەك سكالايان تۆمار كىرەۋە، نابى دادوم بەلەي ھېچ
 يەك لەۋ كەسانەيدا داپتاشى، ھەرچەند لە دلدا يەككىيانى زىاتر خۇش بوئ، دەپى
 ئەۋ خۇشەۋىسە نەبېتە ھۆي ئەۋەي كە زىاتر گىرنگىي پىن بىدا، دېسان ئەگەر پقى
 لە يەككىيان بور، نابى ئەۋ پقە بېتە ھۆكەرى ئەۋەي لە كاتى دادومىدا پىشتى تىن
 بىكا و گىرنگىي پىن نەدا!

دادگا شوپنى ئەو ھەبەبە كە مافى تىپا بۇ خاۋەن ماف بگە پېتىر تەۋە. شوپنى خۇشەۋىسى و رقتەۋونەۋە نىيە. جا بۇ ئەۋەى دادوۋەر دادگەر بېت. دەپنى رىق و كىنە و خۇشەۋىسى لە دلى خۇيدا نەھىلەت!

- ئەى قورىان مەبەستت چى بوو لە: "سولج و پىككەۋتن لە نىۋان موسلماناندا بروسە. بەو مەرجهى خەلال حەرام نەكەن و حەرام خەلال نەكەن؟"

- مەن زۆر جار دەمگوت: "ئەگەر دوو كەس كىشەيە كىيان ھەبوو، لىيان بگە پېن با خۇيان كىشەكەيان خەل بگەن. چونكە پىراندەۋەى كىشە لە دادگادا دەپتە ھۇى رىق و كىنە لە دلى ھەردوۋ لايەن، بە تايپەتى ئەۋەى كە خۇى بە دۇراۋ دەزانى!"

مەن نامەيەكەم بۇ موعاۋىيە نوۋسىبوو وتبووم: "سوۋر بە لەسەر ئەۋەى كە خەلك خۇيان لەناۋ يەكدا پىك بىن و سولج و ئاشتى بگەن. ئايىنى ئىسلامىش لە زۆر ئايەت و فەرمۇدەدا ھانى خەلك دەدا بۇ ئەۋەى پىك بىن و ئاشتى بگەن، خۇاى گەرە دەفەرموۋى: ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَمْحُوا بَيْنَهُمَا﴾ الحجرات: ۹ واتە: "ئەگەر دوو دەستە، يان دوو تاقم لە موسلمانان بوو بە شەپيان، ئەۋە دەستەبەجى ھەول بىدەن پىكيان بىخەن و ئاشتىيان بگەنەۋە."

دېسان دەفەرموۋى: ﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ﴾ النساء: ۱۲۸ واتە: "ھىچ گوناھيان لەسەر نىيە و كارىكى چاكە ئەگەر نىۋان خۇيان چاك بگەن و لەسەر شىۋازىك پىك بگەن. ھەمىشە پىككەۋتن و تەبايى شتىكى چاك و پەسەندە."

دېسان دەفەرموۋى: ﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ﴾ الصلح بىنك التائىن ﴿النساء: ۱۱۴ واتە: "لە زۆرەى چپە و سرتە و قسە نەپتەكانياندا ھىچ خىرەك بەدى ناكىرت و ئاياندا نىيە، مەگەر چپەى ئەۋ كەسەى كە فەرمان بەدات بە بەخششەك، چاكەيەك، يان پىكخستەن و چاكسازى و ئاشتەۋونەۋەبەكى نىۋان خەلكى."

..... ئەو دەمە ئىگەشتم بە مومە رەھمە

پێغمە مەمبەرى خوايش ﷺ دەرەمورئ: "خەلکەنە! شتەکتان پێن بۆنم کە هەرکەس بیکە پلەیهک لە سەرۆوی ئەو کەسانەرە دەبێت کە نوێژ دەکەن و پۆژوو دەگرن!"
وتمان: "بە ئێ قوربان!"

فەرەمورئ: "ناشتکردنەوهی خەلکە! ئاژاوەدروستکردن لەنتوان خەلکە! هەلپاچە! مەبەستم ئەوێ نییە بۆنم: قۆ هەلدەپاچێ! مەبەستم ئەوێیە دین هەلدەپاچێ!"
دیسانەوه پێغمە مەمبەر ﷺ فەرەمورئ: "ناشتیکردن و سۆلج لەنتوان خەلکە! دروستە (خێرە و) مەگەر ئەوێ کە خەلکەکی تیا حەرەم بکریت یان حەرەمیکێ تیا خەلکە بکریت. موسلمانانیش دەبێ بە ئێنی خۆیان ببەنە سەر، مەگەر ئەو بە ئێنی کە خەلکەکی تیا حەرەم بکریت یان حەرەمیکێ تیا خەلکە بکریت."

سۆلجی حەرەم بۆ ئەوێ وەک ئەوێ کە پیاویکی ئازادی تیا بکری بە کۆیلە! یان لەسەر سووخورێ و پێپا پێکبەون! یان لەسەر ئەوێ پێک بێن کە واجییکی دینی واز لێ بێن! یان خەددییکی شەری پێک بخەن! ئەو جۆرە سۆلج و پێکەتاتە هێچیان دروست نین.

بە باسی سۆلج و پێکەتانی خەلکەشت بۆ بکەم، وەک: دوو کەس کە کێشەیهکیان هەیە پێک بکەون کە کێشەیهکیان بە شەری یەکلایی بکەنەوه! ئەمە باشترین پێککەوتن و دادوەرییە! دلە تۆراوەکان ناشت دەکاتەوه، ماف بۆ خاوەن ماف دەگەرێتەوه!

- خۆی گەرە بێنێ قوربان! قەسەکانت ئەوەندە گەرن، ئەگەر کەم بوون وەک سێحەر کار لە مەزەف دەکەن، ئەگەر دەرێش بوون، هەمووی پووێکردنەوهی جوانن! جا بە هەر باریکدا بێ، هەر باشە!
- سپاس کوێم! خوا پێوەستاوت بکات.

- دەی قوربان ئەستە ئێتر باسی نامەکە تەواو بوو، شتەکم لەناو دلەیه

پەيوەندیی بەم باسەوه هەیە!

- چىيە؟

- باسى ھەندى لە و ھەدد و تۆلەسەندەنەوانەيە كە تۇ بە جىت ھىناۋە!

- باسى كامەيانىت بۆكەم؟

- شتىك لە بارەي تۇ و موتىمى كورى ئەسۋەدەۋە بېستۋە، پىم خۇشە باسى

ئەۋە بكى!

- رۆژىك يەككىيان ھىفا بۆلای من پادەي خواردىۋو. تەماشە دەكەم بە

شانازىيەۋە تاۋان ئەنجام دەدا!

پىم وت: "دەتتىرم بۆلای پىاۋىك بەزەيى پىاتدا نەيەتەۋە!"

ناردىم بۆلای موتىم، موتىم خۇي لە دادگادا فەرمانبەر بوو، زۆر بىرەحم و بىسۆز

بوو. پىم وت: "موتىم! بەيانى ھەشتا دار لەم پىاۋە بەدە لە تۆلەي ئەۋەي كە

شەرابى خواردۋەتەۋە!"

بۇ بەيانىي رۆژى دوايى رۆشتەم بۆلای موتىم، تەماشە دەكەم زۆر بە توندى لىي

دەدا.

پىم وت: "خۇا بىگىرى! خۇ كوشتت! ئەۋە چەتد دارت لىداۋە؟"

وتى: "شەست!"

مىش وت: "دەي بېست دارەكەيتىرى لى مەدە!"

ئىتر موتىم وازى لى ھىنا.

- قورىان ھەز ناكەم بەسەر ئەم چىرۆكەدا تىپپەرم، دەمەۋى پرسىارت لى بىكەم!

- فەرموو.

- بۆچى ئەۋ پىاۋەت نارد بۇ ئەۋەي دىرەقتىرەن كاربەدەست تۆلەي لى بىكەتەۋە؟

- چونكە زۆر بىنەت بوو، زۆر جار ئارەقى دەخواردىۋە و لەسەر ئارەقخۇرى

لەيان دەدا. وت ئەم جارە بېدەمە دەست موتىم، ئىتر تۆبەي پىن دەكا.

- ئەي قورىان ئەمە تۆلەيە يان دارى ھەدا!

- پەنا بە خوا كورم! من چىم بەلاي ئەو پياوۋە ھەبوو تا لەبەر خۆم تۆلەي لى.
 بىنەمەۋە؟ ئەو پياوۋە گالتەي بە دىن دەھات، ھەرامى بۇ خۆي ھەلال كوردى.
 ئەۋەي كە قەدەغە كرابور ئەو بۆي دەپۇشت. خۋاي گەرەيش دارى ھەددى دانائە
 بۇ ئەو جۆرە كەسانە. منىش بە گويىرەي بىرپارى خوا دارى ھەددى لى دا.
 سەبارەت بەۋەش كە بۇچى دام بە دەستى موتىمەۋە، ئەۋە من دەمزانى موتىم توندە،
 پىم وتى: "وتم بەلكو تۆبە بكا!" دەمويست واز لەو كارە دزىۋە بىننى. خۇ ئەگەر
 نەيانگرتايە و نەيانھىنايە بۇلاي من، ئەۋا من ھەر نەمدەناسى. پىم خۇشبوو لە
 كاتىكى ئاۋاد نەبىنم، بەلكو لە شوپىنكى باشدا و لەسەر كارىكى باش بىبىنم.

- ئەي بۇچى ھەر ئەو شەرەي گىرا دارتان لى نەدا؟ بۇچى وتت بە موتىم:
 "سەي دارى لى بدە؟"

- چونكە دارى ھەد نابى لە كاتى سەرخۇشىدا لە ئارەقخۇر بدرى، دارلىدان بۇ
 ئەۋەيە كە تەمبى بىي، ئىتر واز لەو كارە بىننى. ئەگەر لە كاتى سەرخۇشىدا لىي
 بدمن، ئەۋە ئەۋا كاتە ۋاي لى دى كە ھەموو مەبەستىكى ئىمە تەنيا ھەر ئازاردانى
 خەلك بى و بەس! پەندوگرگرتن لە دارلىداندا نىيە، ئىمە مافى ئەۋەمان نىيە لە
 خۇمانەۋە لە خەلك بدمىن. ئەۋ ھەدلىدانەيش عىبادەتە، بۇ ئەۋەي ئەۋ كەسەي ئەۋ
 كارە دەكا، جارىكى تر نەيكاتەۋە—بۇ پاراستنى كۆمەلگايە. منىش ويمستم
 سەرخۇشپىكەي نەمىننى، پاشان لىي بدرى. چەند كەسپكىش بە دىارەۋە بن بۇ
 ئەۋەي باش تەرىق بىپتەۋە و خەجالەت بى و كارى ۋا دووبارە نەكاتەۋە!

- ئەي بۇچى بۇ بەيانىيەكەي پۇشتى بۇ سەپر كىرىنى موتىم و ئەۋ پياۋە؟

- ئەي مومەر كەي دانىشتوۋە و خەلكى پشت گوي خىستوۋە؟

- قوربان تۆ خۇت لە كاتى ھەموو لىدانىكدا ئامادە دەپورى؟

- نەخىرا ئەو ھەر ئاكرى، چۈنكى مەن كارم زۇر بوو. مەن پۇژانە سەرم لە
مەگەوت، بازار، كۆلانەكانى شار، خەزىنەى گىشتى، ئازەلانى زەكات و ئەو جۇرە
شۈپتانە دەدا، جارجارىش دەپۇشتەم بۇ ئەو شۈپنەى كە خەدىان لە خەلك دەدا.
- ئەى بۇ وتەت بە موتەى، "خۇا بىگىرى! خۇ كوشقتا ئەو چەند دارت
لەداو؟"

- چۈنكى زۇر بە توندى لىتى دەدا. دارى خەد ناپى زۇر توند بى، ئەگەر ئەو
بىاۋە بەرگەى ئەو دارانەى نەگرتايە چى؟

- قەيناكا، مادەم ئەو ئەۋەندە كۆپى بە خەرام نەدەدا با بەردايە؟

- ناپى كورم! ئىمە دەپى دارى خەد ۋەك ئەۋەى شەرى دىارى كىرۋە لىتى
بەدىن، نە توندتر نە شەلتر. خۇشتەرىن پۇژ بۇ مەنىش ئەو پۇژانەن كە ھىچ كەس
تۆلەى لى ئاكرىتەۋە و دارى لى ئادىت؛ ئەو پۇژانەى كەس ئارقى ئاخواتەۋە.
كەس زىفا ئاكا، كەس دىزى ئاكا. خەد بۇ ئەۋەپە كە خەلك تەمبى بى، نەك بۇ
تۆلەى شەخسى و كوشتن و...

- بەلام خۇ تۆ بىست دارت بۇ كەم كىرەۋە؟ دەپوۋ عارقى خۇر ھەشتا دارى لى
بەرت!

- بەلى راستە! دەپوۋ ھەشتا دارى لى درابا، بەلام بەو شىۋەپەى كە شەرىپە.
مەن تەماشام كىر، موتەى زۇر بە توندى لىتى دەدا، بۇيە بىست دارم بۇ كەم كىرەۋە!
- كورە قورىان تۆ زۇر بەسۆزى! تەنانەت لە كاتى خەدەركىرەنىشدا بەسۆزى!
- ئەى دەپى ۋابم! ئەو خەلكە ھەمروى بەندەى خواپە! خواى كەۋرەپىش مەنى
كىرۋە بە چاۋدەرىان و خۇى تەماشام دەكا بزانى مەن چى دەكەم! مەن بە كۆلى
ستەم و دۇرەقىپەۋە پەمەۋە بارەگەى خوا؟ ناپى!

- نا بە خوا تۆ ۋاناكەى.

- ھەرگەزىش ۋام نەكىرۋەۋە!

- قوربان! بېستومە پياۋىكى سەرخۇش ھاتوۋەتە خىزمەت جەناھت و سكالاي لە
 ئەبو موساي ئەشەرى كىدوۋە، چىرۆكەكە چىيە و چۈنە؟
 - من و عبدوللاي كوپم لە ەمرە بوۋىن، يىكەۋە بە تەنبا پياسەمان دەكرە،
 سوارىك بەرەپروۋى ئىمە ھات، ەك بە دواي ئىمەدا بگەپى ئاۋابوو.
 بە عبدوللام وت: "وا بزانم بە دواي خۆماندا دەگەپى!"
 پياۋەكە گەشت پىمان و دەستى كرد بە گريان، زۆر گريا.
 منىش وت: "برا ئەۋە چىيە؟ بۆ ئاۋا دەگرىت؟! ئەگەر قەرزارى، قەرزەكەت دەپىزىم!
 ئەگەر لە كەسەك دەترسى، ئەۋا پەنات دەدەم؟! ئەگەر بە ناھەق كەسەك
 كوشتوۋە، ئەۋە ئىتر شەككى ترە و دەپى بكوژىتەۋە. ئەگەر لە دەست دەرودراسى
 بىزارى، ئەۋا لە شوئىكى تر نىشتەجىت دەكەم؟!"
 وتى: "قوربان من بەنى تەمىمىم. پۆژىك شەرابم خواردەۋە، ئەبو موسا گىرمى و
 جەلدەي لى دام، دەم و چاۋى رەش كردم، بەناۋ خەلكدا گىرامى، دوايىش وتى:
 'كەس لەگەلدا دانەنىشى و كەسەش لەگەلدا نان نەخوا!'"
 منىش پىم وت: "ئەي تۆ جىت كرد؟"
 وتى: "دەل و دەروونم ھانم دەدەن لەنىۋان سى كاردە يەكيان ھەلپىزىم."
 منىش وت: "چى و چى؟"
 وتى: "يا شمشىرىك ھەلدەگرم ئەبو موسا دەكۆژم، يان دىم و تۆ بىنۆرە بۆ شام
 لەۋى كەس نامناسى، يان خۆم پادەستى دوزمن دەكەم و ئەۋان ھەم قسەم لەگەلدا
 دەكەن و ھەم نانم لەگەلدا دەخۇن!"
 منىش بە خوا خەرىك بوو لە خەفەتا دادەچۆرام، پىم وت: "من پىم خۇش نىيە
 پىر بە دونيا زىپىم ھەپى، بەلام تۆ شتى ۋا بگەي، لە سەردەمى نەقامىدا من
 شەرابخۆرتىن كەس بووم، بە خوا شەرابخواردن ەك زىنا خراپ نىيە!"
 نامەيەكم بۆ ئەبو موسا نووسى و وتى:

“سلاۋى خوات لىن بىن، دۋاى سەلام، فلان كەسى كۆپى فلان كەسى تەمىمى ئەۋەى بۇ باس كىردىم كە تۆ چىت لىن كىردۈۋە. بەۋ خىۋايە جانكى تر ئىشى ۋا بىكى. سەروچاۋت رەش دەكەم، بەناۋ خەلگىدا دەنگىرەم. ئەگەر دىتەۋى وات لىن بىكەم، بەك جارى تر ئىشىكى ۋا بىكە! فرمان بىكە بە خەلگىش كە ھەم قەسى لەگەلدا بىكەن ۋ ھەم ئانى لەگەلدا بخۇن!

دووسەد دىرەھەم پىن بەخشى ۋ ناسەكەم پىداۋ وتىم: “دەى بىراكەم بەرەۋ مال ۋەپرى بىكەۋە، ياخۋا بە سەلامەتى پىۋىنەۋە!”

- بە خۋا ئەمەش چىرۆكىكى تىرى سەرسۈرەپنەر بوۋ، ھىۋادارم گەۋرەم پىن بىن بىدا كەمىك لەسەرى بوەستىن.

- چ پىرسىارىكت لەم چىرۆكەۋە بۇ گەلەلە بوۋە؟

- تۆ بە غەبدوللات فەرموۋ: “ۋابىزانم بە دۋاى خۇماندا دەگەپرى!” پىن سەپىرە! تۆ تەنەت لە سەفرەى غەمرەشدا دەرگات لەسەر خەلگ دانەخستىۋو، لەۋىش بەرۆكىان دەگرتى ۋ سكالايان لا دەكردى!

- كورم! غەمرە سۈننەتە، بەلام بەپىكردنى كاروبارى خەلگى لەسەر كاربەدەست فەرزە، دەپى من مافەكانيان بۇ بىكەپىنەۋە ۋ پارمەتى سىتەملىكراۋان بىدەم ۋ بىبە پەنا ۋ پالپىشت بۇ ھەزار ۋ لاۋازان.

- راست دەفەرمۈۋى قوربان! ئەگەر ئەۋ پىۋاۋەش بەزانىايە تۆ ئاۋا نەت، نەدەت بۇ خىزەت.

- جىگە لە ئىمان، شىكى باش لاي خۋا ھىندەى ئەۋە باشە كە خەلگ ھىۋايان پىت ھەپى، سىتەملىكراۋ پىت بۇلات بۇ ئەۋەى مافى بۇ ۋەرىگىرەتەۋە، ئاتاج ۋ ھەزار پىت بۇ ئەۋەى پارمەتى بەدى، ترستىراۋ پىت بۇلات بۇ ئەۋەى پەناى بەدى، بىكەس پىت بۇلات بۇ ئەۋەى بىى بەكەسى، لىقەۋماۋ پىت بۇلات بۇ ئەۋەى بىپتە مایەى دلخۇشى بۇى.

- بە خوا ھېچ! پېم سەير بوو ئەوئەندە بە خورپ لای تۆ گریا، تۆیش ھې ئەوئە
لنى بېرسى فرموت، "ئەگەر قەرزارى بۆت دەپۇئرم، ئەگەر لە كەسك دەترسى
پەنات دەدم."

- كورم! خەلك پېويستيان بە يەككە لە داواكارى لەم و لەو پزگارىان بكا.
پېويستى و موحتاجى تالە، ئىمەيش دوو جار تالای پېن بدەين؟ تالای ئاتاجى و
تالای داواكارى، نا بە خوا غومەر ھەرگىز را ناك.

- زۆرم پېن سەير بوو ئەو نامەيەت بۆ ئەبوو موسا نووسى، ھەرگىز نەمبېستووه
گەرەى ولاتىك لەبەر خاترى كەسكى ئاسايى، تەمبېلى كاربەدەستىكى ژېر
دەسلاتى خۆى بكا.

- غومەر لەگەل ھەقدايە، ئىتر ھەق لە ھەركوئ و لای ھەركى بىت. ئەگەر
كەسك ھەقى بەسەر منەو بوو، ئەوا خۆم يەكەم كەسم ھەقەكەى بۆ بەنەو.
ئەگەر كەسكى ئاسايى ھەقى لای كاربەدەستىكى من بوو، ئەوا يارمەتیی ئەو كەسە
دەدم ھەتا ھەقى خۆى وەردەگرێتەو، ھەرچەند ئەو ھەقە لای سەركردەيەكى
گەرەيش بى.

- بە خوا ئا ئەو دادگەريیە، بەلام قوربان تۆ وا نازانى كەمك لەگەل ئەبوو
موسادا توند بووى؟

- ئەى تۆ وا نازانى كە ئەبوو موسا لەگەل ئەو پیاو دەماو دە زۆر توند بوو؟
كورم! ئىمە دەمانەوئ خەلك راست بكەينەو ئەك پېانشكىنن، دەمانەوئ بەرەو
ئىسلاميان بگێرپەنەو ئەك پراويان بننن. دەپى ئەو پيان لا دروست بكەين كاتى ئىمە
ھەددىكى شەرعیيان بەسەردا دەردەكەين، ئەو تۆلە سەندەوئ نىيە لەبەر خۆمان.
دەپى ئەو پيان تېگەپەنن كە ھەددەركردن مېرەبانىيە، دەپى لەسەرخۆ و ھۆن
بېن. ئەوان ئەگەر خۆشەويىيان لە ئىمە پادەپېنى، دەپى ئىمەيش چى ئومەدى
ئەوان بېن.

- بەئى قوربان! مېھرەبانى و لەسەرخۆيى ھەروايە، بەم جۆرەي تۆ فرموت،
كاربەدەستان دەتوانن دلى خەلك بەرمولاي خۇيان كەمەندكېش بكن، بە دادگەرى،
بە سۆز و بەزەيى، نەك بە شىر و تىرا

- راست دەكەي كوپم! بە دادگەرى و سۆز و بەزەيى!

- قوربان باسى ئەو پياۋە قىبىتىم بۆ بكنە كە موسلمان بوو، دوايى لەگەل عەمرى
كوپى عاص كە والى مىصر بوو دەمەقالەيەكيان بوو، ئەويش ھات بۆ خىزمەت
جەنابت و سكالاي لە عەمر كرد.

- ئەو پياۋە ۋەك خۆت وتت مىصرى بوو، گاۋرىش بوو، دوايى ئىمانى ھىفا و
بوو موسلمان، دوايى كېشەيەك كەوتە نىۋان ئەو پياۋە و عەمرى كوپى عاصەۋە،
عەمر بەوى وتبوو: "موناڧىق!"

- ئەي پياۋەكە چىيى كرد؟

- ھات بۆلاي من، وتى: "ئەي گەۋرەي موسلمانان! عەمر پېتى وتووم: 'موناڧىق!'
منىش سويتىدم خواردوۋە ئاۋ لەسەرم نەكەۋى و سەرم شاتە نەكەم و چەۋرى نەكەم
ھەتا دەكەمە خىزمەتت! بە خوا گەۋرەم من موناڧىق نىم، من موسلمانم!"

- ئەي تۆ چىت كرد قوربان؟

- نامەيەكم بۆ عەمر نووسى و، وتم:

"لە بەندەي خودا عومەرى كوپى خەتتابەۋە بۆ عەمرى كوپى عاص، سلاۋى
خوات لىي بى، پاشان: فلان كەس دەلىن گوايە تۆ پېت وتوۋە: 'موناڧىق!' ئەۋا من
مۆلەتم داۋە ئەگەر دوو كەس شاھەتتى بۆ بەدن، دەپى چل دار لە تۆ ېدا!"

- ئەي دواتر چى پورى دا؟

- پياۋەكە گەپايەۋە بۆ مىصر، پۇشتە مزگەۋتەۋە و بە دەنگى بەرز ھاۋارى كرد،
"سويتىدتان دەدم بە خوا، ھەركەس ئەو پۇژە گوتى لىي بوو كە عەمر بە منى
وت موناڧىق، با ھەستېتە سەرىن!"

كۆمەلىكىيان ھەستان و شاھتەيان بۇ دا.

- ئەي دوايى چى پرووى دا؟

- دواي ئەو پىاۋەكە نامەكەي منى دابوۋە دەست ەمر — قسە دى قسە دەپرى. من قانونىكى وام دانابوو كە ھەركات نامەم بۇ والى و كاربەدەستان ناردېا و ئاۋەپۇكى نامەكە بۇ قەزاۋەت بوۋايە يا ېراندنەۋەي كېشە و ئارىشەيەك بوۋايە. دەبوو بە بەرچاۋى خەلكەۋە نامەكە بخویننەۋە. بەلام ئەگەر نامەي نىۋان خۇمان بوۋايە ئەو شتىكى تر بوو، ەمرىش بە بەرچاۋى خەلكەۋە نامەكەي خویننەۋە.

- ئەي دواتر چى پرووى دا؟

- يەككە لە ئامادەبوۋان ھەستابوو، بەتۈرەيىيەۋە بەو پىاۋەي وتبوو؛ تۇ دەتەۋى

گەرەمان داركاي بكرى؟

پىاۋەكەش وتبوۋى؛ "من نامەي گەرەي ئىماندارانم پىيە."

- دەي لەو كاتەدا چى پرووى دا؟

- ھارپىكەي ەمر پارمىيەكى زۇرى دابوو بە ئەو پىاۋە بۇ ئەۋەي لە ەمر بېورى

و دارى لى نەدرىت.

بەلام پىاۋەكە وتبوۋى؛ "بە خوا پرى ئەو مزگەۋتە پارەم بدەنى، نامەۋى؟"

- دەي قورىان چى پرووى دا؟

- پىاۋەكە ھەستى كوردبوو كە ەمرى كورى عاص نايەۋى فرمانەكەي من

جىيەجى بكا، وتبوۋى؛ "من وادەزانم كە فرمانى گەرەي ئىمانداران لئە جىيەجى ناكرى." پاشان ھەستابوو لە مزگەۋت پۇشتبوۋە دەرەۋە.

ەمر بە خەلكەكەي وتبوو؛ "بىگەرېننەۋە؟"

- دواي ئەۋەي گەرەپەۋە، چى پرووى دا؟

- ەمر لە بەردەم پىاۋەكە دانىشتبوو، قامچىيەكى دابوۋە دەستى. پىاۋەكە

وتبوۋى؛ "ئەستە لە دەستت دى نەھىلى لىت بەدەم؟"

مهتر و تہووی، "نہ خیرا کاری خوت بہہ."

نانہو کاندہا پہاوه که به هه مری وتبوو: "دهی نهوا لیت دهپورم، هه تا کوپی

خه کتاب مابین و له مه دیندا یی، کهس سته می لږ ناکړېت؟

١٠. نهو پياوه چهند جواميڙ بووه، دواي نهوې تواناي نهوې هه بوو ټوله بکاتهوه.

لە ھەمەرخۆش ھەوا

- بهائی کورم! جوامہر ہوو. لیپوردن له کاتی دهسه لاتدا سیفته تی پیاوی جوامیره.

من به دوو شتی نهو پیاوه سه‌رام بورم:

یه کام: بویر بوو. نهو هه موره دهشت و بیابانهی له میصره وه تا مه دینه بری بو

شەھەری ھەقی خۆی وەرگرتتەو.

دووم: دوايي دمرکوت نهو پياوه بؤ تۆله سەندنه وه نه هاتبوو، نه گينا تۆله ي

خۆی دەکردم، بۆ ئەوە هاتبوو تا مافی هیچ کەسێک پێشێل نەکرێت، کەرامەتێ

خەلک نەروشیئدری.

- به لام ببوره قوربان، بریاره که ی جه ثابت به رابر عمر توند نه بوو؟! -

- کورم! نه مه شرعی خوايه، من کار به شرع ده کم. مه روانه میرغه زهیب له

کەسیکی سەرخۆش دەدا. بڕوانە سەرخۆشەکە، بزانە چۆن خۆی بە دەستی خۆی

عقل و بیر و هوشی له خوئی سه ندوئه وه. پروانه بزانه له کاتی سه رخوئیدا چوئن

له کهل ژن و مندا ليدا هه لسووکوت دهکا، مه پوانه دهستیک له سهر دزیکردن

هراوه تهوه، هروانه پياوېک زور به ناروخته تي و به عهده قی نېوچاوانی پاره و

سامانیکی پهیدا کردووه و، له‌ولاره په‌کڼک به ئاسانی دهیبا! نه‌و شته‌ی که

دز له مالی به کټکی دهدزئ، کټ دهلی شته که هپی خودی خاوهن مال که به؟ کټ

دہلی میں کھسکی تریبہ و، لہوی بہ ثمانت دایہ ناوہ! کی دہلی مالی

ٻٽوڙنيڪي هه تيوبار ٺيهه؟ مديروانه ٿيو ورده بهردانه ي له زيناڪار ده درٻڻ! پيش ٿوه

پروانه شو هاوسه‌ره‌ی که به‌ناهن نامووسی براوه. پروانه شو مندالانه‌ی که جه‌یای

دایکيان پراوه، نهو پپاره‌ی که حه‌پای کچه‌ک‌ی پراوه. کورم! هیچک‌س نه‌وه‌نده‌ی

خو بەندەكانى خواى خوش ناوى؛ خوا دەزانى چى بۇ ئەو خەلكە باشە بۆيە
لەسەريان فەرز دەكا، خوا هیچ شتىك بېتسوود فەرز ناككا. ئەگەر لە تۆلە باشتر
هەيا، خوا ئەوئى فەرز دەكرد نەك تۆلەسەندەنەو.

- راست دەفەرمووى قوربان! بەلام خۇ غەمەر نە نامووسى كەسى ەردبوو و نە
مالى كەس!

- راستەكەى، بۆيە منىش تۆلەى دز يان تۆلەى زىناكارم بۇ ديارى نەكرد، تۆلەى
ئەو تاوانەم بۇ ديارى كرد كە خۇى كەردبووى. ئەگەر بەرپرستىك پياوچىك لە دىن
دەركا و بە مونافىقى بناسىنى و واى نىشان بدا موسلمان نىيە، ئەمە ئەگەر
ئازاردان نىيە، چىي پى دەوترى؟! كى دەلى حەيابردنى كەستىك، لە بېدیننىشاندانى
كەستىك گەورەترە و بىقەترە!

- لەوانەيە غەمەر شتىكى لەو پياوۋە دىيى!

- نە غەمەر و نە غەيرى غەمەر ناتوان شتىكى وا بېيىنن كە كەستىك خۇى
نەيكردىن. مادەم ئەو پياوۋە شادەى هېئاوۋە، نوپۇز و جەماعەت دەكا، زەكات دەدا،
ئىتر موسلمانە، بەككىكە وەك ئىمە، مافى لەسەرمانە، هەرچى بۇ ئىمە رەوابى، بۇ
ئەويش رەوابى. ئىمە فرمانمان پىنەكراوۋە دلى خەلك توى توى بىكەين بزانين چىيان
تىايە، ئەوۋە پەيوەندىي بە خواى گەورەوۋە هەيە و كارى ئەوۋە. ئىمە دەبىي بە روالەت
چى دەبىينن. حوكم بەوۋە بىكەين(وەك دەلىن: شەرع زاھىر بىنە).

- راست دەفەرمووى قوربان! ئىستە دەمەوى پىش ئەوۋە ئەم باسە كۆتايى پى
بىننن و باستىكى تر بىكەينەوۋە، سى پرسىپارت لى بىكەم.

- چىيە كورم بېرسە؟

— يەكەم؛ خەبەرى ئەو پياوۋە چىيە كە رۇزى رىزگار بوونى شارى
توستەر(شوشتەر) لە دىن وەرگەپايەوۋە؟

- ئەو پىلەۋە پىلەۋىكى مۇسلىمان بولۇپ، لەنئۇ پىزى سەربازانى ئىسلامدا بولۇپ، دىۋى
پىزگارى بولۇپ شۇشەنر لە دىن ۋەزگە پىلەۋە - پارتىزراۋ ئەو كەسەيە كە خوا
دەپپارىزى، شىتەش ئەو كەسەيە كە خوا ۋە قىلى دەداتە دەست خۇي - مۇسلىمانان
ھەر ئەو پۇژە كوشتوبولۇپان.

- ئەي تۆ چىت كىرد؟!

- چەند كەسەيە تۆمەتبار بولۇپ بە كوشتى، نامەيەكم بۇ نووسىن، ۋەتم:
" كورە با بىتەن بىر دايە تە نىۋ خانوۋىيە كەۋە، دەرگاتان لى داخستبا، ھەمۇ پۇژىك
تەننىكتان بى بىدايە، ۋ داۋاي تەۋبە ۋ پەشىمانىتەن لى بىكر دايە، خوايە! مەن لەم كارە
بىنكەم، فرمانم بە شتى ۋا نە كىردۈۋە، بە كارى لە ۋجۇرەش پازى نىم!"
- ئەي قورىان ئەۋە تۆلە سەندەۋە نە بولۇپ، ئاپى مورتەد بىكۇرۇ؟
- با تۆلەيان لى سەندەۋە.

- ئەي تۆ بۇچى تۈرە بولۇپ؟

- نەدەۋە ئەۋەندە بە خىرايى بىكۇرۇن، مەن دەۋىست دىۋاي بىخەن.

- بۇچى؟

- لەۋانەيە گومانىكى لە دىدا دروست بولۇپ، لەۋانەيە كەسەيە لە خۇشەي
بىر دىن، با بىمەيە تەۋە ۋ كىتۇگۇيان لەكە دىدا بىكر دايە، ئەگەر بەلگەي ھەبا، ئەۋا
بەلگە كانىان پوچ دەكر دىۋە، ئەگەر دىۋىلى ھەبا، ئەۋا دىيان يەكلا دەكر دىۋە، تۆ
پىت خۇش كەسەيە ماۋەيەكى زۇر مۇسلىمان بىت ۋ دىۋايى بىچىتە ئاكر دىۋە؟
- نەبە خوا پىم خۇش نىيە.

- مەش پىم خۇش نىيە، ئا لەبەر ئەۋە تۈرە بولۇپ، ئەگەر داۋاي تۆبەيان لى
بىكر دايە ۋ تۆبەي نەكر دايە، مەش پىم ئاخۇش نەدەۋە، دەكر دىۋە، "خۇي ئەۋەي
ھەلپىز دىۋە." ئەگەر داۋاي تۆبەيان لى كىر دىۋا، ئەۋەش تۆبەي بىكر دايە ۋ دىسانەۋە
مۇسلىمان بىمەيە تەۋە، ئەۋە لەۋە باشتر بولۇپ كە پىلەۋىكى كافر بىت ۋ مۇسلىمان بىن.

- بە خوا گەورەم تۆ زۆر دلسۆزى، زۆرا
- كۆرۈم ئۆمە دەمانەۋى دەستى خەلك بگىرىن و بەرەو لای خواى بېنىن، ئەك
- بېنىن لەمپەر لەنئوان خوا و خەلكدا، دەى ئىتر ئەم باسە تەۋاۋ؟
- بەلى قورىان تەۋاۋ.
- پرسىارى دوايى چىيە؟
- باسى ئەۋ پىاۋ و ژنەى كە بە ناھق پىاۋىكىان كوشت.
- بەلى شتى وا پرووى دا.
- چۆن بوۋ؟
- ئەۋە پىاۋىك لەگەل ژنەكەيدا پىاۋىكى تىران كوشت - ۋەك خۆت وتت، -
- پىاۋ و ژنەكەيان گرت و بۆلای منيان ھىنان. يەكەم جار نەمويست تۆلەيان لى
- بەنمەۋە.
- بۆچى قورىان؟
- لە دلى خۆمدا دەمگوت: "چۆن دوو كەس لە تۆلەى تاقەكەسىڭدا
- دەكوژرېنەۋە؟!"
- ئەى دوايى چىت كرد؟
- پرسم بە ەلىى كۆرى ئەۋو تالىب كرد.
- ئەى راي ئەۋ چۆن بوۋ؟
- وتى: "گەرەى ئىمانداران! ھەردووكيان بكوژەۋە."
- منىش وتم: "دوۋ كەس لە جىياتى يەك كەس؟!"
- ئەۋىش وتى: "بەلى گەورەم! ئەگەر چەند دزىك پىكەۋە مانگا يەك پىان
- خوشترىك بدزن، دەستى ھەموۋىان ناھېتەۋە؟!"
- منىش وتم: "پا."

ئەویش وتى: "چونكى ئەو كەسانە لە تاوانىڭدا ھاوبەشەن بۆيە دەستىيان دەپ پەتەۋە، ھەركەسە تۆلەي خۇي لىن سەنراۋەتەۋە. ئەم دوراۋەنىش لە كوشتى كەسكى بېتتاۋاندا ھاوبەشەن، ھەركەسە توۋشى خۇنرەشتىك بوۋە بە ھەرامى، ئەمەنىش ۋەك ئەو نەۋنەي پېشۋا"

- ئەي تۆ چىت كىرگەۋرەم؟

- مەنىش بە گۈيى عەلىم كىرگە، راست دەك، ئەمەنىش ۋەك ئەۋىترا

- بە خوا گەۋرەم خاكىتى تۆ زۆر سەرسامى كىرۋوم. لە قورئاندا ھوكىمىكى پوون و ئاشكرات لەم بارەۋە دەست نەكەۋت، دىسان لە فەرۋودەنىشدا دەستت نەكەۋت، پېت شەرم نەبوو پرست بە عەلى كىرگە، ئەمە ئەۋىپەرى خاكىتى!

- كۆرۈم ئەمە خۇيەنە خۇيەن! خۇيەن لە ھەمۋو شىتەك گىرەتەرە. دواتر، ھەركەس پرس بە خەلگە بكا، پرس بە عەلى ئەو خەلگە دەك، دەي نەۋنەي ۋەك عەلى كىرگە لەكۈي ھەيە؟!

- راست دەفەرۋو قورىبان!

- ئەم باسەنىش تەۋاۋ بوو يان ماۋە؟

- قورىبان تەۋاۋ.

- دەي با خۇم شىتەكى تىرى ۋەك ئەم نەۋنەيەت بۆ بگىرەۋە.

- فەرۋو قورىبان كىيان و، دلم لەلاتە!

- ئۇنىكى خەلگى سەنما مەردەكەي پۇشتىۋو بۆ سەفەرەكى دور، كۆرەكى لە

ئۇنىكى تىرى ھەۋو ناۋى ئۆسەل بوو، كاتى پىۋەكە لە سەفەر بوو، ئۇنىكى لەگەل پىۋەكە دەستىيان تىكەل كىرەۋو، بە پىۋەكەي وتىۋو: "ئەم مەنەلە بىكۆزە! با پىمان نەزەنى و باسەن نەكە." ئەۋىش وتىۋو: "چۇن كارى ۋا بىكەم؟" ئۇنىكىنىش وتىۋو: "دەي ئىتر مەنىش لەگەلەدا نەم." پىۋەكەنىش لە گۈيى كىرەۋو، لەگەل

بىرەدەنەكى خۇي و ئۇنىكى و خىزمەتكارەكى ئۇنىكى بە ھەمۋو پىمانەۋە كۆرەكە پىمان كۆشتىۋو، پارچە پارچە پىمان كىرەۋو، خىستىۋو پىمانە ناۋ پىستەۋە و فەپىمان دىۋو نىۋو

کونه بیرنکی وشک و بېناو له و پېری ناوایېدا. دواړی ژنه که دهستی کړېوو به قیژه قیز و هاوار و وتېووی: "کورې مېرده که م دیار نه ماوه." خه لکی ناوایې دهستیان کړېوو به گهران به دواړی کورپه که دا، چهند که سټک به دهم گهرانه وه به نه نېشت بیره که دا تپه پېوون، پیاوړیک ته ماشا دهکا له ناو شم بیرهدا خهرنگه ز و مېشی سوز دینه دمره وه. یه کسهر ههستی کړېوو وتېووی: "شم بیره تهرمی تیاپه." خزمه تکاری ژنه که یش له ویدا بوو، له رزی لې هاتېوو. نه وانیش گومانیان لې کړېوو و گرتېوویان. پوشتېوونه خواره وه و تهرمی منداله که یان دوزېووه وه. خزمه تکاره که دانی به تاوانه که دا نابوو. تاوانباره کان هه موویان گیران و دانیان به تاوانی خویاندا نا. شم دهمه یه علا له صهنا والی بوو، نامه یه کی بو من نووسی و دهنگوباسه که ی بو گپړاېووه وه و پرسې کړېوو که چییان لې بکه یین؟ منیش بوم نووسی: "به خوا نه گهر هه موو خه لکی صهنا دهستیان له و تاوانه دا هه بی، هر هه موویان له توله دا ده کورمه وه!"

- له توله ی کوشتنی مندالیکدا هه موویانانت کوشته وه؟

- نه ی چوڼ، نه وانه دوو تاوانی زور گهره یان کړېوو، کوشتنی مندالیکې بیتاوان

و خیانه ت له پیاوړیکې داموا

- وه لا وایه گهرده! ده به خوا کاریکې باشت کرد قوربان!

- هیچی تر ماوه پېرسی؟

- شتیک که زور ده کښن.

- بېلې کورم، بېلې.

- چاریک له شوینیک کتنېکم خوینده وه تهای نووسراېوو، "عومه ر شرعی خوی

پهک خستوه. سالی قات و قریبه که یاسای دستېرېنه وه ی هه لوه شانده وه. پاشان

دهېرسن: چوڼ عومه ر ده توانی کارنکی ناوا بکا؟! نه وه نیبه خوا خوی ده فرمووی:

﴿وَالشَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنْ أَلَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (۲۴)

المائدة: ۳۸ واتە: 'پساو و ئافرهتی دز دەستیان بېرن له تۆلەي ئەو دزیەي کربوو یانە. ئەمە تۆلە و ئەمیکردنیکە لە لایەن خواوە، جا خوا بالادەستی کاردرۆستە.' ئەم تۆلە سەندنەو لە سەردەمی پێغەمبەر و دواتریش لە سەردەمی ئەبوو بەکر دا هەبوو، ئیتر عومەر چۆن دەتوانی رایوەستێنی؟!'

- کۆرە ئەوانە لە کەرەکانی مالی خۆیان بێ ئەقل ترن!

- بۆچی گەرەم؟!'

— چونکە ئەوانە لە مانای دروستی ئیسلام تێنەگەشتوون، وەک ئەو مانا دروستەي کە ئێمە لە ئیستا و کاتی خۆیدا تێدەگەین. ئەوانە خۆیان هیچیان لە پێغەمبەر ﷺ نە بیستوو، و تێدەگەن کە عومەر بەم کارە بیدەعی داھێناوە. نا بە خوا ئەو بیدەعی نییە: شوێنکەوتنی سوننەتە!

- چۆن چۆنی گەرەم؟!'

- راست کرد ئەم بابەتە قسەي زۆر گەرەکە، دەي بێتاقەت مەبە و باش گوێ بگرە تا بۆت باس بکەم.

- حەدەم چییە قوربان بێتاقەت بێم، تا بەیانی قسەم بۆ بکەي نالێم؛ بەسە. فرموو گەرەم گوێبێسم!

— مێژووی مێژوایەتی - بەلای ئەو کەسانەي بە باشی شارەزای مێژوون و دادپەرور و قسەرێستن، نەک بەلای ئەوانەي کە هەر تانەباز و پەخنەي بێجێ دەگرن - هیچکات بێر و باوەرو یاسا و پێسایەکی نەدیووە وەک ئیسلام پێزی مێژووی بکری، وەک قورئان و فرموودە باس لە پێزی مێژووی بکا. ئیسلام مێژووی وەک مێژووی تەماشای دەکا، ئیتر سەیری شێکل و شێوە و مۆلک و سامان ناکا، سەرۆت و سامان پێوهری پێزگرتن نییە. من هەمیشە پێشاکەکانم پێر بوو لە پێنە، دەمزانسی خۆای گەرە تەماشای پەنگ و پوخسار ناکا، تەماشای نەز و مێ ناکا، تەماشای باری کۆمەلایەتی ناکا، فلان سەرۆکە و فلان خزمەتکار. خوا سەیری شتێک دەکا

له بهر نه وه، خواي گه وره چهنډ توله سندنډه وه په كي داناوه بړ نه وه ي كهرامه تي مروقه كان وهك خوي بمينځته وه و بهر مه ترسي نه كه وي. بړ نه وه ي مال و ساماني هيچ خاوم مال و سامانوك داگير نه كړيت، بړ نه وه ي كه س به نارهمزوي نه فس و هداي خوي نه كا و ته عدا له كه س نه كا، بړ نه وه ي ماناي كهرامه ت وهك خوي بمينځته وه - كهرامه تي ستمكار و ستمليكراو.

بويه و له بهر نه مانه به كه توله سندنډه وه له تاكه كان، ژيانه وه به بړ كومه لگا. نه و كه سي به ناهق خوينكي رشتووه، نه گهر خويني پړينرايه وه، نيتر خوين پړان دوه ستي يان ته واو كه م ده بڼته وه، كه س ته ما ناكاته نامووسي هيچ كه سيكي تر. تا توله يش توندتر بي، كايراي خراپه كاريش زياتر دوودل ده بي له خراپه كړدن. بويه زياتر و توندتر به رايه ر هوا و نارهمزوه خراپه كانې دوه ستيته وه. به م جوړه كهرامه تي به شي هره زوري مروقايه تي پاريزاو ده بي، به تاييه ت كهرامه تي كومه لگا. نا له بهر نه وه به كه توله سندنډه وه په وايه و، ديني نيسلام توله له خراپه كار دمه نيته وه.

له گه ل نه و مېشدا كه په چاوي به رژه وه نديي كومه لگا ده كړيت، نيسلام دادگريه كي په هاي واي هيه كه ته نانه ت نه و دادگريه مروقه تاوانباره كانيش ده كړيته وه. بړ سندنډه وي توله چهنډ مه رجيك داناوه، بړ نه وه ي بزاني كه تاوانبار هچي تاواني نه نجام داوه؟ بړ نمونه له دزيكردنډا چهنډ مه رجيك هه ن، ده بي نه و مه رجانه پهنه دي نه مجا ده ستي دز ده بڼته وه، نه گهر په كيك له و مه رجانه نه هاته دي، ده ستي دز ناهڼته وه!

- نه و مه رجانه چين؟

- ده بي لرخي نه و شته ي دزراوه بگانه راډه ي نه وه ي كه شاياي نه وه بي ده ستي دزي بړ به رنه وه، نه گهر كه سيك هيلكه په كي دزي، ده ستي ناهڼنه وه، به لام ده بي ته مېن بگړيت.

مه رجیکی تر نه و به که نه و شته ی دزراوه، ده بی له شوینیکی باش و پاریزراودا هه لگیرایی تا دز به ئاسانی نه چیته سه ری، بۆ نمرونه نه گهر خاوهن مال که سیکی برده ماله وه و متعانه ی پئی هه بوو و پاره و سامانه که ی هه لئه گرت و گوئی نه دایی، پاشان میوانه که شته کانی دزی، نه و دهستی نابهرینه وه، چونکه خاوهن مال سستی کردوه و ماله که ی خۆی باش هه لئه گرتوه!

دیسان، نه گهر که سیک سامانی خۆی له مزگه وندا یان گهرماوی گشتیدا یان له خان یان شوینیکی گشتیدا دانا و که سیک بردی، نه و دهستی نابهرینه وه، چونکه نه و که سه نه و کاته به دز له قه له م نادریت، به لکو خائینه، خائینیش دهستی نابهرینه وه، پیغه مبه ر فهرموویه تی: "لیس علی الخائن قطع. واته: دهستی خائین نابهرینه وه."

دیسان دهستی کفندز نابهرینه وه، چونکه گۆر شوپتی شت هه لگرتن نییه. هه روه ها نه گهر شتی که له و ده روده شته تا قهت کرابوو^١، دواپی که سیکی تر بردی، نه و دهستی نابهرینه وه. زۆربه ی نه و شتانه ی خه لک پئی ده لێ دزین، دهستی تیا نابهرینه وه.

من و چه ند هاوه لیکێ تریش پیمان وا بوو نه و ته ره و میوانه ی وا زوو تیک ده چن وه ک ترئ، خورمای ته پ، میوه به گشتی، نه وه ده ستبهرینه وه یان تیا نییه. دیسان گۆشتدزین، چیشددزین، گه نعدزین پێش پرنینه وه، چۆله که و بالنده دزین، یان ئامیری مۆسیقا به گشتی نه مانه ده ستبهرینه وه یان تیا نییه، پیغه مبه ر فهرموویه تی: "لا قطع فی ثمر و لا کثر. واته: میوه دزین یان دزینی شیه و چه وری خورما (کاتیک به دارمو به و نه چنراوه ته وه) ده ستبهرینه وه یان تیا نییه."

هه رکه س له خه زینه ی ده ولت دزی کرد، دهستی نابهرینه وه، چونکه نه و جو ره که سانه پێیان ده وتری تالانچی نه ک دز؛ مالی ده ولت مافی هه مرو که سه، مافی دزه که یشی ته یاه، که واپوو وه ک نه وه وایه دزی له مالی خۆی بکا، بۆیه دهستی نابهرینه وه - نه و شته ی دزویه تی گومانی ته یاه که هپی خۆیه تی یان هپی خۆی نییه، شه رعی خواش به گومان و گومانکاری جه به جی ناکرئ، نه وانه ده بی

تمن بکړن. چارېک له شام پهاویک له خه زښه د دولت دزی کردېوو. نه پور عوبه یده نامه به کی بوم نووسی، پرسی پښ کردم.

منیش وتم: "نابڼی دهستی بېرته وه، چونکه نهو پیاوه له خه زښه دا به شداره (هرچنده زور که میش بیټ.)"

هرکس دزی له خزمی زور نزیکی خوی کرد، وهک دایک و باوک، دهستی نابڼرېته وه. چونکه نه میش دیسان گومانی تیا به، خوی به شداره نهو مال له یان نا؟ هرچند بهو کاره دهوتری دزی، به لام دیسان دهستېرېنه وهی تیا نیه!

دیسان نه گهر پښ نه وهی دزه که دزیه که ی بکا، گیر! نهوا دهستی نابڼرېته وه. دیسان دهستی دز نابڼرېته وه هتا دوو جار خوی دان به دزیه که یدا نه نیت، به به کجار دانپیانان دهست نابڼرېته وه.

که واپوو وهک دهمانین چندد مرجیکی زور دانراوه به بی نه وهی نهو مرجانه بیته دی، دهستی دز نابڼرېته وه. نهو مرجانه کومه له مرجیکن، هندیکیان په یوهندیان به دزه وه هیه، هندیکیان به شته دزراوه که وه، هندیکیان به شوینی دزیه که وه، هندیکیان به سیفه تی دزیه که وه.

- چون وایه قوربان؟

- بو نمونه نه وهی په یوهندی به دزه که وه هیه، ده بی دزه که عاقل بی، پڼکه شتوو (بالغ) بی. که واپوو دهستی مندا ل نابڼرېته وه، چونکه پڼه گه شتوو و بالغ نه پوو، هروها دهستی شیت نابڼرېته وه، چونکه عه قلی نیه و که سیکیش عه قلی نه بی، هیچ ته کلیفیکي له سر نیه!

- باشه گورهم تڼکه شتم!

- دهی نښته گه شتینه نه سلی مه به ست!

نه وهی که تو خو پندووته ته وه له باره دی دهستنه پڼه وه لهو سالی که قاتوقری پوو، نه وه شتیکی تایبه ت پوو، قاعیده ک هیه ده لی، "زه رورت شته حرامه کان حلال دهکا!"

خۇ من كەسم ئەناردېوۋە سەر پېڭاكان و بانگەواز بىكەن بلىن؛ ھۇ خەلكىنە كى
 دىمەۋى دزى بىكا با بىكا، غومەر بە ھۇى قات و قىيەۋە دەستېرىنى پادەستاندوۋە!
 ئەگەر دەۋلەمەندىكىيان بېيىنايە و بىيانگوتايە دزى كىردوۋە، دەستىم دەبىرەۋە،
 ئەگەر سەد چار سالى گرانى و قاتوقىرى بايە!
 وستاندىنى حوكىمى دەستېرىنەۋە لەبەر ئەۋ گومان و شوبھانە بوو كە باسكران.
 دىسان لەبەر زەرورەت و ناچارى بوو، زەرورەت و ناچارى ۋەك وتمان، حوكمەكان
 پادەگىرن ھەرچەند لە كاتى خۇشى و فەرحانىشدا بىي!
 دەى ئىتر شتى زۆرم بۇ باس كىردى، با بۇ زىاتىر پوونىۋونەۋەمىش، نەۋونەيەكت
 بۇ بىنەۋە.

- دەى فەرموو گەورم زۆرم بىي خۇشە!
 - بە پىشتىۋانى خوا! چارىك چەند كۆيلەيەكى حاتەبى كورى ئەبوو بەلتەۋە
 وشتىرىكى پىداۋىكى موزەينەبىيان دزىبوو، كۆيلەكانيان گىرت، ھىنانيان بۆلام. مىش
 تەماشە دەكەم ئەمانە زۆر برسىن - حاتەب گۆلى نەدابوونى و بەختىۋى نەكردېوون-
 بۆيە دەستى ھىچيانم نەبىرى و، بە حاتەبم وت;
 "بەخوا بىزانىيا ئۆۋە كارىيان بىي دەكەن و تىرىيان دەكەن و ئەۋانىش دەست
 بۇ حەرام دەبەن، دەستى ھەمويانم دەبىرى، بەلام بە خوا دەبى سزايەكى وات
 بىدەم، پىتى برسى بىي!"

ۋەتم بە كايراي موزەنى؛ "نرخى وشتىرەكت چەندە؟"
 ۋتى؛ "چۈارسەدا"

بە حاتەبم وت؛ "ئادەى ھەشتسەدى بەدەرى."

- پانى لەبەر ئەۋەى ئەۋ كۆيلانە ناچار بوون دزى بىكەن، تۆ دەستت نەبىرەۋە،
 ۋانىيە قوربان؟

- با كۆرۈپ وايە! من ئۆرە بە گۆپرەى ئەو قاسىدەمە پەفتارم كرد كه پىم وتى؛
 "زەرورەت شتە ھەرامەكان ھەلال دەكا"

دېسان بە گۆپرەى بېر و باۋەرە گەشتىمەكانى قورئان پەفتارم كرد. خۋاى گەرە لە
 قورئاندا دەفەر مەوۆي: ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخَنزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ مِنْ غَيْرِ ذَلِكَ﴾
 ﴿الْبَقَرَةُ: ۱۷۳﴾ واتە:
 "خۋاى پەرەردىگار) تەنھا مردارەۋە بوو و خۆپىن و گۆشتى بەراز و ئەو مالاتانى
 كە ناۋى غەبرى خۋايمان لە كاتى سەر بېرىندا لەسەر ھېنراۋە. لېتانی ھەرامى
 كەردوۋە. جا ئەگەر كەسك پىتۈستى ناچارى كرد بە خۋاردنىيان بى زىادە پەرەى و لە
 سنوور دەرچوون، ئەۋە ھېچ گوناھىكى لەسەر نىيە. بەراستى خۋا زۆر لىخۆشبوو و
 بە بەزەبى و دلۆقانىە."

ئا لەبەر ئەۋە مەوۆى داماو و برسى و لىقەوماو مافى ئەۋەى بەسەر كۆمەلگاۋە
 ھەبە كە بژۆبى ژيانى بۆ دابىن بکەن. كەسك لەبەر برسىتى و پاراستنى گيانى
 خۆى دزى كەردبى، ئەۋە كەى تەعەدايە؟! ئەگەر تەعەدايەك لەناۋدا ھەبى، ئەۋە
 كۆمەلگاپ نەك كەسە داماو و ناچارەكە. لە سەردەمى خەلافەتى مندا سالىك
 قاتوقرى و برسىتى ھەموو ولاتى گرتەۋە. منىش بە گۆپرەى تواناى خۆم بەرگىرەم لە
 ژيانى خەلك كرد، بەلام خۆ مەوۆ لەگەل چارەنووس و قەزا قەدەردا ھېچى بى
 ناكرى. بۆيە ئەگەر كەسك لە بەر برسىتى و ناچارى دزى كەردبى، ئەۋە تەعەداى
 لە كەس نەكەردوۋە. مادەم تەعەدايشى نەكەردوۋە، ئېتر مەرچەكانى دەستېرىنەۋەى تىا
 نايەتى جى و، ناھى دەستى بېرىتەۋە. ھەرۋەھا كۆپلەكانى حاتەب، ئەۋانە جۆرە
 تەعەدايەكەيان لى كراپو، برسى كراپوون، بۆيە برسىتى پالى بەو دامالوانەۋە نابو
 بچن بۆ پاراستنى گيانى خۆيان، دزى بکەن. لەۋانەبە ئېستە بۆت روون بووبىتەۋە
 كە بۆچى سزاكەى حاتەبەم دوو ھېندە كەردەۋە!؟

دوای ئەوەی باسی قاعیدەى "الضرورات تبیح المحظورات"م بۆ کردى و وتم: ئەمە قاعیدەیهكە لە قورئان و ئەرموودەوه سەرچاوەى گرتووه و ئەمە رای لى کردم که دەستبڕینەوه پاگرم، ئەوا دەگەینە باسی مەبده و قاعیدەیهكى تری که زۆر گرنکه، هیچى لەم قاعیدەیه کهمتر نییه، ئەویش قاعیدەى: "الحدود تدراً بالشبهات"ه، واتە: سزائاییینییهکان بە هۆى شوبهه و گومانەوه جێبهجێ نابن.

من گومانێكى گەورەم لا دروست بوو که نابێ سزا بەسەر دزدا بەسەپێنین، چونکه لەبەر ئەوه نەبوو که هەر دز بن و حەزبان لە دزی بێ، بەلکو لەبەر ناچارى دزیان دەکرد، منیش بەم کارەم هیچ یاسایهكى ئایینیم پەک نەخستبوو. خۆى هەر لە بنه‌په‌تدا ئەو سزایه‌یان لەسەر واجب نەدەبوو!

با بگه‌ڕێنه‌وه سه‌ر قسه‌ى پێشوویمان: زۆریه‌ى ئەو شتانه‌ى ئەو ساله‌ دزان، مالى شه‌خسى نه‌بوون، به‌لكو مالى گشتى بوون. دزینی مالى گشتى له‌ كاتى فهرحانى و هه‌رزانی‌شدا ده‌ستبڕینه‌وه‌ى تیا نییه، چ جاي سالى ته‌نگانه و نا‌په‌حه‌تى! چونکه کابرا سووكه گومانێكى هه‌یه و ده‌لى: "ئەم ماله مالى گشتییه و، منیش به‌شێكم تیاى هه‌یه." پێشتریش باسی ئەمەم بۆ کردى، ده‌ى ئێتر چون دەستم بپه‌یا؟!

یه‌كێكى تر له‌ بنه‌ماكانى ئایین ئەوه‌یه كه كۆمه‌لگا ده‌بێ ده‌سته‌به‌ر(كه‌فیل)ى به‌كتر بن، به‌ومانایه‌ى كه نه‌گه‌ر په‌كێك له‌نیو كۆمه‌لگادا لێى قه‌وما و تووشى ته‌نگانه‌یهك هات، ده‌بێ كه‌سانێك به‌چن به‌ ده‌میه‌وه و له داماو و بۆنه‌واى پزگارى بكهن، نه‌گینا هه‌موویان گوناها‌ر ده‌بن، ئه‌وكاته لێقه‌وماوه‌كه‌ش ده‌توانێ به‌ ئەندازه‌ى نه‌فه‌وتانى خۆى، شت له كۆمه‌لگا به‌سه‌نێت.

سالى قاتوق‌په‌كه‌یش بێگومان شتێكى كاتى بوو، خه‌لكى لێقه‌وماو و داماو زۆر بوون. ده‌بوو كۆمه‌لگا به‌گشتى چاوى له‌ لێقه‌وماوان و هه‌زاران بێ. له‌ كاتى ئاوا‌دا ناچین به‌ تابه‌ت ته‌ماشای خالى دزه‌كه‌ بكه‌ین و لێى بكۆڵینه‌وه، تا به‌زانین ده‌سپه‌رین دێته جێ یاخود نا، ئەمە په‌وه‌ندى به‌ سزای ئایینییه‌وه هه‌بوو. سزا

”ساماننىكى زۆرمان بۇ ھاتوۋە، ئەگەر دەتانەۋى بە پىۋانە پىتتان بەم، ئەۋا بۇتان دەپىوم! ئەگەر دەتانەۋى بە ژمارە بى، ئەۋا بە ژمارە بەشتان دەدەم! ئەگەر بىشتانەۋى بە كىشانە بى، ئەۋا بۇتان دەكىشم!“

پىۋىك ھەستار گوتى: ”گەرەم! بىنوو سەۋە با بە نووسىن بى.“
ئىتر لەۋ قەسەۋە منىش بىرۆكەي دامەزراندنى دىۋانم بۇ ھات و دەستم كرد بە دامەزراندنى دىۋان.

ئەمە لەبارەي بىرۆكەۋە. لەبارەي چۇنىيەتى دىۋانەكانىشەۋە، ئەۋە بەم شىۋەي خوارەۋە بوۋ:

بەكەم دىۋانى نامە و نامەبەرى (پۇستە و گەياندن):

ھەر لە سەرەتاي دروستبوۋنى دەۋلەتەۋە لە مەدىنەدا نامەبەر ھەبوۋ،
پىغەمبەر ﷺ نامەي بۇ پاشا و سەرۆك و كاربەدەستەكان دەنوو سى و بە مۆرى
تايبەتتى خۆي مۆرى دەكردن و بۆي دەناردن، بەلام دىۋانى تايبەتتى بۇ دروست
نەكردبوۋن. لە سەردەمى ئەبوۋ بەكرىشدا ھەرچەند نووسەرى تايبەتتى بۇ نامە دانا،
بەلام دىۋانى دانەمەزراند و ۋەك سەردەمى پىغەمبەر ﷺ ۋابوۋ، بەلام من دىۋانى
تايبەت بۇ نامە و نامەبەرى دانا. ھوكوۋمەتى ئىسلامى بەرفراۋان بوۋبوۋ، دەبوۋ
دىۋانى تايبەت بە نامە و نامەبەرى ھەيى بۇ ئەۋەي پەيوەندى لەنپوان شارەكان و
پايتەختى ۋلاتدا كە مەدىنەي نوۋرانى بوۋ، ئاسان بىت، ھەرۋەھا پەيوەندىي نىۋان
ۋالىيەكان ئاسان بىت، دىسان پەيوەندىي نىۋان سەركردە سەربازىيەكانى مىصر و
عىراق و ۋلاتى فارس و شام ئاسان بىت. نامەم بۇ موعاۋىيە نوۋسى كە لە ھەموۋ
شۈپنەكان نىشانە دابىت بۇ ئەۋەي نامەبەرەكان سەريان لى تىك نەچى-
ھىماكانىش ئاگر بوۋن، فەرمانبەرى تايبەتتىشم بۇ ئەۋ مەبەستە دامەزراند، سوتەمەنم
بۇ دابىن كردن، لەنپوان ھەر دوانزە فەرسەخىكدا^۱ دىۋانىكم دامەزراند، لە ھەر
دىۋانىكدا پەسەۋانى تايبەتتى و نان و خواردن بۇ پاسەۋان و ئالىك بۇ ئازەلەكان و
ئاۋىش ھەبوۋ.

^۱ فەرسەخىك پىنج كىلۇمەترە. دوانزە فەرسەخ شەست كىلۇمەترە.

دووم ديوانى به خشين:

ثم ديوانم بؤ ژماردنې فرمانبران و مولک و مالى دولت دانا و، بؤ نووسينه وهى شهوى که هر تاکيکى ولات شايانى چنده، پتي بدرئ، پشتر پنم وتى که له ننوان خه لکاندا له باره ي مووچه وه جياوازي هبوو. نهو که سانه ي که بهردى بناغى ثابتنى تسليم و تیکۆشهر و يارمه تيدهرى پتقمه مبر بوون، دهبوو له که سانيک که تازه موسلمان بوون، يان هتا دوينى دوژمنى تسليم بوون، جياواز بن، نامه وي هه مووى به وردى دوباره بکه موه.

سپهه ديوانى سهربازى:

دامه زاندى ثم ديوانه په يوه نديى به بلاو بوونه وهى سوپاى ئيسلامه وه هبوو به ولاتاندا، دهبوو ناوى هه موو سهربازه كان توّمار بکړين، تا بزانيں چهندن؟ بزانيں چهند سهرباز زياد دهبي؟ کاروباريان چؤن رېک بخریت؟ چؤن و چييان پي بپه خشين؟

ثم ديوانه چهند مرجيکى هبوو:

- ١- مرجى سهرباز: دهبوو سهرباز بالغ، نازاد، موسلمان، ساغ و سلامت بووايه، توانا بووايه و شاره زايى جهنگيى هبووايه.
- ٢- ناوى خؤى و باوک و باپيرى و، ماوهى چنده که موسلمان بووه؟ له م ديوانه دا ناوى هه موو نهوانم به گوږه ي نزيكيتى له پتقمه مبره وه رېكوپيک كرد، دوايى كي زووتر موسلمان بووه، نه گهر دوو كهس وهك يهك بايان، نهوا نهو هيان كه تواناى لاشه و لياقه ي به دهنى زؤرتر بايه، له پشتر هوو. نه گهر له وه شدا وهك يهك بووبان، نهوا به گوږه ي ته من، نه گهر له وهش وهك يهك بان، نهوا به گوږه ي نازايه تى له جهنگدا.

- ٣- به خشين به گوږه ي پتويستى، نهو هيش برىتى هوو له به خشين به گوږه ي پتويستى نهو سهربازه، يارمه تى نهو سهربازه، نهو شوپنه ي که نهو سهربازه ي تېدايه، چونكه جيگاكان جياوازن، جيگه ي خوش هه يه و جيگه ي پر زه حمه تيش هه يه.

چوارهم ديوانى ئىستيفاء:

ئەم ديوانە بۆ ژماردىنى ئەو داھاتانە بوو كە بۆ خەزىنەى دەرھات دەرھاتن، چونكە سەرچاۋەكانى داھات جىاواز بوون، سامانى دەرھات لە زىادبووندا بوو — كاروبار زۆر بوو. ئەمە دەستپىكىك بوو بۆ دروستكردنى وەزارەتى دارايى و ئابوورى لە سەردەمى دەرھاتى ئىسلامىدا. من زۆر گرنگىم بە ئەو داھاتانە دەدا كە دەرھاتنە نۆو خەزىنەو، سوور بووم لەسەر پاراستنيان، سوور بووم لەسەر بەخشينيان بەو كەسانەى كە پێان پەروايە. بە خوا من پێك وەك سەرپەرشتىكارى ھەتتو مامەلەم لەگەڵ ئەو سەرھەت و سامانەدا دەكرد، كەسێك كە سەرپەرشتىكارى ھەتتو بى، چۆن چاۋ دەپرێتە مالى ھەتتو؟! منیش پێك ئەوئەندەى پياويكى ئاسايى مووچەم ھەبوو، ئەو پارانەى كە ھىي ولاتانى گاور و فارس بوون و لە زۆر دروست كرابوون و نەخشيان پێتو بوو، وەك خۆى ھىشتەنەو و دەستكارىم نەكردن، بەلام لەسەر ئەو دراوانە وشەى "جائز"م دەنووسى، ئيتەر ئەمە نیشانە بوو بۆ ئەوھى كە ساختە نىيە. لەوش زياتر، كەمان لێدا و دراوى ئىسلامىمان لە چاپدا، لەسەر دراۋەكان وشەى (الحمد لله)مان ھەلكۆلى، لەسەر ھەندىكىشيان (لا اله الا الله)مان ھەلكۆلى!

ئەمە بە كورتى باسى ديوانەكان بوو، ھىچى تر ھەيە ھەتتو بىزاني؟!

- قوربان زۆر بە جوانى باست كردن، ھىچم نەماۋە بىپېرم، تەنيا يەك پېسار

نەبى.

- چىيە؟

- خۆئەندەوئەو ھوكومەتى ناوئەندى كە لە مەدينە ھوۋ، خۆى بە تەنيا ھەلدەسا بە پەنۋەردنى كاروبارى ئىدارى، ھىچ ھوكومەتتىكى تر و ويلايەتتىكى تر بەشدار نەبوو. لە سەردەمى تۆدا كاروبارى دەرھات واى خواستوو كە بېرەر ھەر بە دەست ناوئەندەو پېت! تەنانەت تۆ پێگەيەكت گرتبوو ھەر كە نەوونەى لە مېژوودا نىيە و شۆر ھوۋتەو ھو كاروبارى شارەكان، بۆ نەوونە مۇسلمانان لە شارە تازەكاندا بۆ دروستكردنى شوپىنك بۆ ھوۋزانەوھى ھەزاران، مۇلەتبان لە تۆ خواستوو! لەم ھارەو كە ورم چى دەفەرموۋى؟

.. ئەمە بە جۆرىك لە جۆرەكان دروستە، بەلام زېدەپويىشى تىايە و دەتوانم بە ئاسانى رەتى بەكمەو.

- چۆن؟

- لە بارەى ئىشراقى پايتەخت بە سەر شارەكانەو و، بەپتووەبردنى شارەكان، ئەو موهىمەى خەلىفە و پايۆژكارانى خەلىفەيە، خەلىفە ئەگەر بېيارىكى دروستى لا بى و ئەو بىيارە دەرەكا، ئەى چى بكا؟ ئەگەر پىشگىرى لە خراپە و كارى كرېت (منكر) نەكا، ئەى چى بكا؟ ھەموو سەرۆكەكانى ئەم دونىايە ئەمە ناكەن؟ ئەى تەنانەت خۆل و ھۆزەكان سەرۆك و گەورەيان نىيە و ھەموو ورد و درشتىكى خۆل و ھۆزەكە نايەتەو لای ئەو سەرۆكە؟ كەس بەبى ئەوانە بېيار دەدا؟

- بەئى قورىان وايە كە جەنابت دەيفەرموويت.

- منىش ھەر ئەمانەم كردووە، بەلام من چاودىرم زياتر بوو، بە وردى بە كاروبارەكاندا چوومەتەو، چونكە ھەموو ئەو كاربەدەستانە لە بەردەم مندا لىپرسىنەو ھەيان لەگەلدا دەكرى و منىش لای خوا لىپرسىنەو ھەم لەگەلدا دەكرى. ھەلەى ئەوان پىش ئەوان، ھەلەى منە، ئەگەر ئەوان ھەلەيەكيان ھەبى، من ناتوانم پۆزش يىنەو و پرۆبيانوو دروست بەكم. دەى ئىتر چۆن من لەسەر ئەوان لىپرسىنەو ھەم لەگەلدا بكرى، بەلام من ئەزانم چى دەكەن و چى ناكەن؟

لە بارەى ئەوئى كە گوايە والىيەكان تەنانەت دەسلەلاتى دروستكردنى خانوويەك يان پىگەوبانىكيان نەبوو، ئەو ھىچ راست نىيە، دوورە لە لۆژىك و راستىو، بەلام ئەوئەندە ھەيە من پام وا بوو كە شارەكان بە شۆەيەكى پىكرىك و شۆوانىكى نوئ و شارستانىيەتتىكى مۆدىرن دروست بكرىن، وەك لە دروستكردنى شارى بەصرەدا وامان كرد. من والىيەكانم سەرىشك كردبوو كە چى بە باش دەزانن بىكەن، ئەوانەيە قسەكە لەوئەو سەرچاوەى گرتبى كە ئەگەر والىيەكان ھەلە و كەموكووپىيەكيان لە بىناساندا ھەب، من لىپرسىنەو ھەم لەگەلدا دەكردن و ھەلەكانم پى راست دەكردنەو لە بەراپەرىشدا پاداشى ئەو والىيانەم دەدايەو كە لە

کاره کانیان سه رکه وتوو بوون. من چون پاداشی که سیک نه ده مه وه که برسیه ک تیر بکا، بیلانه و یانه یه ک نیشته جی بکا و نه هیلن ئارنشه و کتسه کانیان بکات به من؟!

نه بوو عوبه یده نامه یه کی بۆ من نووسی و پاویژی به من کرد له بهاری دروستکردنی چهند دهروازه یه که وه له پشته وه ی دوژمن، منیش وه لأم دایه وه و وتم: "تۆ خۆت له وێی و ئاگاداری کاروباری و، من لێره وه هیچ نازانم، تۆ دوژمنه کان ده بیینی و، من نایان بیینم، چاوه کانت هه موو شتیکت بۆ باس ده که ن!"

ده ی برا له مه زیاتر چیم بکردایه؟! نه و پاویژی به من ده کرد و چاوه پێی فرمانی من بوو. منیش نهوم سه ریشک کرد و کاره کانم به خۆی سپارد! وتم: "تۆ له من شاره زاتری!"

جاریکیش نامه یه کم بۆ موحه ممه دی کوپی سه له مه نووسی و هانم دابوو بۆ تیفکری و بیرکردنه وه له شته کان و، پاشان خۆی بریار بدات، بۆم نووسی بوو: "به هیزترین کهس له بریارداندا نه و که سه یه که کهسی نییه پرسی پێ بکات و خۆی بریارێک ده دا!"

ده ی نه مه هاندان نییه بۆ نه وه ی نه کهر شتیکی نوێ هاته پێشه وه، خۆی بییری لێ بکاته وه و پاشان به پاری له سه ر بدا؟! - به ره وه لا قوربان.

- با شتیکی تریشت پێ بلێم: که ریکم هه بوو، سواری که ره کهم بووم و ملی رینگه م به ره و شام گرت به ر. موعاوییه ی کوپی نه بوو سو فیانم پێ گه شت، موعاوییه له گه ل کۆمه له که سی کدا و به سه نس نه و ته نه نه وه به رێ که وت به وو، هه ر منی بیینی له که ژاوه که ی دابه زی و وتی: "سلاوی خوا له که وه ی ئیمانداران!"

منیش وەلام نەدایەو و ملی پێگەم گرتە بەر، چونکە پەم لەو سەنسەنە و نەتەنە بە بوو. عەبدوڕەحمانی کۆری مەوف وتی: "ئەو بە ئاوا لەگەڵ موعاویەدا دەجوڵیشتەو؟ ئا وەلامی بەدەرەو؟"

منیش لام کردەو بە لای موعاوییەدا و وتم: "ئەو ئەم هەموو سەنسەنە و تەنەنە بە هێی تۆیە؟!"

وتی: "بەلێ."

منیش وتم: "خەلکیش هەژارن و پۆژانە دێنە بەر دەرگای تۆ و داوای شتت لێ دەکەن؟"

وتی: "بەلێ."

منیش وتم: "قورپەسەرت! دەی بۆ وا دەکەیت؟!"

وتی: "ئێمە لە شوێنێکی کە دوژمنی زۆر لێیە، پێر لە جاسوس، ئەگەر ئاوا نەکەین و سەرباز و چەک و چۆل لەگەڵ خۆماندا هەڵنەگیرین، جاسوسەکان خەبەرمان لێ دەدەن و دوژمن بە چاویکی سووک سەیرمان دەکەن و حسابمان بۆ ناکەن. بۆیەش دەرگاوانمان هەیه لەبەر ئەوەی خەلکی ئاسایی بە چاویکی سووکەو سەیرمان نەکەن. من کاربەدەستی تۆم، ئەگەر بفەرمووی زیاتری بکەم، ئەوا زیاتری دەکەم؛ ئەگەریش بفەرمووی وەک خۆی بێ، با وەک خۆی بێ؛ ئەگەریش دەفەرمووی کەمی بکە، ئەوا کەمی دەکەم."

منیش وتم: "لە بارەى هەرشێکەو پرسیارت لێ بکەم خۆت لێ دەدزیتهو! ئەگەر ئەم قسانەت راست بێ، ئەو تۆ کەسێکی ژیری! ئەگەر درۆیش بێ، ئەو فرتوفیلت بەکار هێناو. نە فرمانت پێ دەکەم، نە نەهیت لێ دەکەم!"

ئێستە تۆ وانازانی کە بەکەم جار بە کاری خۆم هەستاوم؟! لێپرسینەو! موعاویە کرد، دواتریش ئەوم سەریشک کرد، چونکە وتم: نە فرمانت پێ دەکەم نە نەهیت دەکەم، یانی خۆت چی بە باش دەزانی وا بکە!

- بەرمەللا قوربان وايە! تۆ بە تەۋايى بە كارى خۆت ھەستاي. دواتریش سەرىشكت کردوون بۆ ئەۋەي چى بە باش دەزانن بېكەن.
- بەلئى، ۋەك دەزانى من وام کردوۋە.
- بە خوا چاكت کردوۋە.
- ئەم باسە تەۋاو؟
- بەلئى گەورەم، تەۋاو.
- ھېچى تر ھەيە پرسىارى لەبارمۋە بکەي؟
- بەلئى گەورەم! خالىک ماۋە، دۋاي ئەم خالە بە يەكجارى باسى سىاسەت كۆتايى پى دەھىنن و ناچىنەۋە سەر سىاسەت.
- چىيە؟
- ئەو كارانەي كە لە سەردەمى خەلافەتى خۆدتا کردووتن و ھېشتا بەردەوام تا ئىمتائىش ماون.
- ۋەك چى؟
- پىنج شتت بۆ باس دەكەم: دەرکردنى جولەكە لە خەيبەر، دانانى سالى كۆچى، ھىنانەۋەي مەقامى ئىبراھىم بۆ شوپنى خۆي، كۆکردنەۋەي خەلک بۆ ئەۋەي نوپىزى تەراۋىج بە كۆمەل بکەن، گەرە کردنى مزگەۋتى پىغەمبەر ﷺ.
- بەلئى ئەۋانە ھەموۋى من کردوومن، چ شتىكت لەبارەي ئەمانەۋە دەۋى؟
- دەمەۋى بزانم چۆن ئەمانە پروپان دا؟
- باشە! بۆت باس دەكەم. لە كۆپۋە دەست پىكەين؟
- دەرکردنى جولەكە لە خەيبەر، چۆن و لەبار چى؟
- باشە! با دەست پىكەين. پىغەمبەر ﷺ خەيبەرى بە ھىزى چەك ئازاد كرد.
- شەر و كوشت و كوشتار پروى دا، ئىتر خەيبەر بوۋە دەسكەۋت، دەسكەۋتېش پىنج يەكى بۆ پىغەمبەر ﷺ بوۋ، دۋايى بانگى كردنەۋە و پنى فەرموون:

"نه گم جهز ده کهن، هر کهس له سهر باخ و بیستانی خوی ده هیلمه وه و کاری
تیا بکا، به لام ده بی بهر به نیوه بی بی، نیمه بیش هرکات بمانه وی، ده توانین دهرگان
بکهین!"

نه وانیش رازی بوون...

پیغه مبه ر ﷺ عه بدور په حماني کورې په واهای دهنارد بهر بوومه که ی به یه کسانې
دابهش ده کرد، دواي وه فاتی پیغه مبه ر ﷺ، نه بوو به کریش هه مان پیکه وتنې
پیغه مبه ر ﷺ نوئ کرده وه، پئی وتن: "بهر به نیوه بی کار بکهن، هرکات بمانه وی
دمرتان ده کهین." دواي نه بوو به کریش منیش هه مان پیکه وتنم له گه لدا نوئ
کردنه وه!

- نه ی دواتر چی بووه هوئ دهر کردنیان؟

- پیغه مبه ر ﷺ له نه خوشی سهرمه رگدا فرمووی: "له جهزیره ی عهره بی دوو
نابین پیکه وه کو نابه نه وه!"

ویستم نه و فرمووده ی پیغه مبه ر جیبه چی بکه م، بانگم کردن، وتم: "هر کهس
له گه ل پیغه مبه ردا پیکه وتنې کردوه، با پیکه وتننامه که ی بینې بوی تازه بکه مه وه و
وهک خوی بمینیتنه وه، هر که سیش پیکه وتنې نه کردوه، با خوی ناماده بکا بو
رؤشتن!"

نه وانه ی هیچ پیکه وتنیکیان نه بوو، دهرم کردن؛ نه وانه ی پیکه وتنیان هه بوو،
مانه وه.

پاش ماوه بهک عه بدوللای کورې عومره، زوبه یری کورې عه وام، میقدادی کورې
نه سوهد رؤشتن بولایان بو به شکردنی بهر بووم، پاش نه وه ی گه شتنه نه وی
هر به که و بهرمو نه و جیگه به رؤشت که بوی دانرا بوو، دواي نه وه ی شه و داهات،
هیرشیان کرده سهر عه بدوللا و ده ستیکیان شکاند و به ستیاننه وه! به یانی میقداد و
زوبه یر عه بدوللایان به به سراوی دیبوو، کردیاننه وه و هیئایانه وه بو مه دینه.

هر که هه واله کهم بهست، وتم: "ئا ئیستا ئیتر دوو ئایین له جهزیره ی هه رهیدا کۆ نابنه وه!"

دوایی هاوارم کرد و وتم: "الصلاة جامعة." "خه لک کۆبوونه وه، چوووه سه ر مهنه به ر وتم:

"خه لکهنه! پێغه مبه ر ﷺ له گه ل جوله که دا له مه ر خه به ر پێکه وتنی کردبوو. خالێکی شه وه بوو هر کات به مانه وی، ده ربان ده که یین، هر خودی پێغه مبه ر ﷺ: فهرموویه تی: "دوو ئایین له جهزیره ی هه رهیدا کۆ نابنه وه." ئیسته چه ند که سیکیان ته عه دایان له عه بدوللا کردوو، ده ستیان شکاندوو، به ستوو پانه ته وه، ئیسته ده مه وی دهریان بکه م و فهرمووده که ی پێغه مبه ر ﷺ جێبه جێ بکه م که فهرمووی: "دوو ئایین له جهزیره ی هه رهیدا کۆ نابنه وه." ئیتر دوا ی شه وه ده رمکردن.

- باشت کرد قوربان! شه وانه کارێکی خراپیان کردبوو، به لام پیم بلی ئه گه ر وایان نه کردایه، دیسان ده رت ده کردن؟

- له وانه یه! چونکه فهرمووده که ی پێغه مبه ر ﷺ هینایه دی، خۆی ویستی شه و کاره بکا، به لام ئیتر نازانم له به ر چی نه یکرد؟ منیش وه ک سه رده می پێغه مبه ر ﷺ له گه لیان جولا مه وه، وه ک شه و به کر، به لام خوا ی گه وره ویستی ئاره زوو وه که ی پێغه مبه ر بێنیته دی و، شه وانه به شه ق به کرێنه ده ره وه.

- به خوا چاکتان کرد، کوره شه وانه له هه رکۆپیه ک بن، هر ئازاوه چی و فهینه و فسادن، ئێمه یش فرمانمان پێکراوه هه تا شه وان باش بن، ئێمه یش باش بن.

- به لێ وایه.

- ده ی قوربان با واز له وان به ینین و باسی شتێکی تر بکه یین، چون چۆنی میژروی کزچیت دانا؟

- پیاویک لای من سکالای له پیاویکی تر کرد، وتی: "قهرزبکم لایه تی، کاتی دانه وهی هاتووه و نایدانه وه." نووسراویکیشی پیپوو، نووسراپوو: "دهبی مانگی شهعبان قهرزه که بدریخته وه." منیش وتم: "کام شهعبانه؟ شهعبانی نیستا یان هیی پار یان هیی سالی داهاتوو؟"

نیتر بیروکهی دانانی سالم بۆ هات. هاوه لایم کۆ کرده وه و باسه کهم له لا درکاندن، وتم: "با ئیمهیش سهره سالیکنان هه بی، کاتیکیش نامه بۆ والی و کاربه دهستان دنووسین، ساله کهی تیایی و بزانی چ سالیکه." یه کتیکان وتی: "با سهری سالی فارسی بکهین به میژوو بۆ خۆمان!" سهری سالی فارسه کان به پیتی هاتنه سهر تهختی پاشاکانیان بوو، من نه مه بهلاوه ناخۆش بوو.

یه کتیکان وتی: "با سالی پۆمی بیته."

سالی پۆمی لهو ساله وه دهست پی دهکا که عیسا پیغه مبه ر له دایک بووه. ئه م پایه م په سهند کرد، به لام وتم: "من دهیبه ستم به پیغه مبه ره وه و سالی له دایک بوونیشی ناکه م به سهری سالی."

یه کتیک وتی: "با سالی بوونه پیغه مبه ر، سهری سالی بی."

یه کتیک تر وتی: "با سالی وهفاتی بی."

منیش وتم: "نه خیر، با سالی کۆچکردن بکهین به سهری سالی خۆمان، شه و سالی کۆچ پووی دا، هه ق و نا هه ق له یه کتر جیا بوونه وه، دهوله تی نیسلام له دایک بوو."

خه لکه که ئه م پایه یان لا په سهند بوو، منیش به پیرام له سهر دا.

- شه ی قوربان! بیروکهی دانانی میژووی کۆچی ته نیا بۆ شه وه بوو که میژووی

فارس و پۆم به کار نه هیئن یان له بهر شتی تریش بوو؟

- نه گهر هر له بهر نه ویش هئ، کهم نییه و کاریکی باشه، به لام شتی تریش مه بوو.

- وهک چی؟

- خوای گه وره مانگی کردوو به کاتژماردن بۆ خه لک، به گویره ی گوپانی مانگ، خواپهرهستی خۆیان نه نجام ددهن، مامه له و کار و کاسبی ده کهن. خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿الْحَيُّ أَشْهَرُ مَمْلُومَتٍ﴾ البقرة: ۱۹۷ واته: "حه جکردن له چهند مانگیکی دیاریکراودا ده بیئت."

پنویسته خه لک له سه ر نه م میژووو کار بکات بۆ نه وه ی مانگه کانی لا پرون بیئت! دیسان خوای گه وره له بهاری په مه زانه وه ده فهرمووی: ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ البقرة: ۱۸۵ واته: "هه رکه سیگ له ئیوه مانگی په مه زانی بیئی، با نه و مانگه به پۆژوو بی-"

نه م پۆژووگرتنه خواپهرهستییه کی تایبه ته و له کاتیکی تایبه تدا ده کری، نه و مانگه یش ده بی به گویره ی سه ره تای ده رکه وتنی مانگ تا کۆتاییه اتنی مانگ بیئت، که ئیستا وا باوه پیی ده لێن: "مانگی عه ره بی:" نه و مانگی که بووه ته بنه مای میژوووی نیسلامی.

دیسان به مانگی عه ره بی ماوه ی عیدده ی ژنی شوو مردوو، ماوه ی ته لاق، که فاره تی درپژخایه ن وهک که فاره تی زیهار و که فاره تی کوشتنی به هه له، ده زانری- نا له بهر نه وه مانگه کانی هه ج، پۆژوو، جه ژنه کان و، هه موو کاته کانی تر به گویره ی ده رکه وتنی مانگی په کشه وه و ته واو بوونی مانگ ده زانریت، نهک به گویره ی خۆر.

خوای گه وره ده فهرمووی: ﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكََ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ التوبة: ۳۶ واته: "بیگومان ژماره ی مانگه کان لای خوا دوانزه مانگه، له کتییی خوادا (له لوح

المحفوظ)دا دىيارىكراۋە. ھەر لەو پۇژرەۋە كە ئاسمانەكان و زەۋى دروست كىردوۋە. چوار مانگى بە ھەرام دانائە (ۋاتە جەنگ تىايدا ئاپىت بەرپا بېيت). ھەر ئەۋەيە ئايىن و بەرنامەى راست و دروست.

ئەم ئايەتە بەلگەيە لەسەر ئەۋەى كە دەپى ھەموو ئەو شتەنى پەيۋەندىيان بە خواپەرەستىۋە ھەيە. بە گوپىرەى مانگى سالى كۆچى بېت نەك بە گوپىرەى مانگى سالى فارسى يان پۇمى. ھەرچەند سالى ئەۋانىش ھەر دوانزە مانگە. بەلام مانگى ئەۋان جارى ۋا ھەيە سى پۇژرە و جارى ۋا ھەيە زىاتىر لە سى يان كەمقىر لە سى پۇژرە. مانگەكانى سالى كۆچى ھىچيان لە سى پۇژرە زىاتىر نىن. ھەرچەند جارجار مانگى ۋا ھەيە لە سى كەمقىرە و دەپىتە بېست و نۆ پۇژرە. ئەۋ مانگانەيش كە بېست و نۆ پۇژرە دىيارى كراۋ نىن. بەلكو بە گوپىرەى كەم و زىادى مانگ ئەۋانىش كەم و زىاد دەبن.

بىستۋە لە ئايىنەكانى پىش ئىسلامىشدا ھەر بە گوپىرەى ئەۋ مانگە كارىان كىردوۋە كە بەپىسى دەرگەۋتن و تەۋابوۋنى مانگ بوۋە نەك بەر مانگەى كە پەيۋەندىيە بە خۇرەۋە ھەبوۋە! بەلام دواتر شوپىنكەۋتەى ئەۋ ئايىنەكانە بە ئارمىزۋى خۇيان دەسكارىي ئايىنەكەيان كىردوۋە و زىاد و كەمىان لى كىردوۋە. تەنەت دەسكارىي تەۋرات و ئىنجىلىشيان كىردوۋە و ئەۋ دوو كىتەبە ۋەك خۇيان ئەۋانەتە. جا دەسكارىي ئەۋ دوو كىتەبە پىرۋزە كراپى. ئىتر چۆن دەسكارىي سالىپۇ و پۇژرەمىر ناكەن!؟

ئەۋ سالىپۇ و پۇژرەمىرەى كە خۋاى گەرە پىشتىر بۇ ئەۋان و دواترىش بۇ ئىمەى دىيارى كىردوۋە. باشتىن و تەۋاتىرىن سالىپۇ و پۇژرەمىرە. دوۋرە لە دلەۋاكسى و دوۋدلى و دىۋىنگى. چۈنكە مانگ بە چاۋ دىيارە. باشتىن شىتەكەش كە بېيتە مايەى دلنىايى. ئەۋەيە كە بە چاۋ دىيار بى. ھەر لەبەر ئەۋەيش ئاونراۋە ھىلال. ۋشەى ھىلال لە زمانەۋانىدا يانى ئەۋ شتەى كە مۇۋق لاي پوۋن و ئاشكرا بى. ئىتر بە چاۋ بېيىنى يان بە كۆى بېيىسى.

- راست دهه رمووی قوربان!

- دهی کورم! نیتسه وهلامی پرسپاره کهت به پرونی وهرگرته وه؟

- خوا خیرت بۆ بنووسن! سهر به زیاده وه وهلام وهرکرت.

- ئامین، خوا خیری تۆیش بنووسن کورم!

- نیتسه مۆله تم دهدهی لیت بپرسم که مهقامی ئیبراهیم پیغه مبر چۆن

هینراوته نهو شوینهی خوی؟

- به لئ کورم! پیشتر مۆله تم دای لئم بپرسی، گوی بگره با پیت بلیم.

- دهی قوربان فهرمووا! هه موو گیانم وهک گوی چاودرپی بیستنه.

- هه تا خهلافهتی من مهقامی، ئیبراهیم لکا بوو به دیواری که عبه وه، من به

خه لکم وت:

"سویند به خوا! من دهزانم جینگهی ئهم مهقامی ئیبراهیمه ئیره نه بووه. کاتی خوی قوره پیشه کان له ترسی لافاو هینایانه بن دیواری که عبه، نه گهر جینگه کهی خۆییم بزانیا به دهبرده وه بۆ نه وی." له و کاته دا پیاویکی بنه ماله ی عائییدی کوری عه بدوللای مه خزومی هه ستاو وتی: "گه وره! به خوا من شوینه راسته قینه کهی خوی دهزانم. کاتی قورمیش ئهم بهرده یان هینایه ئیره که تۆ دهییینی، من به گوریه یک جینگه کم پتوا، سه ریکی گوریه کهم لای روکنی بهیت و دهرگای بهیت دانا، دواپی نهو شوینهی که گه شته مه قامه که، گرینه کم لهو شوینه دا، نیتسه ش گوریه کهم ماوه و گرینه پیشی پتوه به!"

- نهی تۆ چیت کرد قوربان!

- وتم: "گوریه کهم بۆ بئین." شوینه کهم بن پتوا، جینگهی راسته قینهی مه قامی

ئیبراهیممان دۆزه وه، مه قام هینایه وه شوینی راسته قینهی خوی. وتم: "خه لکینه!

خوای که وره دهه رمووی: ﴿وَالْحُذُوتُ مِنْ مَّقَامٍ اِنْزِهَتْ مُصَلٍّ﴾ البقرة: ١٢٥، واته: مه قامی ئیبراهیم که شوینی نایبه تی خواپهرهستی نهو بووه، بیکه نه جینگای خواپهرهستی و نوێژ. ■

- دەى قوربان مادەم واىە، بۇچى پىغەمبەر ﷺ ئەو مەقامەى نەھىنايەۋە شوپنى

خۇى؟

- پىسارىكى جوانە! ۋەلامەكەى لاي عومەرى كورى خەتتايە، كوى بگرە:

بۇچى پىغەمبەر ﷺ ئەو مەقامەى نەھىنايەۋە جىگەى خۇى؟ ئەۋە لەبەر ژىرتى
و زانايى و دانايى پىغەمبەرى خوا بور. دەك خۇم و دايك و باۋكم بە قورىانى
بون. عايشە شتىكى كىراۋەتەۋە ئەك تەنبا پەيۋەندىي بە مەقامەۋە ھەيە، بەلكو
پەيۋەندىي بە تەۋاۋى كەعبەۋە ھەيە، پىغەمبەر ﷺ بە عايشەى فەرموۋە:

“عايشە! ئەگەر لە بەر خىزم و ھۆزەكەت نەبوايە كە تازە مۇسلمان بوون و
ھىشتا لە سەردەمى نەفامىيەۋە نىزىكن، ئەۋا فرمانم دەكرد كەعبە پىروختىن. ئەو
بەشەى كەعبە كە تەرك كراۋە، ئەۋىشم دەخستەۋە سەر كەعبە. لاشىپانەى دەرگاي
كەعبەم دەخستە سەر زەۋى. دوو دەرگام بۇ دروست دەكرد، دەرگايەك لە پروى
پۇژھەلات و دەرگايەك لە پوى پۇژئاۋا، لەسەر ئەۋ بىناغەيەى كە ئىبراھىم دايرشت
چاكم دەكردمۇ. خىزمەكانى تۇ دۋاى ئەۋەى لافاۋەى كەعبەى پوخاند، ئەۋەندە
پارەى خەللىان نەبوو كەعبەى بە تەۋاۋى پى چاك بكنەۋە، بەۋ شىۋەيەى كە
ئىستا تۇ دەيىنى، چاكيان كىردمۇ.”

عايشە ۋتى: “بۇچى ئىستا دەرگاكەى بەرزە و لەسەر زەۋى نىيە؟”

- فەرموۋى: “لەبەر ئەۋەى بە ئارەزۋوى خۇيان ھەركەسىيان بىھۋى بچىتە ناو
كەعبەۋە و ھەركەسىشان نەۋىست نەچىتە ناو كەعبەۋە، لەبەر ئەۋە نەبوايە كە
دلىان شتى دەكا، ئەۋا جەدرىشم دەخستە ناو كەعبەۋە، مەبەستى لە جەدر حىجرى
ئىسماعىل بوو.”

- كەۋاتە شىۋەى كەعبە لە سەردەمى ئىبراھىمدا ۋەك ئىستا نەبوۋە؟

- بەلى ۋەك ئىستا نەبوۋە، ۋەك ئەۋە بوۋە كە پىغەمبەر ﷺ باسى كىردوۋە. دوو
دەرگاي ھەبوۋە، حىجرى ئىسماعىل لەناو كەعبە بوۋە، بەلام لە سەردەمى قورەيشدا
لافو كەعبەى پوخاند. قورەيشىيەكان ۋىستيان كەعبە نۇژەن بكنەۋە، بىپارىاندا

تەنھا پارەي ھەلال بۇ نۆۋەنكردنەۋەي كەعبە بىنن، پارمەك كە بە سووخۇرى و
 فروفيل و ھەرام پەيدا نەبوۋىن. ھەرچىيان ھەبوو كۆيان كىردەۋە، بەلام بەشى
 نەكرد؛ بەم شىۋەي ئىقتا نۆۋەنيان كىردەۋە. پىغەمبەر وپىستى كەعبە پىروختىنى و
 ۋەك سەردەمى ئىبراھىمى لى بىكاتەۋە، بەلام خەمى ئەۋەي ھەبوو دلى ئەو تازە
 مۇسلمانانەي كە لە دۋاي فەتھى مەككە ھاتىبونە نىۋ بازنەي ئىسلامەۋە بىشى. ئا
 لىرمە زانايى و دانايى و لەسەرخۇيى پىغەمبەر دەرەكەۋى، پالغان بە خىراپەۋە لە
 كىردنى چاكە لە پىشتىرە (درء المقاسد مقدم على جلب المصالح) ئەو پىنى ۋابوۋ ئەو
 چاكەيە خىراپە و دلىششانى بە دۋادا دىت، بۆيە ۋازى لى ھىنا. مەقامىش لەو
 جىگەيەي مايەۋە و دىكارىي نەكرا تا سەردەمى خەلافەتى من.

ئەبوۋ بەكرىش بۆيە دىكارى نەكرد، چونكە ماۋەي خەلافەتى ئەو دوو سال و
 نىۋ بوو. ئەو دوو سال و نىۋە خەرىكى جىھاد بوو. ماۋەيەك ئەگەل ئەۋانەدا جەتگا
 كە لە ئىسلام ۋەرگەراپوۋنەۋە، ماۋەيەكىش خەرىكى پىزگار كىردنى چەند ناۋچەيەك
 بوو. جىھاد كىردن لە نۆۋەنكردنەۋەي كەعبە كىرگىتر بوو.

- ئەي قورىان خۇ لە ماۋەي خەلافەتى جەنابتدا ئەو نىزىكىيە لە سەردەمى
 نەقامىدا نەما كە پىغەمبەر ﷺ لەبەر ئەۋە كەعبەي نۆۋەن نەكردەۋە، تۇ بۇ كەعبەت
 نۆۋەن نەكردەۋە؟

- لە باردى مەقامى ئىبراھىمەۋە كىردم. بەلام ئىتر سەبارەت بە خۇدى كەعبە بۇم
 پىك نەكەۋت.

- خۋاي گەرە كارەكانت لى ۋەرىگىرى.

- ئامىن خۋايە گىيان، خۋا كارە باشكانى ئۈش ۋەرىگىرى كورم!

- دەي قورىان ئىستە كاتى ئەۋە ھاتۋە كە باسى چۈنمەنسى نۆۋى تەراۋىھم بۇ
 بىكەي، چۈن ئەو نۆۋەت كىرد بە نۆۋى بە كىرەل؟

- پېغەمبەر چەند شەۋىك بەرنوئىزى نوئىزى تەراۋىحى بۇ كىردىن، دواتر نەدەھاتە
مىزگەوت و لە مالىدا بە تەنھا نوئىزى دەكرد. ھۆكارى ئەۋەسان لە پېغەمبەر ﷺ
پىرسى، فەرموۋى:

”ترسام خۇاى گەۋرە تەراۋىحتان لەسەر فەرزى بىكات و ئېۋمىش نەتوانن بېكەن.“
ھەتا پېغەمبەر لە ژياندا مابوو، ئېمە ھەركەس بۇ خۇى و بە تاك تاك نوئىزى
تەراۋىحمان دەكرد. لە سەردەمى ئەبۇو بەكرىشدا ھەروا بۇرۇ، بەلام لە سەردەمى
خەلافەتى مىندا، من شەۋىكى رەمەزان بۇ مىزگەوت دەپۇشتم، تەماشام كىرد خەلك
لەناۋ مىزگەوتدا پىرۇبىلاۋن، چەند كەسىك بە تاك تاك نوئىزىيان دەكرد، لەۋلاۋە يەككى
نوئىزى دەكرد و چەند كەسىك لە پىشتىۋە بە كۆمەل نوئىزىيان دەكرد، لە لايەكى
تەرىش بەو جۆرە، من پىم ناخۇش بوو لە يەك مىزگەوتدا خەلك ناۋا پىرۇبىلاۋ بىن و
ھەركەس بۇ خۇى بى. لە دلى خۇمدا وتم: ”چەند باشە ئەو خەلكە ھەمىۋى بە
يەكەۋە لە پىشت سەرى قورئانخوئىنىكى بە ئەزىمۇنەۋە نوئىزەكەيان بىكەن!“
پاشان فرمانم كىرد بە. ئوبەيى كورى كەعب بەرنوئىزىيان بۇ بىكا و، ھەمىۋىيان بە
يەكەۋە نوئىزى تەراۋىح بىكەن، ئىتر ئاۋاى لى ھات كە دەيىبىنى.

- خۇاى گەۋرە پاداشتى گەۋرەى ئىمانداران بەداتەۋە و، لەگەل پېغەمبەر و ئەبۇو
بەكرىدا لە بەھشتدا كۆى بىكاتەۋە، ۋەك چۆن ئېمەى لە نوئىزدا كۆ كىردەۋە!
- ئامىن خۇايە ئامىن! خۇا تۆيش بە بەھەشت و دىدارى ھەزىرەت ﷺ شاد بىكا.
- ئىستە گەشتىنە كۆتا پىرسىار و، ئىتر باسى ھوكم و سىياسەت و والى و ئەمانە
كۆتايى پى دىت و، بە توتۇش ناچىنەۋە سەرى.

- مەبەست لە پىرسىارى كۆتايى فراۋانكىردنى مىزگەۋتە؟
- بەلى.

- دەى كۆى بىگرە.

- فەرمۇ قوربان، گىيانم لاتە.

- خەلكى مەدىنە زۆر بوو، مزگەوتى پىغەمبەر ﷺ جىگەي ئەو ھەشاماتەي نەدەكردىمۇ. منىش بېرۈكەي ئەۋەم بۇ ھات كە مزگەوت گەۋرە بىكەم، بېرىم دەكردىمۇ كە چۆن و لەكۈيۈە دەست پىبىكەم، ۋاي بۇ چووم كە دەپى مالى خىزانەكانى پىغەمبەر ﷺ و مالى عەبباسى مامى پىغەمبەر تىك بىدەم و بىدەمە دەم مزگەوت، دىۋايى وتم: "مالى خىزانەكانى پىغەمبەر ئەۋە گونجاۋ نىيە و نابى دەستكارى بىكرىن." بۇ ئەۋ مەبەستە ھەستام مالى چەند ھاۋەلىكەم كېرى كە مالەكانىيان نىزىكى مزگەوت بوون، مالى عەبباس مېشتەۋە، پۇشتم بۇلاي عەبباس و وتم:

"باوكى فەزىل! مزگەوت بچووكە و جىگەي خەلكى تىيا نابىتەۋە، چەند خانوۋىبەكەم لە دەۋرۋەرى مزگەوتدا كېۋە، دەۋەۋى بىدەمە دەم مزگەوت و فراۋانى بىكەم، تەنبا خانوۋەكەي تۆ و خانوۋى خىزانەكانى پىغەمبەر ماۋە، سەبارەت بە خانوۋى خىزانەكانى پىغەمبەر ئەۋە نابى دەستكارى بىكرىن، دەمىننەۋە خانوۋەكەي تۆ! پىم بفرۆشە با بىدەمە دەم مزگەوت!"
وتى: "ئىشى ۋا ناكەم."

منىش وتم: "سى بژاردە دەخەمە بەردەست، كامىانت لا پەسەندە، من پۆى پازىم."

يەكەم: بە چەندە پارە دەتەۋى، پىم بفرۆشە.
دوۋەم: لە كوئى مەدىنەدا ھەزەت لىيە، پارچە زەۋىيەك دىۋارى بىكە، دىكىرم و دىكىم بە خانوۋ بۆت.

سەيەم: بىكە بە خىر بۇ مزگەوت و مۇسلمانان، با مزگەوت فراۋان بىكەين.
وتى: "ھىچيان ناكەم."

منىش وتم: "با لەننۋان من و تۆدا داۋەرىك ھەيى."

وتى: "باش! با ئوبەي كۆرى كەھب داۋەرى بىكا."

من و عەبباس پۇشتىن بۇلاي ئوبەي و چىرۈكەكەمان بۇ كىرايەۋە، وتمان: "تۆ داۋەر بە، ھەردوۋ لىمان بە داۋەرى تۆ پازىن!"

ئوبەي وتى: "ئەگەر ھەز بىكەن، ئەۋا ھەرموودەيەكى پېغەمبەرتان ﷺ بۇ دەگىرمەۋە."

وتەن: "ھەرموۋا"

وتى: "پېغەمبەر ﷺ ھەرموۋىيەتى: خوا فرمانى كىرد بە داۋود ھەرموۋى: 'بىر خانوۋىيەك دروستە بىكە با يادى منى تيا ھەركى'. داۋود نەخشەي خانوۋىيەكى كېشا، سوۋچىكى خانوۋەكە دەكەۋتە ھەرخانۋى پىۋايىكى ھەنى ئىسرائىلىيە، بە پىۋاۋەكەي وت: 'ئەم خانوۋەم پىن بىرۋەشە' پىۋاۋەكە رازى نەبوۋ. داۋود لە دلى خۇيدا وتى: 'بەزۇر لىي دەسەنم'. خۋاي گەۋرە سۈۋشى بۇ داۋود ناردو ھەرموۋى: 'داۋود! مەن فرمانم بە تۇ كىردوۋە كە خانوۋىيەك دروست بىكەي يادى منى تيا ھەركى. ئىستە تۇ دەتەۋى مالىكى داگىركىراۋ بىكەي بە خانوۋ بۇ مەن؟! مەن ھىچ شىئى لە ھىچ كەس داگىرناكەم! ئەۋا سزات دەدەم، سزاكەيشت ئەۋەيە كە ئىتەر نامەۋى تۇ خانوۋم بۇ دروست بىكەي! داۋود وتى: 'دەي خۋايە گىمان! با سولەيمانى كورم بۇت دروست بىكا'. خۋاي گەۋرە ھەرموۋى: 'باشە، با كورەكەت دروستى بىكا'."

مەنىش بە يەكجارى پوروم كىردە ئوبەي و پىم وت: "مەن بۇ شىئىك ھاتم بۇلاي تۇ و، تۇ شىئىكى لەۋە گرانترت دا بەسەرما!"

- ئەي دواتر چىت كىرد گەۋرەم؟!

- وتەم بە ھەبباس: "بىرۋە، ئىتەر باسى خانوۋەكەت ناكەم."

ھەبباسىش وتى: "دەي مادەم ۋايە، ئەۋا خانوۋەكەم كىردە خىر بۇ مۇسلمانان، با

مىزگەۋت فراۋان بىكىت. تۇ پىي بە ناھەزى مەن! نا شىئى ۋا ھەركىز نابى!"

خۋاي گەۋرە پاداشى بىدانەۋە، خانوۋەكەي بەخشى و پۇشت لە شىۋىنىكى

مەدىنەدا زەۋىيەكى كىرى. مەنىش پۇشتەم و زەۋىيەكەم بۇ كىرد بە خانوۋ.

- كورە قورىان تۇ ھەموو جارىك مەن سەرسام دەكەي!

- بۇچى؟

- تۆ خەفەت بۆ ئەو خەلىكە دەخۇي و دەلئى؛ مزگەوتەكەيان بچووكە و بە باشى جىگەيان نابىتتەۋە!

— پۇلە! من بۆيە بووم بە سەركردەيان، خەمەيان بۆ بخۇم، كورم! سەركردايە تىكرىن تەكلىفە ئەك تەشرىف، زەۋى زەۋى خودايە، من ويستم مزگەوت فراۋان بېي بۆ ئەۋەي بە ئاسانى خوا پەرەستى تىا بىرى.

- قورىان كارىكى چاكتا كىرد.

دىسان ئەۋەيش سەرسامى كىردم كە تۆ خەلىفە بوۋى، زۆر بە خىرايى چەند بىژاردەيەك دەخەيتە بەردەم عەبباس و سەرىشكى دەكەي!

- ئەي چۆن كارى وا ئەكەم؟ خەلىفە بۆيە خەلىفەيە كە داکۆكى لە ئايىن و دۇنيای خەلىكى بكا. مەيش بۆيە ويستم مزگەوت فراۋان بېي بۆ ئەۋەي داکۆكى لە دىنى خەلىك بكام، بۆيەيش سى بىژاردەم نايە بەردەم عەبباس بۆ ئەۋەي داکۆكى لە دۇنيای عەبباس بكام.

- پىم سەير بوو كاتى عەبباس زەۋىيەكەي ئەدا بە تۆ، چۆن بە زۆر لىت نەسەند، خۇ تۆ بۆ خۇت نەبوو، بەلكو بۆ سوۋدى گىشتى بە كارت دەھىنا!

- من كارىكى وا لەگەل ھىچ كەسىكى ئاسايىدا ناكەم، ئەي چۆن لەگەل مامى پىغەمبەردا كارىكى وا دەكەم؟ عەبباس يەككىك بوو لەو كەسانەي كە موۋچەي تايىبەتپان ھەبوو، ئەۋەيش لەبەر ئەۋەي مامى پىغەمبەر بوو.

- شتىكى تر مىنى سەرسام كىردوۋە، تۆ خۇت پەرپار بە دەست بوۋى، كىشە و ئارەشەكان لاي تۆ بە كۇتا دەگەشت، ئىتر تۆ چۆن خۇت پۇشتى بۆلای يەككىكى تر تا كىشەكاتان بېرىننەتتەۋە؟

- ئى مەيش ۋەك ئەو خەلىكەم، پەرىنكەم ۋەك ھەموو پىاۋەكانى تر، ھەرچەند خەلىفەش ھىم، بەلام دىسان ھەر مەۋلىكەم ۋەك ئەۋان، ئەي باشە ھەركاتى دوو مەۋلى لەسەر شتىك كىشەيەكەيان ھەي، ناچن بۆلای دادومرىك تا كىشەكەيان بۆ يەكلايى بكاۋەۋە؟

- يا بەرىۋەللا.

- دەى مەنەش وامكرد. تەننەت غەبباسم سەرىشك كورد خۇي كى دەكا بە داوەر بىكا. شەگەر ئوبەى نەبايە و كەسىكى تر بايە، ديسان من پىي پازى دەبووم. تۆ خۆت دەزانى من چەنەك ئوبەيم خۇش دەوى، چەندە مەنەم پىي ھەيە. ئەو نەيە من كىردم بە بەرنوئىز بۆ نوئىزى تەراوچ؟

- يا ! ئەووم پىي سەيرە تۆ ئەوئەندە لە ئاست ھەق و پاستىدا ملكەچى. كاتى ئوبەى وەلامى ئىوھى دايەو، تۆ يەكسەر بە غەببەست وت: "بىرۆ، ئىتر تر من باسى ئەو زەويىيە ناكەم."

- دەى من چۆن يەكەم جار بە دادوهرەك پازى بىم و، دوايىش بە گوتى نەكەم؟! شتى وا پوونادا. زىاد لەوئەش، ئوبەى كىشەكەى بە فەرموودەيەكى پىغەمبەر ﷺ پراندەو. دەى عومەر چۆن زات بكا كە فەرموودەى پىغەمبەر پشت گوتى بىخا، يان بە بىرپار و حوكمى پىغەمبەر پازى نەبى؟ دواترىش تۆ نازانى كە دواى ئەوھى ھەق پوون بووئەو، پىشەلكردى ھەق چ سەرەنجامىكى ھەيە؟
- چ سەرەنجامىكى ھەيە؟

- پىغەمبەر ﷺ فەرموويەتى: "ھەركەس بە ئەندازەى تۆزقائىك، فەيس و خۆبەزلزانى لەنتو دلىدا ھەبى، ناچەتە بەھەشتەو!"
ئىمەش وتەن: "ئەى پىغەمبەرى خواا پىاوى وا ھەيە پىي خۆشە پۆشاكەكانى جوان بى، پىلاوئەكانى جوان بى!"
فەرمووى: "ئەمە فەيس و خۆبەزلزانى نەيە، فەيس ئەوئەيە ھەق بشارىتەو، ماقى خەلك بشارىتەو و پىشەلى بكەى."

مەنەش مەبەستەم لە فراوانكردى مزگەوت، رەزامەندىي خوا بوو، ئىتر چۆن لەبەر رەزامەندىي خوا. سەرىچىي فرمانى خوا بكەم؟!

- بە خوا قورىان، جارىكى تر ھىچ دايكىك پۆلەى وەك تۆ ناوئىنى، نا بەخوا، تۆ و ھاوئىنەى تۆ لەم دونىايەدا ھەرىكەك جار پەيدا دەبن.

- خۇاى گەۋرە سەركەۋتوۋت بىكا كورم! ئېستە يېم بلى ئام باسە داخەين؟

- بەلى قوربان دايدەخەين.

- دەى ئېستە دواى ئەۋەى دەرگايەكى گەۋرەمان لە باسى سىياسەت و حوكم

و... داخست، لە چ بارەيەكەۋە پىرسىار دەكەى؟

- باسى شتىك كە لەم باسانەۋە زۆر دوور نېيە!

- ئەى كۆتايى نەھات؟!

- با قوربان لى بووينەۋە! بەلام كەمىك ماۋە. من ھەرچار بەھوئ پىرسىارى

شتىكى نوئ لە جەنابت بىكەم، دىسان بە ناچارى ئەگەر كەمىكش بىت، ھەر لەۋ

شەى نىزىك دەبمەۋە كە كۆتايىمان پىي ھىئا. ھەرچەند بەھوئ دوورىكەۋەمەۋە، بەلام

دىسان قەسەردن لە خىزمەت جەنابتدا مەۋۇف بۆلاى دەۋلەت و حوكمرانى پادەكىشى

- بىلامانى ۋەك مەرى لىۋار خەلەم لىھاتوۋە: مەرى لە لىۋار خەلەدا بىلەۋەرى.

ھەرچەند خۇى بىپارىزى، ئاخىرىەكەى ھەر قەپى خەلە دەخۋا. - با گەۋرەم بە

لوتف و مېھرىبانى خۇى ۋەلام بەداتەۋە و، ئەگەر دىسان كەۋتمەۋە ناۋ باسەكە،

ۋابىزنى كۆتايىمان پىھىئاۋە!

- دەى كورم! چى دەلىلى بىللى قەيناكا.

- دەمەۋى باسى گەۋرەترىن سىفەتى جەنابت بېيىم - باسى دادگەرى، ھەرچار

ۋ لە ھەر كور باسى دادگەرى ھاتە ناۋ، ئەۋا بەكسەر ناۋى غومەرى كورى

خەتتاب سەرتىۋىكى ناۋانە، ناكور باسى غومەر نەكور. دىسان ھەرچارى باسى

غومەر كرا. مەۋۇف بەكسەر دادگەرى بىر دەكەۋىتەۋە، ۋەك شەنگەلەبەرەكەتەتان

لىھاتوۋە.

- سىفەتى مەۋۇف لە كاتى ھەلۋىستىدا دەردەكەۋى، ۋا دەردەكەۋى كە تۋ لە

ھەلۋىستەكانى من شارەزا بى، چ ھەلۋىستىكت پىي باشە با باسى بىكەين؟

- ھەلۋىسەنىڭ كانت زۆرن گەۋرەم، مادەم دەپن لە يەككەيانەۋە دەست پىن بىكەين،
با لە باسى ئەو كافرانەۋە دەست پىن بىكەين كە لە سەردەسى خەلەلەتى تۆدا لەگەل
دەۋلەتى مۇسلماناندا بەلەين و پەيمانان لەننۇناتاندا ھەبوو، واتە ئەھلى زىمە.

- بە دەستىنۇشانىڭراۋى كام لايەنت بۇ باس بىكەم؟

- پىزكارىڭنى بەيتولمەقدىس، ئەو بەلەين و پەيمانەى كە لەننۇن ئىۋە و كافرانى
ئەۋى ئووسرايەۋە و بە بەلەننامەى عومەرى ناۋبانىڭى دەرکرد. ئەم كارە چۆن كرا و
چۆن سەرى گرت؟

- ئەبوو عوبەيدە لە ئازادىڭنى دىمەشق بوۋەۋە، شام بەگىشتى بوو بە ماستى
مەيىو. ئەبوو عوبەيدە نامەيەكى نووسى بۇ خەلكى ئىلىيا، داۋاي لىن كىرن كە
مۇسلمان بن، يان سەرانە بىدەن، يان جەنگ! پىغەمبەر بەو جۆرە دەستى بە غەزا
دەكرد و ئىمەش ۋەك ئەۋمان دەكرد، ئەمە شەرىخى خوا و سوننەتى پىغەمبەرى
خوایە و كارى ئەبوو عوبەيدە خۆى نىيە.

خەلكى ئىلىيا ۋەلاميان ئەدایەۋە ر بە قسەى ئەبوو عوبەيدە پازى نەبوون...
ئەۋىش سەئىدى كۆپى زەيدى ۋەك سەرىدەشتىكارى دىمەشق دانا و بە خۆى و
سوپاكەيەۋە پۇرى كىردە ئىلىيا، گەشتە دەۋى و گەمارۆى شارى دا. ئەۋانىش يەكسەر
داۋاي سولج و پىككەۋىتىيان كىرد و مەرجىشىيان ئەۋەبوو كە مەن خۇم بىرۇم و
لەگەلىان پىككەۋىتن بىكەم.

- دوايى چى پۇرى دا؟

- ئەبوو عوبەيدە نامەى بۇ نووسىم و باسەكەى گىپرايەۋە. مەنىش پىرس بە چەند
كەسەك كىرد، عوسمانى كۆپى عەففان ۋتى، "كارى ۋا نەكەى ! با لووتيان بىشكى و،
لەۋە زەاتىر پىسا بىن."

عەلىى كۆپى ئەبوو تالىپ پىتى ۋابو بىرۇم و پىككەۋىتىيان لەگەلدا بىكەم، دەيگوت:
"خۆت بىرۇى، بۇ سوپاى مۇسلمانان باشتىرە و كارناسانىيە و گەمارۆكە كۆتايى پىتى
دەنت!"

- دەي تۆ بە قسەي كامبانت كرد؟

- خوای گەۋرە خستیه دلمەۋە كە بە قسەي عەلى بكم. بە سوپايەكەۋە بەرمو
لاي ئەوان كەۋتسە پى، عەبباسى ماسى پىغەمبەرم كرده سەركردەي سوپا، تا
كەپانەۋەيش عەلىي كورى ئەبوو تالېبم كرده بەپتەۋەبەرى مەدينە.
- دوايى چى پروي دا؟

- بە خۆم و بە سوپاۋە گەشتىنە شوپىنىك پىي دەلېن: "جايە،" نامەيەكم بۇ
سەركردەي سوپاكانى تر نووسى كە بىن بۇ ئەۋى بەدەممانەۋە. هاتن، سەردتا
يەزىدى كورى ئەبوو سوفيان، ئەبوو عوبەيدەي كورى جەپراخ، خاليدى كورى ۋەلېد
گەشتن پىم، پۇشاكى ئاورىشمىيان لە بەر كردېوو، منىش توۋرە بووم و خەرىك بوو
قسەي توندىان لەگەلدا بكم. ئەۋانىش وتيان: "چەك و سىلاحمان پىيە و پتەۋىستە
لە جەنگدا ئەم پۇشاكانە لە بەر بكمەين، ئىتر منىش هېمەن بوومەۋە."

عەمرى كورى عاص و شەرەحبىلى كورى حەسەنە نەبى، ھەموو سەركردەكان
لاي مەن كۆ بوونەۋە، ئەو دوۋانەيش سەركردايەتپى سوپاكەيان دەكرد كە گەمارۆي
ئىليايان دابوو. لەو كاتەدا كۆمەللىك پۆمى هاتن و شەمشىرى ھەلكىشراويان بە
دەستەۋە بوو، چەند كەسكى سوپاكەي ئىمە ۋەستيان بېرۆن پىشيان پى بگرن، بەلام
مەن نەمەيشت.

ۋتم: "بەستەن! ئەۋانە داۋاي ئەمان دەكەن!"

بەرمو پرويان پۇشتىن، تەماشە دەكەين كۆمەللىك سەربازن لە بەيتولمەقدىسەۋە
ھاتوون، داۋاي ئاشتى و سولخ و ئەمان دەكەن. ھەر كە زانېبوويان مەن پۇشتووم بۇ
ئەۋى، ھاتبوون بۇ لام، منىش داۋاكەيانم پەسەند كرد، دوايى بەرمو بەيتولمەقدىس
كەۋتىنە پى. بە ئاشتى چوپنە ناو بەيتولمەقدىسەۋە، بەلېننامە و پەيماننامەيەكم بۇ
نووسىن، ئەو بەلېننامە بە بەلېننامەي عومەرى ناۋى دەرچوو.

- چىت تيا نووسى؟

- نووسیم:

"بەتاوی خواى بەخشندە و مېھرەبان

ئەمە ئەو بەلێننامە یە بە کە بەندەى خودا، گەرەى مۆسلمانان لەگەڵ خەلکی ئێلیادا

نووسیویەتی:

ئێمە ئەمان دەبەخشین بە گیان و مال و کەنيسە و خاچەکانیان، نابێت هیچ

کەس لە کەنيسەکانیان نیشتهجێ بکریت و نایشی کەنيسەکانیان پرۆخێنری،

نابێت سووکایەتی بە کەنيسەکانیان بکریت، نابێت سووکایەتی بە چاکەکانیان

بکریت، نابێت لە مەر ئایینەوێ زۆریان لێ بکریت، نابێت زەرەر بە کەسیان

بگەیهنن، نابێت هیچ جولهکە یەک لەگەڵ مەسیحیەکاندا لە ئێلیا نیشتهجێ

ببێت، دەبێت خەلکی ئێلیا وەک خەلکی مەدائین سەرانه بدەن، دەبێت ئەوانیش

دز و چەتە و پۆمی لە ئێلیا دەرێکن، هەرکەسیکی پۆمی پێی خوشە لە ئێلیا بار

بکا، ئەو تا دەگاتە شوێنی مەبەستی خۆی، بە باشی پارێزگاری لێ دەکەین.

هەرکەسێش لە ئێلیادا دەمیشتەو، بە باشی دەپارێزین، دەبێت ئەوانیش وەک

خەلکی ئێلیا سەرانه بدەن، هەرکەسیکی ئێلیایی دەبەوێ لە ئێلیا بار بکا و لەگەڵ

پۆمەکاندا بپوێ، کەنيسە و خاچ بە جێبهێڵی، ئەو تا دەگەنە شوێنی مەبەست

خۆیان، مال و منداڵ و کەنيسە و خاچیان پارێزراو دەبێت، هەرکەس ناوەرۆکی ئەم

پەیماننامە جێبهجێ بکا، ئەوا بەلێنی پێ دەدەین بە بەلێنی خوا و پێغه مەبری خوا

و خەلیفەکانی پێغه مەبر و مۆسلمانان، ئەگەر هاتوو سەرانه یان دا.

ئەم بەلێننامە یە لە سالی پانزە بە شایەتیی خالیدی کۆری وەلید، عەمری کۆری

عاص، عەبدوڕەحمانی کۆری عەوف و موعاویبەى کۆری ئەبوو سوفايان نووسراوە.

- بە خوا قوربان! چەندە مێژووم خوێندبێتەو و سەرکەوتنم دیبێت، ئەوانەى کە

سەرکەوتوون هەمیشە شکاوەکانیان بە ئەواى ئەناو بردووە، هیچیان نەهێشتووەتەو،

مال، منداڵ، سەرۆت و سامان، هەرچی سەیری ئەم پێکەوتننامە یە تۆ دەکەم.

زىياتر لە ئايىنى ئىسلام دىنىدا دەپمەۋە، زىياتر بۇم دەردەكەرى ئىم ئايىنە لەلايەن
خوداۋە ھاتوۋە و ھىچ گومانىك ھەلئىگىرى. تۇ بۇ ئەۋەندە نەرمونىيان بىۋى ئەگەل
ئەۋانەدا؟

- كۆرۈم ! ئەۋە ئەۋ ئايىنەيە كە تۇ خۇت وىت، دىنىيىم بەراپەرى زىاد بىۋە.
ئەمە ئايىنەك نىيە عومەر دايەننايىت، مىش ھەر بەپىنى شەرى و ئايىن مامەلەم
لەگەلدا كۆرۈم، ھەرچى خۇا پىنى پازى بى، ئەۋەم پىداۋن.

- قورىان با ۋاى دانىين كە شتەكە پىچەرەنەيە و ئەۋان سەر دەكەۋن، دەپىت
ئەۋانىش ۋەك ئىمە بىن؟ دەپىت مامەلەيان ۋەك مامەلەي خۇمان؟

- دەي ئىمە كەي ئايىن لە خەلگەۋە ۋەردەكەرىن؟! كەي بە شوين پىنى ستەمكاردا
دەپۋىن؟! كەي بە گوپى ياخى و لەخوادوۋرەكان دەكەين؟! ھەر كەس دىرى ئىمە بى.
ئىمە تەنبا بەپىنى شەرى خۇا مامەلەي لەگەلدا دەكەين. خۇا ھەرشتىكىيان پىن پەۋا
بىيىن. ئىمەيش پىيان پەۋا دەبىيىن. ھەرچىشيان پىن پەۋا نەبىيىن. ئىمەيش پىيان
پەۋا نابىيىن. ئىمە شوينكەۋتەي پىغەمبەرىكىن كە خۇا كۆدۋىيەتى بە مايەي سۆز و
پەھمەت بۇ گىت كەسى. ئىمە لە كاتى ۋادا سۆز و بەزەيى بەكار دەپىيىن كە
بە گومانى ھىچ كەسىدا ناپەت، لە كاتى دەسلەت و زالىۋوندا زىياتر بەسۆزىن.
ئىمە بۇ بەكجاش چىيە بۇ پەيدا كۆرۈنى سەرۋەت و سامان، بۇ ژن، بۇ كەلۋەل و،
بۇ ھىچ شتىكى تىرى دۇنياسى بەشدارى جىھادمان نەكردۋە؛ ئىمە تەنبا بۇ ئەۋە
جىھادمان كۆدۋە كە خەلگ بەراپەرى خۇاى گەۋرە ملگەچ بى. نەگەر لە گۆيمان
بەن. ئەۋا ئەۋانىش ۋەك ئىمە چىمان ھەبۋو، ئەۋانىش ھەمانە، لە چى خۇمان
پاراست، ئەۋانىش دەپارنى. ئەگەرەش بەرانبەرمان ۋەستانەۋە، ئەۋە ئىنر حوكم
حوكمى خۇايە، ئايىنى خۇيان بۇ خۇيان، چۇن داپونەرىتى ئايىنى خۇيان بەجىن
دەپىنن ئازادىن، كەنىسە و مەبەدى خۇيان بۇ خۇيان، بەلام دەپىن تەنبا ئىسلام
حوكمى كۆمەلگا بەك، ھەر مۆلۈك و ئايىنى خۇي. ئەۋ دەمەي دەگا بە خۇا، ئەگەر

لەسەر پەقەت راست بوو، ئەوا پاداشتەكەى وەردەگەرى، ئەگەر بەش گومراپوو سزاكەى وەردەگەرى. زەوى زەوىى خودايە، خوا بۆيە پەيغەمبەرانى ئاردوو، بۆ ئەوى خەلك بەندايەتى بۆ بەندە ئەكا، بەلكو تەنبا بۆ خودای بەكا.

- لەو جىگەى كە دەبوو شمشىر بەكار بێنى، سۆز و بەزەمىت بەكار هەنا! ئەو چۆن وابوو؟

- ئەى تۆ خۆت نەتگوت: "مىژووم خۆپەندەتەو، تا ئىستا هېچ هېزىكى سەركەوتوم نەديوه وەك ئىسلام باش بىن بۆ هېزى بەرابەر؟" - با.

- دەى ئەمە ئەوئە. غەزای بەر يەكەم غەزايەك بوو كە جياوازيى لەتوان هەق و ناھەقدا كرد، لەو كاتەدا پەيغەمبەر ﷺ ئىمەى فەرى ئەو دەكرد كە غەزاكردن وەك نوێژ و پۆژوو و حەجكردن و زەكات، ئەويش عىبادەت و خواناسىيە. خوا نوێژ و زەكات و حەج و پۆژوو پێك بەو شىوئە دەوى كە فەرزى كردوو، بە شىوئەكەى تر نايەوى، بە هەمان شىوئە جىھادىشى پێك وەك ئەو دەوى كە فەرزى كردوو، بە گوێزەى قورئان و سوننەت بىن، ئىمە بە شىوئەكەى ئىسلاميانە جەنگ بۆ ئىسلام دەكەين، ئىتر هەقمان نىيە كەسانى تر چى دەكەن و چى ناكەن، ئەگەر ئىمە و ئەوان لە ئاكار و پەشتدا وەك يەك بىن، ئىتر جياوازيەمان چىيە؟

- راست دەفەرموى قوربان! تۆ فەرموت: "پەيغەمبەر ﷺ ئەوئەى فەرى كردىن كە جىھادىش وەك نوێژ و پۆژوو و زەكات و حەج،" من بە باشى مەرجەكانى نوێژ و پۆژوو دەزانم، دەزانم پۆژوو بەچى دەشكى و بەتال دەبێتەو، دەزانم پايەكانى حەج چەندە، دەيشزانم مەرووف چەند پارە و سامانى هەبى ئەمجا زەكاتى لەسەر، دەيشزانم دەبى زەكاتەكەى چۆن بەدا، بەلام جىھاد چۆنە؟! پەيغەمبەر چۆنى فەرى كردن؟!

- پېغەمبەر ﷺ ھېچ سوپايەكى بۇ جىھاد ئەدەنارد تا بە باشى ئامۇزگارىي تەكردنايە، ئامۇزگارىي ئەو سوپايەت بۇ باس دەكەم كە پېغەمبەر ﷺ بۇ غەزاي موئتەي ئاردن، فەرمووي:

”داواتان لىق دەكەم و ئامۇزگار پىتان دەكەم كە لە خودا بقرسن؛ بەراپەر ئەو موسلمانانەي لەگەلتان باش بن، بەناوى خودا غەزا دەست پى بكن، جەنگ لە پىناوى خودا و لەگەل ئەوانەدا بكن كە كافرن، ناپاكى و سىتەم لە كەس مەكن، دزى و خىانەت مەكن، مىندال مەكوژن، ژن مەكوژن، پىر و پىرەك مەكوژن، ھەركەس خەلۋەنشىن بوو مەيكوژن، نزيك باخە خورما مەكەونەو، دار مەپرنەو، خانو مەروخىتن.“

جارىكيان لە خىزمەت پېغەمبەر ﷺ دا لە غەزايەكدا بووين، كۆمەلىك خەلكى بىنى كۆپوونەتەو و سەيرى شتىك دەكەن، پىاويكى ئارد بزانى ئەو چىيە، فەرمووي: ”بىرۇ بزانە ئەوانە بۇچى كۆپوونەتەو و سەيرى چى دەكەن؟“
پىاوەكە پۇشت و، ھاتەو وتى: ”تەماشاي ژنىكى كوژراو دەكەن.“
پېغەمبەر ﷺ فەرمووي: ”ئابى ژن بكوژرىت.“

خالىدى كوپى وەلىد لە پىشەوەي سوپا بوو، پىاويكى بۇلاي خالىد ئارد و فەرمووي: ”بە خالىد بلى ئابى ژن بكوژن و ئابى ئەو كەسانەيش بكوژرىن كە بە زۆر ھىئراون يان بە كرئ گىراون.“

- بە خوا قورىان ئەم ئامۇزگارىانە دەلتى بۇ كەسانىك كراون كە بىئانەوى بۇ دىدەنى و سەردان بىرۇن نەك بۇ جەنگ، چەند ئامۇزگارىيەكى مەرفقانن! پىيۈستە ھەموو مەرفىك لە بەراپەر ئەو كەسەي ئەم ئامۇزگارىيەي كىردو، چۆك دانىت، دەپى بەزىيى و مەرفايەتى لە كاتى جەنگدا لە پېغەمبەر ﷺ فېر بن.

- وەللا راست دەكەي وايە.

- گەرەم ! لە ئىسلامدا جەنگ بەدىلى نىيە؟

- جەنگ لە ئیسلامدا لە ھەموو ئایین و قانوون و پێکھراوەکانی تر جیاپە .
ھەرکەس دەیهوێ کە لە ھاری جەنگ لە ئیسلامدا شارەزا بێ، دەبێ لە پێشدا لە
خودی ئیسلام شارەزا بێ، بۆ ئەوەی ئەم جەنگە قیاس نەکاتە سەر جەنگەکانی تر
- چۆن قوربان، مەبەستت چییە؟

- ئەو پالەنەرانەی کە لە ئیسلامدا جەنگ دروست دەکەن، ڕوون و ئاشکران، ھیچ
کەسیکی خواوەن و یزدان ئینکاریی ئەو ناکا، ئەو پالەنەراش بریتین لە
بەرەنگاربوونەوێ دوژمن، داکوکیکردن لە گیان، پاراستنی ئەو ئایین و بیروبامرە
کە کافرەکان دەیانەوێ پەتی بکەنەو، پاراستنی بانگەشە ئیسلامی تا دەگا بە
ھەموو کەسیک، تەمیکردنی ئەو کەسانە کە بەلێن و پەیمان دەشکێنن.

سەرھای ئەمانەیش ئامانجەکانی جەنگ لە ئیسلامدا ھەر ھەمووی چاک و
مەزنن. لەگەڵ ئەوەیشدا پۆزیک لە پۆزان ئیسلام مەراقی جەنگ و شەری نەبوو،
ئیمە دەچووین بۆ جەنگ و داوامان لە خەلک دەکرد بپروا بە خوا بێتی، ئەگەر
بروایان ھێنا، ئەوا وەک خۆمان حسابمان بۆ دەکردن، ھەرچەند ئیمەیش
سەرکەوتوو و براوە بووین، دەی ئیتر ھیچ ئایینیکی ھەیە وەک ئیسلام جیاوازی
لەنیوان براوە و دۆراودا نەکا؟

- نەوێلا ئیسلام نەبێ کەس کاری وا ناکا.

- با بەیتە شیعریکت بۆ باس بکەم، ھیچ جەنگ و تیکپێژانیکی بە قەد سەرە
دەرزێک سۆز و بەزەیی پیغمبەری ﷺ کەم نەدەکردووە، بە خوا پیغمبەر لە کاتی
ناشتییدا چەندە بەسۆز بوو، لە کاتی جەنگیشدا ئاوا بەسۆز بوو، بەزەیی بەو
کافراندە دەھاتووە کە بە تۆزی و زۆر نێردرا بوون بۆ جەنگ، لە جەنگی بەدردا
پیغمبەر ﷺ ەلیی کۆری ئەبوو تالیپ و زوبەیری کۆری عەوام و سەعدی کۆری
ئەبوو وەقاص و چەند ھاوێلێکی تری نارد بۆ سەر ئاوی بەدر بۆ ئەوەی دەنگ و
باسیک لەسەر قورەیش بێننەو، چەند مندالێکی قورەیشی لەوێ بوون ئاویان بۆ
سەرکردە کافرەکانیان دەبرد، پەکیکیان ئەسەمی کۆیلە بەنی جوماح بوو، پەکیکی

تريان عەريزي ئەبوو يەسار كۆيلەي بەنى عاص بوو. هەردووکیان لەلایەن عەلى و ھاوێکانییەوه گیران و ھینسانە خزمەت پێغەمبەر ﷺ. پێغەمبەر ئەوانى دوور خستەوه و زۆر بە ھێمنى و ڕوخۆشیەوه لەگەڵ ئەو دوو کوڕە دوا، دەنگوباسى قورەيشى لى پرسی، لەگەڵ ئەوەيشدا کە لە گەرمەى جەنگدا بووین. بەلام پێغەمبەر ئەوانى بە دیل نەگرت، هەردووکیانى ئازاد کرد، دەيشیزانى کە ئەو دووانە دەنگوباسى موسلمانان بۆ کافران دەبەنەوه، بەلام چونکە تەمەنیان گەورە نەبوو، گوێى نەدانی و بەرەللاى کردن.

دیسان ئەگەر بیزانیایە کەسیک لەبەر بارودۆختى تایبەتى ھاوودە جەنگ بەرابەر موسلمانان، ئەوا بەزەبى پیا دەھاتەوه و بە ھێمنى و سۆزەود مامەلەى لەگەڵدا دەکرد، وەک ئەو مامەلەى کە لە جارى یەكەمدا لەگەڵ ئەبوو عیززەى جوحميا کردى.

- ئەبوو عیززە کۆپە و بۆچى فەرموت: "لە جارى یەكەمدا؟" مەسەلە چىيە؟
- ئەبووعیززە پیاویک بوو لە جەنگى بەدردا دیل کرا، شاعیر بوو. لە خزمەت پێغەمبەردا لایەوه بۆ ئەوەى بەزەبى پیا پێتەوه.

وتى: "ئەى موحەممەد! من پێنج کچم ھەيە، من ھیچ شتیکیش شک نابەم کە خۆمى پێ بکرمەوه و ئازادبم، بەکە بە خاترى کچەکانم! بەلێنت پێ دەدم کە جارێکى تر دژى ئێوە نەجەنگم."
پێغەمبەر ﷺ ئازادى کرد.

غەزای ئرحود ھاتە پێشەرە، مەفوانى کوپى ئومەييە پۆشتبوو بۆلای ئەبوو عیززە پێى وتبو: "با ڕۆین بۆ جەنگا"

ئەبووعیززە وتبوو: "من بەلێنم بە موحەممەد داوه کە دژى ئەو و ئایینەکەى نەجەنگم!"

مه فوان پئی وتبوو: "من به لئنت پین ددهم نه گهر هاتی بۆ جهنگ ر جهنگای و کورزای، کچه کانت وهک کچی خۆم به خێو بکهه! مه تا من مایم ناهێلم هیچ زیانیکیان پین بگا، نه گهریش زهندوو مایته وه و نه کورزای، نه وا نه رهندهت پین دبه خشم که خه نی بهی."

به و جزره مه فوان تا رازی کرد و چوو بووه بنکلیشه ی و، هاتبووه جهنگ.

- نه ی دوا یی چی رو پیدا؟

- نه بوو عیززه مان به دیلی گرت. نه و رۆژه ته نیا نه ومان به دیلی گرت.

هاردمانه خزمهت پیغه مبه عليه السلام، نه بو عیززه وتی:

"نه ی موحه مه ده! من کچم زۆره و به زۆر منیان هیناوه! نه م جار هیش منته م به سهدا بکه و نازادم بکه!"

پیغه مبه عليه السلام فرمووی: "نه ی به لئین و په یمانه کهت کوا؟ تا به خوا جاریکی تر له مه که سهر ناخه یته سهر سهرین، دوا یی بلایی: 'دوو جار به موحه مه دم رابوارد! موسلمان دوو جار له کوئی که وه ناگه زریت.'"

نه وه بۆیه پیم وتی: "له جاری یه که مه ده!"

وهک زانیت نه و پیاره یه که م جار نازاد کرا، به لام په یمان و به لئنه که ی به چی نه گه یاند، جاری دووهم ده بوو سزای خۆی وه ربگری.

جا من پیشتروم به یته شیعریک، نه مه له تی یه که می به یته که بوو: (کوا له تی یه که می به یته شیعره که؟!)

- نه ی له تی دووهمی قوربان!

- له تی دووهمی نه وه ته! خسوای گه وره له قورئاندا ده فرمووی: ﴿وَلَا

يَجْعِرْ مِّنْكُمْ شَيْئًا قَوْمَ عَلٍّ أَلَا تَعْلَمُونَ أَعِدُّواْ لَهُمْ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾ المائدة: ۸، واته:

"هه! و دوژمنایه تی هیچ کهس و هیچ لایهک مه لئانه نهیت له دادپه روه ری لایه من، دادپه روه رین، نه وه نزیکتره له ته قوا و خواناسیه وه."

ئەم ئایەتە ئەو دەریدەخا کە کفری کافر و ناکا کە ئەو کافرە دادگەرنەبێ. رها نییە ئیمە لاشە کورزاوانی ئەوان بشیوینن. هەرچەند ئەوان لاشە شەهیدەکانی ئیمە بشیوینن.

لە جەنگی نوحوددا کافرەکان لاشە شەهیدکراوی حەمزە مامی پیغەمبەرمان شاواندبوو. بەلام ئەمە وای نەکرد لە پیغەمبەر کە رەفتاری لەو جۆرە بنوینن. پیغەمبەر زۆر لەو گەرەتر بوو کە تەقلیدی کافرەکان بکا. ئەو هەر لەسەر خۆشەفتاری و باشکرداری خۆی مایەو، هەرچەند مامی شەهید کرابوو. لاشەکە ی شیویندراوو، بەلام هیشتا بە ئیمە دەفرموو: "هەرگیز کاری لەو جۆرە نەکەن بە کورزاوێکانیان!"

— صەلات و سەلامی خوای لێبێ. چ پیغەمبەریکی مەزنە! خوا خۆی فرمویەتی: ﴿وَأَنَّكَ لَمَلَّخُ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ القلم: ۴، واتە: "بەرپاستی تۆ لەسەر پەروشت و خووبەکی زۆر جوان و پەسەند و بێوێتە و مەزنیت."

بەلام قوربان پێم بێ، ئەو رەفتاری تۆ ئەگەر خەلکی ئیلیا چ پەیوەندییەکی بە ئاکاری جەنگەووە هەیە؟ ئەگەر کارەکە لەسەر پاراستنی گیان و مال و زەویەووە بوستایە، ئەو دەمانوت: "ئەمە ئاکاری ئیسلامە، بەلام تۆ بەلێنت پێدان کەنێسە نەپرووختنێ، خاچ نەشکێنێ، تەنانت بەلێنت پێدان هەرکەس بیهوێ بڕوا، خاچی خۆی بگرێ بە دەستەووە و کەس بۆی نییە نە نزیکێ خۆی و نە نزیکێ خاچەکە ی بێتەووە."

— ئەوەش ئاکار و ئەخلاقی ئیسلامە ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ﴾ البقرة: ۲۵۶، بە هیچ جۆرێک زۆرکردن لە وەرگرتنی بیروباوەری نابیندا نییە.

نابینی ئیسلام دەیهوێ خاچی نێو دلەکان بشکێنن، ئەک خاچی ناو دەستەکان. دەیهوێ دلەکان لە شەڕک پاک بکاتەووە. ئەک دار و دیوارا — لەبەر ئەوە لە کەنێسەکە ی ئەواندا نوێژت نەکرد؟

- بەلى لەبەر ئەو بوو.

- ئەو پۇرۇش چى پروى دا؟

- كە پۇشتمە نۆ بەيتولمە قەيسەو و لە ھەوشەكەيدا دانىشتم، كاتى نۆز ھات،

بە پاترىكم وت: "دەمەوى نۆز بكم!"

ئەویش وتى: "ھەر لە جىگەى خۇتدا نۆز بكم!"

منىش چوومە دەرمە و بە تەنیا نۆزىم كرد، كە لە نۆز برومەو بە پاترىكم وت:

"دەزانى بۇچى لە دەرمە نۆزىم كرد؟"

وتى: "نەخىر."

وتم: "ئەگەر لەنۆ كەنيسەدا نۆزىم كردبا، دوايى موسلمانەكان دەيانكرد بە

جىگە نۆزى و دەيانكوت: 'عومەر ئا لىرەدا نۆزى كردووە!'"

- ئاى قورىان چەند بەسۆزى! تۆ خەفەت بۆ دادگەرىي دواى خۆيشت دەخۆى!

- ئەى چۆن كارى وا نەكەم، من بە زىندوويى ستم پەت بكمەو، ئەى بۆ

ھۆكارەكانى ستم پەت نەكەمەو؟!

- قورىان كەسانى دواى خۆت خستوو تە تەنگانەو (ھەرچى بكمە ناكەن بە

تۆ).

- ئەوانى پىش منىش واپوون.

- خواى گەرە لەگەل ھەردو دۆستەكانت كۆت بكاتەو.

- ئامىن خواپە گيان ئامىن.

- ئەى قورىان ئەو دەنگ و باسەى ەمرى كۆرى عاص و كۆرەكەى ەمر چىيە

كە لەگەل كاھرايەكى قىبىتدا پىشپىركىي كردبوو؟

- پۇزىك لە مزكەوتدا دانىشتبوو، لەناكار پياويكى قىبىتى لە مىصرەو ھاتبوو،

خۆى كرد بە ژوردا، وتى: "گەرەى موسلمانان لە كۆپە؟"

وتم: "ھا منما"

وتى: "ئەي گەرەي ئيمانداران! والى پەشپەركىيەكى ئەسپسوارىي سازدا بوو، ئەسپەكەي من لە ھەموو ئەسپەكانى بىردەۋە، موخەمەدى كۆپى ھەمرى والىي جەنابت ئەسپەكەي منى لى بوو بە ئەسپەكەي خۆي و وتى: 'بە خوا ئەسپەكەي من براۋەيە!'

"ئەسپەكان نىزىك بوونەۋە باش تەماشامان كىردى، ئەسپەكەي من بوو نەك ئەسپەكەي موخەمەدا

"موخەمەد لە داخدا ھەلىكوتايە سەر من و بە قامچىيەكەي، چەند قامچىيەكى لىدام و وتى: 'دەبگەر! من كۆپى بەرپەزىرەن پىاوم!'

- ئەي قورىان تۆ چىت كىرد؟

- بە خوا ھەر ئەۋەندەم پىن وت، وتم: "دائىشە تۆ براۋەي، سەرگەوتوۋى!"
دوایی تاردم بە شوپىن ھەمر و كۆپەكەيدا بىن بۆ مەدىنە بۆلاي من. ھاتىن. بە بەرچاۋ ھەموو خەلكەۋە وتم:

"كوا كابرەي مىصرى لە كوئيە؟"

وتى: "ئەمەتام گەرەي مۇسلمانان!"

تم: "ئەو قامچىيە بىنە، بىكىشە بە سەرى كۆپى بەرپەزىرەن پىاودا!"

- ئەي مىصرىيەكە چى كىرد؟

- قامچىيەكەي ھەلگرت، داي لە كۆپى ھەمر، بە دلى خۆي كوتاي، منىش

بەردەوام پىن ئەوت: "لئى بەدا لە كۆپى بەرپەزىرەن پىاۋ بەدا"

- دۋاي ئەۋە چى قەۋما؟

- كاپرا ۋازى لە كۆپەكەي ھەمر ھېنا، منىش وتم: "دەي ئىستە لە ھەمر خۆي

بەدا، بە خوا كۆپەكەي ھەمر پىشتى بە دەسلەلانى ھەمر بەستىۋو بۆيە لئى داي!"

پىاۋەكە وتى: "ئەي گەرەي مۇسلمانان! من لەۋ كەسەم دا كە لە منى داۋە،

پىۋىست ناكە لە باۋكى بەدەم!"

مىنىش وتى؛ "بە خوا ئەگەر لىت بەدايە، دەسمان نەدەگرتى ھەتا خوت وازت نەھىتايە!"

- ئەي دىۋاي ئەۋە چىت كىرد؟

- پروم كىردە ەمەر و پىم وت؛ "ئەي ەمرا ئەۋە كەي ئەۋ خەلكەتان كىردۈۋە بە كۆيلە، لە كاتىكدا خۇيان بە ئازادى لەدايك بوون؟!"

- قوربان ئەم بەسەرھاتە دەپى بە ئاۋى زىر لەسەر پەرى زىو بنووسرىتەۋە، دادگەرى لەمە گەۋرەتر نابى، ھەرگىز نەمبىستۈۋە ھىچ كۆمەلىك تۆلەي خەلك لە خۇي بىكاتەۋە.

- كوپم! دادگەرى ئەۋەيە كە بۇ خەلك بەۋ شتائە پازى بىت كە بۇ خوت پىيان پازىت. خۇيشت چىت بۇ خوت پى ناخۇشە، بۇ خەلكىشت پىناخۇش بى. ھەركەس شىتىكى بۇ خۇي پىناخۇش بى و بۇ خەلكى پى خۇش بى. يان بە پىچەۋانەۋە، ئەۋە دادگەر نىيە، ئەگەر سەدجارىش داكۆكى لە دادگەرى بىكا و خۇي بە دادگەر بناسىنىت. كىردەۋە وتەكان تاقي دەكاتەۋە، ھەركەس بە كىردەۋە وتەكانى پىشت پاست كىردەۋە، ئەۋە بەرزى دەكەينەۋە، ھەركەسىش قسەي زل و جوان و كىردەۋەي خراپى ھەبوو، ئەۋە قسەكانى لى وەردەگىرن و خۇي بە زەۋىدا دەدەمىن. ھەرگىز قسەيەكى باش پىشت كۆي ناخەين ھەر لەبەر ئەۋەي خاۋەنى قسەكە خۇي كارى بەۋ قسەيە نەكىردەۋە، ھەركەسىش قسەي باشى كىرد و كارى پىكىرد، ئەۋا لە جىنى خۇي دەپەيلىنەۋە.

- بە خوا ئەۋە دادگەرىيە، ئەرى قوربان! بەۋچونى تۇ، بۆچى ئەۋ كاپرا قىبىتە ئەۋ ەمۈۋە دەشت و چۆل و بىپانەي پى و ھاتە خىزمەتت؟

- ئەۋ بىستېۋى مىن تەرازۋى دادگەرەم دانائە، ھەرگىز قسەيەكى ھەق رەت ناكەمەۋە، ھەرچەند پىقم لە خاۋەنى قسەكەش بى، ھەرگىزىش پالپىشتى لە سىتەم ناكەم. ھەرچەندە سىتەمكارەكەشم خۇش بوئ. بە خوا مىن قىبىتەيەكەم لە ەمەر و كۆرەكەي ەمەر خۇشتر نەدەۋىست، بەلام خۇ دادگەرى بە كۆپىرەي خۇشەۋىسى و

پىكىلىپوونەۋە نىيە، بە گۆپرەي ھەق و ناھەقىيە، خۇشەۋىسى ۋامان لىن ئاكا بىمانخاتە
نىۋ ناھەقىيەۋە؛ پىكىلىپوونەۋەش ۋامان لىن ئاكا ھەق نەلەين!

- ئەي بۇ ئارادت بە دۋاي ەمر و كۆرەكەيدا، ئەي ئەدەبوو نامەيەك بۇ ەمر

بىنۋوسى بۇ ئەۋەي تۆلە لە كۆرەكەي بىكەتەۋە و كۆتايى بە كېشەكە بەينى؟

- ئەگەر ئەۋ پىاۋە نامەي بۇ مەن نوۋسىپا، مەن ش نامەم بۇ ەمر دەنۋوسى، بەلام

ئەۋ خۇي ھات و سىكالاى كىرد، پىم خۇش نەبوو تۆلە سەندەۋەكەي لە جىگەيەكەي

تەرىپى، دەبوو لەۋ جىگەيە بى كە سىكالاى تىا كراۋە، دواتر ئەگەر ئەۋ پىاۋە قىيىتە

موسلمان بوۋايە، لەۋانەيە بە نامە كارەكەم ھەل بىكردايە، ۋەك بەسەرھاتى پىاۋەكە

كە بادەي خۋاردبوو و ئەبوو موسا زۆر بە تۈندى تۆلەي لىن سەندەۋەۋە و، ھات و

لاى مەن سىكالاى كىرد، مەن ھەر بە نامە ئاردىنەك كېشەكەم بىنەپ كىرد، مەن خۇم ۋىستەم

دلىيا مە و خۇم بىپارىزم.

- لە كى دلىيا بى و لە كى خۇت بىپارىزى؟

- دلىيا مە كە ئەھلى زىمە سىتەمىيان لىن ئاكرى و زەلىل ئاكرىن و، خەلىفە

پشتىۋانىانە ئەگەر ھات و ھەق لاى ئەۋان بوو و، خەلىفە دۆزى ئەۋانە، ئەگەر

ناھەق بوون!

پىش ھەموو كەس خۇم لە كارەدەستەكان بىپارىزم، بە كەسىيان نەلەين؛ ئەمە

كافرى زىممى بوو، ئەۋە خەلىفە بە شىتەك پازى بوۋە كە بۇ موسلمانان پازى

نەدەبوو، بە خوا مەن بەلەين و پەيمانى خۇم ئاشكىنەم، ئەۋ كەسانەي كە كافرى

زىممەن، لە دادگاي ئىسلامدا ۋەك موسلمان ھىساپيان بۇ دەكەين، مافى خۇپانىيان

پى دەدەين، ھەركەس لەسەر ھەق بوو و، پەناى بۇ ئىمە ھىنا، ئەۋا پارمەتى

دەدەين، ھەركەسپىش لەسەر ناھەق بىن، تۆلەي لىن دەكەينەۋە!

.. بەلام قوربان! مەمرى كۆپى مەس تاۋانى چى بوۋا؟ بۇ بە كاھراي قىيەت
فەرموۋ كە قامچى لى بەدا؟ خۇ مەمر لە كاھراي نەدەسو، باۋەر ناكەم بە كارى
كۆرەكەيشى پازى بوۋىن تا بىلەن ئەۋەش بەشدارە؟!

.. كۆرۈم! ۋابزانە كە مۇخەممەدى كۆپى مەمر بە گۆچانى باۋكى لەۋ قىيەتپەي
داۋە، مەن ۋا گومان دەمەم كە نەفسى مۇخەممەد بە مۇخەممەدى وتىن، "تۇ كۆپى
گەرەي مەصرى، چۇن دەشەن كەسەكى ئاسايى لىت بىاتەۋە؟"

مەنەش ۋىستەم مەم مەمر و مەم مەموۋ ۋالىيەكانى تر ئاگادار بىكەمەۋە كە نابى
ھىچ خەمەكەكان ھەر لەبەر ئەۋەي خەمى ئەۋانە، ئەۋ خەمەيەتپە بۇ سەمەكارى
بەكارىنەن! مەن خۇم ۋام بە باش زانى، دىم ئاۋا ئاۋى خواردەۋە. مەن پەش ئەۋەي
كارەبەدەستان و مەندالەكانيان داگايى بىكەم، ھەر بەۋ جۇرە خۇم و مەندالى خۇم
دادگايى دەكرە!

.. مەبەستە چىيە قوربان؟

.. مەن دەمگوت: "ئەگەر پەشەۋا و پابەر مافەكانى خۇاى گەرە بىپارىزى، ئەۋا
خەلگەش مەموۋىان دەپپارىزن، بەلام ئەگەر پەشەۋا و پابەر ھەر خەرىكى
مافخواردنى ئەم و ئەۋ بىن، خەلگەكەش ۋا دەبن!"

بۇيە مەن زۇر بە توندى لىپچىنەۋەم لەگەل خۇم و مەل و مەندالى خۇمدا دەكرە،
چونكە دەمزانى چاۋەكان مەموۋىان پوۋىان كىردەۋەتە مەن، ئەگەر مەنەش ھەر
خەرىكى ئەۋان مە، ئەۋا لە پۇزى پەسلاندا لىپچىنەۋەم لەگەلدا دەكرى و، لەسەر
زەمەشدا لە زەمانى خەلگە سەلامەت ناپم!

جا لەبەر ئەۋە ھەرچارى مەن شەتەم لە خەلگە قەدەغە بىكرەپە، يەكسەر
دەمەتەۋە بۇ مەلى خۇم و بە مەل و مەندالەم دەۋت!

"مەن فلان شەت و فەسار شەت لە خەلگە قەدەغە كىردەۋە، ۋەك چۇن بالندەي
گۆشتخۇر چاۋى لە پارچە گۆشتەكە، ئاۋا خەلگەش چاۋىان لەسەر ئەۋە دەپىن،
ئەگەر ئەۋە قەدەغانە پەشكەن، خەلگەش دەپشكەن، ئەگەر ئەۋەش لەۋ

قه ده غانه بترسن، نه وَا خه لکيش لييان ده ترسن. به خوا هر خزمنيکي خوم کاريکي
قه ده غه کسراو بکا. نه وَا له بهر نه وهی خزمني خومه، دووچار سزاي ده دهم. نيتر
نيوهيش که يفي خوتانه. هرکس ده يه وي. نه وَا با خوي بپاريزي و، کييش نايه وي
خوي بپاريزي، با خوي نه پاريزي. تاواني به نه ستوي خوي!

من تهنانهت له مال و منداډ و خزمه نزيکه کاني خوم قه ده غه کردبوو که سوود
له و شته گشتيانه و مريگرن که بؤ سوودي گشتي دانرا بوون. ده ترسام له هق لا
بدمن و دوايي خويان به خاوه ني نه و شوينانه بزائن. جاريکيان عه بدوللاي کورم
و شتر يکي کړييوو. بؤ له وه پان تيکه لي نه و پانه و شتره ي کردبوو که مالي ده ولت
بوو. له گه ل نه و و شترانه دا ده له و مرا، له گه ل نه و ان ناوي ده خوار ده وه. و شتر قه له و
بوو بوو، عه بدوللا هيتايه بازار بي فروشي...

به نيراده ي خوا منيش نه و پوژه له بازار بووم، چارم به و شتره که کهوت، وتم:
"نم و شتره قه له وه هيي کييه؟"

وتيان: "هيي عه بدوللاي کورته!"

به عه بدوللام وت: "به به کاک عه بدوللا! کور ي گوره ي موسلمانان! نم
و شتره چييه نه وه نده قه له وه؟!"

نه و يش وتي: "نه وه و شتره و کړيومه، منيش وهک نه و هه مووه خه لکه تيکه لي
و شتره کاني ده ولت م کردبوو، بؤ خوي له وه پراوه و قه له و بووه!"

منيش وتم: "ئي شوانه کان بلين، 'و شتره که ي کور ي خه ليفه باش بله و مړينن!
و شتره که ي کور ي خه ليفه ناو بدن!' به لا عه بدوللا و شتره که بفروشه و بنمايه که ي
هه لگروه و هر چي قازانجي هه بوو، به خره نئو سندووقي ده ولت ته وه!"

- ده ي قوربان خو عه بدوللا تاواني نه کردبوو، ته نيا و شتره که ي قه له و بوو بوو،

نه وه تاوانه؟!

- نا، وشتر لە ھەمراھىدا تەوا تەوا، وشتر قەلەۋىيە ھەمراھىدا، بەلام ئەگەر
لە زەھى خۇيدا بىلە ھەمراھىدا، مەش ۋام نەدەكرد!

- ئەى قوربان خەلگى تەرىش ۋەك ئەۋەت نەكردەو؟! وشترەكانىيان تەكەلى
وشترەكانى دەۋلەت نەكردەو؟!

- با! خەلگى تەرىش ۋاى كەردەو.

- ئەگەر جەگە لە وشترەكەى ەبدوللا، وشترەكەى قەلەۋى تەرت دىيە، وات
دەكرد؟

- نەخىر! ۋام نەدەكرد.

- ئەى بۇ ئەگەل ەبدوللا وات كەرد.

- ئەگەر ئەو وشترە ھىي كۆپى خۇم نەۋەيسە، ھەم نەۋەيسە بە سەرىۋە، با ھەر
بۇ خۇى لە ھەمراھىدا و قەلەۋىيە، بەلام مەن سوور دەۋەت شۋانەكان لەبەر خاترى مەن،
باشتر چاۋدەرى وشترەكەى ەبدوللايان كەردەو. مەن پازى نەم كۆپەكەم بە گۆچانى
باركى وشترەكەى خۇى قەلەۋىيە! نەم شۋانەكان باشتر ئەو وشترە بىلە ھەمراھىدا
تەۋەىيە بىكەن ھەر لەبەر ئەۋەى كە وشترى كۆپى خەلىفەى!

- خۇ پارىزىش تا ئەو ەدەمە قوربان!

- ئەى بۇ نا! سەى ئەگەر خۇاى گەۋرە لىي پەرسىم و ەرمەۋى: ەمەرا! ئەۋە
بۇچى وشترى كۆپەكەى تۆ قەلەۋىيە ۋە وشترى ئەو خەلگەش ەمەۋى لاۋاز،
مەن ئەو كاتە چ ەلەمى پەۋەردىگار بەدەمەۋە؟

- دەى يانى ئەۋە دادگەرىيە و تەۋاۋ ئاۋاىە؟! ئەو پۇژەى كۆپەكەى ەمە ئەو
كارەى كەرد، ھەر لەبەر ئەۋەى كۆپى ەمە ەۋ، تۆ سزات دا. دواتر وشترەكەى
ەبدوللات بىنى و قازانجەكەت لى سەندەۋە و خەستە ناۋ سەندوۋقى دەۋلەتەۋە،
يانى بە يەك چاۋ سەرى كۆپى خەلگ و كۆپى خۇت دەكەى؟

- بەلى بە خۇا ۋاىە. ھەركەس ۋەك خۇى تەماشى تۆيشى كەرد، ئەۋە سەمەت

لى نەكا.

- دوور لە تۆ قوربان ، تۆ و ستەم كوجا مەرحەبا! ئەم چىرۆكە زۆر كارى تى
كردم، بۆيە پىم خۆشە زياتر لە بارەى خۇپارىزى تۆۋە بېيىم، ھىچى تر ھەيە بۆم
بگىرپتەۋە؟

- بەلى، زۆرم لايە.

- دەى قوربان فەرموو! زۆر تامەزرۇم بېيىسم.

- غەبدوللاى كۆپم لە جەنگى جەلەولادا بەشدارىي كرد. ئەو جەنگە يەككىك بوو
لەو جەنگانەى كە لەگەل سوپاي فارسدا پرووى دا، لەوئى بايى چل ھەزار دىرھەم
مەپرى كرىبور. دواى ئەۋەى گەپايەۋە و، من بەم كارەم زانى، غەبدوللام لە خۆم
نزىك كىردەۋە.

پىم وت: "پۆلە! ئەگەر من لە لىۋارى ئاگردا بىم و خەرىك بىن بەخەنە ناو
ئاگرمە، دوايى يەككىك بىت و پىت بلى: 'ئەگەر چل ھەزار بەدى باوكت پزگار
دەكەين،' تۆ چل ھەزارم بۆ دەدەى؟"

وتى: "باۋكە گيان! بە خوا ھەر شتىك تۆ ئازار بەدا، نەك چل ھەزار، بەلكو
ئامادەم ھەموو مالى دونيا بەدەم و لىت دوور بەخەمەۋە!"

منىش وتم: "من ۋەك ئەو كاتەم لە بەرچاۋ بى كە ئەو كرىن و فروشتەتان تۆدا
كىردوۋە ئاۋايە. دلنىام ئەۋان وتوۋبانە: 'ئەمە غەبدوللاى كۆپى غومەرە! ھاۋەلى
پىتەمبەرە! كۆپى خەلىفەيە، خۆشەۋىستىرەن كەسى خەلىفەيە - لە پاستىشدا ھەر
ۋايە. -' جا ئەۋان لە بەر ئەم ھۆكارانە پىيان خۆش بوۋە كە مەرومالاتەكەيان بە
ھەرزان بە تۆ بفروشن و، بە ھىچ شىۋەيەك قازانجت لى نەسەنن، منىش دابەشكار
و بەرىسم. بۆ بېرسە بزانە ئەگەر ئەو پانە ھىي بازىرگانىكى قورەيشى بوۋايە،
چەندە قازانجى لەو مەپانە دەكردا؟ من لەۋە زياترت پىن دەدەم، ھەموو دىرھەمىن
دىرھەمىك قازانجت پىن دەدەم!"

- ئەى غەبدوللا چى وت؟

– ئە ئەلۋىستىكى ئاۋادا ئەبدوللا ھەرگىز بىن گۈنەسى ھاۋكى ئاكا!

– ئەى تۆ چىت كىرد!

– بانگى بازارگانه كانم كىرد، ئەبدوللا ھەرچى كىرەپسۇ، ھەسۇوم فرۇشت بە چۈارسەد ھەزار دىرھەم. ھەشتا ھەزارم دا بە ئەبدوللا، ھەر دىرھەمىك دىرھەمىك قازانچ، ئەۋمىشى كە ماىەۋە (كە بىرىتى بوو لە سى سەد و بىست ھەزار دىرھەم) ئارم بۆ سەدى كۆرى ئەبوو ۋەقاص بۆ ئەۋەى دابەشى بىكا بە سەر خەلكدا.

– بە خوا تۆ زۆر سەبرى قورىبان! ئەۋەندە خۇپارىزى! بە خوا ئەگەر كەسىكى تر ئەۋ قەبەى بىكردايە، گومانم لى پەيدا دەكرد، بەلام تۆ تۆى، شەيتان لە ترست دەرەپەرى، بە ھەر پىگەيەكدا بىرۆى، شەيتان بە پىگەيەكى تردا دەرپاۋ، قەسەكانت كىردەۋەكانت، كىردەۋەكانت قەسەكانت، بەلام قورىبان وانازانى لە خۇپارىزىدا زىادەپەۋىت كىردەۋە؟!

– ئەى ئەۋ پانەى كە بە ئەبدوللا فرۇشراۋە، بەۋ پارمەى كە پىنى فرۇشرا، لەبەر ئەۋەى كە ھاۋەلى پىنغەمبەرە و كۆپى خەلىفەى و خۇشەۋىسى خەلىفەى، ئەۋە زەرەر نىيە بۆ مۇسلمانان؟

– دەى قورىبان ئەگەر ۋا بوۋايە، ئەمە باش! بەلام تۆ چوزانى لەبەر ئەۋ ھۆكارانە

بە ھەرزان پىنى فرۇشراۋە؟

– كۆپم! خۇپارىزى ئەۋەى كە لە ترسى توۋشېۋون و تېۋەگلان بە ھەرامەۋە، ھەلال بىكەى بە دە بەشەۋە، ۋاز لە نۆ بەشى بىنى. خۇ ئەگەر بەر جۇرەش ئەبوو كە من گومانم ھەيە، ئەۋا ئە ئەبدوللا و ئە من ھىچ زەرەپىكمان ئەكىردەۋە، پارە دىنى و دەچى، دونىا پۈۋ دەكاتە مۇۋ و پىشتى تى دەكا. ئەى ئەگەر گومانەكەى من راست دەرچى و پىشىم ۋايە راستە، ئەى ئەترسم لە پۇزى پەسلاندا لىپىچىنەۋەم لەگەلدا بىكەن؟

- بە خوا گەورەم! کەسێ وەک تۆ زۆر لەو پۆژە دەترسێ و، کەسێ وەک جەنابت دەگەن!

- کورم! لەو دنیا هەموومان بە تاک تاک دەچینه بەر بارەگای دادگای خوا و خزمەتی پەروردگار. ئەگەر ئەو هەموو خەڵکە هەر هەمووی دادگەر بووبێ و من بە تەنیا ستمکار، ئەوا دادگەری ئەوانە هیچ دادێکی من نادا. ئەگەریش هەموویان ستمکار بووبێ، تەنیا من دادگەر بوویم. ئەوا ستمی ئەوان زەرەر لە من نادا، من بۆ ئامین نیم، خەڵک هەرچییان کرد و هەرچییان وت، هەر بۆ ئامین، ئەو بۆ ئامینانە هەمیشە پاشکۆی خەڵک. ئەگەر خەڵک چاک بوو، ئەوانیش چاکە دەگەن؛ ئەگەریش خەڵک خراپ بوو، ئەوانیش خراپەکار.

- نا قوربان دوور لە تۆ، گەورەم! هیچی تر هەیە باسی بکە؟

- بە ئێ شتی ترم لایە!

- دەی گویم گرتوووە فەرمو!

- پیاویک لە مەدینە هەبوو ناوی موعەیقیب بوو، کاریە دەستی من بوو، کردبوومە بەرپرستی خەزینەی شاری مەدینە. پۆژیک من و عاصمی کورم پێکەووە بووین، موعەیقیب هات بۆ لام.

وت: "موعەیقیب دەزانێ ئەمە چی کردوو؟"

وتی: "نەوێ لا گەورەم."

وت: "پۆشتووە بۆ عێراق، لەوێ وتووینەتی: 'من کۆری خەلیفەی موسڵمانانم.' داوای شتی لێ کردوون، جامێکی زێو و هەندێ کەلوپەل و شمشیرێکی تایا بیا، پێداو!

عاصم وتی: "باوکە! من وام نەکردوو، هەر چووم بۆلای کۆمەڵە خەڵکێک و داوای هیچم نەکرد، ئەوان خۆیان پێیان داوم."

منیش وت: "ئادەبێ موعەیقیب! ئەو شتانە هەر هەمووی هەلبگرە و بێبە بیانخەرە ناو خەزینەو!"

- دەي قوربان خۇ عاصم دەلئى: "من داواي هيجم ئەکردوو،" ئيتىر تۆ بۆ ھەر دەلئى داوات کردوو؟

- با داوايشى ئەکردىن، ئەگەر كۆپى خەلىفە ئەبووايە، هيجيان يىن دەدا؟
- لەوانەيە! چونكە ئەرە ديارىيە.

- ئەگەر عاصم كۆپى من ئەبووايە و، باوكى خەلىفە ئەبووايە. ئەرە دەمگوت ديارىيە، بەلام سوپىند بە خوا! مادەم كۆپى خەلىفەيە، ناھى شتى ئاوا لە مالى مندا بوونى ھەيىن. ئەگەر سوور بيشزانم ديارىيە، ھەر ناھىلەم. ئەي كۆپم پىم نەوتى: "خۇيارىزى ئەومىيە كە لە ترسى تووشبوون و تىوہگلان بە ھەرامەو، ھەلال بەكەي بە دە بەشەو، واز لە تۆ بەشى بىتى؟!"
- با قوربان!

- ئەي ئيتىر ئەم بگرەوبەردەيەت لە چىيە؟
- قوربان داواي لىيوردن دەكەم! مەبەستم مشتومر و چەلەحانئى نىيە، مەبەستم ئەومىيە باش لە مەبەستت تىبگەم!
- دەي باشە قەيناكا.

- دەي قوربان هيجى تريت لايە لەم باسانە؟
- بەلئى، ھىشتا لامە!
- دەي فەرموو گەرەم! گيانم لاتە.
- عەبدوللا و عوبەيدوللاي كۆپم ھەردوو لەگەل سوپاي ئىسلامدا بەرمو عىراق پۇشتن، لە كاتى گەرەنەو دا گەشتىبوون بە ئەبوو موساي ئەشعەرى، والىي بەصرە، ئەبوو موسا بە خىرھاتنى كەردبوون...

درايى وتبووى: "ئەگەر بەتوانىيەيە خەزمەتلىكتان بەكەم، دەمكرد!"
كەمىك بەندەنگ دەيى و درايى دەلئى: "ئا دەتوانم!"
ئەوانىش وتيان: "چىيە؟"

..... نه و دهمه گه شتم به مومه رښه

وتېووی: "هه ندی پارم لایه. هسی خه زنځه به و دهموئ پهنترم بو خه زنځه ی
مه دینه. نئوه بیبه، لیره شتی پین بکړن و. له مه دینه شته کان به قازانچ بغړ شنه وه
و پاره که بده نه دست باوکتان و. قازانچه که پش بو خوتان!"
- نه ی نه وان چپیان کرد؟

- قسه ی نه بوو موسایان په سهند کرد بوو. پاره که یان ودرگرتبوو. هه موویان دابوو
به شتومه ک. هاتنه وه مه دینه و شته کانیاں فروشت و قازانچکی باشیان کرد. دواتر
پاره که یان هینایه وه بو من و قازانچ بو خویان!

- چن نه مین بوون! پاره که یان به ته وای هینایه وه؟!!

- هر ناوا به سووکی سهیری مه سه له که ده کی؟!!

- نه ی چوڼ سهیری بکهم گه وروم؟!!

- زوره زور.

- چپیه؟

- هه ردووکیانم مو حاسه به کرد!

- چوڼ؟

- پتم وتن: "نه و نه بوو موسا له و پاره به شتی هه موو سوپاکه ی داوه؟"

وتیان: "نه خیر!"

وتم: "دهی ده بی پاره که پش و قازانچه که پش پتن!"

- نه ی نه وان چپیان وت؟

- عه بدوللا پته دنگ بوو. نه و هر گه ز قسه ی له قسه ی مندا نه ده کرد. به لام

عوبه بدوللا وتی: "چوڼ شتی وا ده بی قوربان؟ نه ی نه گهر پاره که مان ون بکړدایه

پت نه ده بزار دین؟ نه گهر که می بکړدایه نه مانده بزار د؟"

- دهی قوربان عوبه بدوللا راست ده کا!

- نه گهر به گوپره ی دادگری پین. وایه راست ده کا. به لام نه ی خوپاریزی کوا؟

له کوپیه؟

- دەي قوربان خۇپارېزى ئا لەم كارەدا چىيە ۋ چۆنە؟

- ئەگەر ئەبوو موسا پارەي بە ھەموو سوپاكە دايا، ئەوا مەن ش دەمگوت: قەيناكە.
ئەوانىش ۋەك ئەو ھەموو خەلگە! ۋەك ئەو خەلگە پارەيان ۋەرگرتوۋە ۋ شەتەن
كەپتە ۋ فرۇشتەيانە ۋ قازانچىيان كەردوۋە. بەلام بۇ تەنبا پارە بە كۆپەكانى مەن
دەرى؟ ئەو لەبەر ئەۋەپە كۆپى خەلىفەن! ئەو لەبەر مەن ئەبوو موسا پارەي پى
داۋن!

- ئەي تۇ چىت كەرد؟

- دىسان ۋەتم: "پارەكەيش ۋ قازانچەكەيشى بېننەۋە!"

- ئەي ئەوان چىيان كەرد؟

- دووبارە غەبۇللا بېدەنگ بور، غوبەبۇللا ھاتەۋە دەنگ!

- ئەي كېشەكە چۆن كۆتايى پى ھات؟

- پىاۋىك لەۋى دانىشتىۋوۋ، ۋتى: "گەرەم! مەن شىك دەلېم: با قازانچ بە نىۋەيى
پى، پارەكە بېننەۋە. قازانچەكەيش بىكەن بە دوو بەشەۋە، بەشىكى بۇ خەزىنە ۋ
بەشىكى بۇ خۇيان!"

مەن ش قەسە ئەو پىاۋەم پەسەند كەرد ۋ بە گۆم كەرد!

- ئاي قوربان! خۇپارېزى خۇپارېزا دادگەرى! لەۋىنەت نىيە!

- پادەستاۋ ۋ پايدەدار ئەو كەسەپە كە خۋاي گەرە پادەستاۋ ۋ پايدەدارى بىكا.

داماۋىش ئەو كەسەپە كە خۋا ھەۋالەي لاي خۋدى كەسەكەي بىكا!

- گەرەم! ھېچى تەرەپە؟

- بەلى، ھەكەكە خالى نەبوۋە.

- دەي فەرمو قوربان!

- دوو پادەۋە لەننۋان مەن ۋ ئوم كەلسۈمى ژەم كە كچى غەلى كۆپى ئەبوو

تالىپ بوو ۋ، ھەرۋەھا غاتىكەي كچى زەپەد كە ئەۋىش ھەر ژەم بوو. ئەمەت بۇ

باس دەكەم بۇ ئەۋەي پەزائى كە مەن جىاۋازىم نەكەردوۋە لەننۋان ژەن ۋ مەندال ۋ

كەسوكارى خۇم و خەلكدا، بە يەك ترازوو شتەكانم پېئاو، چىم بۇ خۇم كېشاپ،
بۇ خەلكىشم كېشاو، پېشتريش پېم ونى: "هەركەس وەك خۇي حېسابت بۇ بكا،
ئەو ستمەت لى ناكالا"

- دەي قوربان ئەوا من گويم گرتوو، بزانم ئەو دوو پروداو، چىن؟
- پروداوي يەكەم؛ پاشاي پۇم هەستى بەو، كەك ئايىنى ئىسلام بەربلاو بوو و
گەشەي كردوو، دەيزانى بە هيچ شىو، يەك ناتوانى شام بگە پېنېتەو، بۇ ژىر
دەسلاتى خۇي، بۇيە وازى لە جەنگ هېنا و نامەيەكى بۇ نووسىم، لەنئوانماندا
نامەبەر هەبوو، ئوم كەلسومى ژىم كە كچى عەلى بوو، عەتريكى ناياب و هەندى
كەلوپەلى ژانەي دابوو بە نامەبەرەكە تا وەك ديارى لە لايەن ژنى خەليفەو، بېبا
بۇ ژنى پاشاي پۇم، منىش بەم كارەم نەزانىبوو، دوايى ژنى پاشاي پۇم دەست و
پەيوەندى خۇي كۆ كردبوو، ووتبوو: "ئەمانە ديارى ژنى خەليفەي مۇسلمانان
و كچەزاي پېغەمبەرەكەيانە، بۇ منى ناردو، منىش دەمەوى ديارى بۇ ئەو بىتىرم."

ئەوانىش پېيان ووتبوو: "دەي كارىكى باش دەكەي!"
شاژن ملوانكەيەكى زۆر زۆر نايابى بۇ ئەم كەلسوم بە ديارى نارد.
نامەبەرەكە نامەي پاشا و ملوانكەي شاژنى هېنايەو،
من ملوانكەكەم بىنىي و وتم: "ئەمە چىيە؟"
وتى: "قوربان ژنەكەي تۆ ديارى بۇ شاژن ناردبوو، ئەويش ئەم ديارىيەي بۇ ئەو
ناردوو."

پېم وت: "لاي خۇت هەلېگرە تا بزانم چى لى بكام."

- ئەي دوايى چىت كرد قوربان؟

- بانكى خەلكم كردو وتم: "الصلاة جامعة!"

خەلك كۆبوونەو، دوو پكات نويژمان بە كۆمەل كرد و دوايى وتم: "هەر
كارىكى من كە بەي پىرس و پاپىز بىرى، خېرى تيا نىيە، ئېو پاتان چىيە لەسەر

دىيارىيەك كە ئوم كەلسوم ناردوويەتى بۇ شازنى پاشاي رۇم؟ ئەويىش ئا نەم
ملوانكەيەي وەك دىيارى بۇ ئوم كەلسوم ناردوۋە؟

ملوانكەكەم پېشانى ھەر ھەموويان، داھەندىكىيان وتيان؛ "ئەوۋە ملوانكەي خۇيەتى
و دىيارى بە دىيارى! خۇ تۇ ناتوانى حوكم بە سەر شازنى رۇمدا بىكەي و ئەويىش لە
تۇ ناترسى!" ھەندىكى تر وتيان؛ "ئېمە پۇشاكمان دەكرد بە دىيارى بۇ ئەوۋەي لەبەر
بىكى. دەماننارد بۇ ئەوۋەي بىرۇشەرىت و پارەمان دەسكەوئى. "مىنىش وتم؛ "بەلام
نامەبەرەكە نامەبەرى موسلمانانە، نامەكە نامەي موسلمانانە، موسلمانان لە دلى
خۇياندا بە چاۋىكى گەورەوۋە تەماشاي ئوم كەلسوم دەكەن!"

- دوايى چىت كرد گەورەم؟

- فرمانم كرد كە ئەو ملوانكەيە بىخىتقە نىو خەزىنەي دەۋلەتەوۋە و نىرخى ئەو
دىيارىيەنەي كە ئوم كەلسوم بۇ شازنى ناردىوون، پىم دايەوۋە.

- ئەي قورىان پىغەمبەر ﷺ خۇي دىيارى نەدەنارد بۇ خەلك و، خەلكىش
دىيارىيان نەدەنارد بۇ ئەو؟
- با واپوو.

- ئەي قورىان پاشا موقەققىس ماريىەي قىيىتى وەك دىيارى نەنارد بۇ
پىغەمبەر ﷺ و پاشتر ماريە موسلمان بوو، پىغەمبەرىش ئازادى كرد و دوايىش
مارەي كرد، خۇاي گەورەش كوپىكى پىن بەخشى و ناۋى نا ئىبراھىم؟
- با ئەويىش واپوو.

- ئەي ھەر خواردنىك بە دىيارى بەئاتايە بۇ پىغەمبەر ﷺ، لىنى نەدەخوارد؟
بەلام ئەگەر خىر بوۋايە نامى نەدەكرد و دەيفەرموو؛ "ئەوۋە بىخۇن، مىن شتى
سەدەقە ناخۇم؟"

- با ئەويىش واپوو، پىغەمبەر ﷺ واپوو.

- دەي ئىتر بۇ دىيارىيەك لە خىزانەكەت دەسەنئەوۋە كە بۇي ھاتوۋە و خۇي
داۋاي نەكردوۋە؟

— من لەبەر ئەۋە لىم ئەسەندەۋە بلىم دىيارى حەرامە، ئەگەر دىيارى حەرام بوۋايە، چۆن خەلگم كۆ دەكردهۋە و پراۋىژم پى دەكردن؟ مالى حەرام حەرامە و پراۋىژى ناۋى، ھەر بە و پراۋىژە دەردەكەۋى كە من دىيارىم پى حەرام نىيە، بەلام بىرم كردهۋە و لە دلى خۆمدا وتم: "ئەم دىيارىيە مافى مۇسلمانانى تىدايە،" ئەۋەيش لەبەر دوو ھۆكار.

يەكەم: نامەبەر فەرمانبەرە، كارى فەرمانبەر دەپى بۇ تەۋاۋى مۇسلمانان پى ئەك بۇ تاكە كەسى. خۇ نامەبەرەكە نامەبەرى ئوم كەلسوم ئەبوو تا دىيارى لەلايەن ئەۋەۋە بىا و دىيارىشى بۇ بىتتەۋە! ھەرچەند ئوم كەلسومىش مۇسلمانە، بەلام خۇ نامەبەرەكە ھىچى ھىچ كەسىكى ئەدەبەرد، بۆيە دىيارى ئوم كەلسومى بىردبوو، چونكە ژنى خەلىفە بوو. منىش پىم ناخۆشە كەسوكارى عومەر شتى گشتى بۇ بەرژەۋەندىي تايبەتى بەكار بىتن. ئەگەر ئەۋ نامەبەرە شتى ھەموو كەسىكى بىردايە و بىھىتايەتەۋە، ئەۋە شتىكى تر بوو!

دووم: كەۋرەيى ئوم كەلسوم لەنىۋ دلى شاژندا لەبەر كەۋرەيى مۇسلمانانە؛ سوپاي ئىسلام لە شامدا سەركەۋتبوو، خۇ ئەگەر پىچەۋانە بوۋايە و سوپاي ئىسلام شكاپا، ئەۋا ھەرگىز شاژن دىيارى بۇ ئوم كەلسوم ئەدەۋارد. كەۋابوو ھەموو مۇسلمانان بەشيان لەۋ ملوانكەدا بوو بە دوو بەلگە:

يەكەم: مۇسلمانان ھاۋرى و ھاۋ ئايىنى نامەبەرەكەن.

دووم: شان و شكۆ، شان و شكۆى مۇسلمانانە. دىيارىۋەرگرتنى ئوم كەلسوم، نانخواردنە بە سەر شان و شكۆى مۇسلمانانەۋە، منىش پازى ناھم مال و مەدال و ژن و كەسوكارم بە سەر مۇسلمانانەۋە نان پخۇن.

— بەلام خۇ قوربان دۋاى ئەۋەى ملوانكەكەت لى سەندەۋە، ئەتكرد بە ھاۋبەش لە ملوانكەكەدا، تەنبا نرخى ئەۋ شتەت پى دايەۋە كە بۇ شاژنى ناردبوون.

— ئاخىر ملوانكە دايەش ناكرى، ئەگەر دايەشم كىردەپ، نرخى ئەدەما، كەلگى بەكارھىتائىشى ئەدەما، ئەۋكاتە ھەم سەتم لە ئوم كەلسوم دەكرە، ھەم لە مۇسلمانان!

- بەلام خۇ دەتتوانى بە پارە بېخەملېنى و، بەشەكەى ئوم كەلسوم بەدى!

- بەلنى دەمتوانى وا بىكەم. ئەگەر ئوم كەلسوم ژنى خەلىفە ئەبوۋايە، ھەروام دەكر، بەلام ئەگەر پارە لە بنەمالەى غومەر بىسەنم و بېدەم بە مۇسلمانان، لەوہ باشقرە لە مۇسلمانانى بىسەنم و بېدەم بە بنەمالەى غومەر. لە بېرت نەماوہ لە بارەى پارىزگار بېيەوہ چىم پىن وتى؟

- نا، قورىان لە بېرمە، بەلام چار لە دواى چار سەرسامتر دەپم بە كارەكانت، ھەموو چارىك دەلېم: "ئېتر تەواو، چارىكى تر كارىك ناكە سەرسام بىم،" بەلام بەردەوام سەرسام دەكەى!

- ئەى غومەر چارىك بە خۇپارىزىوہ بېپار بەدا و چارىكى تر بىن خۇپارىزى؟! مندالەكانى بخاتە ژىر پكىف و دەسلەتى خۇيەوہ و واز لە ژنەكانى بېتى؟! - نا بە خواشتى وا ناكەى!

- شتى وام ھەرگىز نەكردوہ و نايكەم.

- قورىان فەرموت: "دوو پووداۋ،" ئەوہ يەكەم. ئەى پووداۋى دووہم چىيە و چۆنە؟

- پووداۋى دووہم بەم جۆرە بوو:

لە بەحرەمىنەوہ ھەندىك مىسك و عەنبەرەم پۇ ھاتبوو. منىش وتم: "خۇزگە ژنىكى وريا و لېزانم دەست بىكەوتايە ئەم مىسك و عەنبەرەى جوان بەش بەش بىكردايە با دابەشم بىكردايە بەسەر مۇسلماناندا!"

عاتىكەى ژنم وتى: "ئەگەر تۇ پارىبى، من دەتوانم زۆر بە باشى بەش بەشى بىكەم!"

وتم: "ناپى."

وتى: "بۇچى؟"

ۋەتەن: "دەترسم لە كاتى دابەش كەردندا دەستت بەدرى بە ميسك و غەنەبەرەۋە و
لاملى خۆتى پىن بۇنخۇش بىكەي و، بۇنى بېت بەسەر مىندا و بەو ھۆيەۋە بەشەكەي
مەن لە بەشى خەلك زياتر دەرجى؟"

- ئاي باۋكە پۇا بۇنىش حساب دەكەي؟

- بەلى كوپم بۇنىش حساب دەكەم! ھەركەس نرخ بۇ وردە شت دانەنى،
دەكەۋىتە داۋى شتە گەرەكانەۋە. نە غومەر و نە كەسوكارى غومەر بۇيان نىيە بە
قەد تۇتالايك لە موسلمانان زياتر بېەن!

- بەلام قوربان، بۇن! ئەۋەيش؟

- بەلى، با بۇنىش پىن!

- ئەي قوربان چىت كەرد بە ميسك و غەنەبەرەكە؟

- دام بە ژنىكى تر بەش بەشى كەرد.

- ئەي تۇ چۇن دەزانى دەستى ئەۋ ژنەي تر ميسكاۋى و غەنەبەراۋى نابىن و

نايدا لە لاملى و مېردەكەي بۇنى ناكە؟

- مەن دەزانم دەپىن ھەر ۋا پىن، ناكەي كەسەك ميسك و غەنەبەر بەش بەش بىكە و

دەستى نەدرى بە بۇتەۋە! شى كە دەستىشى پىۋە درا، چى پىن بىكە؟ دەپىن ھەر

بىيەننى بە لاملىدا و لاملى پىن بۇنخۇش بىكە.

- دەي مادەم ۋايە، ئىتر بۇچى نەتەيشت عاتىكە بەش بەشى بىكە و دات بە

ژنىكى تر؟

- قەينەكە، مەن پىن خۇشە ئەۋ تۇزە زىسادەيە بەر كەسەكى تر بىكەۋى نەك بەر

كەسوكارى غومەرا ھەرچەند شتەكە ناچارىيە، بەلام با ئەۋ ناچارىيە بەر

كەسوكارى مەن نەكەۋى.

- ئەي قوربان مەن پىن نەۋتى، بەردەۋام سەرسام دەكەي؟! كى ۋەك تۇ بېر لە

شتى ئاۋا دەكەتەرە؟ كورە شتى ۋا بە خەيالى ھىچ كەسەكەدا نايەت!

- بەلام بە خەيالى مندا ھات! ئىتر ئاۋايە كە پىم وتى.

- بە خوا ھىچم بە خەيالا نايەت چكە لەۋەي كە شامىرىك دەبارەي مۇسلمانان

وتويەتى!

گەر بېنە دوزىن ۋەك شا بەھىزن

ھوكىميان بە سەردەي ھەموو ۋەك يەكن^۱

- بەلى راست دەكەي مۇسلمانان ئاۋھان!

- بە خوا تۆيش تاجى تاج. ئەو پۆۋەي تۆيان - ئىزارد و تۆيان كەرد بە گەۋرەي

خۆيان، ئەۋان بوون بە پادشا و تۆيش يووي بە تاجى سەريان، ھەم دونيايان بىردەۋە

و ھەم قىامەت.

- خۋاي گەۋرە پاداشمان بە چاكە بداتەۋە.

- ئامىن! قوربان باسەكەمان بە ئەھلى زىمە دەست پىكرد، بەلام قسە قسەي

راكىشا لە باسەكەي خۆمان دوور كەۋتەنەۋە. ئىزن دەفەرمووي بچىنەۋە سەر

باسەكەي خۆمان و بە پرسىارىك كۆتايى پىن بىنن و دواتر چەندە بە قسەت بوو.

باسى دادگەرى بگەين؟

- باشە با بە دلى تۆ بىن، چ پرسىارىك دەكەي بىكە!

- جۈلەكەيەكت بىنى سۋالى دەكرد، باسى ئەۋەم بۆ بگە!

- پۆژىك دام بە بەردەم مالىكدا، سۋالكارىك لە بەردەم مالىكەدا بوو، سۋالى

دەكرد، دەپوت: "پەككەۋتەم، پىرم، كۆپىرم!"

- دەستم خستە سەر شانى و وتم: "تۆ لەسەر چ ئايىنىكى؟"

وتى: "جۈلەكە."

وتم: "بۆچى سۋال دەكەيت؟"

^۱ مەرەپپەكەي ئاۋايە

وتی: "به پاره‌ی سوالکهری سهرانه ددهم و، خۆمی پی ده ژیه نم"

- نه‌ی قوربان تۆ نه‌وت بیست چیت کرد؟

- ده‌ستیم گرت و برده‌وه بۆ مالی خۆیان. به ده‌ستی خۆم تیرم کرد، تاوم پێدا، زۆر به میهره‌بانی له‌گه‌لی دوام، هه‌ندئ شتی پێوست بوو، پێم دا. دوا‌یی ناردم به شوین خه‌زنه‌داری خه‌زینه‌دا و پێم وت: "چاوت له‌م پیاوه و هه‌ر که‌س وه‌ک نه‌م پیاوه‌یه بێ، به‌ خوا زۆر بێ وێژدانییه که به‌ گه‌نجیه‌که‌ی بخۆین و به‌ پیری به‌ره‌للای بکه‌ین!"

خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووی: ﴿إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ﴾ التوبة: ۶۰ واته: "بیکومان زه‌کات بۆ هه‌ژاران و نه‌داران و...." مه‌به‌ستی خوا له‌ فقراء موسلمانانه و مه‌به‌ستی له‌ مساکین جو‌له‌که و گاوره!

دوای نه‌وه سهرانه‌م له‌و پیاوه و له‌ هه‌ر که‌س وه‌ک نه‌و پیاوه بوو، نه‌سه‌ند. نامه‌یشم نووسی بۆ هه‌موو والیه‌کان و پێم راگه‌یاندن که هه‌ر که‌س به‌ گوێره‌ی توانای خۆی نه‌بێ، زیاتری لێ نه‌سیئن و، نابێ پێرویه‌ککه‌وته سهرانه‌یان لێ به‌ نه‌ریت، ته‌نانه‌ت ده‌بێ له‌ خه‌زینه‌ مووچه‌ی شایسته‌یان بۆ دا‌بین بک‌ریت!

- به‌ خوا قوربان دادگه‌ری له‌مه گه‌وره‌تر و زیاتر نابێ، سۆز و میهره‌بانی له‌مه زیاتر نابێ، پیاو به‌زه‌یی به‌ که‌سی‌کدا بێته‌وه که هاو‌شایی‌نی نییه! سهرانه‌ی لێ نه‌نه‌یت و ته‌نانه‌ت مووچه‌شی بۆ به‌رپێته‌وه!

- کورم! پیاوی موسلمان به‌لێنشکێن نییه. نه‌و پیاوه له‌ گه‌نجیدا به‌لێنسی خۆی به‌جێ هێنا‌بوو، له‌ ئێستادا کوێر و پهر بوو‌بوو، چاره‌ی نه‌ما‌بوو، ئێسته ئه‌تر سهره‌تای نه‌وه‌یه که هه‌رچیمان لێ سه‌ندوه، پێی بده‌ینه‌وه. دواتر، به‌خشین ته‌نیا بریتی نییه له‌ مال و دارایی، ئێمه ئا‌برووی مرۆفیش ده‌پارێژین، دلی خه‌لک پاده‌گرین، که‌رامه‌ت و شکۆی خه‌لک ده‌پارێژین، ئا‌برووبردنی مرۆف وه‌ک کوشتن وایه!

- قوربان! بۇيە باشە مۇۋى لە خىزمەت جەنابتدا ھەر بېدەنگ بېي و گوى بگرى
و سەر بۇ قىسەكانت راۋەشىنى!

- مەن ھەرچىم كىردۈۋە، لەبەر پەزىمەندىيى خۇا كىردۈۋە، بۇ ئەۋەم نە كىردۈۋە كەس
پەسىم بىدا. چى بە راست بىزانم، دەيگەم، ھەرچىش بە ناراست بىزانم، لېنى نىزىك
نابىمەۋە. جا كى پىنى خۇشە، پىنى خۇش بىي و، كىيىش پىنى ناخۇشە، تىر ئاۋى سارد
بىخواتەۋە. لەو دونىا كەس بە فرىام تاگا!

- راست دەفەرمۇي قوربان! گەۋرەم، دىسان باسى ئەھلى زىمە ماۋە؟
- شىتېك ماۋە كە لەنىۋان مەن و پىرەژنىكىدا پروي دا، زۆر لە باسى پىماۋە
جولەكەكەي كەمىك لەمەۋپىش باسما كىرد، نىزىكە.
- چىيە قوربان!

- رۇژنىك پىرەكىكى (پىرەژنىكى) جولەكە ھات بۇلام، سكالاي لە دەستەنگى و
ھەژارى بوو، دەيگوت: "كۆپىكم ھەيە نەخۇشە، پارەم نىيە چارەسەي بىكەم." مەنىش
جوان گوىم بۇ گىرت تا قىسەكانى تەۋاۋ كىرد.
ئىۋىي و تەم: "ھەستە و لەگەلدا ۋەرە!"
- بۇ كۆت بىرد قوربان!

- بىردم بۇ خەزىنە و، فرىمانم دەر كىرد موۋجەيەكى ۋاي بۇ بىر نەۋە كە بەشى
بىزىۋىي خۇيان و داۋودەرمانى كۆرەكەي بىكا.
- ئەي پىرەژنەكە چى كىرد؟

- زۆر زۆر دىلخۇش بوو، پىنى و تەم: "خۇا چاكەت لەگەلدا بىكا ئەي گەۋرەي
موسلمانان!"

- بە گەۋرەي موسلمانان ناۋى بىردى؟

- بەلى، بە خۇا ۋا ناۋى بىردم.

- ئەي تۇ چىت كىرد؟

- منیش بە دەرفەتم زانی بۆ ئەوەی شتیکی بخەمە بەردەم کە قازانجی دین و دۆنیای تیاپی؟

- چی بوو گەرەم؟!

- زۆر بە سۆزەو پێم وت: "پۆری گیان! بۆ موسلمان نابێ؟ موسلمانبوون خێری دین و دۆنیای تیاپە."

- ئەو ئەو چی وت؟

- وتی: "نا، ئەمەیان نا ئەو گەرەم موسلمانان!"

- ئەو تۆ چیت پێکوت؟

- وتم: "کەیفی خۆتە و خۆت دەزانی."

ملی پێکای گرتە بەر و پۆیی، لە دڵدا سەركۆنەى خۆم کرد و وتم: "بۆ بەو شێوەیە لەگەڵیدا جۆلامەو."

- بۆچی قوربان، خۆ تۆ قسەیهکی خراپت نەکرد، بۆچی سەركۆنەى خۆت کرد؟

- تۆ وانازانی کە من ئیستیفلالى کاتەکم کردبێ بۆ ئەوەی ئەو داوايە لى

بکەم؟ دەبوو لە کاتیکی تردا داواى موسلمانبوونم لى کردبا!

- گەرەم! تۆ شتیکت خستوووتە بەردەمی کە بۆ دین و دۆنیای باش بوو، خۆ

داواى شتیکت لى نەکردوو کە قازانجی خۆتى تیاپی. دیارە ئەگەر پەسەندى

بکردایە، تۆیش بەش بە حالى خۆت بەشت لەو خێر و چاکەیدا دەبوو، بەلام خۆ

ئێستە ئەو داواکى پەسەند نەکردوو، تۆ گوناھبار نەبوی. تەنانەت داواى ئەوەیش

کە داواکى پەسەند نەکرد، تۆ هێشتا خێرى ئەوەت بۆ نووسراوە کە بانگهێشتت کردوو.

- بە خوا ترسام ئەو داوايە لەو کاتەدا وەک زۆرى لى بێ، بە خوا لە ژيانمدا

هەرچەندى پەشیمان بووبێتمەو، ئەوا بە ئەندازەى دوو شت پەشیمان نەبوومەتەو:

يەكەم، ئەو پۇژەي كە لەبارەي ئاستىكرىن و ئاگرەس لەئىوان مۇسلمانان و كافران لە حودەيبىيە زۆر سەرودى پىغەمبەرم ﷺ گرت.

دووەمىش، ئەو پۇژەي كە داۋاي مۇسلمانبوونم لەو پىرەژنە كرد. ئەو لەو پۇژەدا ئاتاج و داماو بوو، نەدەبوو من داۋاي مۇسلمانبوونى لى يەكەم!

- دەي قورىان پۇژى حودەيبىيە تۆ لەبەر خوا و پىغەمبەرى خوا ئارا نىگەران بوويت و سەرودى پىغەمبەرت گرت. تۆ پىت واپوو ئەو ئاگرەسە بە زەرەرى مۇسلمانان دەشكىتەو. سەبارەت بە پىرەژنەكەيش، ئەو بە قازانجى خۆي بوو، خەفەت بەو شتانە مەخۆ.

- خۋاي گەورە ئە هەلەكانى عومەر خۆش بىي.

- ئامىن! قورىان تا ئىستا ئەوانەي باسگران لەگەل جولەكەكاندا پروي دابوو. ئەي لەگەل كاور و مەسحىيەكان هيجت هەيە؟ ئەگەر هەيە، بۆم باس بکە و با كۆتايى بەم ياسە بۆنن.

- پىش ئەوەي ئەم باسە پىچىنەو، شتىكت پى دەلیم.

- چىيە گەورەم؟

- بىستم كە هۆزى بەنى تەغەللوب لەگەل والىيەكەي خۇياندا كە وەلىدى كورى عەقەبە بوو، ناكۆكن. بە تەواۋى وەلىدىان تورە كردبوو، بۆيە تاكە بەيتىكى پىدا هەلدابوون، وتبووى:

هەركات منت دى جامانەم پىچا

ئالا ھەلگەرە دژى تەغەللوب^۱

منىش ترسام داخى خۆي بە سەرياندا پىژى، بۆيە ئە كار لامدا و يەكۆكى ترم كرد بە والىيان.

^۱ عەرەبىيەكەي ئاۋايە

- چاكت كرد قوربان، ئەگەر خەلك و كار بە دەست بە بەكەو نەيانكرا، ئەوا كار بە دەست ستمەي وا دەكات كە مرۇف بە خەيالیدا ناپەت، خەلكیش بېفرمانیي وا دەكات كە بە خەيالی كەسدا نەپەت، كەم كەس ھەيە لە كاتی تورپیدا دادگەر بېت، كەم كەشیش ھەيە لە كاتی ستمە و زۆردا گوڭپایەل بېت.

- راست دەكەي كورم! قەسكەت جوانە! منیش لەبەر ئەو وەلیدم لە كار لا برد.

- گەورەم ھیچی تر ھەيە بۆم باس بەكەي؟

- پۆزێك بە شامدا تیدەپەریم، تەماشە دەكەم ھەندێ كارر تووشی نەخۆشیی گولی بووبوون، منیش فرماندا كە مووچەیان بۆ ببڕنەو و خواردەمەنییان پێ بدەن.

- بۆ واتكرد؟

- ئیمە بەزمییمان بە ژێردەسەكانی خۆماندا دیتەو. ئەوانە كۆمەلێكن لە ژێر فرمانپەرەیی مندا دەژین. منیش ناھێلیم ھیچ كەس لە ژێر دەسەلاتی مندا بقیەوتی، ھەرچەند بیری و ئایینییمان جیا بېت، ھەر پازێ نابم، ئەو دونیاییش كێشەي من نییە و، لەوێ خوا ھەزار دەدا، بەلام كێشە و ژيانى دونیایان لای منە، من بەرپرسم لە ھەر ئارێشە و كەم و كورپیەكیان.

- بەلام خۆ من بێستوومە تۆ ھەندێ پلەت لە جۆلەكە و گاور قەدەغە كەردووە، وەك مۆسلمانان ناتوانن ھەموو كارێك بگرنە دەست، ئەمە راستە؟

- بەلێ وایە.

- بۆچی قوربان؟

- من ھەندێ لە پۆستە گەرنەكانم نەدەدا بەوان، بۆ ئەوێ دادگەری بە تەواوی جێبەجێ بكەم، ستمە لە كەس نەكەم، من بە والی و كار بە دەستانم دەوت، "ئەكەن كار بەدەن بە دەست جۆلەكە و گاورەرە، چونكە ئەوان بەرتەل بە خەلال دەزانن و، وەری دەگرن!"

پۇزىك داوام لە ئەبوو موساي شەئەرى كرد ژمىرپارەك بىنى بۇ ئەوئى دارايى و داھاتى خەزىنە حساب بكا، پياوئىكى گاورى ھىنا.

پىم وت: "من پىم وتى: پياوئىكم بۇ بىنە كە لەو ئەمانەتەى لەسەر شانمە پارىدەم بىدا، ئىستە بەكىكت ھىناوہ كە دىنى لەگەل دىنى مندا جىاوازه!"

من كۆيلەيەكم ھەبوو موسلمان نەبوو، ناوى ئەسبەق بوو، پىم وت موسلمان بىبە با ھەندى كاروبارت پىن بىپىرم، لە گوئى نەكردم، منىش ئازادم كرد و پىم وت: "بۇ بۇ كوئ دەپۇى ئازادى!"

- بۇچى كاروبارت نەدەدايە دەستيان؟

- چونكە خواى گەورە قەدەغەى كردووہ لەسەرمان كە متمانەيان پىن بىكەين و نەينىنى خۇمان بخەينە بەردەستيان، كاروبارى موسلمانانىش نەينى و متمانەى كاربەدەستە، ئەمە يەك!

دووہم، چۇن كارى موسلمانان بدەمە دەست كەسى كە خۇى باوہپى پىن نەبى. سىيەم، بېروا ناكەم كەس گومانى لەوہدا ھەبى كە كاروبارى دەولەت نابى بدرى بە دەست كەسى بىگانەوہ، چونكە كەسى بىگانە دىسۆزى دەولەتەكە نىيە، تەنانەت لەوانەيە رقىشى لىتى بى. ئەگەر ھاتوو كاروبارى گشتىيان كرتە دەست، ئەوا بۇ بەرژموەندىي خۇيان بەكارى دەھىنن نەك بۇ بەرژموەندىي گشتى. بېروا ناكەم لە ھىچ دەولەتەكەدا كاروبار ھەروا بەبى مەرج بدرى بە دەست كەسانى ناو دەولەتەكەوہ، چ جاي ئەوئى بىگانە بى!

- وەللا راست دەكەى گەورەم وايا! بەلام قوربان شتىكى ترم بىستووہ، دەلەن تۇ نەتەبىشتووہ كە كافرەكان جلوہرگى موسلمانانە لە بەر بكن، ئايە ئەمە راستە؟
- بەلى راستە.

- دەى ئەوہ كەى دادگەرىيە تۇ پۇشاك لەبەر كردن لە خەلك قەدەغە بكەى؟

— كافر زىممى زۆربەيان خەلكى ئەو شوئىنەنە بوون كە ئازاد كرابوون،
موسلمانان لەو ناوچانەدا سەرباز و سوپايى بوون، ئىتر چۆن بۆلم چل و بەرگى ئەو
سەربازانە لە بەر بىكەن و خۆيان وەك ئەوان دەرسخەن! ئەوانەيە يەككە بە
مەبەست بە جلو بەرگى موسلمانانەو كاريكى خراپى بىكردايە و لەسەر سەربازە
موسلمانەكان حساب بىكرايە!

مۆلەت بدە با پرسىاركتكت لى بىكەم تا شتەكە باشتر ڤوون بۆتەو.

— قەرموو قوربان بېرسە!

— بۆچى كافر ئەو ناوچانەي كە ئازاد كرابوون، يىيان خۆش بوو پۆشاكى
موسلمانانە بپۆشن؟

— نازانم! بۆچى وابوو؟

— ئەگەر ئايىنى ئىمەيان خۆش دەويست، بۆ موسلمان نەبوون؟ ئەو كاتە هەرچى
بۆ ئىمە ڤەوا بووايە، بۆ ئەوانىش ڤەوا دەبووا من وا گومان دەبەم ئەوانە تەنيا لەبەر
ئەو حەزبان دەكرد پۆشاكى موسلمانانە بپۆشن، بۆ ئەوئى ئىمە وابزانين موسلمانان و
خۆيان لە هەندى شت بدزنەو كە دەبوو بىكەن. وەكوو خويى ناو ئاو خۆيان لەناو
موسلماناندا بتوئىننەو، ئەگەر مەبەستيان ئەو نەبوو، ئەي چى بوو؟

— باشە ئەمە بۆچوونىكى جوانە! بەلام لە بارەي ئەو عەربە ڤەسەنانەي كە
موسلمان نەبووون چى؟ لەوانىش قەدەغە كرا؟

— نەخىر لەوان قەدەغە نەكرا، ئەو جلو بەرگانە پۆش ئىسلام هەبوو و جلو بەرگى
ڤەسەنى خۆيانە، هەرگىز بىستوت كە عومەر جلو بەرگى تايبەتتى ديارى كردبى بۆ
جولەكەكانى خەيپەر؟

— نەخىر، نەبىستوو!

— چونكە من نەمكردوو بۆيە نەبىستوو، چونكە هېچ ھۆكاريك نەبوو تا من

وابىكەم، بەلام كافرى ولاتانى تر ئەو ھۆكاريك هەبوو، ئەو بوو كە پىم وتى.

- ئاي قوربان ھەرگىز دادگەرەت لىن ون ناپى.

- ئىستە بۆت پروون بوومە؟

- بەلىق قوربان، جوان پروون بوومە.

- دەي ئىتر من لەم باسە بوومە، ئەگەر پرسىارت نەماۋە با ئەم دەرگاھە بە

تەۋاۋى دابخەين.

- باشە قوربان با قسەي جەنابت بىن، دايدەخەين، بەلام باسى دادگەرى ھىشتا

ماۋە، پرسىارم زۆرە، كاتى داخستنى نەھاتوۋە، مۆلەت دەمدەي درىژەي پىن بىدەين؟

- باشە پەنا بە خوا درىژەي پى دەدەين، چ پرسىارىكت ھەيە بىكە.

- دەمەۋى بزانم لەنئىۋان تۆ و جەبەلەي كۆرى ئەيھەم چى گوزەراۋە؟

- جەبەلەي كۆرى ئەيھەم ئاخىرىن فەرمانپرواى غەسانىيەكان بوو، كاربەدەستى

ھىرەقل بوو، غەسانىيەكان لە شامدا دەرئىيان، لەژىر دەسلەندارىتى رۆمدا.

ئىمپىراتۆرى رۆم بەردەوام ھانى دەدان بۆ ئەۋەي ھىرش بىكەنە سەر جەزىرەي

عەرەبى. بە تايبەت دواي ئەۋەي كە پىغەمبەر ﷺ بوو بە پىغەمبەر و كۆچى كرد

بۆ مەدىنە و دەۋلەتى ئىسلامى لە شارى مەدىنەدا راگەياند، ھۆزە عەرەبەكانى شام

موسلمان بوون، جەبەلەيش بە باشى زانى كە موسلمان بىن، خۆي و دەۋرۋىرەكەي

ھەموۋىيان موسلمان بوون، نامەيەكى بۆ من نووسى و داۋاي كردبوو كە بۆت بۆ

مەدىنە، منىش زۆر خوشحال بووم.

- دوايى چى پرووى دا؟

- جەبەلە ھات بۆ مەدىنە، مازەبەك لەۋى مایەۋە، منىش ھەم لەبەر ئەۋەي

كاربەدەست و فەرمانبەدەست بوو، ھەم لەبەر ئەۋەي كە تازە موسلمان بووبوو،

نۆر زۆر پىزىم لىن دەگرت، دوايى جەبەلە ۋىستى جەج بىكە، لە كاتى تەۋافدا

پىۋىكى ھۆزى فەزارە نەيزانىبوو، بەيى مەبەست پىنى ناپوو بەسەر داۋىتىنى

پشتەمالەكەي جەبەلەدا، پشتەمال كراپوۋىەۋە

- ئەي جەبەلە چىيى كىردى؟

- ۋەك پىمە وتى: ئەو تازە مۇسلىمان بولۇپتۇ، ھېشتا خۇبەزلىزنى و فېسى دەسلەپتىكى
لە دۇئا مابۇ، تۈپە بولۇپتۇ، زىللەتەكى بەھىزى لە كاھرا دابۇ، لووتى شىكاندېو.
كاھراي فەزەرى ھات بۇلاي مەن و سىكالى لە جەبەلە ھەبۇ.

- ئەي تۆ چىيى كىردى؟

- ئاردم بە دۋاي جەبەلەدا و. ھات بۇ لام. لەو بارەۋە پىرسىيەم لىي كىردى، دانى نا
بەو تاۋانەي كە كىردېو.

مىنىش وتى: "بۇچى ئەو زىللەتە لىي دا و لووتى ئەم داماۋەت شىكاند؟"
وتى: "بە خوا ئەۋە بەزىمىم پىيا ھاتەۋە، ئەگەر لەبەر پىزى كەعبە نەبۇۋايە،
دەمكۈشت!"

مىنىش وتى: "ئەۋە ئوۋ چار دانت بە تاۋانى خۇتدا ناۋە، يان ئەو پىاۋە پازى
دەكەي و گەردنت ئازا دەكا، يان تۆلەت لىي دەكەمەۋە!"

وتى: "چۈن كارى وا دەكەي؟! ئەو پىياۋىكى سادە و، مەن فەرمانىرەۋام!"
مىنىش وتى: "لە ئايىنى ئىسلامدا ھېچ جىياۋازىيەك لە ئىۋانقاندا نىيە."
ئەۋىش وتى: "ئاي گەۋرەي ئىمانداران! مەن ۋامزانى لە كاتى كافرىدا چەندە
بەپىزىۋوم لە ئىسلامدا زىاتىر بەپىز دەبىم!"

مىنىش وتى: "ۋاز لەۋە بېنە! ئىستە ئەگەر ئەو پىاۋە پازى نەكەي و گەردنت ئازا
نەكا، تۆلەت لىي دەكەمەۋە!"

وتى: "دەي دەبەمەۋە بە گاۋرا!"

مىنىش وتى: "ئەگەر بېيىتەۋە بە گاۋر، دەتكۈزۈم! چۈنكە تۆ تازە مۇسلىمان بولۇپتۇ و
بۇت نىيە كافىر بېيىتەۋە ھەركەس لە ئىسلام ۋەركەپى، دەكۈزى!"

- جەبەلە چىيى بىكرىدەيە، ھەمۇ پىكاكانت لىي گىرتىۋو، ھەر دەۋو تۆلەي لىي
بىكرىتەۋە يان گەردنى ئازا بىكەن!

- دواي ئەۋەي زانى كېشمەكېش ھېچ سوۋدىكى نابى. جگە لە تۆلە يان گەردن
ئازايى. وتى: "لېم بگەپى با بېرىكى لى بگەمەۋە."
وتم: "بېرى لى بگەمەۋە."

- دەي دوايى چ بېرىكى دا؟

- نەفامترین كاربەدەست بوو كە لە ژيانى خۇمدا دېيىتم، خۆي و كەسوكارى
ھەموويان بە شەو لە مەككە ھەلاتن بەرەو قوستەنتەنېيە، ھويەۋە بە كاۋر!

- دواي ئەۋە چى پروي دا، ھاتەۋە بۇ نېئو ئىسلام يان بە كاۋرى مايەۋە؟

- دواي ئەۋەي نامەم نارد بۇ ھيرەقل بۇ ئەۋەي ئىسلام بېي. ۋەلامى دامەۋە كە
ئىسلام نابىم، بەلام ئاشتى و ئاگرەس دەكەم. دواي ئەۋەي نوپنەرەكەي ئىمە
ويستېۋوي بېتەۋە، ھيرەقل پنى وتېرو: "ئەۋە كۆرە مامەكەي خۆتت لېرە بېنى؟-
مەبەستى جەبەلە بوو-"

نوپنەرەكەمان وتېرو: "نەخېر."

ھيرەقل وتېرو: "بېرۇ بۇلاي جەبەلە و، بۆم بېتە نامەيەكت دەدەمى بۇ ھومەر."
نوپنەر چوبوۋە بەر دەرگاي جەبەلە، تەماشە دەكا بە قەد مالى ھيرەقل پاسەوان و
دەرگاۋان و خزمەتكار لەلاي مالىدا ۋەستاۋە. داۋاي كىرېۋو بېچىتە ژوررەۋە، ئىزىيان
دابوو، چوبوۋە ژوررەۋە تەماشە دەكا جەبەلە سوور دەكاتەۋە، موي سەرى ھەموو ۋەك
پۆمەكان بە بۇياخ سوور كىرېۋو. بانگى نوپنەرەكەي كىرېۋو، دىنگوباسى مۇسلمانانى
لى پىرسېۋو. ئەۋىش زۆر بەچاكە باسى مۇسلمانانى كىرېۋو، دوايى نوپنەرەكەمان
وتېرو: "زۆر لەو كاتە زياترەن كە تۆ لامان ھەلھاتى."

جەبەلە پىرسېۋو: "ئەي ھومەر چۆنە؟"

نوپنەر وتېرو: "باشە!"

دوايى نوپنەرەكە ويستېۋوي دانېشى، بەلام لەسەر ئەۋ كورسەنە دانەنېشتېۋو كە
بۇيان دانابوو.

جەبەلە وتبووی: "بۆ ئەو رێزەت لە بەر چاوە نییە کە ئێمان گرتی؟"
 ئەویش وتبووی: "پێغەمبەر ﷺ نەمی لێ کردوین لەسەر کورسیەک دانیشین کە
 قاچەکانی لە زێڕ دروست کرابن!"

جەبەلە وتبووی: "دڵت لە چلەک پاک بکەرەوە و لە ھەر کوێ دانیشی زانی
 نییە!"

ئەویش پێی وتبوو: "ئەو قورپەسەرت جەبەلە! ئەو بە بۆ موسڵمان نابێ؟ خۆ
 دەزانی ئیسلام چەن پاک و خاوەنە!"

جەبەلە وتبووی: "دواي ئەوەی کە لە من قەوما، دیسان موسڵمان ببمەو؟"
 ئەویش وتبووی: "بەئێ! پیاویکی ھۆزی ھەزارە زۆر لە تۆ زیاتری کرد، لە ئیسلام
 وەرگەرایەو، بە شمشێر لەگەڵ موسڵماناندا جەنگا، دواي ھاھەو بەواھەشی ئیسلام،
 موسڵمانان وەریانگرتەو، ئێستە کە من لێرم، ئەو لە مەدینەییە و موسڵمانە!"
 جەبەلە وتبووی: "ئەگەر تۆ ببی بە کەفیلی ئەوەی کە عومەر کچەکی خۆی
 بدا بە من و بەلێن نامە بەکم بۆ بنووسی کە لە دواي ئەو من ببم بە خەلیفە، ئەوا
 دیمەو و موسڵمان دەبمەو."

ئەویش وتبووی: "من نابم کەفیلی ئەو داواکارسانەت، بەلام دەزانم ئەگەر
 بێیتەو، عومەر لێت خۆش دەبێ و، موسڵمانبوونەو ت لێ وەردەگیرێ."

- دواي چی ڕووی دا گەرەم؟

- نازانم! من دونیام چێ ھێشت و مردم و، جەبەلە ھەر لەوێ بوو.

- قوربان وانازانی کە بەراپەر جەبەلە توند بووی؟

- مەبەستت چییە؟ یانی لە ھۆکمداندا ستەمکار بووم؟

- پەنا بە خوا گەرەم! مەبەستم ئەرمە کە جەبەلە لە شوێنی خۆی وەک پاشا

بوو، تەنیا زللەبەکی لە پیاوی داو، ئەویش تورپە بوو بەوێ وای کردوو، تۆ

نەتەتوانی ئەو پیاوێ ڕازی بکە؟ ئەو کاتە ئایینی جەبەلەت دەپاراست.

- باشە من زلەم لە ئەو پیاووە داووا تا رازی بکەم و گەردنی خۆمی پێ ئازا بکەم؟
- نەخێر.

- ئیتر بۆچی من بڕۆم و رازی بکەم. لە کاتیگدا مافی ئەو لای پیاویکی تره؟
بەلام فیس و خۆبەزلزانی پێگەي پێنادەن داوای لێبوردن بکا! بە ئەو لە شوێنی خۆی وەک پاشا بێت و ئەو پیاومیش پیاویکی ناسایی و هیچکارە بێ. دەکری هەر کاربەدەستیک هەلسێ و خەلکی بەر زلە بات؟ لە ئایینی ئیسلامدا پاشا و ماشا ناخوا. هەموو کەس وەک یەکە. هەموومان پۆلەي ئادەمین. ئادەمیش لە گۆل دروستکراوە.

- من تەنیا وێستم ئایینهکەي بپاریزین.

- یەکەم، من ئەمدەزانی بۆ شتیکی ئاوا بچووک کافر دەبێتەو. دواتر، ئەگەر بێشمزانیایە دیسان هەر بەو شتوویە بپارم دەدا بۆ ئەوێ نەبێ بە عادت کە گەرە هەرچی بکا، قەیناکا، بەلام پیاوی سادە و هەزار تۆلەي لێ بسەنریتەو! هەر گەرەیه کمان دادگایی کرد، بێ: ئەگەر لێم نەبوورن کافر دەبم؟!

- لەوانەيە خۆی لەو بە گەرەتر زانیبێ تۆلەي لێ بسەنریتەو!

- ئەو فیس بەری نەدا، کەس بۆی نییە لە تۆلە رابکا و خۆی بشاریتەو. ئەو باشتەرە یان پێغەمبەری خوا؟

- وەللا بێگومان پێغەمبەر ﷺ، بە خۆم و دایک و باوکمەو بە قوربانی بین.

- پێغەمبەر ﷺ لە پۆزی غەزای بەدردا پێش ئەوێ جەنگ دەست پێ بکات، دەهات و پەزەکانی ئێمەي پێک دەخست، داریکی ئەراکی بە دەستەو گرتبوو، پەزەکانی پێ پێک دەکرد، دای بەلای سەوادی کۆپی غەزاییه، سەواد کەمێک لە پەز دەرچوو، پێغەمبەر سەخوڕمەپەکی لە زگی سەواد داو فەرمووی:
"سەوادی کۆپی غەزاییه، پێک بوو سەتە"

سەواد وتى: "قوربان ئىشت پىن گەياندم. خوا تۆى بۇ ھەق و راستى ناردووه،
دەبىي تۆلەت لى بکەمەوه!"

پىغەمبەر ﷺ زگى موبارەكى بۇ سەواد دەرخت و فرموى: "وەرە سەواد،
تۆلەى خوت بکەوه!"

سەواد پرى دايە زگى پىغەمبەر و ماچى کردا
پىغەمبەر ﷺ فرموى: "ئەرە بۇ وات کرد سەواد؟!"
سەواد وتى: "ئەى پىغەمبەرى خوا، دەبىيى لە چ يارودۆخىكداین! من متسانەم
بە مانى خۆم نىيە، لەوانەيە بکوژریم. ويستم ئاخىر جار كە لەگەل تۆدا بووم، لىوم
بەر پىستت بکەوى!"

پىغەمبەر ﷺ نزاى خىر و چاكەى بۇ کرد و بە باشە باسى کرد.
ئىمە كەسانىكى وەھاین كە پىغەمبەرەكەمان زگى خۆى ھەلدەمالى بۇ ئەوہى
تۆلەى لى بکرىتەوہ. ھەرچەند پىغەمبەر ﷺ بەبى مەبەست سىخوړمەى لە زگى
سەواد دا، تەنیا دەيويست خۆى رېك بکاتەوہ، بەلام زگى ھەلمالى بۇ ئەوہى سەواد
تۆلەى خۆى بکاتەوہ. ئىتر بۇ من رازىبم كە پىاوېك لووتى پىاوېكى تر بشكىنى،
دوايى لىي بگەرېين و بلىين، قەينا ئەر پىاوہ سەرۆك ھۆزە. يان پىاوېكى بە
دەسلاتە!

ئەگەر بە ھۆى گەرەبى و نەسەب و پلەوہ خەلك لىپوردنى بۇ بدرايە، ئەوا
پىغەمبەر ﷺ لە ھەموو كەس شايانتر بووا

- راست دەفرموى قوربان!

- ئەگەر دەرەوى لەم بابەتە شتى توت بۇ باس دەكەم!

- كى لە قەى جەناپت تېر دەبىي؟ وەللا پىم خۆشە! فرمور.

- دەى گوى بگرا

- بەسەرچاو گەرەم.

- ئەحنەفى كۆپى قەيس و كۆمەلىك لە موسلمانان بە سەركەوتنىكى مەزنەو
گەرەنەو. لېم پرسىن: "لە كۆى كۆل و بارتان خستبوو؟"
وتى: "لە فلان شوپن."

منىش ھەستام و لەگەلىان پۆشتم بۆ نىو كۆل و بار و ولاخەكانيان، بە چاو
سەيرى وشتر و ولاخەكانم دەگرد و دەمگوت: "ئەو بۆ لە خوا ناترسن؟ ئەو بۆ وا
دەكەن بەم وشتر و ولاخانە؟ ئەى نازانن ئەوانىش مافيان ھەيە بە سەرتانەو؟! ئەو
بۆ بەرەللايان ناكەن بۆ خۆيان بلەومرپن؟!"

ئەحنەف وتى: "قورىان، ئىمە بە ھەوالىكى خۆش و سەركەوتنىكى گەرەو
گەرەوینەتەو، پەلەمان بوو زوو بگەينە چى و ئەر ھەوالە خۆشە بە ئىو و خەلكى
شار رابگەيەنن!"

لەگەل خەلكەكەدا پۆشتم، پياوڭمان پىگەشت.

وتى: "ئەى گەرەى ئىمانداران! وەرە لەگەلدا يارمەتيم بەدە، فلانكەس ستمى
لئى كرددوم!"

قامچىيەكەم بەرز كرددەو و خستە سەر سەرى و سەرىم خوار كرددەو و وتم:
"كاتى غومەرتان لايە، ئىشتان پىي نىيە، بەلام غومەر خەرىكى ئىش و كاريك بوو،
دین و دەلئەن: وەرە لەگەلدا، وەرە لەگەلدا!"

- ئەى دواى ئەو چى پروى دا گەرەم؟

- پەلە مەكە كۆرم، ئىمنا پىت دەلئەم!

پياوگە پۆشت و لەبەر خۆيەو پرتەوبۆلەى دەھات و سەركۆنەى خۆى دەگرد،
منىش پەنام گرت بە خوا لە شەرى شەيتان و وتم: "ئەو پياوهم بۆ بگپنەو!"
كەھاتەو قامچىيەكەم داپە دەستى و وتم: "دەى تۆش بە قامچىيەكە لە سەرم
بەدە."

وتى: "ئابى! دەپكەم بە خاترى خوا و تۆ!"

ۋەتەن: "ئايى! يان لە بەرخانىرى خوا و ۋېستى خرا. يان چىم لىن كوردى وام لىن بىكەرمۇه."

ۋەتەن: "لە بەر خوا لىت دەگەپەم."

پىاۋەكە رۆشت. ئىمەيش ھەموومان بەرھەز مەزگەۋەت رۆشتىن. دور پەكات نوۋىژمان كورد. دۋايى بە خۇم ۋەتەن: "ھىي كۈرى خەتتەبا تۆ ھىچ نەبوۋى، خوا كوردوۋىتى بە شت و پەلە و پاىەي پىن داۋى. گومرا بوۋى خوا ھىدايەتى داۋى. سەرشۇر بوۋى. خوا سەربەرزى كوردى. پاشان خوا كوردوۋىتى بە چاۋدېر بەسەر خەلگەۋە: كەچى پىاۋىك دىت و داۋى يارمەتەت لىن دەكا و تۆيش لىنى دەدەي؟! سەبەپنى چى بە خواى خۇت دەللىي؟"

- ئىستە تىگە شىتم قورىان! ياننى تۆ مەبەستە بلىي: ھەموو مافىك دەپنى بە خاۋەن ماف بىدرىتەۋە، ئەگەر چى مستىكى زۆر سوۋكەش بىن، ۋەك ئەۋەي كە پىنەمبەر ﷺ زى موبارەكى ھەلئالى بۆ ئەسۋەد تا مستەكەي لىن بىداتەۋە؟ يان ھەرچەند قامچىيەكى زۆر سوۋكەش بىن ۋەك ئەۋەي تۆ لە سەرى كاپرات دا؟
- بەلىن كۈپم! بە خوا مەبەستە ئەۋەيە.

- دەي قورىان تۆ بۆيە ئەۋ قامچىيە سوۋكەت لە سەرى ئەۋ پىاۋە دا، چۈنكە ئەۋ بەرۋكى گرتى بۆ كارىكى تايىبەتى خۇي، لە كاتىكدا تۆ خەرىكى بە جىھەتتەنى كارى گشتى بوۋى!

- با ۋايش بىن، ئەي پىنەمبەر ﷺ لە غەزاي بەدردا پەزى مۇسلىمانانى پىك نەدەكرد؟ ئەۋە كارى گشتى نەبوۋ؟ خۇ لە بەر خۇي نەبوۋ!
- با قورىان، ئىشوكارى گشتى بوۋ.

- دەي ئەۋە ۋاي لىن كورد بىكەرمۇۋى! خۇ مەن خەرىكى ئىشوكارى گشتىم با زىم ھەلئە مالم؟!
- نەخىر گەۋرەم!

- دەي ئىتر چۇن مومەر تۆلە نەداتەو، كەچى كەسى وا تۆلەي داوتەو، كە زۆر
لە مومەر باشتر بوو؟

- ئەي قورىان بۇچى لەسەر ئەو ولاخ و وشترانە موحاسەبەت كردن، خۇ ئەوان
دەيانەويست زوو بگەرپنەو، و مزگىنى و موزدەي سەرکەوتن بە ئىو، و موملمانان
بەن؟!

- دەي ئەو ولاخ و وشترانەيش دروستكراوى خوان، خواي گەرە لە ژنىكى
بەدكارى بەنى ئىسرائىلى خۇش بوو، دەزانى لەبەر چى؟
- لەبەر چى؟

- لەبەر ئەو، سەگىكى بىنى ھەلکەھەلگى بوو، زانىي كەوا ئەو سەگە
تىنوويەتى، ژنەكە گۆرەويەكى لە پىدا بوو لە چەرم دروستكراوو، ھەستا
گۆرەويەكەي داكەند و لە چالاوئىكدا پرى كرد لە ئاو و سەگەكەي تىراو كرد. ئا
لەبەر ئەو، كە ئەو ژنە بەدكارە ئەو سەگە تىنوويە تىراو كرد، خواي گەرە لىي
خۇش بوو و خستى بەھەشتەو، ژنىكىشى خستە ئاو ئاگرى جەھەننەو، دەزانى
بۇچى؟

- بۇچى قورىان؟

- لەبەر ئەو، پشیلەيەكى بەستبوو، نەخۇي ھىچى پى دەدا و نە بەرى دەدا
خۇي شتىك بخوا، لە برسیتی تىنوويەتيدا تۆي.

- ئەي قورىان! خوا ئەم ولاخ و وشترانەي بۇ خزمەتى مرؤف دروست
نەکردو؟

- ھا، خوا بە سۆز و بەزەيى خۇي ئەو شتانەي بۇ ئىمە دەستەمۇ کردو، بۇ
ئەو، سوودیان لى وەرگىرن، بەلام دەپن ئەو سوودەرگرتنە بە مەرچەو، بى،
دەپن باش بىن لەگەلئاندا، كەي خواپەردارە تۇ ھىچى كۆمەلەك ولاخ و وشتر زۆر
بەپەلە بەدەتە بەر و دوايىش بىانەسەو، و لى نەگەرپى كەمى بەو، پىن و كەمى
ئار بخۇن؟

- قوربان دادگەر يەكەت ئازەلېشى گرتىۋوۋە؟ لە بەر ئەو ئازەلەنە بېرت لاي سەرکەۋتەن نەمايەۋە؟!

- كورما! تۆ ئەگەر كاريك بە جوانى و پېكويېنكى جېبەجى بىكەي، نابېتە ھۆي ئەۋەي گوناھى كاريكى نېۋەچىلت بىشۋانەۋە، مەن سېەي لە دادگاي خۋاي گەۋرەدا دەۋەستېنرېم و لە بارەي ھەرچى شتى ژۆردەستەم ھەبۋە لېم دەپرسنەۋە، مەۋف، ئازەل...!

- كۈرە قوربان، تۆ ئەك ھەر خەلىفەكانى دۋاي خۆتت خستۋەتە تەنگانەۋە، بەلكو ھەرچى كارىدەستى دونيا ھەيە لە تەنگانەدا دەپن، ھەرچى بىكەن ناگەن بە تۆ!

- مەن ھەمىشە لە خوا دەپارامەۋە كە لەم دونيايە بە سەلامەتى دەرىجەم، نە مافم لاي كەس ھەيى و نەكەس مافى لام ھەيى!

- دەي ئىتر ئىمە مانان چى بلىين؟ باشە قوربان! ئىستە پىم بلى بۆچى ئەو پىاۋە وتى: "نابى! دەيكەم بە خاترى خوا و خاترى تۆ،" تۆش وتت: "نابى! يان لىي بگەرئ بۆ خوا و ويستى خوا، يان چىم لىي كەردى وام لىي بگەرەۋە؟"

- ئەۋە ئەو پىاۋە ھىچى بەلاي مەۋە نەبۋر مەگەر ئەۋە نەيى كە ۋەك چۆن مەن بە سوۋكى قامچىيەكم لىي دا، ئەۋىش بە ھەمان شىۋە قامچىيەكم لىي بىدا، ئىتر پاك لە پاك، ئەۋ بەۋ شىۋەيە تۆلەي خۆي دەكاتەۋە، يان لىي دەبۋرئ، ئەۋ كاتە لىيۋرەنەكەي لە پاي خۋايە و خوا پاداشتى دەداتەۋە، بەلام ئەگەر لە پاي خوا و لە پاي خۆمدا لىي خۆش بېي، ئەۋە شتىكى باش و گونجاۋ نىيە، پاداشتى لە خوا و مەۋە بە يەكەۋە دەست ناكەۋى. لەۋەيش زىاترا مەن خەلىفەم نابىي كەس ھىچ مافىكى لاي مەن ھەيى، ئەگەر كەسى مافىكى كەۋتە سەر مەن، يان دەپن تۆلەي خۆي بىكانەۋە يان دەپن لە پاي خوا لىي خۆش بېي، با ئەگەر جارىكى تر لە تەي كەسىكى تردا كېشەيەكيان ھەبۋ و ھاتنە لاي مەن، ھىچ مافىكى بەسەر مەۋە نەيى و مەنىش لەبەر ئەۋ مافە پۈۋگىر بېم و نەتوانم بە باشى داۋەرىي خۆم بىكەم!

- بە خوا گەرەم تۆ زۆر بایمەتی! پەنەمبەر زۆر راستی فرمىووه که وتوویەتی:
 "هیچ بایمەتیکم نەدیووە وەک عومەر کارەکانی بە باشی جێبەجێ بکا."
 - صلى الله عليه و سلم. دەى کورم! ئێستە پێم بێ ئەم بارەووە هیچی تەرت بۆ
 بێم؟

- قوربان من شایانی ئەووە نیم که کەسێکی وەک جەنابت پرسیارم لێ بکات.
 مەوێ ئە قەسە شیرینەکانیشت تێر ناخوا. ئەگەر زیاترم بۆ باس بکەى، سەپاست
 دەکەم!

- دەى گوی بگرە!

- دڵ و گیانم لەلاتە، فرمەو!

- پۆزێک کارم کەوتبوو بە بازار، قامچییەکم بە دەستەووە بوو، چونکە هەرگیز
 قامچییەکم دانەدەنا، تەماشای دەکەم ئە یاسی کۆری سەلامە شتی بۆ فرۆشتن لەسەر
 جادەکەى بازار داناووە و پێگاکەى گرتووە. منیش زۆر بە سووکى قامچییەکم بۆ
 داھێناوە، بەر لێواری پۆشاکەکانى کەوت، دواى و تەم: "دەى ئە یاس، ئا کەمێک
 لەسەر جادەکە درۆر بکە و مەرەو!"

دواتر پۆشتم و ئە یاسیش بە کارى کڕین و فرۆشتنى خۆى خەریک بوویووە،
 سالیکی پێچوو، هاتەووە بازار، دیسان ئە یاسم بینییووە.

و تەم: "ئە یاس دەمەوێ ئەم سالی حەج بکەم!"

وتى: "دەى باشە گەرەم!"

دەستى ئە یاسم گرت و لەگەڵ خۆمدا بردم، دەستەم بەرنەدا تا کەردم بە مالى
 خۆماندا، کەسێک پارەم دەرھێنا، شەشەد دەرھەمى تەا بوو.

و تەم: "ئە یاس، ئەم پارە بۆ تۆ، ئەووە لە باتى ئەوێ پار قامچییەکم لێ دای!"

وتى: "گەرە قوربان! بە خوا ئێستا تۆ دەبێ ئەو دەکەوێتەووە بێرم!"

و تەم: "دەى بە خوا من لەبێرم نەچوو!"

ئەو دەمەي گەشتىم بە مومە رەھ

- ئەللا ئەللا گەورەم! ئەو ھەر لەبەر سووكە قامچىيەك كە تەنيا بەر جەلەكانى
كەوتىبوو؟

- كۆرۈم خوا دەفەرموۋى: ﴿وَتَحْسَبُونَهُ هَيَّا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ﴾ النور: ۱۵ واتە:
”ئىو ۋا دەزانن شتېكى سادەو ئاسانە، بەلام لاى خوا گەورە و گرانه“

- ئاخىر قوربان تۆ لەبەر خۇت لىت نەداپوو، پېگەي لە خەلك گرتىبوو، من ۋا
نازانم ھېچ مافىكت كەوتىپتە سەر، تۆ پارىزگارىت لە مافە گشتىيەكان كىردوو،
ويستوتە مافى خەلك نەخورپت، پېگەربان تاييەت نىيە بە كەسيك، بەلكو شتېكى
گشتىيە و خەلك ھەموويان ۋەك يەك بەشدارنا كەس بۆى نىيە بۆ خۇي داگىرى
بكا!

- كۆرۈم! دەپن ھەر كەسى ئەمرى بە چاكە كرد، بە چاكى بىكا نەك بە خراپى.
ناپن لە پېگەي خراپەو ۋە مەبەستى باش برۆى، دەپن چۆن مەبەستەكەت
باش و چاك و پاكە، ئەو پېگەيش كە بۆ ئەو مەبەستە دەيگىرتە بەر، ئاۋا باش و
چاك و پاك بىت.

ئەي نەدەپوو من بە شىۋەيەكى نەرمونيان و لەسەرخۆ بمگوتايە: ”كاكە ئەياس
گيان! جادە جادەي خەلكە، ھى تاكە كەس نىيە، تۆ بۆت نىيە ئەو پېگە بەر
خەلكە تەنگ بكى، كەمىك برۆ ئەولاتر و جادەكە بەردە!“ باشتىر نەپوو ئاۋا پىنى
بلىم؟

- بەرمودەللا ئاۋا باشتىر بوو، بەلام من ھىشتا پىم وايە ئەۋەي پىشورويش ھەر
ئاسايى بوود.

- من نامەۋى كەس مافىكى ئاسايىشى بەسەرمەۋە ھەپن، گرنگيدان بە كاروبارى
گشتى نايىتە بىيانو بۆ پىشلىكردنى مافى تاكە كەس، خەلك ھەموو خاۋەن پىز و
خورمەت و كەسايەتى خۇپانن، من ويستم ئەو تاۋانەي كە لەسەرم بوود،
لىخۇشبوۋنى بۆ ۋەرگرم، دلى لە ئاست خۇمدا پاك بىكەمەۋە، نەكا پۇژنىك لە دلى
بگىر و لىم زوپر بىت.

- دەي بە خوا من ئېتىر ھېچ قەسەپكەم پىن نېيە، نازانم چى بلىم، بەردەوام سەرسام دەكەي، ئەۋەندە سەرسام دەكەي، خەرىكە لە ئاستى جەناپىدا لال دەپم و قەسەم بۇ ئاكرى!

- دەي گوى بگرە با لەم بارەۋە سى چىرۋكى تىرت بۇ بگىرەۋە.

- دەي قوربان بە گوى بە چاۋ، بە دل، بە چاۋى دل و بە گيان لە خىزمەت جەناپىدام!

- پۇژىك لە سەر پىڭاى مەككە لەژىر دارىكدا سەرخەوم دەشكاند، كەرما تىنى بۇ ھېتەم، جەلەكانم بە سەر خۇمدا دا، پىپاۋىك لەۋلامەۋە زۆر دوور نەبوو، ھەستار بانكى كرد: "ھۇ گەۋرەي مۇسلمانان! ئەۋە گوى ئاكرى بۇ كەسىكى ئاتاج و داماو كە كىرياندەۋە و چاۋەروانى تۆيە؟"

وتى: "كى گىرى داۋە؟"

وتى: "تۆ."

منىش ھەستام و بە ئەسپايى قامچىيەكم لى دا.

وتى: "پىش ئەۋەي گوىم لى بگرى، دەستى خۇتت ۋەشاندا با پەلەت تەكردايە، ئەگەر سەملىكراۋ بوومايە، مافت بۇ دەسەندەۋە، ئەگەر پىش سەمكار بوومايە، تۆلەت لى دەسەندەۋە!"

بەكەر پەلامارى جەلەكانىم دا و لىۋارى جەلەكانىم گىرت و قامچىيەكەم دا بە دەستىۋە و، وتم: "تۆلەي خۇت بگرەۋە!"

وتى: "شتى ۋا ئاكەم!"

وتى: "ئا، بە خوا دەپ تۆلەي خۇت پەنەتەۋە."

وتى: "من لىت خۇش دەم!"

منىش وتم: "من جىاۋازى ئەكەم لەنپوان خۇم و ئىۋەدا، ئەۋە زۆر لەۋە باشتىرە كە تۆلەم لى بگەنەۋە و پىم ناخۇش بى."

وتى: "خوای گەورە لېت خۇش بىن ئەي گەورەمان!"

دواتر مەش كارەكەي ئەوم جېپەجىن كرد و پۇلى.

- دەي قورىان، مەن وا دەزانم ئەگەر بە ھېۋاشى بەتايە و داواكارى خۇي بە جەنابت رابگەياندايە و ئاۋا بە دەنگى بەرز بانگى نەكردىتايە و خەۋەكەي پى.

نەچچراندىتايە، تۇيش قامچىت لى نەدەدا و، كارەكەت بۇ جېپەجىن دەكردا

- تۇ بۇجى پاكەنە بۇ مەن دەكەيت؟ دەنگەرزكردنەۋە ناپىن بە بىيانوۋ. چونكە

لەۋانەيە ئەو ھەر خۇي دەنگى زل بوۋىن، بۇيە خەۋىشى لى تېك دام، ئەو دەيزانى

كە خەلىفە قەرمانبەرە و دەبى كاروبارى خەلك پايى بكا، نەك بەخەۋى.

داۋاكارىيەكەيشى شىكى ئەۋتۇ نەبوۋ، ئەۋەندەي داۋاكارى كرىكارىك بوۋ كە لاي

كەسى كارى كرىبىن، ھەر ئەۋەندە بوۋ نەك زياتر.

- ئاي قورىان! ئەم جارەيش دەمى مەنت بەست! دەي دوۋەم چىرۇك چىيە بۇم

باس بكا!

- دوۋەم چىرۇك ئەۋەيە: جارىك پىاۋىكم دى تاۋانىكى دەكر، بە قامچى

كەۋتەمە ۋىزەي.

وتى: "مومەر! ئەگەر چاك كرىبىن، ئەۋا تۇ ستەمت لە مەن كرىدوۋە. ئەگەرىش

خراپ كرىبىن، ئەۋا تۇ چوزانى!"

ۋتم: "راست دەكەي."

ئەستەغفىروللايەكم كرد و، قامچىيەكەم دايە دەستى و ۋتم: "دەي بەللا تۇلەي

خۇت بكارمەۋە!"

وتى: "لەبەر خوا لېت خۇش دەم، خوا لە مەن و لە تۇيش خۇش بىن."

- قورىان ئەم جارەيش خۇت خستەۋە بەر تۇلە!

- مەن بە ناھەق لەۋ پىاۋەم دا، ئەتەر بۇ خۇم نەخەمە بەردەستى بۇ ئەۋەي تۇلەي

خۇي بكاتەۋە؟

- بەلام خۇ تۆ بېنىت گوناھى كىردىۋا

- با گوناھىشى كىردى، دەپنى تۆلە بۇ ئەو تاۋانانە بەكار بېت كە خوا
تۆلە سەندىنەۋەي بۇ دىارى كىردوون. گوناھەكانى تر ئەۋە خەۋالەي خوا دەكرېن.
ئەگەر ويىتى لەۋ مۇۋقە خۇشېن، لېي خۇش دەپنى. ئەگەرېش ويىتى، ئەۋا تۆلەي
لې دەكاتەۋە. كاكە! ھەر جارى ھەركەس گوناھى بكا، دى بە عومەر بلى: "ئەۋ
گوناھەم كىردوۋە تۆلەم لې بىسەنەۋە؟"

- بەلام قورىان تۆ لەبەر خوا تورە بوۋىۋى!

- لەبەر خوا تورە بووم، بەلام تۆلە سەندىنەۋەكە بەپنى ويىتى خوا نەبوو. ئەگەر
بە ھەلەي ئەۋم بزانىايە و پىگەي راستم پىن نىشان بدايە، ئەۋە باشتر بوو لەۋەي
ئاۋا لېي بدم!

- راستەكەي قورىان! ئەي چىرۆكى سىيەم چىيە؟

- يەحياي مەككى خۇي و ژنەكەي ھاتن بۇ مەدىنە، دوايى لە يەك جىابوونەۋە.
ژنەكەي پۇشت ھەندى كاروبارى ھەبوو جىبەجىيان بكا، يەحيايىش پۇشتە مزگەوت
و دوو پكات نوپىزى كرد و دوايى چوو بۇ زيارەتى قەبرى پىغەمبەر ﷺ و سەلامى
لې كرد، دوايى پۇشت، لە پىگە گەشتەۋە بە ژنەكەي، بە يەكەۋە ۋەستان و
پرسىارى لې دەكرد كە چى كىردوۋە و چى نەكىردوۋە، ۋەك ھەموو پياو و ژنىكى تر
گفتوگۇيان دەكرد، يەحيا قسەي لەگەل ژنەكەيدا دەكرد و من لەۋ كاتەدا بېنىم،
نەمزانى ژنى خۇپەتى، قامچىيەكم لې دا!

وتى: "گەرەم! بە خوا ستەم لې دەكەي، ئەۋە ژنى خۇمە!"

منىش وتم: "ئەي بۇ لە پىشت دەرگاۋە يان لە شوپىنكى پەنا و پۇچدا قسەي
لەگەلدا ناكەي؟"

وتى: "ئاخر لېرە پىي گەشتم و ھەندى پرسىارم لې كىردا"

منىش قامچىيەكم دا بە دەستىەۋە و وتم: "دەي تۆلەي خۇت بكەرەۋە!"

وتى: "ئايى!"

وتى: "دەي لىم بېورە!"

وتى: "ئەوۋەش ناكەم!"

مىنىش دەستى يەھيام گرت و بىردىم بۇ مالى ئوبەي كۆرى كەعب، ھانگم كىردى.

كۆرەكەي ئوبەي ھاتە دەر.

وتى: "چىيە قوربان! چىت دەوى؟"

وتى: "بلى بە باوكت بىتە دەر!"

ئوبەي ھاتە دەر. وتى: "ئوبەي! ئا ئەو ئايەتەي سۈرەتى ئەھزاب كە ﴿وَالَّذِينَ

يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ سى تىايە بۇم بخوینەوۋە."

ئوبەي ئايەتەكەي خویندەوۋە: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا

اَكْتَسَبُوا فَقَدْ اَحْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ الاحزاب: ۵۸، واتە: "كەسانى كە ئازارى

پىاوان و ئافرەتەنى ئىماندار دەدەن، بى ئەوۋەي ھىچ تاوانىكىيان كىردى، ئەوۋە

بەپاستى ئەوانە بوختان و تاوانىكى ئاشكرايان كىرتوۋەتە ئەستۇ."

وتى: "ئەو ئايەتە لەبارەي مەنەوۋە ھاتوۋەتە خوارەوۋە؟"

وتى: "ئەخىر."

مىنىش وتى: "مەن لە مۇسلمانان دەدەم، ئەوان لىم نادەنەوۋە: جوپنەھان پىدەدەم.

جوپنەم پى نادەنەوۋە: ئازارىيان دەدەم، ئازارم نادەنەوۋە!"

ئوبەي وتى: "با فەرموۋدەپەكت بۇ بگىرەمەوۋە كە خۇم لە پىنەمبەر ﷺ بەستورە،

پىنەمبەر ﷺ فەرموۋى: 'لە پۇژى قىيامەتدا كەسك بە نوپنەرىس خۇي گەورە دىت

و ھانگ دەكا: "ئاگادارەن! كەس نامە ر نووسراوى خۇي بەرز نەكاتەوۋە تا غومەرى

كۆرى خەتتاپ بەرزى دەكاتەوۋە. دوايى تۇ دەھىنەن، دەموچاوت سىي و گەش و

جوانە، دەتەن بۇلاي خۇي گەورە و نامەكەت بە دەستەوۋەپە!"

ۋەتەن: "ئوبەي! سۈيىنەت دەدەم بە خوا، تۆ خۇت ئەم فەرمۇدەيەت لە
پېغەمبەر ﷺ بېستۈۋە؟"

ۋەتەن: "بەلى، مەن چۇن درۇ بە دەم پېغەمبەر ﷺ ۋە دەكەم؟"

ئېتىز دەستەم كەرد بە گەريان، زۇر گەريام، ئەۋەندە گەريام، بەھيايش دەستى كەرد بە
گەريان، دۋايى ۋەتەن: "لە مافى خۇم خۇش دەيم؟"

- رەھمەتلى خۋات لېئى چەند لە خۋاتەرس و ئايىندارى!

- دەي ئېستە دۋاي ئەۋەي كە باسى لېدانم لە كاتى تۈرپىي و تۆلە و
تۆلە كەردنەۋەدا بۇ كەردى، باسى جەبەلەي كۈرپى ئەيەم كۆتاپى بېنىن؟ ۋا دەزانم
زۇرمان ۋەت!

- قوربان كەمى تۆ ھېندە مانا دارە، زۇرە، مۇۋق لە قەي زۇرى تۆ تېر نابىج،
بەلام با بە دلى تۆ بىج، مافى ئەۋ باسەماندا، قەي قەي پاكىشا، بەلام باسى
دادگەرى ھەر ماۋە!

- دەي ئېستە پەرسىيە چى دەكەي؟

- كەۋرەم! پېم خۇشە باسى ئەۋ شەۋانەم بۇ بەكى كە بە ئەسپايى و نەيىنى بە
ناۋ كۈچە و كۆلەنەكاندا دەسۈرپايتەۋە تا بزانى ئەۋ خەلكە چ كەمۈكۈرپىيەكىيان
ھەيە و لەناۋ شاردە چى دەگۈزەرى؟

- دەي باشە، ئەگەر خوا بېھۋى بۇت باس دەكەم.

- دەي قوربان، پېت خۇشە لە كۈپۈۋە دەست پېيكەي؟

- باسى مەندالە شېرەخۇرەكە و دايكى!

- مەسەلە چىيە قوربان مەن ئايزانم؟

- كۆمەلىك بازىرگان ھاتەن بۇ مەدەنە، لە گۆرەپانىكى نىزىك مەزگەۋتەدا ۋالاخ و
ۋىشەرەكانىيان بىخ دا و كۆل و بارىيان لى خەست، چۈنكە لەۋ شۈيىنەدا كەين و فرۇشتەن
دەكرا، دۋايى ھاتەنە مەزگەۋت و نۆيىيان دەكەرد، ھەندى پشۈۋىيان دا بۇ ئەۋەي
ماندۈۋىيەتى پېگەيان كەم بېيىتەۋە، مەن كە ئەۋانم بېنى، زانېم ئەمە زۇرى پى دەچى

و وا بە ئاسانى كاروباريان تەۋاو ئابى، غەبدورپەحمانى كورپى غەوفم لەگەلدا بوو. يېم وت: "دىنى بە يەكەۋە ئەم شەۋ بېيىنە پاسەۋانى ئەمانە؟ نەكا دز يېتە سەريان!" وتى: "باشە قوربان دېم."

من و غەبدورپەحمان پۇشتىن بۇ ئەۋ جىگايەي كۆل و باريان لى خستىبوو. بۇخۇمان بە دەم پاسەۋانىيەۋە نوپۇزمان دەگرد، گويم لى بوو دەنگى مندالىك لە نزيكەۋە دەھات، بەرمو لاي دەنگەكە پۇشتىم، تەماشاشا دەكەم ژنىك مندالىكى شيرەخۇرى لە باۋەشە و مندالەكە دەگرى...

بە ژنەكەم وت: "لە خوا بترسە و خزمەتى ئەۋ مندالەكە، با نەگرى!"

دوايى گەپامەۋە بۇلاي غەبدورپەحمان، دەستمان كرد بە پاسەۋانى و نوپۇزكردن، زۆرى يېن نەچۈۋ دووبارە مندالەكە دەستى كردهۋە بە گريان، منيش ھەمتر بەرمو لاي مندالەكە پۇشتەۋە، ديسان ۋەك جارى پېشوو بە ژنەكەم وت. دوايى گەپامەۋە بۇلاي غەبدورپەحمان، دەستمان كردهۋە بە نوپۇز و پاسەۋانى...

شەۋ خەرىك بوو كۆتايى دەھات، كەچى مندالەكە ھەر دەگرىا، پۇشتەۋە بۇلاي ژنەكە، يېم وت: "باۋكە پۇا بە خوا تۇ دايكىكى خراپى! كورە خۇ ئەۋ مندالە داماوە لە ئىۋارەۋە يەكبين دەگرى!"

ژنەكە وتى: "بەندەي خودا! تۇ ئەم شەۋ تەۋاو منت سەخلەت كرد، من دەمەۋى لە شىرى بېرمەۋە بۆيە دەگرى!"

منيش وتم: "بۇچى لە شىرى دەپرەتەۋە؟ خۇ ھېشتا مندالە و كاتى ئەۋەي نەھاتوۋە شىرى لى بېرەتەۋە!"

وتى: "ئاخر غومەر بەشەخۇراک نادا بە مندالى شىرەخۇرا"

منيش وتم: "ئەي باۋكە پۇا پەلەي لى مەكە لە شىرى مەپرەۋە، غومەر خۇراكى ئەۋ مندالەيشت يېن دەدا."

ژنەكە منى نەدەناسى...

- ئەي دىۋانى چى پروى دا قورىان؟

- بۇ نۆۋىزى بەيانى بە شوپنى خۇماندا كەراپىنەۋە بۇ مزگەۋت، بەرنوۋىم بۇ خەلكى كىرد، لەناۋ نۆۋىزدا ئەۋەندە كىرام، خەلگ بە باشى لە قورشان خۇپىندەكەم تېتەدەگەشتىن!

ھەر لە نۆۋىز بوۋىنەۋە، ھەستامە سەر پى و پروم لە خەلگەكە كىرد و بە خۇم و ت: "چەند داماۋى عومەرا خوا دەزانى چەند بەچكە مۇسلمانن كۆشتەۋە!"

دىۋانى چارچىم پاسپارد، چارپى دار: "كەس مىندال لە شىر نەپىتەۋە، عومەر بېرىرى بەشەخۇراكى بۇ ھەمۇ مىنداللىك داۋە."

نامەيشم نوۋسى بۇ ھەمۇ والىيەكان و بەۋانىشم راگەياند بەشەخۇراكى مىندالى شىرەخۇر بىدىن.

- چەند بەسۆزى قورىان! نەدەۋو ئەۋ ژنە پەلە بكا و مىندالەكەي لەبەر خۇراكى لە شىر بېرىتەۋە! كارىكى خراپى كىردەۋە!

- ئەي ئەگەر ئاتاج و داماو بى، چى؟ لەۋانەيە ھەژارى واى لى كىردىن كە پەلە بكات و مىندالەكەي لە شىر بېرىتەۋە، بۇ ئەۋەي بەشەخۇراكى بىدەنى.

- ئەي نەدەۋو لى بىكۆلىتەۋە بزانى لە بەر ھەژارى بوۋە، ئەگەر لە بەر ھەژارى بوۋە، ئەۋە يارمەتت دەدا!

- نەخىر ئەۋەندە بەس نەۋوا

- بۆچى گەۋرەم؟

- چونكە تەنبا ژنىك ۋانىيە، ئەي ژنەكانى تر، مىن چۆن بزانم ئەۋانى تر كۆزەرانىان چۆنە؟ كاربەدەستى خراپ ئەۋ كەسەيە كە ھەتا ھەژارى بە خەلگەۋە نەپىنى، شىتان پى نەدا، كۆپم دادگەرى ئەۋە نەپە كە بەشى خەلگى ھەژار و داماو بىدەن! دادگەرى ئەۋەيە كە نەپىلىن خەلگ توۋشى ھەژارى بېت، دەپن ئېمە ئاپرو و كەسايەتى خەلگ بېرىزىن، كارىك نەكەپن خەلگ داۋا بكا.

- ئەي ئەدەكرا جىياتى ئەۋەي بېرىپكى خۇت ھەلۋەۋە شېئىتەۋە، نامەيەك بۇ
ۋالىيەكان بىۋوسى و بلىنى، ھەركەس ھەزارە، خۇراكى زىياترى پىي بىدەن با
مىندالەكەي لە شىر نەپىتەۋە؟

- ئەي ئەگەر ۋالىيەكان ژىكى ھەزارىان نەناسىايە و ھىچىان پىنەدايە، ئەو
كات چى؟ ئەر ژنە لە مەدەنە بوو، مىش پىم نەزائىپو تا بەو جۇرەي بۇم
گىرپىتەۋە پىم زانى. دواتر خۇ من مالى عومەر ناھەخشم بە خەلك، بە خوا مالى
خەتتايش نىيە، مالى مۇسلمانانە، لە خۇيانەۋە بۇ خۇيانە، ئىمە تەنبا پارىزەر و
خەزەندەدارىن، لە فەوتانى دەپارىزىن، بەو جۇرەي خوا پىي خۇشە داھەشى دەكەين،
بە گۈيرەي پىۋىستى شت بە خەلك دەدەين.

- ئاخىر گەۋرەم، ئەگەر دەۋلەت و ھۆكۈمەت لە بېرىرى خۇي پەشىمان بېتەۋە،
سام و ھەيەتى نامىنى!

- كۆپم! گەپانەۋە بەرمۇ راستى و ھەق، زۆر لەۋە باشتەرە مۇۋف لەناو بەتالدا
بىتلىتەۋە. سام وشكۈي دەۋلەت بە دادگەرىيەۋە بەندە، بەۋە بەندە ئەگەر شىتەك لە
ھىلى دادگەرى لايدا، يەكسەر بىخەينەۋە سەر ھىلەكە، سام و شكۈ لە سووربوون
لەسەر قەي ناھەقدا نىيە، ئەمجا كى وتوۋىتەتى كە عومەر ويستوۋىتەتى خەلك لە
ئەۋيان لە دەۋلەت بىترىن؟ بە خوا من ھەر ئەۋەم ويستوۋە كە خەلك خاتىرجەم و
ئارخەيان بۇخۇيان بىزىن، ئەسل ۋايە مۇسلمانان لەناو خىر و خۇشىدا بىزىن، مەگەر
ئەۋەي خۇيان نەيانەۋى، دادگەرىيەش ئەۋەيە كە مۇۋفى بېدەسەلات و ھەزار دلى
پىي خۇشىن، بەھىز لىي بىترىن، مىش ھەر ئەۋەم ويستوۋە، ويستوۋە ھىچ
كەسكى بېدەسەلات نەترىن و ۋانەزانى كە ھەر لەبەر ئەۋەي بېدەسەلاتە، ئوتىر
مافى دەخۇرى، ھىچ كەسكى بەھىزىش لەخۇي ھاسى نەپى و خەلكى داماو
نەچەۋىنەتەۋە، ئەگەر خەلك بلىن: "عومەر بەرمۇ ھەق گەپايەۋە،" زۆر لەۋە باشتەرە
بلىن: "كۆرە ئەۋە عومەر دەيشزانى كە كامە ھەقە، بەلام ھەر پىشگۈيى دەخا و
لەسەر ناھەقە." دەمەۋى رۇزى پەسلان بلىن: "ئەۋ عومەرەي كە لە ھەلەي خۇي

پەشیمان دەبوو ھە و بەرھەق دەگەپاھە، کوا لە کوپپە؟ "ئەو لەوہ باشتەرە بلین:
"ئەو ھەمەرە لە کوپپە کە لە بەر فیز و خۆبەزلزانی، دانی بە ھەلە و کەم و کوورپی
خۆیدا ئەدەنا؟!"

- پاست دەفەرھووی گەورەم ئەوہ باشتەرە!

- دەی بزانم پرسپاری تەرت لەم بارھە ھەپە؟

- نەخێر قوربان! ئەوہی ویستم پرسیم، تێگەشتەم لە جەنابت، ئیتەر چپیی تەرت

لایە لەبارەیی شەوگەرپی، ھەز دەکەم بیزانم؟

- باسی ھەرەبێکی دەشتەکی کە ژنەکی ژانی مندالبوون دەیکرت!

- ئەو باسە چپییە و چۆنە؟

- شەویەک بە کۆلانەکاندا دەگەرپام تا بزانم دەنگوباسی خەلک چپییە؟ تەماش

دەکەم دەنگی ژنیەک لە چادرێکەرە دیت، تا دویتن ئەو چادرە لەو شوپنە نەبوو!

نزیک بوو ھەو، تەماش دەکەم پیاویک لەبەر چادرەکەدا لەسەر ئەژنۆ دانیشتووە،

سلاوم لێ کرد و ھەلامی دایەو.

دوایی وەتم: "تۆ کئی؟"

وتی: "پیاویکی دەشتەکیم، ھاتووم خەلیقە شتیکم پێ بەدا!"

منیش وەتم: "ئەی ئەو دەنگە چپییە لەم چادرەوہ دیتە ھەرئ؟"

وتی: "بڕۆ کاکە خەریکی کاری خۆت بە؟"

وەتم: "باشە باش... بەلام ئەو دەنگ و نالەپە چپییە؟"

وتی: "ژنیکە ژان دەیکرئ؟"

وەتم: "کەسی لایە؟"

وتی: "نەخێر."

بەپەلە پۆشتەوہ بۆ مال، ئوم کەلسومی ژنم بەخەبەر ھوو، پێم وت: "خێریک

ھەپە، بۆ ناپەیی لەپێی خوا ھیکە؟"

وتى: "جىيە!"

وتى: "زىنكى ئاۋارە ژان دەمگىرى، كەسى لا نىيە."

وتى: "دەي باشە، نەگەر تۆ ھەز بەكى، دېم."

وتى: "دەي بزانە چىت پىۋىستە لە پەرۇ، پۇن، ئارد و... بېيەنە و ۋەرە."

ھەموو شتەكانى ھىناۋ پىكەۋە پۇشتىن...

گەشتىنە لاي چادىرەكە و پىم وت: "پرۇ ژورەۋە!"

منىش ھاتمەۋە لاي پىاۋەكە دانىشتم. مەنجه لىكمان ھىناۋو، خىستە سەر

سىكۈچكە بەك و ئاگرم لە ژىرىدا كىردەۋە، فووم لە ئاگر كىرد تا ئاگرەكە خوش بوو.

ئاردەۋايەكم چاك كىرد، بە تەۋاۋى لى نەبوومەۋە، دەنگى مىندال ھاتە دەرا

ئوم كەلسوم وتى: "غومەرا مزگىتنى بىدە بەو پىاۋە، كورپىكىيان بووا"

ھەر كە پىاۋەكە گۈنى لە ئوم كەلسوم بوو وتى: "غومەرا يەكسەر قىراندى و لە

ترىدا خۇي لە من دوورخىستەۋە!"

منىش وتى: "مەجولنى برا مەجولنى."

ئاردەۋايەكم ھەلگىرت و لەبەر دەرگاي چادىرەكەدا دامنا.

وتى بە ئوم كەلسوم: "ئەو ژنە تىر بىكە، دامناۋە ئەم شەو زۇر ئازارى ھەبوۋە و

ماندوۋە!"

ئوم كەلسوم ژنەكەي تىر كىرد، مەنجه لەكەي خىستەۋە ئەمدىو دەرگا، ھەستام و

لېم دەرگىرت، ھىنام و لەبەردەم پىاۋەكەدا دامنا.

وتى: "فەرموو پىخۇا ئەم شەو ھەر بەخەبەر بوۋى!"

دوایی پۇشتەۋە بەردەم چادىرەكە و وتى بە ئوم كەلسوم: "ھەستە با پىۋىن!"

لە كاتى خواخافىزى بە پىاۋەكەم وت: "بەيانى ۋەرە بۇلام، بزانم چىت پىۋىستە

با بىتەمى!"

- بە خوا كەردەم نەگەر سۆز و بەزەبى پىاۋىك بوۋايە، ئەۋە تۆ دەبوۋى.

- خۇزگە لە كارەكەي خۇم سەر بەسەر دەرچوومايە، نە گوناھبار، نە چاكەكار -
 ھەر گوناھبار نەبم ئېتر ھېچم ناوئ.

- كۆرە قوربان! بە خوا چاكەكارى چاكەكارا ئەرئ قوربان تۆ بەرۇژدا ھەر لە
 خزمەت خەلكدا دەبووى، ئېتر بۇچى شەو نەدەحەسايكەوہ؟
 - باشە من تەنيا بە رۇژدا خەليفە بووم؟

- نەختر قوربان! مەبەستم ئەوہ بوو بەزەيبەكت بە خۇتدا بەھاتايەتەوہ!
 - من ئەو كاتە ئاسوودە دەبووم كە بزانم خەلك كېشەيان چىيە، بۇيان خەل
 بكەم. ئەگەر وا بكەم بە روسوورى دەچمە بەردەم پەرۋەردگار، خوانەخواستە ئەگەر
 وايش نەبم، ئەوا ھەر مەپرسە!

- قوربان پاكائەت بۇ ناكەم، بەلام جەستەت مافى نەبوو بەسەرتەوہ؟
 - كوپم! خۇشى بە خۇشى دەست ناكەوئ، ھەركەس بەھەشتى بوئ، قاچى لى
 ھەلدەكا و دەروا تا نەگاتە ئەوئ، ناحەسەيتەوہ!
 - ئەي خۇزگەم بە دلت، بە فامت، بە رۇحت، بە ئيمان، چ كۆيۇكى پۇلايىنى،
 لە پېئناو پياوھتى و جواميرىدا خۇتت لەبىر چووہ، لە پېئناو بەرژەوہندىي خەلكدا،
 شەو و رۇژت خستووھتە سەرىك.

- ﴿وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ﴾ واتە: "بۇ ئەو كەسەيش لە مەقامى پەرۋەردگارى
 خۇي ترسابەت، دوو باخى رازاۋە ئامادەيە!"
 - خواي گەرە لە خزمەت پېئغەمبەر ﷺ و ئەبوو بەكرىدا لەو باخانەدا كۇتان
 بكتەوہ.

- ئامىن ئامىن! يا خوا تۇپش ھېچتە ناو ئەو باخانەوہ كوپم! لەم باسەدا ھېچ
 شتېك ھەيە پىرسپارى لەبارمەوہ بكەي؟
 - ھەيە قوربان ھەيە؟
 - چىيە پېم بلى!

- گەرەم! دىۋى ئەۋەي بە ھالى ئەۋ پىيار و ژنەت زانى، بۆچى بە كەسىكى
توت نەۋت يارمەتپان بەن؟ بۇ خۇت و خىزانەت پۇشتىن بۇ يارمەتپان؟
- ئەۋ كارە چاك بوو پان خراب؟
- بىگومان چاك بوۋا
- كارى چاكە پاداشتى ھەيە پان تۆلە؟
- بىگومان پاداشت!
- باشە بۇ چاكەكرىن خەلك بخەمە پىشەۋە و خۇم لە دواۋە دانىشم سەير
بكم؟!

- مەبەستىم ئەۋمەيە كە تۆ بە پۇژدا ماندوو دەبوۋى، ئەۋە بەس بوۋا
- ھەر شەۋىك چوۋىيىتمە دەرمەۋە، بۇ ئەۋە پۇشتووم تا بزانم كاروبارى پۇژم چۇن
بوۋە، كوپم! ئەۋ خەلكە لە بەردەست و ژىردەستى مىندان، مىن لە ھەمىۋە كەس
لە پىشتىرم بۇ يارمەتپان، ئەگەر مىن تەمەلى بكم و گوپيان پىن نەدەم، خەلكىش
گوپيان پىن نادەن! ئەگەر مىنىش بۇ چاكە خىراپم و خەرىكى كاروبارى خەلك بىم،
ئەۋا خەلكىش خىرا و چاكەخواز دەبىن، نابى غومەر ھەم خۇي و ھەم
ژىردەستەكانى بىفوتىنى!

- دىۋر لە تۆ قوربان!

- دەي ھېچت ماۋە بېرسى؟

- نەخىر قوربان! تەنبا دەمەۋى بزانم لە بارەي شەۋگەرئەۋە ھېچ ماۋە
بېنەرمۇۋى؟

- بەلى! پاسى ئەۋ پىۋەي كە بەسەر دىۋارى ھەۋشەكەياندا سەركەۋتم و چوۋمە
ئەۋدىۋا!

- مەسەلە چىيە قوربان؟ مىن نايزانم!

- وهك هه موو شه وه كانی تر چوو بووم بۆ گه ران و چاودتیر كردنی شار، نهو شه وه عه بدوللای كورپی مه سهو دیشم له گه لدا بوو، چارم كهوت به تیشكنی.

به عه بدوللام وت: "هر لیره به! با بزانم نهو رۆشنا بییه چیه و دیمه وه!" به دوای رۆشنا بییدا رۆشتم تا پیم كهوته هه رشی مالیك، ته ماشا ده كم پیاوینك له مالا دانیشته وه، جامی عارهقی له بهرده مدایه، كچیکیش گۆرانیی بۆ ده لێ و سه مای بۆ ده كا!

له داخدا ئاگام له خۆم نه ما و هیرشم برده سه ر پیاوه كه و پیم وت: "هیچ كاتیک وهك ئه م شه و شتی خرابم نه دیوه، پیره پیاوینك به دیار مه رگی خۆیه وه دانیشته وه!"

پیاوه كه سه ری بهرز كرده وه و وتی: "با، گه وهی ئیمانداران! نه وهی تۆ كودت له كاره كهی من خرابتره!" وتم: "چیم كرده وه؟"

وتی: "یه كه م، تۆ جاسوسیت كرده وه، خوای گه وه جاسوسی له بهنده كانی خۆی قه دهغه كرده وه! نه وه تا ده فهرمووی: ﴿وَلَا تَجَسَّوْا﴾ الحجرات: ۱۲ واته: "به شوین كه موكوورپی و هه یب و عاری به كتردا مه گه رین." دووهم، بێ مۆله ت هاتیه ژوره وه، خوا ده فهرمووی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ غَيْرِ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا رُكِّنُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا﴾ النور: ۲۷ واته: "ئه ی ئه و كه سانه ی به رواتان هه ناوه جگه له ماله كانی خۆتان، مه چنه هه یج مالیك هه تا پرس ده كن (به خاوه نه كانیان)، (دوای نه وهی مۆله ت دران)، سه لام به كن له خاوه ن ماله كه." منیش وتم: "وه لا راست ده كه ی."

- ئه ی دوایی چیت كرد

- له به شیعمانیدا هه ر قه یم به په نجه ی خۆمدا ده كرد و وتم: "ئه ی عومره! ئه گه ر خوا لێت خۆش نه یی، با دایكت رۆله رۆت بۆ بكا، نهو پیاوه له مالی خۆیدا دوور

لە چاۋى خەلگ، خۇي پەنادابوو، ئېستە دەلئ، 'مومە ر پىنى زانېم و قالم لى دەكا' "

- دەى دواى ئەوە چى پرووى دا؟

- ماومەك ئەو پىاۋە نەدەماتە كۆر و كۆمەلى منەو، دواى ماومەكى زۇر.

رۇژىك لە مژگەوت بووم، ئاكام لى بوو بە دزىبەوۋە ھات و لە دواى دواۋە دانىشت!

مىش وىتم: "ئا ئەو پىاۋەم بۇ بانگ بىكەن!"

بە پىاۋەكەيان وت: "مەستە گەورەى مۇسلمانان تۇ بانگ دەكا!"

مەستا و بەرمو پرووم ھات، لە خەيالى خۇيدا واى دەزانى خەيلى دەبەم!

- ئەى وات نەکرد؟

- نەوەللا كورم! چۆن كارى وا دەكەم؟

- ئەى چىت كرد؟

- وىتم: "دەى خالۇگيان لىم نىك بەرمە!"

ئەوۋەندە لە خۇم نىك كىرمە تا لە تەنىشت خۇمدا دامنا.

دواى وىتم: "ئا گوپت بىنە قسەيەكت بۇ بىكەم!"

گوپى نىك كىرمە، پىم وت: "بەو خوايەى موحەممەدى كىردوۋە بە پىغەمبەر،

باسى ئەو شەۋەم لاي كەس نەدركاندوۋە، تەنانەت لاي عەبدوللاى كورى

مەسودىش باس نەكىردوۋە كە ئەو شەرە لەگەلما بوو."

- ئەى پىاۋەكە چىى كرد؟

- ئەۋىش وتى: "ئا قوربان تۇيش گوپت بىنە!"

گوپم لى نىك كىرمە.

پىنى وىتم: "دەى بەو كەسەى موحەممەدى كىردوۋە بە پىغەمبەر، مىش ھەتا ئەم

دەقىيە بەلای ئەو كارەدا نەچوۋمەتەۋە!"

ئىتر منىش بە دەنگى بەرز اللە اكبرىكم كرد، خەلكىش نەپاندەزانى بۇچى اللە اكبرم كردوو.

- دەى بۇچى كردت قوربان؟

- ئاى پاك و يىگەردى بۇ خوا! ئەى نازانى ئەو پىاۋە ئىتر تۆبەى كرد و لەو كارە نىزىك نەپووۋە؟

- دەى قوربان، تۆبەى كردووە كردووۋىتى، بۇ خۇى تۆبەى كردووە!

- كورە ئەۋە كەى قسەپە تۆ دەيكەى؟ چۆن گۋاپە تاۋان بكا پىمان ناخۇش بىئ، بەلام تۆبە بكا پىمان خۇش نەبىئ! ئىمە پىمان لە تاۋانە، نەك تاۋانبار! بەلام لە بەرەپرىشدا چاكە و چاكەكارانمان خۇش دەۋى، ئىمە ئەگەر خراپە بىيىن لەبەر خوا تورە دەبىن، ئەگەر چاكەمان بىنى پىئى دلشاد نەبىن؟

- راست دەكەى گەۋرەم! بەلام بۇچى ئەو شەۋەى بەو حالەۋە بىننىت بەرت دا؟

- چۈنكە نەدەۋوۋە من بەو جۆرە پىرۆشتمايەتە مائەكەيەۋە و بەو جۆرە بىيىنم.

- بەلام خۇ تازە بىننىت؟

- ئەو پىاۋە لە مالى خۇيدا دوور لە چاۋى خەلك تاۋانى دەكردا! ئەو تاۋانىكى

كرد، بەلام من دوو تاۋان: جاسوسىم كرد، بىئ مۆلەت چوۋمە مائەكەيەۋە. كاكە!

مالى خەلك شىكۆ و پىزى تايبەتتى خۇى ھەپە، نابىئ كەس ئەو پىز و شىكۆيە

بىكىننى!

- ئەى بۇچى لاي ھەدوللاى كوپى مەسعود باسى ھىچت نەكردا؟

- كورم! خۋاى گەۋرە گوناھى خەلك و ھەپ و ھارى خەلك دادەپۇشى، پىئى

خۇشە خەلكىش گوناھ و ھەپ و ھارى بەكتىرى داپۇشن، ئەو پىاۋە نەفس زۆرى

پىئ ھىناپوۋ، شەپتان لە خىشتەى پىرەپوۋ، ئەو كائەدا ۋاى دەزانى باش دەكە، بۇ

ئەۋەى تەرىق نەپىتەۋە لە مالى خۇيدا بە نەپنى ئەو گوناھەى دەكردا، خوا

تاۋانەكەى داپۇشىپوۋ، من بۇچى قالى لى بەم؟!

- بەلام خۇ قوربان، ئەۋ لە ترسدا لە مالددا ئەۋ تاوانەي دەکرد، چونکە لە دەرەۋە بیکردایە، داری لێ دەدرا!

- کئی گوتوویەتی ھەركەس بە پەنامەکی تاوان بکا، ئەۋە لە ترسی تۆلە بە پەنامەکی کردوویەتی؟ لەوانە بە شەرم بکا لە بەرچاوی خەلکدا ئەۋ تاوانە بکا، پێغەمبەر ﷺ فرموویەتی: "خوای گەورە لە گوناھي ھەموو کەس خۆش دەبێ، ئەۋ کەسانە نەبێ کە بە ئاشکرا و لە بەرچاوی خەلکدا تاوان دەکەن. جا ئەۋ کەسەیش کە لە مالددا و بەتەنیا گوناھيک دەکا و، دوايي لای خەلکدا دەلێ: 'دویشەو فلان گوناھم کرد و فیسار گوناھم کرد،' ئەۋەیش ھەر ئاشکراکردنی تاوانە و ھەک ئەۋە وایە بە بەرچاوی خەلکەۋە بیکا. خوا بۆی داپۆشیۋە خۆی ئاشکرای دەکا!"

- قوربان تۆ چەندئێ شارەزای! چەند زەرەک و ۋەلام حازری!

- دەي برا! ئەم باسە تەواۋ؟

- بەلێ قوربان، با بزانم چیم بۆ یاس دەکەي؟

- باسی ئەۋ ژنەي شەوانە بە سەر ئاوی ھەلدەگرت.

- چیرۆکی ئەۋ ژنە چییە؟

- ھەک ھەموو شەۋەکانی تر شەۋێک بەناو شارددا دەگەرپام، تەماشای دەکەم ژنیکی

کونەیک! ئاوی لەسەر شانە، لێی نزیک بوومەۋە و وتم: "خوا پەحمت پێ بکا! بۆ ئا لەم کاتەي شەۋدا لە مال ھاتوویتە دەر؟"

وتی: "من منداڵدارم! خزمەتکارم نییە، بە پۆژ ناتوانم منداڵەکانم جێ بھێلیم؛ شەۋ دیمە دەرەۋە بۆ ئەۋەي ئاوی خواردن بۆ پۆژ دا بین بکەم!"

- ئەي تۆ چیت کرد؟

- بەزەدیم بە حالیدا ھاتەۋە.

پىم وت! "بېنە ئەو كۈندە ئاۋەم بەرى، با تا مال بۆت ھەلگرم." كۈندە ئاۋەكەي
پىدام، ھەتا مال بۆم ھەلگرت...

داۋايى وتم: "سبەي بىرۇ بۆلاي عومەر با خىزمەتكارىكت بۇ دابىن بكا!"

وتى: "من چۇن دەگەم بە عومەر؟"

منىش وتم: "خو گەرەيە ئىشەللا دەيىنى."

- ئەي قورىبان بۇ سبەينى ھات بۆلات؟

- بۇ سبەينى ھات، داۋايى كرد بېتە ژورەۋە، مۆلەتم پى دا. ھەر چاۋى بە من

كەوت، ناسىمىيەۋە و كىشاي بە خۇيدا!

منىش خىزمەتكارىك و بىزىۋى ژيانم بۇ دابىن كرد و ناردەۋە.

- كۈرە قورىبان تۇ بەراستى سەر بە زىادەۋە ئەركى خۆت بە جىھىناۋە و ...

- سپاس بۇ خوا! بەلام من پىم خۇشبوۋ ھەموو پىداۋىستىيى ئەو ژنە و ھاۋىنەي

ئەو ژنە دابىن بكام، بۇ ئەۋەي ئاتاجى ھىچ شتى نەبن.

- دەي قورىبان چى تىدايە ئەگەر ژنىك ئاۋ بۇ مىندالى خۇى بباتەۋە؟

- ھىچ!

- دەي ئىتر بۇ خىزمەتكار و پىداۋىستىيى ژيانست پى دا؟ كەي لەسەر دەۋلەت

واجبە خىزمەتكار بۇ خەلگ دابىن بكا؟

- واجبى دەۋلەت ئەۋەيە كە ھىچ پىداۋىستىيەك لە خەلگ مەنە ئەكا. دەۋلەت

دەۋلەتمەند بوو، ھەرچى لە خەننەي دەۋلەتدا ھەبوو، ھى ئەو خەلگە بوو. خۇ من

خىزمەتكارم بۇ ھەموو كەسى دابىن نەكرد، بۇ كەسىگم دابىن كرد كە پىۋىستىيى بە

خىزمەتكار ھەبوو. ئەي نەتەينى چۇن بەو شەۋە مىندالەكانى جى ھىشتبوو؟ بەو

شەۋە تارىكە بۇ قۇمە ئاۋىك ھاتبوۋە دەرەۋە!

- با قورىبان.

- دەي ئوتتۇرىچى پارە و سامان لە خەزىنەدا بەيىنئەۋە و خەلگىش ئاتاج بىن؟
 بۇچى باشە؟ مەن پاسەۋان و پارىزەرى ئەۋ سەرۋەت و سامانەم. خۇ خاۋەنى نىم!
 بىزانم ھەركەس پىۋىستى بە پارە و مالا. پىتى دەدەم. ھەركەسىش پىۋىستى نەبىن.
 پىتى نادەم.

- ئەي قورىبان ئەمە لەگەل دادگەرىدا يەك دەگىتەۋە؟

- مەبەستەت چىيە؟

- مەبەستەم ئەۋمە كە پارە دەدەي بە ھەندىك و. نايدەي بە ھەندىكى تر.
 - شتەكە يەكجار بەۋ رەھايىيە نىيە. ئەۋ سەرۋەت و سامانە ھىي ئەۋ خەلگەيە
 بە يەكساتى و كەس مافى لە كەس زىياتر نىيە. بەلام خۇ پىشتىر بۇم باسكردى كە
 چۇن خەلگەم پەلەبەندى كىرەبۇر بۇ موۋچە بىرىنەۋە. ئەۋانەي كە زوۋتر مۇسلمان
 بوۋبوۋن. موۋچەيان زىياتر بوۋ، ئەۋانەي كە كەسوكارى پىتەمبەر رەتە بوۋن،
 موۋچەيان زىياتر بوۋ. لەۋ بارەۋە زۇر دواين. ھەز ئاكەم دوۋبارە بچىنەۋە سەرى.
 ھەندى جارىش ھەندى كەس مافى ئەۋەي ھەيە كە شتى بدىرتى. چۈنكە ئاتاج و
 ھەژارن. ھەندى كەس مافىيان نىيە، چۈنكە دارا و زەنگىنن. با نەۋونەيەكت بۇ
 پىتەۋە: ئەگەر مەن لە جىياتى ئەۋ ژنە خەمەتكارىم بۇ ەبدوۋرەھمانى كۆپى عەۋف
 دابىن بىكردايە. ئەۋە سەتەمكارى بوۋ نەك دادگەرى. چۈنكە ەبدوۋرەھمان
 دەرلەمەندە. با بۇ خۇي خەمەتكار دابىن بىكا. بەلام ئەۋ ژنە ھەژار بوۋ. تواناي
 ئەۋەي نەۋو خەمەتكار بە خىۋ بىكات و موۋچەي پىن بدات. ئىمەيش بە گونىرەي
 پىۋىستى خەمەتكارىكسان بۇ دابىن كىرد. ئەگەر بەكەكى تىرىش ھەژار بىن و
 پىۋىستى بە خەمەتكار بىن و خۇي نەتوانى خەمەتكار دابىن بىكا. ئىمە بۇ دابىن
 دەكەين. ئەمە دادگەرىيە! تىگەشنى؟ خۇ ئاكىرى ھەركاتى دىنارىنكەم بەخشى بە
 ھەژارى. بىرۇم جار بەدەم و. سەرى زەلامى دىنارىنكى پىن بەخشەم!

- بەلى قوربان تىگەشتم. ئەي بۇچى كۈنە ئاۋەكەت بۇ ھەلگرت؟ با خۇي ۋەك
 ھەموو شەۋەكانى تر بېردايەتۋە، بۇ بەيانىيەكەي خىزمەتكارى بۇ داھىن دەكردا
 - ئەي بۇچى بۇ ھەلنەگرم، چىيە؟
 - ئاخىر تۇ گەورەي مۇسلمانان نىت!
 - با.

- مەبەستم ئەۋەپە كە تۇ سەركردەي يەكەك لە ۋلاتە ھەرە گەورەكانى ئەو
 سەردەمە بووى، كەچى بە شەۋدا كۈندە ئاۋ بۇ ژنىك ھەلدەگرى؟
 - كۈرە خوا بىتەخشى، ئىستە من بەو كارەم گەورە بووم يا بچووك؟
 - ۋەللا قوربان گەورە بوويت!
 - دەي ئىتىر بۇ بەو شىۋەپە لىم دەپرسىتەۋە؟
 - مەبەستم سام و ھەيپەتى تۆپە قوربان، دەللىم نەكا لە بەر چاۋى خەلك كەم
 بكا!

- سام و ھەيپەتى من ئەۋەپە كە ئەو خەلكەي لەژىر فەرمانتەۋايى مىندا دەرئىن،
 خۇشحال بن و موحتاجى ھىچ شتى نەبن!
 - بە خوا قوربان تۇ كەسكى زۆر مەرد و چاكى.
 - دەي ھىچى تر ھەپە لەم بارەۋە لىم بېرسى؟
 - نەخىر گەورەم!
 - دەي با قەسكەي خۇمان تەۋاۋ بكەين.
 - باشە قوربان! چىتر ھەپە بۇم باس بكەي؟
 - ئەۋژنەي كە بەردى دەكولاند بۇ مىندالەكانى!
 - بەردا!
 - ئا ئا، بەردا
 - چۇن قوربان؟ خەبەر چىيە؟

- لە نىزىك شارى مەدېنە زەۋىيەكى بەردەلان ھەبوو ناۋى "خەپەي ۋاقم" ھوو،
لەگەل ئەسلەمى خىزمەتكارمدا پۇشتىن بۇ ئەۋى، لە دوورەۋە ئاگرىكمان ھېنى.
ۋىتم: "ئەسلەم! ۋا دەزانم ئەۋانە پەيۋار بىن ۋ شەۋ ۋ سەرما تەنگى پى
ھەلچىبىن. با ھېۋىن بزانىن چىيە؟"

بە خىرايى پۇشتىن بەرەۋ لاي ئاگرەكە، لە ئاگرەكە نىزىك ھوۋىنەۋە، تەماشى
دەكەم ژنىكە ۋ ھېۋى مىندالى ۋردى لايە، مەنجەلىكىشى خىستوۋەتە سەر ئاگر،
مىندالەكانى لە بىرسدا دەگرىن.

مىنىش سلاۋىكىم كورد ۋىتم: "سلاۋتان لى بى ئەي خاۋەن پۇشنايىيەكان." پىم
ناخۇش ھوو بلىم خاۋەن ئاگرەكان.

- ئاي چەندە ژىر ۋ زاناي كەۋرەم! چەند قىسەكانت پاراۋ ۋ جوانن! ئەگەر
خۇت تەتفەرموۋاپايە بۇچى ۋات ۋتوۋە، لىم دەپرسىت بۇچى ۋتت خاۋەن پۇشنايى؟
بەلام خۇت پىش ئەۋەي مىن بېرىم. ۋەلامت دامەۋە!

- كورم! ئىمە ئەگەر قىسەي پىك ۋ مانادار ۋ جوان بەكار بىيىن، دلخۇش
دەيىن.

- پاست دەفەرموۋى قورىبان، دەي دواتر چى پروۋى دا؟

- ژنەكە ۋەلامى دايەۋە ۋ ۋتى: "ھلىك السلام"

ۋىتم: "ئىزن ھايە كەمىك نىزىك ھېمەۋە؟"

ۋتى: "لەسەر خىران! فەرموۋا!"

نىزىك ھوۋمەۋە ۋ ۋىتم: "پورى كيان ئەۋە چىيە؟"

ۋتى: "شەۋمان بەسەردا ھاتوۋە ۋ ساردە، لىرە لامانداۋە."

ۋىتم: "ئەي ئەۋ مىندالانە بۇ ۋا دەگرىن؟"

ۋتى: "پىسىيانە."

ۋىتم: "ئەي ئەۋ مەنجەلە چى تىپايە لەسەر ئاگرىت دانائە؟"

وتى: "ئاۋ و بەردا! دەيانخەلەتتىم بۇ ئەۋەي خەۋپان ئىن بىكەۋى، خوا لەنئىۋان
من و ھومەردا بىن!"

منىش وتم: "خوا پەھمت بىن بىكا، دەي ھومەر چوزانىن بە ھالى تۇ؟"

وتى: "ئەي چۆن دەيىتە سەرۆكمان و، ناپىشزانىن چىمان بەسەر دى؟"

- ئەي تۇ چىت بىن وت گەورەم؟

- ھىچم بەۋ نەۋت، وتم بە ئەسلەم، "يەللا با بېۋىن!"

- بۇ كۆي قوربان؟

- بە پاكردن تا ەمبارى ئاردەكە پامكرد، قاپىن پۆن و تورەكەيەك ئاردم ھىنا.

تم بە ئەسلەم: "بىدە بە كۆلەدا."

ئەسلەم وتى: "من بۆت ھەلدەگرم."

تم: "لە پۆۋى قىامەتەشدا گوناھەكانم ھەلدەگىرى؟ دەي ھەتتو زوربە بىدە بە
كۆلەدا."

- دۋاي ئەۋە چى پۈۋى دا قوربان؟

- ئەسلەم كۆلەكەي دا بە كۆلەدا، بە پاكردن چۈۋىنەۋە بۆلای ژن و مندالەكان.

نەۋەستايىن تا ئەۋى.

بە ژنەكەم وت: "دەي من كەۋچك پا دەدەم بە ئاۋ مەنجهلەكەدا و، تۈيش
ئارد."

ژنەكە ئاردى دەكردە مەنجهلەكە ر، منىش كەۋچكم تىن ۋەردەدا، فووم دەكرد لە

ئاگرەكە، دوۋكەل لە ئۆر پەشەۋە دەماتە دەر، ھەر بەۋ جۆرە بووم تا مەنجهلەن

ئاردەوام بۇ دروست كردن، مەنجهلەكم داگرت، بەلەمبىيەكم پىر كرد و وتم بە ژنەكە:

"دەي من ساردى دەكەمەۋە و، تۈيش بىكە بە دەم مندالەكانەۋە." ھەروا بەۋ جۆرە

ساردم دەكردەۋە و ئەۋىش دەيىكرد بە دەم مندالەكانىيەۋە تا ھەموۋيان تىر بوون.

دوایی ژنەكە وتی: "بە خوا خەلافەت شایانی تۆیە نەك ھومەر كۆری خەتتاب."

منیش پېم وت: "بە یانی برۆ بۆلای ھومەر، خۆم قسە ی لەگەلدا دەكەم و باسی تۆی بۆ دەكەم."

- دە ی دوایی چیت کرد؟

- من و ئەسلەم خۆمان دوور خستەو و چووینە شوینیک ئەوان نێمەیان نەدەیینی، بەلام نێمە ئەوانمان دەیینی.

ئەسلەم وتی: "گەورەم با برۆین زۆر ساردە!"

وتم: "نابی! ھەتا بە چاوی خۆم نەیانبینم پێكەنن، جێیان ناھێلم، من بەدەم گریانەو ئەوانم بینی، دەبی بەدەم پێكەننەو جێیان بەھێلم!"

- دوایی چی قوریان؟

- منداڵەكان خەویان لێكەوت و، من و ئەسلەمیش رۆشتینەو.

- ئە ی دواتر.

- بەرنوێژی نوێژی بەیانیم کرد بۆ خەلک، زۆر بە خور دەستم کرد بە گریان.

قسە ی ژنەكەم بېر دەھاتەو كە وتی: "ھومەر چۆن دەیتە سەرۆكمان و نایشزانن چیمان بەسەر دی؟"

- ئە ی دوایی ھات بۆ لات؟

- بەلێ ھات، داوا ی ئیزنی لە پاسەوان کرد، وتم: "ئیزنی بدەن بۆ ھەوەرەو."

كە منی بینی ناسیمەو، بەلام نەیزانی من ھومەرم، ھەر ئەوەندە ی دەزانی كە دوی شو پارمەتیم داو، لەو كاتەدا ھەلی كۆری ئەھوو تالەب و ھەدوللای كۆری مەسعود ھاتنە ژورەو، وتیان: "سلاو لە گەورە ی ئیمانداران!"

- ئە ی ژنە چیی کرد؟

- ھەردوو دەستى خستە سەر سەرى و وتى، "ئاي ھاۋكە پۇا لە بەردەم گەورەي
ئيمانداراندا جويىنىم پىن داۋە؟"

منىش وتم: "قەيناكا خوشكم، دەي ئەو ستمەي كە لە تۆم كىردوۋە، بە چەند
پىم دەفرۆشيتەۋە؟"

وتى: "ستمى چى؟ تۆ ھەر كە زانيت ئاتاجم، نەپۇشتى تا ئاتاجىي منت
دەركرد، چاوت لە منداڵەكانم بوو كە چۆن دەگريان، نەپۇشتى تا ھەموويانت تىر
كرد!"

تم: "شتى وا ناپىت، ھەتا لىت نەكرمەۋە، واز ناھىتم."

داۋاي پارچە كاغەزىكم كرد، لەسەر كاغەزەكە نووسىم:

بەناۋى خواي گەورە و مېھرەبان؛ ئەمە
ئەو كىرپەنەيە كە عومەر ستمەكەي لە
قلان ژن كىرپىيەۋە بە بىست و پىنج
دینارى زىر، لە قىامەتدا ھەر داۋايەكى
لەسەر عومەر تۆمار كرد، ئەۋە عومەر
بەرىيە، ھەلىي كۆپى ئەبوو تالىب و
عەبدوللای كۆپى مەسعود شاھەتن!

داۋاي نامەكەم دا بە عەبدوللای كۆپم، وتم: "پۇلە ھەركاتىن من مردم، ئەم نامە
بەخەرە ئېۋ كەنەكەمەۋە، با ئەو دەمەي دەگەم بە خوا، پىم پى!"

- بە خوا ئەو ژنە نەيزانىبوو لای خۇتدا چى بە تۆ وتوۋە، تۆيش جار لە
داۋاي جار سەرسام دەكەي، قەسكانت بەك لە بەكترى سەرتىرن، دەلئى تۆ لە گل
دروست نەكراۋى، لە دادگەرى دروست كراۋى!

- داۋاي ئەۋەي كە ئەو ستمەت لە من پىنى، ھېشنا پاكانەم پۇ دەكەي؟

- بە خوا چاكە نەپى، ھىچم لە تۆ نەدېۋە!

- چۆن؟

- كۆره قوربان، تۆ زۆر دەكەى لە خۆت، ھارى خۆت گران دەكەى! خۆ تۆ
كۆتايى دونيا نیت، ھەندى شت لا پوونە و زۆر شت ھەبە لێى بى ئاگای، نیتەر
بۆ وا خۆت نیکەران دەكەى! خەلكیش بەربلاو بوونە، زۆر بوون، تۆ بە ھەر
شتیكت زانیبى، بە باشى بېھارت لەسەر داوہ. ھىچ قسووریت نەبوو، نیتەر
ھەركەس و بە گوێرەى توانای خۆى!

- ئەى تۆ چى دەلێى لە بارەى قسەى ئەو ژنە كە وتى: "عومەر چۆن دەبیتە
سەروكمان و نایشزانى چیمان بەسەر دى؟"

- دەى ئەو ژنە ھەزار و ئاتاج بوو، ھەركەسیش ھەزاری پووى تى بكا، لە
ناچاریدا كەمێك بێتەقیە و پوودار دەبى. ھەموو كەسى دەبەوێ خەلیفە بۆ ئەو كار
بكا، بەلام خۆ ناكړی، خەلیفە ھى ھەمووانە!
- ئەى ئەو ژنە بەشیك نەبوو لەو خەلكە؟

- بێ، بەلام ئەویش وەك ئەو خەلكە، تۆ كە زانیت پێویستى بە شتە، یەكسەر
بۆت دابین كرد و ھىچ قسووریت نەكرد، ھەر وەك ئەوانە بوو كە نامەت بۆ
والیبەكان دەنووسی كە ئاگادارى خەلكە ھەزارەكە بن، خۆ تۆ نەتەمەزانی كى ھەزارە
و كى ھەزار نییە!

- بە خوا ئەگەر من كەموكووېم نەبووایە، ئەو ژنە واى نەدەوت!

- قوربان ھەركەسە و ئە چاوى خۆبەو تەماشای بارودۆخ دەكا، ئەو چونكە
ھەزار و ئاتاج بوو، واى زانیو خەلك ھەمووى وایە و خەلیفە ئاگای لە كەس نییە!
تۆیش بە گوێرەى دادگەری خۆت شت پى بەخشى، ستەمكەت لى كړیپەو،
ھەرچەند من پێم وایە ھىچ ستەمكەت لى نەكردبوو!

- كۆره تۆ دەتەوێ دلم خۆش بكەى! ئەگینا وا نییە!

- نا بە خوا قوربان، مەن قىسەي راستى دەگەم! ھەروايە كە مەن دەپلەم، ئەو
رورداۋە بە قازانچى تۆ شكايەۋە ئەك لە دىۋى تۆ
- چۆن؟

- ئەي تۆ نەپۇشتى بۇ يامەتى ئەو ژنە؟
- با.

- دەي كەۋايو تۆ ۋىستوۋتە پىۋىستىي ئەو ژنە جىيەجى بىكەي، كەۋايو تۆ
سەركردىيەكى چاك بوۋى، بىي ئاگا نەبوۋى لە خەلەك. ئەو كەسە بىيئاگايە كە ھەر
لە مالاۋە پالى لىيىداتەۋە، لە جىگەي خۆي نەبزوئ، بلى: "مەن ھەقم چىيە خەلەك
چى دەكا، با بىكا." بەلام تۆ لە شەۋەزەنگىكى زۆر سارددا دەچوۋى، بە ناو شارددا
دەگەپاي و. تەنانت دەرمەۋى شارىش، دەگەپاي بزانى كى شتىكى پىۋىستە؟
- بەلى بە خوا ھەر بۇ ئەۋە دەچوۋە دەر، دەمگوت بزنام كى شتىكى پىۋىستە
بۆي جىيەجى بىكەم.

- ئەي ئەو كاتەي ژنەكەت بىنى، نەچوۋى بزانى چى گەرەكە؟
- با پۇشتىم.

- دەي كە ۋا بوۋ، بىي ئاگا نەبوۋى لەو خەلەكە. ئەگەر تۆيش مەبەستت
يارمەتيدان و چاۋدىرى نەبوۋايە، نەدەپۇشتى بزانى كىيە و چى دەۋى، تەنانت
ھەر لە مال نەدەھاتىقە دەرمەۋە. دواتر، خۇ تۆ بە كۆلى خۇت ئاردەكەت ھەلگرت
بۇيان! پازى نەبوۋى ئەسلەم ھەلىبگىرى.

پىت وت: "پۇزى قىامەت تۆ گوناھەكانم ھەلدەگىرى؟"

- بەلى ۋام كىرد.

- دەي ئىتر سەركردەبەك خۆي ھەۋانە دەر و ھەۋالى خەلەك بېرسى و خۆي بە
كۆل شتىان بۇ بىيا و پىۋىستىيان جىيەجى بىكا، كەي بىيئاگايە؟ خۇ ئەگەر
ئەسلەمىشت لە باتى خۇت بىئاردايە، ئەۋەيش ھەر دەبوۋ، بەلام تۆ بەۋەيش پازى
نەبوۋى، ۋىستت خۇت كارەكە جىيەجى بىكەي!

- ئاخىر چۈنكى مەن بەرپىسى ئەو ئۇنى بۇيۇم، ئەك ئەسلىم!

- ئەي تۇ خۇت خوارىدەكەت بۇ چاك ئەكردىن؟ خۇت بۇت سارد ئەكردەنە؟

- با، ئەو ەيشم كىرد.

- دەي ئىتر ئەو ئۇنى لەو ە زىاتىر چى لە بەرپىسى دەي؟! خوارىدى بۇ چاك بىكا

و بۇي سارد بىكەتەو ە ئىتر لەو ە زىاتىر چىي دەي؟!

- دەيەي ە ەر لە سەرەتاو ە بىسىي نەيى، ئەك بىسىي بىيىت و دوايى تىر

بىرى؟

- دەي قورىبان سۈنەتەي ژيان وايە، ەندى ساغە، ەندى ئەخۇش، ەندى تىرە

و ەندى بىسى!

- پاست دەكەي كورم وايە!

- واي دابىنى كە تۇ ستەيشەت لى كىرىنى! - كە ئەكردەو ە - ئەي تۇ

ستەمەكەت ئەكەپەو ە، كەردىنى خۇت يى ئازا ئەكرد؟ شايتەت ئەكەرت؟

- با وابو.

- دەي قورىبان، ئىتر كەمىك بەزەيىت بە خۇتدا بىتەو ە و ئەو ەندە خەفەت

مەخۇ!

- ئەي خوا بە فرىات بگا، بە خوا دلى منت خۇش كىرد!

- قورىبان، مەن راستىيەكەم وتوو ە، ئەكەر شىكى تىر بووايە، ئەو ەم دەوت، حاشا

كە گەورەمان كارى خرايى لى بىيىرى!

- ئەمە گومان باشىي خۇتە.

- بە خوا قورىبان تۇ خۇت باشى، دادگەرى، زاناي، لىھاتووي، جوامىرى

- سىپاس كورم! خوا ئاگاي لىت بى.

كەوابو لەم باسە بووينەو ە؟

- بەلى قورىبان! دەي لەو باسى شەوگەپانانە چىي تىر ەيە بۇم بىكەي، گەورەم؟

- تەۋاۋ ھېچم بەھىردا ئايەت.

- دەي كە وا بوو، باسى شەۋگەرەن تەۋاۋ دەكەين، دىڭزە بە باسى دادگەرى

دەدەين.

- لەسەر ئېزنى خۋاي گەۋرە، دەي بزانم چ پىرسىيانىڭم لى دەكەي؟

- بېستوۋمە پۇشاڭلىكت بەخشىۋەتە دايكى سولەيت!

- مەبەستت چىيە و چىت دەۋى؟

- دەمەۋى بزانم چى گوزەراۋە؟ بۆم باس بگەي.

- ئەي تۆ خۆت نەتگوت بېستوۋمە؟

- با قوربان وتم، بەلام دەمەۋى لە دەمى خۆتانەۋە و، ۋەك خۆي بېيىسم.

- چەند پارچە جلىڭم لە مەدىنە بەسەر ژاناندا دابەش كرد، عەبايەكى باش

مايەۋە. بەۋانەي دەۋرۋەرى خۆم وت؛ "ئەم عەبايە بىدەم بە كى؟"

ھەندى وتيان؛ "بىدە بە كچەكەي پېغەمبەر ﷺ كە لەلاي خۆتە." مەبەستيان

ئوم كەلسۈمى كچى فاتمەي كچى پېغەمبەر ﷺ بوو.

مىنىش وتم؛ "بىدەم بە دايكى سولەيت باشترە، ئەو شايانترە."

وتيان؛ "بۆ؟"

وتم؛ "چونكە لە غەزاي ئوچوددا ئەو بە مەشكە و كوندە ئاۋى بۆ ئېمە دەھىنا."

- مانى دات بە دايكى سولەيت؟

- بەلى، دام بە ئەو.

- ئەي بۆ بەگۈيى ئەۋانەت نەكرد كە وتيان؛ بىدە بە ئوم كەلسۈم؟

- لەبەر ئەۋەي دايكى سولەيت شايانتر بوو، لە غەزاي ئوچوددا ئاۋى بۆ

دەھىناين.

- ئەي قوربان تۆ نەتگوت؛ "من لە بەخشىندا خزم و كەسوكارى پېغەمبەر ﷺ

پېش ھەموو كەس دەخست؟"

- با وتم، ئىستەيش دەيلىم.

- ئەي ئەۋە نىيە نەتبەخشى بە ئوم كەلسوم؟

- ئاخىر ئوم كەلسوم ژنى خۇم بوو، بەخىڭوكردىنى لە ئەستۆي مندايە، ئەگەر

بمدايە بەو، ۋەك ئەۋە وايە بە خۇم دابى!

- ئاخىر ئەۋ ژنى تۆ بوو، ئەۋ عەبابەيش دلى خۇش دەکرد.

- دەي من بە مال و سامانى خۇم دىلخۇشى دەكەم، نەك بە ھىي خەلك، ۋابزاتم

تۆ دايكى سولەيت بە كەم دەزانى؟!

- يەنا بەخۋا! ھەرگىز، بەلام دەمەۋى بزانم بۆچى دايكى سولەيتت لە ژنەكەي

خۆت بە شياوتر زانى؟

- چونكە دايكى سولەيت يەككىك بوو لەۋ كەسانەي كە لە كۆنەۋە موسلمان

بووبوو، بەيەتتى بە پىغەمبەر ﷺ دابوو، ئەۋ پۇژەي ئەۋ كۈنە ئاۋى بۇ ئىمە دەھىتا،

ئوم كەلسوم ھەر لەدايك نەبووبوو، دەي ئىتر كەي دادگەرى وايە كەسىك كە ھەر

لە سەرەتاي ئىسلامەۋە موسلمان بوويى، لە ئوم كەلسوم بە شياوترى نەزانم، لە

كاتىكدا بەخىڭوكردىنى ئوم كەلسوم لەسەر خۇمە؟

- پاست دەكەي قوربان، داۋاي لىبوردن دەكەم، من تەنيا مەبەستم ئا ئەمە بوو

كە ئىستا فرمىوت، دەمەۋىست ئەۋ خالەم لا پۇشن بن كە خالى دادگەرىيە.

دەمەۋى بزانم حىكمەت چىيە لە كارەكانتدا؟ دەمەۋى بزانم چۆن ئەۋ خەلكەت

بەپۇمەردوۋە؟

- دەي قەيتاكا كورم! ئىستە يىم بلى ھىچى تر ماۋە يا نا؟

- تەۋاۋ قوربان ھەموو شتىكم بۇ روون بوۋەۋە.

- دەي با خۇم باسى شتىكت بۇ بەكەم، تۆزىك لەم باسە دەچى، تا باشتر بزانى

من چۆن فرمانەر ھوايىم كردوۋە؟ بزانى چۆن ئەۋ كەسانەي كە زووتر موسلمان بوون.

بە شياوترم دەزانىن؟ بزانى چۆن پۇزى كەسوكارى ئەۋانەيشم گرتوۋە؟ بزانى چۆن

پاۋىر دووم لە بەرچاۋ بوۋە؟

- دەى قورىان ئاۋاتە خۋازم زوو بۆم باس بەكىا

- دەى گرى بگرە با بۆت بۆم.

- فەرموو گيان و دلم لاتە.

- من و ئەسلىمى خزمەتكارم چووينە بازار، ژنىكى گەنجمان پىن گەشت.

وتى: "ئەى گەرەى موسلمانان! پىاۋەكەم مردوۋە، مىدالم وردە، بە خوا

نەكە وتوونەتە سەر پىن، نە كشتوكالىكمان ھەيە نە ئازەل، دەترسم كەمتيار بىيانخوا،

من كچى خەقافى كوپى ئىماى غەفاريم، باوكم لە پەيمانى خودەيبىيەدا لە خزمەت پىغەمبەر ﷺ دا بوو.

منيش وتم: "ئەى سلاو لە برازاي خۆشەويسم! ئا ئىرە بوەستە، چاۋمپىم بە."

- بۆ كوى پۆشتى قورىان؟

- مالى خۆمان.

- لە مال چىت كرد.

- وشترىكمان ھەبوو بەستراپورەۋە، بارم كرد لە خواردن و جلو بەرگ، ھەندىكىش

پارەم خستە ناۋىيەۋە، پەشۋى وشترەكەم گرت و پۆشتەۋە بۆلاى ژنەكە و، پەشۋى

وشترەكەم دا بە دەستىيەۋە.

وتم: "دەى دادەكەم، لى بخورە بۆ مالى خۆتان، ئىشەللا نافەوتىن و، خوا

تووشى خىرتان دەكا."

پىاۋىك وتى: "كورە گەرەم شتت زۆر پىن داا"

پىم وت: "ئەى دايك پۆپۆت بۆ بكا، بە خوا باوك و براى ئەم ژنەم بە چاۋى

خۆم بىنى گەمارۆى قەلايەكبان داۋو تا ئىمە گەشتىن پىيان و قەلاكەمان ئازاد كرد،

بۆ بەيانى بەشتىكى تەۋاۋمان پىن دان"

- ئاى چەندە بەۋەفائى گەرەم!

- ئىستى بۆت پوون بوۋەۋە كە عومەر چۆن تەماشائى شتەكان دەكا؟

- بە ئۆ قوربان! پېش ئەویش تۆ لە چاوی مندا ھەر گەورە و مەزن بووی، زیاتر و زیاتریش گەورە بووی.

- دەی خوا بێپارەیی، من لەنیا دەمەوئ بزانى كە ئەگەر بەشى كەسێكم نەدا، بە دادگەرییەو بەشى نادەم؛ بەشى ھەركەسێكیشەدا، دیمان ھەر بە گۆرەى دادگەرى بەشى دەدەم.

- بە خوا منیش ھەروا لێت دەروانم.

- دەى مادەم ئەم قەسە كرا و ئەو باسە ھاتە ناومو، شتێك ھەيە با پۆت بگێرمەو.

- ھېچ شتێكم ئەوێندەى ئەو پێ خۆش نییە كە تۆ بفەرمووی: "گویم لى بگەر!" دەى قوربان گیان، دڵم لەلاتە بفەرموو.

- پۆزێك لە مەدینەدا دەپۆشتم بە پێدا، كیژۆلەيەكم بېنى دەپۆشت و دەكەوت. دەپۆشت و دەكەوت.

وتم: "ئای كە گوناھە! ئای كە ھەژارە! ئەو كامتان ئەو منداڵە دەناسن؟"

عەبدوللای كۆرم وتی: "قوربان نایناسی؟"

منیش وتم: "نەخیر! كێیە؟"

وتی: "ئەو یەكێكە لە كچەكانى خۆت."

وتم: "كام كچ."

وتی: "ئەو كچی منە."

منیش وتم: "دەى ھەتیو ئەو كچە بۆ وایە؟"

وتی: "ئاخر تۆ ھېچمان پێ نادەى."

منیش وتم: "دەى دەكرئ من ھېچت پێ نەدەم، ئێتر تۆیش شتێكیان بۆ پەیدا

نەكەى؟ بەخوا جگە لەو مووچەى كە شایستەى خۆتە، ھېچى تۆت پێ نادەم! ئێتر

بەشت دەكا یا نا، ئەو كێشەى خۆتە! ئەو قورئانە با لەنێوان من و تۆدا داوم

- بەلام قوربان خۆ ئەو كچه كۆرەزای خۆت بووا

- دەى باشە با كۆرەزای من بى، دەبى باوكى بەخىوى بكا. ئەگەر منىش
بمەوى بە خىوى بكم، دەبى بە پارە و سامانى خۆم بەخىوى بكم. ئەك لە
سامانى گشتى. ئەو بەوكى مووچەيەكى هەيە، لەو زياتر هېچ بە خۆيەو نابینى.
هەروەك ئەو خەلكە بەشى هەيە و تەواو. سەدجار كۆرى خەليفە بى، لەو خەلكە
زياتر بەشى نىيە.

- ئەى قوربان تۆ شتت نەدەبەخشی بە خەلكى داماو و هەزار؟

- با! بەرەوئەللا بەشى فەقیر و هەزارانم دەدا.

- دەى عەبدوللای كۆرت هەزار بوو، بۆ هېچت بى نەدا.

- ئاخىر عەبدوللا ساغ و سەلامەت بوو، دەیتوانى كارىك بكا و بۆتوى بۆ
منداڵەكانى پەيدا بكا. خۆ ناكړئ هەر جارى پیاوړى ساغ و سەلامەت، بى ئەو
هېچ نوقسانىيەكى هەبى، پێت و بلى، "قوربان هەزارم" منىش لەو سەروەت و
سامانەى گەل شتىكى بدەبى. بۆ ناڤا وەك ئەو خەلكە بۆ خۆى كار و كاسبىيەك
بكا؟

- پاست دەفەر مەوى قوربان.

- دەى بزانم لەم باسە بووینەو یا نە؟

- ئەمە تەواو بەس شتى تر ماو.

- چى؟

- چى لەنێوان تۆ و نوعمانى كۆرى نەزەدا هەيە؟

- مەبەستت چىيە؟

- وابزانم شىعەرىكى وتوو و تۆيش لەسەر ئەو شىعەرە لە بەرپر سيارىيەكەى دەرت

كردوو؟

- باشە، ئێستە پێت دەلێم چۆن بوو.

- دەي قوربان چاومرەم.

- مەن نوعمانی کۆری نەزلەم کردبوو بە بەرپرسی مەيسان، نوعمان شاعیر بوو،

رۆژیک ئەم شەعرەي وتبوو:

کاتی ئەوەیە کە کیزیکي جوان

بادەم بۆ یێنی بە گۆزە و سەرشان

هەركاتی ویستم گۆرانی بلی

سەمام بۆ بکا لەسەر پێگا و بان

هۆ ساقی! ئەگەر شەراب دەهێنی

پیاڵە مەهێنە، یێنە بە لیوان

سەرۆک رقیەتی لە کۆری بادە

لە کەلارە بێ یاخود دیوەخان^١

کاتی ئەو شەعرەم بیستەو، وتم: "ئەڕی بە خوا حەز ناکەم. هەركی نوعمانی

بێنی پێی بلی: 'عومەر دەری کردووی!' خۆیشم نامەي بۆ دەنووسم دەست لە کار

بکێشیتەو.

- دەي دوايي چي پروی دا؟

- پیاویکی ناسراوی خۆي پێي وتبوو کە گەورەي موسلمانان لەسەر کار دەري

کردووی، زۆري پێ نەچوو، نامەکەي منیشي گەشتبوو دەست.

- چیت بۆ نووسیبوو، گەورەم؟

- نووسیم:

^١ عەرەبەکەي ئاواپە:

ألا هل أتى الحمراء أن حليها	بەيسان یسقی فی زجاج و حنتم
إذا شئت غفنتي دهالين قرية	و رقاصة تجلو علی کسل منم
فإن كنت ندماني فبالأكبر اسقني	ولا تسقني بالأصغر المتكلم
لعل أمير المؤمنين يسوؤه	تفادمننا بالجوسق المتهمم

بە ناوی خوای بەخشندەي مېھرەبان

﴿حَم ۱﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ

الْعَلِيمِ ﴿۲﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ

الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَهُ الْمَصِيرِ

﴿۲﴾ غافر: ۱ - ۳

واتە: "حا ميم، ھاتتە خوارەوھي ئەم

قورئانە لەلایەن خوای بالادەست و

شارەزا و زاناوھيە - ھەميشە ئەو زاتە

لەخۆشبووي گوناھە، وەرگري تەوبە و

پەشيمانئيە لە بەندە گوناھبارەکانی.

تۆلەسێتەرە، زۆر بەسەختی لە ياخی

بووان و ستەمکاران، دەستەلاتدارە و

خاوەن و بەخشیتەري ناز و

نیعمەتەکانە، ھيچ خوايەک نيين جگە

لەو، سەرەنجاميش ھەر بۆلای ئەو.

پاشان: من ئەو شیعەرەي تۆم بێستەو

کە وتووتە:

سەرۆک رقیەتی لە کۆری بادە

لە کەلاوہ بێ باخود دیوہخان

ئەری بە خوا رقم لێبەتی، ئەوا تۆم لە

کار لادا، لەمەڕۆ بەدواوہ کاربەدەست

نیت!

- ئەي دوایی چي پرووی دا گەورەم؟

- خۆي ھات بۆ لام و وتى: "گورە گەورەم! بە خوا من لە ژانمدا بادەم
نەخواردوووەتەو، ئەو ھەر شیعەریک بوو ھاتوو بە سەر زمانمدا و وتوو،"
منیش وتم: "دەزانم! بە لام ھەتا تۆ ماوی و من مايم. لای من نابى بە
کار بە دەست!"

- بۆچی قوربان؟ خۆ تۆ دەترانی بادەي نەخواردبوووە!
- من پێم خۆش نىيە کەس لە ژێر دەسەلاتى مندا بە بادە و عارەقدا ھەلبد!
- بە لام خۆ قەسەي شاعیر تەنیا...
- دەزانم! بە وایش بێ، خەلک چاوە لە سەر کردە دەکا، ئەگەر سەر کردە بە
ئارەزووی خۆي کردی و بردی، خەلکیش وا دەکەن، ئەگەریش سەر کردە نەفسی
خۆي گرت و ئارەزووبازی نەکرد، خەلکیش نەفسی خۆيان دەگرن و ئارەزووبازی
ناکەن. ئەي ئەگەر سبەي يەکیک بادەي خواردووە و ھێنايان و وتمان بۆ کاری
وات کردوو و ئەویش وتی: "ئەي ئەو نىيە فلان والیي خۆت ئەو شیعەري بە سەر
بادەدا ھەلداوە...." نا، بە خوا! مادەم وای وتوو، نابێ ھەرگیز لای من بێ بە
کار بە دەست.

- راست دەکەي قوربان.
- دەي نىستە بزەنم چیم لێ دەپرسی؟
- پرسباري "لای من ھەرگیز نابێ بە کار بە دەست."
- مەبەستت چىيە؟
- جگە نوعمان، بە کەسي تەرت وتوو: "ھەرگیز لای من نابێ بە کار بە دەست؟"
- بە لێ.
- کێ ھوو، بۆچی؟
- سوپا يەکم ئارد و پیاویکم کرد بە سەر کردەي سوپاکە، گەشتبوونە پرووبارێک و
پرووبارەکە پردی بۆ پەرنەووە نەبوو، سەر کردەکە بە سەربازێکی وتبوو: "ھەرۆ ناو
ئەو کە بزەنە ساردە؟ ئێمە دەتوانین لێي بەدەین؟"

ئەو كاتە دونیا زۆر سارد بوو.

سەربازەكە وتىبىو: "دەترسم بچمە ئاوەكە، لە سەرمدا پەق بچمەرە" بەلام سەركردەكە زۆرى لى كەردبوو كە بچىتە نىۆ ئاوەكە.

ئەويش بە ناچارى پۆشتىبوو ناو ئاوەكە و، لە سەرمدا دەستى كەردبوو بە :
"ئەى ھاوار عومەر! ئەى ھاوار عومەر!"

زۆرى پى نەچووبوو لە سەرمدا پەق بووبوو و مردبوو. من لە مەدىنە لە بازاردا بووم و ئەو ھەوالەم پى گەشت. يەكسەر وتم: "ھۆ بەلى ھۆا" دوايى ئاردم بە شوين ئەو سەركردەدا و لە كار لامدا و، پىم وت: "ئەگەر نەبووايە بە عادت، ھەر ئىستە دەمكوشتى، بەلام ھەرگىز لاى من نابى بە كار بەدەست!"

- دەى قوربان! خۆ ئەو سەركردەيە لەبەر سوپاكە واى كەردوو، لەبەر خەلك، ويستويەتى پىگەيەكى ئاسان بدۆزىتەرە بۆ ئەو خەلكە كى تيا نەچى!
- بەلى ئەمە راستە! بەلام نەدەبوو خەلك يەوتىنى و بىيانخاتە نىۆ فەتەرەتەرە.
من پاراستنى گيانى موسلمانانم لە ئازادكردنى ولاتىك پى خۆشترە.

- ئەى بۆچى ويستت بىكوژى؟ خۆ ئەو سەركردەيە سەربازەكەى نەكوشتبوو!
- راستەكەى بە شمشىر نەيكوشت، بەلام بە فرمانىك ئەوى كوشت، بە خوا ئەگەر نەبووايە بە عادت، ھەر جارئ سەركردەيەك فرمانى بە كەسك بەدايە و ئەو كەسە تيا بچووايە، دوايى خەلك بىانوتايە: "ئەو سەركردە بكوژن، كاتى خۆى عومەرىش لەبەر شتىكى وا سەركردەيەكى كوشت." ئەوا دەمكوشت، بەلام چى بكم، شەر و جەنگ ناخۆشە، بقیە، نەمويست بەر بۆ خەلك شل بكم. دوايى سەركردەكان لە ترسى تۆلە ھىچيان پى نەدەكرا و سەربازەكانىش زال دەبوون بەسەر سەركردەكاندا و بە گوپيان نەدەكردن.

- پاك و پىگەردى بۆ ئەو كەسەى ئەو ھەموو زانىارىيەى داوہ بە تۆ! تۆ تەنيا خەمى ئىستا ناخۆى، بەلكو خەمى داھاتوويش دەخۆى!

- كۆرۈم! ئايى سەرۋەك تەنبا چاۋى لە ئىستا بىن و، ئايىندەي لە بەرچاۋ نەبىن.

دەبىن سەرۋەك دووربىن بىن.

- راست دەكەي قوربان.

- دەي بزانم شەم باسە كۆتايى ھات؟

- بەلى گەرەم.

- چ پىرسىارنىكى تىرت لايە؟

- پىم خۇشە باسى ئەۋ ژنەم بۇ بەكەي كە ھات شىكاتى لەر والىيە كىرد كە ناۋى

موخەممەدى كۆرى سەلەمە بوۋ.

- باشە، جوان گۆي بگرە با بۆت پاس بەكم!

- دەي فەرموو قوربان، ھەموو گىيانم دەكەم بە گۆي بۇ بىستىنى قەسكانت.

- جارىكىيان لە سىيەرى دارىكدا خەۋتېووم، لەناكاۋ كۆمەلە كەسىك ھاتن، لەناۋ

خۇياندا سىكالۋ شىكات و داۋاكارىيان ھەبوۋ، ۋەك سىكالۋ شىكاتى نىۋان كاربەدەست

و خەلكى ئاسايى وابوۋ، لەناكاۋ ژنىكى دەشتەكى ھات و كارىكى بە من ھەبوۋ، كە

ئەۋ خەلكى بىنى لەلەي مىندا كۆپۈنەتەۋە، بەۋەدا مىنى ناسىبوۋ، ھات بۆلەي مىن.

ۋتى: "مىن ژنىكى ھەژارم! بىرئ كۆرۈم ھەس. گەرەي مۇسلىمانانىش موخەممەدى

كۆرى سەلەمە كىردىگە بە والى ئىمە، ئەۋىش ھىچمان نادانن، بەلكو پىنى بىرئى

شىتىكمان ېدانن!"

- داۋاي لە تۆ كىرد كە داۋا لە والىيەكەت بەكەي شىتىكى بىن ېدانن!

- بەلى. قېراندىم ۋتى: "بەرفە ئا بانكى موخەممەد بۇ بەكە!"

ژنەكە ۋتى: "ئەگەر تۆ خىت لە ئەكەمە بىنى، ئەۋە فرە خاسترە و لە گۆنىت

ئەكە!"

ۋتى: "باشە ئەگەر خوا بېۋى، ئەۋا دەرۋىن!"

- ئەي دواتر چى پروي دا قوربان!

- يەرفە پۇشت بۇلاي موخەممەد وتى: "گەرەي مۇسلمانان بانگت دەكا"

موخەممەد ھات و لاي من وەستا و، سلاوي کرد.

ژنەكە شەرم دايگرت.

بە موخەممەد وت: "بە خوا من لە خۇم وايە باشتريئەكانم کردوو بە

كاربەدەست، سبەي خوا پرسيارى لە بارەي ئەم ژنە لى کردى، چ وەلامىكى دەدەيتەو؟"

- ئەي وەلامى موخەممەد چى بوو، قوربان؟

- هيچى نەوت، چاوي پر بوو لە فرمىسك، بە خوا موخەممەد كاربەدەستىكى

باش بوو.

- ئەي تۆ چيت وت گەرەم؟

- وتم: "خوای گەرە موخەممەد كۆرى عەبدوللاي کرد بە پىغەمبەر و ناردى

بۇ ئىمە، ئىمەيش باوەرمان پى کرد، شوپنى كەوتىن. دواي ئەو ئەبوو بەكر بوو بە

خەليفە، ئەويش تا مردن بە رېچكەي پىغەمبەردا پۇشت. ئەبوو بەكرىش منى کرد

بە خەليفە، منىش باشتريئەكانتەم کرد بە والى، دەي مووچەي ئەم سالى و پارىشى

پى بدە و، نازانم لەوانەيە نەتئۆرمەو و كەسىكى تر بكەم بە والى!"

دوايى وتم: "وشتريكم بۇ بىئن." بارم کرد لە ئارد و زەيت و دام بە ژنەكە و،

پىم وت: "بگرە، ئەمە بەرە بۇ خۆت و دوايى لە خەيبەر وەرەو بۆلام، ئىمە بۇ

ئەوئ ددچين."

- دەي لە خەيبەر ھات بۆ لات؟

- بەلى ھات، دوو وشتري ترم بۆ بار کرد و پىم دا. وتم: "ئەمەيش بگرە،

نامەيكيشى تبايە، وتوو بە موخەممەد مووچەي پار و ئەم سالت پى بدا."

- يانى موخەممەد لەسەر كار ھىشتەو؟

- بەلئى، موحەممەد پىياۋىكى راستگۇ و دەستپاك بوو، كەم كەس ھەبوو وەك ئەو
وا بىي.

- ئەى بۇچى وتت، "لەۋانەيە نەتئىرمەۋە و، كەسكى تىر بىكەم بە والى؟"
- ئەۋە لىيىچىنەۋە بوو، بە خوا چەندە بەرانبەر ئەۋان توند بووم، زۇر لەۋە زىاتىر
بەرايەر خۇم توند بووم. لەبىرتە باسى ئەو شەۋەم بۇ كىردى كە ژنەكە بەردى نابوۋە
سەر ئاگر، چەندە سەركۇنەى خۇم كىرد؟

- بەلئى قورىان لەبىرمە، چاكت كىرد موحەممەدت لەسەر كار ھىشتەۋە!

- ئەى چۇن! خوا پاداشى بداتەۋە پىياۋىكى باش بوو.

- خوا پاداشى تۇيش بداتەۋە گەۋرەم!

- ئامىن، خوا پاداشى تۇيش بداتەۋە كورم! دەى بزانم ئەم باسە تەۋاۋ؟

- بەلئى گەۋرەم تەۋاۋ!

- دىسان لە بارەى دادگەرىيەۋە پرسىيارت ھەيە؟

- بەلئى، دەمەۋى بزانم دەنگوباسى ئەو وشتىرە چى بوو كە سەرت بىرى بۇ

ھاۋپىكانت، بەو بۇنەۋە عەبباسى مامى پىغەمبەر ﷺ دلخۇش بوو؟

- ئەۋە وشتىرىكى زەكات ھەبوو، لاقى شكا بوو، چارەسەرى نەبوو، منىش ناچار

سەرم بىرى و ھەندى خەلكم دەۋەت كىرد بۇ خواردنى گۆشتەكەى.

عەبباس پىتى وتم: "خۇزگە ھەموو جار ئاۋات بىكرىدە؟"

منىش وتم: "بە خوا ئىمە ناتۋانىن دەس بە مالى دەۋلەتەۋە بدەين، مەگەر ئەۋەى

كە لە پىكەى ھەقەۋە ۋەرىبگىرىن، لە پىكەى ھەقدا دايىنئىين، مەنعى ھەقىش
نەكەين!"

- مەبەستت چى بوو قورىان؟

- مەبەستىم ئەۋە بوو كە من بۇم نىيە وشتىرىكى زەكات سەر بىرىم، بىدەم بە

ھاۋپىكانم و، خەلكى تىر بۇبەش بىن. ئەۋەى كە ھىي خەلكە، دەين بىرى بە خەلك

و جىاۋازى تىا نەكرى، ھەرچىيش ھىي خەلك نەبىن، ناپاندەمىن، ۋەك چۇن لەو

شتانەى ھىي مال و مىندالەكەم نەبوۋە، نەمداۋنى.

- دەي قوربان خۇ ئەۋە شىتېكى ئەۋەندە گەرە نەبو، وشترى بوۋا
- نەك وشتر، ئەگەر دەنكە خورمايەكېش بىي دروست نېمە، ئەگەرېش بە
ئەندازەي كېۋېك زېرپان لاي من بىي و، ھىي خۇيان بىي، ھەرھەموويان دەدەمى و،
تۇزقالىكى لىي لانا بەم.

- باشە قوربان تۇ باشتىرى لىي دەزانى!
- زانين ھەموو شتى نېمە كورم! ئەۋ خەلكە زۆربەي زۆرى زانا يە، بەلكو
لەخواتىسان و خۇپارىزى شەرتە. با شىتېكى ترى لەۋە سەيرتەرت بۇ بگېرەمەۋە.
- چىيە قوربان؟

- پۇژىكى سامال بوۋ، زۇر گەرم بوۋ، خۇر بە گر و تىشكى خۇي ھەموو لەكانى
داخ كىردبوۋ، ۋەفدىك لە عېراقەۋە بە سەرۋكايەتى قەيسى كورې ئەحنەف ھاتن، بە
دواي مندا دەگەرپان. كاتى منيان دۆزىيەۋە، مېزەرەكەم لەسەرم داكەندبوۋ، جىبەكەيشم
لە ئاقەدم پېچاىبوۋ، خەرىك بووم وشترىكى زەكاتم دەرمان دەكرد، كاتى ئەحنەفم
بىنى، وتم: "ئەحنەف! جىبەكەت داكەنە و ۋەرە يارمەتىم بدە، با ئەم وشترە
چارەسەر بگەين، ئەم وشترە بەشى بېۋەژن و ھەتىو و ھەژارانى تىايە!"

بىاۋىك منى بىنى و ئەۋ كارەي بىي سەير بوۋ، وتى: "گورە قوربان! پەحمەتى
خوات لىي بىي بۇ بە پەنجەرىك نالېي ئەۋ كارەت بۇ بكا، بۇ خۇت دەيكەي؟"
مىش وتم: "چ پەنجەرىك لە من و ئەحنەف بەندەتر و پەنجەرتەرە؟! ھەركەس
بىي بە بەرىسى مۇسلمانان، ئەۋە بوۋە بە پەنجەرىيان، چۆن واجبە پەنجەرى كار
بۇ گەرەكەي خۇي بكا، ئاۋايش واجبە سەركردە كار بۇ خەلكى خوار خۇي بكا!"

- دەي قوربان بە خوا ئەۋ پىاۋە راستى كرد، با يەككىكى تر خەرىك بوۋايە!
- درۆي نەكردوۋە، بەلام ئامۇزگارىي چاكىشى نەكرد، دەبوۋ بېگوتايە: "با
گەرەي مۇسلمانان بە ھەموو ھىزى خۇيەۋە كار بۇ ژېردەسەكانى خۇي بكا، بە
مۇف و ئازەلەۋە."

- دهی گهرهه با کاری دهرمانکردنی وشترهکات بهخستایه ته نهستوی کهسیکی
تر و، خۆت خهریکی کاری خه لک بهووتایه، خه لک دهتوانی له جیهاتی تۆ وشتر
تیمار بکا، بهلام ناتوانن کاری خه لکی جیهه جی بکه ن!

- دهی تۆ بیستووته کاری خه لکم پشت گوئ خستبی له بهر کاری وشتر؟

- نه به خوا!

- نهی بۆ وا ده لئی؟

- قوریان بهوره! من به بۆچونی خۆم وام وت!

- دهی قهیناکا کریم، بهلام بزانه من نهو کاته توانا و تاقهتی کارکردنم بهو،
کاته کهیش کاتی پشودان بهو، وتم: "مادهم ئیسته کاتی پشودانه و، منیش بیکارم و
ماندوویش نیم، با ههستم نهه وشتره تیمار بکهه."

- نهی بۆ وهک وشتره کهی پشوو سهرت نه پری؟

- نهوهی پشوو به داوودهرمان چاره سهر نه ده بوو، بهلام نهه یان چاره سهری
هه بوو، ئیتر بۆ سهری بهیرم و، بیدهم به خه لکیک و بهین بۆ خۆیان جههنگ لییدن؟
با له جیهاتی نهوهی سهری بهیرم، دهرمانی بکهه و هه ژاران و هه تیو و بیوه ژنه کان
سوودی لی وهریگرن!

- راست دهه ره مووی قوریان!

- هه ره له باره ی وشتری زه کاته وه شتیکی تر ههیه با بۆت باس بکهه.

- چیه قوریان؟

- وشتریکی زه کات به ره لاا بهو، به ناو کۆلانه کانی مه دینه دا رام ده کرد به دوایدا،

عه لیبی کوری نه هوو تالهبم بین گه شت.

وتی: "نهی گهره ی موسلمانان! نهوه بۆ کوئ را ده که ی؟"

منیش وتم: "وشتریک له وشتره کانی زه کات بهر بهووه و، منیش به دوایدا را

ده کهه."

عەلى ھەردوو دەستى خۆى توند پرواند و وتى: "گورە قوربان تۆ كارىكى را
 دىكەى كە ھەركەس دواى تۆ بوو بە خەلىفە، ھەرچى بىكات پىت نەگات."
 مەيش وتم: "سۆيىد بەو كەسەى موحەممەد ﷺ كىردوو بە پىنەمبەر! نەگەر
 بىزىك بە لىوار پووبارى فوراندا بەر بېي و پروا، لە پۆزى قىامەتدا تۆلە لە عومەر
 دىكرىتەوہ."

- قوربان! گەرمان بە دواى وشترىكدا پاي دىكرلاد؟
 - ئەى بۆ چى تىدايە؟ مەگەر من پاسەوانى مال و سامانى خەلك نىم؟
 - پا قوربان! بەلام با يەككى تر بە دواى وشتردا پاي بىكرديە.
 - دەى پاسەوان دەيى بە دوايدا پا بىكا نەك كەسىكى تر.
 - ئاي گەرەم! كارەكانت چەن سەيرن!
 - بۆ؟
 - مەبەستم ئەو يە چەندە ئازارى خۆت داوہ لە پىناو خەلكدا!
 - كورم! خواى گەرە كارىكى داوہ دەستى من، خوايش بە تەنيام جى ناھىلى،
 يارمەتيم دەدا، خوا دەزانى من چەندە سوورم لەسەر پاپەراندىنى كارەكانم.
 - بە خوا وايە، تۆ زۆر سووربووى لەسەر پاپەراندىنى كارەكانت بە باشى و
 نەمىشتووہ مافى كەس پىشىل بىكرىت.
 - دەى پىم بلى ئەم پاسە كۆتايى ھات؟
 - نەگەر گەرەم پاسى ترى لا نەيى، بەلى كۆتايى ھاتووہ!
 - من ھىچم بە خەيالدا نا، نەگەر تۆ شىك دەزانى بىلى!
 - شىك بىستووہ گوايە پۆشك سەلمانى فارسى لە كاتى وتارى ھەينىدا لەسەر
 پۆشاكىك قەى پىن بېرى. ئەوہ چۆن بوو؟
 - باشە، گوئ بگرە، ئىستە بۆت دىگىرمەوہ.
 - فەرموو قوربان، گيان و دلم لەلاتە.

- بېرىكى زۆر جلۇبەرگى نوپم بۇ ھات، منىش بەشم كىردن بەسەر خەلكىدا،
 ھەموو پىلانىك پۇشاكىكى بەركەوت، منىش ۋەك ئەو خەلكە پۇشاكىكم بۇ خۇم
 ھەلگرتەۋە، منىش ھەر ۋەك ئەۋان، حىسابى تاكە كەسىكم بۇ خۇم كىرد ئەك زىاتىر.
 - دەي سپاس بۇ خوا قورىبان بەس ئەۋو ئەم جارەيان خۇتت بېشەش ئەكرىدا
 - ئاي چەندە زۆرن ئەو كەسانەي كارەكانى غومەر لە بەرچاۋى غومەر جوان
 دەكەن!

- بە خوا راست دەكەم قورىبان، بە خوا ئەكەر ھىچت بۇ خۇت دانەنايە، پىم
 سەير ئەۋو.

- نا وام ئەكرىدا، بەلام بزانە، ئەكەر تاكە كەسىك بەرى ئەكەۋتايە، ئەۋا ئەو
 كەسە خۇم دەۋوم!

- ئى دەي منىش ھەر لەبەر ئەۋە وام وت.

- دەي باشە با قسەكەم تەۋاو بكام!

- فەرموو قورىبان!

- ھەينىي دۋاي ئەو پۇژە پۇشتمە سەر مېنىبەر وتارم دەدا، دوو دەس پۇشاكم

لەبەردا بوو، وتم: "خەلكىنە! كۆي بگرن و كۆپرايەل بن."

سەلمان وتى: "نە كۆي دەكرىن، نە كۆپرايەل دەبين!"

زۆرم بەلاۋە سەير بوو، وتم: "بۇچى باۋكى ەبدوللا؟"

وتى: "ئاخر تۆ ھەركەسە و بەك دەست پۇشاكت پىن داۋە، بەلام دوو دەستت

بۇ خۇت بىردۈۋە."

منىش وتم: "پەلە مەكە باۋكى ەبدوللا!"

دۋايى ھەر لەسەر مېنىبەرەۋە ھازارم كىرد، "ھۆ ەبدوللاي كورم! ھۆۋا"

ەبدوللا وتى: "بەلنى گەۋرەم ئەمەتام!"

تم: "سۆيىندت دەدەم بەخوا! ئەو دەستە پۇشاكەي لە زۆرەۋەيە ھىي تۆ نىيە؟"

ۋەتەن: "يا، بەرمەۋەللا!"

سەلمان ۋەتەن: "دەي ئۆستە بىلى با كۆي بىگىن و. فرمان بىكە با كۆپرايەل بىن!"

- دەي باشە سەلمان بۆچى بۇ دەستە پۇشاكى ئاۋاي كىردا؟

- بۇ نەيكە؟ ئەۋىش پىياۋىك نىيە ۋەك مەن؟

- يا.

- ئەي باشە سەرۋەت و سامانى مۇسلىمانان ھىي ھەمۋان نىيە؟ ھەمۋىيان

ھاۋەش نىن؟ گەرەي ئىماندارانىش ۋەك ھەر تاكىكى تىر يەك بەشى نىيە و تەۋار؟

- يا قورىان ۋايە!

- دەي دەبىي لە جىياتى ئەۋەي كە دەلىي: "سەلمان بۇ ۋاي كىردا؟" بىلى:

ئافەرىن سەلمان! لە مەنت كەۋى چەن بە غىرەت بوۋى! چۆن داکۆكىت لەسەرۋەت

و سامانى خەلک كىردا!

- مەبەستەم ئەۋەيە ئەگەر كارەكە بەو جۆرەش بوۋايە كە سەلمان گومانى بىردە.

ئەدەبىي ئاۋا بە بەرچاۋى عالەمەۋە بەرۋى تۆيدا پىدا، دەبىي ۋايى بە ئەسپايى بە

خۆتى بگوتايە!

- بە خوا مەن ئەۋەم پىن خۆشترە تا ئەۋەي بە ئەسپايى و نەيىنى بە خۆمى بىلى!

- بۆچى قورىان؟!

- يا خەلک فىر بىن داۋاي مافى خۆيان بىكەن، بەرپىرسەكان دادگايى بىكەن، ئەمە

بىكە، دوۋەم، لەۋانەيە كەسىكى تىرىش ھەمان گومانى سەلمانى بىردىن. سىيەم، ئەمە

ئىتر دلى ھەمۋو لا خاۋىن و ساف دەكاتەۋە، بەلام ئەگەر بە ئەسپايى و دوۋەدوۋ

پىنى گوتىام و. مەنىش بۇم پىرون بىكرىپەتەۋە، ئەۋانى تىرم چۆن تىگەياندەيا! ئەۋ كاتە

خەلک گومانىيان ۋا دەبىر كە گەرەي مۇسلىمانان دەستە پۇشاكىكى بۇ خۆي بىردە!

- چەن سەيرى قورىان! تۆ بە شۆۋەيەك ھەق پىرونەۋى خۆت دەكەيتەۋە،

دەلىي ھەرگىز بەلاي ھەقدا نەچۋى!

- ئا كۆرۈم ھەلەي! پېم وانە بوو ئاۋا بېر بىكەينەۋە؟!

- چۈن قورىان؟

- مەن بۇيە ھەق پۈۋىپە پۈۋى خۇم دەكە مەۋە، لەبەر خۇم، مەن نەفسى خۇم خۇش دەۋى، مەن بار لە نەفسى خۇم دەنېم، بېرۋا بىكە ھىچ كەس شىتى بەتال لە نەفسى خۇي بار ئاكا مەگەر ئەۋ كەسەي كە خۇي بە ھىچ بزانى، با بە خەيالى خۇيشى خۇي بە گەۋرە زانىيى، نەفس بە كارى ھەق نەيى، بە ھىچ شىتىكى تىر پىزى لى ئاگىردىت، ھىچ ۋ پۈۋچتىن كەس ئەۋ كەسەيە كە خۇي بە گەۋرە ۋ زىل بزانى، ئىبلىس تەنيا لەبەر خۇبە زىلزانى لە ئاسمان دەرگا!

- پاست دەكەي قورىان! مەن مەبەستەم لەۋ قەسەيەي كە كىردەم ھەر ئەۋە بوۋ كە سەرسامىي خۇم نىشان بىدەم.

- مەن مەبەستەم لە ۋەلامەكە تەنيا ئەۋە بوۋ لەۋە تىبگەي كە عىززەت ۋ سەربەرزى لە ھەقدايە، ھەرچەند ئەۋ ھەقە بە زىيانى تۈيش بىت، سەرشۆپىش لە كارى بەتالدايە، ھەرچەند براۋەيش بىت!

- دەي قورىان ئەمە لە جەناپت فېر بوۋم ۋ، بە ئىزنى خوا ھەرگىز فەرامۇشى ئاكام!

- دەي بلى بزانم لەم باسە بوۋىنەۋە يا نە؟

- بەلى قورىان تەۋاۋ.

- دەي بزانم چىي تىرت دەۋى؟

- دەمەۋى بزانم لە نىۋان تۆ ۋ ھورموزان چى كوزەراۋە؟

- چىت مەبەستە؟

- لەۋ كاتەۋە كە شالاۋى بىرد تا ئەۋ سائەي فرتوفىلى كىرد بۇ ئەۋەي خۇي

پىزگار بكا، مەن ۋام خۇيىندۈۋەتەۋە، پېم خۇشە لە زارى خۇتەۋە بېيىم، لەۋانەيە

شەكە وانەيى كە مەن بېستۈۋە!

وتبویان: "بە ئی."

ئەوانیش وتبویان: "لە مزگەوتە، نووستوو."

وەفدەكە ھەموویان لای مزگەوت مابوو، ئەنەس و ئەوانیش ھورموزانیان
ھێنابوو گەشتبوونە مزگەوت. خەڵكێكی زۆر كۆبوو، ھەوێ ھەوێ ھەوێ ھەوێ
ھورموزانم بینی، چی دەكەم؟!

ئەو ھەموو خەلكە بەجاری ھاتنە ئێو مزگەوتە، بەراست و چەدپا بە دواي
مندا دەگەران. لە سوچێكدا نووستبووم، قامچییەكەم لە ئێو دەستدا بوو- خۆت
دەزانی نە پاسەوانم ھەبوو نە دەرگاوان.

- دوايی چی ڕوی دا قوربان؟

- ھورموزان ھاتە ئێو مزگەوتە، خۆی ئامادە كرد بۆ ڕوبە ڕوبوونەوێ ئێو
كەسەي كۆشكی قەیسەری تێك شكاندوو، بۆ ڕوبە ڕوبوونەوێ ئێو كەسەي
سویایەكی وای ناردوو سەرلەبەری سوپای فارسی تێك شانددوو، دەیویست ئێو
پیاوێ بێنیست كە نەخشەي جەنگی لە مەدینەوێ كێشارە و، نەخشەيەكی وا بوو كە
ھیچ سەركردەيەكی فارس نەیتوانیبوو نەخشەي وا بكێشێ، نەخشەيەكی وا بوو كە
نەیتوانی بەرەنگاریی ببنەوێ؛ ئێو نەخشەيەكی كە نەخشەكانی ئەوانی پوچەل
كردوو و ھەموویانی تێك شكاند، پێشتر بە باشی باسی فارسەكانم بۆ كرابوو بۆیە
وێك ئەوانم دیبێ ئاوابوو، خۆی گەرە یارمەتی داووم كە نەخشەيەكی پڕبە پێست
بكێشم.

ھورموزان وتی: "كوا عومەر؟"

وتیان: "ئەو ھەم."

بە بێنیی من ئەواو واقعی وەرما، پۆشاكێكی زۆر سادە، نە پاسەوان، نە دەرگاوان،
ئەو یەزدگوردی دیبوو، كە دەچوون بۆلای یەزدگورد، كرابوون بە چەند چینهوێ،
دەبوو لە دوررەوێ لە خزمەتیدا بوەستن، نزیكترین كەس لە یەزدگوردەوێ كە چینی
بەریسە گەرەكان و وەزیرە مەزنەكان بوون دەبوو پێنج گەز لێھەوێ دوربەن. دواتر

چىنى قەرىماندە جەنگامەرەكان و زانايان بوو دەبوو ئەوان دە گەز لە يەزدگوردەو دەوور بن. ئىنجا چىنى گۇرانىيىز و چاوش و ئەوانە بوون دەبوو پانزە گەز لەيەو دەوور بن. ئەگەر كەسىك بىويستايە قسەي لەگەلدا بكا، نەدەبوو لەوئى كە بۆي ديارى كراو زياتر نزيك بېيئەو، دەبوو ھەر كە دەپۇشتە ژورمە لە بەردەمىدا چۆك دابدا و سەرى تەواو لە زەوى نزيك بكا تەو و. ھەتا يەزدگوردىش ئىزنى نەدا، قسە نەكات. ھەركەسەيش قسەي لەگەلدا بكردايە، بە ھىچ شىئەمەك ناوى نەدەھىئا، چونكە ناوھىئانايان بە سووكايەتى دەزانى. زياد لەوئىش، دەبوو بە پارچە پەپۇيەكى سې دەمامك بكن بۆ ئەوئى ھەناسەي دەميان كەش و ھەواي ژوورى يەزدگورد پيس نەكا

- ئەي قورىان دوايى چى پووى دا؟

- خەلگ بە ھىواشى قسەيان دەكرد بۆ ئەوئى من خەبەرم نەبېئەو.

ھورموزانىش تاوئى ناتاوئى دەيوت: "ئەي كوا پاسەوان؟ ئەي كوا دەرگاوان؟"

ئەوانىش دەيانگوت: "نە پاسەوانى ھەيە نە دەرگاوان."

ئەويش وتى: "نە پاسەوانى ھەيە و نە دەرگاوان؟! دەي كەوابى ئەمە

پېغەمبەرە!"

ئەوانىش وتيان: "نا پېغەمبەر نىيە، بەلام خەلىفەي پېغەمبەرە ﷺ!"

من لەم دەمە قالئەيە بە ئاگا ھاتم، دانىشتم، كاتى ئەوم بىنى، پرسىم:

"ھورموزانە؟"

وتيان: "بەلى."

وتم: "پەنا دەگرم بە خواي گەرە لە ئاگرا سىپاس بۆ ئەو خوايەي بە ھۆي

ئايىنى ئىسلامەو ئا ئەمە و نمونەكانى ئەمەي سەرشۆر كردووە. ئەي مۇسلمانان!

دەست بگرن بەم ئايىنەو! بە پەچكەي پېغەمبەرە ﷺ دا پەژان! دۇنيا و خۆشەي دۇنيا

فريوتان نەدا، دۇنيا زۆر قىلپازە."

وتيان: "ئەمە پاشاي ئەھوازە، قسەي لەگەلدا بکە."

منیش وتم: "نەخىر ھەتا ئەو جىل و بەرگەي لە بەردا لانەبا، قسەي لەگەلدا ناکەم."

برديان و جىل و بەرگەكەيان لە بەردا لا برد و دەستى جلى سادەيان لە بەر کرد و ھىنايانەو.

وتم: "ھورموزان! چۆن توانىت پەيمان شكىنى بکەي و لەگەل خواي خۆتدا درۆ بکەي؟"

وتى: "ھومەرا! ئىمە و ئىوہ لە سەردەمى نەقامىدا ھەلدەپرژاين بە يەكدا، ئىمە سەر دەكەوتىن. چونكە خوا نە پشتى ئىمەي دەگرت و نە پشتى ئىوہ، بەلام لەو كاتەوہ كە خوا پشتى ئىوہ دەگرئ، ئىمە بەردەوام شكست دەھىنين!"

وتم: "ئەوكاتە ئىوہ يەك بوون و، ئىمە ناتەبا!" دووبارە وتم: "بۆچى درۆت لەگەل ئىمەدا كرد؟ بۆچى پەيمانەت شكاند؟" جار لەدواي جار ئەمەم پى دەگوت.

وتى: "دەترسم پيش ئەوہى پىت بلىم، ھەكوژى!"

وتم: "مەترسە!"

وتى: "دەي من ئاوم دەوئ."

وتم: "ئاوى بۆ بىئن."

جامى ئاوى گرت بە دەستەوہ، دەستى دەلەرزى!

وتى: "دەترسم لە كاتى ئاوخواردنەوہدا ھەكوژن!"

وتم: "نا قەيناكا، ھەتا نە پخۆيتەوہ كەس ناتكوژئ."

ئىتر يەكسەر جامە ئاوەكەي لار كەردەوہ و پژاندى.

وتم: "ئارى بۆ بىئن! نابى بە تىنويىتى ھەكوژئ!"

وتى: "ئاوم ناوئ، من وىستم بەو ئاوە مانەوہى خۆم مسۆگەر ھەم!"

وتم: "من دەتكوژم، مانەوہى چى؟"

وتى: "ئاخىر تۆ بەلئىنت پىن دام!"

وتم: "ئىرۆ دەكەي!"

ئەنەس وتى: "وہللا راست دەکا قوربان!"

وتم بە ئەنەس: "قوپ بەسەرت! ئەو مەجزەئە و بەرائى شەھىد کردووە، چۆن

پەناي دەدەم؟ بە خوا يان بەلگە بۆ ئەو قسەيت دەھيئەتوہ يان سزات دەدەم!"

ئەنەس وتى: "تۆ وتت قەيناكا كەس دەستت لىج نادا تا ھەموو شتېكم بۆ

نەگىرپتەوہ، كەس ناتكوژى تا ئاوەكەت نەخۆيتەوہ (ئاوہكەيشى پژاند تازە ئيتەر

ھەرگىز ناخوړپتەوہ، كەواتە ھەرگىز ناكوژى!)

كۆمەلى كەس پشتگىرى ئەنەسيان كرد.

بە ھورموزانم وت: "تۆ منت فرېو دا، بە خوا من بۆ موسلمان نەبى، بۆ كەس

فرېو ناخۆم."

ھورموزان موسلمان بوو و، لە مەدينە نىشتەجى بوو.

- ھەر لەبەر قسەيەك نەتكوشت؟ تا ئەو پادەيە بەلئىنى خۆت دەپارىزى؟

- تۆ ئەگەر بە كارەكەي من سەرسامى، ئەوہ بۆ قسەكەي ئەنەس زياتر سەرسام

بە!

- بۆچى؟

- ئاخىر ھورموزان برايەكى ئەنەسى كوشتبوو، دەبوو ئەو زياتر لەسەر كوشتنى

ھورموزان سوور بى، بەلام كە گوپى لى بوو من وام وتووہ، ئيتەر تۆلەي لە بېردا

نەما، دەپوت: "دەبى بەلئىنى خۆت بېيەتەسەرا" ئەنەس بكوژى براكەي خۆي

پزگار كردا

- وەللا راست دەكەي گەورەم! بەلام خۆ تۆ دەلتوانى بېكوژى، ھەرچەند

ئەنەسىش ناپازىبا، قسەي ئەنەس وەك پاوئىز بوو نەك فرمانا فرمانى تۆ بوو،

تۆ بۆت ھەبوو ھەر پايەك پىچەوانەي پاي تۆ بووايە، پەسندى نەكەي!

- من ئەو پايەي ئەنەس و ئەوانم پىن تەواو بوو.

- دەي تۆ چوزانى؟ لەوانەيە هورموزان لە ترسي شمشير موسلمان بووي؟!

- ئيمە ئەهيمان لىن كراوە كە دلى خەلك توى توى بکەين و تەماشاي بکەين.

چوزانين دلى چى تەدايە، ئەي باسەكەي ئوسامە و پىغەمبەر ﷺ نازانى؟

- باسى چى؟

- پىغەمبەر ﷺ كۆمەلىك هاوئەلى ناردە سەر حورقەي جوهەينى، بەيانيى زور

هاتبوونە سەر كانى و ئاوەكانيان، كە ئوسامە و ئەوانيان بينيبوو، لە ترسدا بلاوهمان

ليگردبوو. ئوسامە و پياويكى ئەنصاري يەكئى لەو پياوانەي ئەوانيان گرتبوو،

ويستبويان بيكوژن، پياووەكە وتبووى: "لا اله الا الله!" پياووە ئەنصاريەكە وازى

هينابوو، بەلام ئوسامە كوشتبووى!

دواي ئەوەي گەرانهو، پىغەمبەر ﷺ دەنگوباسەكەي بېست، فرمووى: "ئوسامە! ئەو

وتى: "لا اله الا الله" چۆن كوشت؟"

ئوسامە وتى: "ئەي پىغەمبەري خوا! لە ترسي شمشيرەكەم وتى: 'لا اله الا

الله.'"

پىغەمبەر ﷺ فرمووى: "باشە تۆ دلى ئەو پياووەت لەت كرد تا بزاني لە ترسدا

واي وتوو؟"

پىغەمبەر ﷺ بەردەوام لە بەر خۆيەو دەيفەرموو: "دواي ئەوەي وتى: 'لا اله الا

الله' هەر كوشتى!" ئەوەندە دووبارەي كردموه، ئوسامە خۆزگەي دەخواست كە لەو

و پيش موسلمان نەبووايە و تازە ئيماني بھينايە، بۆ ئەوەي تووشى ئەو كارە

نەبووايە!

- قوربان ئا بەو پادەيە؟

- كورە لەو هوش زياتر كورم!

- چى قوربان؟

- ميقدادی کوری نه سوهد به پينځه مېهر ﷺ وټ: "نه ي پينځه مېهرې خواا نه گهر
له گڼل کافر ټکدا بوو به شهرمان و شمشير ټکي دا له دهستم دهست ټکي مني قرتاند،
دوايي په ناي برده بهر دار ټک و وټي: "نه و! باوهرم به خواا هينا" من بيکوژم يا
نه؟"

فهرمووي: "نه خيتر، نابني بيکوژي."

وټي: "ناخر قوربان! دهست ټکي مني قرتاندې! دوايي موسلمان بووبې!"

فهرمووي: "نه خيتر مه بيکوژه! نه گهر بيکوژي، نه و وهک نه و کاته ي توي ليدئ که
نه تکوشتبوو، تويش وهک نه وټ ليدئ نه و کاته ي که پرواي نه هينابوو!"

- که واته نه وه شهرعي خوايه قوربان؟!

- نه ي وا دهزاني من کار به شتي ټکي غهيري شهرع دهکم؟

- نه قوربان! به لام دهمه وي زياتر بوم پرون بيته وه!

- له ووش زياتر نه و هورموزانه من وا دهزائم بوو به موسلمان ټکي باش، به قهه

چاو تروکانې له نايين دوور نه که وټه وه!

- قوربان تو باشت دهزاني، من نازانم!

- ده ي هيچ پرسياړ ټکي توت لايه؟

- قوربان هر چي پرسياړم هه بوو له باره ي دادگه ريپه وه هره موم پرسې!

- ياني ته و او؟

- به ټيزني خوا ته و او! سپاسي جهنايت دهکم که نه و نه ده خوړاگر بووي و

وهلامي پرسياړه کاني منت دايه وه!

- واز له و قسانه بېنه! ټټستا پټم بلې، دواي نه وه ي باس ټکي گوره مان داخست

و زوري له سره روسته بوو، له باره ي چ شتي که وه پرسياړت هه يه؟

- ده خوازم که هه ندئ پرسياړي شه خسي له گوره م بکه م!

- ده ته وي له چ باره ي که وه به پرسې؟

- قوربان جەنابت دەزانى كە خەلك دەمى ناۋەستى، ھەندى كەس زمانىيان دەلىتى قامچىيە، بگرە دەلىتى شمشىرە، ئەگەر تاكە كەسنى لە قسە و قسەلۇكى خەلك پارىزراويا، ئەۋا پىغەمبەر ﷺ پارىزراۋ دەبوو، تۇ خۇت باش دەزانى چىيان بە پىغەمبەر ﷺ دەگوت، خۇت دەزانى كە قورەيشەكان چۇن پىيان دەوت؛ "شىئە، جادوگەرە،" ئەۋ ناۋوناتۇرانەى كە بۇ پىغەمبەريان ﷺ ھەلدەۋاسى، خۇيان لە خۇياندا سەبوورين بۇ ھەركەسىكى بىتتاۋان و بوختانىۋىكراۋ، تۇيش يەكىكى لەۋ كەسانەى كە بوختانىيان بۇ كىدوۋە، بەلام قوربان با ئەۋەيش بلىم كە دار ھەتا پىر بەر و بەرخۇش نەبى، بەردى تى ناگىرىت، تۇ ئەك دارى، بەلكو دارستانىكى پىر بەر و بەرھەمدارى، بۇيە سەير نىيە ئەگەر خەلكانىك ھەبن بەردت تى بگىرن، بوختانت بۇ يكەن، بە خوا من دەزانم تۇ بىتتاۋانى، زۇر لەۋە گەرەترى كە ئەۋانە پىت دەلىن، دەرياش بە دەمى سەك گلاۋ نابى، بەلام من پىم خۇشە ۋەلامى ئەۋ بوختانان لە خۇت بىيسم.

- من ھىچم نىيە بىلىم، تەنيا ئەۋە نەبى كە ۋەك ئىبراھىم پىغەمبەر ﷺ ئەۋ رۇزەى فرەيان دايە نىۋ ئاگرەۋە فەرموۋى؛ "خُبْنِ اللّٰهُ رَبِّنَا الْوَكِيلُ" خىۋام بەسە كە يارىدەدەر و يارمەتيدەرىكى چاكە، "منىش ھەروا دەلىم!

بەلام كىشە نىيە با بزانم چىيان پى و تووم؟ دوايى پىت دەلىم كە ئەۋ قسانە چەندە نوۋرە لە راستىۋە، دەى بزانم چىت پىيە؟

- دەلىن؛ "عەبدۇررەھمانى كوپت بادەى خوارىۋوۋە و تۇيش ئەۋەندەت لى داۋە مردوۋە!" ئەۋ دەنگوباسە تا چەند راستە گەۋرەم؟ با پىش ئەۋەى تۇ ۋەلامى بەدىتەۋە، ئەۋەيش بلىم كە بە خوا من دەزانم وانىيە، ۋەك تاۋانبارىك لىت ناپروانم، بەلام حەز دەكەم لىت بېرىم، چاك دەزانم كارى ۋا لە تۇ ناۋەشىئەۋە!

- باشە! ھەموو پروداۋەكەت لە سەرەتاۋە بۇ دەگىرەۋە، دوايى تۇ خۇت پىر پار بەدە، بزانە كارى خراپم كىدوۋە؟ بزانە ناھەقىم كىدوۋە؟ لام ۋايە ئەۋانەى ئەۋ قسەيان كىدوۋە، ترش و خۇيان پىا كىدوۋە، ژارىيان تىكەل بە ھەنگوين كىدوۋە!

- فەرموو قوربان گيان و دلم لەلاتە!

- عەبدوللا و عەبدورپەحمانى كۆپم ھەردوو پۇشتن بۆ ميسر بۆ غەزاكردن،
سەردەمى واليەتى ەمرى كۆپى عاص بوو، كەسىك پۇشتبوو بە ەمرى وتبوو:
"عەبدوللا و عەبدورپەحمانى كۆپانى غومەر ھاتوون بۆ ئېرە بۆ غەزا!"
ەمر وتبوو: "لە كوین؟"

ئەویش وتبوو: "لەو پەرى شار."

من پۇشتەر نامەيەكم بۆ ەمر نووسىبوو، پىم وتبوو: "نەكى ەركىز كەسىكى
خزمى من بىت بۆلای تۆ و، تۆیش لەبەر ئەو ەى خزمى منە كارىكى وای بۆ بكەى
كە بۆ خەلكى ترى نەكى! ئەگەر كارى وای بكەى، خۆم دەزانم چىت پى دەكەم!"
ەمر لە ترسى ئەو نامەيە، نە ھیچ دىارپەكى بۆ ئاردبوون و نە خۆیشى
پۇشتبوو بۆ لایان...

كار بەو شىوئەيە بوو، تا پۇژىك پیاوینكى ھاوپى ەمر بە ەمرى وتبوو:
"عەبدورپەحمانى كۆپى غومەر و ئەبوو سەررە لە بەردەرگان داواى ھاتنە ژوررەو
دەكەن!"

ەمر وتبوو: "با بىنە ژوررەو!"

ئەوانیش زۆر بە داماوى و زەلىنى چووبوونە ژوررەو...
بە ەمریان وتبوو: "دارى ەدەمان لى بەدە، ئىمە دویشە و ەارەقەمان
خواردووەتەو و سەرخۆش بووین!"

- ئەى قوربان ەمر چى کردبوو؟

- ەندى قسەى پى وتبوون و دەرى کردبوون.

عەبدورپەحمان وتبوو: "ئەگەر دارى ەدەمان لى نەدەى بە ھاوكم دەلیم، ئېتر
خۆت دەزانى!"

غەمىش دەيزانى ئەگەر داريان لى ئەدا، مەن لەسەر كارى لادەبەم و لىنى تورەش دەبم...

غەمىر دەيوست بە گوڭيان بكا و داريان لى بەدا، لەو دەمەدا غەبدوللاى كورم خۇي كوردبوو بە زووردا.

غەبدوللا بە غەمىر وتبوو: "باوكم پىتى وتووم بۇ كارىكى زۇر پىويست نەبى، نەيەم بۇ لات. ئىستە هاتووم بلىم: نابى سەرى غەبدورپەحمانى بىرام بە بەرچاوى خەلكەو بەتاشى! بەلام قەيناكا دارى لى بەدا"

چونكە ئىمە جگە لە داركارى، سەرى غارەق خۇرىشمان بە بەرچاوى خەلكەو بەتاشى.

- ئەى غەمىر چى كرد؟

- لە خەوشى مالى خۇياندا دوور لە چاوى خەلك دارى لى دايوون. دوايى غەبدوللا، غەبدورپەحمانى بىردبوو زوورمە لەوئ سەريان تاشى، بەلام سەرى ئەبوو سەروەيان لە خەوشەدا تاشىبوو.

- تا ئىرە هېچ كىشەيەك نابىم. هېچ شتىك نە لە تۆ و نە لە غەمىر و نە لە كورپەكانت و نە لە ئەبو و سەروە! بۇ ئەو بوختانەيان بە تۆ كردوو؟

- پەلە مەكە كورم! چىرۆكەكە تەواو نەبوو.

- بىرورە قورىان، ئەو لە تاو خۆشەويسىم بۇ جەنايت و لە داخى قسە و قەلۇك ئەوئەندە پەلەم كرد! دەى فەرموو قورىان چىرۆكەكە تەواو بكا!

- باش قەيناكا! پاشماوئى چىرۆكەكە ئەمەيە، مەن لە مەدينە بەسەرھاتەكەم بىستەو، ئەوانىش هەشتا ھەر لە مەسەر بوون. لای غەمىر كورپى عاصرا نامەيەكم بۇ

غەمىر نووسى. وتم:

بە ناۋى خۋاى گەۋرە و مېھرەبان،
 لە بەندەى خودا، گەۋرەى ئيمانداران،
 مومەرى كۆرى خەتتابەۋە بۇ تاۋانبارى
 كۆرى تاۋانبارى كۆرى تاۋانبارا پىنم
 سەيرە چۆن زاتت كرد قسەى من
 بشكىنى! چۆن ئەۋەندە پروقايمى
 بەرەبەر من! من ئەۋ ھاۋەلانەم نەكرد
 بە والى كە لە غەزاي بەدردا بەشدار
 بوون، ئەوانە ھەموويان لە تۆ باشتىرن،
 بەلام من تۆم ھەبزاردا چونكە
 دەمگوت: پياۋىكى توندو تۆلە، وريايە!
 بەلام كارەكەت بەۋ گەندەلپانەت
 بۆگەن كردوۋە. من دەبى تۆ لە
 والىيەتى دەر بىكەم! بەلام دەرکردىكى
 خراب، ئەۋە لە مالى خۆتدا دارى
 جەد لە عەبدورپەحمان دەدەى و ھەر
 لەۋىش سەرى دەتاشى؟! خۆ تۆ
 دەتزانى ئەۋە پىچەۋانەى ويستى منە،
 عەبدورپەحمانىش ۋەك ھەركەسىكى
 ئاسايى واىە و نساين لەگەل ھىچ
 كەسىكدا جىياۋازى بىكرىت، چى بە
 خەلكى تر دەكەى، بە ھەمان شىۋە
 دەبى بە ئەۋىش بىكرىت! بەلام تۆ

وتـووتـه: "ئه وه کـوړی گـوره ی
 ئیماندارانه!...

خو تـو ده زانی که من له باره ی شه
 تـو له سـه ندنه وانـه ی په یوه نـدی پیا
 به شه رعه وه هـیه له بهر په زامه نـدی
 خوا نه رمی له گـه ل کـه سدا ناوینم،
 جیاوازی له نیوان کـه سدا ناکـم. به
 گه شتنی ئم نامه یه. عه بدوړپه حمان له
 عابایه ک ده پیچی و به سواری کهر بوم
 ده نیریتـه وه با بزانی چ کاریکی خراپی
 کردووه!

- ده ی قوریان به گه شتنی نامه که، عمر چی کرد؟

- نامه که ی بـو عه بدولـلا و عه بدوړپه حمان خویندبووه، به و شیوه یه ی خوم وتم،
 عه بدوړپه حمانی نارده وه. نامه یه کی بـو من نووسی و داوای لیږور دنی کردبوو،
 دابووی به عه بدولـلا، عه بدولـلا یس له گـه ل عه بدوړپه حماندا هاته وه بـو مه دینه!
 - ئه ی دوا ی ئه وه چی پروی دا؟

- عه بدوړپه حمان هات بـولای من، عابایه کی زه ی قورسی پتـوه پتـچرابوو، به
 حال ده پتوانی بجولن.

وتم: "عه بدوړپه حمان! ئه وه فلان کارو فیسار کارت کردووه؟! به خوا ده یی داری
 حـدت لـی بدرئ!"

عه بدوړپه حمانی کوړی عه وف وتی: "قوریان داری لـی دراره، ئیتر به سه."

- ده ی قوریان عه بدوړپه حمانی کوړی عه وف راستی کرد، چیت کرد به گوئی
 نه وت کرد؟

- نەخىز، بەلكو بە ديار چاوى خەلكەو، وەك ئەوئى كە شەرەپپە، دارى حەدم
لە عەبدورپەحمان دا، دوايى لىتى گەرام، دواى ئەوئە يەك مانكى پەك ساغ و
سەلامەت ھىچ عەيىكى نەبوو، دەھات و دەچوو، ھاتوچۆى ئار بازار و خەلكى
دەكرد. دواى ئەوئە قەزا و قەدەر نەخۆش كەوت، بەو نەخۆشپەوئە گىيانى سپارد،
ئىتر نە كارىگەرىي ئەو دارانە بوو نە ھىچ!

- دەى قورىان خۆ ئەم بەسەرھانە شانازىيە بۆ تۆ نەك خراپە! خوا پرووى ئەو
كەسە پەش بكا ئەو بوختانەى بۆ تۆ ھەلواسىو، چ درۆيەكى ناحەزىيان بۆ
كردووى؟! بەلام قورىان، وائازانى كەمىك بەرانبەر كۆپەكەت پەق بووى؟ من ھەقم
بەو قسە و قسەلۆكانە نىيە كە ھەلىانواسىو، زانىم ئەوانە ھەمووى درۆن، ئەمە
پرسىارىكە و خۆم دەيكەم؟

- من تەنھا بەپى شەرع جولامەتەو، ھىچ زىادەپەويىيەكم نەكردوو. تۆ پىت
خۆشە عومەر بە بەرچاوى خەلكەو دارى حەد لە كۆرى خەلك بەدا، بەلام
كۆپەكەى خۆى لە ژورمەو و لە ھەوشى مالى عەمر دارى لى بىرپىت؟

- نەوئەللا! بەلام خۆ تازە دارەكەى لى درا!

- لى درا! بەلام بەو جۆرە نەبوو كە خوا دەيەوئ!

- قورىان شتىكى تر ماو.

- چىيە؟

- من وەك چۆن لە تۆ دلنېام و دەزانم پىاويكى زۆر باشى، ئاوا لە كۆپەكانىشت
دلنېام! بىستووئە عەبدورپەحمان شەرابى نەخواردبوو، ئەو ئاوجۆيان شەربەتى
ترپى خواردبوو، كەچى شەراب دەرچوبوو- نەيزانېبوو شەرابە. ھەروەھا ئەبوو
سەروەيش، ئەبوسەروە يەككە لەر پىاوانەى لە غەزاي بەدردا بەشدار بوو، بەلام
دواى ئەوئە خواردپانەو و سەرخۆش بوون، زانىيان شەراب بوو، خۆيان داوايان
كرد كە دارى حەدىان لى بىرپىت، ئەوان دەپانتوانى تەنھا تۆبە بكەن و قسە

نەكەن، بەلام لەبەر ئەوەی ھەزبان دەکرد تەوار پاک بېنەو و ھېچ گوناھێکیان بە سەرەو نەمیتنى، بۆیە داوايان کرد داریان لى بدرى!

- من پێم دوور نییە وابێ، نەمپرسی بزانم چ جۆرە شەراپێکیان خواردووەتەو. خۆيان چوو بوونە لای ھەمەر و داوايان کردبوو داریان لى بدە، منیش ھەر بە گۆترەى داواکارییەكەى خۆيان جولامەو. ئەگەر بە قسەى تۆ بێ، ئەو بە خوا دوو پیاوى شەریفن و ھېچ تاوانێکیان نییە، ئەگەریش وا نەبێ، خۆ تۆ لەى خۆيان وەرگرتەو. - راست دەفەرمووی قوربان.

- لەم بارەو ھىچى تر ماوہ بپرسی یان تەوار؟

- من ھىچم نەماو.

- ئەى شتیكى وەك ئەمە نەماو لەبارەىوہ بپرسی؟

- قوربان دەلێن: "غومەر نەصرى كۆرى حەججاجى لە مەدینە دەرکردووە، بەبێ

ئەوہى نەصر ھىچ گوناھ و تاوانێكى ھەبێ، تەنیا تاوانى ئەو ئەوہ بووہ كە زۆر جوان بووہ!" شتى وا پووێ داوہ، ئەگەر پووێ داوہ بۆچى؟

- كۆرە ئەوانە چونكە تێناگەن و شارەزای بېراردان و شەرع و دادومەرى و ئەم

شتانە نین، ھەر لە خۆوہ قسە دەكەن و نازانن چى بووہتە ھۆكار!

- قوربان من لەم قسەى جەناپتەوہ وا تێدەگەم كە مەسەلەكە راستە؟

- بەلى راستە! بەلام لەبەر ئەوہ نەبوو كە ئەوان دەیلێن! ئەوانە ھەق و ناھەقیان

تێكەل كەردووە، قسەى ھەق دەكەن و مەبەستیان پێى ناھەقە! ئێتر یان ھىچ نازانن یان نیهتیان خراپە!

- دەى قوربان ھەرچۆنێك بێ گەنگ نییە، دەمەوى بزانم پاسەكە چۆن بووہ؟

- من شەیتەك بە ناو كۆلانەكانى مەدینەدا دەگەرام، دەمویست بزانم دەنگوباسى

ئەو خەلكە چىیە؟ گویم لە ئافەرەتێك بوو دەپوت:

خۆزگە شەراب و بادە ھەبووایە
 نەصری ھەججەجم لەلا بووایە
 ئەومندە جوانە بۆ یەک بێننی
 گەر گیان ببەخشی وەک پولیک وایە
 بە (جوانی) بۆی: تۆ وەک نەصر وای
 شاگەشکە دەبێ، شفاي قەت نایە
 تەماشای چاوی چەن جادوو بازە!
 بالای وەک شمشاد، برۆی ھەودایە
 لە تاو ئەو پرچەي قەرارم نەما

جێگام ھەر دەلێی کا و میرووی تیاہ^۱

بۆیە وتم: "نابی لە مەدینەدا کەسیک ھەبێ کچان لە ژووری تایبەتی خۆیانەو
 ئاخی بۆ ھەلبیکیشن و گۆرانیی بۆ بۆلێن!"

بۆ بەیانی وتم: "نەصری کۆری ھەججەجم بۆ بۆلێن."

کاتیگ ھینایان، تەماشای دەکەم جوانترین مرقە، لە جوانیدا دەرموشایەو، مرقە
 لە خشتە دەبرد، قژیکی جوانی پتو ھەر مەپرسە، پێم وت: "بەرورای گەرەي
 موسلمانان وایە کە سەرت ھتاشین!"

کاتی سەرمان تاشی، زیاتر جوان بوو.

^۱ مەرەبەکی ئاواہ:

ھل من سہیل الی خمر فاشربھا	ام من سہیل الی نصر ابن حجاج
الی فتی ماجد الاعراق مقتبل	سہل المحيا کسرم غیر ملجاج
تہنہ اعراق صدق حین تنمہ	اخي وفاء عن المكروب فراج
انظر الی السحر يجري في نواظرہ	وانظر الی دھج في طرفہ الساجي
وانظر الی شعرات فوق عارضہ	کأنھا نعال دب في عاجي

بۆ شهوی دواتر گویم له هه مان ئافرهت بوو ده بگوت:

سه ریان تاشیوه ناشهرین بهی

ههنگ کاتی بهین شیهی لی دهردی

پرومهت وهک مانگی گیراوی ژێر زولف

که سه ریان تاشی مانگه شهو هه لدی^١

بۆیه به نه صرم وت: "به خوا نابیی من و تۆ له یهک شاردا دانیشین."

وتی: "دهی قوربان من تاوانم چیهی؟"

وتم: "هه ر شهوی که یقت ده لیم."

ناردم بۆ به صره.

- یانی به بهی هیچ تاوانیک دوور نخستهوه بۆ به صره!

- نه و هیچ تاوانیکی نه بوو. به لام ده بی بزانی بۆچی وام کردا دهی گوئی له

پیاوی دادوهر و به یاریه ده ست و سیاسی بگه را

- گویم گرتووه قوربان فهرمووا

- شهوی که من کردم، پیشخستنی مه سه له هه تی گشتی بوو به سه ر مه سه له هه تی

تا که که سیدا. زیاندان له مه سه له هه تی تا که که سی له پێناو به رزه وه ندیی گشتیدا

شتیکی پێکه پێدراوه، یه کێکیشه له ده ستووره گشتیه کانی ئوصولی فیهقه، ههروهها

تێگه شتتی تهواو له ئیسلام شهویه که نه گه ر هیچ چاره یه کت نه ما، نهوا به

تاوانیکی به چووک تاوانیکی گه وره پال پێوه بنی. دیسان له شه ریه تی ئیسلامدا

ده ستوورنکی گشتی هه یه که نه گه ر هه نوو مرؤف که وته نێوان دوو تاوانه وه و به

ناچاری ده بوو به کیان بکات، نه و کاته ده بی تاوانه به چووک که هه لپێژێری، نه گه ریش

له نێوان دوو چا که دا سه ریشک کرا و نه یه توانی هه ردووکیان بکا، نهوا چا که گه وره که

^١ عه ره به که ی ناوا به:

ھەلبۇزىرى. جا ئەگەر دوو چاگەش دژ بە بەك بوون، ئەوا چاگە گەرەكە
ھەلدەبۇزىرىن و چاگەي بچووك وازلىن دەھىنن.

— قەيەكى جوانە گەورم! ئەواو و پاستە و ھىچ جىنى كومان نىيە! بەلام
دوورخستەنەۋەي ئەم كۆرە بۇ بەصرە چ مەسلەھەتتىكى تىا بوو؟

— كۆرۈم! دادومر بۇي ھەيە كە خەلك دوور بخاتەۋە بۇ مەسلەھەتتى گشتى. نەي
ۋەك ھەد و سزا. كاتى خۇي لە مەدېنەش بلە ژنانىيەك ھەبوو ناۋى ھىتە بوو.
پىغەمبەر ﷺ دوورى خستەۋە. منىش نەصرم لەبەر بەرژمەندىي گشتى دوور
خستەۋە. خۇ جوانىتتى وا ناكە مرۇف دوور بخرىتەۋە، بەلام ئەۋە بەرژمەندىي
گشتىيە كە وا دەكا دوور بخرىتەۋە!

— قوربان بەرژمەندى لە كوئدايە؟

— تا پىت بلىم بەرژمەندىيەكە لە كوئدايە، شارى مەدېنە شارى تىكۆشەران و
جىھادكەرانە، بەو مانايە زۆرەي زۆرى پىاۋەكانى شارى مەدېنە لە مال نەبوون،
بەلكو لە جىھاد بوون، بۇيە زۆرەي ژنەكانىش لە مالەۋە بى مىرد بوون. بۇيە
لەسەر حاكم پىۋىستە ھەر شتى بېتتە ھۇي تاۋان لەسەر پى، لايبىبا. بىگومان چۇن
پىاۋ بىتاقەتتى بۇ ژنەكەي دەكا، ئاۋايش ژن بىرى مىردەكەي دەكاتەۋە و بىتاقەتتى
دەكا. بوونى كۆپكى ۋەھا جوانىش لە كۆمەلگايەكى ئاۋادا، لەۋانە بوو خراپەي لى
بەكەۋىتەۋە! جا دوورخستەنەۋەي ھەرچەند زىمانى تاكە كەسى تىا بوو، بەلام
لەۋلايشەۋە بەرژمەندىي گشتى تىايە، من ژنەكانى مەدېنە تۆمەتبار ناكەم، پەنا بە
خۇا لە كارىكى ئاۋا، بەلام ئىتر بەو شىۋە نەبى، مرۇف ناتوانى پىگە لەو سروسشەي
بگىرى كە لەسەرەتتى! بۇيە من بە ھاشم زانى لە پىناۋ پاراستنى بەرژمەندىي
گشتىدا، زىمان لە بەرژمەندىي تاكە كەسكى ۋەك نەصر بەدم.

- بە خوا ئەمە بۇچوونىكى تەۋاۋ جوانە قوربان! ئەمە ناھى ئەم بەسەرھاتە ۋەك تانە و تەشەر بۇ تۆ باس بىكرېت، بەلكو دەپى ۋەك شانازىيەك باس بىكرېت، بەلام مەن پىرسىياريكى كىرنگم ھەيە.

- چىيە؟

- تۆ لەبەر ئەۋەي ھىچ ژنىكى شارى مەدىنە توۋشى گوناھ نەپى، نەصر دور دەخەيتەۋە بۇ بەصرە، يانى ئەم ترسەت لە شوپىنكەۋە گواستەۋە بۇ شوپىنكى ترا ئەي ئەگەر ژنانى بەصرە توۋشى تاۋان بىن، ئەۋ كات چى؟ جگە لە گواستەۋەي مەترىيەك لە شوپىنكەۋە بۇ شوپىنكى تر، بەرھەمەكەي چى بوۋە؟

- پىرسىارەكەت زۆر جوانە و ۋەلامەكەيشى زۆر ئاسانە!

- ۋەلامەكەي چىيە گەۋرەم؟!

- يەكەم: بارى كۆمەلەيتىي بەصرە لەگەل مەدىنەدا جىاۋاز بوۋ، ۋەك پىم وتى: شارى مەدىنە شارى تىكۆشەران بوۋ، پىاۋەكان بەزۆرى لە جەنگدا بوۋن، بەلام شارى بەصرە شارى نىشتەجىيۋون بوۋ، پىاۋەكان زۆربەي زۆرىنەيان لە مالد بوۋن، بۆيە ھەم ژنان و ھەم پىاۋان كەمتر جىي مەترسى بوۋن.

دوۋەم: كەسكى ئاۋارە و دورمۇلات ۋەك كەسكى خۆيى نىيە، مۇۋقى ئاۋارە لەۋ شوپىنەي كە لىيەتى خەرىكى خۇزىاندن دەپى، خەرىكى پەيداكردىنى پۇزق و پۇزى و بۇي دەپى، بۇي ناكى ھەروا بە بەلاش و ھەلاش لىي ھىۋوپتەۋە، بۇي ناكى زۆر خەرىكى خۇي بىت و بىن كار بۇي داينىش. ئىستە ئىمە جۆرە پەقى و ستەمىكمان بەرانبەر نەصر كىدوۋە، راستە، بەلام دەپى ئىمە تەماشاي بەرژەۋەندىي تاكە كەسى نەكەين، دەپى بەرژەۋەندىي گشتى لە بەرچاۋ بگرەن، بەپى شەرع و قانون، پەچاۋكردىنى بەرژەۋەندىي گشتى لە پىشتەرە تا پەچاۋكردىنى بەرژەۋەندىي تاكە كەسى!

- بە خوا بېر و بۆچونەكانت ھەموويان زۆر تەواونا تۆشتی وا ھەست پىن دەكەي، خەلكى تر ناپانزانى! راستە وتووينا، "ھەموومان چاومان ھەيە، بەلام ھەموومان شتەكان نابینين!"

- دەي ئەم بارسە تەواو بوو؟

- بەلێ قوربان تەواو.

- ھىچى ترى وەك ئەمە ھەيە بپرسی؟

- زۆر ھەيە قوربان.

- دەي بلی بزانم چيیە؟

- قوربان دەلێن: "گوايە تۆ و ئەبوو بەكری سەددیق ھێرشتان بێدووھە بۆ مالى عەلىي كۆرى ئەبوو تالیب و عەلى خۆی لە مالى نەبوو، بەلام بە ھەردووكتانەوھ لە فاتمەتان داو، پەراسووتان شكاندو، بە مەدائیکەوھ دووگیان بوو، مەدائەكەي لەبار چوو، دوايش ھەر بە ھۆی ئەو لێدانوھ كۆچى دوايى كردووھ؟

- ئای باوكە پۆ لەو درۆ زە! بە خوا ديسان دەلیم: "حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، خوام بەسە كە یاریدەدەر و یارمەتیدەریكى چاكە."

دواتر دەلیم: كاتى پرسىارى عەبدوڕەحمانت لى كردم، وەلام دايتەوھ: پرسىارى نەصرت لى كردم، باسى بەرژەرهەندیى تاكە كەسى و گشتیم پۆ كردى؛ بەلام بە خوا ئەمە كە تۆ دەیلێ، ئەمە يەكەم جارە و لە دەمى تۆى دەبیس! نازانم چى بلیم! من ھێرش بكەمە سەر كچى پێغەمبەرى خوا ﷺ! لەكەل چ كەسێكیشدا؟ ئەبوو بەكری سەددیق! باشترین پیاو، باشترین مەرووف لە دواي پێغەمبەران! كورە بە خوا پیاو نازانى لە داخا چى بلی!

- بە خوا دەزانم تۆ لەو تۆمەتەوھ دوورى! بەلام وا دەلێن چى بكەم؟

- نازانم ئەو كەسەي ئەم قسەيەي ھەلواسیوھ مەبەستى ناھێرنگردنى من و ئەبوو

بەكرە یان ناھێرنگردنى عەلى!؟

- غەلى بۇ؟ خۇ ئەۋ لە ژەنەكى دراۋە، بۇچى ناشىرىن دەكرېت؟

- بە خوا بەۋ قسە، ئەۋەندەى مەبەستى ناشىرىنكرىنى غەلىيان بىۋە كە

ھىچكەس بەۋ جۆرە ناشىرىن نەكرابى!

- چۆن قورىان تېمىگەيەنە؟

- كۆرە كۆرۈم ئەۋە تۇ چى دەلېئى؟! غەرەب لە سەردەمى نەقامىدا خاۋەن ھەيا و

خورمەت و غىرەت بوون، ھەرگىز قەبۇلىيان نەكرىۋە تەغەدايان لى بىكرېت! بە

تايىبەتى لە ژن و مندالىيان! جارى وابوۋە چەند سالىك لەنىۋان دوو ھۆزدا لەسەر

ئەسپىسوارىيەك شەر بوۋە، پىيان شەرم بوۋە بلىن: "دۇراين" ئىتىر چۆن لە ژنىيان

بدرى قسە ناكەن؟!!

- نا بە خوا شتى ۋا نابى!

- دەى ئەۋە لە سەردەمى نەقامىدا وابوۋە، ئەى دەبى لە سەردەمى ئىسلامدا

چۆن بى! ئايىنى ئىسلام بۇ پاراستىنى كەرامەت و رېز و شكۆى خەلك ھاتوۋە.

غەلى كۆرى ئەبوۋ تالىب ئەۋ پياۋە دىلەر و دلاۋەرە، ئەۋ شىرەى خوا، ئەۋ كەسەى

كە خۇى كىردە فىدايى بۇ ئىسلام، ئەۋ كەسەى كە لە جىگەكەى پىغەمبەردا

نوۋست بۇ ئەۋەى پىغەمبەر ﷺ لە دەست كافرەكان دەرپاز بىي، ئەۋ كەسەى لە

خەزاي بەردا وپتەى نەبوۋ، ئەۋ كەسەى لە غەزاي خەندەقدا شالاۋى دەبرد، ئەۋ

كەسەى ۋەك شىر لە غەزاي خەپبەردا ئالا بەدەستى ئىسلام بوۋا ئا ئەۋ كەسە لە

ژەنەكى بدرى و قسە نەكا؟! ئاخىر ئەمە غەقلى چ كەۋچى ئەمە قىۋل دەكا؟!!

كۆرۈم! خوا لە بارەى ژنانەۋە بە پىساۋانى فەرموۋ: ﴿فَإِنْ سَأَلْتُمْ عَنِ الدِّينِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ طَرَفَهُ مَوْلًى وَطَرَفَةَ امْرَأَةٍ مِّنْ دِينِهِ﴾

﴿البقرة: ۲۲۹﴾ ۋاتە: "يان بە رېك وپىكى و بەباشى بە يەكەرە بى، يان بە

ھەيا و خورمەتەۋە دەستيان لى بەردەن!"

دەى ئەگەر مەن و ئەبوۋ بەكر پەراسوۋى فاتمە بىشكىنەن ۋ غەلى دەنگ نەكا،

مندالى لەبار بېيەن و غەلى دەنگ نەكا، بېرېزى پى بىكەن و ھەر دەنگ نەكا و،

ھەروا بۇ خۇي بۆلۈم بىسورپتەۋە ئەۋە كەي بەرپىكويىكى لاي خۇي فاتمەي
ھىشتورەتەۋە؟ ئەۋە ئىتىر ئازابەتى و جوامىرى و شىراپەتىيى ەلى لە كونيە؟
تەعدا لەۋە زياتر چىيە؟ ەلى و تەعدا قەبولكردن!

- بە خوا راست دەكەي قوربان!

- با پىت بلىم، بە خوا ئەۋ قسە و قسەلۇكانە تەنيا گالتهكردن بە كەسايەتى
ەلى نىيە! بەلكو گالتهكردن بە كەسايەتى تەۋاۋى بىنەمالەي پىنەمبەرە! دورر لە
پروۋى ەلى، دورر لە پروۋى ەلى! با بلىن: ەلى پىۋاۋىكى ترسەنۇك و
بىدەسلاتە! كە ھەرگىز ۋانەبوۋە - بە خوا زىرەكترىن و بوۋىرتىن پىۋاۋ بوۋ - باشە
ئەمە ەلى ھىچ! ئەي ئەۋ ھەموۋە پىۋاۋە دىلۆرى بىنەمالەي ھاشم چى! ەبباس چى!
خۇ بۆم باسكردى ەبباس خانوۋىيەكى بە من ئەدا، ئەي ئىتىر چۆن بەرابەر
بىرپىزىكردن بە برازاكەي بىدەنگ دەيى، باشە ەبباس بۇ خانوۋە قورپىنەيك
بەرانبەر من دموەستىتەۋە، بەلام لە لىدانى فاتمەدا نايەتە دەنگ؟! ئاخىر ئەمە چ
بىرپىزىكردىكە بەرابەر ەبباس! ئەي ەقىل لەكوۋ بوو؟! ەسەن و ەوسەين
لەكوۋ بوون؟! خۇ ئەۋ سەردەمەي كۆتايى خەلافەتى من ەسەن و ەوسەين
تەمەنيان بىست سالى بەرەو سەرتەر بوو، گەنج و لاو و بەھىز، لە ھەرەمەي ھىز و
گەنجىدا بوون، دەي بۇ ھىچيان بەرابەر غومەرىيىكى بە ساللاچوۋى لاۋاز نەكرد؟!
ئەۋانىش غىرەتيان نەبوو؟! ئەھا كوپم نالېم ئەۋە پىش ئەۋەي بىرپىزىكردن بە من و
ئەبوۋ بەكر بى، بىرپىزىكردە بە بىنەمالەي پىنەمبەرە!

- بەلى بە خوا راست دەفەرموۋى ۋايە!

- كۆرە ئەم قسە لەۋە دەرچوۋە ھەر بىنەمەرتى بىت، بە خوا سەردەكۆشى بۇ
جۆرە گەۋادىيەكەش پەنا بەخوا، تو خوا چۆن پىۋاۋىك قەبول دەكا من بچمە
مالەكەي تىر لە ژنەكەي بىدەم، مىدالەكەي لەبار بىمەم، بىكوزم! دواترىش بچم بۇ
داۋاي كچى ئەۋ پىۋاۋە و كچەكەي خۇي بىدا بە من! ئەي من زاۋاي ەلى نىم!

نه ی نوم که لسمی ژنم کچی فاتمه ۱۱ هلی نییه ۱۲ نه ی نوم که لسموم چون به راهبر
نه و هه مووه بیزیزیکردنه بیدهنگ بوو ۱۲ نه ی خوانه خواسته نه گهر وابهی، کوا غیرهت
و پیاوهتی و مهردابه تی بنه ماله ی پهنه مبه ۱۲

نه و کاره نه گهر به راهبر پیاوئیکی بیدین و بنپه رست و خوانه ناسیش بکری،
قه بولی ناکا، چونکه دژی سروشتی مروقه، چ جای نه وه ی به راهبر زاتیکسی
له خواترس و به غیرهتی وهک علی ۱۲

- به خوا راست ده فهرمووی، علی نه وهنده بیغیرهت نییه.

- حاشا علی ئاوابی که نه وانه دهیلین! حاشا نه بوو به کر و منیش نه وهنده
سته مکار و ناپاک بین. کوره نه وه قسه ی شهیتانه، له که لله سهری نه وانه دا هیلانه ی
کردوو و نه و قسانه ی پی وتوون، لییان گهری و با واز له م مه سه له بینین. نه مه
ئاوئیکی لیل و بۆگه نه!

- فرمان فرمانی تویه که ورهم!

- ده ی بزائم له م یارموه هیچی ترت لایه؟

- قوریان ده لین: "مومره به پیچه وانه ی قورئانه وه جولاوته وه، هه ستاوه نه و
ئاوچانه ی عیراق که رزگار کراون، هه مووی کردووته وه قف بۆ موسلمانان و له ننووان
جەنگاوهرانی ئیسلامدا به شی نه کردوون، خوا ده فهرمووی: ﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّن شَيْءٍ
فَازِلَهُ خُمُسُهُ لِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ﴾ الأنفال: ۴۱ واته:
'(نه ی ئیمانداران) ئاگادارین و بزائن، به راستی هه رچه کتان ده ستکه وت (له جهنگی
بین باوهراندا) نه وه بۆگومان پهنجه کی بۆ خوا و پهنه مبه ر و خزمانی نزیکسی
پهنه مبه ر و هه تیوان و هه ژاران و پهنوارانه، چوار به شه که ی تریشی بۆ نه و
مواجهیدانه به که له و غه زایه دا به شداریه یان کردوو،' نه م شاهه ته به لگه به له سه ر
نه وه ی که پهنجه کی نه و ده ستکه وتانه بۆ نه و که سانه به که له نایه ته که دا به اس
کراون و و چوار به شه که ی تری دابه ش ده کړنت به سه ر جهنگاوهره کاندای نه وه یش

بە گوێزە ی ئایە تی قورئان و سوننە تی پێغەمبەر. کاتێک خەیبەریش پزگار کرا، پێغەمبەر بە و جۆرە بە شی کرد، کە وا بپوێ ئە و کارە ی پێغەمبەر بە لگە یە لە سەر ئە وە ی کە پێویستە دا بە ش بکری، بە لام عومەر بە پێچەوانە ی قورئان و و سوننە تە وە پەفتاری کردووە و بە رای خۆ ی کاری کردووە. "قورئان تۆ لە م پارمە و چی دە فەرمووی؟"

- یە کە م: ئە وە ی کە دە لێ ن: "عومەر پێچەوانە ی دە قی قورئانە وە جۆلا وە تە وە،" ئە و قسە لە نە شارە زایی خۆ یان لە قورئانە وە سەر چا وە ی گرتووە. قورئان نە یغەرمووە: ئە و دە سکە و تانە چ دە سکە و تی گوازا وە بێ وە ک کە لویە ل، یان نە گوازا وە بێ وە ک زە و ی زار، دە بێ بە ش بکری ن. بە لکو ئە و ئایە تە کە ئە وان کردوویانە بە بە لگە، با سی پێنجیە کی دە سکە و تە کان دە کا کە چۆ ن و بۆ کێ خە رج بکری ن، دا بە شکردنی چوار بە شە کە ی تر لە قورئاندا با س نە کرا وە. بە لکو ئە فەرمو و دە ی پێغەمبەر ﷺ دا هاتو وە کە ئە و بە شی کردو وە. ئایە تە کە بە هیما وە فەرمو و یە تی چوار بە شە کە ی تر بدری بە جەنگا وە ران، نە ک بە راشکا و ی! پێک وە ک ئە و ئایە تە کە دە فەرمو و ی: ﴿فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ آبَاؤُهَا فَلِأُمِّهِ الْثَلَاثُ﴾ النساء: ۱۱ واتە: "ئە گەر مردو وە کە مندالی نە بو و، دایک و با وکی میرات بە ری بو و، ئە وە سییە کی میراتە کە بۆ دایکییە تی."

کە واپو و بە شی با وکیک لە میراتی ئە و کۆرە ی کە مردو وە و ژن و مندالی نییە، دو و سییە کە، چونکە دایکی سییە کی بردو وە و ئە و ی تر ما وە تەرە بۆ با وک! کە وا بو و ئایە تە کە شە کە ی بە پە کجاری نە پرا ندو وە تە وە، بە لکو بە گومان وا دادە نری کە چوار بە شە کە ی تر بۆ جەنگا وە ران بێ. لە بێ نە ما کانی تە فسیردا یاسایە ک هە یە دە لێ: "فام و تیگە یشتن لە و ئایە تانە ی کە بە کورتی و هیما شتە کان دە گە یە ن، وە ک تیگە یشتنی ئە و ئایە تانە نییە کە بە راشکا و ی مە بە سستە کە دە دە ن بە دە سستە وە!" دیسان مانای پە نامە کی ئایە تی ک نانو و ی وە ک مانای ئاشکرای ئایە تە کە پێگا نیشان

بدا، قسه ی به تو پکل و هیما و نیشاره وهک پک و بن پنچ و په نا قسه کردن نابنه به لگه. نه گهر که سنی بلئی، "وه لالا به شی باوک له و ثایه ته هدر دوو سینه که و شته که بر او هته وه،" نه وه به گویره ی تیگه شتنی خه لک شته که ی براندو وه ته وه نه ک خودی ثایه ته که!

هرچی به لگه هیئانه و میشه به کرداری پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله له غه زای خه مبه ردا، نه وه به لگه نییه له سهر نه وه ی که هدر شویتنی نازاد کرا، نیتر ده بن بهش بکری، چونکه نه و کاره ی پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله له وانه به به سوننه ت بی نه ک به و واجب. نه و کاره ی پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله نه وه دهرده خا که دابهش کردن دروسته یان لای نه و به پری سوننه ته نه ک واجب. پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله زور حه زی له خه لوا بوو، ده ی نه گهر که سنی حه زی له خه لوا نه بنی، پیغه وانه ی سوننه تی کردروه؟! - نه و ملا قوربان!

- ده ی نیتر نه و قسه یان له کوئی هیئاوه که واجیه دابهش بکری؟ دواتر، نه گهر لایه نی سوننه تی یان دروستیتی کاره که زال بکهین، نه وه کاریکمان کردوه به بنی نه وه ی به لگه و بنه مای هه بنی، تا له بهر نه وه هدر کاتیک شویتیک نازاد کرا، بریار برپاری سه رۆک و خه لیغه یه که چی له و شویتنه بکا و چۆنی لی بکا، نه وه ی که به مه سلّه حه تی ده زانی، ناوای لی ده کا. نه وه تا پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله شاری مه ککه ی پژگار کرد و به شیشی نه کرد، که وا بوو نه و ناوچانه ی پژگار ده کریئن، دروسته بهش بکریئن و دروسته وهک خزبان ده ستکاری نه کریئن. نه و کاره ی پیغه مبه ر له خه مبه ر، مانای نه وه یه که دروسته نه ک واجب، نه گهر مانای واجب هووایه، مه ککه بهشی دابهش ده کرد!

دپسان کاره کانی پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله هه موو بان به یک مه به ست نه بوون، کاری وای هه بووه به مانا واجب بووه، هه بووه به مانا سوننه ت و هه بووه به مانای نه وه ی که دروسته بکری، نیتر نه سوننه ته و نه واجب، کاتی ده زانین فلان کاری به و واجب

بووه و فلان سوننت، که به لگه به کمان هه بی! لیره بش هیچ به لگه به ک نییه تا شته که به کلایی بکاته وه.

- قوربان قسه و به لگه کانت زور جوانن، به لام تو فرمووت: "ئه و شتانه ی ده گوازیینه وه و نه وانه بشی که ناگوازیینه وه،" جیاوازی چیه له نیاواندا؟
- ئاها! مه به سته که ئا لیره دایه.

- چون؟

- سه رچاوه ی هه له که ئا له وینه دروست بووه که جیاوازی بیان نه کردوه له نیاوان مالی گوازاوه و نه گوازاوه. نه وانه وا دهمانن که مالی گوازاوه وهک پاره و زهر و زیو چ برپاریکی هه به، هه مان برپار بۆ مالی نه گوازاوه بش وهک زهویوزار به کار دی و ئیتر جیاواز نین! بۆیه وا دهمانن من پیچه وانه ی دهقی قورنان و سوننت جولاومه ته وه!

به لام به و جزره نییه که نه وان لئی تنگه شتوون! هیچ گومان له وه دا نییه نه و شتانه ی که گوازاوه من وهک زهر و زیو، ده بی دابهش بکرین، به لام مالی نه گوازاوه ی وهک زهویوزار، یه کدهنگی له سه ر نییه که چی لی بکری، زوبهیر و بیلال پنیان وایه ده بی بهش بکری، من و عه لی و نه بوو عوبهیده و معازیش پیمان وایه بهش ناکری. هۆکاری بۆچوونه که ی ئیمهیش نه وه بوو وتمان: "نه گهر ئهم زهویوزاران دابهش بکرین، نه وا ده درین به خه لکیکی که م و زوربه ی خه لک دهستی له بنی هه مانه وه ده رده چی." دوا ی نه وه ی که گفتوگو به کی زورمان له و باره وه کرد، خوا ی گه وه نه وه ی خسته دله وه که دابهش نه کری، به لگه ی ئایه تی قورنانیشم بۆ راکه ی خۆم دهسکه وت!

- به لگه که چیه قوربان؟

- نه و ئایه ته به که خوا ی گه وه ده فرمووی: ﴿ مَا آفَاكَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلْيَلْوَ لِلرَّسُولِ وَاللَّذِي الْأَقْرَبَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَأَنْتَ السَّبِيلُ ﴾ الحشر: ۷، واته، "ئه و ده سته و تانه ی

خو! بەخشینی بە پێغه مبه ره که ی له خه لکی دیهات و شاره کانی جوو، ئەوه خوا بریاری له سەرداون که بۆ پێغه مبه ر و خزمانیه تی، بۆ هه تیوان و هه ژاران و رێبوارانی شه. "دوایی ده فەرمووی: ﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ قَضَاءً مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ الحشر: ٨

واته: "ههروه ها لهو ده سته وتانه، به شی کۆچه رانی هه ژار ده بیته بدریت، ئەوانه ی له شوینه وار و سامانیان دوور خراونه ته وه و ده رکراون، ئەوانه به ته مای به خشی خوا و په زامه ندیی ئەون و، به یی هیچ ته مایک پشتیوانی له خوا و پێغه مبه ره که ی ده که ن و هه ولی سه رخستی به رنامه که یان ده دن. هه ر ئا ئەوانه راستگو و راستان. "تا ده گاته ئەوی که ده فەرمووی: ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ﴾ الحشر: ٩ واته: "ئەوانه ی که پێشتر مال و شوتنی خوێان ئاماده کرد بۆ پێشوازی له کۆچه ران و، دل و ده روونی خوێان رازنده وه به ئیمان. "مه به ستی خوای گه وه ئەنصاریه کانه. دوایی ده فەرمووی: ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ﴾ الحشر: ١٠ واته: "ئەوانه ی که به شوین کۆچه ران و پشتیواناندا هاتن."

خوای گه وه هه موو مو سله مانانی ده ری هه تا رۆژی قیامه ت. من پێم وایه ئه م ئایه تانه هه موو مو سله مانان ده گرتیه وه به یی جیاوازی.

دوایی پێم وتن: "ئێوه ده تانه وی ئەوانه ی که دوای خو ماندا دین هیچیان نه بی؟! ئە ی ئه گه ر ئه م زه وی و زارانه به ش بکه ین، ئەوان چی بکه ن؟ ئه گه ر له به ر چینی دوای خو مان نه بووایه. ئەوا هه رچییه کم ده سته وتایه وه ک چون پێغه مبه ر ﷺ خه یبه ری به ش کرد، ئاوا به شم ده کرد، به لام ئەو زه وی و زارانه هه ر بۆ به یتولمال ده میتنه وه، به رو بووم و قازانجه که یان بۆ خه زینه ی گشتی ده گه ر پته وه. جا هه موو مو سله ماننکی ئیسته و دا هاتوو، حازر بی یان غایب هه ر به شی هه یه!"

- به خوا گه وره م رایه کی زۆر زۆر جوانت هه یه!

- ده ی کو پم! له م قسانه ی من سه رنجی خالێکی گرنگت دا!

- نازانما ئايا ئامازەت بە ھېچ شەتتىكى پەنھان داوۋە، مەن پېتى نەزانم؟
 - مادەم گەتوگۇ و پەرسىار و ۋەلام لەنئەوان مەن و تۇدا پەروى داوۋە لە بارەى
 بەشكەردىنى زەھەزەزە، ئەو ۋە ئىتر خۇى بۇ خۇى بەلگەيە كە ئەو ئايەتەى پېشور
 كە باسەمان كەرد، بەپاشكاۋى بەلگە نىيە بۇ دابەشكەردىنى ئەو زەھەزەزە و جىاۋازن
 لەو شەتەنى كە مالى گەزەزەمەن. ئەگەر ۋانەبا، ئەو دەپۋە خەپە بۇ ھەمەو
 ھەۋەلانى پېغەمبەر ﷺ نەك تەنیا ھەمەرا دەزانى بۇ؟

- بۇچى گەۋرەم؟

- چۇن ھەۋەلان گەتوگۇ لە بارەى ئايەتتىكەۋە دەكەن كە گەتوگۇ ھەلەگەرى؟ كە
 ۋا بوو ئەو گەتوگۇيەى نىۋانمان كە ئايا مالى گەزەزە و نەگەزەزە ۋەك يەكن يان
 جىان و، ھەروەھا بە بەلگەى ئەو دابەشكەردەى كە پېغەمبەر ﷺ لە خەپەر كەردى
 كە بۇ ئەو نەپۋە كارەكە ۋاجبە، بەلكو سۈننەتتىكى پېغەمبەر بوو، ئەو دەردەخا
 كە ئەو دابەشكەردە ۋاجب نىيە! ئەو شەپتەنەى كە بە جەنگ ئازاد كەراون،
 زەھەزەزەكەى بۇ سەركەردەى ئىسلام جى دەھىلەت، چۇنى بە باش بزانى ئاۋاى
 لى دەكا، دابەشى دەكا يان دەكا بە مۈلكى دەۋلەت، ئەو ئىتر بەپېتى پەرىارى
 خەلىفە و سەركەردە دەپى. مەنىش ئەو زەھەزەزەمەن دا بە بەتولمال و ھېچم بۇ خۇم
 نەپۋە. مەن تەنیا پارىزەرى مافى خەلكم، مەن تەنیا خەم بۇ ئەۋانەى ئىستە ناخۇم،
 بەلكو خەم بۇ ئەۋانەى داھاتوۋىش دەخۇم، بۇ ئەۋانەى كە ھېشتا لەدايك نەپۋەن،
 ئەۋانە بېن و بېيىن كە ھەمەو ئەو زەھەزەزە بە دەست كەمپەنەكى كەمەۋەن،
 ئىتر ئەۋانىش ھەر لە دەۋرەۋە پەۋاندا ئەو كارەى مەن كەردم، دەپۋە ۋەك شەنەزەپەك
 بۇ مەن باس پەرى نەك لە دۇى مەن باس پەرىتە

- بە خەۋا تۇ بىلمەتى گەۋرەم! بە خەۋا ۋايە، ئەو شەنەزەپە بۇ تۇ پەۋەك
 بەزەپى بەو كەسانەدا پېتەۋە كە ھېشتا لەدايك نەپۋەن، بە ھېچ شەۋەپەك سەم
 لەۋانە نەكا كە ھەۋەرى و ھەۋەردەمى خۇى بىن، پەك و پەكەردى بۇ ئەو كەسەى

ئەۋەندە زانىيارى و حىكمەتى بە تۆ بەخشىۋە، ھەقى خستووۋتە سەر زمان و نىو دلت.

- دەى بزانم ھىچ شوبھە و دوودلىك ماۋە لىم بېرسى؟

- قوربان دەلىن: "عومەر نەك جارى، بەلكو چەند جارى دژى قورئان و سونفەت ۋەستاۋەتەۋە، ئەۋ بەشى ئەۋ مولىمانە نوپيانەى گىر دابوو كە ھىشتا ئىمان بە تەۋاۋى لە دلىاندا نەچەسپابوو. لەگەل ئەۋەى كە قورئان دەفەرموۋى بەشىان بدمن، بەلام عومەر بەشى نەدان. دەى عومەر چۆن دەتوانى بەرابەر دەقىكى سەرىحى قورئان بوەستىتەۋە؟ دژى كارى پىغەمبەر ﷺ و ئەبوو بەكر بىت؟"

قوربان تۆ ۋەلامت بۆ ئەۋانە چىيە؟ ئەۋ تۆمەتانە چۆن پەت دەكەيتەۋە؟

- ئەۋ تۆمەتانە ئەۋەندە بىبىنەما و لاوازن كە پەتكرىنەۋەدىان لە ئاۋ و دۆخواردنەۋە ئاسانترە.

- چۆن قوربان، من گوئىيىستى جەنابتم!

- ئەۋەى كە من كردم نابىتە دژايەتىى كار و كرىدەۋەى پىغەمبەر ﷺ و ئەبوو بەكر و، نابىتە پەكخستنى دەقىكى قورئانى، دىسان نابىتە ئاۋرەنەدانەۋە لە شەرىعت، ئەۋەى كە لە ئايەتەكەدا باس كراۋە كە زەكات بدىرئ بەۋ كەسانەى لە شەردا پىيان دەۋىرى ﴿وَالْمُؤَلَّفَةُ قُلُوبُهُمْ﴾ التوبة، واتە: "ئەۋانەى كە تازە ئىمانىيان ھىئاۋە و بە تەۋاۋى لە دلىانا نەچەسپاۋە،" ئەۋە من دلىيام خۋاى گەۋرە ئەۋ بەشەى بۆ ئەۋان دىبارى كرىدۋە و بەستۋىيەتى بە شتىكەۋە، ۋەك ئەۋ ھۆزانەى كە پىشەۋاى مولىمانان بترسى توۋشى شەپان بكن، بەۋ زەكاتپىدانە دلىان بىننەۋە جى و ئاراميان بكنەۋە، با ئەۋانەش پىۋىستىمان بە زەكات نەبى، بەلام ھەر پىيان دەدرىت، چۈنكە ئەۋانە پىۋىستە دلىان رابگىردىت، ئەۋەش لە بارودۇخىكى تايىبەتپدا دەبى، بە زۆرى لەۋكاتانەى كە دەۋلەت لاۋازە و كەمدەسەلاتە، سەركى دەۋلەت بىھۋى بەۋ زەكاتە بەلا و شەپ لە كۆل دەۋلەت بكانەۋە، بەلام ھەركات

دەولەت بە ھېز بوو، كەس پېتى نەو پېرا، ئەو كاتە پېويست ناكە لە شەرى كەس
 بترسى، پېويست ناكە بە پرە زەكاتىك ئيمان لە دلى خەلكدا گېردا!
 ئەو ئاوەيش كە ناوى "مؤلفۈ قلوبهم" - ھەتا پۇزى قىيامەت كەس بەو ئاوەو
 نامېنى، ۋەك چۆن مەۋف ھەمىشە ھەر فەقىر يان مەكېن نېيە، ھېچ كەسكى زىر
 ئالەت: "ئەگەر كەسكى فەقىر ھەبوو و زەكاتمان پى دا و دوايى دەولەمەند بوو،
 دەپى ھەر بىدرېتى، چونكە پۇزى لە پۇزان ناوى فەقىر بوو،" كەس ئەم قەسە
 ناكە، بەخشىن بەسراو بە فەقىرى، بە مەكېنى، ھەركات فەقىرى و مەكېنى نەما،
 ئىتر بەخشىنىش كۆتايى دېت، ئەم مەسەلەي مۇئەللەفەيش ھەروايە، ھەركات
 ئاوەكە نەما، زەكاتىش نامېنىت، لە سەردەمى پېغەمبەر ﷺ دا چىنىك تازە مۇسلمان
 بوون، خۆ تا سەردەمى ئىمەيش ھەر بە تازە مۇسلمانى نامېننەو، مەن كە بىنىم
 بارو پۇخ كۆپا و ئىسلام ھېز و گوپى گرت، ئەو تازە مۇسلمانانە ھەموويان ئەسەر
 ئايىن دامەزران، ئىتر و تەم پېويست ناكە ئىستەيش ھەر زەكاتيان پى بىرى، تازە ئەو
 ۋەسەي كە ئەو كاتە ھەيانبوو، ئىستە نېانە، ئەو كاتە تازە مۇسلمان بوون، دليان
 دانەمەزرا بوو؛ ئىستە كۆنە مۇسلمانن و دل دامەزراون! كە وا بوو مەن ئە ئايەتەم پەك
 خستوو و نە قورئانم ھەلە شاندىو ۋەتەو ۋەا بېرەكە ۋەك خۆي ماو، ھەركات چىنە
 مۇسلماننىكى نوئ پەيا بوون، ئەو كاتە دليان پاكىر دەكرى و زەكاتيان پى دەدرى،
 ئىتر كوا ئايەت پەك خراو؟ تەنانەت ئايەتەكە و حوكمى ئايەتەكە نوئ دەپتەو!
 - بە خوا ئا ئەو تىگەشتنى ئىر و تەواو لە قورئان و شەرا ئەگەر ئىمە لە
 ھۆكارى پىشت ئايەتەكەو ھېوانىن كە بۇچى دەبەخشى و بۇچى ئايەخش، ئەو
 بەكارخستنى ئايەتە نەك پەكخستنا!

- راست دەكەي كورما ئەو دەقە ۋەك دەپنى ھۆكارى لە پىشتە نەك بە رەما
 بېت، مەنىش تەماشاي ھۆكەرەكەم كىردوو نەك روالەتى ئايەتەكە، دەمزانى بۇيە
 ئەوانە زەكاتيان پى دەدرى، چونكە تازە مۇسلمانن، لاوازن، بۇيە دواي ئەو ۋەي دليان

دامەزرا و ئىسلامىش بەھىز بوو. ئىتىز پىۋىست ناكە زەكات بەو چىنە بدرى. قورنان ناۋى ھىچ كەس و چىنكى نەبردە كە ھەتا ھەتايە ھەر زەكاتيان پىن بەدىن! بەلكو باسەكە باسى بارودۇخە، چەند بارودۇخىكە ھەركەس لەو بارودۇخانەدا بوو. زەكاتى پىن دەشنى، ھەركات لەو بارودۇخانەدا نەما، زەكاتىشى پىن ناشى - منىش ھەروام كرد. دوو پىاۋ ھەبوون ناۋيان غويەينەى فەزارى و ئەقرەسى كوپى حابىس بوو. ئەبوو بەكر نامەيەكى نووسىبوو كە ئەمانە لە بەشى مۇلفە قلوبەم بەشدارن، ئەو كاتە ھەم ئىسلام لاواز بوو. ھەمىش ئەوان دلىان دانەمەزرا بوو. دواى وەفاتى ئەبوو بەكر و بەھىز بوونى شاينى ئىسلام. نامەكەم لى سەندەو و شۆرىمەو و وتم: "يەغەمبەر ﷺ بۇيە بەشى بۇ ئىۋە بېرىۋەو، چۈنكە ئىۋە تازە مۇسلمان بوون، ئىستە ھەم ئىسلام بەھىزە و ھەم ئىۋەش دلتان لەسەر ئىسلام دامەزراۋە. بۇيە چىيى تر پىۋىست ناكە زەكاتيان پىن بدرىت، بېرۇن بۇ خۇتان ئىش و كار بىكەن و نان پەيدا بەكەن!

- يانى تۆ پىش ئەۋەش بىي بە خەلىفە، ھەر ھەمان پاى ئىستات ھەبوو؟

- بەلى ھەمان پاى ئىستام ھەبوو.

- ئەى چۇن ئەبوو بەكر پىش تۆ ھەمان پاى تۆى نەبوو؟

- ئەگەر ئەو سەر زەۋىيە پى بىي لە غومەر، ئەوا ئەبوو بەكر بە تەنبا لەو ھەموو

غومەرە باشترە. من ھەرگىز لافى ئەۋە لىنادەم بلىم: "لە ئەبوو بەكر زاناتر و

شەرەزانتىم." بەلام ئىتر ئەۋە پراۋۇچوونە، منىش پراۋۇچوونم ھەيە، جارى وا ھەيە

دەپىنكەم و جارى وايش ھەيە وا دەرناچى، ئەبوو بەكرىش ھەروەھا، من كاتى خۇى

لەگەل ئەۋەدا نەبووم جەنگ لەگەل ھەلگە پراۋەكاندا بىكەين، بەلام ئەبوو بەكر ھەر

سورر بوو. دەپوت: "لەگەلىان دەجەنگەم." دەى پراۋ بۇچونى ئەو پاست دەرچوو، من

ۋەك ئەو نەپىنكا، ئەو ھۇكارىكى بەدى دەكرد كە من بەدىم نەدەكرد، ئەو كاتەيش

كە بۇ مەسەلەى ئەو دوو كەسە پىم وت با ئىتر زەكاتيان پىن نەدەين، من ھۇكارىكم

بەدى دەكرد، ئەو بەدىي نەدەكرد، دواى ئەۋەش كە بۇچوونەكەى خۇم بۇ شى

كردمۇ، پەسەندى كىرد. ھەرۋەھا مەنىش ھەركات بۇچوونىڭم ھەبۇوايە و ھاۋەلەكانم بۇچوونىڭى باشتىيان لەۋەى من ھەبۇوايە، وازم لەۋەى خۇم دەھىئا. ئەمە ھىچ غەببە و كەمايەتەببەكى تىيا نەببە، بەلكو مایەى شانازىشە، چونكە مۇزف دەبىن شوین ھەق بىكەۋى؛ ھەق لە ھەموو شتى شىاوترە بۇ شوینكەوتنى. ئەگەر ئەبۇو بەكرىش پاكەى منى بە باش نەزانىايە، پەسەندى نەدەكرد و كارى پىن نەدەكرد. زووترىش پىنم وتى كە لە بارەى لەكارلادانى خالىدى كوپى ۋەلەدەۋە زۆر قەسم لەگەلدا كىرد. بەلام بە گوئى نەكردم و ھەر لەسەر بۇچوونى خۇى سوور بوو. مافى ئەۋەى بە مندا كە پاى خۇم دەرېبىرم و، مافى بە خۇبىشى دا كە لەسەر بۇچونى خۇى سوور بى. خۇ ئەگەر ئەبۇو بەكر سوور بووايە لەسەر زەكاتدان بەو دور كەسە. ئەۋا پىتى دەدان. بەلام پاۋبۇچوونەكەى منى پەسەند كىرد.

- ئەى ئەۋ ھاۋەلانەى تىرى پىغەمبەر ﷺ كە زانىارىيان ھەبۇو، ئەۋان چى؟

- من خۇم وىستم باسى ئەۋانىش بىكەم، بەلام پىش ئەۋەى من باسىان بىكەم، تۆ پىرسىارت لەبارەۋە كىردن. ئەۋانىش پاكەى منيان پەسەند كىرد، يەكەدەنگىي ھاۋەلان لەسەر پاكەى من، ئەۋە دەگەيەنەت كە بە كۆى دەنگ كارەكەى منيان پەسەند كىردوۋە. ھەرۋەھا بە كۆى دەنگ تىگەشتى منيان پەسەند كىردوۋە. خۇ ئەۋ يەكەدەنگىيە يەكەدەنگى نەبۇو لەسەر ھەلۋەشانەۋەى ئايەتتىكى قورئان!

دواى ئەۋەى ئەقرەع و غوبەينە ئەۋ دەنگوباسەيان بىست كە بۇم باسكردى. ھاتن بۇلاى ئەبۇو بەكر، پىيان وت؛ "تۆ خەلىفەى يان غومەر؟"

ئەبۇو بەكرىش وتى؛ "ئەگەر غومەر بىيەۋى، ئەۋا ئەۋ خەلىفەيە!"

مەبەستى پۇژەكەى سەكۆى سەقىفە بوو، دەستى ھىئاۋ وتى بە من؛ "دەستت بىنە با بەيەتت پىن بىدەم بىي بە خەلىفە." بەلام من پازى نەبۇوم پىشە ئەبۇو بەكر بىكەوم!

ھاۋەلانى پېغەمبەر ﷺ لە سەردەمى دابەزىنى قورئاندا ئىمان، ئەۋانە لە پروى
زىمانزىنى و پەۋىيىتىدە لە ھەمىو كەس شارەزاتىن، ھەمىو ھاۋەلان بە ئىپور
بەكرىشەۋە بە بۆچۈنەكەى مەن رازى بوون. خۇ ئەگەر دۇايەتتى مانا و مەبەستى
قورئاننى بىكردايە، ئەۋا بە ھىچ جۆرىك رازى نەدەبوون. ئەمە خۇى لەخۇيسدا
بەلگەيە بۇ ئەۋەى كە راکەى مەن رايەكى بەھىز بوو، بۇيە ھەمىويان بە يەكەدەنگى
پەسەندىان كرد. مەن وا لەۋ ئايەت تەدەگەم كە ھەتا ئەۋ كاتەى پىۋىست بىن دلى
خەلك رابگرىن، ئەۋە مۇللەفەن، بەلام كە پىۋىست نەبوو، ئەۋانىش لە مۇللەفەيى
دەردەچن! بۇيە بەشيشيان نامىنى.

- بۆچۈنكى تەۋاۋ و يەكلاكرەۋە و پىرەپىستە، ھەمىو شك و گومانەكان
دەردەتتەۋە.

- بەلى وايە! دەى بزانم ھىچ پرسىارى تەرت لەم بارەۋە ھەيە؟
- قوربان ۋەلامەكانت تەۋاۋ تىنۋىتىيى مەۋف دەشكىنن، بۇيە لەبارەى ئەۋ شك و
گومانەۋە ھىچ پرسىارىكم نىيە.

- ئەى جگە لەم ھاسە، ھىچ پرسىارى تەرت ھەيە؟

- بەلى گەۋردم! ھەمە.

- دەى پرسىار بگە.

- قەسەكى تر ھەيە و دەلىن گوايە: "جەنابت پىچەۋانەى ماناى سەرىحى
قورئان جولارىتەۋە، خوا دەفەرمورى:

﴿الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ
الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ﴾ العائدة: ■

ۋاتە: 'لەمپۋە ھەرچى خۇراكى چاك و پاك بۇتان ھەلال كراۋە و، خواردىنى
ئەۋانەى كە كىتىبى ئاسمانيان پىندراۋە بۇتان ھەلالە، خواردەمەنى ئىۋەش ھەلالە
بۇ ئەۋان، ئافرەتانى داۋىن پاك لە ئىمانداران و ئافرەتانى داۋىن پاك لەۋانەى

کتیبیان پئی دراوه پئش ئهوه (بۆتان حه لاله) کاتیک ماره بیان پئی بدهن. دواى ئه وه به پئی ئایه تی قورئان هاوسه رگیری له گه ل کچانی جوله که و گاور ئیسبات کراوه، که چی تۆ حه راست کردووه! نه ته هشتوو ه هاوه لان ژنی غه یره موسلمان بئینا به وه یش نه وه ستاوی. به لکو فرمانت کردووه هه رکه س ژنی غه یره موسلمانى هه یه، ته لاقى بدا! تۆ چۆن پرپاریکی ئاوا ده ر ده که ی! خه لیغه چۆن ده توانی حه لالیکى قورئانى حه رام بکا، له م باره وه چی ده لئی؟

- کاکه گوئ بگره! جیاوازییه کی زۆر هه یه له نئوان ئه وه ی که بلین: "عومره نه هیه کردووه که موسلمانان کچانی گاور و جوله که ماره بکه ن." له گه ل ئه وه ی که بلین: "هه رامی کردووه." نه هیکردن شتیکه و هه رامکردن شتیکى تر.

- یانی به کورتیه که ی مه نعت کردووه؟

- به لئی مه نعم کردووه، به لام حه رام نه کردووه.

- ئه ی قوربان مه نکردن هه ر هه رامکردن نییه؟ شتیک خوا حه لالی کردووه،

که چی تۆ مه نعی ده که ی! مه نعیش وه ک حه رام نییه؟

- نه خیر، به هیه شیه وه یه ک وه ک یه ک نین! په له مه که با به دوور و درێژى

بۆت باس بکه م!

- قوربان له خزمه تتدام! فه رموو تۆ بلی و، من گوئ ده گرم.

- ئه و تۆمه ته ی که داویانه ته پال من، گوايه حه رامم کردووه، ئه وه له

گفتوگۆ که ی نئوان من || حوزه یغه ی په مانیدا ده رده که وئ.

- کام گفتوگۆ؟

- له سه رده می خه لافه تی مندا حوزه یغه ژنیکى جوله که ی هینا.

پیم وت: "ته لاقى بده! ئه و ژنه ئاگره ئاگر."

وتی: "ژنی جوله که بپنم حه رامه؟"

وتم: "نه خیر."

ئەوکاتە تەلەقی ئەدا، بەلام دواى ماوەیەك تەلەقى دا.

پێیان وت: "ئەى ئەو كاتە عومەر پێى وتى تەلەقى بەدە، بۆ تەلەقت ئەدا؟"
وتى: "من پێم ناخۆش بوو كە خەلك پێم بزانى كاریكى كرێت و ناحەزم
كردووه!"

ئەم پروداوە خۆى بۆ خۆى دەریدەخا كە من حەرامم نەكردبوو، بەلكو مەنەم
كردبوو. من چۆن دەتوانم شتێك حەرام بكەم كە خواى گەرە حەلەلى كرەبێ؟
ئەگەر بە وردى تەماشای ئایەتەكە و مانای ئایەتەكە بكەى، خوا فرمانى
نەكردووه كە موسلمانان ژنى غەیرە موسلمان بپنن، یانى واجبى نەكردووه. ئەگەر
واجبى بكردايه، ئەو كاتە من ئایەتێكى قورئانم لەكار خستبوو، بەلام وا نییه!

مانای ئایەتەكە ئەوەیە پێى ئەوەیە كە خواى گەرە حەلەلى كردووه و موسلمان
دەتوانى بپهینى و، دەتوانى ھەر بیریشى لێ نەكاتەوه! یانى سەریشكە لەنیوان
ھێنان و نەهێناندا، ئەوەش نابێتە ھۆى گوناھ و تاوان. كە وا بوو، ئەو پرپارەى من
لەنیو بازەنى پرەواپەتى خۆى دەبینییهوه، نە واجب، نە حەرام. سەرکردەیش بۆى
ھەبە مەنەى خەلك بكا لەو كارانەى كە كردن و نەكردنیان ھەك پەكە، بەو
مەرجەى سەركرە بەپێى راوێژچوونى خۆى پێى وابێ كە ئەو كەى زیانى ھەبە.

- قوریان ئەمە گوینەدان بە راوێژچوونى خەلكى تر نییه؟

- ھەركیز وا نییه، ئەو بەپێى حەز و گوینەدانە پرای بەرانسەر نییه، بەلكو
بەكێك لە قەواعید و یاساكانى شەریعت ئەوەیە كە مەسلەحەتى گشتى پێشترە لە
مەسلەحەتى تاكە كەسى، ئەمەیش شتێكى پوون و ئاشكرايه و ھیچ گومانى تیا
نییه!

ئەو كە لەنیوان من و حوزەیفەیشدا پرۆى دا، خۆى بۆ خۆى ئەو دەسەلمێنى
كە من نەھیم لەو كارە كردووه، مانای ئەو نییه كە حەرامم كرەبێ، بەلكو نەھیم لە
شتێك كردووه كە كردن و نەكردنى پەكسانە، دەى ئەگەر سەرۆك و ئیمامى خەلك
نەتوانى شتێكى ئاوا مەنە بكات، ئیتر كەى سەرۆكە و كامە پە سەركردايه تیبەكەى؟

ئىتر خەلگ چۆن گۆپرايەلى دەين؟ ئايا خەلالم خەرام كىدوۋە؟ يان خەرامم خەلالم كىدوۋە؟ بېگومان نەخىرا بەلكو ۋەك ۋەم نەھىم لە شىتەك كىدوۋە كە كىردن و نەكىردنى ۋەك يەكە، نە ۋاجبە ۋ نەخەرام! نەھىش بزانە كە جىاۋازى زۆرە لەنىۋان خەرامكىردنى كارىكى خەلالم ۋ مەنەكىردنى ئەو كارە لەبەر بارودۇخىكى تايبەتى ۋ لە شوپىنىكى تايبەتدا.

- قوربان خەز دەكەم بزانم چ مەسلەخەتتەك ھەبوو لەو سەردەم ۋ شوپىنەدا كە تۆ مەنەى مارەكىردنى كچانى غەيرە مۇسلمانان كىرد؟
- ھۆكارەكان يەك ۋ دوۋان نەبوون، زۆر بوون.

- قوربان چى ۋ چى بوو؟

- مەن تەنبا حوزەيفەم لەو كارە مەنە نەكىرد، خەلگى تىرىشم مەنە كىرد. ئەو ھۆكارەى كە حوزەيفەم پىن مەنە كىرد، جىاۋازە لەۋەى كە كەسىكى تىرم پىن مەنە كىرد، يانى ھۆكارى ھەر كەسە ۋ جىاۋازە، ھەر كەسە، لەبەر ھۆكارىكى تايبەتى!
ئەو كاتەى حوزەيفەم مەنە كىرد، پىن ۋەت: "ئەو ژنە ئاگرە ئاگر،" ئاگرىش مالى دەسوتىنىت. مەبەستم ئەۋە بوو كە حوزەيفە زوو زوو دەرۋىشت بۇ غەزاكىردن، مالاكەى جىن دەھىشت، ژنىكى غەيرە ئىسلام لە مالى پىۋىكى ئىسلامدا لەگەل مىندالەكانىدا بەبى مىردەكەى بىزى، ئەمە بىقەيە ۋ كارىگەرى خراپى لەسەر پەرۋەردەكىردنى مىندالەكان دەپىت! لەۋانەيە بىرۋاۋەپەن بگۆپىت! مىندال زىاتر پەيۋەستە بە دايكىيەۋە، بە تايبەتى كچان! جا پاراستنى بىرۋاۋەپە مىندالانى مۇسلمانان فەرزىكى سەرشانى سەركىردەى مۇسلمانانە! جگە لە بىرۋاۋەپە چى بۇ مەۋف دەپىنىتەۋە، سەركىردەيەك گۆي بە بىرۋاۋەپە خەلگەكەى خۇي نەدا، ئىتر كەى سەركىردەيە!؟

جگە لە ھەيش، دەرنام ئەگەر ھاو لە مەژنەكان ژنە جوله كە و فەلە بێخەن، ئەوا خەلكى تىرش دەيھێنن و بازاړى كچە موسلمانان كز دەيێ! ئا ئەمەي كە دەلێم: ”بەرژەمەندىي گشتى لە پێش بەرژەمەندىي تاكە كەسە.“

شتىكى تىرش ھەيە با پێت بێم؛ زياتر ئەو ھاو لە ئەو ژنى غەيرە موسلمانىيان دەھێنا كە لە ولاتە تازە رزگار كراوەكاندا بوون و تىكەلى ئاگرپەرستەكان بوون. ترمام ئەو كەسانەي كە تازە موسلمانان و زۆر ئاگادارى شەرىعەتى ئىسلام نين، وابزانن ھێنانى كچە ئاگرپەرستىش ھەك كچە جوله كە و فەلە دروستە! بەو پێشە كە ھەم ئاگرپەرست و ھەم جوله كە و فەلە بە كافەر لە قەلەم دەدرێن!

- قوربان ئەو ھۆكارانەي باست كردن ھەمويان ھۆكارى جوان و لۆژىكىن! بە خوا تۆ پىاوى بەرپەرستى دەولەتى، خەمخۆرىت بۆ پاراستنى بىروباوەرى موسلمانان و ھەروەھا بۆ بەرژەمەندىي كچانى موسلمانان، ئەو زىرەكى و زانىارىي تۆ دەردەخات!

- ئەمە مېھرەبانى و ويستى خواي گەرەمە.

- خواي گەرەمە زۆرى پى بەخشىوى، گەرەم.

- ئەمە بىروباوەرى باشى خۆتە كۆرم!

- بە خوا تۆ شاينى ئەو باوەرپێبوونەي.

- دەي زۆرت پەسن كرد، من ئەو جۆر پەسنانەم پى خۆش نىيە، وازى لى بێنە.

پىم بلى دىسان پرسىارت ھەيە لە ھارەي ئەو قسە و قسەلۆكانەو كە بە منيان وتوودە؟

- بەلى قوربان دانە و دووان نين، زۆرنا!

- دەي بىلى بزانم چىيە؟

- باشە قوربان.

دەللىن: "خوای گەورە لە قورئاندا سەرئانەى لەسەر جولهكە و گاور فەرز كەردووە. ئەوەتا دەفەرمووئ: ﴿حَتَّىٰ يَمُوتُوا الْغَزِيَّةَ مِنْ بَيْنِهِمْ فَيُكْفَرُوا عَنْهَا﴾ واتە: 'هەتا ئەو كاتەى (گاور و جوو) بەناچارى باج پێشكەش بەدەولەتى ئىسلام دەكەن. (لەجىياتى ئەوەى گيان و مال و سامانىيان پارىزراوە و بەشداری جەنگ ناكەن.)' جا ھۆزى تەغەللۇب لە سەردەمى خەلافەتى تۆدا زۆر بەیان گاور بوون، ئەوان پێشان وتووى كە بە ناوى سەرئانەو پەرە نادەن! بەلكو ئامادەن دووبەرەبەر پەرە بدەن. بەلام بە ناوى خێر و خێرات! پێشان ناخۆش بوو، عەرەب ین و سەرئانەش بدەن! تۆبىش پەسەندەت كەردووە." دەى چۆن داواكارىيەك پەسەند دەكەیت كە پێنجەوانەى بربارى خوا ین. خوا دەفەرمووئ: "سەرئانە بدەن،" تۆ ناوت ناو خێر و خێرات! - كۆرە ھەركەسى بە قەد سەرە دەرزىيەك من بناسى، ئەو قسانە ناكە. ئەو ھىچ، ھەر ھىچ شارەزايىيەكى لە ئايىنى ئىسلامدا نىيە، شارەزای ياسا گشتى و مەبەستە سەرەكیەكانى ئىسلام نىيە، شارەزای شەرىع و بەلگە و گفتوگۆش نىيە! - چۆن گەورەم؟! دەكرى پوونتر بىلێتى؟

- پاستە ھۆزى تەغەللۇب داوايەكى وایان پێشكەش كرد، منیش وتم: "كەیفى خۆتانە، ئىمە سەرئانەمان دەوئ، ئیتر ئیو خۆتان ھەر ناویكى دەنێن، كەیفى خۆتانە." من وتم: "دەبى ھەر بیدەن." ئەگەر من حیسابى خێر و خێراتم بۆ ئەو باج و سەرئانە بەكردایە، چۆن خەلكم دەنارد بە ناچارى لێیان بستیئن؟! خو خۆت دەزانى خێر و خێرات ھەموو كەس بە ئارەزووى خۆى دەیدا، كەس ناتوانى بە زۆر لە كەسى بەسەنێت! خەلیفە نوێنەر نانێرى كۆى بكاتەو، خەلیفە نوێنەر بۆ گلیركردنەوێ زەكات و سەرئانە دەنێرى. خێر ھەركەسەو بە ئارەزووى خۆى دەیدا، بەلام موسلمانان دەبى زەكات بدەن و گاور و جووبىش سەرئانە! من دەمگوت: "ئەو گیلانە رازین سەرئانەكە بدەن، بەلام پێشان ناخۆشە بۆلێن، سەرئانە بە." خۆیان دەیانگوت: "خێرە!" ھا خۆیان لەناو خۆیاندا چى دەلێن بۆلێن، چى لە مەسەلەكە دەگۆرى؟

دوای ئەو ەي تەغەللۇب ئەو داوايەيان پېشكەش کرد، من پراوېژم بە ھاوەلانیش کرد، ھەروا لە خۆمەو ە پریارم نەدا! نوعمانی کوپى زەرە وتی؛ "دەي بە ناوی خیرەو ە سەرانی و باجیان لی وەرگرا"

منیش وتم: "ئێو کەیفی خۆتانی ناوی چی لی دەننن، بەلام لای ئێمە ھەر باج و سەرانیە." تاکە ھاوەلنکیش لەم کارەي من نارازی نەبوو، بەو ەیش کۆدەنگی لەننوان ھاوەلانی دا، شومەتی پێغەمبەرش ﷺ ھەموریان لەسەر کاریکی ناشەری یەکدەنگ نابن! ھەرگیز ھاوەلان ھەموریان بە یەکەو لەسەر پەوايەتیدان بە کاریکی حەرام کۆ نابنەو! ھەرکەشیش ئەمە بزانی، ئیتر لۆمەي عومەر ناکا و قسە و قسەلۆکیش بۆ عومەر و ھاوەلانی تر ھەلناواس!

لەو ەش زیاتر، با پیت بلیم؛ زەرورەتی شەری ئەم پایە تەئکید دەکاتەو.

.. مەبەستت چییە قوربان؟

.. تەغەللۇب ھۆزیکي گەرە و زۆر بوون، لەگەل پۆمدا ھاوسنوور و ھاوئایین بوون، لە پووی ھیزیشەرە بەھیز بوون. لەوانەبوو لە پووی سەربازییەو ە بینە مەترسی بۆ سەر مۆسلمانان، منیش وام بە باش زانی دوژمن بۆ خۆمان نەسازینن. دەولەتی ئیسلامیش ئەو سەرانی و باجیان لی وەرگری و لە ئەندازەي خۆي کەم و زیاد نەبن، ئیتر ئەوان بۆ خۆیان چ ناویکی لی دەنننن، با ھەر بینننن! ئیمە سەرانی و باجیان بە تەواوی لی دەسەندن، باجیان لە منداڵ و ژن و نەخۆش نەدەسەند، چونکە باج و سەرانی لەو جۆرە کەسانە ناسەنر!

لە قورئان وسوننەتیشدا بەلگەي زۆر ھەن کە جاری وا ھەبە لەبەر بارودۆخیکی تایبەت، شتی حەرام حەلال دەبن. پێشەوا و سەرکردەیش پۆي ھەبە لەبەر بارودۆخی تایبەتی ھەندئ جار جۆرە کاریک بەکا کە پێشتر حەلال نەبوو، کەشش ناتوانن بلیت؛ سەرکردەي مۆسلمانان کاریکی ناپەوا و حەراسی حەلال کردوو! بەلکو سەرکردە ھەر بە شوێنکەوتەي قورئان و فەرموودە دەژمێردرئ و زەرورەت

ۋاي كىرەۋە لەو دەقە پەرۋازانە لايدا - ئەۋەش بۇ ماۋەيەكى كاتى! ۋەك لە ئۈۋىلى
 فېقەيشدا قاعىدە و ياسايەك ھەيە دەفەرموۋى؛ شتى ھەرام لەبەر زەرورەت ھەلال
 دەيى، جا ئەم دەستەۋاژەي "زەرورەت" ە ھەموو شىئىك دەگەرئەۋە و ئەۋەش
 كاتىيە ۋەك وتم.

ئەر كارانەش كە من كىرەۋەن و بە ئاگادارى ھەموو ھاۋەلان برون، ئەۋە دەچنە
 ئەۋ خانەۋە كە باسما كىرد. جا لاۋردنى ناۋى سەرانە و ۋەرگرتنى سەرانەكە لەئىز
 ناۋى خىر و خىراتدا زەرورەتتىكە و كاتىيە، بە شەرعىش دروستە. پېغەمبەرىش ﷺ
 كارى ۋەھاي كىرەۋە، لە غەزاي خەندەقدا بېرىدا سېيەكى بەرۋەۋى مەدىنە بدا
 بەۋ فەرماندانەي كە مەيدانى جەنگ چۆل دەكەن و بەرابەر مۇسلمانان ناچەنگن.
 يان سوپاي كافران لەق و دوو شەق بىكەن، چونكە غەرب ھەموۋىيان پۈۋىيان كىرەۋە
 مەدىنە و گەمارۆى مۇسلمانان يان داپوۋ، پېغەمبەرىش ﷺ بەۋ كارە وىستى سام و
 ھەيەتتى كافىرەكان بشكىتتى!

خۇ ئەگەر راستىت بوئ، شتەخشىن بە موشرىك و كافىر دروست نىيە، چونكە
 زەلىلى و زەبۈننى ئىسلام دەردەخا، پېغەمبەرىش ﷺ لە ھەموو كەس باشتىر ئەۋەي
 دەۋانى، بەلام ئەۋە زەرورەت بوۋ، دەۋوا ۋاي بىكرەيە؛ ئەۋە تاكتىكى جەنگە! ئەۋە
 بەلگەيە لەسەر ئەۋەي كە سەركردەي مۇسلمانان بۆي پەۋايە كە لە كاتى زەرورەتدا
 بەرابەر كافىر نەرمى بىۋىتتى، نىتر ئايا بە پىدانى سەرورەت و سامان و شتىكى تر بى
 ۋەك ئەۋەي كە پېغەمبەرىش ﷺ كىردى، يان بە گۆپىنى ناۋى شتىك ۋەك ئەۋەي من
 كىردم!

- بە خۇا قوربان، ئەۋە پەك ئىگەشتن و سىياسەت و زانىارىيە راستەقىنەيە كە
 تۆ كىرەۋەتە، ئەۋە ماۋەي شانازىيە بۇ تۆ نەك لەسەرت بىكەۋى. سىياسەت بىرىتەيە لە
 كار كىردن بە كۆي فرمانەكانى شەرىعەت. لە كاتى فەرحانى و خۇشەيدا ھەموو
 بابەتەكان دەيى ۋەك خۇپان بىن، بەلام لە كاتى تەنگان و نارەھەتەشدا شەرىع

كارئاسانى دەكا بۇ بەندەكان، خۋاى گەورەھىش داۋاى شىتىك ئاكا كە لە ھىز و تاقەتى بەندەكانىدا نەبىت.

- راست دەكەى كورم! واىە.

- قورىان ئەو قسانەى من كردنم. ھەر قسەكانى جەناىت ھوون، بەلام كەمىك دەستەۋازەكانم گۆپى، مەبەستىشم پشتگىرى ھوو لە ھاۋىچوونە جوانەكانى جەناىت! - دەى خوا سەر بەرزت بكا.

- خۋاى گەورە تۆيش سەر بەرز بكا، ئەى زانائى كارزان!

- دەى ئىستە پىم بلى: ئەم باسە كۆتايى ھات؟

- بەلى قورىان!

- دەى بزانم ھىچ گومان و شتى تر ھەيە ۋەلامت بدەمەۋە؟

- بەلى قورىان! قسە و قسەلۇكى ترىشيان كردوۋە.

- بىلى، با بزانم چىيە تا ۋەلامت بدەمەۋە.

- باشە قورىان فرمان فرمانتە.

دەلئىن: "لە سەردەمى پىغەمبەر ﷺ و ئەبوو بەكرىدا سىبەسى تەلاقخواردن ھەر يەك تەلاقى پىن كەوتوۋە. دۋاى ئەۋەى تۆ ھاتىتە سەر كورسى دەسلەت، بېھارەكەت گۆپى و فەتۋاى ئەۋەتدا كە ھەركەس سى تەلاقەتى بە جارى خوارد و تەلاقەكەى كەوت، ئەۋا ھەرسى تەلاقەكەى دەكەۋى و ئىتر ناتۋانى ۋەكەى بىاتەۋە!" چۆن تۆ بېھارىكى ئاۋەھات دەر كردوۋە؟ چۆن شەرى سەردەمى پىغەمبەر ﷺ گۆپەۋە؟ بۇ كارئاسانىت كردوۋە بە بارگىرانى؟ ۋەلامت چىيە، كەورەم؟

- ئەۋ كارەى من پىچەۋانەى سوننەت و شەرىع نەھوۋ، لە سەردەمى پىغەمبەر ﷺ دا كەس سىبەسى تەلاقى نەدەخوارد، بەلكو وشەى (البتە) يان بەكار دەھىنا، ئەۋ وشەيە بە گۆپەرى نىەتى تەلاقخۆرەكە ھەم يەك تەلاق دەگىرئەۋە و

هم سنی تەلاقیش، یان سنی جار دەیانگوت: "تەلاقم کەوتی." مەبەستیان ئەوەنەبوو سنی جار بێ، بەلکو وەک ئەنکیدکردنەوێ بەکاریان دەهێنا، یانی سنی جار دەیانگوت تەلاقێکم داوە. ئەوانیش لەو سەردەمەدا لەخواترس بوون، خۆیان قسەی راستیان دەکرد، ئەگەر مەبەستیان سنی بووایە، لای قازی و دادوەردا دەیانگوت مەبەستمان سنی بوو، ئەگەریش مەبەستیان یەک یان دوو بووایە، راستیەکیان دەوت. بەلام دواي ئەوێ هاوێلان بەرەبەرە کەم دەبوونەوێ و خەلکی تازه موسلمان پەیدا دەبوو و، خەلک زیاتر فێری تەلاقخواردن بوو، تەلاقخواردنیان لا سووک و ئاسان بوو، منیش بپارمدا هەركەس سیپەسی تەلاق بخوا، هەرسێکە لەسەر حساب بکری و بکەوێ، ئەویش وەک تەعزیرێک بۆ ئەو کەسانە کە بایەخ بۆ تەلاقخواردن دانائین و بە سووک چاوی لێ دەکەن!

- تەعزیر چییە قوربان؟

- تەعزیر بریتیە لە تەمبکردنی کەسێک لەلایەن دەسەڵاتدارەوێ لەسەر کاریکی خراب کە کەسێک کردوویەتی و لە شەرعدا حەد و حدودی بۆ دانەنراوە. شەریعت دەفەرمووێ: "هەر تاوان و گوناھێک کە حەد یان کەفەرەتی بۆ دانەنرا، ئەو تەعزیر دەگیرێتەوێ، بۆ نموونە ئەگەر کورپێک کچیکی بە حەرامی ماچ کرد، ئەو شەرع حەدی بۆ دانەناوە کە داری لێ بدری، دیسان کەفەرەتیشی بۆ دانەناوە، کارەکە حەوالەي دادوەر دەکری کە چۆن تەمبێ ئەو کورپە بکا کە کچیکی بەناپەوایی ماچ کردووە، چی بە بەرژەوێندی یزانی ئەوێ دەکا. جا جاری وا هەیە لێدانە، جاری وا هەیە تەمبکردنە، جاری وا هەیە تەریق کردنەوێ، یان زیندانیکردنە....

- یانی تۆ شتیکت نەشەرعاندووە، بەلکو بەرژەوێندی خەلکت پەچاو کردووە و ئەوەت کردووە کە سەرکردە یان دادوەر بۆی هەیە لە پێناو بەرژەوێندی خەلکدا بیکا!

- بەلى پىك وايە كە تۆ دەلىتى! من ھەر ئەۋەم كىردۈۋە، ئەگەر ئىمام و سەركىدە
ئاگاي لە ھالى خەلك نەبى، نەزائى لە جى خۇبان دەپارۆزن، خەرىكى چ
ھەرامىك دەبن، چ شىكىيان كىردۈۋە بە دىن، چ عادەتتىكىيان كىردۈۋە بە عىبادەت، چ
عىبادەتتىكىيان كىردۈۋە بە عادەت، ئىتر سەركىدە تى و ئىمامەتەكەى لە كۆندايە؟
ئىتر شەرىعت چۆن بۆ ھەموو كات و سەردەمىك دەشى؟ ئىتر چۆن دەتوانى
گۆرانكارىيەكان بە كىشانەى شەرىع بېئۆ و بېپارىان لەبارەۋە بدات؟

- بەلى ئەگەر سەركىدە وانەبى، خەلك بە لايەكدا و سەركىدەش بەلايەكى تردا
دەپۆن، گورىس لە سەرتاۋە لىتى ھەلدەۋەشپتەۋە، ئەگەر گرى نەدرپتەۋە، دەيدانە بەر
و بە تەۋاۋى تىك دەچى! دەى منىش بۆيە وام كرد، پىسەكە نەبپتەۋە بە خورى
و، گورىسەكە نەبپتەۋە بە موۋ!

- بە خوا كارتىكى باشت كىردۈۋە، گەۋرەم!

- دەى ئەم باسە تەۋاۋ؟

- بەلى قورىان تەۋاۋ.

- ھىچى تر ھەيە لە بارەى ئەۋ قسە و قسەلۇكانە؟

- بەلى گەۋرەم ھىشتا ماۋە!

- بىلى بزانم چىيە؟

- باشە قورىان.

دەلىن: "عومەر نەيدەھىشت خەلك فەرموۋدەى پىغەمبەر ﷺ بىنوسىتەۋە، ئايا
ئەمە سووكايەتى نىيە بە فەرموۋدە؟ ئەمە مايەى مەترسى نەبوو بۆ لەناۋچوۋنى
فەرموۋدە؟ چۆن كەسىكى ۋەك تۆ فايل و سچىلى تايەتەت دانابوۋ ناۋى ورد و
درشتى ئەۋ خەلكەى تيا نووسراۋوپەرە، بەلام فەرموۋدەنوسىن قەدەغە بوو." ئەمە
گۆتەدان بە فەرموۋدە نىيە؟ چى لەم بارەۋە دەلىت؟

- بېرۆكەي نووسىنەوەي فەرموودە لە سەردەمى دەسلاتی مندا سەرى ھەلدا، بە منیان وت، منیش وتم: "با ئىستىخارە پەكى بۆ بەكم." مانگىك ئىستىخارەم دەکرد. دوايى بە يانیبەك بە خەلکم وت: "من وېستم فەرموودەكانى پىغەمبەر ﷺ بنووسمەو، دوايى بېرم لەو كەردمەو كە لە سەردەمانى پېشور فەرموودە و قەي نەستەق و شتى لەو بابەتەنەيان نووسىبوو و بەو ھۆيە خەلك كەتەبە ئاسمانىيەكانى فەرامۆش كرد، بە خوا من قورئان بە ھىچ شتىك ناگۆرمەو!"

ئىتر فەرموودەمان نەنووسىمەو، لەبەر ئەوەي نەكا خەلك وەك قورئان چاوى لى بكاو قورئان پشت گوى بخرى. بۆچوونى زۆر ھاوەلى تىرىش وەك ئەم بۆچوونەي من وابوو. قورئان تازە دابەزىبوو، خەلكانىكى زۆر تازە بووبوونە موسلمان، ئەگەر فەرموودەكان بنووسرانايەتەو و بە ولاتاندا بلاقەيان پى بکرايە و خەلك لەبەريان بکردنايە و گرنگيان پى بدانايە، ئەوا قورئان پشت گوى دەخرا، زۆر كەسەش قورئان و فەرموودەي پىغەمبەر ﷺ لىك جىا نەدەكردەو. ئەم پايەي من بۆ سووكايەتیکردن يان لەناو بردنى فەرموودە نەبوو، خەلك زۆرەيان چاك و پاك بوون، بىر و ھۆشيان بە ھىز بوو، دەیان توانى فەرموودەكانى پىغەمبەر ﷺ لەبىر بى و وەك خۆي بپانگەيەنن، ئەمەيش وەك وتم، تەنيا پای من نەبوو، زۆر ھاوەلى تىرىش لەگەل من ھاوېا بوون!

تەنانت ئەبوو نەزە بە ئەبوو سەعیدى وتبوو: "بۆ فەرموودەمان بۆ نانووسى؟ ئیمە فەرموودەمان لە بەر نىيە."

ئەبوو سەعید وتبوو: "ئابى فەرموودەتان بۆ بنووسىن، با لەگەل قورئاندا تىكەلى نەكەن، ئىویش وەك ئیمە فەرموودەكانى پىغەمبەر ﷺ لەبەر بەكەن!"

- يانى ترسى ئەوەت ھەبوو تىكەلى قورئان بىي، ھۆيە نەتەنشت بنووسرئەو؟

نەك وەك ئەوانە دەلێن: دژى وەستاينەو؟!

- كۆپم! من خۇم زۆر جار دەمگوت، "خۇتان لە ئادەربەين بېارېزن، نەكەن بە
راي خۇتان قورئان لىك دەنەو، ئەوانەي بە راو بۆچونى خۇيان ئايەت و فرمودە
لىك دەنەو، ئەو دوزمنى دىنن." من خۇم وشيارم دەکردنەو بۆ ئەوئى فرمودە
لەبەر بکەن!

زۆر جار دەمگوت: "لە پاشەپۇژدا كەسانىك پەيدا دەبن لە بارەي ئەو ئايەتەنەي
كە مۆتەشايېن پرسىارتان لى دەكەن، ئا لەو كاتەدا دەست بە فرمودەكانى
پېغەمبەر ﷺ مە بگرن، ئەوانەي كە فرمودەيان لەبەرەو فرمودەناسن زىاتر لە
قورئان شارەزان."

دەي توخوا پېم بلى، ئەو قسانە قسەي كەيىكە دوزمنى فرمودەي پېغەمبەر ﷺ
بىي؟ يان قسەي كەيىكە فرمودەي خۇشبوئ، بەلام ترسى ئەوئى هەبىي لەگەل
قورئاندا تىكەل بىي؟

- بە خوا گەرەم، ئەو مەبەستت گەرەبىي فرمودەيە نەك بەكەم زاتىنى،
پاراستنى فرمودە و تىكەلەونەکردنى لەگەل قورئاندا ديسان بە گەرە زاتىنىي
فرمودەيە، سوننەتىش ھاوړئ و ھاوبىرى قورئانە!

- ئەم باسە تەواو يان ماوہ؟

- نەخىر قوربان تەواو نەبوو، ماوہ!

- چىتر هەيە بۆم بلى؟

- دەلېن، "عومەر نەپەيشتوہ خەلک فرمودە پەوايەت بکا و وتوويەتى؛ 'بە
تەنيا قورئان بەسە و پېويستمان بە فرمودە نىيە' " جەنايەت لەم بارەو چى
دەفرمودى؟

- پاك و بىگەردى بۆ خوا ئەوہ بوختانە و بۆ منى دەكەن! ئەوہ درۆھەلواسىنە
بە ناوى منەوہ و هېچ بەلگەيەكەشيان نىيە! ئەوہ ھەر قسە فرەدانە من ھەرگىز
نەمگوتووہ؛ فرمودە پەوايەت مەكەن، تەنانەت خەلکم ھانداوہ بۆ لەبەرکردنى
فرمودە. هېچ عەيبەيەك سەرشانى خەلپە ناگرتەوہ نەگەر بىھوئى خەلک بە

منیش پۆم باش بوو بگەر پێنەو، بەلام بپرێم ئەدا، تا گەشتەم بە عەبدوڕەحمانی کورپی عەوف، ئەو فەرموودە بەکی پێغەمبەر ﷺ بۆ پەسواپەت کردین، وتی: "پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی، 'ئەگەر نەخۆشیی تاعوون لە شوپنێک بئاو بوو، مەچن بۆ ئەو شوپنە. ئەگەر لەو شوپنەیش بئاو بوو، مەگەر ئەو شوپنە دەرەچن.' "

با شتیکی تریشت بۆ بۆلیم: من ئەگەر ویستم دادوهریەك بکەم و بەلگەي قورئان و فەرموودەم دەست نەکەوت، تەماشای دەکەم بزانم ئەبوو بەکر شتیکی لەو جورەي نەکردوو، فەتوایەکی هاوشیوەي ئەو فەتوایەي نییە: منیش وەک ئەو بکەم. ئیتر چۆن دەلیم: پتویستمان بە فەرموودەي پێغەمبەر نییە؟

- وەللا قوربان پتویستمانە و ئەو قسانەش هەموویان درۆن و بەدەم جەنابتەو، کراون، وایان زانیو، بەو درۆ و دەلەسانە لە شان و شکۆي تۆ کەم دەکەنەو، بەلام نەبخۆن تالە! تۆ بەو قسانەي ئەوان ناشکی! تۆ بە پێچکەي ئەوانەي پێش خۆتدا پۆشتووی و پێچکەت بۆ ئەوانەي دواي خۆت شکاندوو!

- دەي کورم ئەمە گومانباشی خۆتە!

- بە خوا قوربان هەروایە!

- دەي با واز لەمە بێنین، شتی تریان بە دەم منەو، هەلواسیو، وەلامت بەدەمەو؟

- کورە قوربان نەرەو، لالا.

- دەي بۆی بزانم چییە؟

- باشە قوربان!

دەلین: "عومەر هەتا ئەو پۆزەي لە جێگەدا کەوت و مرد، هەر بەراوەر خوا و پێغەمبەر ﷺ وەستایەو، شەرمی لە خوا و پێغەمبەر ﷺ نەکردا کاتیەک کە بریندار کرا، وەستی کرد بەکێک لەو شەش پیاو، بکری بە خەلیفە کە خۆي دیاریی کردن. دوايی بە بیانووی ئەوێ کاروباری موسلمانان بپاریزی، فرمانی کردوو بەسەر بیلالی حەبەشیدا کە: 'ئەگەر ئەم شەش کەسە ناکۆک بوون و بوون بە دوو

دەستەو، بزانە کام دەستەیان کەمە، بپانکۆژە! " مەبەستیان ئەوێه کە تۆ ویتوتە پێی بلێی: ئەگەر بوون بە دوو بەشەو و، بەشیکیان دوو کەس بوو، بەشیکیان چوار کەس، ئەوا دوو کەسە کە بکۆژە! ئەگەر پێنج بە یەک بوون، بەکە کە بکۆژە! گواپە بپالایش ئەو قسەپە ی تۆی پی سەیر بوو و وتوویەتی: "بپانکۆژم قوربان!"

تۆیش وتوتە: "بپانکۆژە! من نامەوێ دووبەرەکی لەنیوان موسلماناندا هەبێ." قوربان لەم بارەو چۆ دەلێی؟

- هەر ئەوەندە دەلێم: حسبى الله و نعم الوكيل! هەرگیز شتی وا پەوی نەداوە! ئەو هەلواسراوی ناحەزانە، من لەو قسەپە بپانگام، هەرگیز شتی وا بە خەیاڵدا نەهاتوو، ئەوانە قسەپە هەقی من و، قسەپە نامەقی شەیتان و نەفسی خۆیان تیکەل کردوو، ئەوانە دل پەش و عەقل گەنیون!

- دەی قوربان حەز دەکەم راستییە کەم بۆ بکیریتەو!

- ئەو پۆژە ی لێم درا و، خەلک زانییان ئێتر دەمرم، هاتن بۆلام، وتیان: "گەرمان وەستێت بکە! کەسێک بکە بە خەلیفە یا جیگرمووی تۆ بیت."

منیش وتم: "من کەس هێندە ی ئەو کەسانە شایانی خەلیفایەتی نازانم کە پێغەمبەر ﷺ هەتا وەفاتی کرد لەوان پازی بوو."

دوایی ناوی عوسمان و عەلی و زوبەیر و تەلحە و عەبدوڕەحمان و سەعد

برد...

دوایی وتم: "با عەبدوللای کوڕم وەک شایەت و حەکەم لەنیوانتاندا بێ، بەلام خۆی بە هیچ شێوەیەک بۆی نییە بێ بە خەلیفە."

- ئەو دوایی چی کرا؟

- وتم بە خەلک: "ئەو شەش کەسەم بۆ بانگ بکەن."

تەنیا عوسمان و عەلی لە مالدای بوون.

وتم بە عەلى: "ئەي عەلى! لەوانە بە ئەو خەلگە تۆ ھەلبژێرن، چونکە تۆ خزمى نزیكى پێغەمبەر ﷺ ی. پیاویکی زانا و لایھاتووی. ئەگەر بووی بە خەلیفە، ھەمیشە ترسی خوات لە دلدا بێ، کە سووکارى خۆت بە سەر خەلکدا پێش نەخەي."

بە عوسمانیشم وت: "ئەي عوسمان! ئەو خەلگە دەزانن تۆ زاواي پێغەمبەر ﷺ ی بووی، دەزانن پیاویکی دنیادیدە و بەرپزى. ئەگەر تۆیان کرد بە خەلیفە، ھەمیشە ترسی خوات لە دلدا بێ، کە سووکارى خۆت بە سەر خەلکدا پێش نەخەي."

دوايى وتم: "سۆھەيىم بۆ بانگ بکەن."

سۆھەيىب ھات، فرمانم پێ کرد بەرنوێژى بکا بۆ خەلک.

- دوايى چى پرووى دا قوربان؟

- فرمانم کرد ئەو شەش کەسەي ئارم بردن لە گەل عەبدوللادا ئە شویتێکدا کۆ ببنەو، بەلام عەبدوللا تەنیا چاودێر بێ، خۆيان لەناو خۆياتدا خەلیفەيەي ھەلبژێرن!

دوايى وتم: "ئەگەر بە کۆي دەنگ کەسیکتان بوو بە خەلیفە، ھەرکەسیک دژايەتیی کرد، لەناوی ببەن."

- يانی مەبەستت لەو کەسانیک بوو کە دژايەتیی ئەو شەش کەسە بکا؟ نەك خودی ئەو شەش کەسە و عەبدوللای کورت؟

- بەلێ وايە، من وتوو مە ئەگەر ھەموويان بە کۆي دەنگ خەلیفەيەکیان ھەلبژارد، ئەوا ھەرکەسیک یەکپزىي موسلمانانی تێک دەدا، لەناوی ببەن.

- بۆچى ئەوەت وت؟

- چونکە خەلیفە ھەلبژاردن بە شێکی ئایینە، خوا و پێغەمبەري خوا وایان فرمان کردووە. من خۆم پۆژنکیان گویم لێ بوو پێغەمبەر ﷺ ی فرمابوو: "ھەرکەس بوو بە گەورە و سەرکردەتان و ھەمووتان پێی رازی بوون، دوايى یەکتێک پەیدا بوو دەبوو یەست یەکپزىي موسلمانان تێک بدە، ئەو لەناوی ببەن."

- يانى ئەۋە فرمانى پېغەمبەرى خواپە؟

- بەلىن بە خوا ئەۋە فرمانى خودى پېغەمبەر ﷺ، لاۋازى لەۋنۋە دەست پىن دەكا كە كۆمەلىك لەناۋ يەكدا دژايەتپى يەك بىكەن، يان دژايەتپى رابەرىك بىكەن كە بە كۆى دەنگ كراۋە بە رابەر، ھەموويان بەلئىيان پىداپى كويپاپەلى بىن، دژايەتپىكردى رابەرىكى ئاۋا، دژايەتپىكردى فرمانى خواپە نەك خودى رابەر پەن خەلىفەكە. كاروبارى مۇسلمانان بە دووبەرەكى و ناتەبايى پىك نايى، بەۋە رىك نايى كە دژايەتپى غەيرى بەرنامەى شەيتان بىكەن!

- ئەى بۇ شەش كەست بۇ خەلىفەتپى ديارى كىرد؟

- من پىشتەر ئاماژەكم پى دا، ئەۋ شەش كەسە شەش كەسى پاك و لەخواترس و دەست و دل خاۋىن بوون، شەش كەس بوون كە ھەر لە سەرەتاي ئايىنى ئىسلامەۋە ئىمانيان ھىنا بوو، زانا بوون، پېغەمبەر ﷺ تا ئەۋ پۆژەى ۋەقاتى كىرد لە ھەر شەشيان رازى بوو!

- ئەى بۇ يەككىيانت ديارى نەكرد؟

- لە دلى خۇمدا وتم: "ئەگەر كەسىك ديارى بىكەم، ئەۋە ۋەك ئەۋو بەكرىم كىردوۋە، ئەگەر كەسىش ديارى نەكەم، ئەۋە ۋەك پېغەمبەر ﷺ كىردوۋە." ھەرچەند پېغەمبەر ﷺ بە ناراستەخۇ و بە ئاماژە ئەۋو بەكرى ديارى كىردبوو بەلام بە زمان نەيفەرمو كى بىت، منىش پىم ناخۇش بوو خۇم كەسىك ديارى بىكەم، بۇيە ئەۋ شەش كەسە باشتىرەن كەسانى ئىۋ مۇسلمانان بوون، ديارىكردى كەسىكىيانم ھەۋالەى خۇيان كىرد!

- رەحمەتى خوات لى بى چەندە خۇپارپىزى! خۇ ئەگەر ناۋى كەسىكىشت بىرەپا، ئەۋا ناۋى يەككىكت دەپىر كە خوا و پېغەمبەرى خوا ﷺ لى رازى بىن، ئەۋ شەشە ھەر ھەموويان شىۋا بوون، بەلام تۆ ئەۋەندە خۇپارپىزى، پىۋا سەرسام دەكەى! - بە خوا من وىستم كەسىكى زۆر شىۋا ھەلپىرن و، دوايى لە قىيامەتدا ئەگەر

پاداشت نەكرىم، لانس كەم سزايىش نەدرىم!

- بە خوا تۆكە سانىكى ۋەھات دىيارى كىردۈۋە، ھەركەسىڭىيان بىبايە بە خەلىفە،
ھەر پاداشتت بەر دەكەوت!

- دەي ئەمە گومانباشىي خۇتە!

- نا، بە خوا قورىبان تۆ شايانى لەۋەش زىاترى!

- دەي ۋاز لەۋ قسانە يېتە! يېم بلىي، بۆت پروون بوۋەۋە ۋ ھەقت بۆ دەرکەوت يا
نا؟

- ئەرئى ۋەللا، ئەۋەنە جوان دەرکەوت ھەر مەپرسە!

- ھىچى تر ھەيە پرسىياري لەبارەۋە بىكەي؟

- نەخىر قورىبان!

- دەي لەبارەي قسە ۋ قسەلۆكەۋە چى! ھىچ ماۋە؟

- بەلى قورىبان ماۋە!

- چىيە؟

- دەلەين: "پۇژىك غومەر لەگەل برادەكانىدا دانىشتىۋو، كەمىك پىكەنى ۋ پاشان

كەمىك گىرا!

برادەرەكانى وتيان: 'ئەۋە چىيە گىريان ۋ پىكەنىنت تىكەل كىردۈۋە؟ خىرە؟' تۈيش

ۋتوۋتە: 'ئىمە لە سەردەمى نەفامىدا بە خورما بتمان دروست دەكرد، دەمانپەرەست،

دوايى دەمانخوارد، بىرم لەۋە دەكردەۋە پىكەنىن گىرمى، دوايى شتىكم بىر كەۋتەۋە،

من كاتى خۇي كچىكم ھەبۋو، ويستم زىندەبەچالى بىكەم، لەگەل خۇمدا بىردم،

چالېكم بۆ ھەلگەند، ئەۋىش تەپ ۋ تۈزى سەر پىشى منى دەتەكەند، دوايى بە

زىندوۋىي خىستە نىۋ چالەكەۋە، دامپۇشەۋە، ئەۋەم بىر كەۋتەۋە: گىيام.' "قورىبان

شتى ۋا پروى دارە؟

- يەكەم: لەبارەي بىتە خورماينەكە، ئەۋە ئىمە لە سەردەمى نەفامىدا بوۋىن،

خۋاي گەرە پىغەمبەر ﷺ بۇ ناردىن بۆ ئەۋەي ۋاز لە بىتەرستى بىنەين ۋ پرو

بىكەينە خۋاپەرستى. جا ھەندىكمان ئىمانمان ھىنا، ھەندىكىش ئىمانى نەھىنا. خۋاي

گه وره نه و منه ته ی خسته سهرم که نیمانم هینا بهم بهرنامه جوانه ی نیسلام.
هه که سیکه کافریش هات و موسلمان بوو، هه وئی! "أشهد ان لا اله الا الله و
أشهد ان محمدا رسول الله" نیتر خوی گه وره نه هه چی گوناھی هه یه خوش
دهبی و. نه و که سه وهک نه وه وایه نه و روزه له دایک بووبی.

دووه؛ باسی کچ زینده به چالکردن! به خوا نیسته له توی ده بیسم!

- یانی تو کاری وه هات نه کردووه؟

- نا به خوا! نه گه نه و کارهیشم کردبی، نه وه هی سهردهمی نه زانی بووه، خوا
لی خوش دهبی، نیسلام گوناھی پیش خوی ده شواته وه، هیچ موسلمانیک له سهر
گوناھی پیش موسلمان بوون سزا نادریت. به لام به خوا من نه و کاره نه کردووه.
یه که م ژنی من هینا بیتم زهینه بی کچی مزعوون بوو، له زهینه ب حه فسه و
عه بدوللا و عه بدورپه حمانی گه وره بوو. حه فسه پینج سال پیش نه وه ی
پینه مبه صلی الله علیه و آله بی به پینه مبه له دایک بووه، ریک له و سهردهمه دا که قوره ی شه کان
که عبه یان نوژمن ده کرده وه، حه فسه کچی گه وره ی منه، تنانه ت ناسناری من
نه وه یه پیم ده لین؛ باوکی حه فسه! نه گه م من حه فسه ی کچه گه وره ی خوم
زینده به چال نه کردبی، نیتر چون کچی دوی نه و زینده به چال ده که م؟

با شتیکی تریش ت پین بلیم؛ هه رچه ند له سهردهمی نه فامیدا زینده به چالکردنی
کچان له نیو عه ره بدا باو بوو، به لام له ناو بنه ماله ی نیمه دا که پیمان ده لین بنه ماله ی
عه دی، هه رگیز شتی وا پروینه داوه. به لگه یه کی تریشم بیر که و ته وه، فاته می
خوشکم، نه و خوشکی من بوو، ژنی سه عید بوو؛ من به هوی فاته و سه عید موه
موسلمان بووم. نه گه م نیمه کچمان زینده به چال بکردایه، فاته به من دالی
زینده به چال ده کرا و گه وره نه ده بوو.

- وه لامیکه پر به پینست و ده مکو تکه ره قوربان! به به لگه ی میژوویی شته که ت

پورن کرده وه!

- دەي ئىتر تەواۋ؟

- بەلى قوربان ئەمەش تەواۋا پىۋىست ناك زىاترى لەسەر بېۋىن!

- بەلى وايە، دەي پىم بلى قسە و قسەلۇك ھىشتا ماۋە؟

- بەلى قوربان، دەلىن: "كاتى پىغەمبەر ﷺ نەخۇشىي مردن زارى بۇ ھىنا،

فەرموۋى: 'كاغەز و قەلەمىك بىنن با ئامۇزگار بىيەكتان بۇ بنووسمەۋە كە دواي خۇم

گومرا نەبن.' بەلام گوايە تۆ وتووتە: 'وازي لى بىنن ورتىنە دەكا، ئىمە قورئانمان

ھەيە ئىتر پىۋىستمان بە ھىچ شتى نىيە.' "وعلامت چىيە قوربان؟

- ئاي برا پۆ لەو درۆ كەورە! دىسان درۆ! دىسان تىكەلكردى ھەق و ناعەق!

چۆن غومەر بىئەدەبىي وا بەرابەر پىغەمبەرى خوا ﷺ دەكا؟! غومەر بلى: "پىغەمبەر

ورتىنە دەكا!" كورە درۆ نەما تا نەپىچنە ئەم درۆيە؟! مەوزوعەكە وانىيە، بەلكو

جۆرىكى ترە.

- چۆنە قوربان؟

- پىغەمبەر ﷺ نەخۇش كەوت، فەرموۋى: "با شتىكتان بۇ بنووسم، دواي من

گومرا نەبن."

منىش تەماشاي پىغەمبەر ﷺ م كرد، ئازار تەواۋ تىنى بۇ ھىنابوو، منىش زۆر

بەزەيىم پىا دەھاتەۋە، بۆيە وتم: "كورە واز بىنن ئەزىەتى مەدەن! ئازارى زۆر زۆرە،

خۆ ئىمە قورئانمان ھەيە، ئىشەللا گومرا نابىن."

نەۋانە ھەستان دۆ و دۇشاۋيان تىكەل كىردوۋە، قسەيەكى راستەقىنە دەھىنن و

دەيشىۋىتن و، دە قسەي درۆي لەگەلدا تىكەل دەنەن و دەيەكەن.

- ئەي دوايى چى پوۋى دا؟

- ئامادەبوۋانى ئەۋى بوۋن بە دوو دەستەۋە، يەكيان دەپوت: "كاغەز بىنن بزانىن

چى دەفەرموۋى،" يەكىيان دەپوت: "غومەر راست دەكا ئەزىەتى مەدەن."

ئىتر بوۋ بە ژاۋەزاۋ و دەنگە دەنگ، پىغەمبەر ﷺ بەو دەنگە دەنگە بىتاقەت بوۋ،

فەرموۋى: "ھەستن لاي من چۆل بىكەن."

- قورىان بەزەيى تۆ جىيى خۇي، شىتتىكى باشە، بەلام كىي نالى پىغەمبەر ﷺ
 ۋەجى و سىروشى بۇ نەھاتىن؟

- داۋاي قەلەم و كاغەز كىردىن پەيۋەندىيى بە ۋەجى و سىروشى تازەۋە نەبوو،
 چونكى پىغەمبەر بۇ ۋەجىۋەركىرن پىۋىستىيى بە قەلەم و كاغەز و نوۋسىنەۋە نەبوو،
 خوا خۇي كارىكى ۋاي كىردىكى پىغەمبەر ﷺ ھىچ ئايەتتىكى لە بىر نەچىتەۋە و بە
 ئىمەي رابگىيەنى، خوا خۇي دەفەرموۋى: ﴿لَا تُخْرِكُهُ، لَكَ أَنْتَ لَتَعْمَلَ بِهِ﴾ (۱۶) ﴿إِنْ عَلَيْنَا
 جَمْعٌ مُّوَفَّرٌ﴾ (۱۷) ﴿الْقِيَامَةُ: ۱۶ - ۱۷ ۋاتە: "زىمات مەجولئىنە و لە خويىندىنەۋەي
 سىروۋىدا پەلە مەكە، بە راستى (ئىمە بە ئىتەمان داۋە)، بىگومان بە خۇمان قورشان
 دەخەينە نىۋى سىنگى تۆ و لە سىنگىدا كۆي دەكەينەۋە." دىسان خۇاي گەۋرە
 دەفەرموۋى: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ
 يَعْصِيكَ مِنْ النَّاسِ﴾ (المائدة: ۶۷ ۋاتە: "ئەي پىغەمبەر! ھەرچىيى فەرمان و
 پەيامىكت بۇ دابەزىۋە لەلايەن پەروەردگارتەۋە (بىي دوۋدلى، بىي ماتلى) راي
 بگەيەنە، خۇ ئەگەر بەو كارە ھەلئەسايەت، ئەۋە ماناي ۋايە پەيامەكەيت
 (بەتەۋاۋىي) نەگەياندوۋە، (دلىنايش بە كە) خوا دەتپاريزۇت لە شەي و خراپەي
 خەلكى."

جا ئەگەر من نەمەشتىي پىغەمبەر ﷺ ئايەتتىك بە خەلك بگەيەنئەت، ئەۋە پەنا
 بە خوا ۋا دەگەيەنئەت كە نە خوا پىغەمبەرى پاراستوۋە و نە پىغەمبەرىش ﷺ
 پەيامەكەي بە تەۋاۋى گەياندوۋە.

دىسان داۋاي قەلەم و كاغەز كىردىن پەيۋەندىيى بە شەرىكەۋە نەبوو كە
 نەبىسرايى و دۋايى لەبەر ژاۋەژاۋىك ۋازى لىي بىنن!

- چۇن دەزانى قورىان؟

- بە چەند بەلگەيەك:

..... نه و دهمه يگه شتم به عومه رښته

په کمه: نه و پرو دواوه پوژي پېنچ شمه به وو. پېنغمه بهر ﷺ پوژي دوشمه به وه غاتي کرد، ياني چوار پوژ دواي نه و پوژه. نه گهر وه چي يان شهر عتيكي تازه بايه. نه و له ساوهي نه و چوار پوژه دا هر دهنووسرايه وه. به که سيکي تری دهنووسرايه به وو! مادم به که سي نه فهرموو بهنووسرايه وه. که واته وه چي نوئ نه بووه.

دووم: خواي گهره وه سفي پېنغمه بهر به وه دهکات که هه موو په پامه کاني وهي خوي گهياندوه. ديسان خواي گهره منه تي نه وهي به سر خه لکدا کردوه که نه م ديني ئيسلامه کامل بووه و هيچ که مایه تي و نو قسانبي تيا نيبه. جا نه گهر بلين نه و شته ي که پېنغمه بهر ﷺ ويستی بنووسرايه وه وه چي يان شهر عتيكي تازه بوو. نه وه تو مه تبار کردني پېنغمه بهر. ياني په يامیكي نه گهياندوه. ثايه تيكي قورشاني شاردوه ته وه. ديسان به سر وخستنه وهي فهرمووده ي خوايه، خوا دهنووسرايه: "نه م ديني ئيسلامه کامل بووه و هيچ ناته وای تيا نيبه." که چي نه وانه ده لکني: "نه خنير ثايه تيک ماوه؟!"

سپيه م: جياوازي بيروپاي ئيمه له مهر تيگه شتن له فرماني پېنغمه بهر ﷺ و مانا و مه به ستي فرمانه که ي. به لگيه به بؤ نه وهي که په يوه نديي به وه چي به نه بوو. نه گينا هه موومان دسه به چي فرمانه که مان جيبه چي ده کرد. ئيمه جار نيکمان له ناو نوين دا بينيمان که پېنغمه بهر ﷺ نه غله کاني له پي دا که ند. ئيتر ئيمه يش هه موومان به يي دواکه وتن دمان که ند. به يي نه وهي خوي فرمانان پي بکا. ده ي ئيمه به بؤ شتيكي ناوا ئاساي هه موومان دسه به چي شوين پېنغمه بهر ﷺ بکه وین. قابيله گوي نه ددينه وه چي؟

- قسه يديکي جوان قوربان! به لام شتيک ماوه به پرسم، ثايه مروسته له خدمت پېنغمه بهر ﷺ دا نه وه راوېوچوني جياوازيان هه يي؟

- جياوازي راوېوچون له خدمت پېنغمه بهر ﷺ دا له باره ي کار نيکه وه که خوي فرماني پي بکا و خوي ساغ و سلامت يي. نه وه هه رگيز قابيلي قهول نيبه. نه وه قوربه سرييه، به لام نه وکاته کاتيکي تر بوو، جياواز بوو. پېنغمه بهر ﷺ زور نه خوش

بوو و ئازارى زۇر بوو، من دەمويست لەۋە زياتر ئازارى نەدەين، چونكە من دەمزانى ئەۋەي كە پېغەمبەر ﷺ دەمويست پېمان بلى، ئەۋە شتىك نەبوو فەرز بى لەسەرمان، بەلكو ھەر زىادە ئامۇزگارى بوو، بە بەلكەۋە ئەۋەم بۇ سەلماندى كە زىادە ئامۇزگارى بوو، بۆيە منىش حەزم نەدەكرد ئازارى بدەين؛ دەمويست پشوو بدات! لە بارەي ئەو نووسىنەۋە كە پېغەمبەر ﷺ ويستى بىنووسىن بىرورپاي جياواز دروستە، چونكە ئىمە دەمانزانى ئەو فرمانەي پېغەمبەر ﷺ فرمانى واجبى نەبوو، بەلكو ۋەك وتم تەنيا بۇ زىدە ئامۇزگارى بوو. كەسپىش نەپوت فرمانەكەي فرمانىكى واجبە نەك زىادە ئامۇزگارى. خۇ پياۋى ۋەك ئەبوو بەكر و عوسمان و عەلى لەۋى بوون، ئەگەر من بەرم لە كارىكى واجب بىگرتايە، ئەوان چۆن قەبولىان دەكرد؟ ديسان ۋەك وتم پېغەمبەر ﷺ چوار پۆژ دواتر ۋەفاتى كرد، لە ماۋەي ئەو چوار پۆژەدا جارىكى تر داۋاي قەلەم و كاغەزى نەكردەۋە، ئەگەر واجب بوۋايە، ئەۋا بە تەئكىد جارىكى تر داۋاي دەكردەۋە و تا بۆمان نەنووسىايە ۋازى نەدەھيتا! پېغەمبەر ﷺ ويستى ئەو ئامۇزگار بىانە بىنووسىن، دوايى ۋازى لەۋە ھيتا كە بىنووسىنەۋە، پېغەمبەرىش ھەمىشە لەنتوان دوو كاردا كارە باشەكەي ھەلبىزاردەۋە، كەۋاتە بۆي دەركەوت كە نەنووسىنەۋە باشتەرە. لەۋەيش زياتر، چۆن پېغەمبەر ﷺ لەبەر خاترى قسەي من ۋاز لە كارىكى واجب دەھيتى؟ ئەۋە لەبەر قسەي من نەبوو، بەلكو پېغەمبەر ﷺ خۇي ۋاي بەباش زانى، ئەگەرىش جارىكى تر داۋاي بەكردايە، بىگومان من يەكەم كەس بووم بۆم دەنووسىيەۋە!

- ئاخىر ھەندى كەس دەلىن؟ "ويستويەتى بىنووسن كە داۋاي ئەو عەلىسى كورپى ئەبوو تالىب بىنى بە خەلىفە."

- شتىك نەۋتراۋە و نەنووسراۋە، چۆن زانراۋە؟ ئەۋانە كاغەزى سېي دەخويننەۋە؟ ھەيپ دەزانن؟ دلى پېغەمبەر يان توي توي كىردەۋە؟ لەۋەش زياتر، با ۋاي دانىيىن كە ويستويەتى ناۋى خەلىفەي داۋاي خۇي بىنووسن، بۆچى پېغەمبەر ﷺ

ويستويه تى كە عەلى بېي بە خەليفە؟ بۆچى ئالئىن؛ ويستويه تى ئەبوو بەكر يان
فلان يان فېسار بكا بە خەليفە؟

- ئەوانە دەلئىن؛ "پېغەمبەر ﷺ لە رۆژى غەدىردا بە راشكاوى عەلىيى كردوو بە
خەليفە و جىگرەوى خۆى." تۆچى دەلئىي؟

- دەى ئەگەر واىە، ئىتر بۆچى ويستويه تى بنووسرىتەو؟

- وەللا نازانم!

- منىش نازانم، بەلام وەك دەزانى ئەوانە فېشەك بە تارىكيەو دەنئىن؛ ئەو
قسەى كە دەلئىن؛ پېغەمبەر ﷺ بە ئاشكرا لە رۆژى غەدىردا عەلىيى كردوو بە
خەليفە، ئەو تەوانباركردنى ھەموو ھاوئلانى پېغەمبەرە! يانى ئەو ھەموو ھاوئلە
پياويكىيان تيا نەبوو راستىكەى بئىن؟ ھەموويان بەيەتيان دا بە ئەبوو بەكر و ئەو
راستىيەيان شاردەو؟ ئەگەر وا بوواىە، ئەى ئەنصارىيەكان چۆن لە سەكۆى بەنى
ساعىدەدا كۆ دەبوونەو بۆ ئەوئەى خەليفە ديارى بگەن؟! خۆ ئەگەر وابى، ئەو
تەوانباركردنى خودى عەلىيە. يانى عەلى غىرەتى نەبوو قسەى راست بكا و قسەى
پېغەمبەر ﷺ شكاندوو و بەيەتى بە ئەبوو بەكر داو. دواترىش بەيەتى بە
عومەر داو. حاشا عەلى ئەوئەندە ترسەنۆك بى!

ئەگەر من يان ھەركەسىكى تر تەوانبار بگرېت بە شكاندى قسەى پېغەمبەر ﷺ
و بەيەتئەدان بە عەلى، ئەوا خودى عەلىيىش وەك ئەو خەلكە و بگرە زىاترىش
تەوانبارە! ئەگەر عومەر ھەلە بى، عەلىيىش ھەلەىە، ئەگەر منىش راستم پېكسابى،
عەلىيىش راستى پېكاو!

- راست دەكەى قوربان واىە!

- دەى ئەم پاسە تەواو؟

- بەلئى تەواو.

- دەى بزانم قسە و قسەلۆكى تر ماو؟

- قوربان ماوه.

دەلەين، "عومەر ھەميشە لە چىبە چىکردنى فرمانى پىغەمبەر ﷺ خۇى دزىووتەو. لە پۆژى خودەيبىيەدا پىغەمبەر ﷺ نامەيەكى نووسى بۆ قورەيش. پىنى وتن كە بۆ جەنگ نەھاتووین و، بە تۆى فەرموو بوو بۆيان بېي، - بەلام بە قسەى ئەوان - تۆ لە ترسا بۆت نەبردوون و وتووتە با عوسمان بېي، ديسانەوہ لە غەزاي ئەھزابدا شتىكى وا پويىداوہ، پىغەمبەر ﷺ سى جار فەرموو يەتى: 'كى دەتوانى فلان كارم بۆ بك؟' كەس نەيوتووە من! ئەى عومەر لە كوئى بوو؟ بووہ ھەلنەساوہ بلى: من! نەو عومەرەى بە ئاشكرا كۆچى كرد، چى واى لى كرد بترسى؟" قوربان وەلامت چىيە بۆ ئەم قسانە؟

- كيشەى ئەوانە ئەوہيە كە پووداويكى راستەقىنە باس دەكەن و بە ئارەزووى خۆيان درۆ و دەلەسەى تىكەل دەكەن، دەيكەن بە بەلگەيەكى بۆگەن بۆ خۆيان، لە پيشەوہ وا دەزانى قسەكانيان تەواوہ و جوانە؛ بەلام پاشتر وەك تراويلكە دەردەجى!

- مەبەستت چىيە قوربان؟

- ئەوہ راستە پۆژى خودەيبىيە پىغەمبەر ﷺ ويستى نامەيەك بە مندا بۆ قورەيش بئىرى، منيش پىم وت: "قوربان! دەترسم قورەيش شتىكم لى بكەن، تۆ دەزانى چ دوژمنايەتییەكى سەخت لەنێوان من وقورەيشدا ھەيە، كە سوكاريشم لە مەككە نەماون تا لەسەرم بکەنەوہ. ئەگەر ھەر دەيشفەرمووى، بەسەرچاو دەپۆم! بەلام كە سىكى توت نیشان دەدەم لە من پاشترە، كە سوكارى زۆرە، پىنى ناویرن: عوسمانى كوپى ھەفقان."

- ئەى پىغەمبەر ﷺ چىيى كرد؟

- پاكەى منى پەسەند كرد و بانگى عوسمانى كرد، پىنى فەرموو: "بپۆ بۆلاى قورەيش و پىيان بلى، 'ئىمە بۆ جەنگ نەھاتووین، بەلكو ھاتووین زيارەتى كەعبە دەكەين و ديارپيشمان لەگەل خۆمان ھيئاوہ، پىزىكى زۆرمان بۆ كەعبە ھەيە، وشتەر

و ولاخ و ئازەلمان ھىناۋە، ئەۋى سەريان دەسپىن و؛ زىارەتى خۇمان دەكەين و دەگەرپىنەۋە.

- دەى خۇ ئەم پروداۋە نە خۇدزىنەۋەى تىبا ھوو نە ترسان و نەھىچ شىتىكى خراب، نەۋە تەنبا پراۋىز و پاپرسىيە، پىغەمبەر ﷺ پايەكى ھەبوۋە و گويى لە پاي خەلگىش كرتوۋە، دوايى ئەگەر ويستى پاكەى خۇى جىبەجى دەكا و، ئەگەر بە باشى زانى، پاي بەرانسەر جىبەجى دەكا! پىك ۋەك غەزاي بەدرا ئەۋ پۇژەى پىغەمبەر ﷺ لەگەل سوپاكەيدا بە نيازى جەنگ لە شوئىنىكا دابەزىن....

حەبابى كورى مونزىر وتى: "ئەم شوئىنە خوا و پىغەمبەر ﷺ دىارپىيان كىردوۋە يان ھەر پراۋچوۋنى خۆتە؟

پىغەمبەر ﷺ قەرموۋى: "ئەمە پاي خۆمە، پىم وايە ئەم شوئىنە باشە(ھەقى بە سرووش و پىغەمبەر ئايەتپىيەۋە نىيە)."

حەبابىش وتى: "دەى من پىم وايە ئىرە جىگەى جەنگىردن نىيە، با بىرە ئاۋەكانى بەدر بخەينە پشت سوپاكەۋە و، ئىمە دەستىان بە ئاۋ بگا و، ئەۋان دەستىان پىتى نەگا."

پىغەمبەرىش ﷺ بە گويى حەبابى كرد.

پاست دەكەى كورم! ھەر ئەۋە ماۋە بلىن: حەباب بە گويى پىغەمبەرى ﷺ نەكرد! نەيوئرا لەۋ جىگايە دانىشى كە پىغەمبەر ﷺ دىارىي كرد! ۋەك ئەۋ درۋ و دەلەسانەى بۇ منيان ھەلواسيوە

- دوور نىيە نەۋەيش بلىن!

- دەى چۇن بۇم گىراپتەۋە ئاۋا ھوو، من قەسەى پىغەمبەر ﷺ نەشكاند. ئەۋ دەمە دەمى سىياسەت و لىكگەيشتن ھوو، من پايەكم ھەبوۋ، پاكەى خۇم بە بەلگەۋە ەرزى پىغەمبەر ﷺ كرد، بۇيە ئەۋىش پەسەندى كرد. ھاكا پەخنەيان لە پىغەمبەر ﷺ ىش گرت و وتيان، چۇن پىغەمبەر ﷺ بە قەسەى تەمەلىكى ترسەنۇكى

كردا من دواي ئەو ەيش ڤاكەي خۆم دەرەپرى، دېسان خۆم فېدائىي كرد و وتم:
 "ئەگەر ەەر دەيشغەرمووى من بېرۆم، ئەوا سەرم پتو ە نەمە ■ دەرۆم."

- بە خوا ئەو ە ئەو ەپەرى دلئەرى و بۆپرىيە، تۆ وەك سەربازىكى خاوين و زەرەك
 جوللاوينەو ە، ئەو ەي تۆ ڤاكەتتى و ڤادەپرىن و كوڤرايە لېيە، پېغەمبەر ﷺ ڤاكەي تۆي
 پەسەند كرد و، تۆيش ئامادە بووى خۆت بکەي بە قوربانى و بېرۆي.

قورەيشىيەكان تۆيان بە سۆيەم پياوى ئىسلام دەژمارد، يەكەم: پېغەمبەر، دوو ەم:
 ئەبوو بەكر و سۆيەم: تۆ، ڤۆزى جەنگى ئوحود ئەبوسوفيان و ەستابوو ھاواری
 دەگرد: "موحەممەدتان لەگەلدايە؟!"

پېغەمبەر ﷺ ئاماژەي كرد كە وەلامى نەدەنەو ە.

دوايى ھاواری كرد و وتى: "ئەبوو بەكرتان لەگەلدايە؟ عومەرتان لەگەلدايە؟"
 ئەبوسوفيان پياو ە گەرەكانى ئىسلامى باش دەناسى: پېغەمبەر ﷺ، ئەبوو بەكر
 و ەزىرى دەستە راستى پېغەمبەر، عومەر و ەزىرى دەستە چەپى پېغەمبەر! تەنيا
 پرسىياری ئەو سۆ كەسەي كرد، ناوى كەسىترى نەبرد.

دواتر تۆ لە بەر خۆشەويىسى پېغەمبەر ﷺ خۆت بۆ نەگىرا و ھاوارت كرد:
 "گەرە دوژمنى خوا! ئەرەو ەللا بە كوڤرايى چاوت، ئەوانەي ناوت بىردن ەموويان
 ساغ و سەلامەتن."

- راست دەكەي كۆڤم وابووا

- ئەي ئەو قسەيە چىيە كە لە بارەي غەزاي ئەحزابەو ە دەيلۆن؟

- ئەو ڤووداو ە بە خوا بۆ ئەو ە نايى تەنھا عومەر بە ترسنۆك بزانن و ھاو ەلانى
 تر ەيچ! نالۆم: با ەموويان بە ترسنۆك بزانن! بەلام دەلۆم: منەش وەك ئەو سۆ
 ەزار كەسە! بۆ بە تەنھا عومەر ترسنۆكە!

- ئەي ئەو قسانە چىيە؟

..... نه و ده مه مه شه شتم به عوممه

- ئيمه له كاتى ته حزابدا له خزمهت پيغمبهر ﷺ دا بووين، سهراپه كى زور سهير پرووى تى كردين.

پيغمبهر ﷺ فرمووى: "ئهوه كه سيك ههيه بهتوانى دهنگوباسى نهوانم بۆ بيتى و، منيش موزدهى نهوهى بدهمى كه له پوژى قيامهتدا له گهه مندا بيت؟"

ئيمه هه موومان بيدهنگ بووين، كهس سرتهى ليوه نه هات!

دوو باره فرمووى: "ئهوه كه سيك ههيه بهتوانى دهنگوباسى نهوانم بۆ بيتى و، منيش موزدهى نهوهى بدهمى كه له پوژى قيامهتدا له گهه مندا بيت؟"

ديسانه وه هه موومان بيدهنگ بووين و سرتهمان ليوه نه هات!

بۆ ستيهم جار فرمووى: "ئهوه كه سيك ههيه بهتوانى دهنگوباسى نهوانم بۆ بيتى و، منيش موزدهى نهوهى بدهمى كه له پوژى قيامهتدا له گهه مندا بيت؟"

ديسانه وه هه موومان بيدهنگ بووين و سرتهمان ليوه نه هات!

پيغمبهر ﷺ خوى فرمووى: "ئا حوزه يفه ههست برۆ و دهنگوباسيكم بۆ بيتهوه!"

حوزه يفه پوشت و، خواى ميهره بان كاره كى بۆ ناسان كرد. خۆ ئه گهر له جياتى حوزه يفه، من يا نه بوو به كر يا على يا عوسمان يا سه عدى بانگ بكردايه، بى سى و دوو دهريشتين، به لام چيرۆكه كه ئاوا بوو كه بۆم باس كردى! ئيتىر بۆ به تهنيا ناوى من دهيين؟

- كوره وه لالا قوربان نابى به تهنيا بيخه نه نهستوى تۆ، نابى سهركۆنهى كهسى تريش بكرىت، ئيوه يش مرۆفن! سهرماتان ده بى، تينوتان ده بى، برسيتان ده بى، ناكړى كه سيك له مالدا پالى ليدواوه ته وه و به خراپه باسى نهو جهنگاوهرانه بكا كه خوا له باره يانه وه ده فرمووى: ﴿وَبَلَّغْتَ الْفُلُوبَ الْحَكِيمَ﴾ (الأحزاب: ١٠) واته: "له كان كه شت بوونه گهرور"، ناكړى نهو كه سهى له ماله، بۆ خوى دهخوا و دهخه وى. سهركۆنهى جهنگاوهرىك بكا كه له سهنگه ره كاندا سهرما هه له چرۆقيني، ره شه با بيشه كيئى؛ شه و تا به يانى له بهر ره زامه ندى خوا پاسه وانى بكيشى!

- دەي ئەمەيە قسەي پياوا ئەمە قسەي مرۆڤى دادگەر و وشيارە. بەلام لەگەڵ ئەو خەلكە ئەفامە ناتىگەشتوو دە چى دەلئى؟ لەگەڵ ئەوانە چى دەلئى كە پىغەمبەر ﷺ لە بارەيانەو فرمويەتى: "فرمودەيەكى پىغەمبەرانى پىشوو هەيە بە ئىمە گەشتوو، فرمويانە: 'ئەگەر شەرم و حەيا ناكەي، چى دەكەي بىكە!'"

- دەي قوربان تۆ خۆت منت فێر كرد، منيش وەك تۆ دەلئيم: تەنيا ئەو قسەيەي حەزرەتى ئىبراهيم دەلئيمەو كە فرموي: "حسبى الله و نعم الوكيل."

- منيش هەروا دەلئيم.. دەي بلى هېشتا درۆ و دەلەسەي ئەوانە كۆتايى نەهاتوو؟

- نەو ئەلا قوربان كۆتايى نەهاتوو، بەلام من هەر ئەوەندەم بىستوو، دەزانم ئەوانە دلئان نەخۆشە و بە هەزاران قسە دەتاشن و دروستى دەكەن. لە خوا ناترسن، شەرمى قىامەت لە ناوچەوانياندا نىيە، لەو كاتە ناترسن كە پووبەپووي پىغەمبەر ﷺ دەكرێنەو: نالين: ئەو دەمەي گەشتين بە عومەر، چۆن وەلامى بەدەينەو؟

- دەي من پىم خۆشە ئەم ياسە كۆتايى پى بىنين.

- باشە قوربان چى دەفرموي يا وابى.

- دەي هيج پرسىارت ماو؟

- قوربان حەز دەكەم دوور لە سىياسەت و دادگەرى و ئەوانە، پرسىارىكت لى بكەم بۆ ئەوەي هەم خۆم و هەم ئەوانەيش كە دەببىسن، بزانن چەندى گرنگىت بە فرمودەي پىغەمبەر ﷺ داو و چەندە ئەو كەسانەت خۆش وىستوو كە پىغەمبەر ﷺ خۆشى وىستوون، باسى پياويك كە بە چاوى سەر پىغەمبەر ﷺ نەدي، بەلام بە چاوى دل هەميشە لە خزمەتيدا بوو - باسى وەيسى قەرەنى، چۆن بىنيت؟ داواي چىت لى كرد؟

- باشە بۆت باس دەكەم!

رۇژىك پىغەمبەر ﷺ پىنى فەرمووين: "پىاۋىك لە يەمەنەۋە دېت بۇ ئېرە و پىنى دەلەين: 'ئوۋەيس.' لە يەمەن تەنیا دايكە پىرەيەك زىاتر، ھىچ كەس و شىتەكى نىيە. پەلەيەكى سېى بە پىستىيەۋەيە (توۋشى نەخۇشىيى بەلەكى بوۋە) لە خوا پاراۋەتەۋە و خوا چاكى كىرۋەتەۋە، تەنیا بەقەد دىنارنىكى پىۋە ماۋە، ھەركەس پىنى گەشت، با داۋاى دۇعاى خىرى لى بكا."

جا بۇ ئەۋەى ۋەيس بىيىنم، ھەموو جارىك پىسيارى ۋەيسم لە ۋەفدەكان دەكرد تا جارىك پىم لە ۋەيس كەوت، پىم وت: "تۇ ۋەيسى؟"
وتى: "بەلى."

وتم: "لە ھۆزى مورادى؟"

وتى: "بەلى."

وتم: "قەرنىت؟"

وتى: "بەلى."

وتم: "پەلەيەكى سىپىت پىۋەيە؟"

وتى: "بەلى."

وتم: "دايكە پىرەيەكت ھەيدە؟"

وتى: "بەلى."

وتم: "ددى پىغەمبەر ﷺ باسى تۆى بۇ كىرۋوم و فەرموۋىتەتى: 'ئەگەر سۆيىند بخوا كە خوا كارنىكى بۇ بكا، خوا سۆيىندەكەى ناشكىنى و كارەكەى بۇ دەكا.' دىسان پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: 'داۋاى لى بكن لاي خواى گەۋرە داۋاى لىخۇشبوۋنتان بۇ بكا.' منىش دەمەۋى لاي خوا داۋاى لىخۇشبوۋنم بۇ بكەى."

ئەۋىش داۋاى لىخۇشبوۋنى بۇ كىردم، پاشان پىم وت: "بۇ كۆى دەچى؟"

وتى: "بۇ كوف."

منىش وتم: "با نامەيەك بۇ والىي كوفە بىنووسم ئاگاي لىت بى."

ۋەتەن: "ئاۋەللا ھاكەس نەمناسى، ئاۋا ھاشتەرە."

سالى دۋايى ۋەفدىكى كۈفە ھاۋىن بۇ مەدەنە. پېم ۋەتەن: "كەستان تىايە قەرەنى
بى؟ پىۋىك ھاۋى ۋەتەن: "مەن قەرەنىم." تەمەز نەم پىۋە ھەمۋو جارى گالتە بە
ۋەيس دەكا. مەنىش فەرمۇدەكەي پىنەمبەرم ﷺ بۇ گىرەنەۋە. دۋاي ئوۋى پۇشتەۋە
بەرۋكى ۋەيسىان گرتىۋو دۋعاي خىريان بۇ بكا، پاشان ۋەيس خۋى لە خەلكەكە
شاردەۋە.

- بە خوا سەيرە قورىان! بۇچى خۋى شاردەۋە ۋە خۋى ئاشكرا نەدەكرد؟
- كورم! ئەۋانەي كە بە تەۋاۋى خۋىان بۇ خوا ساغ كىرۋەتەۋە، پىيان خۋىش
نىيە دەرگەۋن.

- راست دەفەرمۋى قورىان!
- دەي كورم ھىچ پىرسىارى تىرت ھەيە بىكەي يا برۇم. قىسەكانمان دىرۋەي
كىشا!

- داۋاي لىبوردن دەكەم قورىان سەبارەت بە ۋە ھەمۋو پىرسىار ۋە قىسانەي كە
كىرەنم. ھەمۋويان لە خۋشەۋىسىيەۋە سەرچاۋەيان گرتۋە. بە خوا تۇ ۋەك ئاۋىكى
فېنك ۋە پووناك ۋە پاكى لە سارايەكى گەرم ۋە چۆلدا. جا مەرۋف ھەرچەندە لاي
ئاۋىكى ئاۋادا بىننەتەۋە، ئاھەقى نىيە!

- دەي قەيناكا كورم! بەلام تۇ ۋەلامت نەدامەۋە، پىرسىارت ماۋە يا نە؟
- بەلى قورىان ماۋە، يەك شىم ماۋە ۋە دۋاتىر بۇ جىابوۋنەۋەت تىر دەگىم.
- چىيە بىپىرسە؟

- پېم خۋشە ھاسى كۆتايى ژيانى خۋت بىكەي.

- چ لايەنېكت مەبەستە؟

- ھاسى يەكەم مەگىنىم بۇ بىكە كە پىنەمبەرم ﷺ پىي داۋى سەبارەت بەۋەي كە

شەھىد دەي.

- ئەۋ مزگىتئىيە كۆنە. دۋاي ئەۋەي ئايىنى ئىسلام بەھىز بوۋ، خەلک پۇل پۇل دەھاتن مۇسلمان دەبوۋن، مەن و ئەبوۋ بەكر و عوسمان لە خىزمەت پىغەمبەر ﷺ دا پۇشتىنە سەر كىۋى ئوحد، كىۋى ئوحد لەر بىيەۋە! پىغەمبەر ﷺ فەرمانى: "ئەي ئوحد! جىگىر بىيە، مەجولئ! پىغەمبەر ﷺ و راستگۈيەك و دوو شەھىدەت لەسەرە!"

دىارە پىغەمبەرەكە كىيە، دەك خۇم و دايەك و باۋەك بە قوربانى بىيە، دىسان راستگۈيەكەش دىارە ئەبوۋ بەكرە - ئەۋە ھىچ گومانى تىا نىيە، ئەۋ پىاۋىك بوۋ پىلەيەك لە خوار پىغەمبەرەنەۋە و پىلەيەك لە سەروۋى ھەموو مۇقەكەنى ترەۋە بوۋ. - دەمىنئەۋە دوو شەھىدەكە: مەن و عوسمان بوۋىن! ئىتر ئىمە زانىمان بە شەھىدى دەپۋىن، چونكە پىغەمبەر ﷺ لەخۇۋە قىسە ناكات، قىسەكەنى ھەموو ۋەھى خودايىيە، ئەمە يەكەم مزگىتى بوۋ بۇ مەن!

- ئەي باسى ئەۋ دەرگايەي كە دەشكى، ئەۋە چىيە؟ - حوزەيفەي كورې يەمان نەيتىپارېزى پىغەمبەرى خوا بوۋ، پىغەمبەر ﷺ چەند شتىكى نەيتى لاي ئەۋ نەي، لاي كەس باس نەكردبوۋ. مەن پۇژىك و تەم: "كامتان فەرمانىيەكى پىغەمبەر ﷺ دەزانن لە بارەي ئەۋ ئازاۋە و پىيۋىيەي كە روۋ دەدات؟" حوزەيفە وتى: "مەن."

تەم: "دەي باسى بىكە، تۇ پىاۋىكى دىپىرى و بوپىرى." وتى: "پىغەمبەر ﷺ فەرمانىيەتى: 'لە ئاخىر زەماندا مال و مىندال و دراۋسى دەپنە ئازاۋە و گىچەل بۇ مۇقە! نوپۇز كەردن و سەدەقە و ئەمىر بەچاكە و نەھى لە خىراپە دەپنە كوزاندەۋەي ئەۋ گىچەل و ئازاۋانە!'"

تەم: "مەبەستەم ئەۋە نىيە، ئەۋ ئازاۋەيەي كە ۋەك دەريا شەپۇل دەدا، ئەۋەم مەبەستە!"

وتى: "تۆ زەرەرى تيا ناكەي، لەننۆوان تۆ و ئەو ئاژاوە بەدا دەرگاىەكى داخراو ھەيە."

وتم: "ئەو دەرگاىە دەكرێتەو ەيان دەشكىنرئ؟"

وتى: "دەشكىنرئ."

وتم: "واتە بۆ جارێكى تر داناخرێتەو؟"

- ئەى قوربان دواى ئەو ە چى پرووى دا؟

- خەلك وىستيان لە حوزەيفە بېرسن، بزانن دەرگاە كێيە يان چيە؟ بەلام

زاتيان نەكرد بېرسن، بۆيە مەسروقيان پاسپارد لئى بېرسئ.

مەسوورق وتى: "حوزەيفە! ئەو دەرگاىە كێيە؟"

وتى: "عوەره."

پتيان وت: "عوەر خۆى دەيزانى ئەو دەرگا ئەو ە، دواييش دەشكىنرئ؟"

وتى: "بەلئ، دەيزانى!"

- ئەى تۆ مەبەسەت چى بوو لە: "دەكرێتەو ەيان دەشكىنرئ؟"

- مەن دەيزانى كە خۆم ئەو دەرگاىەم كە ھوومەتە لەمپەر لەننۆوان خەلك و ئاژاوە

و گێچەلدا، بەلام نەمەيزانى ئايا بە مردنى ئاسايى دەمرم يان دەمكوژن و بە

شەھيدى دەگەرێتەو ە خەزەت پەرەردگار! دواى ئەو ەى حوزەيفە وتى:

"دەشكىنرئ،" ئيتەر زانيم كە مەن دەكوژرێم!

- ئەى قوربان پيشتەر پيغەمبەر ﷺ مۆژدەى شەھيدبوونى نەدايتئ؟ مەبەستم ئەو

پۆژمە كە كۆي ئوحد لەرزى!

- وتم: لەوانەيە ھەر شەھيدبوون ەي و كوژران نەي!

- ئەى بۆ قوربان دەكرئ مرؤف نەكوژرئ و شەھيديش ەي؟

- بەلئ، دەي.

- چۆن شتى وا دەي؟

..... ئەودەمەي گەشتەم بە مومەرىڭىز

- پۇزىك پىغەمبەر ﷺ بە ئىمەي فەرموۋا: "ئۆۈ كى بە شەھىد دەزان؟"

وتمان: "قوربان ھەركەسى لە پىناۋى پەرۋەردگاردا بىكوزىت. شەھىدە!"

فەرموۋى: "دەي كەۋابى شەھىدانى ئومەتى من كەمن!"

وتمان: "ئەي كى شەھىدە قوربان!"

فەرموۋى: "ئەۋ كەسەي لىي بىرى و بىرى، شەھىدە؛ ئەۋ كەسەي بە زىكىشە

بىرى، شەھىدە؛ ئەۋ كەسەي لە ئاۋدا بىخىكى، شەھىدە؛ ئەۋ كەسەي بە سوتان

بىرى، شەھىدە؛ ئەۋ كەسەي دىۋار يا شىكىكى تر بەسەرىدا بىروخى، بىرى؛

شەھىدە."

- يانى شەش جۇر شەھىد ھەيە، پىنجىيان ئەۋانەن كە پىغەمبەر ﷺ باسى كىرن

و، ئەۋ كەسەيش كە لە غەزادا شەھىد دەيى، ئەمە شەش!

- نە! خۋاي گەرە بەرەبەر مۇسلمانان زۆر بەسۆزە. شەھىد لەۋە زىاترە.

پىغەمبەر ﷺ لە فەرموۋدەي تىردا باسى كىردوون!

- كىي ترە قوربان؟

- ھەركەس بە نەخۇشىيى تاعون بىرى، شەھىدە. پىغەمبەر ﷺ فەرموۋىتەي:

"تاعون پەي شەھىدىيە بۇ ھەموو مۇسلمانىك."

ھەركەس لە پىناۋ مالاكەيدا بىرى، شەھىدە؛ ھەركەس لە پىناۋ شەرف و

نامووسىدا بىرى، شەھىدە. پىۋىك ھاتە خىزمەت پىغەمبەر ﷺ ۋتى: "ئەي

پىغەمبەرى خوا! ئەگەر پىۋىك ھات و ۋىستى مالاكەم داكىر بكا، چى بىكەم؟"

فەرموۋى: "مالەكەتى مەدەرى."

ۋتى: "ئەي ئەگەر لەگەلدا كىردى بە شەپ؟"

فەرموۋى: "شەپى لەگەلدا بىكا"

ۋتى: "ئەي ئەگەر منى كۈشت؟"

فەرموۋى: "ئەۋە تۆ شەھىدى!"

وتى: "ئەي ئەگەر مەن ئەوم كوشتا"

فەرمووى: "ئەو دەچىتە ئاۋ ئاگرەۋە"

- ئەي قۇربان كىيى تر شەھىدە؟

- ئەو ژنەي بەسەر مەندالەۋە دەۋا، ئەۋەيش شەھىدە. پېغەمبەر ﷺ فەرموۋىيەتى:

"ئەو ژنەي بە ھۆي مەندالېۋونەۋە دەمىت. مەندالەكەي راي دەكىشى بۇ ئاۋ بەھەشتا"

ھەركەس بە نەخۇشى سىل بىرى، ئەۋەيش شەھىدە. پېغەمبەر ﷺ فەرموۋىيەتى:

"ھەركەس بە نەخۇشى سىل بىرى، پلەي شەھىدىي ھەيە!"

بە خۇم و دايك و بابەۋە بە قۇربانى پېغەمبەر بىن، دىيان فەرموۋى:

"ھەركەس لەسەر ۋلاخ بىكەۋىتە خوارەۋە و بىرى، شەھىدە: ئەو ژنەي دوۋگىانە و بە ھۆي دوۋگىانىيەۋە بىرى، ئەۋەيش شەھىدە."

- قۇربان ئەۋانە ھەمۋىيان يەك پلەيان ھەيە؟

- نەخىر! شەھىد ھەيە ھەم شەھىدى دۇنيايە ھەم شەھىدى قىامەتە. ئەۋە ئەو

مۇسلمانانەن كە لە جەنگى نۆۋان كافر و ئىسلامدا شەھىد دەبن، يان كافر لە ۋلاتى

خۇيان ئەو مۇسلمانانە دەكۆژن ھەر لەبەر ئەۋەي كە مۇسلمانن، شەھىدى ۋايش

ھەيە كە لە دۇنيادا پىي ناۋترى شەھىد، بەلكو شەھىدى قىامەتە، ئەۋەيش ئەو

چىنانەن كە باس كىردن، ئەۋانە لەم دۇنيايەدا ۋەك كەسى ئاسايى مامەلەيان

لەكەلدا دەكرى، لە زەۋىدا دەرزىن، ۋەك خەلكى تر دەشۆردىن، كفن دەكرىن...

بەلام لە قىامەتدا لە رىزى شەھىدانن.

- باخە قۇربان تىگەشتم، شەھادەت پىرۋىز بىن لەۋ دەرگاىەي كە دەشكىنرى، ئەۋە

شەھىدى پلە يەكە!

- ئەۋە سۆز و بەزىيى خۋايە!

- قۇربان ھىچت بەسەردا ھاتۋە كە ھەست بەكى مردن لېتەۋە نىزىكە؟

..... له ودهمه یگه شتم به عومه رښه

- له تمه نې شه ستوسې سالیډا حه جم کرد، خۆم سه ر قافله هووم، خیزانه کانی
پیغه مبه ر ^{صلواته} پش له و کاروانه دا هوون- دواي نه وهی حه جمان ته واو کرد، هه ستم کرد
نهم کاره له سهرم گرانه.

- کامه قوریان؟

- خه لافه ت، سیاست و کاروباری خه لک. هه ردوو ده ستم بهرمو ئاسمان بهرز
کردنه وه و وتم: "خوايه! پير هووم، هيژم کهم بووه ته وه، خه لکيش زۆر بووه، خوايه
بسبه ره وه دیوانی خۆت، مه مفه وتينه."

- قوریان دواي مردنت له خۆت کردوه؟

- کوږم! دواي ژيان، ته نیا مردن ههیه. مردن جامی ناوه، ده بی هه موو کهس
بینوشی. پیغه مبه ر ^{صلواته} وه فاتی کرد! پیغه مبه رانی پشوو وه فاتیان کرد! به ته مای
عومه ر نه مری! باشتري شت بۆ مرووف نه وهیه که به ئاخرخیری به ری، زیده رووی
له کاروباریدا نه کردی. منیش پیم خووش بوو به و جوړه بچه وه باره گای خوا.

- نه ی باسی نه و خه وم بۆ بکه که ماوهیه ک پش نه وهی شه هید بی، بینیت!

- نه وه رۆژی هه ینی بوو، ئاخه هه ینی من بوو له سه ر دونیا. چه ووه سه ر
مینبه ر و سپاس و ستایشی خوام کرد، دوايی سه لاواتم له سه ر پیغه مبه ر ^{صلواته} دا،
دواي خیرم بۆ نه بوو به کر کرد، دوايی به خه لکم وت:

"له خه ودا بینیم که له شیریک دوو ده نووکی له سهرم دا."

نه سهای کچی عومه یس وتی: "ئای گه وره ی موسلمانان! نه وه مانای وایه که
پیاوینکی عه جم ده تکوژی!"

- ده ی واوو؟

- نه و کاره ده بوو بی، قه زاو قه دمه ر، ده بی بته جی!

- چی له نه توان تۆ و نه و پیاوه عه جمه دا گوزه را قوریان؟

- ئیسته پیئت ده لیم!

— ئەمە يەكەم چارە قەسە تۆ ئارەخەتم بکا، بە خوا ھەر لەسەرتاۋە لەۋە دەترسام! ئەگەر لەبەر ئەۋە نەبوۋايە كە پېم خۇشە باسى خۇت لە خۇتەۋە بېيىسم، ئەۋا گوپم نەدەگرت! با باسى ئەۋ ناخۇشەيەت بۆ مەن نەكردايە و باسەكەم دەپىچايەۋە، بەلام ۋەك خۇت فەرمووت: "ئەۋە قەزاۋ قەدەرە،" دەي فەرموو قوربان باسى بكا!

— سېاس بۆ خوا كە بە دەستى پياۋىكى غەيرە دىن كوزرام!

— بۇچى قوربان؟

— پەلە مەكە، ئىستە خۇت دەيزانى!

— باشە قوربان پەلە ناكەم.

— مەن ھەرگىز پېگەم نەدەدا ھېچ دىلىكى بالغ كە كرابوو بە كۆيلە، بىتە ناۋ شارى مەدىنەۋە. پۇژىك موغەيرەي كوپى شوعىبە كە والىي كوفە بوو، نامەيەكى بۆ مەن ئارد، باسى كوپىكى كىرەبوو كە پىشەساز بوو، داۋاي لى كىرەبووم بىيەننىتە ناۋ مەدىنەۋە.

ۋتى: "پىشەي زۆر دەزانى، خەلك دەتوانن سوۋدى زۆرى لى بېيىن، ئاستىگەرە، ۋىتەكىشە، دارتاشە..."

مىنىش ئىزىمدا بىيىرى بۆ مەدىنە.

— دۋاي ئەۋە چى قەوما قوربان؟

— دۋاي ئەۋەي ھاتە ناۋ شارى مەدىنەۋە، موغەيرەي پېي ۋتى: "دەيى ھەموو مانگى سەد دىنار بەدى بە مەن، ئەگەر لە سەد دىنار زىياترت پەيدا كىرد، بۆ خۇت بىن."

ھات بۇلاي مەن و سكالاي لە موغەيرە بوو، دەپگوت: "سەد دىنار زۆرە!"

مىنىش ۋتى: "چ كارىك بە باشى دەزانى؟"

..... ئەو دەمە ئىكەنمىز بە غەمەزەتچى

باسى زۆرى كرد. مېنىش بۇم دەرگەوت كە لە سەد دېنار زىاتر پەيدا دەكات و.
مۇغەيرە ستەمى لى ناك.

بۆيە پىم وت: "دەى خۇ مۇغەيرە داواى پارەى زۆرت لى ناك!"
بە دەم پرتەوبۇلەو مەنى جى ھىشت.

- دواتر چى قەوما قوربان؟

- چەند پۇژىك تىپەرى، پۇژىك داى بەلاى من و چەند ھاورپىيەكمدا كە پىكەو
بووین. بانگم كرد.

وتم: "ئەو تۇ ئەو پۇژە وتت: 'دەتوانم ئاشىك دروست بكم بۇ ئارد كە بە با
نىش بكا؟"

بە پروپەكى گىزەو پىروى تى كردم.

وتى: "ئاشىكت بۇ دەنمەو خەلك باسى بكا."
دواى لىيدا و پۇشت.

وتم: "ھاورپىيان، ئەو كوپە ھەپەشەى لى كردم!"
- دواى چى قەوما؟

- دواى دوو پۇژ رۇشت بۇ مزگەوت بۇ بەرنوئىكردنى نوئىزى بەيانى. پىش
كەوتم بۇ بەرنوئىزى، بە خەلكەكم وت: "پىك پراومستىن با بۇشايى و لارولپىرى
لەنىوانتاندە نەبى." دواى اللە اكېرم كرد و نوئىزم دابەست. دواى فاتىحە، دەستم
كرد بە خوئىندى سوورەتى يوسف. من لە پىكاتى يەكەمى نوئىزى بەيانىدا ئەو
سوورەتانەم دەخوئىند كە درىژ بوون، بۇ ئەوەى خەلك فرىاي يەكەم پىكاتىش بىكەون.
- كورە قوربان تۇ ھىچ شىك لە كېس نادەى، خەفەت بۇ ورد و درشتى
كاروبارەكانت دەخوى! نوئىز درىژە پىن دەدەى بۇ ئەوەى خەلك فرىاي جەماعەتەكە
بىكەوى! بە خوا تۇ زانا و لىزانى.

- دەى ئەو پەحم و سۆزى خواپە.

- باشە قوربان دواى ئەو چى پروى دا؟

- ھىشتا لە سەرەتاي سوورەتى بوسفدا بووم، ناپياويك ھېرشى كرده سەر من و چەند خەنجەرئىكى لىن دام. ئەوھى لەژىر زگمى دابوو، لە ھەموويان خراپتر بوو. ھەستم كرد پىخۆلەكانم ھەمووى پڑاوەتە سەر زەوى.

وتم: "ئەو دوژمنەى خوا منى كوشتا"

ئەو كاتە مەزگەوت تارىك بوو، ئەوانەى پېشەوھە نەبى، كەس پرووداوەكەى نەبىنى. ئەوانەى دواوھ پەيتا پەيتا دەيانوت: سبحان الله... سبحان الله، چونكە من دەنگم نەمايوو.

دوايى ئەو كەسەى كە لە منى دا، ويستى ھەلپى و من نەزانم كتيە، خەلكيش ھەولياندا بىگرن. ئا لەبەر ئەو، دەيدا بەلای ھەركەسدا خەنجەرئىكى لىن دەدا، بەم شيوە ئۆ كەسى كوشت. پياويك جوببەكەى خۆى دا بەسەرى دا و گرتى. ئەويش زانىي گىراوھ، يەكسەر خۆى كوشت.

- ئەى تۆ چىت كرد قوربان؟

- دەستى عەبدورپەحمانى كوپى عەوقم كرت و بىردمە پېشەوھە بۆ ئەوھى بەرنوئىزەكە بكا بۆ خەلكەكە.

- يا ئەللا بەو ھەمووھ بىرنەوھ، بە پىخۆلەى پڑاوەوھ، نوئىزەكەت لەبىر نەچوو؟

- كورما ئەوھ ئامۇزگارەى پېغەمبەر ﷺ، كۆتا ئامۇزگارەى پېغەمبەر ﷺ لەبارەى نوئىز و ژنانەوھ بووا دەيفەرموو: "نوئىزا نوئىزا ئاگادارى ژنەكانتان بن."

- ئەى قوربان دواتر چى قەوما؟

- ئەوئەندە خوئىنم لىن رۆبى، بورامەوھ، كاتى بەھۆش خۇم ھاتمەوھ، لە مال بووم و خەلك چواردەورى گرتبووم.

- دواى ئەوھى بە ئاگا ھاتىنەوھ، يەكەم شت ھاسى چىت كرد؟

- وتم: "ئەو خەلكە نوئىزەكەيان كرد؟"

وتیان: "بەلئى!"

منیش وتم: "ھەركەسى نوپۇز نەكا، لە ئىسلامدا چىڭگەى ناپېتەوہ."

دوايى داواي ئاوى دەسنوئۇم كىرد، دەسنوئۇم گىرت، نوپۇم كىرد، داواي ئەوہى لە نوپۇز بوومەوہ، تەماشاي دەرووبەرى خۇم كىرد، عەبدوللای كورپى عەبباسم بېنى، وتم: "عەبدوللای، بېرۇ بېرسە بزانە كى واى لە من كىرد؟"

عەبدوللای پۇشت بۇ مزگەوت، خەلگ لە مزگەوت خېر بووبورنەوہ.

عەبدوللای وتى: "كى واى لە گەورەى موسلمانان كىردوہ؟"

وتیان: "دوژمنى خوا، ئەبولونلۇنەى كۆيلەى موغەيرە، چەند كەسىكى تىرىشى كۆشتوہ و پاشان خۇيشى كۆشتوہ!"

عەبدوللای ھاتەوہ و وتى: "فەيرۇز بووہ، كۆيلەكەى موغەيرە."

وتم: "ئەو پشەسازەكە؟"

وتى: "بەلئى."

وتم: "خوا لەناوى ببا! بە خوا چاكە نەبئ، ھىچ زىانىڭىم بۇى نەبووہ، سىپاس بۇ خوا كە كۆزرائى من بە دەستى كەسىك بوو كە يەك سەجدەيشى بۇ خوا نەبردوہ تا لە پۇژى قىامەتدا بېكا بە بەلگە و پاكانە بۇ خۇى."

- كۆرە قوربان، ئەم دەنگوباسە دل ھەلئەقرچىنى! بە خوا من ئەوئەندە تۆم خۇش دەوئ، دەلئى لە خۇمى داوہ، وا ھەست دەكەم زگم بەر خەنجەر دراھى، خۇم و داىك و باوك و مال و مندالم بە قوربانىت بېن!

- كۆر! ھەموو ئاكام و ئەجەلئىك نووسراوہ و دېتە جى، سىپاس بۇ ئەو خىوايەى منى گەياندە پلەى ھەرە بەرزى شەھادەت، بەلئىن و فەرموودەى پېغەمبەر ﷺ ھاتە جى، فەرمووى: "ئوخودا خۇراگرە، پېغەمبەرئىك و راستگۇيەك و دوو شەھىدت لەسەرە!"

- دەي ئەو شەھادەتەت پەرۋاز بىن قوربان! تەنھا ئەۋە تۈزىك لە تازارى ئىمە كەم
دەكاتەرە. داۋا دەكەم خۋاي گەۋرە پاداشت بە چاكە بداتەرە و سەبوورىي ئىمەيش
بدا. بە خوا تۆ دەرگايەك بووى بەرۋوي ئازاۋە و فېتنە و گىنچەلدا داخراپووى.
دۋاي ئەۋەي تۆ شەھىد كراي و دەرگاگە شكىنرا، ئىمە رۆژ لە دۋاي رۆژ بەردو دۋا
پاشەكشە دەكەين.

- كورم! خۋاي گەۋرە مۇسلمانان و خواناسان نافەوتىنى. ئەگەر لە دەستداني من
خەفەتە بۆتان، يادى لە دەستداني پىغەمبەرى خوا بىكەنەرە، گەۋرەتەرىن لە دەستدان.
لە دەستداني پىغەمبەرى خوايە!

- صلى الله عليه وسلم، بەس بە خوا، گەۋرەم تۆيش لە دەست چووى!
- كۈرە ئەۋ دۈژمنەي خوا ھەر قەزا و قەدەرى جىيەجىي كۈرە. سپاس بۆ خۋاي
گەۋرە.

- ئەي قوربان دۋاي ئەۋە چى رۋوي دا؟
- دۋاي ئەۋە كەمىك ئاۋسان بۆ ھېئام، خۋاردەمەرە، ئاۋەكە ھەمووى لە خۋار
زگەمەرە پىزايە دەرەۋە، دۋاتىر شىريان ھېئا، ئەۋىشم خۋاردەمەرە، دېسان پىزايە دەرەۋە.
ئىتر خەلگەكە زانىيان دەرەم!

دۋايى پىياۋىك ھات و وتى: "قوربان موزدەت لىيى، موزدەي خوا! تۆ ھاپى و
ھاۋدلى پىغەمبەر ﷺ بووى، ئەۋەي بۆت كرا بە ئىسلامت پىشكەش كۈرە، بووى بە
كاربە دەست، دادگەر بووى، شەھىدەش كرا!

مىنىش وتم: "بە خوا! خواخوامە سەربەسەر لە دونيا دەرېچم. خوا دەكا ئەۋ پلە
و يۈستەي ھەمبو، بە زىانم ناشكىتەرە، قەيىنا با قازانچىشى بۇم ئەبى."
پىاۋەكە رۆشت، چاۋم لىن بوو پۇشاكەكانى بەسەر زەۋىدا دەخشان.
وتم: "ئەۋ پىاۋەم بۆ بانگ بىكەنەرە."

گەپايەمۇ. پېم وت: "بىراز! با پۇشاكەكانت بەسەر زەويدا نەخشىن، با ھەم پاك و خاۋىن بىن و، ھەم خىرىشت دەست بەكەي!"

- قوربان! نا بەر حالەمۇ ھېشتا ئامۇزگارىي خەلكت دەکرد؟

- ئەي دەتەيى لەو دەمەي گىيانم دەردەچى، خراپەبەك بېيىم و لىي بېدەنگ

بم؟

- نا بەر خوا قوربان چاكەي تۆ نەبى، ھېچم ناۋى!

- دەي خوا سەرپەرزت بەكا كورم!

- ئەي قوربان ئەو خەلگە، دواي ئەوئى ئاۋ و شىر لە گەدەت نەۋەستا و

ھەمورى رۇايە خوارەۋە و زانىيان كە دەمى، چىيان كرد.

- دەستيان كرد بە گريان.

منىش وت: "مەگرىن! ھەركەس دەگرى، با بىراۋە دەرمۇ! گوپتان لى نەبۇۋە كە

پىغەمبەر ﷺ چىي فەرمۇۋە؟"

وتيان: "چىي فەرمۇۋە؟"

وت: "مردوۋ بە ھۆي شىن و شەپۇرى خزم و كەسوكارىيەۋە نازار دەچىزى."

- كورە قوربان بەر خوا ئەگەر جىياتى فرمىسك، خوينيان لە چاۋ بەاتايە،

ناھەقيان نەبۇۋا

- نا قسەي وا مەكە، با كۆتايى دىدارەكەمان بەر جۆرە نەبى. خۆت دەزانى من

ۋەسف و پىياھەلدانم پىن خۆش نىيە!

- باشە قوربان، تۆ چى دەفەرمورى با وا پىن.

- دەي خوا سەرگەۋتوت بەكا.

- خۋاي گەرە تۆيش سەرفەراز بەكا! ئەي قوربان دواي ئەۋە چىت كرد؟

- بانگى عەبدوللاي كورم كرد، پېم وت: "بىرۇ بۇلاي دايە عايشەي خىزانى

پىغەمبەر ﷺ پىي بلى: 'عومەر سەلامت لى دەكا' نەلىي: 'گەرەي مۇسلمانان،'

چونکە ئېتر من لەمەولا گەرەى موسلمانان نېما پىي بلى: 'عومەرى كورى خەتتاب داوات لى دەكا لە خزمەت پىغەمبەر و ئەبوو بەكردا بنىزى!' "

عائشە وتى: "بە خوا! ئەو جىگە قەبرەم بۇ خۇم دانابور، ئەوا بەخشىم بە عومەر."

عەبدوللا گەراپەو، خەلك وتيان: "ئا ئەو، عەبدوللايە هاتەو." "

وتم: "راستم بكنهوه."

پياويك راستى كردمەو.

وتم: "ها عەبدوللا، چى بوو؟"

وتى: "بە دلى تۆ قوربان، وتى: 'باشە.' "

منيش وتم: "ئەى سپاس بۇ خوا! هيچم بە ئەندازەى ئەو بەلاو، كرنك نەبوو. ئەگەر مردم، هەلمگرن، دوايى سەلام بكنە لە عائشە و پىي بلى: 'عومەر داواى هاتنە ژوورەو دەكا.' ئەگەر ئىزنى دا، بىمبەنە ژوورەو، ئەگەرنا بىمگەرپىنەو و لە گۆرستانى موسلماناندا بىمىژن!"

- بۆچى داوا لە عائشە بكن؟

- چونكە پىغەمبەر ﷺ و ئەبوو بەكر لە مالەكەى ئەودا نىژرابوون. پىغەمبەران لە هەر شوپىنىكا مردن، هەر لەو شوپنە دەنىژرىن. پىغەمبەرىش ﷺ لە مالى عائشەدا وەفاتى كرد. دواترىش ئىمە ئەبوو بەكرمان لای ئەو ناشت.

- ئەى بۆچى دواى مردنى تۆ، ديسان داوا لە عائشە بكنهوه؟

- وتم: لەوانەيە لە پروى نەهائىن من زىندوو بىم و داواكارىيەكەم پەت بكاتەو، با دواى مردنىشم دووبارە داواى لى بكن، ئەگەر پرووگىرى من نەبوو، ئەوا پازى دەيى من لە خزمەت پىغەمبەر ﷺ و ئەبوو بەكردا بنىزىم.

- ئەى سلاوى خوات لى بىن! شتىك هىي خۆت نەي، ناتەوئ نە بە زىندووئى و نە بە مردووئىيش دەستت بكوئ.

..... ئەو دەمەي گەشتەم بە مومە، ۛ

- دەي كۆپم ھەق لە پېش ھەموو شتېكە .

- راست دەكەي قوربان! ئەي كۆتا كاتى تۆ لەسەر دونيا چۆن بوو؟

- ھەفصەي كچم ھات بۆلام، ھاتە ژوورەو و ماوہەك لاى من ماہەو، بە كول

دەگريە. منيش داوام كرد خۆراگريئ و لە خوا بترسى، ئەو پۆشتە دەرەو و

عەبدوللاي كورپى عەبباس ھاتە ژوورەو، وتى: "ئەي گەرەي مومسلمانان! ئەو

كاتەي خەلك زۆرەي زۆرينەيان كافر بوون، تۆ مومسلمان بووي، ئەو كاتەي كە

خەلك دژى پېغەمبەر ﷺ وەستانەو، تۆ لەگەلیدا بووي، بۆ سەر كەوتنى پېغەمبەر ﷺ

جەنگاي، بە شەھيديش دەمري پېغەمبەر ﷺ زۆر لىت پازى بوو، كەس گوماني لە

باشى و چاكى تۆدا نىيە."

وتم: "ئادەي چيت وت دووبارەي بكەرەو!"

دووبارەي كردەو.

منيش وتم: "لووت بەرز ئەو كەسەيە كە ئيوە لووت بەرزى دەكەن! بە خوا پىم

خۆشە ھەرچىم ھەبووي لە پىناو خوادا خەرجم بكردايە."

سەرم لە كۆشى عەبدوللاي كورمدا بوو.

وتم: "سەرم بخە سەر زەوي!"

وتى: "فەرقى چىيە لەسەر كۆشى من بىي يان لەسەر زەوي؟"

منيش وتم: "دايكت پۆ پۆت بۆ بكا! سەرم بخە سەر زەوي، بەلكو خوا بە

چاوي بەزەيى چاوم لى بكا، ئيتەر ھەموو شتى پىچرايەو و تەواو بوو."

- قوربان ژيانى تۆ كىتېيكي پرشنگدار بوو، ئەو ەندە پرە لە چاكە ئەگەر كىوەكان

لەسەر شانى خۇيانى بنىن، نايتوانن! پەرۇزت بىي، پەرۇزت بىي ئەو ھەموو

تېكۆشانە لە پىناو خوا و ئايىنى خوادا.

- دەي واز بىنە قسەكەمان درىژەي كېشا! وادەزانم كاتى پۆشتە، ھىچ

پىويستىەكت بە من ھەيە؟

— كۆرە قوربان ھەممومان پېيۇستېمان بە تۆ ھەيە؛ ئەو خەلكە داماوەي كە
دادگەريپەكەي تۆيان بە سەرەۋە نەماۋە! ئەو پېڭاۋبانانەي كە چاۋە چاۋى نەخشە
ۋ پىلانە جوانەكانى تۆن! ئەو مېنىبەرەي كە ماۋەيەكى زۆرە گويى لە دەنگە
زولالەكەي تۆ نەبوۋە! ئەو مىندالە ھەتيوانەي كەسيان نىيە! سىتەملىكراۋان، ئەوانەي
كەس نىيە بۆيان بىتە ۋەلام! ئەو ھەزارانەي چاۋەپروانى يارمەتى تۆن! ھەممۇ شى
تۆي لە دەست داۋە، گەۋرەم! تاجى سەرم!
— ئەوانەي تۆ وتىنت ھەرھەمويان بۆلاي نىمە دەگەپپنەۋە! دەي سىلاۋى خوات
لى بى، من ئىتر دەپۆم.

چۆن ھات ئاۋا پۇيشت.
بەژن ۋ بالاي ھىندە بەرز بوۋ دەتگوت خىزمى دار چنارە...
ھىند پتەۋ بوۋ، دەتگوت پارچەي كەژ ۋ كپۋە...
دەستى چەپى گالۈكىكى پى كرتىبوۋ، بۆ ۋەي نەبوۋ خۇي بە گۆچان راگىر بكا.
ۋەھا دەيچەقاند بە خاكا، ۋەك بپەۋى سوۋرى زەۋى بوۋەستىنى...

پېش ھەمو شت ،
 لە دور را ھات ...
 بەژن و ھالای ھێندە بەرز بو دەتگوت خزمی دار چنارە ...
 ھێند پتەو بو، دەتگوت پارچەى گەژ و کێوہ ...
 دەستی چەپی گالۆکێکی پێگرتبو، بۆ وہى نەبو خۆى بە گۆچان ھاگیر بکا. وەھا
 دەبچەقاند بە خاکا وەك بیهوئى سوڤى زەوى بوەستینى ...
 پەشى پر و ماش و برنج ... تالى پەشى ھێندە پەش بوو وەك پەشى بەردە
 پەشەكە ... سپەكەى ھێندە سپى بو، وەك پەشەمالى حاجیان ...
 پۆشاکی ھێندە كۆنە بو دەتگوت عارەبى ھەژارە ...
 دەم وچاویكى نورانى و ناوچاوى گەش، سیمای وەك گۆرەپانى جەنگ لێكردبو
 دەزانى بۆ ؟! بڕیسكەى ھەردو چاوانى دەتگوت تیشكى تیژى خۆرە كاتى لە
 مەیدانى جەنگا لە شەمشێرى دەبان ئەدا ....
 ئا لەم پەنگە كەم كەس ھەبو، مەوۆتێكى وەھا نەبو ھەمو جارێ لە وێنەى ئەو
 بەدى بكەى ...
 ھەرچى پەسن و مەدحى ھەبو نوێنەرى چیرۆكێك بون. بگرە چەند چیرۆكى جیا
 جیا ...
 وردە وردە لقم نەزىك بو، گەشتە لاى من، وێستەم پرسیارى لى بكەم: قوربان ئۆ
 كتى؟!

0750126949
07701932749

haken1423@yahoo.com
mhawee202@yahoo.com

مەڵبەندى : ھەژارە دینار
مەڵبەندى : ھەژارە دینار

۸۰۰ ھەزار دینار